

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Ивана В. Ђокић

НАСЛЕДНОПРАВНА СИНГУЛАРНА СУКЦЕСИЈА НА ОСНОВУ ЗАКОНА

докторска дисертација

Текст ове докторске дисертације

ставља се на увид јавности,

у складу са чланом 30., став 8. Закона о високом образовању

("Сл. гласник РС", бр. 76/2005, 100/2007 - аутентично тумачење, 97/2008, 44/2010, 93/2012,
89/2013, 99/2014)

НАПОМЕНА О АУТОРСКИМ ПРАВИМА:

Овај текст се сматра рукописом и само се саопштава јавности (члан 7. Закона о ауторским
и сродним

1. правима, "Сл. гласник РС", бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016– одлука УС и
66/2019).

Ниједан део ове докторске дисертације не сме се користити
ни у какве сврхе, осим за упознавање са садржајем пре одбране.

Ниш, 2020.

UNIVERSITY OF NIŠ
FACULTY OF LAW

Ivana V. Đokić

**HEREDITARY SINGULAR SUCCESSION
BASED ON THE LAW**

Doctoral Dissertation

Niš, 2020

Ментор:

Проф. др Наташа Стојановић, редовни професор,
Универзитет у Нишу, Правни факултет

Чланови Комисије за одбрану докторске дисертације:

Проф. др Јелена Видић, ванредни професор,
Универзитет у Новом Саду, Правни факултет

Доц. др Новак Крстић, доцент
Универзитет у Нишу, Правни факултет

Доц. др Милица Вучковић, доцент
Универзитет у Нишу, Правни факултет

Датум одбране докторске дисертације: _____

Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона

Резиме

Предмет истраживања у докторској дисертацији јесте, наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона. Уопштено, реч је о стицању права из заоставштине, по правилу, без одговорности за обавезе оставиоца. Проучавајући различите облике сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона, у појединим европским правним системима, аутор долази до закључка да се, сингуларна сукцесија *mortis causa* на основу закона, може назвати и интервентном сукцесијом. Ово будући да путем ње законописци у савременим наследноправним системима интервенишу и збрињавају, за случај смрти, ону категорију субјеката, која је нарочито осетљива и блиска оставиоцу.

Циљ истраживања јесте, да нашем законописцу укажемо, да и у оквирима наследноправне регулативе Републике Србије, има места, како измени појединих законских одредаба, тако, и потпуно новим решењима, која ће бити у служби обезбеђивања континуитета породичноправне заштите и која ће имати чврстог утемељења у уставноправном оквиру Републике Србије и ратификованим међународним документима.

Докторска дисертација је састављена из уводног дела, четири главе и закључка.

У оквирима прве главе докторске дисертације, аутор се бави дефинисањем наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, и указује да се дефинисање може извршити са објективног, субјективног и функционалног аспекта. Осим тога, аутор издваја и анализира најзначајније карактеристике сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона. Такође, аутор долази до закључка да је наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона компатибилна са наследноправном универзалном сукцесијом. Премда се основна функција наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, огледа у егзистенцијалном збрињавању, одржавању или прилагођавању на нове животне околности лица блиских оставиоцу, она на индиректан начин стоји у функцији очувања сигурности у правном промету. У оквирима прве главе дисертације, аутор проучава сличности и разлике између, наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона и сингуларне сукцесије која има непосредно утемељење у последњој вољи оставиоца и долази до закључка да је реч о стицањима која су по својим карактеристикама слична, али не и истоветна. Бавећи се питањем реализације

посебних права из заоставштине која су стипулисана од стране појединих савремених законодаца, аутор закључује да у њиховом супротстављеном односу, законописци предност у реализацији дају правима која имају непосредно утемељење у закону. Аутор долази до закључка, да је такво стање последица, функције коју имају посебна права из заоставштине стипулисана од стране законодаца.

Друга глава докторске дисертације посвећена је еволуцији наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона. У оквирима ове главе, аутор, најпре анализира поједине одредбе сачуваних законских текстова који су настали у старом веку и закључује да и у оквиру ове етапе развоја људске цивилизације можемо говорити о наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона. Такође, аутор закључује да су облици сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона у овом периоду, својеврсни коректив друштвене и законодавне политике инфериорности жена и женског потомства. У оквирима ове главе, аутор говори и о наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона и других правних докумената, који су настајали у периоду средњег века. Такође, предмет истраживања, биле су и поједине одредбе садржане у буржоаским кодификацијама и наследноправна регулатива на простору послератне Југославије. У оквирима овог дела рада, аутор долази до закључка да при преласку са феудалног, на капиталистички начин живљења и привређивања и наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона мења своју функцију. Тако, је док у периоду средњег века, стајала у функцији спречавања поделе феудалних поседа, сингуларна сукцесија за случај смрти на основу закона, у буржоаском друштву стоји у функцији породичне солидарности, као новопрокламоване друштвене вредности.

У оквирима треће главе докторске дисертације, аутор уз помоћ правно-догматског и упоредноправног метода, анализира облике наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона у појединим савременим европским правним системима. Аутор закључује, да у случају када је неопходно, наследноправни положај једног лица учинити повољнијим или прилагодити наследноправне регуле социјалном реалитету, савремени законописци, чешће прибегавају наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона, него што интервенишу и уносе промене у оквирима редовног законског наслеђивања. Такође, иако сваки од проучаваних правних система има своја јединствена решења, заједничко свима њима је да стоје у функцији егзистенцијалног збрињавања, одржавања или прилагођавања на новонастале околности оставиоцу блиских лица. Једна од специфичности наследноправне сингуларне сукцесије на основу

закона, дакле, јесте да у савременим наследноправним системима, она стоји у функцији обезбеђивања континуитета породичноправне заштите. Континуитет породичноправне заштите, међутим, може успешно бити обезбеђен и путем наследноправне универзалне сукцесије, на шта аутор, такође, у раду указује.

Четврта глава докторске дисертације посвећена је наследноправој сингуларној сукцесији у савременом српском праву. Уставом и Породичним законом Републике Србије, нормирана је посебна заштита породице, мајке, самохраног родитеља и детета. У оквирима овог дела рада, аутор долази до закључка да Закон о наслеђивању у Републици Србији, не обезбеђује наставак те заштите за случај да се неком од субјеката породичноправног односа отвори наслеђе, а да други субјекти из тог односа не припадају кругу законских наследника, који су, у конкретном случају, позвани на наслеђе (на пример, пасторак, ванбрачни партнер који очекује рођење оставиоцевог детета, за све време док се оно не роди, разведени брачни друг, друго лице које је оставилац за живота издржавао). Такође, аутор закључује да Комисија за изradу Грађанског законика Републике Србије, није понудила нова решења, која ће бити акт усаглашавања наследноправне регулативе измењеним социјалним приликама и која ће бити у функцији обезбеђивања континуитета породичноправне заштите, примера ради, ванбрачног друга оставиоца, мајке будућег наследника, разведеног брачног друга, пасторка и другог лица које је оставилац издржавао. Сублимирајући историјско и упоредноправно искуство, аутор се залаже да, у будућој Грађанској кодификацији Републике Србије, своје место нађе један сет законских одредаба, које ће бити у служби обезбеђивања континуитета породичноправне заштите. Такође, аутор понуђена решења, види и као акт усаглашавања наследноправне регулативе са уставноправном регулативом Републике Србије и ратификованим међународним документима.

Кључне речи: *наследноправна сингуларна сукцесија, закон, породичноправна заштита, обезбеђење, наслеђивање.*

Научна област: право (S 110)

Ужа научна област: грађанскоправна ужа научна област (C 130)

УДК број: 347.65/.68(4:497.11)(091)(043.3)

Hereditary Singular Succession based on the law

Summary

The subject of this doctoral dissertation research is inheritance-law singular succession in intestacy. Generally, it is about the acquisition of rights from the estate, as a rule, without any liabilities as per the testator's obligations. Studying such various forms of singular intestate succession in the event of death in some European legal systems, the author comes to conclusion that, singular succession *mortis causa* by operation of law, can also be named an intervention succession. This, because through it, law drafters in contemporary inheritance-law systems intervene and provide for, in the event of death, such category of subjects, which is particularly sensitive and close to an intestate person.

The research goal is to point out to the Serbian law drafter that within the inheritance-law regulations of the Republic of Serbia, there is room both for amending some legal provisions and for completely new solutions, which will serve ensuring continuity of family-law protection and will be firmly founded within the constitution-law framework of the Republic of Serbia and the ratified international documents as well.

This doctoral dissertation is composed of the introductory part, four chapters and conclusion.

In the first chapter of the doctoral dissertation, the author deals with defining inheritance-law singular intestate succession and suggests that it can be defined from objective, subjective and functional aspects. Additionally, the author distinguishes and analysis the most significant characteristics of singular succession in intestacy in the event of death. Also, the author comes to conclusion that inheritance-law singular intestate succession is compatible with inheritance-law universal succession. Although the basic function of inheritance-law singular intestate succession is reflected in existential care, maintenance or adjusting to new living circumstances of persons close to the intestate person, indirectly it has the function of preserving security in legal transactions. Within the framework of the first chapter of the dissertation, the author studies the similarities and differences between inheritance-law singular intestate succession and singular succession that is directly based in the last will of a testator, and comes to conclusion that the concerned acquisitions are similar in their characteristics, but not identical. Dealing with the issue of realising special rights from the probate estate stipulated by some contemporary law drafters, the author concludes that regarding their opposed relationships, the rights having direct foundation in the law are prioritised by law drafters. The author comes to conclusion that such condition is a

consequence of the function belonging to the special rights arising from the estate, which are stipulated by law drafters.

The second part of this doctoral dissertation is dedicated to the evolution of inheritance-law singular intestate succession. Within the framework of this chapter, the author first analyses individual provisions of preserved legal texts originating in the ancient age and concludes that even within the framework of this phase of development of human civilisation we can speak about inheritance-law singular intestate succession. Also, the author concludes that, even in this period, the forms of intestate singular succession in the event of death, represent one-of-a-kind correctives of social and legislative policy of the inferiority of women and female descendants. Within the framework of this chapter, the author also speaks about inheritance-law singular succession based on law and other legal documents originating in the middle ages. Also, the subject of research were also some individual provisions contained in bourgeois codifications and in inheritance-law regulations in the regions of the after-war Yugoslavia. Within the framework of this part of the paper, the author comes to conclusion that during a transition from feudal to capitalistic way of life and business, inheritance-law singular intestate succession also changes its function. Thus, while it had the function of preventing the division of feudal estates in the period of middle ages, singular intestate succession in the event of death, in bourgeois society, had the function of family solidarity, as a newly proclaimed social value.

Within the third chapter of this doctoral dissertation, the author analyses the forms of inheritance-law singular intestate succession in individual contemporary European legal systems using legally-dogmatic and comparative law methods. The author concludes that, if it is necessary to make the inheritance-law position of a person more favourable or to adapt inheritance-law regulations in a social reality, contemporary law drafters more frequently resort to inheritance-law singular intestate succession, than to intervene and enter amendments within the framework of regular legal succession. Also, although each of the studied legal systems has its own unique solutions, what they all have in common is the function of existential care, maintenance and adaptation to the changed circumstances to the intestate person's close persons. Therefore, one of the specificities of inheritance-law singular intestate succession is that in contemporary inheritance-law systems, it has a function of providing continuity of family-law protection. Continuity of family-law protection, however, can also be successfully provided through inheritance-law universal succession, which is also pointed out in this paper by the author.

The fourth chapter of this doctoral dissertation is dedicated to inheritance-law singular intestate succession in contemporary Serbian law. The Constitution and the Family Law of the Republic of Serbia standardise special protection of family, mother, single parent, and child. In this part, the authors come to the conclusion that the Law on Inheritance of the Republic of Serbia does not provide any continuity of such protection in the event that the succession is opened to any of the subjects of family-law relationship, while the other subjects from that relationship do not belong to the circle of intestate heirs, who are, in such concrete case invited to succession (e.g. step-child, extramarital partner expecting a child from the deceased, until the baby has been born, divorced spouse, any other person supported by the deceased during his/her lifetime). Also, the author concludes that the Commission for Drafting the Civil Code of the Republic of Serbia has not offered any new solutions that will be an act of harmonisation of inheritance-law regulations with the changed social circumstances and which will be in the function of providing a continuity of family-law protection, for instance, of the extramarital partner of the deceased, mother of the heir-to-be, divorced spouse, step-child, or any other person supported by the deceased during his/her lifetime. Considering the historical and comparative-law experiences, the author advocates that a set of legal provisions finds its place in the future civil codification of the Republic of Serbia, which will serve to provide for the continuity of family-law protection. Also, the author sees the offered solutions as an act of harmonisation of the inheritance-law regulations with the constitutional-law regulations of the Republic of Serbia and the ratified international documents as well.

Key words: *intestate-law singular succession, law, family-law protection, security, inheritance.*

Scientific field: Law (S 110).

Sub scientific field: Civil Law (C 130).

UDK: 347.65/.68(4:497.11)(091)(043.3)

САДРЖАЈ

Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона	4
Резиме	4
Hereditary Singular Succession based on the law	7
Summary	7
А. ПОЈАМ И ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА	17
Б. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА	23
В. ЗНАЧАЈ ИСТРАЖИВАЊА	24
Г. МЕТОДОЛОГИЈА У ИЗРАДИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ	30
Д. ХИПОТЕЗЕ У ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ	32
ГЛАВА I	35
О НАСЛЕДНОПРАВНОЈ СИНГУЛАРНОЈ СУКЦЕСИЈИ НА ОСНОВУ ЗАКОНА	35
1. Уводне напомене	35
А. Појмовно одређење наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона	36
Б. Класификација облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона	38
1. Уводне напомене	38
а. Подела облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона с обзиром на субјекте у чију корист су такви облици стипулисани	38
б. Подела облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона с обзиром на предмет наследноправних овлашћења	42
в. Систематизација облика сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона према позицији коју њихови стицаоци заузимају у поступку намирења	43
г. Подела облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона према њиховом правом карактеру	44
д. Систематизација облика сингуларне сукцесије <i>mortis causa</i> на основу закона с обзиром на њихову функцију	45
В. Карактеристике сингуларне сукцесије за случај смрти која има непосредно утемељење у закону и њен однос са наследноправном универзалном сукцесијом	47
Г. Сличности и разлике између сингуларне сукцесије <i>mortis causa</i> које имају основ у последњој вољи оставиоца и непосредно утемељење у закону	50
1. Уводне напомене	50
а. О сличностима и разликама између наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона и испоруке	51

б. Сличности и разлике између сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона и налога	54
в. Однос сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона и поклона за случај смрти.....	58
Д. Укратко о правним последицама које настају услед наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона	61
ГЛАВА II.....	63
НАСЛЕДНОПРАВНА СИНГУЛАРНА СУКЦЕСИЈА НА ОСНОВУ ЗАКОНА КРОЗ ИСТОРИЈУ	63
А. Сингуларна наследноправна сукцесија на основу закона у старом веку	63
1. Уводне напомене.....	63
а. Сингуларна наследноправна сукцесија на основу закона у Месопотамији	64
б. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у праву Гортине	69
в. О могућности постојања сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона у римском праву	72
1. Уводне напомене.....	72
2. О могућности постојања наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона у раном римском праву.....	72
3. Да ли можемо говорити о наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона у преторском и класичном римском праву?.....	74
4. О могућности постојања сингуларне наследноправне сукцесије на основу закона у посткласичном римском праву	76
Б. Сингуларна наследноправна сукцесија на основу закона у средњем веку	79
1. Уводне напомене.....	79
а. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у старом германском праву	81
б. Укратко о наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона у средњовековном француском праву.....	83
в. Сингуларна сукцесија за случај смрти на основу закона у средњовековном руском праву.....	84
г. О наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона у средњовековном хрватском праву, приморју и Далмацији	87
д. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у средњовековној Србији.....	91
1. Уводне напомене.....	91

2.	Можемо ли говорити о наследноправној сингуларној сукцесији на основу одредаба Законоправила светог Саве и Синтагме Матије Властара?	92
3.	Сингуларна сукцесија за случај смрти на основу одредаба Душановог законика и повеља српских владара	94
В.	О наследноправној сингуларној сукцесији на основу одредаба буржоаских кодификација	98
1.	Уводне напомене	98
а.	Наследноправна сингуларна сукцесији на основу одредаба Француског грађанског законика	99
б.	Можемо ли говорити о наследноправној сингуларној сукцесији на основу одредаба Аустријског грађанског законика из 1811. године	101
в.	О сингуларној сукцесији за случај смрти на основу одредаба Збирке закона Руске империје у периоду од 1835. до 1917. године	103
г.	Сингуларна сукцесији <i>mortis causa</i> на основу одредаба Српског грађанског законика од 1844. године	106
Г.	Наследноправна сингуларна сукцесија на основу одредаба закона у српском праву после Другог светског рата	109
1.	Уводне напомене	109
а.	О наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона у Тезама за предпројекат Закона о наслеђивању из 1947. године	110
б.	Сингуларна сукцесија за случај смрти на основу одредаба савезног Закона о наслеђивању ФНРЈ из 1955. године и одредаба Закона о наслеђивању Републике Србије из 1974. године	113
ГЛАВА III	116
СИНГУЛАРНА СУКЦЕСИЈА ЗА СЛУЧАЈ СМРТИ НА ОСНОВУ ЗАКОНА У ПОЈЕДИНИМ САВРЕМЕНИМ ЕВРОПСКИМ ПРАВНИМ СИСТЕМИМА	116
1.	Опште напомене	116
А.	Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у француском праву....	117
1.	Уводне напомене	117
а.	Право брачног друга оставиоца на плодуживање заоставштине	119
б.	Конверзија плодуживања у доживотну ренту	123
в.	Право на привремену употребу стана	126
г.	Право на доживотну употребу стана	129
д.	Право на издржавање оставиочевог брачног друга	134

ђ.	Право на издржавање оставиочевих предака	136
е.	О праву на нужни део заоставштине	136
Б.	Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у немачком праву	139
1.	Уводне напомене	139
а.	Прво на предмете домаћинства.....	140
б.	Прво на тридесет дана	143
в.	Право мајке будућег наследника на издржавање из заоставштине.....	146
г.	Право на нужни део	151
В.	Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у аустријском праву	154
1.	Уводне напомене	154
а.	Право на предмете домаћинства	155
б.	Прво на издржавање из заоставштине	159
в.	Легат који се оставља на име неге оставиоца.....	162
г.	Право на нужни део	163
Г.	Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у енглеском праву.....	169
1.	Уводне напомене	169
а.	Право на предмете домаћинства.....	171
б.	Право на законски легат	174
в.	Право на издржавање из заоставштине.....	176
г.	Право на брачни дом.....	184
Д.	Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у бугарском праву	186
1.	Уводне напомене	186
а.	Право на предмете домаћинства.....	187
б.	Право на земљораднички инвентар.....	193
Ђ.	Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у чешком праву.....	196
1.	Уводне напомене.....	196
а.	Облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона	197
б.	Издржавање нужног наследника, лишеног права на нужни део	198
в.	Право супружника оставиоца на издржавање из заоставштине, право мајке будућег наследника и мајке оставиочевог наследника на издржавање из заоставштине	199
г.	Право супружника оставиоца и регистрованог истополног партнера на предмете домаћинства	203
д.	Право родитеља оставиоца на издржавање из заоставштине	205

ђ. Право на три недеље	207
е. Право на нужни део	207
Е. Сингуларна сукцесија за случај смрти на основу закона у наследноправним системима земаља са простора бивше СФРЈ	210
1. Уводне напомене	210
а. О праву на предмете домаћинства и корисницима ове привилегије	212
в. Правна природа права на предмете домаћинства	216
г. <i>Ratio legis</i> права на предмете домаћинства и извесност његовог остваривања	219
Ж. Право на нужни део у функцији обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити у државама са простора бивше СФРЈ	221
З. Како се у руском праву обезбеђује континуитет породичноправне заштите после отварања наслеђа једног лица?	225
1. Уводне напомене	225
а. Право радно неспособних потенцијалних законских наследника и других издржаваних лица на законски и нужни део заоставштине	226
ГЛАВА IV	229
СИНГУЛАРНА СУКЦЕСИЈА ЗА СЛУЧАЈ СМРТИ НА ОСНОВУ ЗАКОНА У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ПРАВУ	229
1. Уводне напомене	229
А. Стицање предмета домаћинства мање вредности као вид сингуларне сукцесије на основу закона	232
а. Правна природа права на предмете домаћинства	232
б. Субјекти којима припада право на предмете домаћинства	237
в. Који се све предмети сматрају предметима домаћинства мање вредности?	241
г. Остваривање и заштита права на предмете домаћинства	249
Б. Право на плодуживање заоставштине у савременом српском наследном праву	255
1. Уводне напомене	255
а. Конституисање доживотног плодуживања на целини или делу заоставштине	257
б. Да ли је плодуживалац заоставштине у положају наследноправног универзалног или наследноправног сингуларног сукцесора оставиоца, аргументи <i>pro et contra</i> ?	262
в. Конверзија права плодуживања у право на доживотну ренту	269
г. Сповођење операције преиначења доживотног плодуживања у доживотну ренту	273

д.	Усклађивање износа доживотне ренте са вредношћу доживотног плодоуживања и обезбеђење интереса рентног повериоца	279
ђ.	Да ли је одредбама које регулишу одређивање висине накнаде за гашење личних службености и стварних терета, нормативна сврха доживотне ренте, као наследноправне установе доведена под знак питања?	283
В.	Право на нужни део у Републици Србији као вид сингуларног стицања <i>mortis causa</i>	285
1.	Уводне напомене	285
а.	Уопштено о кругу нужних наследника	286
б.	Право на издржавање из заоставштине у корист релативних нужних наследника	289
в.	Аргументи у прилог обезбеђивања права на издржавање у корист браће и сестара оставиоца	291
г.	Разлози због којих дедама и бабама, и даљим прецима оставиоца, треба обезбедити издржавање из заоставштине	293
д.	Да ли је право на издржавање из заоставштине у корист одређених нужних наследника добра или лоша алтернатива праву на нужни део?	294
ђ.	Правна природа права на нужни део и њен преображај	296
е.	Да ли су нужни наследници у положају наследноправних универзалних или наследноправних сингуларних сукцесора оставиоца?	298
ж.	Да ли законска претпоставка намирења нужних наследника у новцу стоји у функцији заштите нужних наследника подједнако као и намирење нужних наследника <i>in rem</i> ?	304
а.	Да ли и уз помоћ којих механизма нужни наследници могу на ефикасан начин обезбедити наплату свог потраживања у оставинском поступку?	304
б.	Како нужни наследник, поверилац новчане облигације, може обезбедити своје потраживање у парничном поступку	311
в.	Третман нужног наследника повериоца новчане облигације у извршном поступку	312
г.	Како обезбедити потраживање нужног наследника, повериоца новчане облигације <i>de lege ferenda</i>	312
Г.	Обезбеђивање континуитета породичноправне заштите одговарајућим инструментима наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона	316
1.	Уводне напомене	316
а.	Дефиниција посебне заштите породице с аспекта ратификованих међународних докумената, Устава Републике Србије и Породичног закона Републике Србије	317

б. Аргументи за и против признавања појединих наследноправних овлашћења ванбрачном партнеру оставиоца.....	319
1. Уопштено о ванбрачној заједници у домаћем законодавству и домаћој наследноправној теорији	319
2. Ванбрачна заједница у светлу права на поштовање породичног живота.....	321
3. О наследноправним овлашћењима ванбрачних партнера у појединим савременим европским правним системима	323
4. Признавање наследноправних овлашћења ванбрачним партнерима из <i>de facto</i> ванбрачних заједница – акт приближавања социјалном реалитету	326
в. Како обезбедити интересе мајке будућег наследника из заоставштине?	329
г. Аргументи <i>pro et contra</i> обезбеђења егзистенцијалне сигурности разведеног брачног друга из заоставштине оставиоца	335
д. Укратко о наследноправним механизмима, погодним за обезбеђивање егзистенцијалне сигурности тазбинских сродника оставиоца.....	342
ђ. Право на тридесет дана.....	344
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	350
СКРАЋЕНИЦЕ.....	362
ЛИТЕРАТУРА ПО АЗБУЧНОМ РЕДУ	363
ЛИТЕРАТУРА ПО АБЕЦЕДНОМ РЕДУ	370
ОДАБРАНИ ПРАВНИ ПРОПИСИ	378
ОДАБРАНЕ СУДСКЕ ОДЛУКЕ ПО АЗБУЧНОМ РЕДУ	384
ОДАБРАНЕ СУДСКЕ ОДЛУКЕ ПО АБЕЦЕДНОМ РЕДУ	387
ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦЕ.....	392
БИОГРАФИЈА АУТОРА.....	399

А. ПОЈАМ И ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет докторске дисертације јесте наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона.

Наследноправна сингуларна сукцесија представља стицање тачно одређеног, једног или већег броја, права из заоставштине. Посматрана у односу на сингуларну сукцесију уопште, она чини један њен сегмент. Имајући у виду да нема места њиховом поистовећивању, у наставку рада употребљаваћемо појмове „наследноправна сингуларна сукцесија и сингуларна сукцесија *mortis causa*” како из разлога правно-техничке прецизности, тако и ради акцентовања правних последица које настају тим путем.

Правни основ, наследноправне сингуларне сукцесије може бити у уговору о наслеђивању, у државама у којима је то допуштен правни посао, затим одредба у завештању¹ или законска одредба.² Ради јасноће даљег излагања, наглашавамо да ћемо у продужетку рада говорити о појму „наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона”, имајући у виду да иста представља предмет нашег истраживања.

Употреби појма „наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона” приступамо са посебном пажњом и нарочитом мером опреза. Разлог је мање-више очигледан. Наиме, користећи се искључиво њиме, ризикујемо да нашем истраживању дамо само једну димензију, у којој би сам фокус био на правима, која се стичу из заоставштине и правним последицама, које са собом носи такав вид стицања. На тај начин би смо категорију субјеката и услове за стицање датих права, те начине на која се дата права реализују, неоправдано сконцентрисали у други план нашег истраживања.

Отуда, нећемо се у свим сегментима рада користити искључиво појмом „наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона”. Такође, учесталост употребе датог појма у свим сегментима дисертације неће бити подједнака. У одређеним сегментима дисертације акцентоваћемо наследна права супружника. У другим сегментима, рада више ћемо говорити о правима чланова породичног домаћинства. Знатан део истраживања посветићемо начинима, путем којих савремени законописци гарантују, напред споменути субјектима, остваривање друштвено-корисног циља

¹ Детаљније о наследноправној сингуларној сукцесији, која за основ има одредбу у завештању, видети код: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, докторска дисертација, Ниш, 2000.

² О наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона, у савременом праву, детаљније видети код: N. Stojanović, *Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona*, *Pravni život*, br. 10/2005, стр. 665–685. Указујемо да у домаћој литератури, осим наведеног рада Наташе Стојановић, не постоји научни чланак, нити монографија на тему „наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона”.

(примера ради, да ли и на које начине законописци у савременом праву гарантују плодоуживаоцу заоставштине, рентном повериоцу, нужном наследнику у систему облигационоправне природе права на нужни део и повериоцу издржавања остваривање циља, ради којег су ова права конституисана, као и да ли и уз помоћ којих механизма гарантују стамбено збрињавање?).

Мишљења смо да такво наше опредељење, неће ићи на уштрб датог и задатог предмета истраживања. Напротив, сматрамо да би тиме наше излагање на веродостојан начин посведочило о облицима наследноправне сингуларне сукцесије *de lege lata*, како у упоредном, тако и у домаћем праву. Утемељење оваквом нашем опредељењу проналазимо у чињеници, што за разлику од правне теорије, која је по питању употребе појма „наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона” можемо рећи јединствена, савремени законописци не употребљавају један универзално прихваћен, генерички појам за случајеве стицања одређених права из заоставштине на основу закона. Такође, указујемо да не постоји један, опште прихваћен модел систематизације таквих правних норми.

Примера ради, француски законописац у оквиру треће књиге, одељка другог Француског грађанског законика, говори о „*Des droits du conjoint successible*”³, који у преводу на српски језик означава, „*наследна права супружника*”. Пример сингуларне сукцесије *mortis causa* на основу закона, проналазимо и у оквиру треће књиге, наслова другог, одељка другог називог „*De la réduction des libéralités excessives*”⁴, који у преводу на српски језик означава „*О редукацији прекомерних располагања*”.

Немачки нормотворац, такође, такве врсте стицања не систематизује у оквиру једног одељка. Напротив, случајеве стицања права из заоставштине на основу закона налазимо у оквиру пете књиге, одељка првог Немачког грађанског законика, који носи назив „*erbfolge*”⁵, што у преводу на српски језик означава „*наслеђе*”. Случајеве такве врсте стицања налазимо и у оквиру пете књиге, одељка другог, наслова првог, „*Annahme und Ausschlagung, fürsorge des nachlassgerichts*”⁶, који у преводу на српски

³ Видети: чл. 758, чл. 759, чл. 763, чл. 764, чл. 767 Француског грађанског законика. Текст Француског грађанског законика (Code Civil) у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.legifrance.gouv.fr/>. Приступ остварен, дана: 24. септембра 2018. године. У наставку рада, за Француски грађански законик, употребљаваћемо скраћеницу ФГЗ.

⁴ Видети: чл. 924 ФГЗ.

⁵ Видети: пар. 1932 Немачког грађанског законика. Текст Немачког грађанског законика (Bürgerliches Gesetzbuch) у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://dejure.org/gesetze/BGB>. Приступ остварен, дана: 24. септембра 2018. године. У наставку рада, за Немачки грађански законик, употребљаваћемо скраћеницу НГЗ.

⁶ Видети: пар. 1963 НГЗ.

језик означава, „прихватање и одрицање од наслеђа, те брига за потомство”. Такође, пример таквог стицања имамо у петој књизи, одељку другом, наслова другог, под називом „*haftung des erben für die nachlassverbindlichkeiten*”⁷, који у преводу означава „одговорност наследника за обавезе из заоставштине”, те у оквиру пете књиге, одељка петог, који носи назив „*pflichtteil*”⁸, а који у преводу означава „обавезни” или „нужни део”.

У важећем Закону о наслеђивању Републике Србије, облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, систематизовани су у оквиру поглавља другог ЗОН-а, названог „Посебна правила за неке законске наследнике” и поглавља трећег ЗОН-а, названог „Нужни наследници”.⁹ У поглављу трећем, говоримо о наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона само у случају када нужним наследницима припада нужни део у новцу (облигационо право).

Мишљења смо да свако излагање поред свог утемељења, треба да стоји у функцији одређеног циља. Отуда ће наше излагање о појму наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, бити сврсисходно, само уколико наши предлози за модификацијом постојећих регула Закона о наслеђивању Републике Србије,¹⁰ и креирањем нових друштвено корисних норми, буду оправдани.

Уколико из нашег истраживања проистекну закључци да је неопходна модификација постојећих норми ЗОН-а и квалитетна стилизација нових решења, бићемо у прилици да нашем законописцу понудимо и одговарајући модел систематизације предложених решења, који ће бити оправдан не само с аспекта постојећих систематизација у упоредном праву, већ који ће бити прихватљив и с аспекта домаће правне традиције. На тај начин, бићемо у прилици да о појму наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона говоримо, како на почетку нашег рада, тако и у његовим завршним деловима. Тиме ће наше истраживање и излагање попримити карактер једне мање-више заокружене научне целине.

Захваљујући како домаћим, тако и страним цивилистима, карактеристике и правне последице, наследноправне сингуларне сукцесије уопште, готово да су до

⁷ Видети: пар. 1969 НГЗ.

⁸ Видети: пар. 2303 НГЗ.

⁹ Видети: чл. 23, чл. 28, чл. 31 и чл. 43, ст. 1 ЗОН.

¹⁰ Видети: Закон о наслеђивању Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 46/1995, 101/2003 – одлука УСРС, 6/2015. У наставку рада, за Закон о наслеђивању Републике Србије, употребљаваћемо скраћеницу ЗОН.

ситних детаља проучене и анализирани. Као такве, презентоване су у оквирима домаће и иностране литературе.¹¹

Имајући у виду наведено, у ПРВОЈ ГЛАВИ дисертације, настојаћемо да систематизујемо и објединимо учења домаћих и иностраних посленика правне мисли о појму, карактеристикама и правним последицама наследноправне сингуларне сукцесије уопште. Затим, ћемо сачинити једну свеобухватну дефиницију сингуларне сукцесије *mortis causa* на основу закона, полазећи од њених најзначајнијих карактеристика. Посебну пажњу посветићемо врстама наследноправне сингуларне сукцесије и истраживању сличности и разлика између сингуларне сукцесије *mortis causa* која има свој основ у последњој вољи оставиоца и непосредно утемељење у закону. На крају прве главе дисертације, биће, у кратким цртама, речи о тачкама које спајају наследноправну сингуларну сукцесију и наследноправну универзалну сукцесију, али и о суштинским разликама које међу њима постоје.

У ДРУГОЈ ГЛАВИ дисертације бавићемо се истраживањем корена наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона. Имајући у виду чињеницу да су у старом веку, постављени темељи за стварање будућих великих законика и правне науке, сматрамо неопходним, да уз што брижљивију анализу, нама доступних законских текстова и правне заоставштине овог периода, те доступне литературе, реконструишемо генезу и еволутивни пут наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона.

Посебну пажњу у анализи законских текстова ове епохе, посветићемо тражењу одговора на питање, да ли је законско наслеђивање у старом веку, текло путем наследноправне универзалне сукцесије или наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона?

Имајући у виду доступне старовековне и средњовековне законске текстове, изјаснићемо се да ли у одређеним сегментима постоји симфонија породичноправне и наследноправне регулативе, те да ли су се обавезе које је оставилац за живота имао према ближњима, а којима је обезбеђиван њихов егзистенцијални минимум, гасиле са његовом смрћу, или је пак уочена потреба да се такве обавезе моментом смрти дужника облигације трансформишу у обавезе које терете заоставштину.

¹¹ Примера ради видети: Б. Т. Благојевић, *Наследно право СФРЈ, са освртом на права других држава*, Београд, 1964, стр. 1–5; О. Антић, З. Балиновац, *Коментар Закона о наслеђивању Републике Србије*, Београд, 1996, стр. 5–16; N. Gavella, V. Belaj, *Nasljedno pravo*, Zagreb, 2008, стр. 21–24; Н. Стојановић, *Наследно право*, Ниш, 2011, стр. 11–14; Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, Београд, 2011, стр. 32–37; В. Петров, *Приемане на наследство*, Софија, 2014, стр. 241–255.

Посебна пажња биће посвећена проналажењу одговора на питање да ли су и на који начин старовековни и средњовековни законописци, гарантовали остваривање законом постављеног циља (егзистенцијалног минимума удовица и кћери оставиоца). Према нашем схватању, изведени закључци ће бити сврсисходни, и представљаће добру основу да у овом сегменту рада, сублимирајући историјска искуства, укажемо нашем законописцу да структура норми, којима су уређени облици сингуларне сукцесије *mortis causa* на основу закона, мора да буде у функцији постављеног циља и то: обезбеђивања нужних средства за живот, збрињавања и стварања услова за прилагођавање на новонастале околности, оставиоцу блиских лица.

У оквирима овога дела нашег рада, осврнућемо се и на одредбе буржоаских кодификација, као и одредбе законских текстова бивше Југославије, чије је доношење уследило након Другог светског рата.

У оквирима ТРЕЋЕ ГЛАВЕ дисертације, говорићемо о наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона у упоредном праву. Говорећи о значају упоредног права Живојин Перић, истиче: „Упоредно Право омогућава нам да сазнамо једнакости и разлике између Права разних народа. Резултат тих и таквих истраживања врло је поучан. Наиме, он нам показује да, при свим неједнакостима међу Правима појединих народа постоје ипак у основи сличности и међу њима”.¹²

Поред указивања на сличности и разлике у нормирању наследноправне сингуларне сукцесија на основу закона у упоредном праву, настојаћемо да у оквиру нашег истраживања, анализирајући законске текстове и литературу, размотримо да ли су и на које начине законописци у упоредном праву разграничили наследноправну сингуларну, од наследноправне универзалне сукцесије. Да ли и на које начине законописци гарантују остваривање циља сингуларне сукцесије *mortis causa* на основу закона? С аспекта, законодавстава појединих европских правних система биће речи и о наследноправном третману, оне категорије субјеката (мајки, деце, старих, радно неспособних), која изискује посебан ниво породичне и друштвене заштите. Анализом садржаја праксе иностраних судова, указаћемо на спорна питања која су се у пракси иностраних судова појављивала и презентоваћемо њихова решења, уз указивање на тумачења предметних законских одредаба. Упоредноправном анализом обухватићемо

¹² Наведено према: Ж. Перић, О значају упореднога права, *Посебни отисак из „Правосуђа”* бр. 5/1938, стр. 7. Текст предавања, доступан је на интернет адреси: <http://www.uzzpro.gov.rs/doc/biblioteka/digitalna-biblioteka/1938-O-znacaju-uporednog-prava.pdf>. Приступ остварен, дана: 29. септембра 2018. године.

наследноправну регулативу савременог француског, аустријског, немачког, енглеског, бугарског, руског, чешког и права земаља бивше СФРЈ.

ЧЕТВРТА ГЛАВА дисертације, посвећена је обради облика наследноправне сингуларне сукцесије у савременом српском праву. Овај део рада, изложићемо кроз четири сегмента.

Први сегмент, посветићемо стицању предмета домаћинства мање вредности.

Други сегмент, чиниће расправа о облицима наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона у савременом српском праву и то: повећању и смањењу наследног дела супружника у другом наследном реду; повећању наследног дела оставиочевих родитеља и правима усвојоца из непотпуног усвојења, у случају када нема нужних средстава за живот.

Полазећи од чињенице да су наведени облици сингуларне сукцесија *mortis causa* на основу закона, креирани с циљем да се законски наследници, који су позвани на наслеђе, а који немају нужних средстава за живот посебно заштите, настојаћемо да дођемо до одговора на питање да ли је наш законописац креирао и ефикасне механизме, који би били у функцији тако постављеног друштвено-корисног циља.

У зависности од одговора, који буду проистекли, бићемо у прилици да изведемо закључак да ли наше правне норме које стоје у функцији обезбеђивања егзистенцијалног минимума појединих категорија субјеката егзистирају себе ради или циља свога ради? Предложићемо и аргументоваћемо одговарајуће мере усаглашавања структуре правне норме и циља коме она служи (посебну пажњу посветићемо одговорности плодоуживаоца заоставштине за дугове оставиоца, конверзији плодоуживања у доживотну ренту, правима рентног повериоца у случају негативних тржишних токова и инсолвентности дужника доживотне ренте).

У трећем сегменту биће речи о праву на нужни део облигационоправне природе.

Четврти сегмент биће посвећен обезбеђивању егзистенцијалног минимума оних лица која су живела са оставиоцем у заједничком домаћинству, била издржавана од стране оставиоца или су уживала право становања на објектима који су припадали оставиоцу. Посебно ћемо размотрити могућности да обавезе, путем којих је оставилац за живота обезбеђивао егзистенцијални минимум одређеним категоријама субјеката, у моменту делације дужника облигације буду трансформисане у обавезе које терете заоставштину и настојати да такве могућности оправдамо.

Указујемо да ћемо у оквиру овог сегмента разматрати не само могућности преображаја законске дужности издржавање у обавезу која терети заоставштину, већ и могућности трансформисања издржавања које је оставилац чинио за живота, иако није имао законску дужност. Ово имајући у виду да је издржавање малолетних, радно неспособних, старих и болесних лица, независно од тога да ли произлази из законске дужности или воље оставиоца, од посебног личног и друштвеног значаја.

Б. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Вишевековни еволутивни пут наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона и њене функционалне трансформације које су се дешавале током времена, у битноме су утицали на креирање и формулисање циљева нашег истраживања. Уставним документима у периоду од XVI од XIX века, при преласку са феудалног на капиталистички начин живљења и привређивања, прокламоване су нове друштвене вредности, међу којима значајно место заузимају социјална сигурност и породична солидарност.

Уставом и Породичним законом Републике Србије, нормирана је посебна заштита породице, мајке, самохраног родитеља и детета.¹³ Закон о наслеђивању у Републици Србији, међутим, не обезбеђује наставак те заштите за случај да се неком од субјеката породичноправног односа отвори наслеђе, а да други субјекти из тог односа не припадају кругу законских наследника, који су, у конкретном случају, позвани на наслеђе (на пример, пасторак, ванбрачни партнер који очекује рођење оставиоцевог детета, за све време док се оно не роди, друго лице које је оставилац за живота издржавао). Отуда ћемо се у дисертацији залагати за креирање ефикасних наследноправних механизма или за модификовање постојећих модела наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, којима би се обезбедио континуитет породичноправне заштите. То је уједно и наш главни циљ истраживања.

Међутим, основни циљ истраживања можемо постићи само уколико на један квалитетан начин реализујемо акценорне циљеве нашег истраживања. С обзиром на то, за први помоћни циљ, постављамо свеобухватно сагледавање одредаба којима је

¹³ Видети: чл. 66 Устава Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 98/2006; чл. 2 Породичног закона Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015. У продужетку рада, за Породични закон Републике Србије, употребљаваћемо скраћеницу ПЗ.

нормирана наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у наследном праву Републике Србије, и указивање како на њихове предности тако и на њихове недостатке.

Наше свеобухватно сагледавање наследноправних одредаба којима је нормирана наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона, не значи сагледавање тих правних норми, анализу њихове структуре и функције, изоловано од правних норми, садржаних у другим нормативним актима. Напротив, квалитетна оцена да ли и у којој мери одредбе Закона о наслеђивању Републике Србије стоје у функцији породичне солидарности, захтева њихово сагледавање у целини са одредбама Породичног закона Републике Србије, с једне стране, док оцена да ли и на који начин законописац гарантује остваривање законом постављеног циља изискује паралелну анализу одредаба Закона о наслеђивању Републике Србије и одредаба Закона о извршењу и обезбеђењу Републике Србије, с друге стране.¹⁴

Наш други помоћни циљ истраживања, јесте да, узимајући у обзир еволутивни пут наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, те законска решења из далеке прошлости, у садејству са решењима из савременог упоредног права, те позитивних и негативних искустава домаћих и иностраних судова, оправдамо наше залагање за изменама постојећих и креирањем нових решења.

В. ЗНАЧАЈ ИСТРАЖИВАЊА

Имајући у виду да је процес кодификације грађанског права у Србији у току, за очекивати је да ће из рада Комисије проистећи једна квалитетна грађанска кодификација. Мишљења смо да ће квалитет у овом случају бити условљен не само стилизацијом правних норми, већ и њиховим прилагођавањем социјалном реалитету. Наравно, квалитет Грађанског законика Републике Србије биће већи у оној мери у којој креиране норме, појединачно и у целини, оправдавају разлоге за његово доношење.

Говорећи о разлозима због којих је неопходно кодификовање грађанског права у Србији, Комисија у Нацрту Грађанског законика Републике Србије, као битан разлог истиче потребу усаглашавања грађанскоправне нормативе са ратификованим

¹⁴ Видети: Закон о извршењу и обезбеђењу Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 106/2015, 106/2016 – аутентично тумачење, 113/2017 – аутентично тумачење и 54/2019. У продужетку рада, за Закон о извршењу и обезбеђењу Републике Србије, употребљаваћемо скраћеницу ЗИО.

међународним документима, међународним стандардима, те потребу усаглашавања домаћег грађанског права са правом Европске уније.¹⁵

Када је у питању наследноправна регулатива, Комисија с правом примећује да: „Свет промена у коме живимо готово да познаје само једну константу: стално убрзавање промена. У таквој животној стварности и право доживљава сталне, мање или веће трансформације, које не мимоилазе ни оне делове права које спадају међу најстабилније (нпр. измене у наследноправном положају супружника, ванбрачних сродника, грађанских сродника, измене величине наследних делова законских наследника у складу са имовним стањем, као део социјализације одн. морализације грађанског права и др.)”.¹⁶

Питања обезбеђивања егзистенцијалног минимума, збрињавања, смањења стопе сиромаштва, смањења броја бескућника, те питање мера за спречавање негативних демографских кретања, са конкретним смерницама, биле су предмет свеобухватног разматрања од стране Европске комисије. Детаљна анализа узрочника, сиромаштва, повећања броја бескућника, те забрињавајуће ниске стопе наталитета на европском простору, дата је 16. марта 2005. године, у оквиру *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION, Green Paper „Confronting demographic change: a new solidarity between the generations”*.¹⁷

Европска комисија указује да ће породица наставити да игра важну улогу у солидарности међу генерацијама. Ради тога, Европска унија треба да сазна више о породицама држава чланица, о запошљавању, о приходима једнородитељских породица, о становању, социјалним давањима, о бризи за старе.¹⁸ Такође, закључује да је неопходна нова солидарност између генерација, која ће се заснивати на међусобној подршци, преносу вештина и искустава.¹⁹

На европском правном простору, видљива је тенденција савремених законописаца, да путем наследноправних норми, гарантују одређеној категорији субјеката, посебна права у односу на заоставштину.

¹⁵ Наведено према: Влада Републике Србије, Комисија за израду грађанског законика, Нацрт грађанског законика, стр. 682. Нацрт Грађанског законика Републике Србије у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>. Приступ остварен, дана: 29. септембра 2018. године. У наставку рада, за Нацрт Грађанског законика Републике Србије, употребљаваћемо скраћеницу Нацрт.

¹⁶ Наведено према: *Ibidem*, стр. 692.

¹⁷ Саопштења Комисије, Зелена књига „Суочавање са демографским променама: нова солидарност између генерација”. Саопштење Европске комисије доступно је у електронском формату на интернет адреси: <http://library.fes.de/pdf-files/gurn/00036.pdf>. Приступ остварен, дана: 29. септембра 2018. године.

¹⁸ Наведено према: *Ibidem*, стр. 2.

¹⁹ Наведено према: *Ibidem*, стр. 6

У том правцу респект заслужује законодавна активност француског законописца, која је 3. децембра 2001. године резултирала двома нормама и то: чл. 763 ФГЗ-а, који уређује привремено право становања и чл. 764 ФГЗ-а, који уређује доживотно право употребе и становања. Рад на реформи тиме није био окончан, напротив остао је отворен, што је условило додатне реформе, које су начињене 23. јуна 2006. године. Њима је извршена допуна напред споменутих одредаба, тако што је право на привремено становање стипулисано и у корист партнера преминулог, различитог и истог пола који су регистровали партнерску заједницу.²⁰

Један од добрих примера, креираних од стране немачког законописца, а који стоји у функцији обезбеђивања чланова породичног домаћинства преминулог, те стварања услова за прилагођавање новонасталим околностима, јесте право на тридесет дана. Након законодавних реформи које су уследиле 1. августа 2001. године, право на тридесет дана припада и животном партнеру преминулог.²¹ Такође, немачки законодавац нормира, да мајци будућег наследника припада право на издржавање из заоставштине, све до порађаја.²²

Да је нормирање посебних права из заоставштине у корист нарочито блиских лица оставиоцу, те посебно осетљиве категорије субјеката, питање од националног и међународног значаја, потврђује и законописање чешког нормотворца. Наиме, у поступку новелирања Чешког грађанског законика,²³ уочена је потреба за конституисањем једног сета законских одредаба, којима ће у корист одређених лица бити стипулисана посебна права из заоставштине.

Примера ради, од ступања на правну снагу новелираног ЧГЗ-а, право на издржавање из заоставштине припада наследнику оставиоца, који је лишен права на нужни део.²⁴ Посебан респект, заслужује решење чешког законописца, којим је у корист субјеката, који су бесплатно живели у домаћинству оставиоца, конституисано

²⁰ Видети: измене и допуне чл. 763, у вези са чл. 515-6 ФГЗ.

²¹ Видети: пар. 1969 НГЗ.

²² Видети: пар. 1963 НГЗ.

²³ Видети: *Zákon občanský zákoník*, донет дана, 22. марта 2012. године, ступио је на правну снагу дана, 1. јануара 2014. године. Текст *Zákon občanský zákoník* у електронском формату, на енглеском језику, доступан је на интернет адреси: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Civil-Code.pdf>. Приступ остварен, дана: 30. септембра 2019. године. У наставку рада, за Чешки грађански законик, употребљаваћемо скраћеницу ЧГЗ.

²⁴ Видети: пар. 1665 ЧГЗ.

право на три недеље.²⁵ Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона, у чешком праву, настаје и у случају стицања нужног дела заоставштине.²⁶

Како савремене тенденције у упоредном законодавству, тако и активности од стране органа Европске уније, усмерене на решавање проблема забрињавајућих демографских трендова на европском тлу, те посебно акцентовање да је подршка између генерација битна, као и чињеница да се Републике Србија налази на путу придруживања Европској унији, говоре у прилог да је актуелна научна обрада наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона.

Ово посебно имајући у виду да облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона (обезбеђивање мајке будућег наследника, старих и малолетних чланова породичног домаћинства оставиоца и других лица издржаваних од стране оставиоца), не стоје само у функцији збрињавања лица блиских оставиоцу. Напротив, сматрамо да они подједнако стоје у функцији националне и међународне законодавне политике, усмерене на спречавање сиромаштва, смањивања броја бескућника, заштите малолетних лица и подстицања рађања.

Република Србија је као једна од земља чланица бивше СФРЈ, потписница Универзалне декларације о људским правима.²⁷ Декларацијом је нормирано да је: „Породица природна и основна ћелија друштва и има права на заштиту државе и друштва”.²⁸ Такође, Република Србија је 2009. године, ратификовала Ревидирану европску социјалну повељу.²⁹ Њоме је нормирано право породице на социјалну, правну и економску заштиту, као и право становања.³⁰ Устав Републике Србије у чл. 66, предвиђа посебну заштиту породице, мајке, самохраног родитеља и детета.³¹ Влада Републике Србије, 2018. године, донела је Стратегију подстицања рађања.³²

²⁵ Видети: пар. 1669 ЧГЗ.

²⁶ Видети: пар. 1654 ЧГЗ.

²⁷ Универзална декларација о људским правима донета је од стране Генералне скупштине Уједињених нација, 10. децембра 1948. године. Текст Декларације у електронском формату, доступан је на интернет адреси: http://www.azlp.me/docs/zajednicka/medjunarodni_dok/deklaracija_o_ljudskim_pravima.pdf. Приступ остварен, дана: 29. септембра 2018. године. У наставку рада, за Универзалну декларацију о људским правима, употребљаваћемо скраћеницу „Декларација”.

²⁸ Видети: чл. 16, ст. 3 Декларације.

²⁹ Видети: Закон о потврђивању Ревидиране европске социјалне повеље, „Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори”, бр. 42/2009. У наставку рада, за Ревидирану европску социјалну повељу, употребљаваћемо скраћеницу РЕСП.

³⁰ Видети: чл. 16 и чл. 31 РЕСП.

³¹ Видети: чл. 16 Устава Републике Србије.

³² Текст Стратегије подстицања рађања од 16. марта 2018. године, у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <http://www.mdpp.gov.rs/doc/strategije/Strategija-podsticanja-radjanja-2018.pdf>. Приступ остварен, дана: 29. септембра 2018. године.

Анализирајући предложена решења у оквиру V књиге – Наследно право, Нацрта грађанског законика Републике Србије, која се тичу: 1) предмета домаћинства мање вредности;³³ 2) повећања наследног дела супружника у другом наследном реду;³⁴ 3) смањења наследног дела супружника у другом наследном реду;³⁵ 4) повећања наследног дела оставиочевих родитеља;³⁶ 5) права усвојиоца из непотпуног усвојења, у случају када нема нужних средстава за живот;³⁷ и 6) права на нужни део облигационоправне природе,³⁸ може се закључити да се Законодавна комисија у свом раду није на свеобухватан начин бавила питањима, обезбеђивања егзистенцијалног минимума појединих категорија субјеката. Штавише, имајући у виду садржину предложених решења и њихово поређење са решењима из Закона о наслеђивању Републике Србије, долазимо до закључка да је Комисија предложила преузимање законодавних решења из Закона о наслеђивању Републике Србије.³⁹

Полазећи од оваквог стања ствари, поставља се питање да ли и после пуне две деценије од ступања на правну снагу Закона о наслеђивању Републике Србије, није дошло до социјалних, економских и демографских промена на националном и међународном нивоу, што је условило пасивност нашег законописца, или се такве промене свакодневно дешавају, али су, ипак, из неког, нама непознатог разлога, и приликом израде Нацрта остале ван видокруга нашег законописца?

У том смислу сврсисходно је подсетити се речи Наташе Стојановић, изнете поводом обележавања јубилеја двадесет година Закона о наслеђивању: „Српски законописац не само да мора да послуша потребе социјалног реалитета, већ и да прати деловање виших судских инстанци у Републици Србији, како би својим решењима у будућности предупредио или смањио број спорних случајева из домена наслеђивања”.⁴⁰

Таква чињенична ситуација, отвара питање да ли и у којој мери решења, садржана у важећем Закону о наслеђивању Републике Србије, и предложена решења из Нацрта грађанског законика стоје у функцији ратификованих међународних докумената и Уставом Републике Србије нормиране посебне заштите породице, мајки, самохраних

³³ Видети: чл. 2595, ст. 3 Нацрта.

³⁴ Видети: чл. 2617 Нацрта.

³⁵ Видети: чл. 2620 Нацрта.

³⁶ Видети: чл. 2625 Нацрта.

³⁷ Видети: чл. 2632 Нацрта.

³⁸ Видети: чл. 2637 Нацрта.

³⁹ Видети: чл. 23, 28, 31, 43 ЗОН-а.

⁴⁰ Наведено према: Н. Стојановић, Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије, *Зборник радова „Двадесет година закона о наслеђивању Републике Србије”*, Правни факултет, Ниш, стр. 27.

родитеља и детета. Ово, посебно имајући у виду, да је као један од разлога за кодификовање грађанског права наведено и усклађивање домаћег права са међународним документима и правом Европске уније.

Значај научне обраде наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, биће утолико већи, уколико сублимирањем резултата, добијених историјскоправном и упоредноправном анализом, изведемо закључак да се важећим и предложеним решењима не обезбеђује заштита свих категорија субјеката у савременом српском наследном праву, којима је по природи ствари, а због објективних и субјективних околности, неопходна.

Питање породичне солидарности, у случају смрти једног од члана породице, добија утолико на значају уколико је оставилац у пракси био субјекат који је пружао издржавање одређеним категоријама субјеката, те који је обезбеђивао место становања малолетном детету и родитељу који врши старатељство над тим дететом. Отуда произлазе практична питања: 1. Шта са правима мајке будућег наследника, уколико у међувремену наступи смрт дужника издржавања? 2. Да ли ће се малолетно дете, издржавано од пунолетног брата и сестре, наћи у категорији незбринуте деце, уколико наступи смрт дужника издржавања, који је иза себе оставио супругу и дете, као законске наследнике? Да ли ће родитељ неспособан за рад, постати просјак, бескућник или ће свој живот завршити у неком од свратишта, у случају када је био издржаван од стране, примера ради, имућног пунолетног детета, а у међувремену наступи његова смрт, а од законских наследника је оставило нпр. супружника и децу? 3. У каквој ситуацији ће се наћи ванбрачни партнер, уколико нема средстава за егзистенцију, а у међувремену наступи смрт партнера који му је пружао издржавање?

Имајући у виду значај претпостављених ситуација, те чињеницу да исте доводе до негативних друштвених појава, чијим се питањем бави Европска комисија, сматрамо нужним, да у ситуацији док је питање доношења грађанског законика, те евентуалних измена и допуна још увек отворено, скренемо пажњу законописцу, научној и стручној јавности на потребу усаглашавања породичноправних и наследноправних прописа, а такође и на потребу усаглашавања наследноправне и регулативе којом се регулише поступак извршења и обезбеђења.

Склад је, по нашем мишљењу, нужан, имајући у виду да смрт једног члана породичног домаћинства, не значи нужно и гашење породице. Напротив, наследноправне норме морају бити, логичан продужетак породичноправних норми.

Само на тај начин можемо постићи да наша наследноправна регулатива у задовољавајућој мери буде у функцији породичне солидарности, као нужне у будућности.

Сврнисходно је да се овом приликом подсетимо речи, Михаило Константиновића: „Али чланови породице нису једина лица о којима се оставилац могао старати за време свога живота и издржавати их. Он је могао издржавати и нека друга лица и наследно право има за сврху да обезбеди извршење и тих дужности издржавања које је оставилац био узео на себе”.⁴¹ Такође, наследноправне норме морају бити у функцији постављених циљева, како њихова примена у пракси не би била доведена у питање.

Говорећи о значају нашег истраживања, указујемо да рад представља прво монографско дело на тему наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона.

Г. МЕТОДОЛОГИЈА У ИЗРАДИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Имајући у виду предмет нашег истраживања, те чињеницу да је за објективну оцену једне правне норме и евентуалне критике на рачун исте, потребно претходно знање о законској одредби, произлази да је употреба **правнодогматског метода**, не само нужна и детерминисана предметом истраживања, већ и да се иста у нашем случају подразумева. Његовом применом, настојаћемо најпре да утврдимо садржину наследноправних одредаба којима је регулисана наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона, у домаћем и упоредном праву, њихово значење и разазнамо њихову функцију. Потом ћемо изнети наше закључке и настојаћемо да исте аргуменујемо. Како је ради извођења правилних закључака, неопходна провера ваљаности наших аргумената, настојаћемо да исте сагледамо и упоредимо са аргументацијом, коју нам у својим делима доносе домаћи и инострани посленици правне мисли. На тај начин бићемо у прилици да синтетизујемо запажања и закључке до којих смо дошли у истраживању са учењима других аутора и предложимо модификацију постојећих решења, њихово осавремењивање и доношење нових правних норми.

Један од значајнијих задатака који стоји пред сваким законописцем јесте да креира не само правно-технички прецизне и разумљиве законске одредбе, већ и да структуру правне норме, усклади са њеним циљем. Имајући у виду да свака од

⁴¹ Наведено према: М. Константиновић, Опште напомене уз Тезе за предпројекат Закона о наслеђивању, *Архив за правне и друштвене науке*, бр. 3/1947, стр. 335. У продужетку рада за Тезе за предпројекат Закона о наслеђивању, употребљаваћемо скраћеницу, Тезе.

наследноправних одредаба, којима се уређује наследноправна сингуларна сукцесија има свој *ratio legis*, ми ћемо у раду употребом **нормативноправног метода**, настојати да изведемо закључак да ли и у којој мери предметне одредбе стоје у функцији законском одредбом постављеног циља. Такође, изјаснићемо се да ли евентуално могу настати практичне ситуације, услед којих би постизање нормативне сврхе било доведено у питање. Уколико наше истраживање има за последицу закључак да структура наследноправних одредаба којима се уређују облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, није у функцији постављеног циља, предложимо моделе усаглашавања *de lege ferenda*.

Историјскоправним методом, испитаћемо еволуцију, те функционалне трансформације наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона које су се дешавале кроз историју. Сматрамо да је употреба историјскоправног метода од великог значаја за предмет нашег истраживања, посебно имајући у виду чињеницу да наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона није тековина савременог права. Имајући у виду да су корени наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона далеко у прошлости, историјскоправним методом настојаћемо да истражимо и укажемо нашем законописцу на решења, која му могу послужити као пример, на који начин је потребно формулисати наследноправне одредбе, које регулишу наследноправну сингуларну сукцесију на основу закона. Такође, примерима из историје настојаћемо да оправдамо наше залагање да се тренутно важеће норме Закона о наслеђивању Републике Србије модификују.

Имајући у виду да ћемо се у једном већем сегменту нашег рада бавити истраживањем законских решења у појединим савременим европским правним системима, те истраживањем доктринарних ставова иностраних аутора, о питањима која су за предмет нашег истраживања значајна, произлази као логична употреба **упоредноправног метода**. Међутим, морамо подвући да ће употреба упоредноправног метода у нашем случају бити по свом домашају ужа од уобичајене. Ово имајући у виду да је компарација законодавних решења у већини случајева немогућа, имајући у виду да сваки од правних система доноси јединствене облике наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, који међусобно нису упоредиви. Отуда и када се бавимо изучавањем релевантнога законодавства, држава европског правног простора, пре ћемо се користити правнодогматским и нормативноправним методама као главним, док ће

упоредноправни метод бити примењиван само у случајевима, где је компарација могућа.

Како је Уставом Републике Србије, у чл. 194, нормирано да је правни поредак Републике Србије јединствен,⁴² сматрамо да ће за предмет нашег истраживања бити сврсисходна употреба **систематског метода**. Говорећи о излагању грађанског права, Лазар Марковић указује: „Да су могућа два метода: егзегетички и систематски. Први се састоји у појединачном тумачењу сваке законске одредбе и примењује се при изради коментара. Други разматра у целини све одредбе, изнаходи логички ред у њима и спаја све правне установе у читав систем”.⁴³

Имајући у виду Уставом Републике Србије, прокламовано јединство, произлази да су и наследноправне одредбе, којима се уређују облици наследноправне сингуларне сукцесија на основу закона, део једне велике целине. Отуда ћемо настојати да извршимо хоризонтално повезивање наследноправних одредаба, са породичноправним одредбама и одредбама којима се уређује извршна процедура, као и вертикално повезивање наследноправних одредаба и одређених одредаба Устава Републике Србије и ратификованих међународних докумената. Сматрамо да је такво повезивање целисходно за предмет нашег истраживања, имајући у виду да само на тај начин можемо доћи до правилног одговора на питање да ли и у којој мери је наш законодавац наследноправном регулативом обезбедио, посебну заштиту породице.

Употребом метода **анализа садржаја**, настојаћемо да презентујемо и систематизујемо практична решења иностраних и домаћих судова, и укажемо на њихова тумачења и образложења. Ово, посебно, имајући у виду да свеобухватно истраживање сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона, подразумева и истраживање практичних ефеката законодавних решења, те утврђивање најчешћих практичних проблема и спорних питања.

Д. ХИПОТЕЗЕ У ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Наша истраживачка делатности биће усмерена на испитивање основаности трију основних хипотеза, и то:

⁴² Видети: чл. 194 Устава Републике Србије.

⁴³ Наведено према: Л. Марковић, *Грађанско право*, Београд, 1927, стр. 4.

1. У наследноправној регулативи Републике Србије, не постоји јасно дефинисано разграничење између наследноправне сингуларне и наследноправне универзалне сукцесије.
2. Одредбе Закона о наслеђивању Републике Србије, којима су уређени облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, не гарантују остваривање нормативног циља у сваком случају.
3. Нормираним облицима наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, није обезбеђена заштита свих категорија субјеката (посебна заштита), која је начелно нормирана Уставом Републике Србије и ратификованим међународним документима.

Ради квалитетне провере дефинисаних основних хипотеза, у нашем истраживачком раду формулисане су, следеће, допунске хипотезе:

1. Наследноправна сингуларна сукцесија у старом и средњем веку као коректив друштвене и законодавне политике инфериорности жена и средство за обезбеђивање њиховог егзистенцијалног минимума.
2. Облици наследноправне сингуларне сукцесије који произлазе из одредаба буржоаских кодификација, не представљају реликте феудалне прошлости, већ су продукт уставним документима прокламованих нових друштвених вредности (породичне солидарности, социјалне сигурности, једнакости).
3. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у упоредном праву стоји у функцији егзистенцијалног збрињавања, прилагођавања на нове животне околности или одржавања дотадашњег животног стандарда широког круга субјеката који су били у блиским односима са оставиоцем.
4. Регулатива установе наслеђивања у савременим наследноправним системима успешно стоји у функцији обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити, како законски, тако и фактички зависних субјеката од оставиоца.
5. У супротстављеном односу наследноправне сингуларне сукцесије која има непосредно утемељење у закону и наследноправних сингуларних сукцесија које имају основа у последњој вољи оставиоца, савремени законописци предност дају реализацији посебних права из заоставштине, која су они стипулисали.

6. Социјалној улози установе наслеђивања више одговара стицање предмета домаћинства мање вредности као вида наследноправне сингуларне сукцесије, а не као облика сингуларне сукцесије за случај смрти.
7. Са егзистенцијалним збрињавањем субјеката који се сврставају у категорију релативних нужних наследника, компатибилна је установа издржавања из заоставштине, а не установа нужног наслеђивања на начин уређен важећим регулама.
8. Плодоуживаоци заоставштине који стичу по одредбама закона ову врсту личне службености, требало би да одговарају за дугове заоставштине сразмерно вредности наслеђене користи и умањене за средства којима се обезбеђује егзистенцијални минимум.
9. Одредбе о наследноправној сингуларној сукцесији у савременом српском праву не садрже ефикасне правне инструменте за остваривање и заштиту лица у чију корист су стипулисане.

ГЛАВА I

О НАСЛЕДНОПРАВНОЈ СИНГУЛАРНОЈ СУКЦЕСИЈИ НА ОСНОВУ ЗАКОНА

1. Уводне напомене

Грађанскоправна сукцесија подразумева, промену до које долази на нивоу субјектата једног грађанскоправног односа. Значајан сегмент грађанскоправне сукцесије представљају, наследноправна универзална и наследноправна сингуларна сукцесија.

Наследноправна универзална сукцесија представља прелазак свих наслеђивању подобних и слободних, права и обавеза, правних стања и правних моћи са оставиоца на његове наследнике. Ступивши на место оставиоца, универзални сукцесор, постаје носилац свих оставиочевих, преносивих права, обавеза и других правних феномена. Грађанскоправни однос, као једна, у првом реду, скупина преносивих права и обавеза, у квалитативном и квантитативном смислу остаје неизмењен, упркос насталој универзалној сукцесији. Што значи да је у питању деривативно и транслативно стицање.

Савремени концепт наследноправне универзалне сукцесије, продукт је еволуције статусног поимања наслеђивања, сажетог у латинској максими: *Heres et defunctus una eademque persona utuntur* (Sec. Ulpianus–D. 37, 1, 3, pr.),⁴⁴ према којој се наследник оставиоца „стапа” са имовином и личношћу декујиуса. Данас, наследноправна универзална сукцесија, представља „основу и обавезни је градивни елемент установе наслеђивања”.⁴⁵

Наследноправна сингуларна сукцесија, на другој страни, представља стицање тачно одређеног једног или већег броја одређених права из заоставштине, по правилу, без одговорности за дугове оставиоца. У савременим наследноправним системима, наследноправна сингуларна сукцесија је верни пратилац наследноправне универзалне сукцесије. Она за свој извор може имати одредбу у завештању и уговору о наслеђивању, у земљама у којима је такав уговор допуштен правни посао, као и непосредно утемељење у закону.

⁴⁴ Наведено према: D. Stojčević, A. Romac, *Dicta et regulae iuris*, Beograd, 1989, стр. 189.

⁴⁵ Наведено према: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 42.

Како смо на почетку рада указали, предмет нашег истраживања представља наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона. С обзиром на то, у продужетку рада, настојаћемо да појмовно одредимо сингуларну сукцесију за случај смрти на основу закона. Након сажетог излагања о њеном појму, говорићемо о облицима наследноправне сингуларне сукцесије који настају на основу закона, извршићемо њихову систематизацију и квалификоваћемо их према одређеним критеријумима. Потом ћемо се, у кратким цртама, осврнути и на најзначајнија обележја сингуларне сукцесије за случај смрти која има непосредно утемељење у закону.

Након кратког упознавања са основним карактеристикама сингуларне сукцесије за случај смрти, која за извор има законску одредбу, указаћемо на сличности и разлике, које постоје између ње и наследноправне универзалне сукцесије и настојаћемо да дефинишемо њихов однос.

На крају овог дела рада, укратко ћемо се осврнути на сличности и разлике између сингуларне сукцесије *mortis causa*, које имају свој основ у последњој вољи оставиоца и непосредно утемељење у закону. Такође, указаћемо на правне последице које производи сингуларна сукцесија за случај смрти, проистекла из одредаба закона.

А. Појмовно одређење наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона

Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона представља стицање једног или већег броја права из заоставштине, од стране законом одређених субјеката, под условима, на начин и у роковима, такође, прописаним законом, по правилу, без одговорности за обавезе оставиоца.

Сингуларна сукцесија за случај смрти, како она која настаје на основу одредбе у завештању и одредбе у уговору о наслеђивању, тако и она која за основу има законске одредбе, може се назвати и другим именима. У наследноправној књижевности, сусрећемо се са мишљењима, да се наследноправна сингуларна сукцесија може назвати, јединском⁴⁶ и парцијалном, односно делимичном сукцесијом.⁴⁷

Међутим, анализирајући дела, претежно домаћих аутора, стичемо утисак да у наследноправној теорији, преовлађује појам наследноправна сингуларна сукцесија.⁴⁸

⁴⁶ Наведено према: О. Антић, З. Балиновац, наведено дело, стр. 9.

⁴⁷ Наведено према: В. Петров, наведено дело, стр. 241.

⁴⁸ Видети: А. Ђорђевић, *Наследно право Краљевине Србије*, Београд, 1910, стр. 16; Ж. Перић, *Специјални део Грађанскога Права, Наследно право*, Београд, 1923, стр. 10; Д. Аранђеловић, *Наследно право с*

Имајући у виду такво стање ствари, у раду употребљаваћемо појмове, наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона и сингуларна сукцесија *mortis causa* на основу закона.

Када је у питању појмовно одређење сингуларне сукцесије за случај смрти, која има непосредно утемељење у закону, ваља указати, да какав год реченични склоп ми начинили, морамо водити рачуна да наша дефиниција обухвата све њене битне елементе. У зависности од тога, који елемент, будемо поставили у фокусу наше дефиниције, можемо и начинити класификацију дефиниција и рећи да постоји субјективна, објективна и функционална дефиниција наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона.

Са субјективног аспекта, наследноправну сингуларну сукцесију на основу закона дефинишемо, као стицање одређених права из заоставштине од стране законом одређених субјеката, које је, према процени законописца, неопходно егзистенцијално збринути, након оставиоачеве смрти, пружити им могућност да се прилагоде на новонастале околности или им пружити могућност да одржавају свој досадашњи животни стандард, коригујући на тај начин њихов наследноправни положај.

Дефинисана кроз призму објективних критеријума, сингуларна сукцесија за случај смрти на основу закона, подразумева стицање једног или већег броја законом одређених права из заоставштине оставиоца, под условима, на начин и у роковима, такође, одређеним законском одредбом.

Када је реч о њеном функционалном поимању, указујемо да се у његовом средишту налази улога, односно функција, коју сингуларна сукцесија *mortis causa* на основу закона има у савременим наследноправним системима. С тог аспекта дефинисана, сингуларна сукцесија за случај смрти, која за основу има одредбу у закону, представља стицање, које има за циљ превладавање егзистенцијалне кризе, оних лица, која су била зависна од оставиоца законски и фактички, и које им омогућава да се прилагоде на новонастале околности или одрже дотадашњи животни стандард.

Отуда смо мишљења да сингуларну сукцесију за случај смрти која има непосредно утемељење у закону, можемо назвати и „интервентном сукцесијом”, будући да путем ње законописци у савременим наследноправним системима интервенишу и збрињавају, за случај смрти, ону категорију субјеката, која је нарочито осетљива и блиска оставиоцу.

нарочитим обзором на Грађански законик Краљевине Србије, Београд, 1925, стр. 3; Н. Стојановић, *Наследно право*, ..., стр. 14; Д. Ђурђевић, наведено дело, стр. 32–37.

Б. Класификација облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона

1. Уводне напомене

Како смо указали у пређашњим редовима, сингуларна сукцесија за случај смрти на основу закона, егзистира истовремено и упоредо са наследноправном универзалном сукцесијом. Наследноправну сингуларну сукцесију на основу закона у савременим наследноправним системима, одликује широк спектар наследноправних института. За све њих можемо употребљавати заједници именованих, „облици сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона”.

Осим тога, што о свима говоримо као облицима наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, приметно је да сви ти облици имају исте, сличне, али и различите карактеристике. Зато ћемо ми у раду, начинити квалификацију облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, који постоје у савременим наследноправним системима, полазећи од: 1) субјеката у чију корист су савремени законописци стипулисали посебна права из заоставштине; 2) предмета тако стипулисаних права; 3) редоследа у намирењу; 4) њиховог правног карактера и 5) функције коју имају тако стипулисани облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона.

а. Подела облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона с обзиром на субјекте у чију корист су такви облици стипулисани

Полазећи од критеријума субјеката, у чију корист законописци у савременим наследноправним системима конституишу посебна права из заоставштине, можемо рећи да имамо неколико облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона. У њих се убрајају облици: 1. стипулисани у корист супружника оставиоца, партнера из регистроване партнерске заједнице, у земљама у којима је регистровано партнерство изједначено са брачном заједницом и ванбрачног партнера оставиоца; 2. конституисани у корист потомака оставиоца; 3. нормирани у корист родитеља оставиоца и непривилегованих предака оставиоца; 4. стипулисани у корист брачног друга, потомака и родитеља оставиоца; 5. предвиђени, ради обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити широког круга субјеката, правно и фактички зависних од

оставиоца; 6. стипулисани у корист законских наследника који су, у конкретном случају, позвани на наслеђе; 7. нормирани у корист бремените жене и жене која је родила.

- 1) Када је реч о облицима наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, који су у савременим наследноправним системима стипулисани у корист супружника оставиоца, а евентуално и партнера из регистроване партнерске заједнице, те ванбрачног партнера оставиоца, можемо рећи да у ту групу спадају, примера ради, облици који се тичу: права на привремено становање,⁴⁹ права на доживотно становање⁵⁰ и право на издржавање,⁵¹ нормирани од стране француског законописца. У ову категорију спадају и немачки институт *voraus*, познат у нашем језику као предмети домаћинства,⁵² аустријски институт предмети домаћинства,⁵³ право на издржавање супружника,⁵⁴ као и право на издржавање разведеног супружника.⁵⁵ У ову групу наследноправних института спадају и установе енглеског права *personal chattels*⁵⁶ и право на законски легат.⁵⁷ Установа пристојног издржавања, нормирана у корист супружника од стране чешког законописца,⁵⁸ такође, припада овој групи.
- 2) Наследноправне установе, нормиране у корист потомака оставиоца, а које се сврставају под окриље сингуларне сукцесије за случај смрти која има утемељење у закону, јесу, на пример, право на издржавање из заоставштине у корист потомака у аустријском праву,⁵⁹ право на нужни део и право на

⁴⁹ Видети: чл. 763 ФГЗ.

⁵⁰ Видети: чл. 764 ФГЗ.

⁵¹ Видети: чл. 767 ФГЗ.

⁵² Видети: пар. 1932, ст. 1 НГЗ.

⁵³ Видети: пар. 745 Аустријског грађанског законика (раније пар. 758 Аустријског грађанског законика). Текст Аустријског грађанског законика у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>. Приступ остварен, дана: 20. марта 2020. године. У продужетку рада, за Аустријски грађански законик, употребљаваћемо скраћеницу АГЗ.

⁵⁴ Видети: пар. 747 АГЗ (раније пар. 796 АГЗ).

⁵⁵ Видети: пар. 78 Ehegesetz. Текст Закона о браку Аустрије у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/gesetz/eheg>. Приступ остварен, дана: 5. маја 2019. године. У продужетку рада, за Закон о браку Аустрије, употребљаваћемо скраћеницу ЗОБА.

⁵⁶ Видети: s. 46 (1) (i) и s. 46 (2) (A) The Administration of Estates Act 1925. The Administration of Estates Act из 1925. године, видети на: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1925/23/pdfs/ukpga_19250023_en.pdf. Приступ остварен, дана: 28. маја 2019. године.

⁵⁷ Видети: *Ibidem*.

⁵⁸ Видети: пар. 1666 ЧГЗ.

⁵⁹ Видети: пар. 233 АГЗ.

издржавање нужног наследника, лишеног права на нужни део у чешком наследном праву.⁶⁰

- 3) Када је реч о облицима наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, који су конституисани у корист родитеља оставиоца и непривилегованих предака оставиоца, указујемо, да у ту категорију рецимо спадају: право на издржавање родитеља оставиоца у чешком праву⁶¹ и право на издржавање баба и деда и осталих непривилегованих предака оставиоца у француском праву.⁶²
- 4) Облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, нормирани у корист супружника, потомака и/или родитеља оставиоца, јесу, примера ради: право на нужни део у француском праву,⁶³ право на нужни део у немачком праву,⁶⁴ право на нужни део у аустријском праву⁶⁵ и право на предмете домаћинства у земљама бивше СФРЈ, у којима је ово право наследноправна установа, а које ће бити предмет нашег детаљног разматрања у продужетку нашег рада. Такође, у ову групу облика, сврставамо и право на предмете домаћинства у српском праву, будући да је у питању посебан вид сингуларног стицања, које настаје за случај смрти, а на основу закона.
- 5) Када је реч о наследноправним установама, којима се обезбеђују лица, која су била правно или фактички зависна од оставиоца, можемо рећи да се у ту категорију могу, на пример, сврстати: право на тридесет дана у немачком праву,⁶⁶ право на три недеље у чешком праву⁶⁷ и право на разумно финансијско обезбеђење у енглеском праву.⁶⁸
- 6) У савременим наследноправним системима, постоје и права која се сврставају под окриље наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, а која могу стећи само лица која су у конкретном случају позвана на

⁶⁰ Видети: пар. 1654 и пар. 1665 ЧГЗ.

⁶¹ Видети: пар. 1668 ЧГЗ.

⁶² Видети: чл. 758, ст. 1 ФГЗ.

⁶³ Видети: чл. 912 и чл. 914-1ФГЗ.

⁶⁴ Видети: пар. 2303 НГЗ.

⁶⁵ Видети: пар. 757 АГЗ (раније пар. 762 АГЗ).

⁶⁶ Видети: пар. 1969 НГЗ.

⁶⁷ Видети: пар. 1669 ЧГЗ.

⁶⁸ Видети: Chapter 63, 1. (1), (a–e), The Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975. Изворни текст The Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act из 1975. године, доступан је на интернет адреси: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1975/63/pdfs/ukpga_19750063_en.pdf. Приступ остварен, дана: 27. јуна 2019. године.

наслеђе. У ту категорију права убрајамо, примара ради, право на предмете домаћинства и право на земљораднички инвентар у бугарском праву,⁶⁹ као и право на нужни део у савременом српском праву.⁷⁰

- 7) Када је реч о правима бременитих жена и мајки, без обзира да ли су у браку са оставиоцем или не, ваља споменути да у ту категорију спадају, на пример, право мајке будућег наследника на издржавање из заоставштине, проистекло из пера немачког законописца,⁷¹ као и право мајке будућег наследника и мајке детета оставиоца на издржавање из заоставштине у чешком праву.⁷²

Зашто је начињена подела облика сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона, према субјекту у чију корист су таква права стипулисана, значајна за наше истраживање?

Поделом коју смо ми начинили, а у чијем фокусу су субјекти у чију корист су савремени законописци стипулисали посебна права из заоставштине, имамо за циљ, да научној, стручној јавности и српском законописцу, укажемо, да облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, у савременим наследноправним системима, углавном стоје у функцији обезбеђивања породичноправне заштите једног широког круга субјеката, који су били, према закону или фактички, у зависном положају од оставиоца.

Кроз призму начињене поделе, настојимо и да расветлимо једну неправично запостављену димензију савременог наследног права, која говори у прилог чињеници да је наследноправна регулатива у савременим правним системима подређена двама циљевима, и то: превазилажењу кризе која настаје у имовинскоправним односима, смрћу оставиоца и превазилажењу егзистенцијалне кризе на страни правно и фактички зависних лица од стране оставиоца.

⁶⁹ Видети: чл. 12 Закона о наслеђивању Републике Бугарске. Закон за наследство, Обн. ДВ. бр. 22 от 29 јануари 1949 г., попр. ДВ. бр. 41 от 21 фебруари 1949 г., изм. ДВ. бр. 275 от 22 ноември 1950 г., изм. ДВ. бр. 41 от 28 мај 1985г., изм. ДВ. бр. 60 от 24 јули 1992 г., изм. ДВ. бр. 21 от 12 март 1996 г., изм. ДВ. бр.104 от 6 декември 1996 г., доп. ДВ. бр. 117 от 10 декември 1997 г., доп. ДВ. бр. 96 от 5 ноември 1999 г., изм. ДВ. бр. 34 от 25 април 2000 г., изм. ДВ. бр. 59 от 20 јули 2007 г., изм. ДВ. бр. 47 от 23 јуни 2009 г. Текст Закона о наслеђивању Републике Бугарске, доступан је у електронском формату, на интернет адреси: <https://lex.bg/laws/ldoc/2121542657>. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године. У продужетку рада за Закон о наслеђивању Републике Бугарске, употребљаваћемо скраћеницу ЗНБ.

⁷⁰ Видети: чл. 39 ЗОН.

⁷¹ Видети: пар. 1963 НГЗ.

⁷² Видети: пар. 1666 и пар. 1668 ЧГЗ.

Тако виђена улога није никако наша и новооткривена. Кроз призму историјског осврта који ће у раду уследити, видећемо да је та димензија наследног права одувек присутна, али да је из неког разлога у савременом српском праву запостављена. Наша улога, је да овим радом расветлимо управо ту, „животну и хуману страну” некадашње и савремене наследноправне регулативе.

б. Подела облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона с обзиром на предмет наследноправних овлашћења

Како смо у пређашњим редовима запазили, сингуларни сукцесори оставиоца су лица која на основу одредбе у завештању, одредбе у уговору у наслеђивању, у земљама у којима је овакав правни посао допуштен, или на основу одредбе у закону, у моменту *delatio hereditatis*, стичу облигационо право. Тако стечено тражбено право има свој предмет, који се може огледати у давању, чињењу, нечињењу и трпљењу. Отуда ћемо у продужетку рада систематизовати напред споменуте облике сингуларне сукцесије на основу закона с обзиром на предмет наследноправних овлашћења.

Оно што можемо рећи, јесте, да су сва права која смо споменули у пређашњим редовима, подељена у две групе, с обзиром на њихов предмет.

Прву групу, чине права из заоставштине, стипулисана у корист одређених субјеката, из којих они црпу овлашћење да захтевају давање или чињење од стране наследника. У ову групу сврставамо, примера ради, право на издржавање из заоставштине, које познају француско, немачко, аустријско, енглеско, чешко право, као и право на нужни део као овлашћење облигационоправне природе које познају француско, немачко, аустријско, чешко и српско право.

Другу групу облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, чине права из којих њихови титулари црпу овлашћење да захтевају, осим наведених престација и нечињење. У ову групу облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона сврставамо, на пример, право на привремено становање и право на доживотно становање у француском праву, право на предмете домаћинства у аустријском праву, право на тридесет дана у немачком праву и право на три недеље у чешком праву, полазећи од тога да су ова права мешовите природе, те да у себи обухватају како право становања и коришћења предмета домаћинства, тако и право становања и право издржавања.

в. Систематизација облика сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона према позицији коју њихови стицаоци заузимају у поступку намирења

Будући да сингуларни сукцесори за случај смрти на основу закона, у моменту делације, стичу једно тражбено право, они се у односу на универзалне сукцесоре оставиоца, појављују у улози повериоца. Међутим, по правилу, они нису повериоци који се сврставају у ред са другим оставиочевим повериоцима. Ово из разлога што њихова потраживања не датирају из неког ранијег периода, односно нису обавезе које проистичу, примера ради, из облигационих односа у којима је оставилац имао положај дужника, нити су, по правилу, тражбине које се квалификују као директна последица брака.⁷³ Напротив, будући да се у већини случајева ради о правима које законописци конституишу у корист одређених лица за случај смрти „из заоставштине оставиоца”, као логично се поставља питање њиховог намирења, као и питање правне позиције коју уживаоци ових права заузимају у поступку намирења законом датих потраживања.

Полазећи од таквог стања ствари, на примерима појединих облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, настојаћемо да укажемо, да се у начелу, посебна права из заоставштине, којима се одликују савремени наследноправни системи, могу сврстати у пет категорија, с обзиром на положај који њихови носиоци заузимају у поступку намирења својих потраживања.

Прву групу чине посебна права, које се квалификују као обичне наследноправне обавезе (третирају се као пасива заоставштине) и намирују се према правилима које важе за све друге оставиочеве повериоца. Пример, таквог права, јесте, рецимо, право мајке будућег наследника на издржавање из заоставштине, нормирано од стране немачког законописца.⁷⁴

Другу групу права, чини право на издржавање из заоставштине, какво је примера ради, издржавање супружника оставиоца и осталих непривилегованих предака

⁷³ Примера ради, право привременог становања у француској правној књижевности квалификовано је као директна последица брака, међутим, упркос томе, супружник оставиоца ће ово своје право намиривати након оставиочевих повериоца, у случају, када након намирења повериоца, што год остане од имања оставиоца. Овакав редослед у намирењу, критиковао је Grimaldi, указујући: „Идеја према којој би брачни друг имао права једино у оквиру активе заоставштине и дошао би на ред након осталих поверилаца, тешко се може оправдати, с обзиром да је он поверилац, а не наследник”. Наведено према: М. Grimaldi, *Droit des successions*, Paris, 2017, стр. 180.

⁷⁴ Наведено према: W. Brandt, D. Rojahn, *Erbrecht*, München, 2011, стр. 123.

оставиоца, који се намирују пре нужних наследника и испорукопримаца у француском праву, а по принципу *nemo liberalis nisi liberatus*.⁷⁵

Трећу групу права, чини право на нужни део.⁷⁶

Четврту групу права, чине права која се квалификују као испоруке издржавања, али се не намирују пре нужних наследника, него након њих, а пре осталих испорукопримаца, каква је, рецимо, установа предмета домаћинства у аустријском наследном праву.⁷⁷

Пету групу права, чине она права, која се намирују према правилима која важе за испоруке. У ту категорију спадају, примера ради, право на предмете домаћинства и право на тридесет дана у немачком праву, будући да је немачки нормотворац, јасно прописао да ће се на ове случајеве аналогно примењивати правила која важе за испоруке.⁷⁸

Када је реч о подели коју смо начинили, узимајући за критеријум позицију коју сингуларни сукцесори за случај смрти на основу закона, заузимају у процесу намирења својих потраживања, ваља указати да ћоме имамо за циљ, да укажемо научној и стручној јавности, те српском законописцу, да законодавци у савременим наследноправним системима додељују различите позиције наследноправним сингуларним сукцесорима на основу закона у поступку намирења њихових потраживања. Како ћемо видети у одговарајућим деловима овога рада, њихово различито позиционирање у поступку намирења, директна је последица додељене функције и значаја који имају таква потраживања. Кроз призму овако начињене поделе, такође, запажамо и у каквом се међусобном односу налазе повериоци оставиоца, повериоци издржавања, нужни наследници и испорукопримци.

г. Подела облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона према њиховом правном карактеру

Сва права која извиру из законом уређених облика наследноправне сингуларне сукцесије, према свом правном карактеру могу се сврстати у две велике групе.

⁷⁵ Наведено према: М. Grimaldi, наведено дело, стр. 180.

⁷⁶ Примера ради, у српском праву, нужни наследници се намирују након повериоца, а пре испорукопримаца. Видети: чл. 41 ЗОН.

⁷⁷ Видети: В. Escher, *Erbrecht, Bürgerliches Recht* Band VI, 6. Auflage, Lehrbuch, 2016, стр. 40.

⁷⁸ Видети: пар. 1932, ст. 2 и пар. 1963, ст. 2 НГЗ.

Прву групу, чине она права, која су уређена императивним правним нормама (тзв. права из домена јавног поретка). То су права која егзистирају независно од воље оставиоца. У ову групу права, рецимо, спадају: право привременог становања, право издржавања и право на нужни део у француском праву,⁷⁹ право мајке будућег наследника на издржавање из заоставштине⁸⁰ и право на нужни део⁸¹ у немачком праву право на издржавање и право на нужни део у аустријском праву, право на издржавање у енглеском праву,⁸² право на издржавање и право на нужни део у чешком праву,⁸³ право на нужни део у савременом српском праву, као овлашћење облигационоправне природе.⁸⁴

Другу групу, чине она права, која су уређена диспозитивним правним нормама. Будући да нису права из домена јавног поретка, она су подређена оставиочевој слободној вољи. Примера ради, у ту групу спадају, право доживотног становања у француском праву,⁸⁵ право на предмете домаћинства и право на тридесет дана у немачком праву, право на предмете домаћинства у аустријском праву, право на предмете домаћинства и законски легат у енглеском праву, право на предмете домаћинства у земљама бивше СФРЈ, у којима ова установа има наследноправни карактер.

д. Систематизација облика сингуларне сукцесије *mortis causa* на основу закона с обзиром на њихову функцију

Функционална подела облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, представља поделу која је за наше истраживање од посебног значаја. Разлог томе је, што се кроз улоге које имају облици сингуларне сукцесије за случај смрти у савременим наследноправним системима, може извести један уопштен закључак о функцијама и значају који у савременим наследноправним системима има наследноправна сингуларна сукцесија уопште, и она која има непосредно утемељење у законској одредби.

⁷⁹ Наведено према: М. С. Forgeard, R. Crone, В. Gelot, *Le nouveau droit des successions et des libéralités – Loi du 23 juin 2006, commentaires et formules*, Paris, 2007, стр. 40 и стр. 62.

⁸⁰ На овакав закључак, упућује нас, опредељење немачког законописца да право мајке будућег наследника сврста под окриље наследноправних обавеза из пар. 1967 НГЗ.

⁸¹ Видети: пар. 2329, ст. 1 НГЗ и пар. 2318, ст. 1 НГЗ.

⁸² Видети: D. Н. Parry & J. В. Clark, *The law of succession*, London, 2002, стр. 154.

⁸³ Детаљна аргументација у прилог нашем закључку уследиће у продужетку рада, у деловима у којима ћемо засебно разматрати сваки од наведених правних института.

⁸⁴ Видети: чл. 43, ст. 1 ЗОН.

⁸⁵ Наведено према: М. С. Forgeard, R. Crone, В. Gelot, наведено дело, стр. 44.

Будући да ћемо се у одговарајућим деловима овога рада подробније бавити функцијама које у савременим наследноправним системима имају облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, у овом делу рада само указујемо да све њих можемо сврстати у четири категорије.

Прву категорију, чине посебна права из заоставштине, конституисана, од стране савремених законописаца, ради обезбеђивања егзистенцијалног минимума одређене категорије субјеката. У ту групу права, примера ради, сврставамо: право на издржавање у корист супружника и непривилегованих предака оставиоца у француском праву; право на издржавање мајке будућег наследника у немачком праву; право на издржавање потомака, брачног друга оставиоца, нужног наследника, искљученог из права на нужни део и право на издржавање разведеног супружника у аустријском праву; право на издржавање нужног наследника, лишеног права на нужни део у чешком праву, право на издржавање супружника, мајке будућег наследника, мајке оставиоцевог детета и родитеља, као и право на предмете домаћинства у чешком праву. Осим тога, у ову групу права спадају: право на предмете домаћинства мање вредности у земљама бивше СФРЈ, које су се определиле за наследноправну природу ове установе, и право на нужни део, стипулисано у корист релативних нужних наследника у српском праву.

Другу категорију права, чине посебна права из заоставштине, која служе одржавању дотадашњег животног стандарда, одређене категорије субјеката. У ту категорију, рецимо, спадају, право доживотног становања у француском праву; право на предмете домаћинства у немачком праву; право на предмете домаћинства у аустријском праву; право на предмете домаћинства и законски легат у енглеском праву.

Трећу категорију права, чине она права која су конституисана ради прилагођавања одређених лица на нове околности које су настале смрћу оставиоца. У ту категорију, примера ради, спадају, право привременог становања у француском праву, право на тридесет дана у немачком праву и право на три недеље у чешком наследном праву.

Четврту категорију, чине она права, која су стипулисана у корист законом одређених субјеката, а која имају за циљ да одређена лица добију законом предвиђени део заоставштине независно и противно вољи оставиоца. У ту категорију, рецимо, сврставамо право на нужни део у француском, немачком, аустријском праву и чешком

праву, затим право на нужни део у српском праву, као и право на разумно финансијско обезбеђење у енглеском праву.

Имајући у виду начињени поделу, можемо рећи да сингуларна сукцесија за случај смрти која има непосредно утемељење у закону у савременим наследноправним системима, стоји у функцији, егзистенцијалног збрињавања лица блиских оставиоцу, одржавања дотадашњег животног стандарда или прилагођавања новим животним околностима.

В. Карактеристике сингуларне сукцесије за случај смрти која има непосредно утемељење у закону и њен однос са наследноправном универзалном сукцесијом

Наследноправна сингуларна сукцесија, која има непосредно утемељење у закону, има своје карактеристике по којима је препознатљива. Оне је чине значајним и суштинским сегментом грађанскоправне сукцесије уопште. На основу њених одлика, можемо је успешно разграничити од наследноправне универзалне сукцесије.

У продужетку рада, настојаћемо да изведемо закључак о основним карактеристикама сингуларне сукцесије за случај смрти која настаје на основу закона, а на основу следећих критеријума: 1. карактера права које се стиче у моменту делације; 2. начина на који се стиче стипулисано право из заоставштине; 3. обима стицања; 4. одговорности за дугове оставиоца; и 5. функције коју има наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона.

Како смо у пређашњим редовима указали, услед отварања наслеђа, заоставштина оставиоца, као целина, скуп наслеђивању подобних и слободних права и обавеза, правних стања и правних моћи, међу којима постоји унутрашња веза „конекситет”⁸⁶ прелази на оставиоцеве наследнике (једног или више њих), по правилу, у моменту делације (наследноправна универзална сукцесија).⁸⁷ Предности оваквог начина стицања, огледају се у томе што се не ствара вакуум у правним односима, најекономичније се преноси заоставштина, а правни промет се не спречава ни привремено.⁸⁸

У савременим наследноправним системима, постоји и одступање од овог правила, у смислу да се настанак универзалне наследноправне сукцесије, „везује” за

⁸⁶ Наведено према: Н. Стојановић, *Наследно право*, ..., стр. 12.

⁸⁷ Видети: чл. 212 ЗОН и пар. 1922 НГЗ.

⁸⁸ Наведено према: Н. Стојановић, *Наследно право*, ..., стр. 13.

неки други тренутак у времену: примера ради, за пријем наслеђа, које делује од момента отварања наслеђа⁸⁹ или за пријем решења којим се уручује заоставштина наследнику, а који акт следи након давања наследничке изјаве.⁹⁰

Оно што је за наше истраживање значајно, јесте да наследноправни универзални сукцесори у моменту отварања наслеђа, стичу субјективно наследно право и права која наслеђују.⁹¹

На другој страни, наследноправни сингуларни сукцесори на основу закона, стичу једно или више одређених права из заоставштине оставиоца. У моменту *delatio hereditatis*, они стичу једно тражбено право. По својим карактеристикама, тражбено право је једно релативно право, које делује *inter partes*, за разлику од наследног права које делује *erga omnes*.

Имајући у виду такво стање ствари, сингуларне сукцесоре за случај смрти на основу закона, не можемо назвати наследницима оставиоца, већ их називамо повериоцима универзалних сукцесора оставиоца. Будући да у моменту смрти оставиоца, наследноправни сингуларни сукцесори оставиоца стичу једно облигационо право, логично је да је реализација таквог права подређена одређеном тренутку у времену.⁹²

Полазећи од наведених чињеница, закључујемо да наследноправни сингуларни сукцесори оставиоца, у моменту смрти оставиоца, стичу право да, у законом предвиђеном року, од наследника, захтевају давање, чињење, односно нечињење. Таква чињенична ситуација упућује на то да ће до коначног стицања посебног права из заоставштине доћи не у тренутку делације, већ у неком каснијем моменту, под условом да такав захтев овлашћена лица поставе и испуне услове које законодавац прописује.

Ради исправног сагледавања начина на који сингуларни сукцесори за случај смрти на основу закона стичу посебна права из заоставштине, најпре је потребно указати да наследници оставиоца, његови универзални сукцесори, стичу заоставштину без посредника, директно.⁹³

За разлику од универзалних сукцесора оставиоца који заоставштину стичу непосредно, наследноправни сингуларни сукцесори оставиоца посебна права из

⁸⁹ Видети: чл. 768 и чл. 776 ФГЗ.

⁹⁰ Видети: пар. 536 АГЗ, у вези са пар. 797 и пар. 799 АГЗ. У том правцу, видети: Н. Стојановић, *Наследно право*, ..., стр. 13.

⁹¹ Наведено према: О. Антић, З. Балиновац, наведено дело, стр. 10.

⁹² Примера ради, видети: чл. 763 ФГЗ, чл. 765-1 ФГЗ, чл. 767-1 ФГЗ, пар. 2332 НГЗ.

⁹³ Наведено према: N. Gavella, V. Belaj, наведено дело, стр. 23.

заоставштине стичу посредством универзалних сукцесора оставиоца, који будући да у моменту смрти оставиоца стичу сву заоставштину, дугују и намирење посебних права из заоставштине.⁹⁴ Наследници оставиоца, заправо имају положај дужника наследноправних сингуларних сукцесора на основу закона.⁹⁵

Иако је начело посредности, једна од основних карактеристика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, морамо указати да, ипак, и од овог правила постоји изузетак. Наиме у одређеним правним системима, постоје облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, којих субјекти у чију су корист стипулисани стичу по самом закону, без посредника. Такве наследноправне установе су такозвани, законски легати виндикацијског типа,⁹⁶ о којима можемо говорити на примеру, аустријске установе *voraus*⁹⁷ и на примеру предмета домаћинства мање вредности у земљама бивше СФРЈ, у којима ова установа има наследноправни карактер. Осим тога у ову категорију права, убрајамо и право на предмете домаћинства мање вредности у српском праву, будући да је у питању облик сингуларне сукцесије *mortis causa*, којег законом предвиђени субјекти стичу *ipso iure*, без посредника.

Када је реч о обиму стицања, важно је указати да универзални сукцесори оставиоца стичу целокупну заоставштину оставиоца, односно њен аликвотни део. Наследноправни сингуларни сукцесори оставиоца на основу закона стичу, како смо напоменули, једно или више одређених права из заоставштине. У наследноправној теорији је с правом примећено да: „Обим стицања права не треба поистовећивати са величином заоставштине коју, у конкретном случају, могу стећи универзални и сингуларни сукцесори”.⁹⁸ Некада ће сингуларни сукцесор оставиоца на основу закона, стећи сву активу, а за универзалног сукцесора оставиоца неће остати ништа од имања оставиоца (рецимо, у случају, издржавања непривилегованих предака оставиоца у француском праву).⁹⁹

Питање одговорности за оставиочеве дугове, представља, једно веома значајно питање, на основу којег можемо направити суштинску разлику између наследноправне универзалне сукцесије и наследноправне сингуларне сукцесије која настаје на основу

⁹⁴ У том правцу, видети: Н. Стојановић, *Наследно право*, ..., стр. 14.

⁹⁵ Примера ради, видети: пар. 796 (сада пар. 747) АГЗ; За право издржавања у француском праву, видети: пример број 22, према: М. С. Forgeard, R. Crone, B. Gelot, наведено дело, стр. 48–49.

⁹⁶ О законским легатима виндикацијског типа, видети: N. Gavella, V. Belaj, наведено дело, стр. 24.

⁹⁷ Када је у питању стицање предмета домаћинства у аустријском праву, у посебном сегменту нашег рада видећемо да аустријска судска пракса стоји на другачијем становишту.

⁹⁸ Наведено према: О. Антић, З. Балиновац, наведено дело, стр. 11. У том правцу, видети и: Д. Ђурђевић, наведено дело, стр. 33.

⁹⁹ Видети: М. С. Forgeard, R. Crone, B. Gelot, наведено дело, стр. 33–34.

закона. Наиме, у моменту делације на универзалне сукцесоре прелазе сва наслеђивању подобна права и обавезе, те као последица таквог стицања, универзални сукцесори оставиоца одговарају за дугове оставиоца.

Наследноправни сингуларни сукцесори оставиоца на основу закона, никада директно не одговарају за дугове оставиоца. Посредно, они, ипак, учествују у намирењу дугова оставиоца, будући да, по правилу, долазе у ред за намирење иза оставиочевих поверилаца. Што даље указује на то да ће њихова права бити реализована само у случају када, након намирења повериоца оставиоца што год остане од имања оставиочевог.¹⁰⁰

Када је реч о функцији коју наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона, има, морамо имати на уму, да се њена улога не састоји непосредно у превазилажењу кризе која настаје у имовинскоправним односима са смрћу оставиоца. То је и логично, јер сингуларни сукцесор за случај смрти на основу закона не ступа у целокупну правну позицију оставиоца. Како ћемо видети у продужетку рада, она, директно и, по правилу, стоји у функцији егзистенцијалног збрињавања лица блиских оставиоцу. Њена улога се не може поредити са улогом коју има наследноправна универзална сукцесија, будући да се ради о функцијама различитих квалитета, које у садејству, наслеђивање чине карактеристичном и смисленом грађанскоправном установом, имовински и социјално обојеном.

Г. Сличности и разлике између сингуларне сукцесије *mortis causa* које имају основ у последњој вољи оставиоца и непосредно утемељење у закону

1. Уводне напомене

Како смо већ у раду указали, сингуларна сукцесија за случај смрти може имати основа у последњој вољи оставиоца, израженој у завештању, и у одредби уговора о наслеђивању, као и непосредно утемељење у закону. Уговор о поклону за случај смрти, такође представља основ за сингуларну сукцесију *mortis causa*.

Упоредивањем сингуларне сукцесије *mortis causa*, која има непосредно утемељење у закону, са испоруком и налогом као сингуларним стицањима, која имају

¹⁰⁰ У том правцу, су се изјаснили: О. Антић, З. Балиновац, наведено дело, стр. 11–12; Н. Стојановић, *Наследно право*, ..., стр. 14; Д. Ђурђевић, наведено дело, стр. 36.

основа у последњој вољи оставиоца, израженој у завештању и са сингуларним стицањем које настаје на основу уговора о поклону за случај смрти, имамо за циљ да укажемо на њихове сличности и разлике, али и да изведемо закључак о њиховом међусобном односу, улози и значају који им дају савремени законописци.

Из наведених разлога, ми ћемо у продужетку рада, настојати да кроз сажето излагање сагледамо сличности и разлике између: 1. сингуларне сукцесије за случај смрти која настаје на основу закона и испоруке; 2. наследноправне сингуларне сукцесије која настаје на основу закона и налога; 3. сингуларне сукцесије *mortis causa* на основу закона и поклона за случај смрти.

а. О сличностима и разликама између наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона и испоруке

У пређашњим редовима, споменули смо да под наследноправном сингуларном сукцесијом на основу закона, подразумевамо стицање једног или више тачно одређених права из заоставштине оставиоца, од стране субјеката одређених законом. Како би смо сагледали сличности и разлике између ње и испоруке, сматрамо да је неопходно да у овакву једну анализу кренемо од појмовног одређења испоруке.

Тако примера ради, српски законописац, прописује да „завешталац може једну или више ствари или права оставити неком одређеном или одредивом лицу, или наложити наследнику да из онога што му је остављено да неку ствар или право неком лицу, или му исплати суму новца, или га ослободи каквог дуга, или да га издржава, или, уопште у његову корист нешто учини или се уздржи од каквог чињења, или да нешто трпи”.¹⁰¹ Судаћи према, оваквој законској конструкцији, испорука је редовно имовинска корист коју завешталац изјавом последње воље, оставља одређеном или одредивом лицу, не постављајући га притом за наследника.¹⁰²

Полазећи од дефиниције наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона и дефиниције испоруке, најпре запажамо да нема места њиховом поистовећивању.

Утемељење оваквом нашем запажању проналазимо најпре у правном основу сингуларне сукцесије за случај смрти. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона, како сам назив каже, има непосредно утемељење у законској одредби. Што

¹⁰¹ Видети: чл. 141, ст. 1 ЗОН.

¹⁰² Наведено према: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 4.

значи да је законописац, тај који конституише посебна права из заоставштине у корист одређених лица.

На другој страни је испорука. Како смо споменули, испорука је одређена имовинска корист коју завешталац оставља у корист одређеног лица. Дакле, она има основа у израженој последњој вољи завештаоца, а не у закону. Иако, по правилу, испорука подразумева сингуларну сукцесију за случај смрти, јако је значајно указати и на запажање да: „Има испорука код којих се никако не може говорити о сукцесији *mortis causa* или бар не о сукцесији иза оставиоца.”¹⁰³

Оно што је заједничко, сингуларним сукцесорима оставиоца, који стичу одређена права из заоставштине на основу закона и испорукопримцима, јесте то што, први из закона, а други из завештања, по правилу, у моменту делације,¹⁰⁴ стичу облигационо право. Отуда и једни и други имају својство повериоца, а не наследника. Из тако стеченог облигационог права, они црпу овлашћење да захтевају давање, чињење, пропуштање или трпљење.

Будући да и једни и други, у моменту делације стичу једно тражбено право, потпуно је оправдано и логично што је реализација таквога права, у директној повезаности са одређеним временским периодом. Како наследноправни сингуларни сукцесори на основу закона, тако и испорукопримци, могу захтевати своје право из заоставштине у роковима одређеним законом.¹⁰⁵ Будући да и једни и други у моменту делације стичу облигационо право из заоставштине, они реализацију свог права могу затражити у судском поступку.

Начин на који, сингуларни сукцесори на основу закона и испорукопримци, остварују своје право из заоставштине, такође је истоветан. Наиме и једни и други своја права остварују, по правилу, посредством универзалних сукцесора. Када је реч о сингуларним сукцесорима за случај смрти на основу закона, изузетак постоји у правцу да када вредност заоставштине није довољна за намирење њихових потраживања, они се могу обратити испорукопримцима,¹⁰⁶ а изузетно, само у случају повреде нужног дела

¹⁰³ Наведено према: *Ibidem*, стр. 9–10.

¹⁰⁴ Видети: Д. Аранђеловић, наведено дело, стр. 131; Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 146; Р. Malaurie, L. Aupés, *Les successions, Les libéralités*, Paris, 2010, стр. 71–72.

¹⁰⁵ Примера ради, одредбама чл. 765-1 ФГЗ-а, предвиђено је да супружник оставиоца има права да захтева издржавање из заоставштине у року од годину дана од отварања наслеђа; Одредбама чл. 154 ЗОН-а, предвиђено је да испорука застарева за једну годину од дана када је испорукопримац сазнао за то право и био овлашћен да тражи испоруку.

¹⁰⁶ Видети: М. Grimaldi, наведено дело, стр. 180.

и поклонопримцима.¹⁰⁷ Када је реч о подиспорукопримцима, они такође, своје право (подиспоруку), могу остварити путем испорукопримца који одговара за њено испуњење.¹⁰⁸

Како смо посведочили, намирење посебних потраживања из заоставштине, стипулисаних у корист одређених субјеката од стране законописца, дугују и испорукопримци,¹⁰⁹ што значи да у супротстављеном односу два права, једног које настаје на основу закона и другог које има утемељење у завештаочевој последњој вољи, законописци дају предност реализацији онога права које има непосредно утемељење у закону.

Овакво стање ствари је оправдано, логичко и прихватљиво, ако имамо у виду функције, односно улоге коју, с једне стране, има наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона, и испорука, с друге стране. Наиме, како смо и приликом систематизације облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона приметили, сингуларна сукцесија за случај смрти на основу закона стоји преваходно у функцији егзистенцијалног збрињавања оставиоцу блиских лица.

С друге стране, испорука, по правилу, није скопчана са егзистенцијалним збрињавањем. Према садржини чл. 144 ЗОН-а, завешталац испоруку може оставити субјекту коме хоће.¹¹⁰ Законописци у савременим наследноправним системима, нису условили, остављање испоруке, егзистенцијалном неизвесношћу, немањем нужних средстава за живот или неспособношћу за рад на страни хонорисаног лица. У прилог нашој тврдњи, осим дефиниције испоруке у српском праву, стоје, примера ради и дефиниција аустријске установе *Unterschied zwischen Erbschaft und Vermächtnis*,¹¹¹ немачке *Vermächtnis*,¹¹² и бугарске *завет*.¹¹³ Тако виђене улоге, такође, говоре у прилог различитости сингуларне сукцесије за случај смрти која настаје на основу закона и испоруке.

Када је у питању одговорност за дугове оставиоца, ситуација је можемо рећи веома слична. Наиме, и у једном и у другом случају, не постоји директна одговорност за дугове оставиоца, која произлази из закона. Посредна одговорност, ипак, постоји. На плану наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, одговорност за дугове

¹⁰⁷ Примера ради видети: пар. 2329, ст. 1 НГЗ и чл. 44, ст. 1 ЗОН.

¹⁰⁸ Видети: чл. 142 ЗОН. Детаљније: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 171–172.

¹⁰⁹ Примера ради видети: чл. 758, ст. 3 ФГЗ и чл. 44, ст. 1 ЗОН.

¹¹⁰ Видети: чл. 144 ЗОН.

¹¹¹ Видети: пар. 535 АГЗ.

¹¹² Видети: пар. 1939 НГЗ.

¹¹³ Видети: чл. 16, ст. 2 ЗНБ.

оставиоца несумњиво постоји, будући да се наследноправни сингуларни сукцесори на основу закона намирују након повериоца оставиоца.¹¹⁴ Једини изузетак, представља право мајке будућег наследника на издржавање из заоставштине које се намирује, сходно пар. 1967 НГЗ.¹¹⁵

Када је реч о испорукопримцу, он, такође, посредно одговара за дугове оставиоца јер се намирује након повериоца оставиоца.¹¹⁶ Такође је могућа и његова директна одговорност.¹¹⁷

Упоређујући наследноправну сингуларну сукцесију на основу закона са испоруком, долазимо до закључка да су законописци у савременим наследноправним системима, креирали довољан број различитих елемената, на основу којих можемо направити јасну разлику и линију разграничења у њиховом међусобном односу.

Изузетак представљају, установа предмета домаћинства и право на тридесет дана у немачком праву, за које је немачки законописац изричито нормирао да се на ове установе, имају применити правила која важе за испоруке.¹¹⁸ Такође, и право на предмете домаћинства у аустријском праву, које се квалификује као испорука издржавања.¹¹⁹ То су примери на којима се бришу све разлике које постоје између наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона и испоруке.

б. Сличности и разлике између сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона и налога

Како смо у пређашњим редовима запазили, сингуларна сукцесија *mortis causa*, може настати и на основу налога. Док наследноправна сингуларна сукцесија која је предмет нашег истраживања има непосредно утемељење у закону, налог, по правилу, произлази из завештања, али и из других добротиних правних послова.¹²⁰ Полазећи од дефиниције, немачког и аустријског института *Auflage*,¹²¹ преко бугарског *Тежест*,¹²²

¹¹⁴ Примера ради, видети: чл. 41, ст. 1 ЗОН.

¹¹⁵ Видети: пар. 1967 НГЗ.

¹¹⁶ Видети: чл. 143 ЗОН. У том правцу, видети: О. Антић, З. Балиновац, наведено дело, стр. 12; Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 44; Д. Ђурђевић, наведено дело, стр. 36.

¹¹⁷ Видети: чл. 147, ст. 2 ЗОН.

¹¹⁸ Видети: пар. 1932, ст. 2 и пар. 1969, ст. 2 НГЗ.

¹¹⁹ Видети: пар. 758 АГЗ.

¹²⁰ Детаљније видети: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 19–20.

¹²¹ Видети: пар. 2192 НГЗ и пар. 709 АГЗ.

¹²² Видети: чл. 17, ст. 2 ЗНБ.

руског *Завещательное возложение*,¹²³ и српског *Налога*,¹²⁴ закључујемо да њиме завешталац, налаже, субјектима који стичу какву корист из заоставштине, одређено давање, чињење, уздржавање и/или трпљење, по правилу, у корист одређених лица, при чему таква корист може бити одређена и у јавном интересу и у корист животиња.

На основу сажетог приказа дефиниција налога у појединим савременим наследноправним системима, и упоређивањем истих са карактеристикама наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, запажамо и прву разлику између њих. Она се огледа у томе што стицање по основу налога, представља стицање које има утемељење у изјави последње воље завештаоца. Сингуларна сукцесија за случај смрти на основу закона, како сам назив упућује, има основа у законској одредби.

Такође, из појмовног одређења и једне и друге сукцесије, запажамо да, без обзира да ли је реч о наследноправној сингуларној сукцесији која настаје на основу закона или је реч о сингуларној сукцесији *mortis causa* на основу налога у завештању, имамо и једну заједничку особину. Она се огледа у томе што и у једном и у другом случају, по правилу, говоримо о стицању одређених права из заоставштине.

Управо када смо код стицања одређених права из заоставштине, запажамо да између наследноправне сингуларне сукцесије која настаје на основу закона и налога у завештању, постоји велика разлика, због које међу њима не можемо поставити знак једнакости.

Наиме, сингуларни сукцесори на основу закона, како смо већ указали, по правилу, у моменту делације редовно стичу једно облигационо право. Из тако стеченог тражбеног права, наследноправни сингуларни сукцесори на основу закона, црпу овлашћење да од наследника оставиоца захтевају какво давање, чињење, пропуштање или трпљење. Дакле они се у односу на наследнике оставиоца појављују у својству повериоца. Своје право могу остваривати и у судском поступку.

За разлику од њих, а судећи према изричитости српског¹²⁵ и аустријског¹²⁶ законописца између корисника налога и обвезника налога (универзалног и/или сингуларног сукцесора), не настаје никакав облигационоправни однос. То значи да су

¹²³ Видети: чл. 1139 Грађанског кодекса Руске Федерације. Гражданский Кодекс Российской Федерации от 30. 11. 1994 N 51-ФЗ (ред. от 03. 08. 2018, с изм. от 03. 07. 2019) (с изм. и доп., вступ. в силу с 01. 06. 2019), доступан је на интернет адреси: <https://vladrieltor.ru/gragdkodeks>. Приступ остварен, дана: 6. августа 2019. године. У продужетку рада, за Грађански законик Руске Федерације, употребљаваћемо скраћеницу ГКРФ.

¹²⁴ Видети: чл. 132, ст. 1 ЗОН.

¹²⁵ Видети: чл. 132, ст. 1 ЗОН.

¹²⁶ Видети: пар. 709 АГЗ.

корисници налога лишени могућности да се обратe дужнику налога и захтевају његово добровољно или принудно испуњење.¹²⁷

Међутим, оно што релативизује наш закључак, јесте чињеница да у савременим наследноправним системима постоје и другачија решења, из којих се, ипак, може закључити да између корисника налога и дужника налога постоји одређена врста односа која је снабдевена могућношћу његове принудне реализације. У том правцу, интересантна су решења бугарског и руског законописца из којих произлази да сва заинтересована лица могу захтевати испуњење налога принудним путем. Отуда је потпуно логично и прихватљиво да то могу учинити и корисници налога.¹²⁸ Немачки законописац, такође, предвиђа један широк круг субјеката, који могу захтевати испуњење налога.¹²⁹

Још један у низу карактеристичних елемената, који наследноправну сингуларну сукцесију на основу закона повезује са налогом, али и чини је различитом, јесте временски интервал у коме сингуларни сукцесори на основу закона и корисници налога могу захтевати остваривање свога права.

С једне стране, законописци у појединим савременим наследноправним системима изричито су у погледу рокова у којима наследноправни сингуларни сукцесори на основу закона могу захтевати остваривање свога права из заоставштине.¹³⁰ С друге стране, када је реч о праву заинтересованих лица да захтевају испуњење налога, таква прецизност је изостала појединим савременим законописцима,¹³¹ за разлику од других, из чијег пера су произашле одредбе, које указују да ће се на испуњење налога аналогно примењивати правила о испорукама.¹³²

Када је реч о функцијама које се постижу наследноправном сингуларном сукцесијом на основу закона и налога, и на том плану су приметне разлике. Тако је наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона, по правилу, скопчана са егзистенцијалним збрињавањем оставиоцу блиских лица.¹³³ Ситуација је прилично другачија, када је реч о налогу у завештању. Наиме, налогом у завештању, завешталац

¹²⁷ Детаљније, видети: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 25–26.

¹²⁸ Видети: чл. 18 ЗНБ и чл. 1139, ст. 3 ГКРФ.

¹²⁹ Видети: пар. 2194 НГЗ. Детаљно о субјектима, који у немачком праву могу захтевати испуњење налога видети, код: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 26.

¹³⁰ Примера ради, видети: чл. 763 ФГЗ, чл. 765-1 ФГЗ, чл. 767, ст. 1 ФГЗ, пар. 2332 НГЗ.

¹³¹ Примера ради, видети: чл. 16–18 ЗНБ и чл. 1139 ГКРФ.

¹³² Примера ради: пар. 2192 НГЗ, упућује на аналогну примену пар. 2181 НГЗ, који предвиђа да рок за испуњење испоруке одређује завешталац.

¹³³ За пример можемо, између осталих, узети установу издржавања, коју познају француски, немачки, аустријски и чешки законописац, а која је у овим правним системима скопчана са остваривањем егзистенцијалног минимума законом одређене категорије лица, блиских оставиоцу.

налаже наследнику испуњење какве престације у корист трећег лица, које може, али и не мора бити ни у каквој вези са егзистенцијалним збрињавањем.

Када је реч о одговорности наследноправних сингуларних сукцесора на основу закона и корисника налога за дугове оставиоца, заједничко је, да ни једни, а ни други, не одговарају непосредно за дугове оставиоца. Посредна одговорност, ипак, постоји, будући да се и једни и други намирују након намирења повериоца оставиоца.¹³⁴

На примеру наследноправне сингуларне сукцесије која настаје на основу закона у српском праву, какво је стицање нужног дела као овлашћења облигационоправне природе и право на доживотну ренту, с једне стране, и налога, с друге стране, дефинитивно, можемо рећи да нема места њиховом поистовећивању. Осим тога што је српски законодавац изричит да између корисника налога и дужника не настаје облигационоправни однос, он и одређује, да је дефинисање рокова за испуњење налога у власти завештаоца, односно суда.¹³⁵

Такође, у нашем праву не постоји могућност да корисник налога, односно било које друго лице захтевају испуњење налога. Дословце тумачећи, одредбе ЗОН-а, које уређују налог, запажамо да неиспуњење налога кривицом дужника налога, производи дејство раскидног услова,¹³⁶ а да корисник налога у судском поступку једино може захтевати престанак наследноправног овлашћења лица које није испунило налог.¹³⁷

Полазећи од чињеница које упућују на сличности и на разлике између сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона и налога, запажамо довољан број карактеристика, које недвосмислено потврђују наш закључак о немогућности њиховог поистовећивања.

Карактерно и функционално посматрано, и једна и друга сукцесија имају своје специфичности. Међутим, оне заједно оплемењују установу наслеђивања. Ово будући да наследноправна сингуларна сукцесија за случај смрти на основу закона, по правилу, стоји у функцији егзистенцијалног збрињавања оставиоцу блиских лица. Налогом као специфичном наследноправном установом, може бити обезбеђена егзистенција домаћим животињама. Њиме, такође, може бити учињена и каква корист у општем друштвеном интересу.

¹³⁴ Примера ради, о редоследу намирења у аустријском праву, видети: В. Escher, наведено дело, стр. 40.

¹³⁵ Видети: чл. 133, ст. 1 ЗОН.

¹³⁶ Видети: чл. 134, ст. 1 ЗОН.

¹³⁷ Видети: чл. 134, ст. 2 ЗОН. Детаљније, видети: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 25–27.

в. Однос сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона и поклона за случај смрти

Како смо у пређашњим редовима споменули, основ сингуларне сукцесије *mortis causa* представља и уговор о поклону за случај смрти (*donatio mortis causa*). Сам назив овог грађанскоправног института упућује на то да је у питању једна специфична установа грађанског права, која у себи обједињује облигационоправне и наследноправне елементе. Отуда се с правом о њему говори као установи *sui generis*.¹³⁸

Савремена српска облигационоправна и наследноправна регулатива не уређују поклон за случај смрти. Последњи пут је, на овим просторима, поклон за случај смрти био уређен одредбама Српског грађанског законика, на основу којих: „Поклон на случај смрти учињен, сматра се као легат или испорука, и по томе ће се и судити”.¹³⁹

Иако српски законописац не уређује, поклон за случај смрти, сматрамо да је у складу са предметом нашег истраживања осврнути се, у кратким цртама, на сличности и разлике које постоје између, овог грађанскоправног института и наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона. Овакво наше опредељење је ради тога што, међу савременим правним системима, наилазимо на законописце који уређују и овај вид располагања за случај смрти. Компарирајући одредбе које уређују облике наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона и *donatio mortis causa*, настојаћемо да изведемо закључак, у каквом се односу, у савременим наследноправним системима, налазе облици сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона и *donatio mortis causa*.

Кроз сажето указивање у пређашњим редовима, може се запазити да је француско законодавство, богато наследноправним институтима који се подводе под окриље наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона. Међутим, када је реч о поклону за случај смрти, можемо рећи да је француска наследноправна регулатива по том питању специфична. Тумачећи *stricto sensu*, одредбе ФГЗ-а, које уређују слободу располагања, произлази да су два једино могућа вида добродиног располагања, поклон међу живима (*donation entre vifs*) и завештање (*testament*).¹⁴⁰ Француски грађански

¹³⁸ Наведено према: *Ibidem*, стр. 17.

¹³⁹ Видети: пар. 568 Српског грађанског законика. Текст Српског грађанског законика из 1844. године, у електронском формату доступан је на адреси: https://sr.wikisource.org/sr-ec/Српски_грађански_законик_-_оригинал. Приступ остварен, дана: 2. фебруара 2020. године. У продужетку рада, за Српски грађански законик, употребљаваћемо скраћеницу СГЗ.

¹⁴⁰ Видети: чл. 893 ФГЗ.

законик, не познаје поклон за случај смрти као посебан грађанскоправни институт, како се у грађанскоправној теорији истиче из разлога што је: „Супротан принципу специјалне неопозивости поклона”.¹⁴¹ Овакво стање ствари датира из 1731. године, од када је поклон за случај смрти у потпуности изједначен са тестаментом.¹⁴²

Полазећи од оваквог стања ствари, а када је у питању однос наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона и сингуларне сукцесије која има основа у завештању, француски законописац у њиховом супротстављеном односу, предност даје сингуларној сукцесији која настаје на основу закона.

Тако, како смо и споменули у пређашњим редовима, намирење посебних права из заоставштине дуговаће сви наследници, а ако та вредност заоставштине није довољна и легатари.¹⁴³ У француској правној књижевности је с правом примећено да се наследноправни сингуларни сукцесори на основу закона не могу обратити за намирење поклонопримцима.¹⁴⁴ Изузетак представља, намирење нужних наследника.¹⁴⁵

Када је у питању немачка наследноправна регулатива, ситуација је јасна. Анализирајући пар. 2301, ст. 1 НГЗ-а, може се извести закључак да се на поклон за случај смрти „примењују прописи о наредбама за случај смрти”.¹⁴⁶

Немачки законописац је, такође, изричит, да ће се на облике наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, какви су стицање предмете домаћинства из заоставштине и право на тридесет дана примењивати одредбе које важе за испоруке.¹⁴⁷

Судећи према садржини наведених законских одредаба, можемо закључити, да немачки законописац поклон за случај смрти (*Schenkungsversprechen von Todes wegen*), као и право на предмете домаћинства и право на тридесет дана, подводи под окриље изјаве последње воље, те, начелно, међу њима и не постоји велика разлика. Што даље упућује на то да ће се поклонопримци, на основу уговора о поклону за случај смрти и имаоци права на предмете домаћинства, те имаоци права на тридесет дана, као наследноправни сингуларни сукцесори на основу закона, намиривати након повериоца

¹⁴¹ Наведено према: М. Ђурђевић, Уговор о поклону за случај смрти, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2011, стр. 244.

¹⁴² Наведено према: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 12.

¹⁴³ Видети, примера ради: чл. 758, ст. 3 ФГЗ.

¹⁴⁴ Наведено према: М. Grimaldi, наведено дело, стр. 180.

¹⁴⁵ Видети: чл. 913 ФГЗ.

¹⁴⁶ Тако и: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 180.

¹⁴⁷ Видети: пар. 1932, ст. 2 и пар. 1969, ст. 2 НГЗ.

и нужних наследника.¹⁴⁸ Намирење њихових потраживања дугују сви наследници, солидарно.¹⁴⁹

У аустријском наследном праву, поклон за случај смрти, квалификује се као уговор, уколико овим правним послом поклонодавац није задржао право опозива и уколико је сачињен у форми јавнобележничког записа. Према слову Законика, на поклон за случај смрти аналогно се примењују одредбе о уговорима из поглавља осамнаестог о донацијама и пар. 1253 АГЗ-а.¹⁵⁰

У супротстављеном односу, облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона у аустријском праву, рецимо, права на нужни део, с једне стране, и поклона за случај смрти, с друге стране, аустријски законописац предност даје реализацији права на нужни део. Ово, будући да за намирење нужног дела, осим завештајних наследника, одговарају и поклонопримци.¹⁵¹

Начињеном сажетом анализом, имамо за циљ, да укажемо да у савременим наследноправним системима не постоји идентичан модел у регулисању установе *donatio mortis causa*, нити постоји идентичан однос, према наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона.

Један уопштен закључак јесте да и поклон за случај смрти, подједнако као и наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона, воде стицању одређеног права из заоставштине оставиоца. Будући да је реч о сингуларним сукцесорима *mortis causa*, они директно не одговарају за дугове оставиоца. Посредно, ипак, одговарају будући да, како смо указали, долазе у ред за намирење након повериоца оставиоца. Оно што је приметно јесте да у поступку намирења њихових потраживања, законописаци фаворизују сингуларне сукцесоре за случај смрти на основу закона, у односу на даропримце, чији се правни положај у упоредноправној регулативи, по правилу, равна са положајем испорукопримца.

Иако, у оквирима савремене српске регулативе, уговор о поклону за случај смрти није регулисан, ваља указати да он није недопуштен, односно забрањен правни посао, попут уговора о наслеђивању. Када је у питању однос уговора о поклону за случај смрти, под претпоставком да је такав уговор закључен, и наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, посматране на примеру права на нужни део као

¹⁴⁸ Видети: пар. 1967 НГЗ.

¹⁴⁹ Видети: пар. 2058 НГЗ.

¹⁵⁰ Видети: пар. 603 АГЗ; Детаљније: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 12.

¹⁵¹ Видети: пар. 789, ст. 2 АГЗ.

овлашћења облигационоправне природе, ваља указати на запажање да у таквом једном супротстављеном односу, предност дајемо намирењу потраживања нужних наследника, који ће се намиривати од поклонопримаца обрнутим редоследом, од редоследа чињења поклона, с тим што ће први на удару бити даропримац из уговора о поклону за случај смрти јер он стиче својину у моменту делације.¹⁵²

Д. Укратко о правним последицама које настају услед наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона

Како је већ речено, у случају наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, субјекти одређени од стране законописца, стичу тачно одређена права из заоставштине. Будући да је реч о стицању одређеног права, а не заоставштине као целине, или њеног аликвотног дела, не можемо никако поставити знак једнакости између сингуларне сукцесије за случај смрти која има непосредно утемељење у закону и наслеђивања.

Лица, које стичу одређена права из заоставштине, немају положај наследника оставиоца, већ по правилу, положај повериоца оставиочевих наследника.¹⁵³

Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона, како смо запазили, не проузрокује директну одговорност сингуларних сукцесора. Посредно, они, ипак, одговарају за дугове оставиоца, јер се њихова потраживања, како је већ речено, готово увек намирују након оставиочевих поверилаца.

Сингуларни сукцесори *mortis causa* на основу закона, налазе се у облигационоправном односу са универзалним сукцесорима оставиоца. Они из таквог облигационоправног односа црпу овлашћење да захтевају, како добровољно тако и принудно, намирење својих потраживања, подношењем кондемпнаторне тужбе.¹⁵⁴ Изузетак, од наведеног чине законски легати, виндикацијског типа.¹⁵⁵

Услед наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, не долази до директног превладавања кризе у правном промет, проузроковане смрћу оставиоца, већ се њоме, по правилу, непосредно доприноси превазилажењу егзистенцијалне кризе на

¹⁵² Детаљније, о правним дејствима уговора о поклону за случај смрти: N. Stojanović, Present in Case of Death in our Law, *Facta Universitatis*, br. 6/2002, стр. 719–726.

¹⁵³ Детаљније о томе, видети: M. Grimaldi, наведено дело, стр. 176.

¹⁵⁴ Примера ради, видети: чл. 44, ст. 1 ЗОН.

¹⁵⁵ Детаљније: N. Gavella, V. Belaj, наведено дело, стр. 408–410.

страни субјеката који су били законски или фактички у зависном положају од оставиоца.

Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона је компатибилна са установом наслеђивања, будући да се њоме не урушавају темељи на којима се уздиже наслеђивање у савременим наследноправним системима, нити се доводи у питање намирење оставиоцевих поверилаца и сигурност у правном промету. Ово имајући у виду да се основна функција установе наслеђивања, која се огледа у спречавању кризе која настаје у правним односима, на директан начин остварује путем наследноправне универзалне сукцесије, а индиректно и путем наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, будући да су и једна и друга подређене интересима правног промета.

ГЛАВА II

НАСЛЕДНОПРАВНА СИНГУЛАРНА СУКЦЕСИЈА НА ОСНОВУ ЗАКОНА КРОЗ ИСТОРИЈУ

А. Сингуларна наследноправна сукцесија на основу закона у старом веку

1. Уводне напомене

У првим етапама развоја људске цивилизације,¹⁵⁶ друштвени односи у њиховој свеукупности, били су регулисани обичајним, а не правним нормама. Постепено, њихово усложњавање, развој робоновчане привреде, слабљење колективне својине и прављење простора, породичној, а касније и приватној својини, слабљење култа породичног старешине и деловања религије, у битноме су утицали да врховни владари, уоче и схвате, да држава као друштвена творевина, не може опстати без закона. Такве историјске промене, које су се дешавале у историјском раздобљу старог века, условиле су настанак, првих кодекса.

Крајњи циљ старовековне легислатуре није се исцрпљивао у стварању правног оквира, који ће погодовати једино јачању власти врховних владара и империја. Заправо, без сумње, можемо рећи, да је, старовековна законодавна активност била усмерана и на креирање одговарајућег третмана појединих категорија субјеката које су вапиле за поштовањем природног права, већим степеном правичности и сигурности.¹⁵⁷

У трагању за одговором на питање, у којој мери је наследноправна регулатива овог периода била у служби правне сигурности и правичности, те на питање, да ли је наслеђивање у старом веку текло путем наследноправне универзалне сукцесије на основу закона или путем наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона,

¹⁵⁶ О периодизацији старог века, детаљније: С. Аврамовић, *Опита правна историја, Стари и средњи век*, Београд, 2000, стр. 75.

¹⁵⁷ Можда и најбољу илустрацију и сведочење друштвених околности и збивања, које су условиле овакву законодавну активност и њеног циља, дају сами кодификатори. „Тада ме Еа и Бел позваше по моме имену, мене Хамурабија, великог кнеза, који се боји богова, да унапредим благостање људи, да прибавим важност праву у овој земљи, да истребим поквареног и неваљаног, да спречим моћнога да угњетава слабога, да се обезбеде сирочад и удовице.” Наведено према: Љ. Кандић, *Одабрани извори из Опште историје државе и права*, Београд, 1977, стр. 34; У првој књизи Институција, цар Јустинијан пак цитира Гаја, наводећи: „Правда је постојана и вечита воља признавања свачијег права”. Наведено према: М. Јовановић, *Антички римски правни и ванправни текстови уз осврт на заблуде о статусу жена*, Ниш, 2014, стр. 667.

кренућемо од анализе доступних законских текстова древне Месопотамије. Затим, учинићемо осврт на рано грчко право. Потом ћемо у кратким цртама указати на установу наслеђивању у Закону XII таблица и на законодавство претора. Имајући у виду немерљив допринос римских правних мислилаца правној науци, посебну пажњу посветићемо стваралаштву римског правника Паула, чије су Сентенције, заједно са Гајевим Институцијама и Улпијановим регулама, иако настале у другом веку пре нове ере, биле у практичној примени од 426. године нове ере, обједињене под једним називом *Lex citationis*, захваљујући прокламацији цара Теодосија II. Указивањем од каквог је значаја законодавство цара Јустинијана за предмет нашег истраживања, заокружићемо историјскоправну анализу наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона у старом веку.

У оквирима овог дела рада, посебну пажњу посветићемо и тражењу одговора на питање, да ли у оквирима ове етапе у развоју људске цивилизације може бити говора о обезбеђивању континуитета у породичноправној заштити појединих категорија субјеката путем наследноправних механизма.

а. Сингуларна наследноправна сукцесија на основу закона у Месопотамији

Дубоко верујући да је његово стваралачко перо, руковођено Божјом промисли, те да је његова улога да по гласу Божјем, само запише правила, Хамураби је креирао дело, за које можемо рећи да се по квалитету уздиже високо изнад ондашњих друштвених прилика.¹⁵⁸

Хамураби је установи наслеђивања посветио чл. 150 и чл. 165 до чл. 184 свога Законика.¹⁵⁹

Анализирајући напред наведене одредбе, запажамо да је правна регулатива наследноправних односа дубоко условљена карактеристикама својинскоправних односа.¹⁶⁰ У циљу обезбеђивања и очувања колективне својине, али и стварања услова за очување породичне традиције, обичаја, религије, те лика и дела породичног старешине, законодавац је првенство у наслеђивању доделио синовима. Тако, према

¹⁵⁸ Детаљније о Хамурабијевом законнику, су писали: Љ. Кандић, наведено дело, стр. 34; Д. Николић, *Фрагменти правне историје*, Ниш, 1997, стр. 66; С. Аврамовић, наведено дело, стр. 99; S. Šarkiћ, D. Popović, *Veliki pravni sistemi i kodifikacije*, Београд, 2005, стр. 79; Н. Стојановић, *Наследно право*, ..., стр. 20.

¹⁵⁹ У наставку рада за Хамурабијев законик, употребљаваћемо скраћеницу ХЗ.

¹⁶⁰ Детаљније о одредбама које уређују право својине, видети код: S. Šarkiћ, D. Popović, наведено дело, стр. 11.

слову ХЗ-а, очеву имовину, након његове смрти, деле синови на равне части.¹⁶¹ У теорији, наилазимо на мишљење да је, по правилу, фаворизован прворођени син.¹⁶² Полазећи од изричитости законописца, да се очева заоставштина, дели међу синовима на „једнаке делове”, можемо рећи, да је извесно, да су синови, били његови универзални сукцесори. Будући да су остајали на очевом имању, они су исплаћивали и његове дугове.

Кћери оставиоца, у конкуренцији са својом браћом, нису наслеђивале оца. Међутим, с правом се у теорији запажа и указује: „Неравноправне али ипак заштићене Вавилонске жене, биле оне „обичне” или „свештенице” уживале су заштиту”.¹⁶³ Мишљења смо да се заштита о којој се у теорији говори, јако добро може сагледати кроз призму посебног наследноправног режима важећег, како за кћери оставиоца, тако и за његову удовицу.¹⁶⁴

У старој, патријархално уређеној вавилонској породици, отац је кћери, приликом удаје, додељивао мираз (*шерикту*).¹⁶⁵ Пријемом мираза, кћи је исцрпљивала своје наследно право. Након тога, кћи, није имала право да било шта потражује иза очеве смрти. У правној књижевности, наилазимо на мишљење да се: „Мираз који је кћер добила од оца може третирати као део наслеђа”.¹⁶⁶ Уколико кћер није добила мираз, а у међувремену наступи смрт оца, њој је припадало право на плодуживање

¹⁶¹ Видети: чл. 167 ХЗ-а, у преводу Љ. Кандић, наведено дело, стр. 49.

¹⁶² Наведено према: К. Rhea Nemat Nejat, *Womens in Ancient Mesopotamia*, in: *Bella Vivante, ed., Womens Roles in Ancient civilisations*, London, 1999, стр. 95. Чланак је у електронском формату, доступан на интернет адреси: [www.academia.edu/873588/Womens Roles_in_Ancient_Mesopotamia](http://www.academia.edu/873588/Womens_Roles_in_Ancient_Mesopotamia). Приступ остварен, дана: 23. априла 2018. године.

¹⁶³ Наведено према: Z. Erent Sunko, *Tri pravnopovijesna modela nasljednog prava koji su poboljšali pravni položaj žene ili bili još jedan oblik nasilja nad njom, Žene kroz povjest, Zbornik radova sa znanstvenog skupa Dies historiae 2012. – Žene kroz povjest, Zagreb, 2012, стр. 50.*

¹⁶⁴ У теорији се пак истиче: „Да је постојала тенденција за изједначавањем наследноправног положаја мушке и женске деце у Вавилону из разлога што законодавац у чл. 170 ХЗ-а регулишући наследноправне односе иза смрти оставиоца не говори о мушкој и женској деци посебно, већ употребљава генерички појам деца”. Наведено према: Ј. Видић, *Наследноправне последице односа сродства, брачне и ванбрачне везе*, докторска дисертација, Београд, 2010, стр. 10; Сима Аврамовић, поводом наследних права женске деце у Вавилону наводи: „У ствари, изгледа да је постепено продирала идеја да би и ћерке могле наслеђивати. Симпатично је да законодавац, вероватно не случајно, на једном месту није употребио реч син, него деца: После смрти оца „деца супруге и робиње деле очеву имовину” (чл. 170)”. Наведено према: С. Аврамовић, наведено дело, стр. 114.

¹⁶⁵ Видети: чл. 137, чл. 138, чл. 149, чл. 173, чл. 174, чл. 176 ХЗ-а, у преводу Љ. Кандић, наведено дело, стр. 46, 47, 50.

¹⁶⁶ Наведено према: M. Stol, *Vrouwen van Babylon. Prinsessen, priesteressen, prostituees in de bakermat van de cultuur*, Utrecht, 2012, стр. 300. Књига је у електронском формату, доступна на интернет адреси: <https://oapen.org/download?type=document&docid=613276>. Приступ остварен, дана: 23. априла 2018. године.

заоставштине. Након њене смрти, део заоставштине који је плодоуживала припадао је њеној браћи.¹⁶⁷

За разлику од кћери које су се удавале, Хамураби је, прописао посебан наследноправни режим за кћери, свештенице у храму. У настојању да осигура њихов правни положај иза смрти оца, предвидео је, дужност браће да својој сестри, на име наследног дела, дају жито, вуну или зејтин. Уколико браћа посвећенице не испуне своју законску дужност, она стиче право да ужива један део заоставштине све до своје смрти.¹⁶⁸ Део који је посвећеница уживала, након њене смрти, припадао је њеној браћи. Међутим, то није увек био случај. У литератури наилазимо на податак да су се водиле честе парнице, у случајевима када би посвећеница уступила тај део својим усвојеним кћерима.¹⁶⁹

Једини случај у којем законодавац допушта да женско дете добије део очеве имовине у својину „без терета”, јесте случај жене Мардука у Вавилону. На овакав закључак нас упућује јасна законска одредба.¹⁷⁰

Из напред наведених одредаба ХЗ-а, произлази да су наследна права женске деце у Вавилону била уско повезана и условљена њиховим друштвеним положајем. На овакву констатацију упућује нас чињеница да је законодавац, посебним одредбама, регулисао наследна права: кћери које су планирале удају, кћери, Божије слушкиње, и кћери, удате за владара Вавилона.¹⁷¹ При чему, може се закључити да је кћер, удата за владара Вавилона, имала већа права, у односу на кћери које нису имале такву друштвену улогу.

Задивљујућа је номотехника, која прожима одредбе чл. 180 ХЗ-а. Своје запажање аргументујемо тиме, што је још у периоду између 1793. и 1750. године пре нове ере, законописац у Месопотамији, споменутих правним нормама, прокламовао сагласје породичноправне и наследноправне регулативе. У основи нашег запажања стоји изричитост законописца, „да ће кћи која није добила мираз за живота оца, остварити своје право и након његове смрти, и то у форми плодоуживања на заоставштини”. Нема сумње, да на тај начин долази до трансформације једног породичног права, које су кћи уживале за живота оца, у наследно право.

¹⁶⁷ Видети: чл. 180 ХЗ-а, у преводу Љ. Кандић, наведено дело, стр. 51.

¹⁶⁸ Видети: чл. 178 ХЗ-а, у преводу Љ. Кандић, наведено дело, стр. 50.

¹⁶⁹ Наведено према: К. Rhea Nemat Nejat, наведено дело, стр. 96.

¹⁷⁰ Видети: чл. 182 ХЗ-а, у преводу Љ. Кандић, наведено дело, стр. 51.

¹⁷¹ О начелу посебности (специјалности), детаљније: О. Антић, Начела и основне карактеристике наследног права у СРЈ, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 1–4/2001, стр. 475.

У погледу правног положаја кћери, како оних које су се удавале и имале право мираза на терет заоставштине, тако и кћери свештенице којима је на име њиховог наследног дела, припадало жито, зејтин и вуна, нема дилеме. Наиме кћери оставиоца су биле његови сингуларни сукцесори на основу закона. Будући да у тренутку делације, нису стицале субјективно наследно право (апсолутно право), већ једно облигационо право (релативно право) у односу на наследнике оставиоца, оне су заузимале положај сингуларних сукцесора оставиоца на основу закона. На тај начин, стечено тражбено право, остваривале су посредством браће, дужника, а не непосредно.

Осим тога, добијањем одређене количине покретних, генеричких ствари, у вредности која одговара њеном наследном делу, имовински интереси кћери били су задовољени. Несумњиво је да је интенција законодавца била да кћери, како удате, тако и посвећенице у храму, остави ван наследничке заједнице, и на тај начин спречи да део породичне имовине доспе у руке друге породице.¹⁷²

Према слову чл. 178 и 180 ХЗ-а, у случају да браћа не испуне своју законску дужност и не предају, својој сестри, мираз, односно, одређену количину жита, зејтина или вуне, она стиче право да ужива део заоставштине оца. Судаћи према садржини чл. 178 и чл. 180 ХЗ-а, Хамураби гарантује остваривање једног облигационог права, правом плодуживања на заоставштини, као стварним и јачим правом. Ова чињеница је још једна у низу, која говори у прилог, да је законописац у Вавилону имао дубоко развијену свест о потреби обезбеђивања и збрињавања женског потомства. Отуда можемо, рећи да је Вавилон, иако примитивно друштво, у својим оквирима стварало услова не само за прокламовање већ и за реализацију идеје о минимуму егзистенције.

Када је реч о кћери, која је стицала део заоставштине на плодуживање, можемо рећи да, њен правни положај није најјаснији. Ово из разлога што су изван правне регулативе остале одредбе о одговорности плодуживаоца за дугове оставиоца. Међутим, сматрамо да је кћи која је добијала део заоставштине на плодуживање, ипак, била у положају наследноправног сингуларног сукцесора оставиоца, те да није одговарала за његове дугове.

Овакав закључак изводимо првенствено из неспорне чињенице да законодавац не говори о женској деци као наследницима, већ говори о својеврсним институтима,

¹⁷² Анализирајући текст ХЗ-а да се запазити да законодавац не фаворизује распад породичног домаћинства. Тако, Наташа Стојановић, указује: „Писани извори указују да су остали чланови породичног домаћинства, после смрти главе породице, остајали да живе заједно, уређујући своје односе по правилима сусвојине”. Наведено према: Н. Стојановић, *Наследничка заједница*, Ниш, 2009, стр. 16.

којима се обезбеђује положај женске деце за случај смрти оца. Такође, у прилог наше претпоставке говори и циљно тумачење одредбе чл. 180 ХЗ-а, односно чињеница да су тзв. наследноправна средства обезбеђења кћери наследнице условно дата, „ако за живота није добила мираз од свог оца”.¹⁷³ Неспорно је, да је, основна сврха мираза била обезбеђивање имовинског положаја кћери, за живота оставиоца,¹⁷⁴ не теретећи је било каквим обавезама. Судаћи према садржини чл. 180 ХЗ-а, можемо рећи, да је плодоуживање својеврсна замена за мираз, конституисана од стране законодавца у корист кћери, са истом функцијом.¹⁷⁵ Отуда сматрамо, да, интенција законодавца није била да оптерети кћери оставиоца за дугове, већ да пронађе адекватан механизам за заштиту њених необезбеђених економских интереса.

Правни положај кћери, удате за Мардука у Вавилону, није довољно јасан. Она је добијала једну трећину заоставштине у својину „без терета”, при чему није јасно шта се подразумева под теретом.

Наше излагање о наследноправној сингуларној сукцесији у Месопотамије употпуњујемо указивањем на наследноправни положај удовице оставиоца. Наиме, имовински интереси супруге оставиоца били су обезбеђени за живота оставиоца, како миразом који је добила од оца, тако и поклоном (*nuduni*), који би за живота добила од свог супруга. После његове смрти, удовица¹⁷⁶ није имала право да са синовима дели заоставштину.¹⁷⁷ Њен положај је био обезбеђен правом да, након смрти мужа, остане у кући све до своје смрти, где ће уживати мираз свог оца и поклон од свога мужа. Она је

¹⁷³ Видети: чл. 180 ХЗ-а, у преводу Љ. Кандић, наведено дело, стр. 51.

¹⁷⁴ Говорећи о функцији мираза у Вавилону, Сима Аврамовић, наводи: „Наследници су само синови, без обзира из ког су брака, док се женска деца намирују кроз мираз који има функцију њиховог наследног дела”. Наведено према: С. Аврамовић, наведено дело, стр. 114.

¹⁷⁵ О плодоуживању у функцији збрињавања наследника, детаљно су говорили: R. Kovačević Kuštrimović, у делу, *Plodouživanje i naše pravo, Pravni život*, br. 10/1996, стр.105–122; S. Svorcan, у делу, *Sticanje svojine i plodouživanja putem nasleđivanja, Pravni život*, br. 10/1996, стр. 93–102; М. Лазић, у делу, *Личне службености, ususfructus, usus, habitatio*, Ниш, 2000, стр. 155–156; Н. Стојановић, у делу, *О прецима оставиоца као могућим законским наследницима, Зборник радова Правног факултета у Нишу*, br. 40–41/2002, стр. 172; М. Лазић, М. Вучковић, у делу, *Плодоуживање у функцији збрињавања наследника, Тематски зборник радова, „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору”*, Књига III, Правни факултет, Ниш, 2013, стр. 119–135.

¹⁷⁶ У теорији се указује да се у Сумеру и Акаду термин удовица употребљавао за сиромашне жене које су се старале о сирочади. Наведено према: K. Rhea Nemat Nejat, наведено дело, стр. 95.

¹⁷⁷ Схватања смо да је такав посебан наследноправни режим, у првом реду условљен улогом жене у патријархалној вавилонској породици. У литератури се жена у Месопотамије не описује као власница добара, наследница, већ као ћерка, невеста, супруга и домаћица. Наведено према: *Ibidem*, стр. 87. Она је посвећена одгајању деце, организацији домаћинства, религији и домаћој радиности. Наведено према: L. D. Steele, *Women and gender in Babylonia*, стр. 303. У Књизи: *The Babylonian World*, Editors: Gwendolyn Leick, New York, 2007, стр. 303. Чланак је у електронском формату доступан на интернет адреси: https://www.researchgate.net/publication/279178939_Women_and_gender_in_Babylonia. Приступ остварен, дана: 25. априла 2018. године.

била та која је настављала да руководи кућном привредом.¹⁷⁸ Након њене смрти, њен мираз и поклон припадао је њеној деци.¹⁷⁹

Иако појмовно непозната и недефинисана у наследном праву Месопотамије, наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона, кроз призму својих облика (плодоуживања, издржавања и становања), видљива је и као својеврсни коректив креираног концепта интестатског наслеђивања у Месопотамији, којим је фаворизовано мушко потомство у наслеђивању.

б. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у праву Гортине

Како је у правној теорији указано, једини сачувани законски текст са простора античке Грчке, потиче из V века пре нове ере са поднебља аристократског полиса Гортине.¹⁸⁰

У процесу законписања, састављач ГЗ-а, посветио је доста пажње установи наслеђивања. У прилог томе сведоче наследноправне одредбе, садржане у трећој, четвртој, петој, шестој, седмој, осмој и деветој колумни ГЗ-а. Одговор на питање да ли је наслеђивање, унутар архаичне гортинске породице, текло путем универзалне сукцесије или путем сингуларне сукцесије *mortis causa*, произлази из одредаба треће и четврте колумне ГЗ-а.

Полазећи од садржине четврте колумне ГЗ-а, можемо закључити да је кодификатор уредио процес наслеђивања три категорије ствари.

Судећи према законској конструкцији, законодавац, најпре посвећује пажњу земљи, која је била дата преминулом на обраду. У теорији се указује да је у тадашњим приликама земља још увек била у режиму колективне, аристократске својине. Након смрти, њеног држаоца, враћала се аристократским породицама. Као таква, земља није могла бити наслеђивана.¹⁸¹

¹⁷⁸ Наведено према: К. Rhea Nemat Nejat, наведено дело, стр. 96.

¹⁷⁹ Видети: чл. 171 Хамурабијевог законика, у преводу Љ. Кандић, наведено дело, стр. 50.

¹⁸⁰ О времену настанка Гортинског законика, детаљније: С. Аврамовић, наведено дело, стр. 154; С. Аврамовић, В. Станимировић, *Упоредна правна традиција*, Београд, 2013, стр. 99; У наставку рада, за Гортински законик, употребљаваћемо скраћеницу ГЗ.

¹⁸¹ Детаљније о томе су говорили: С. Аврамовић, В. Станимировић, наведено дело, стр. 103–104; S. Šarkić, D. Rorović, наведено дело, стр. 11; С. Аврамовић, наведено дело, стр. 160; Д. Николић, А. Ђорђевић, *Законски текстови старог и средњег века*, Ниш, 2002, стр. 64.

Другу категорију ствари, чине куће у граду, намештај којим је опремљена кућа и стока. Ова добра, су након смрти оца, наслеђивали синови.¹⁸² Овде запажамо интенцију законодавца, за очувањем породичне својине и огњишта у рукама синова. Извесно је, да је, дајући предност у наслеђивању синовима оставиоца, законописац имао намеру да предупреди цепање породичне имовине и опасност да дође у руке туђинца. Ово, будући да су куће у граду биле од посебног значаја за породицу, те да су представљале последњу ствар коју би сиромашна породица продала.¹⁸³

Иако, законодавац, не уређује питање одговорности синова, наследника за оставиочеве обавезе, неспорно, је да су они, морали да намирују потраживања оставиочевих поверилаца. Ово будући да су остајали на имању свога оца. Осим тога, у литератури се истиче, да су синови оставиоца, били „срце породичног домаћинства” (*οικος*) и његови природни настављачи. Отуда се подразумевало да они морају да одговарају за дугове који су остали иза њихових родитеља.¹⁸⁴ Дакле, синови су у Гортини, били у положају универзалних сукцесора оставиоца.

У циљу очувања куће и стоке унутар породице, законодавац је прописао да ће и кћери, наследници (*πατροιοκος*) (она која нема оца ни брата), која није достигла зрелост за брак, припасти кућа у граду, а епибалонту, који, такође није достигао зрелост за брак половина прихода од свега.¹⁸⁵ У случају када је иза оставиоца, остала само кћи, наследница, она је такође, одговарала за дугове оставиоца и била његов универзални сукцесор. Ово будући да је заузимала позицију, која би, иначе, припадала синовима оставиоца. Она је била дужна да чува сећање на породичног старешину, практикује посмртне ритуале, као и да исплати све дугове.¹⁸⁶

Трећу категорију ствари, чиниле су покретне ствари. Законописац употребљава појам, „остала имовина”. Када је реч, о осталој имовини, у правној теорији се истиче да су: „Кћери добијале један део, а синови два дела те да је та имовина укључивала куће

¹⁸² Наведено према: W. Ridgeway, *The early Age of Greece*, Cambridge, 1931, стр. 70. Књига је доступна на интернет адреси: <https://books.google.rs/books?isbn=1107434602>. Приступ остварен, дана: 2. фебруара 2018. године. Садржину четврте колумне ГЗ-а, видети код: Љ. Кандић, наведено дело, стр. 75.

¹⁸³ Наведено према: S. Link, „..., but not more! Female Inheritance in Cretan Gortyn, but not more!” in D. Lyons and R. Westbrook, (eds.) *Women and Property in Ancient Near Eastern and Mediterranean Societies*, Washington D.C, стр. 14. Чланак је у електронском формату, доступан на интернет адреси: <https://chs.harvard.edu/CHS/article/displayPdf/381>. Приступ остварен, дана: 2. маја. 2018. године.

¹⁸⁴ Наведено према: M. Lajeunesse, *L'héritage et les derniers devoirs à Gortyne : quelles obligations pour les descendants?*, *Cahiers, Mondes anciens*, № 10/2018, стр. 6. Чланак је доступан на интернет адреси: <https://journals.openedition.org/mondesanciens/2026>. Приступ остварен, дана: 3. маја 2018. године.

¹⁸⁵ Наведено према: Љ. Кандић, наведено дело, стр. 77.

¹⁸⁶ Наведено према: M. Lajeunesse, наведено дело, стр. 6 и тамо наведену литературу.

на селу у којима су пребивали војкеји, стоку и земљу која им је поверена”.¹⁸⁷ Анализирајући разлоге овакве законодавне регулативе, у историјскоправној литератури наилазимо на указивање да је: „Наведеним одредбама смањено поље за злоупотребу својинских права жена која је иначе цветала, те да су такве одредбе својеврсна мера предострожности од претераних донација од стране добрих жена, које су представљале већину.”¹⁸⁸

Када је у питању, наследноправни положај, кћери, која је добијала један део, наспрам синова који су добијали два дела покретних ствари, можемо рећи, да је, извесно, да су кћери у овом случају биле у положају сингуларних сукцесора оставиоца. Разлог томе, произлази из наших пређашњих закључака. Наиме, неспорно је да су синови, остајали на имању и старали се да исто одрже након смрти оца. Такође, је неспорно да су они поред, куће у граду, намештаја и стоке, добијали, двоструко већи део, покретних ствари, у односу на своје сестре. На крају крајева, кћи би, по правилу, удајом, прелазила у другу породицу, те је било преко потребно, наслеђивање уредити на начин, који онемогућава, уситњавање породичног домаћинства.

Осим тога, анализом одредаба треће колумне ГЗ-а, долазимо до закључка, да је и сам законописац, изричит, да је кћи, могла да потражује свој део по закону, само у случају када није добила мираз од оца.¹⁸⁹ Отуда је с правом у теорији примећено, да ствари које је кћи добијала на име свог наследноправног овлашћења, имају функцију мираза.¹⁹⁰ Ради тога, сматрамо да су кћери оставиоца, које су добијале један део покретних ствари, биле у положају сингуларних сукцесора *mortis causa*.

Овакво стање ствари говори у прилог да и у праву старе Гортине, постоје елементи у оквиру наследноправне регулативе, на основу којих закључујемо да су одредбе, које уређују законска наследна права женске деце, креиране са циљем обезбеђивања континуитета у њиховој породичноправној заштити, као и да исте представљају „еволутивну средокраћу између спартанског и атинског права”.¹⁹¹

У прилог наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона говоре и одредбе треће колумне ГЗ-а којима су уређена наследна права удовице. Тако, уколико је оставилац иза себе оставио децу и удовицу, она је имала права да ступи у нови брак.

¹⁸⁷ Наведено према: *Ibidem*, стр. 5.

¹⁸⁸ Наведено према: S. Link, наведено дело, стр. 11.

¹⁸⁹ „А ако отац док је жив жели да учини поклон (ћерки) за удају, нека га да како је прописано али не више. А она (ћерка) којој је пре (овог закона) учини поклон или обећао, нека га задржи, али нека ништа друго од очеве имовине не узима.” Наведено према: Д. Николић, А. Ђорђевић, наведено дело, стр. 64.

¹⁹⁰ Наведено према: M. Lajeunesse, наведено дело, стр. 5.

¹⁹¹ Наведено према: С. Аврамовић, В. Станимировић, наведено дело, стр. 104.

У том случају она је могла са собом понети само оно што јој је оставилац поклонио, те јој нису припадала никаква права у односу на заоставштину оставиоца. Међутим, уколико оставилац није имао деце, његову заоставштину су наслеђивали епібалонти, а удовица је имала права на половину имовине стечене у браку са оставиоцем, задржавала је поклон који је добила од мужа, а њена наследна права у односу на заоставштину исцрпљивала су се у праву да захтева део прихода од куће.¹⁹²

Судећи према одредбама треће и четврте колумне ГЗ-а, наслеђивање је текло путем универзале сукцесије када је реч о синовима оставиоца и, по правилу, путем наследноправне сингуларне сукцесије, у погледу кћери оставиоца и његове удовице. Изузетак, од овога правила, огледа се у наследноправном положају, кћери, наследнице (*патроикоос*), која је била у положају универзалног сукцесора оставиоца.

в. О могућности постојања сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона у римском праву

1. Уводне напомене

У настојању да уочимо и укажемо на могућност постојања наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона у римском праву, историјскоправном анализом обухватићемо најзначајније легислативне акте, настале у периоду римске републике (509–27. године пре нове ере), периоду принципата (27. године пре нове ере–284. године нове ере) и периоду домината (284–565. године нове ере).

2. О могућности постојања наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона у раном римском праву

Најстарији римски правни споменик јесте Закон XII таблица. Настао је у периоду римске републике, тачније у V веку пре нове ере.¹⁹³ Установи наслеђивања посвећена је V таблица Закона.¹⁹⁴ Одредбе ове таблице, представљају манифестацију

¹⁹² Наведено према: I. Arnaoutoglou, *Ancient Greek Laws: A Sourcebook*, London and New York, 1998, стр. 11. Књига је доступна на интернет адреси: <https://books.google.rs/books?isbn=1134749945>. Приступ остварен, дана: 3. маја 2018. године. Такође, видети, трећу колумну ГЗ-а, у преводу Љ. Кандић, наведено дело, стр. 75.

¹⁹³ Детаљно о Закону XII таблица, видети: М. Јовановић, наведено дело, стр. 175; О. Станојевић, *Римско право*, Београд, 2003, стр. 55.

¹⁹⁴ Садржину V таблице Закона, видети, код: Д. Николић, А. Ђорђевић, наведено дело, стр. 77–78; М. Јовановић, наведено дело, стр. 243–244.

изузетне правне логике, концизности и високо развијене правне технике, готово неспојиве са примитивним друштвеним приликама времена у коме су записане.

Уређујући установу наслеђивања, децемвири, су дали предност завештајном наслеђивању. Тако је, у периоду римске републике, наслеђивање текло на начин на који је за живота одредио *pater familias*.¹⁹⁵ Уколико породични старешина за живота није завештањем распоредио своју имовину, онда су се примењивала правила интестатског наслеђивања.

Према слову Закона, породичног старешину наслеђују *sui heredes*. Ако није било никог од *sui heredes*, њега су наслеђивали најближи агнати.¹⁹⁶ Уколико нема агната, наслеђивали су га гентили.¹⁹⁷ Уређујући питање наследних квота, законописци су конституисали правило да се права и обавезе иза оставиочеве смрти деле међу наследницима на равне части.¹⁹⁸

Дакле, наслеђивање је у периоду римске републике, текло путем универзалне сукцесије, будући да су наследници, ступали, у сва права и обавезе оставиоца.¹⁹⁹ Наслеђивање свих наслеђивању подобних права и обавеза оставиоца, представљало је нужну последицу наслеђивања личности оставиоца и његове власти. Ово нарочито из разлога што је у личности оставиоца, била сконцентрисана свеукупна власт оставиоца, како у односу на лица која су имала положај *alieni iuris*, тако и у односу на ствари (*res*).

Иако су децемвири нормирали да наслеђивање тече путем наследноправне универзалне сукцесије, њиме нису пружили заштиту свих сродника оставиоца. *Agnatio*,²⁰⁰ доминантни облик сродства овог периода, представљао је сигурну луку за све субјекте који су се налазили под влашћу *pater familias-a*, наспрам когната који нису били *alieni iuris*. Тако су, фаворизовањем агнатског сродства у наслеђивању, изван своје правозаштитне мисије оставили најближе сроднике по крви, нпр., еманципованог сина, удату кћи, децу рођену од стране конкубина. Ова категорија субјеката, услед свог

¹⁹⁵ *Uti legasit super pecunia tutelave suae rei, ita ius esto*. Како одреди (*pater familias*), о својој имовини и туторству за живота, тако нека буде право. Наведено према: М. Јовановић, наведено дело, стр. 244.

¹⁹⁶ *Si nulus sit suorum heredum, tunc hereditas pertinet eh eadem lege XII tabularum ad agnatos*. Наведено према: О. Станојевић, наведено дело, стр. 198.

¹⁹⁷ *Si intestato moritur cui suus heres nec escit, adgnatus proximus familiam habeto. Si agnatus nec escit, gentiles familiam habento*. Наведено према: I. Puhar, *Rimsko pravo*, Београд, 1977, стр. 372.

¹⁹⁸ Видети: Пету таблицу, тачку девет, у преводу: Д. Николић, А. Ђорђевић, наведено дело, стр.78.

¹⁹⁹ *Heres in omne ius mortui, non tantum singularum rerum dominium succedit, cum et ea, quae in nominibus sint, ad heredem transeant*. Наведено према: В. Eisner, М. Horvat, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1948, стр. 474.

²⁰⁰ „*Agnatio* се обично преводи као сродство по оцу, а у реченицима римског права најчешће као веза између лица под влашћу истог *pater familiasa*, или оних која су била под влашћу истог *pater familiasa*, независно од тога јесу ли или нису у когнатском, крвном сродству.” Наведено према: М. Јовановић, *Коментар старог ius civile*, Ниш, 2002, стр. 216.

положаја, који није подразумевао *alieni iuris*, била је онемогућена да се позове на наслеђе.

С друге стране, децемвири нису креирали регуле, које би представљале својеврсни коректив таквог концепта интестатског наслеђивања, примера ради, у виду одређених облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, којима би била гарантована имовинска сигурност овој категорији субјеката иза оставиоца. Отуда је с правом у теорији примећено да: „Законско наследно право, засновано на агнатском сродству, није могло одговарати ни захтевима практичног живота, нити задовољити захтеве природне правичности”.²⁰¹

3. Да ли можемо говорити о наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона у преторском и класичном римском праву?

Посматран с аспекта интестатског наслеђивања, период класичног римског права препознатљив је по легислативној, друштвеним променама²⁰² условљеној делатности претора, усмереној на креирање једног правичнијег система наслеђивања.

Запазивши дубоку неправичност на коме почива законско наслеђивање у доба ране републике, претори су креирали један нови систем наслеђивања. Акцент њихове делатности био је на заштити управо оне категорије субјеката, која је по строгом концепту старог *ius civile*²⁰³ остала незаштићена.

Тако је, креативном улогом претора настао нови правни институт, у историји римског права познат под називом „*bonorum possessio*”.²⁰⁴ Према Улпијану, њиме је обезбеђивана заштита оних субјеката, који су претрпели губитак статуса, али који, ипак, по природном праву, остају и даље крвни сродници оставиоца.²⁰⁵ Према

²⁰¹ Наведено према: Ј. Видић, наведено дело, стр. 26.

²⁰² О променама, које су претходиле преторовим реформама, видети: О. Станојевић, наведено дело, стр. 295; I. Рућан, наведено дело, стр. 374; Ж. Бујуклић, *Римско приватно право*, Београд, 2013, стр. 285.

²⁰³ *Ius civile*, чине стари обичаји, закони и њихова тумачења, која су најпре била у рукама свештеника. То је у првом реду Закон XII таблица, као и низ других закона донетих током републике. Наведено према: О. Станојевић, наведено дело, стр. 53.

²⁰⁴ У теорији се указује да је *bonorum possessio* државина добара, те да представља облик универзалне сукцесије сличан установи наслеђивања (*hereditatis*), али који није регулисан цивилним, већ преторским правом. Наведено према: Ж. Бујуклић, наведено дело, стр. 284; Према речима Iva Рућана, „Лица којима су претори, противно прописима старог права, доделили оставину *de cuius-a*, нису добијала положај *heres-a* или цивилно правног наследника, већ положај *bonorum possessores* или положај преторских наследника.” Наведено према: I. Рућан, наведено дело, стр. 374; Такође, се у теорији указује: „Да они који су добијали *bonorum possessio*, нису додуше били наследници у правом смислу те речи.” Наведено према: В. Eisner, М. Horvat, наведено дело, стр. 181.

²⁰⁵ Наведено према: М. Јовановић, *Антички римски правни и ванправни текстови уз осврт на заблуде о статусу жена*, ..., стр. 607.

мишљењу романиста, институт *bonorum possessio*, представља коректив старог цивилног наследног права.²⁰⁶

Утемељен на природном праву, као праву које надилази статусне разлике у позном периоду римске републике институт *bonorum possessio*, према нашем мишљењу, сведочи, у прилог постојања старовековног концепта о минимуму егзистенције заступаног у социјалној етици у XIX веку.²⁰⁷

Упоређујући карактеристике института *bonorum possessio* са основним карактеристикама наследноправне сингуларне и универзалне сукцесије, запажамо да имамо већу подударност *bonorum possessio* са наследноправном сингуларном сукцесијом на основу закона. Сматрамо да нашем закључку има места само у првој фази развоја овог института тј. у периоду када су преторски наследници стицали *bonorum possessio sine re*. Ово имајући у виду њихов специфичан правни положај.

Преторски наследник, у моменту смрти оставиоца, не ступа на место оставиоца, *acquisitionem per universitatem*. Он не стиче заоставштину, као целину наслеђивању подобних права и обавеза. Напротив, цивилним правом незаштићени субјекти су, према преторовим правилима, стицала право на подношење захтева за доделом државине добара која су припадала оставиоцу, а никако субјективно наследно право. У Јустинијановим институцијама наилазимо на податак да је претор предвидео, да деца, како рођена тако и усвојена, могу поднети захтев за доделу државине добара у року од годину дана од смрти оставиоца, а остали субјекти у року од стотину дана.²⁰⁸

Наспрам њих, цивилни наследници су постајали интестатски наследници у моменту делације *ipso iure*, чак и противно својој вољи. На њих су прелазила сва права и све обавезе оставиоца, у тренутку делације. Имајући у виду да лица којима је претор доделио *bonorum possessio*, нису стицала субјективно наследно право, она нису уживала ни заштиту *erga omnes*. Ово из разлога што је њихова државина у првој фази развоја института била *sine re*. То надаље значи да су лица у положају (*bonorum possessores sine*

²⁰⁶ Детаљније: Ж. Бујуклић, наведено дело, стр. 286; О. Станојевић, наведено дело, стр. 296.

²⁰⁷ О физичком и социјалном минимуму егзистенције заступаном у социјалној етици, видети: S. Marković, Nasleđivanje predmeta domaćinstva u svetlu koncepcije o minimumu egzistencije, *Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 8/1969, стр. 219.

²⁰⁸ Наведено према: М. М. Радовановић, *Юстинијанове институције*, Београд, 1864, стр. 182. Књига је у електронском формату доступна, у дигиталној библиотеци Матице Српске, на интернет адреси: <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=publications&id=3908&m=2#page/186/mode/2up>. Приступ остварен, дана: 20. јуна 2018. године.

re) у сукобу са цивилним наследником (*heres*) губили своју државину, јер нису имали права на наследничку тужбу.²⁰⁹

О положају лица која имају државину права и добара која чине заоставштину, као наследноправним сингуларним сукцесорима *sui generis* можемо говорити све до момента док овакав њихов правни положај није обезбеђен одговарајућим механизмима правне заштите. Тако је први пут, за време Антонина Пија, обезбеђена заштита преторским наследницима путем *exceptio doli generalis* или путем *denegatio actionis*.²¹⁰

Сматрамо да је на тај начин положај лица која су имала *bonorum possessio* уподобљен положају универзалних сукцесора оставиоца. Тачније, од тог момента правни положај лица која имају *bonorum possessio* делује *erga omnes*, а државина, уместо *sine re*, постаје *cum re*.²¹¹ У теорији се указује да је тиме: „Интестатски наследни ред старог права био коначно замењен са интестатским наследним редом претора”.²¹²

Према нашем мишљењу, положај лица која су имала *bonorum possessio*, више одговара положају сингуларних сукцесора *mortis causa* и са функционалног аспекта. Док се наслеђивањем, према одредбама цивилног права, личност *heresa*, стапа са личношћу *de cuiusa*, у циљу њеног опстанка и након смрти оставиоца, субјекти у положају *bonorum possessores sine re* не продужавају личност оставиоца, нити његов култ (*sacra*).²¹³

4. О могућности постојања сингуларне наследноправне сукцесије на основу закона у посткласичном римском праву

Период посткласичног римског права, обележен је легислативном делатношћу римских императора Теодосија и Јустинијана. Свесни чињенице да се снага једне империје не мери успесима на бојним пољима и војевању, већ и на јасно дефинисаним законским одредбама, цар Теодосије II и цар Јустинијан су настојали да креирају таква

²⁰⁹ Детаљније о институту *bonorum possessio sine re*, говорили су: I. Puhar, наведено дело, стр. 374; O. Станојевић, наведено дело, стр. 296. Ж. Бујуклић, наведено дело, стр. 284.

²¹⁰ Видети: V. Eisner, M. Horvat, наведено дело, стр. 181; I. Puhar, наведено дело, стр. 374; O. Станојевић, наведено дело, стр. 295; Ж. Бујуклић, наведено дело, стр. 286.

²¹¹ Наведено према: I. Puhar, наведено дело, стр. 374.

²¹² Наведено према: *Ibidem*.

²¹³ Детаљније: V. Eisner, M. Horvat, наведено дело, стр. 475; O. Станојевић, наведено дело, стр. 295; Ж. Бујуклић, наведено дело, стр. 286.

законодавна дела којима ће уредити друштвене односе унутар империје и то на начин који ће допринети обнови и снази царства.²¹⁴

Резултат законодавне делатности римског императора Теодосија, представљају законодавна дела *Lex citationis*²¹⁵ и *Codex Teodosianus*.²¹⁶ На основу доступних фрагмената дела класичних римских правника, као саставних делова Закона о цитирању, указујемо да су од изузетног значаја за предмет нашег истраживања Паулове Сентенције.²¹⁷

У првој књизи Сентенција, глави XXI названој „О гробовима, сахранама и жаловању”, Паул наводи, да муж може од мираза придржати онолико колико је утрошио за сахрану супруге.²¹⁸ У циљу сагледавања наследноправног положаја удовца, најпре указујемо да је ова одредба креирана и као таква била примењивана само у случајевима у којима је брак био закључен без *manusa*.

Споменута одредба није била примењива у случајевима брака *cum manu*. Ово, будући да су у браку са манусом сва добра која би невеста донела са собом и стечена добра за време брака припадала у власништво супругу. Уколико је у браку без *manusa* супруга имала статус лица *sui iuris*, она је била власник миразних добара и свих оних добара које је стекла за време брака. Иза њене смрти на наслеђе су се позивала њена деца. Ако је пак задржала положај *alieni iuris*, под влашћу свога оца, сва миразна добра и добра која је стекла током брака припадала су њеном оцу, а на наслеђе иза ње су се такође позивала њена деца.²¹⁹

Наспрам деце, универзалних наследноправних сукцесора мајке из брака без мануса, а на основу цитиране Паулове сентенце, удовац, њихов отац, има положај наследноправног сингуларног сукцесора на основу закона. Као такав он има права да

²¹⁴ Детаљније о кодификаторским циљевима цара Јустинијана, видети: М. Јовановић, *Антички римски правни и ванправни текстови уз осврт на заблуде о статусу жена*, ..., стр. 659; С. Аврамовић, наведено дело, стр. 247; Д. Николић, наведено дело, стр. 247.

²¹⁵ Закон о цитирању, донет је за време владавине цара Теодосија II и Валентијана III, 426. године нове ере и остао на правној снази све до Јустинијана. Њиме је прописано да се сва дела класичних римских правника, Папинијана, Паула, Гаја, Улпијана и Модестина, имају примењивати од стране судова (тзв. сенат мртвих). Детаљније: О. Станојевић, наведено дело, стр. 108; М. Јовановић, *Антички римски правни ванправни текстови уз осврт на заблуде о статусу жена*, ..., стр. 516–518; Д. Николић, наведено дело, стр. 137.

²¹⁶ Теодосијев кодекс, јесте збирка царских одлука. Донет је такође за време владавине цара Теодосија II и Валентијана III, 438. године нове ере. Детаљније видети: О. Станојевић, наведено дело, стр. 109.

²¹⁷ У теорији је указано да је: „Јулије Паул или Павле, други по плодности и разноврсности међу римским правницима, те да око 17 % Дигеста чине одломци из његових дела”. Наведено према: О. Станојевић, наведено дело, стр. 84.

²¹⁸ Наведено према: М. Јовановић, *Антички римски правни ванправни текстови уз осврт на заблуде о статусу жена*, ..., стр. 576.

²¹⁹ Наведено према: М. Игњатовић, *Sponsalia* у римском праву, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 54/2009, стр. 140–141.

од миразних добара задржи онолико колико је утрошио за сахрану супруге. Сматрамо да наведена сентенца говори у прилог наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона у периоду посткласичног римског права. Иако ужег домашаја, мишљења смо да се она може назвати кореном, односно својеврсном претечом „трошкова црнине”, као облика сингуларне сукцесије за случај смрти, стипулисаног одредбама чл. 1481 Наполеоновог кодекса.²²⁰

С аспекта предмета нашег истраживања од изузетне је важности и кодификаторски рад цара Јустинијана. Иако је наследноправна универзална сукцесија, одређена за правило,²²¹ можемо рећи, да у Јустинијановом законодавству постоје и наследноправни механизми, за које се, може дискутовати, да ли јесу, или само подсећају, на наследноправну сингуларну сукцесију на основу закона. Корени нашег запажања, сежу у оквире тзв. ванредног законског наследног права супруге оставиоца.²²²

Запавивши да жене нису увек добијале мираз, те да свака од њих није имала своја сопствена добра (*paraferalia*), цар Јустинијан је посебним новелама (Новела бр. 53 и Новела бр. 117) нормирао право сиромашне удовице, да уз остале наследнике добије 1/4 заоставштине, а уз заједничку децу 1/3 заоставштине, али на плодуживање.²²³ Мишљења смо да је тако конституисано право, видљиво као својеврсни коректив интестатског наследног права, нарочито ако имамо у виду да је у Јустинијановим наследним редовима удовица била на последњем месту.

Када је реч о правном положају удовице, која је добијала део заоставштине на плодуживање, а имајући у виду да цар Јустинијан није нормирао директну одговорност удовице за дугове оставиоца, могли би смо закључити да је она била у положају наследноправног сингуларног сукцесора оставиоца на основу закона. Међутим, дискутабилно је колико је ово право удовице било оствариво, ако узмемо у обзир да законописац није посебно заштитио њене интересе у поступку намирења нужних наследника. Ово имајући у виду, садржину главе XXII, назване „*De lege*

²²⁰ Чл. 1481 Наполеоновог кодекса, било је омогућено надживелом брачном другу да у тзв. периоду жалости, који је био временски ограничен на девет месеци, рачунајући од дана отварања наслеђа, захтева од осталих наследника накнаду трошкова црнине, право на стан и храну. Наведено према: N. Stojanović, *Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, ...*, стр. 668.

²²¹ Видети: М. М. Радовановић, наведено дело, стр. 151–158.

²²² За разлику од крвног сродства, правнорелевантну чињеницу брака, цар Јустинијан, је квалификовао за субсидијарну. Ово имајући у виду да је удовица могла да наслеђује заоставштину у својину само у петом наследном реду, уколико није било ниједног наследника из претходна четири наследна реда. Детаљније, видети: I. Puhan, наведено дело, стр. 376.

²²³ Детаљније о томе, говорили су: В. Eisner, М. Horvat, наведено дело, стр. 502; I. Puhan, наведено дело, стр. 376; О. Станојевић, наведено дело, стр. 295; Ж. Бујуклић, наведено дело, стр. 298.

falcidia”, којом је предвиђено да: „Кад се хоће рачунати фалкидија, прво се одбијају дугови оставиоца, трошкови сахране и накнаде за ослобођенике...”²²⁴ Судаћи према наведеној законској конструкцији, следи да је удовица плодуживалац била у обавези да учествује у намирењу дугова оставиоца, трошкова сахране и накнада за ослобођенике, те да јој није био загарантован минимум прихода који би служио за издржавање.

Б. Сингуларна наследноправна сукцесија на основу закона у средњем веку

1. Уводне напомене

У средњовековном праву смрт породичног старешине, није условљавала кризу у правним и друштвеним односима у значајној мери. Једноставно, власт и бригу о укућанима преузимао би други мушки члан породице и живот би у неизмењеној форми настављао да тече. Такав модел патријархалног понашања, и чврсто укоренећи обичаји, спутавали су и онемогућавали квалитативну еволуцију наследног права.

У руској правној књижевности, Михајлович Соловьѣв, појашњава да, када је у питању наслеђивање на примеру словенских племена, оно се огледало у томе што су „након смрти старешине рода, синови и унуцу били ти који су преузимали на себе очување родовских веза, како би уједињеним силама наставили да обрађују земљу”.²²⁵

С друге стране, наилазимо и на запажање да је постојала једна примитивна форма наслеђивања, те да је у том периоду: „Са оца на сина прелазило оружје, средства за риболов, али у државину и на коришћење, затим предмети домаћинства, кожа дивљих животиња, огрев, те све оне ствари оставиоца које се нису са њим сахрањивале”.²²⁶

Бавећи се исцрпно родбинским односима у Далмацији у XIII и XIV веку Zdenka Janeković Römer, с позивом на завештање богатог Матеја Журговића, указује: „За

²²⁴ Наведено према: М. М. Радовановић, наведено дело, стр. 140.

²²⁵ Наведено према: С. М. Соловьѣв, *История России с древнейших времен*. Том 1. *От возникновения Руси до правления Князя Ярослава I 1054 г.*, 2001, стр. 122. Књига је у електронском формату доступна на интернет адреси: http://elibrary.bsu.az/books_rax/N_328.pdf. Приступ остварен, дана: 22. марта 2018. године.

²²⁶ Наведено према: И. П. Политова, Воля умершего – закон: основные этапы развития одного из основополагающих принципов наследственного права России, *Вестник Российского государственного университета им. И. Канта*, вып. 9/ 2010, стр. 155.

одржање рода најбитније је било сачувати породичне некретнине, то јест куће и земљишни посед, и оставити иза себе што више мушких потомака”.²²⁷

Полазећи од чињеница утврђених од стране врских познавалаца породичних прилика у средњем веку, на које смо се овом приликом позвали, произлази да је у периоду средњовековља, најбитније било да се након смрти оставиоца, не наруше родовски односи. Неопходно је било да чланови рода наставе са уобичајеним обављањем кућних послова, обрађивањем земље и гајењем стоке, ради обезбеђивања егзистенције. Такође, потребно је било сачувати феудалне поседе од уситњавања, а самим тим и локалне обичаје, привредну и политичку моћ колектива.

Све ове чињенице несумњиво упућују на то да универзална наследноправна сукцесија није била спојива са средњовековним друштвеним приликама, што упућује на то да су с правом поједини аутори, запазили да је наслеђивању у средњем веку својствена наследноправна сингуларна сукцесија, те да је наслеђивање текло путем једног или већег броја појединачних стицања.²²⁸

Истина, не можемо рећи да је средњовековно право познавало појам наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, нити њена начела. Законописци, који су стварали у средњем веку, првенствено су се бавили нормирањем поједних ситуација, а не уопштавањем и дефинисањем правних института. Отуда, садржину средњовековних закона чине углавном норме кузистичног карактера.

Међутим, легислаторима овог доба била је добро позната суштина наследноправне сингуларне сукцесије и њени правни ефекти. Скројена по мери тадашњих друштвених схватања и прилика, она је чврсто стајала у функцији опстанка феудалног својинскоправног уређења и представљала је својеврсни коректив друштвене и законодавне политике инфериорности удовица и женског потомства. У продужетку рада, кроз призму средњовековних правних споменика, настојаћемо да аргументујемо овакво наше виђење.

²²⁷ Наведено према: Z. Janeković Römer, Rodbinski odnosi u dalmatinskom društvu XII i XIV. stoljeća, *Historijski zbornik*, br. 45/1992, стр. 181.

²²⁸ Наведено према: N. Gavella, V. Belaj, наведено дело, стр. 22; Н. Стојановић, наведено дело, стр. 11.

а. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у старом германском праву

У прво време, код старих германских племена, наслеђивање је било регулисано обичајима. Њиме се настојала очувати моћ привређивања у колективу, која је почивала на земљишном и сточном фонду. Осим тога, наследноправна регулатива је била скројена на начин који је омогућавао опстанак феудалних поседа.

Сходно томе, а судећи према одредбама Салијског законика,²²⁹ имаће су наслеђивали само синови. Уколико оставилац, иза себе није оставио мушко потомство, а жива му је мајка, онда је она наслеђивала. Ако му мајка није жива, а оставио је брата или сестру, они су наслеђивали. Ако ни њих није било, наслеђивала је тетка. Уколико оставилац, није имао тетку, наслеђивао га је најближи сродник. Земљу, међутим, никако није могла да наследи жена, него је цела земља припадала мушкарцима оставиочева рода.²³⁰ У том правцу су се изјаснили и посленици правне мисли.²³¹

Одредбе Салијског законика, које уређују интестатско наслеђивање, осим начела специјалности у наслеђивању, које јасно долази до изражаја, не садрже тако јасно усмерење у погледу наследноправног положаја оставиочевих наследника. Међутим, кључна чињеница, од које требамо кренути у расветљавању правног положаја оставиочевих наследника, огледа се у правном режиму, који је важио за земљу, а коју су према изричитости законописца могли да наслеђују „само мушкарци оставиочева рода”.²³²

Наиме, земља о којој законописац Салијског законика говори, јесте, земља која је припадала Франачкој. Њу су, владари, декретима додељивали на коришћење, мушкарцима који су обављали војну службу, заједно са стоком и робовима. Они су је обрађивали, а владари су за то убирали порез. Та земља је, била позната под називом, *Terra Salica*. Мушкарци оставиочева рода, могли су да наслеђују право коришћења такве земље, само под условом да обављају војну службу.²³³

²²⁹ *Lex Salica*, је варварски зборник. Настао је у V веку нове ере. Представљао је кодификовано обичајно право. По персоналном принципу важио је за Салијске Франке. Детаљније о карактеристикама Салијског законика, видети: Д. Николић, А. Ђорђевић, наведено дело, стр. 109.

²³⁰ Наведено према: Д. Николић, А. Ђорђевић, наведено дело, стр. 119–120.

²³¹ У том правцу су се изјаснили: С. Аврамовић, В. Станимировић, наведено дело, стр. 207; С. Аврамовић, наведено дело, стр. 313; Д. Николић, наведено дело, стр. 175.

²³² Наведено према: Д. Николић, А. Ђорђевић, наведено дело, стр. 119–120.

²³³ Детаљније видети: В. S. Vachrach, *Military Lands in Historical Perspective*, *The haskins society journal, studies in medieval history*, Vol. 9, 2001, стр. 96–99.

Будући да је ова земља додељена војницима на коришћење, под условом обављања војне службе, јасно произлази да се под наслеђивањем подразумевало наслеђивање права коришћења. Наведена чињеница, несумњиво говори у прилог да је, наслеђивање код Германа, текло путем, наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона. Осим наведеног, наш закључак поткрепљује и закључак изнет у наследноправној теорији да, дугови оставиоца, нису прелазили на његове наследнике.²³⁴ Ово због тога што је све ствари које су припадале оставиоцу, преузимао владар, феудалац. Владар је на овом поднебљу, сматран оцем отаџбине (*parens patriae*) и повереником краљевства. Његове службе су намиривале потраживања владара и остала дуговања оставиоца, а након тога су, наследницима враћали чисту заоставштину.²³⁵

Поред реченог, наследноправне регуле интестатског наслеђивања, представљају и последицу, тога, што су, стари Германи, различито вредновали непокретне и покретне ствари. Тако, док су непокретности и стока предствљале богатство за старе Германе, на којима је, између осталог, и почивала њихова војна сила, дотле покретне ствари, макар биле то и драгоцености,²³⁶ нису имале велики значај. Отуда је покретне ствари могло да наслеђује и женско потомство.

Будући да законописац Салијског законика, није уредио питање наслеђивања, у случају када су иза оставиоца остале само кћери, у правној теорији је изнето мишљење да: „Схватање да у том случају наслеђује кћи, а све под утицајем римског схватања, треба узети са резервом, позивајући се посебно на каснију салијску редакцију (*Childeberta*), која не предвиђа такву ситуацију”.²³⁷

Иако наследноправна регулатива, садржана у Салијском законнику, говори у прилог да је у циљу очувања земљишних фондова од уситњавања и очувања рода, фаворизовано мушко потомство у наслеђивању, ипак не требамо занемарити чињеницу да су мајка, сестре и женска деца оставиоца могле да наслеђују покретне ствари. Мишљења смо да је то једна значајна чињеница која говори у прилог интенције законописца да и овој категорији субјеката, која је, начелно, маргинализована

²³⁴ Наведено према: N. Gavella, V. Belaj, наведено дело, стр. 22; Н. Стојановић, наведено дело, стр. 11.

²³⁵ Детаљније: С. Cross, *The Medieval Law of Intestacy*, *Harvard Law Review*, Vol. 18, No. 2/1904, стр. 120–122.

²³⁶ „Како Тацит запажа, нико од Германаца не сматра за неку нарочиту срећу да има злата и сребра да се њиме служи. Код њих се често може видети како се сребрни судови, који су њихови посланици и кнежеви добили на поклон, исто онако мало цене као и земљани”. Наведено према: Љ. Кандић, наведено дело, стр. 26.

²³⁷ Наведено према: Z. Erenet Sunoko, наведено дело, стр. 63.

наследноправним одредбама, обезбеди минимум егзистенцијалне сигурности иза оставиоца. Такво стање ствари упућује нас на закључак да је и у раздобљу неразвијеног правног схватања, установа наслеђивања играла значајну социјалну улогу.

Потпуном рецепцијом римског права,²³⁸ и прихватањем наследноправне универзалне сукцесије, потиснута је наследноправна регулатива, базирана на начелу наследноправне сингуларне сукцесије.

б. Укратко о наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона у средњовековном француском праву

Правна регулатива наследноправних односа у средњовековном француском праву, условљена је деловањем двеју категорија; германских обичаја, с једне стране, и римског права, с друге стране. На северу Француске, уочљив је снажан уплив и деловање германских обичаја.²³⁹ У правној књижевности указује се да је наследноправна регулатива, важећа на северу Француске, готово у потпуности одговарала наследноправној регулативи, садржаној у Зборнику „Феудалног права”.²⁴⁰

Као и у средњовековној Немачкој, тако је и у средњовековној Француској, важио посебан наследноправни режим за наслеђивање покретних и непокретних ствари, те за наслеђивање од стране мушких и женских потомака. Земљу су наслеђивали синови. Уколико је оставилац имао више синова, имаће би припало најстаријем међу њима.²⁴¹

Кћери су биле искључене из наслеђивања. Међутим, синови су били дужни да својим сестрама, након смрти оца, обезбеде мираз и да издржавају своју непунолетну браћу. У теорији се указује да оваква законодавна регулатива стоји у функцији опстанка феудалних поседа и сељачких домаћинстава, те да је као таква егзистирала до

²³⁸ Под рецепцијом римског права, подразумевамо прихватање римског права у земље средњовековне Европе, као званичног и важећег права. Према речима Обрада Станојевића: „То је јединствени случај у историји да се правни систем једне цивилизације која више не постоји примењује више векова после њене пропасти.” Наведено према: О. Станојевић, наведено дело, стр. 119.

²³⁹ Наведено према: Д. Николић, наведено дело, стр. 223.

²⁴⁰ Наведено према: В. И. Ермолович, Наследование в праве средневековой Сербии и стран континентальной Европы (сравнительный анализ), *Право и демократия*, вып. 26/2015, стр. 118. Научни чланак је доступан на интернет адреси: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/121069/1/107-136.pdf>. Приступ остварен, дана: 4. априла 2018. године.

²⁴¹ Феуд се у почетку могао делити између више наследника, али је то доводило до његовог уситњавања и оштећења интереса сениора, те је од XII и XIII века овај обичај напуштен. Наведено према: Лј. Крклјуш, S. Šarkić, *Opšta istorija države i prava*, Beograd, 1986, стр. 118.

90-их година XVIII века, односно до реформи везаних за велику Француску буржоаску револуцију.²⁴²

Чињеница да је на северу средњовековне Француске, важио посебан наследноправни режим за мушко, а посебан наследноправни режим за женско потомство, те да је наслеђивање посебно текло у односу на непокретности, а посебно у односу на покретности сведочи о томе да је и на овој територији установа наслеђивања била уређена у складу са начелом специјалности. Подједнако као и на територији средњовековне Немачке и на северу средњовековне Француске, наслеђивање је текло путем наследноправне сингуларне сукцесије.²⁴³

Оно што је значајно, а о чему смо посведочили у нашим пређашњим редовима, јесте да је егзитенцијална сигурност кћери, након смрти оца, обезбеђивана установом мираза, док су непунлетна браћа била издржавана од своје пунолетне браће, што упућује на закључак да и у средњовековном француском наследном праву, постоје елементи на основу којих можемо говорити о обезбеђивању континуитета у породичноправној заштити путем наследноправних механизма.

С друге стране, правна регулатива југа Француске, развијала се под јаким утицајем римског права. Имајући у виду да је на југу Француске било прихваћено статусно учење, на наслеђивање се гледало као на прелазак свих наслеђивању подобних права и обавеза са оставиоца на његове потомке, али и продужавање личности оставиоца. Имајући у виду овакво стање ствари на југу Француске, те чињеницу да је наслеђивање уређено на принципима универзалне наследноправне сукцесије, иста неће бити предмет нашег дубљег разматрања.

в. Сингуларна сукцесија за случај смрти на основу закона у средњовековном руском праву

Прва етапа у развоју средњовековног руског наследног права, везана је за сачињавање законског текста Шири руска правда.²⁴⁴ Установи наслеђивања, законописац је посветио пет чланова, почев од чл. 91 до чл. 95 овог законског текста.²⁴⁵

²⁴² Наведено према: В. И. Ермолович, наведено дело, стр. 118.

²⁴³ Детаљније, видети: С. Cross, наведено дело, стр. 121.

²⁴⁴ Руска правда (*Русская правда*), представља зборник древноруског обичајног права. Она је најзначајнији правни споменик Кијевске Русије. Њену садржину чине две верзије, Кратка руска правда (*Краткая правда*) и Шири руска правда (*Пространная правда*). Детаљније: Љ. Кандић, наведено дело, стр. 141; Д. Николић, А. Ђорђевић, наведено дело, стр. 145; А. Ђорђевић, *Уговори облигационог права Русије од XI до XV века*, стр. 10–11.

Према слову Закона, заоставштину (*статка, задниц*), зависног сељака (*смерда*), наслеђују синови. Уколико нема синова, смерда наслеђује кнез.²⁴⁶ Иако, законописац Шире руске правде, употребљава појам „заоставштину“ (*статка, задниц*), нужно је појаснити да су заоставштину чиниле само покретне ствари, какве су, покућство, намирнице и домаће животиње.²⁴⁷ Непокретности су биле ненаследиве. Оне су биле у заједничкој својини рода или у својини владара. Смрћу старешине рода, управљање тим непокретностима, поверавано је другом члану рода.

Када је реч о саставу заоставштине, такође, је евидентно, да законодавац не уређује, питање одговорности синова, наследника или кнеза, наследника, за обавезе оставиоца. Отуда се поставља и питање, да ли су и на кога прелазиле оставиочеве обавезе, те да ли је наслеђивање у Кијевској Русији, текло путем универзалне или сингуларне сукцесије?

Ако пођемо од чињенице, да је заоставштину прелазила на синове оставиоца, логика налаже, да су они, одговорали за оставиочеве обавезе. Ово, будући да су, након смрти оца, они, били задужени за руковођење породичног домаћинства и његово очување. Такође, могли би смо рећи да се одговорност за оставиочеве обавезе подразумевавала, те да није било потребе за њеним нормирањем. Сигурност у правном промету, морала је бити обезбеђена.

Говорећи о томе како је текло наслеђивање у Кијевској Русији, Владимировский Буданов, појашњава, да су на наследнике, прелазила не само права, него и обавезе, позивајући се на Споразум са Немцима из 1229. године. Овим споразумом, било је предвиђено, да када странац, позајми новац, владару, кмету или другој доброј особи, а та особа умре, пре враћања дуга, онда онај ко буде наследио његову заоставштину, платиће и дуг Немцу.²⁴⁸ Дакле, синови, наследници, су били универзални сукцесори оставиоца и о томе је, како видимо, постојао и писани документ у виду споразума.

Када је реч о кћерима оставиоца, ту је ситуација, доста јаснија. Полазећи од слова Шире руске правде, произлази да у ситуацији, када су поред синова, остале и оставиочеве кћери, оне нису наслеђивале. Међутим, законописац је изричит, да у том

²⁴⁵ Одредбе споменутих чланова представљају кодификовано обичајно наследно право древне Русије. Кроз њихову призму, можемо запазити, какви су били обичаји, на овом поднебљу, основне карактеристике својинскоправних односа и значај појединих категорија ствари за породицу и друштво. Осим тога, добијамо и приличну јасну слику, о односу друштва и рода према женском потомству, жени и деци, рођеној изван брачне заједнице.

²⁴⁶ Видети: чл. 90 Шире руске правде, у преводу, Љ. Кандић, наведено дело, стр. 147.

²⁴⁷ Наведено према: И. П. Политова, наведено дело, стр. 156.

²⁴⁸ Наведено према: М. Ф. Владимировский Буданов, *Обзор истории русского права*, Москва, 2005, стр. 562–563.

случају њихова браћа имају обавезу „да их удаду како то буде могло”.²⁴⁹ Судаћи према оваквој законској регулативи, јасно је, да је мушко потомство, фаворизовано у наслеђивању.²⁵⁰ Извесно је и да су законописци у средњовековној Русији, начелно, маргинализовали женску децу.²⁵¹ Међутим, и поред тога, приметно је, да су, кћери, ипак, егзистенцијално биле збринуте након смрти оца оставиоца, путем мираза, на терет заоставштине.

Како се право женске деце у односу на заоставштину њиховог оца исцрпљивало у миразу, несумњиво произлази да је женско потомство у конкуренцији са мушким потомством, остајало ван наследничке заједнице.²⁵² Отуда, сматрамо да оваква наследноправна регулатива, говори у прилог, да су кћери оставиоца, биле у положају наследноправних сингуларних сукцесора на основу закона.²⁵³

Анализом наследноправних одредаба Шире руске правде, запажамо да се супружници међусобно не наслеђују. Иако законодавац жени није дао право на део наслеђа супруга, ипак је стипулисао да, након његове смрти, она као удовица може да остане на његовом имању. Њену вољу да седи на имању супруга, деца морају поштовати и не могу је отерати.²⁵⁴

Говорећи о начину на који је удовица реализовала то своје право, у руској правој књижевности указано је: „Она је као домаћица остајала на имању свог супруга, у случају да се имање након његове смрти не дели међу наследницима већ остаје као целина, једно домаћинство. Уколико је пак вршена подела имања, након смрти њеног супруга, удовица није добијала део наследства већ право плодоуживања које траје доживотно или до ступања у нови брак”.²⁵⁵

²⁴⁹ Видети: чл. 95 Шире руске правде, у преводу, Љ. Кандић, наведено дело, стр. 147.

²⁵⁰ Видети: А. С. Переверзев, Наследственное право по Псковской судной грамоте, *Вестник Социально-педагогического института*, Дербент, № 1/2013, стр. 41–45.

²⁵¹ Видети: чл. 15 Псковско Судне Грамоте, код: И. Г. Мартысевич, *Псковская судная грамота, историко-юридическое исследование*, Москва, 1951, стр. 87. Књига је доступна на интернет адреси: <https://www.hse.ru/data/2012/06/15/1255410194/Мартысевич%20И.Г.Псковская%20судная%20грамота.1951.pdf>. Приступ остварен, дана: 22. марта 2018. године.

²⁵² Говорећи о чиниоцима који су условили да се женско потомство нађе под посебним наследноправним режимом, Михаил Флегонтович Владимировский Буданов, указује да: „Разлог томе није непокретна имовина оставиоца, која је оптерећена одређеним обавезама према кнезу, првенствено обавеза служења војног рока, коју женско дете не може испунити. Напротив, имајући у виду да је одредбама Шире руске правде уређено само питање наслеђивања покретне имовине, разлог томе је другачијег карактера, и видљив је у чињеници да је мушко потомство то које продужава породицу, а не женско које удајом оснива нову породицу”. Наведено према: М. Ф. Владимировский Буданов, наведено дело, стр. 558.

²⁵³ За разлику од њих, кћери феудалаца (бојара), наслеђивале су оца, у случају када није било синова. Видети: чл. 92 Шире руске правде, у преводу, Љ. Кандић, наведено дело, стр. 147.

²⁵⁴ Видети: чл. 101 и чл. 102 Шире руске правде, у преводу, Љ. Кандић, наведено дело, стр. 148; Детаљније видети: С. М. Соловьев, наведено дело, стр. 128.

²⁵⁵ Наведено према: М. Ф. Владимировский Буданов, наведено дело, стр. 560–561.

Одредбама, Псковско Судне Грамоте, предвиђено је било да муж на жениним добрима иза њене смрти, као и жена на мужевљевим добрима иза његове смрти, како покретним, тако и непокретним, има право доживотне употребе (*кормля*). Ово право муж, односно жена ужива све до смрти, или до закључења новог брака.²⁵⁶

Сматрамо да наследноправни положај супруге одговара положају сингуларног сукцесора *mortis causa* на основу закона, што због чињенице, да супруга оставиоца, није прибављала право својине заштитни знак универзалних сукцесора, већ само право употребе, тако и због тога што законописац није предвидео, да удовица којој припада право употребе одговара за дугове оставиоца.

Начињена анализа одредаба законског наслеђивања, садржаних у најзначајнијим правним споменицима средњовековне Русије, представља још један у низу аргуманата, којим поткрепљујемо нашу тврдњу да је установа наслеђивања одувек играла значајну улогу у поступку збрињавања лица која су била блиска са оставиоцем.

г. О наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона у средњовековном хрватском праву, приморју и Далмацији

Према најстаријем, писаном правном споменику Хрватске, Виндолском законнику,²⁵⁷ након смрти оца, имаће би прелазило на његову удовицу, али само на плодоуживање. Након смрти удовице, на наслеђе, су се позивали синови и остали мушки десценденти *in finitum*. Ако није било мушких десцендената, већ је иза оставиоца остала кћи, одлуку о томе, да ли ће имаће припасти кћери оставиоца, доносио је кнез. Слово Закона предвиђа да је, кнез могао дати имаће кћери оставиоца, која је могла заједно са својим мужем да га обрађује, али је могао да донесе и одлуку да јој да само мираз.²⁵⁸

²⁵⁶ Видети: чл. 88 и чл. 89 ПСГ, према: И. Г. Мартысевич, наведено дело, стр. 95.

²⁵⁷ Виндолски закон, написан је на хрватском језику и датира из 1288. године. Настао је као резултат договора девет виндолских општина и кнеза Крка, Модруша и Виндола. Наведено према: Z. Novak, Neki aspekti pravnog položaja žena u Vinodolskom zakonu, Senjskom i Krčkom statutu, *Historijski zbornik*, br. 2/2009, стр. 339. Говорећи о његовим карактеристикама у хрватској историји, указано је да: „Његове одредбе одражавају надмоћ феудалне власти, али у исти мах чувају и главне карактеристике општинске организације”. Наведено према: Т. Raukar, Vinodolski zakon i hrvatsko srednjovjekovno društvo, *Historijski zbornik*, br. 1/1992, стр. 166.

²⁵⁸ Видети: чл. 32 Виднолског закона. Текст Виндолског закона у електронском формату, доступан је на интернет адреси: https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Vinodolski_zakonik%5B1%5D.pdf. Приступ остварен, дана: 1. априла 2018. године. У литератури се истиче да је право кћери на наслеђивање оца било факултативног карактера. Наведено према: Z. Novak, наведено дело, стр. 339.

У хрватској правној књижевности наилазимо на појашњење: „Да је чл. 32 Виндолског закона, јасно стипулисано да удовица ужива мужевљево имање, и да се по њеној смрти позивају на наслеђе наследници њеног мужа, из чега следи да удовица није прави наследник, већ само уживалац заоставштине”.²⁵⁹ Такође, наилазимо на указивање да је разлог томе, изричитост чл. 32 Виндолског закона, који јасно одређује да „zakon o nasljedstvu stupa po smerti očini i materini”.²⁶⁰

Оваква регулатива наследноправних односа, последица је тога, што су на територији Виндола живели кметови. Они су само држали земљу, коју им је владар доделио на коришћење.²⁶¹ Кметови према Виндолском закону, спомињу се под истим називом и у Новљанском урбару, затим као обрађивачи земље (*laboratori*) у Хварском статуту,²⁶² и, примера ради, (*villani*), у Задарском статуту.²⁶³

Они нису били власници земље, већ су имали квазивласничка права на земљи и били у положају неке врсте наследних закупаца.²⁶⁴ Будући да су сам користили земљу, коју им је владар доделио, они су били у обавези да владару дају ренту.²⁶⁵ Иза њихове смрти, на наследнике је прелазило само право коришћења. Отуда проистиче закључак, да је наслеђивање иза кметова са поменутих простора текло, путем сингуларне сукцесије.

Законописац Виндолског закона, ништа не говори о оставиочевим обавезама, међутим, будући да је земља коју је кмет користио, била у власништву владара, логично је, да је, владар био тај, који се старао да се иза оставиочеве смрти, прво намире дугови и рента, од оних прихода које је кмет произвео. Осим тога, и сами наследници су, по правилу, обавештавали владара, да је кмет који је држао одређену земљу преминуо. Подносили су му извештаје и заклињали се да ће испуњавати све обавезе, које је кмет, оставилац по налогу владара обављао.²⁶⁶

²⁵⁹ Наведено према: L. Margetić, O starom hrvatskom nasljednom pravu descendenata, *Historijski zbornik*, br. 25–26/1972–1973, стр. 274.

²⁶⁰ Наведено према: Z. Novak, наведено дело, стр. 340.

²⁶¹ Видети: O. Kosanović, Prilog za bibliografiju radova o povjesti Vindola sa historiografskim pregledom, *Historijski zbornik*, br. 1/2010, стр. 245–247.

²⁶² Наведено према: L. Margetić, наведено дело, стр. 275–276.

²⁶³ Наведено према: I. Beuc, Statut Zadarske komune iz 1305. godine, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, br. 2/1954, стр. 565.

²⁶⁴ Видети: O. Kosanović, наведено дело, стр. 245–247.

²⁶⁵ Позивајући се на прописе обичајног права из 1551. године, Веус, указује да су кметови између осталог, давали господару 1/4 остварених прихода, да су били у обавези да му допреме плодове, да су му давали уобичајене дарове, окопавали винограде и др. Наведено према: I. Beuc, наведено дело, стр. 569.

²⁶⁶ Видети: *Ibidem*, стр. 572–573.

Судећи према одредбама Виндолског законика, наслеђивање је на овом поднебљу, као и у осталим деловима средњовековне Европе, представљало инструмент, за очување феудалних поседа од уситњавања, а према Славку Марковићу и начин за „репродуковање радне снаге за стварање феудалне ренте”.²⁶⁷

За разлику од наслеђивања унутар друштвеног слоја, којег су сачињавали кметови, наслеђивање, хрватских патриција, било је регулисано на другачији начин. Према слову градских статута, примера ради, Задра²⁶⁸ и Пага,²⁶⁹ синови и кћери оставиоца су изједначени у наслеђивању. Они оставиочеву заоставштну деле на равне части. Међутим, иако се, начелно, на наслеђе позивају и мушки и женски потомци оставиоца, принцип једнакости у наслеђивању није изведен до краја, тј., не важи за наслеђивање свих категорија ствари.²⁷⁰

Словом Пашког статута прописан је, посебан наследноправни режим за куће и земљишне поседе. Сходно статутарној регулативи, куће оставиоца могли су да наследе само синови оставиоца, не и његове кћери. При томе, важило је правило да, очеве куће наслеђују синови, док мајчине куће наслеђују кћери.²⁷¹ Према одредбама Задарског статута, мушки потомци су наслеђивали непокретне ствари, док је женско потомство наслеђивало покретне ствари у висини достојног мираза.²⁷²

У хрватској правној књижевности, појашњено је да „изузетне околности у другој половини тринаестог века у којима кћери при удаји добијају у мираз свој наследни део постају редовна пракса у четрнаестом веку, те да је губитак права жена на породичне непокретности био кључан за обликовање агнатско-патрилинеарног типа породице која се искључиво рачуна по мушкој линији”.²⁷³

Судећи према одредбама Задарског и Пашког статута, наслеђивање је, када је у питању мушко потомство, текло путем наследноправне универзалне сукцесије. На овакав закључак нас упућује како изричитост писаца статута да, наследници деле заоставштину, на равне части, тако и одредбе о праву на инвентар. Наиме, према одредби Задарског сатута, насловљеној (*Kako i na koji način prisiliti baštinike preminule*

²⁶⁷ Наведено према: S. Marković, *Nasledno pravo*, Niš, 1972, стр. 13.

²⁶⁸ Детаљније: V. Pezelj, *Naznake pravnog položaja žene u srednjovjekovnom Zadru*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, br. 3–4/2006, стр. 543.

²⁶⁹ Детаљније: V. Pezelj, *Pravni položaj žene u srednjovjekovnom Pagu*, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 1/2010, стр. 183.

²⁷⁰ Детаљније о интестатском наслеђивању у Пагу, видети: D. Čerulo, наведено дело, стр. 74.

²⁷¹ Наведено према: V. Pezelj, *Pravni položaj žene u srednjovjekovnom Pagu*, ..., стр. 183.

²⁷² Наведено према: V. Pezelj, *Naznake pravnog položaja žene u srednjovjekovnom Zadru*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, ..., стр. 543.

²⁷³ Наведено према: Z. Nikolić Jakus, *Obitelj dalmatinskog plemstva od 12. do 14. stoljeća*, *Acta Historiae*, br. 1–2/2008, стр. 64.

osobe da plate svoje dugove), произлази да су наследници одговарали за дугове оставиоца у вредности наслеђене имовине.²⁷⁴ С друге стране, ако имамо у виду, посебан наследноправни режим који је важио за женско потомство, као и указивање да су се женска деца, по правилу, намиривала путем мираза, можемо закључити, да је наслеђивање на основу закона, у погледу женског потомства, текло путем сингуларне сукцесије. Осим тога, у положају сингуларног сукцесора *mortis causa* на основу статута, налазила се и удовица. Сходно статутарним одредбама, удовица није наслеђивала оставиоца. Њена права у односу на заоставштину исцрпљивала су се у праву на издржавање, одевање и уживање заоставштине.²⁷⁵ Ова права припадала су удовици са децом, све док је њен мираз био припојен са заоставштином. Уколико се пак удовица преудала или одвојила свој мираз од заоставштине, наследници су могли да јој ускрате уживање заоставштине, издржавање и одевање.²⁷⁶

У средњовековном Задру, удовица није наслеђивала свог супруга. Њена наследна права огледала су се у праву да након смрти супруга, остане у његовој кући да живи, користи брачни кревет, а наследници су имали обавезу издржавања, све у складу са њеним друштвеним статусом. Ово је право удовица уживала, уколико је са оставиоцем имала заједничко потомство. Правни положај удовице био је неповољан у ситуацији када са оставиоцем није имала заједничко потомство. У том случају наследници су имали право да је иселе из куће, вративши јој мираз, као и 10% мужевљеве заоставштине, а која није могла прећи износ од 200 либара.²⁷⁷

Начињена сажета анализа одредаба интестатског наслеђивања, одабраних правних споменика средњовековне Хрватске, говори у прилог да је и на овим просторима установа наслеђивања, стајала у функцији обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити оних субјеката који су били у зависном положају од оставиоца.

²⁷⁴ Наведено према: G. Budeč, *Privatno-pravne isprave kao izvor za proučavanje materijalne kulture u kasnosrednjovjekovnim dalmatinskim komunama s posebnim naglaskom na Šibenske inventare dobara*, *Zbornik radova s prve međivističke znanstvene radionice u Rijeci*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2014, стр. 19.

²⁷⁵ Детаљније: V. Pezelj, *Pravni položaj žene u srednjovjekovnom Pagu*, ..., стр. 172.

²⁷⁶ Наведено према: *Ibidem*.

²⁷⁷ Наведено према: V. Pezelj, *Naznake pravnog položaja žene u srednjovjekovnom Zadru*, ..., стр. 526.

д. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у средњовековној Србији

1. Уводне напомене

Наследно право средњовековне Србије, поникло на темељима римско-византијске црквене и световне нормативе и детерминисано чврсто укорењеним средњовековним српским обичајима, представља једну развијену грану средњовековног српског права. Ово нарочито, имајући у виду широк спектар наследноправних института, те за, тадашње друштвене прилике, њихов богат правни волумен, јасан и лако пријемчив стил њиховог нормирања, који нарочито долази до изражаја у Законоправилу светога Саве²⁷⁸ и Синтагми Матије Властара.²⁷⁹ Саставни део мозаика средњовековног наследног права у Србији, представља регулатива наследноправних односа, садржана у повељама средњовековних српских владара, а такође и норматива установе наслеђивања у Законику цара Стефана Душана Силног.²⁸⁰

Уважавајући историјски редослед настанка споменутих правних споменика средњовековне Србије, приступићемо анализи одредаба, које уређују интестатско наслеђивање и настојаћемо да укажемо на који начин је текло наслеђивање у средњовековној Србији. Такође, изјаснићемо се да ли има елемената унутар наследноправне регулативе средњовековне Србије, који упућују на наследноправну сингуларну сукцесију на основу закона, те да ли су српски законописци тога доба креирали ефикасне наследноправне механизме, ради обезбеђивања континуитета породичноправне заштите.

²⁷⁸ Законоправило светога Саве (Номоканон), представља компилацију црквеног и световног права и један је од најзначајнијих правних споменика средњовековне Србије, који је проистекао из пера светога Саве највероватније 1219. године. Детаљније: П. Зорић, Законоправило светога Саве и правни транспланти, стр. 16–19. Научни рад, доступан је у електронском формату на интернет адреси: https://kupdf.net/download/zakonopravilo-svetog-save_58a89f716454a7386ab1e8f5_pdf. Приступ остварен, дана: 10. марта 2020. године.

²⁷⁹ Синтагма Матије Властара, јесте зборник црквеног и световног права. Сачинио га је солунски монах Матија Властар 1335. године. У средњовековној Србији, овај правни документ је у примени од 1348. године или 1349. године, у свом скраћеном облику, који броји 94 члана, углавном прописа из грађанскоправне области и познат је под називом Скраћена Синтагма. Детаљније: S. Šarkić, D. Popović, наведено дело, стр. 99.

²⁸⁰ Законик цара Стефана Душана Силног, настао је 1349. године. Заједно са Синтагом Матије Властара и Законом цара Јустинијана, чини јединствено дело које носи назив Codex Tripartitus (Душанова трипартиција).

2. Можемо ли говорити о наследноправној сингуларној сукцесији на основу одредаба Законоправила светога Саве и Синтагме Матије Властара?

Не одступајући од римско-византијске правне баштине и начела наследноправне универзалне сукцесије, просветитељ српски, свети Сава, одредбама Законоправила, нормирао је установу наслеђивања, на начин који је, можемо рећи, правичнији и савременији, од онога како је уређено наслеђивања у већини земаља средњовековне Европе.

Потпуна равноправност мушких и женских потомака у наслеђивању, у правној компилацији цара Јустинијана, нашла је места и у светосавском Номоканону. Према слову Законоправила, оставиоца наслеђују, потомци, независно од тога да ли су мушког или женског пола.²⁸¹ Иако је законодавац нормирао једнако учешће синова и кћери, приликом поделе заоставштине, Наташа Стојановић запажа и указује: одредбе правила трећег, главе тридесете светосавског Номоканона, „ипак, синовима дају извештан приоритет у наслеђивању у односу на кћери умрлог”.²⁸²

Прокламујући да заоставштину оставиоца (без обзира да ли је то властелин или себар), наслеђују потомци, независно да ли су мушког или женског пола, свети Сава, учинио је установу наслеђивања модерном за ондашње друштвене прилике, независном од било каквих примитивних, класних, полних и других разлика.

Док је у већини земаља средњовековне Европе подела добара на наслеђена и стечена, те покретна и непокретна била од одлучујућег утицаја у поступку правног моделирања установе наслеђивања, које стање је одржано све до ступања на правну снагу првих буржоаских кодификација,²⁸³ у светосавском Номоканону о таквој разлици нема ни помена. У прилог наведеног сведоче одредбе које уређују поступак израчунавања чисте заоставштине. Тако: „Чисто се имање добија када се од вредности имовинских добара одбију: дугови, трошкови сахране и издаци за ослобођенике”.²⁸⁴

Када је реч о обезбеђивању континуитета у породичноправној заштити деце оставиоца путем одговарајућих наследноправних механизма, ваља споменути да, је

²⁸¹ Наведено према: Н. Стојановић, О наслеђивању у Законоправилу светога Саве, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2014, стр. 34, с позивом на: Н. Дучић, *Књижевни радови*, књига 4, Београд, 1895, стр. 346.

²⁸² Наведено према: *Ibidem*, стр. 34.

²⁸³ Видети: М. Крешић, М. Пилиповић, De successione colonorum: О наследном праву кметова у Кралjevини Хрватској и Slavoniji, *Povjesni prilozi*, бр. 49/2005, стр. 218.

²⁸⁴ Видети: грану 32, правило 3, према: Н. Стојановић, О наслеђивању у Законоправилу светога Саве, ..., стр. 36.

свети Сава, у корист деце оставиоца, без обзира ког су пола, конституисао право на нужни део, по угледу на византијску творевину фалкидију.²⁸⁵

У вези супружника оставиоца, слово Законоправила је, такође, јасно. Супружнику оставиоца, припашће оставиочева заоставштина, само под условом да нема крвних сродника оставиоца, како у правој тако и у побочној линији.²⁸⁶ Изузетак од овог правила представља одредба којом се сиромашној удовици гарантује право на 1/4 заоставштине, уколико оставилац има до троје деце, независно од тога да ли су то и њена деца. Уколико оставилац има више деце, удовици припада право на плодуживање дела заоставштине који је једнак делу који припада деци.²⁸⁷

Судећи према садржини наведених одредаба, у садејству са одредбама гране тридесет и седме Законоправила (О томе када треба зајмодавци да туже наследнике умрлих),²⁸⁸ изводимо закључак да, сиромашна удовица оставиоца директно није одговарала за обавезе из заоставштине. Осим тога, законописац, је стипулисао право плодуживања у корист сиромашне удовице, и тиме на несумњив начин указао да, право плодуживања има алиментациону функцију. Отуда, смо мишљења, да је удовица, плодуживалац заоставштине, била оставиочев сингуларни сукцесор *ex lege*.

Међутим, наша аргументација о сиромашној удовици, као наследноправном сингуларном сукцесору на основу закона, бива у колизији са одредбама гране 32 Законоправила, назване „О деоби”. Наиме, судећи према одредбама гране 32 Законоправила и формулацији да се „чиста вредност имања која припада нужним наследницима, добија када се од вредности добара одузму: дуговања умрлог, трошкови сахране и издаци за ослобођене робове”,²⁸⁹ прозилази да удовица као плодуживалац није посебно заштићена у поступку намирења оставиочевих поверилаца, трошкова сахране и издатака за ослобођенике, те је готово несумњиво да је и она морала да учествује у њиховом намирењу.

Отуда, сматрамо да је исправније рећи, да у одредбама Законоправила, на примеру плодуживања заоставштине, нема успешног разграничења између

²⁸⁵ Према слову Номоканона, величина скупног нужног дела зависи од броја деце, ако је умрли оставио четворо и више деце, њима припада трећи део чистог имања, уколико је оставио петоро и више деце, она стичу половину чистог имања. Видети: грану 32, правило 1. Наведено према: Н. Стојановић, О наслеђивању у Законоправилоу светога Саве, ..., стр. 36.

²⁸⁶ Видети: грану 30, правило 18. Наведено према: *Ibidem*, стр. 35.

²⁸⁷ Видети: грану 5, правило 5. Наведено према: *Ibidem*, стр. 35.

²⁸⁸ Видети: грану 37. Наведено према: *Ibidem*, стр. 40.

²⁸⁹ Видети: грану 32, правило 3. Наведено према: *Ibidem*, стр. 36.

наследноправне универзалне сукцесије и наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона.

Без обзира на то што немамо података о томе, да ли су одредбе Законоправила и у којој мери примењиване у грађанскоправној пракси тога доба, потребно је нагласити да осим, што је, „у домену брака препозната рањивост жене”,²⁹⁰ препозната је и потреба да се од егзистенцијалне несигурности иза смрти оставиоца (мужа и оца) заштите његова удовица и женска деца. За ту потребу, из пера светога Саве, проистекли су конкретни наследноправни механизми. Њима је био прокламован и обезбеђен континуитет у њиховој породичноправној заштити.

За разлику од Законоправила светога Саве, у Синтагми Матије Властара,²⁹¹ не наилазимо на одредбе које уређују облике наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона. Такође, нема ни одредаба које уређују нужно наслеђивање. Разлог томе, како се наводи, је што су питања везана за завештајно наслеђивање и ограничења везана за слободу завештајних располагања установом нужног наслеђивања, била у ингеренцијама цркве.²⁹²

3. Сингуларна сукцесија за случај смрти на основу одредаба Душановог законика и повеља српских владара

За разлику од светосавског Номоканона, који се одликује широком лепезом наследноправних института, цар Душан, установи наслеђивања, посвећује, свега два члана, и то: 41 и 48 свога Законика.²⁹³

Одредбама чл. 41 Законика цара Душана, уређено је наслеђивање иза властелина. Властелини (баштиници), сачињавали су посебан друштвени слој у средњовековној Србији. Они су на земљишним поседима имала својину, којом су слободно могли да располажу.²⁹⁴ Након њихове смрти, на наслеђе су се позивала

²⁹⁰ Наведено према: В. В. Воžовић, *The very beginning of the serbian social security law in the saint Sava's Nomocanon*, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4/2018, стр. 1170.

²⁹¹ Детаљније видети: Т. Суботин Голубовић, *Матија Властар Синтагма*, Београд, 2013, стр. 249–250.

²⁹² Наведено према: N. Stojanović, *Ustanova nasleđivanja u Dušanovom zakonodavstvu*, *Pravni život*, бр. 10/2013, стр. 611.

²⁹³ Разлог, овако оскудне регулативе наследноправних односа у Законику цара Душана, мање-више је, познат. Наиме, у средњовековној Србији, питања из домена наслеђивања била су у надлежности Цркве. Осим тога, Синтагма Матије Властара, као саставни део Душанове Трипартиције, садржи све најзначајније одредбе византијског права, о законском наслеђивању и целокупну Новелу цара Андроника II. Наведено према: А. Соловјев, *Законодавство цара Стефана Душана, цара Срба и Грка*, докторска расправа, Београд, 1928, стр. 139 и тамо наведену литературу.

²⁹⁴ Наведено према: S. Šarkić, *Pravni položaj vlastele u srednjovekovnoj Srbiji*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, бр. 1/2010, стр. 22.

њихова деца, како мушка, тако и женска. Уколико иза властелина, нису остала деца, на наслеђе су се позивали наследници (*до третијега братучеда*), до осмог степена сродства.²⁹⁵

Иако одредбе чл. 41 Душановог законика, не садрже јасне показатеље, у погледу правног положаја, наследника (баштиника), ипак, постоји један низ момената, који по нашем схватању, несумњиво упућује на то да су наследници оставиоца, властелина, његови наследноправни универзални сукцесори.

Најпре, судећи према садржини одредаба чл. 41 Душановог законика, наследници оставиоца у тренутку делације, стичу наследно право (апсолутно право) и право које наслеђују (својину на баштини). Осим тога, својина на баштини, је заштитни знак универзалних сукцесора. Такође, морамо имати у виду и чињеницу да се одредбама чл. 41 Душановог законика, не доводи у питање начело наследноправне универзалне сукцесије, прокламовано Синтагмом Матије Властара. Напротив, њиме је само попуњена правна празнина, која се тичала наслеђивања властелинских баштина. То је учињено тако што је, за наслеђивање властелинских баштина, прописан онај законски наследни ред који је био у вишевековној примени у Византији, према обичајном праву.²⁹⁶ Отуда смо мишљења, да је закључак Тарановског, да се под наслеђивањем баштине, подразумева наслеђивање у приватноправном смислу, исправан, и да исти упућује на римско-византијску установу наслеђивања.²⁹⁷

Истина, како смо посведочили, на тлу средњовековне Немачке и Француске, а касније и Енглеске, наслеђивање је текло путем сингуларне сукцесије. Међутим, такав концепт, у погледу наслеђивања баштина властелина у средњовековној Србији, према нашем мишљењу, није прихватљив. Ово из разлога што, сам цар Душан гарантује сигурност баштина, речима „баштине да су тврде”.²⁹⁸ Осим тога, прокламује и неповредивост баштина, речима „нити цар, нити краљ, нити госпођа царица, не могу баштину, никоме одузети, продати је, заменити је, осим ако сам баштиник на то не пристане”.²⁹⁹ Такође, у Повељи Иванку Пробиштевићу, издатој 28. маја 1350. године,

²⁹⁵ Наведено према: Д. Николић, А. Ђорђевић, наведено дело, стр. 222.

²⁹⁶ Наведено према: А. Соловјев, наведено дело, стр. 136.

²⁹⁷ Наведено према: Т. Тарановски, *Историја српског народа у Немањинској држави*, Београд, 2002, стр. 41.

²⁹⁸ Видети: чл. 39 Душановог законика, према: С. Новаковић, *Законик Стефана Душана, цара српског*, Београд, 1870, стр. 27.

²⁹⁹ Наведено према: S. Šarkić, наведено дело, стр. 23.

цар Душан, наводи да, баштину владар може одузети само само у случају издаје (*развее єдине невере, а ни за єдиноє ино сьгрешение*).³⁰⁰

Посебан наследноправни режим, важио је за наслеђивање животиња, оружја, бисерне свите и златног појаса. Према слову Законика, уколико је оставилац имао синове, добри коњ и оружје, припадало је владару, а на сина би прелазила бисерна свита и златни појас. У случају да, оставилац није имао синова, стицала би их кћер оставиоца.³⁰¹

На основу овакве наследноправне регулативе, можемо рећи да је уређујући установу наслеђивања, цар Душан, нормирао и наследноправну сингуларну сукцесију на основу закона. Ако пођемо од законске формулације „*коњ добри и оружје да се даје цару*”, несумњиво произлази, да је владар, у случају смрти баштиника, заузимао позицију наследноправног сингуларног сукцесора. Ово будући на његово право да од наследника, дужника, захтева предају коња и оружја. Осим тога, према нашем схватању, у прилог наследноправне сингуларне сукцесије, стоји и део одредбе чл. 48 Душановог законика, према коме бисерна свита и златни појас, припадају сину оставиоца, а изузетно и његовој кћери. Ово, имајући у виду, да законописац то посебно наглашава, на основу чега се може закључити да су се ове две ствари издвајале из заоставштине, и да их је оставиочев син, стицао поврх свог наследног дела, који му припада, сагласно одредбама чл. 41 Душановог законика.

Осим властеле баштиника, Законик цара Душана, говори и о властели пронијарима. Њу су сачињавали, пронијари, који су од владара добијали земљу, (пронија), под условом обављања војне службе у владаревој војсци.³⁰² Говорећи о пронији, Острогорски истиче да, нити пронијарно, нити харистикарно даривање не воде стицању права својине на додељеном имању. Отуда проистиче закључак, да су пронијари, стицали само право привременог и условљеног коришћења.³⁰³ Овакав закључак, је без сумње исправан, посебно ако пођемо од садржине одредаба чл. 59 Душановог законика, који забрањује располагање пронијом (*Proniju da nest voljan nikto prodati ni kupiti kto ne ima baštinu. Ot pronijarske zemlje da nest voljan nikto podložiti pod crkov; ako li podloži da nest tvrdo.*).³⁰⁴

³⁰⁰ Наведено према: *Ibidem*, стр. 23.

³⁰¹ Видети: чл. 48 Душановог законика, према: С. Новаковић, наведено дело, стр. 31.

³⁰² Наведено према: S. Šarčić, наведено дело, стр. 23–24.

³⁰³ Наведено према: Г. Острогорски, Пронија. Прилог историји феудализма у Византији и јужнословенским земљама, *Византолошки институт САН*, бр. 1/1951, стр. 12.

³⁰⁴ Видети: чл. 59 Душановог законика, према: С. Новаковић, наведено дело, стр. 29.

Иако цар Душан, у свом Законику не говори о наслеђивању проније, ипак, је било њеног наслеђивања. У прилог томе говоре одредбе повеља средњовековних српских владара. Оне се сврставају у ред средњовековних српских правних извора, кроз чију призму се несумњиво може сагледати, „идеја уговорног наслеђивања у најширем смислу”.³⁰⁵

Примера ради, из садржине Милутнове повеље из 1299/1330. године, може се запазити да су Драготин посед, могли да држе његов зет Манота, а после њега, његова деца и унуци, уз услов обављања војне службе.³⁰⁶ Из слова Повеље, краља Милутина, несумњиво се може закључити да су се проније наслеђивале. За разлику од наслеђивања баштина, наслеђивање пронија текло је путем наследноправне сингуларне сукцесије. Такав закључак произлази отуда, што су наследници пронијара, наслеђивањем стицали само, право коришћења (*usus*) и право прибирања плодова (*fructus*) са имања. Према Тарановском, то је доказ да је наслеђивање проније текло путем „фактичке сукцесивности”.³⁰⁷

Будући да је реч о наслеђивању пронија, према одредбама Повеље краља Милутина, ваља указати, да она не садржи одредбе којима се регулишу питања везана за дуговања оставиоца, пронијара. Отуда закључујемо да је, највероватније намиривање оставиочевих дугова, текло према устаљеним обичајним правилима. Осим тога, пронија је била у власништву владара, што упућује на то да је највероватније, владар узимао део од прихода које је оставилац, пронијар оставио иза себе, првенствено, ради наплате својих потраживања, на име пореза, како би након тога, уследило уступање проније, наследницима пронијара. Такође, будући да је пронија била у власништву владара, он је био властан да, пронију одузме и уступи је другоме на коришћење.³⁰⁸ Осим тога, у литератури се спомиње да је на територији Византије, пак, било случајева да је наследницима препуштан само део прихода.³⁰⁹

Поред Повеље краља Милутина, било је и повеља, које директно нису повезане са вршењем војне службе, а из чије садржине, такође, закључујемо да је наслеђивање текло путем наследноправне сингуларне сукцесије. Тако је цар Стефан Урош, 15.

³⁰⁵ Наведено према: М. Станковић, *Уговорно наслеђивање између супружника*, докторска дисертација, Београд, 2015, стр. 67.

³⁰⁶ О Милутиновој повељи, детаљније: Г. Острогорски, наведено дело, стр. 9.

³⁰⁷ Наведено према: Т. Тарановски, наведено дело, стр. 41.

³⁰⁸ Видети: чл. 59 Душановог законика, према: С. Новаковић, наведено дело, стр. 29.

³⁰⁹ Наведено према: М. Ивановић, Пронија у држави српских деспота, *Зборник радова византолошког института*, бр. 53/2016, стр. 331.

априла 1357. године, саставио Повељу којом кесарици Јерини, удовици кесара Прељуба и његовој деци, даје дозволу да имају и држе, она имања која је држао кесар Прељуб.³¹⁰

Иако законописац не уређује наслеђивање иза меропха (зависно сеоско становништво),³¹¹ ваља указати да је, ипак, и иза њих било наслеђивања и о томе сведоче, одредбе Дечанске повеље, учињене у корист протопопе Прохора, његове деце, унука и праунука и Аранђеловска хрисовуља.³¹² Осим споменутих повеља, словом Светостефанске хрисовуље, предвиђено је да, удовици која има сина, припада право да држи сво село док јој син не порасте, а ако нема синова, да држи селиште, окућницу са кућом и најбољу главну њиву.³¹³

Мишљења смо да садржина споменутих правних докумената, несумњиво упућује, да је наслеђивање поседа које је држало зависно становништво у средњовековној Србији, текло путем наследноправне сингуларне сукцесије. Упркос томе што смо нашим излагањем, настојали да посведочимо о обезбеђивању континуитета у породичноправној заштити субјеката зависних од оставиоца, путем наследноправних механизма садржаних у најзначајнијим српским средњовековним споменицима, ваља указати да наше излагање, ипак, остаје у сенци практичнога живота у средњовековној Србији, који се је одвијао по неписаним обичајним правилима, затим по задружним правилима, те наметнутим нормама од стране османског царства. Такво стање ствари чини крајње дискутабилним, да ли су уопште и у којој мери одредбе средњовековних српских споменика, на које смо указали, биле имплементиране у грађанскоправној пракси.

В. О наследноправној сингуларној сукцесији на основу одредаба буржоаских кодификација

1. Уводне напомене

Чинећи осврт на генезу и еволуцију наследноправне сингуларне сукцесије, запажамо да тежња човека за слободом, једнакошћу и социјалном сигурношћу никада

³¹⁰ Текст повеље цара Стефана Душана, од 15. априла 1357. године, видети код: С. Новаковић, *Законски споменици српских држава средњег века*, Београд, 1912, стр. 312–314.

³¹¹ Наведено према: S. Šarkić, *Pravni položaj meropha u srednjovekovnoj Srbiji, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 2/2010, 24–25.

³¹² Наведено према: Т. Тарановски, наведено дело, стр. 515.

³¹³ Одредбу LXXIII повеље краља Милутина Манастиру Бањска (*Светостефански хрисовуљ*), видети код: С. Новаковић, *Законски споменици српских држава средњег века*, ..., стр. 627.

није престала. Кулминација такве борбе, дешава се при преласку из средњовековног феудалног друштвеног система, на капиталистички систем живљења и привређивања. Њена манифестација јесу велике буржоаске револуције, које су се догодиле у Холандији, Енглеској, Америци, Француској, Русији и другим земљама, у периоду од XVI до XX века, након чега је уследило усвајање првих уставних докумената.

У овом сегменту нашег рада, а на основу доступних законских текстова, литературе и примера из практичног живота ондашњег периода, настојаћемо да изведемо закључак о томе да ли је наслеђивање на основу закона текло путем универзалне или сингуларне сукцесије. Осим тога, настојаћемо да дођемо до одговора на питања: Да ли је у буржоаским системима уочена потреба да се путем наследноправне регулативе гарантује егзистенцијални минимум појединим категоријама субјеката? Да ли је и на који начин тај минимум обезбеђиван? И да ли су се уживаоци датих права налазили у положају наследноправних универзалних сукцесора или се њихов положај равна са положајем наследноправних сингуларних сукцесора на основу закона?

Сублимирањем добијених резултата бићемо у прилици да изведемо закључак, да ли одредбе којима се уређује сингуларна сукцесија *mortis causa* на основу закона у буржоаским системима, симболизују остатке феудалних привилегија, или су пак репрезент другачијих породичних односа.

У циљу изналажења одговора на напред постављена питања, приступићемо анализи одговарајућих наследноправних одредаба буржоаских правних споменика уважавајући историјски редослед њиховог настанка и то: Француског грађанског законика из 1804. године, Аустријског грађанског законика из 1811. године са Новелом I од 12. октобра 1914. године, Збирке закона Руске империје од 1835 до 1917. године и Српског грађанског законика из 1844. године.

а. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу одредаба Француског грађанског законика

Покретачка идеја Француске буржоаске револуције да се сви људи рађају слободни и једнаки пред законом, сажета у Прогласу права човека и грађанина из 1789. године, имплементирана је и у регулативи наследноправних односа, коју доноси са

собом Француски грађански законик из 1804. године.³¹⁴ Отуда, је словом законика, предвиђено да, заоставштина оставиоца, прелази на његову децу, потомке, на његове претке, те на побочне сроднике на начин уређен законом.³¹⁵ Деца или њихови потомци наслеђују, оца и мајку, деду и бабу и остале претке, независно од пола, од прворођења, те чињенице да ли потичу из различитих бракова.³¹⁶ Сви наследници одговарају за обавезе које терете заоставштину, пропорционално примљеном делу.³¹⁷

Овакав распоред регула говори у прилог закључка да је наслеђивање у Француској тога доба текло путем наследноправне универзалне сукцесије. Новокреираном нормативом формално је била укинута наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона. Она је обележила средњовековно наследно право у Француској и била логична последица друштвених разлика, које су сада укинуте.³¹⁸

Иако су одредбама ФГЗ-а, формално укинута различита наследноправни режими, који су симболизовали феудалну неједнакост, они су, ипак, остали да егзистирају у оквирима наследноправне регулативе коју нам је 1804. године, донео ФГЗ, али сада са потпуно другачијим функцијама, које су биле у складу са новонасталим променама на нивоу друштва и на нивоу породице, а нарочито са идејом јачања породице.³¹⁹ На плану наследноправне регулативе, идеја за учвршћивањем породичних веза, нарочито долази до изражаја у интенцији француског законописца да надживелом брачном другу обезбеди одређен ниво егзистенцијалне сигурности, након смрти оставиоца.

³¹⁴ Видети: Француски грађански законик, Књига трећа „О различитим начинима стицања имовине”, Наслов први, који је ступио на правну снагу од 29. априла 1803. године, доступан на адреси: https://www.napoleon-series.org/research/government/code/book3/c_title01.html#chapter1. Приступ остварен, дана: 15. марта 2020. године. За потребе овог рада, такође је коришћен и руски превод одабраних одредаба са адресе: http://pnu.edu.ru/ru/faculties/full_time/uf/iogip/study/studentsbooks/histsources2/igpzio49/. Последњи приступ остварен, дана: 29. марта 2020. године. Такође, користили смо и текст овог закона на француском језику, доступан на: https://fr.wikisource.org/wiki/Code_civil_des_Français_1804/Texte_entier. Последњи приступ остварен, дана: 29. марта 2020. године. У продужетку рада за Француски грађански законик, употребљаваћемо скраћеницу ФГЗ.

³¹⁵ Видети: чл. 731 ФГЗ.

³¹⁶ Видети: чл. 745 ФГЗ.

³¹⁷ Видети: чл. 870 ФГЗ.

³¹⁸ У теорији се истиче да: „Code Civil није поникао само из духа француске револуције, која је радикално укинула све феудалне институције старог режима истакнувши нове вредности, већ је у себи уклопио резултате дугог историјског развоја спајајући традиционалне вредности и нове институте”. Наведено према: V. Lachner, J. Roškar, *Građanske kodifikacije u Europi s posebnim osvrtom na 19. i 20. stoljeće, Zbornik radova znanstvenog skupa „Austrijski građanski zakonik (1811-2011)”*, 2011, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli i Pravni fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, стр. 4. Чланак је доступан на интернет адреси: https://www.bib.irb.hr/728539/.../728539.rad_tuzla.doc. Приступ остварен, дана: 22. јула 2018. године.

³¹⁹ У литератури наилазимо на податак да „Code Civil почива на неколико идеја, насталих за време револуције, те да је међу њима и идеја јачање породице”. Наведено према: V. Lachner, J. Roškar, наведено дело, стр. 4.

У прилог наведеног, говоре одредбе чл. 207-1 ФГЗ-а, према којима супружнику оставиоца припада право на издржавање из заоставштине. У француској правној књижевности, ово право, квалификовано је као обавеза која произлази из брачне заједнице, а која је узајамна.³²⁰ Осим тога, одредбама чл. 1481 ФГЗ-а, француски законописац је, у корист супружника оставиоца, предвидео и право на трошкове црнине. Тако, према слову Закона, надживелом брачном другу припада право да у периоду жалости, ограниченом на девет месеци, рачунајући од дана отварања наслеђа, захтева од осталих наследника накнаду трошкова црнине, право на стан и храну.³²¹

Изменама и допунама ФГЗ-а, које су уследиле 9. марта 1891. године, нормирано је да супружнику оставиоца припада право да наслеђује заоставштину оставиоца у целини, само у случају да оставилац нема других законских наследника, десцендената, асцендената, те побочних сродника који би имали права да се позову на наслеђе, по редоследу који је утврђен законом.³²²

Мишљења смо да се кроз призму одредаба чл. 207-1 ФГЗ-а и чл. 1481 ФГЗ-а, јасно може запазити не само интенција француског законодавца за јачањем породице, већ и за додатном заштитом супружника, посебно удовице, чији је не само наследноправни положај, већ свеукупни грађанскоправни положај у значајној мери био неповољан у Француској тога доба.³²³

б. Можемо ли говорити о наследноправној сингуларној сукцесији на основу одредаба Аустријског грађанског законика из 1811. године

Одредбама Општег грађанског законика (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer*),³²⁴ нормирано је да оставиоца наслеђују његови крвни сродници који су били груписани по парентелама, без икакве разлике која би била условљена полным или сталешком припадношћу.³²⁵

³²⁰ Видети: чл. 207-1 ФГЗ. Детаљније о томе: М. Grimaldi, наведено дело, стр. 177.

³²¹ Видети: N. Stojanović, *Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, ...*, стр. 668.

³²² Видети: чл. 767 ФГЗ.

³²³ О грађанскоправном положају жене, према одредбама Француског грађанског законика, детаљније: Z. Erent Sunko, *Obiteljskopравни položaj žena u Francuskoj od 1789. do 1816. s analizom Code Civila iz 1804. godine*, *Pitanje temelja izgradnje suvremene obiteljskopravne regulative*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 2/2011, стр. 585. Чланак је доступан на адреси: <https://hrcak.srce.hr/67124>. Приступ остварен, дана: 22. јула 2018. године.

³²⁴ За потребе нашег рада, користимо превод Аустријског грађанског законика, који је сачинио Драгољуб Аранђеловић. Видети: Д. Аранђеловић, *Аустријски грађански законик*, Београд, 1921.

³²⁵ Видети: пар. 731–748 АГЗ, према: *Ibidem*, стр. 193–200; Детаљније о парентеларно-линеарном систему груписања крвних сродника у некадашњем аустријском праву, видети код: Б. Т. Благојевић, наведено

Словом Законика, такође је, предвиђено да наследници стичу заоставштину оставиоца као целину, без икакве разлике у погледу, природе и порекла добара које улазе у састав заоставштине.³²⁶ Осим тога, аустријски законописац нормира и одговорност наследника за дугове оставиоца, што значи, да је почев од ступања на правну снагу Општег грађанског законика, наслеђивање на овом поднебљу текло путем, наследноправне универзалне сукцесије.

Иако се аустријски законописац определио за наследноправну универзалну сукцесију, то не значи да није оставио простора да одређена лица из заоставштине стекну само права. Отуда је с правом, у теорији примећено да је такву ситуацију нормотворац предвидео одредбама пар. 535 АГЗ-а.³²⁷ Ми додајемо, да је поред наследноправне сингуларне сукцесије која за свој извор има вољу оставиоца, како је то нормирано одредбама пар. 535 АГЗ-а, аустријски законодавац правно уредио и случајеве стицања само права из заоставштине оставиоца *ex lege*.³²⁸

У прилог нашег закључка говоре одредбе које произлазе из изворне верзије АГЗ-а, и којима је уређено: право на нужно издржавање нужног наследника,³²⁹ право на издржавање надживелог супружника³³⁰ и право удовице и гравидне жене на снабдевање из заоставштине.³³¹

Новелом I, објављеном 12. октобра 1914. године, аустријски законописац је нормирао и право на предмете домаћинства, као облик наследноправне сингуларне сукцесије. Према одредби пар. 69 Новеле I, предмети домаћинства, припадају брачном другу оставиоца, поврх његовог наследног дела. Уколико је пак било деце као законских наследника, његово право је било ограничено на ниво предмета домаћинства, који су за сопствену потребу нужни. У наследноправној теорији указује се да по овом

дело, стр. 112; Н. Стојановић, Наследно право у Војводини између два светска рата, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр. 125/2008, стр. 57.

³²⁶ Видети: пар. 532 АГЗ, у преводу: Д. Аранђеловић, наведено дело, стр. 144.

³²⁷ Наведено према: М. Крешић, *Nasljednopravna načela Općega građanskog zakonika u praksi Hrvatsko-Slavonских ostavinskih sudova, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, бр. 63/2013, стр. 1106.

³²⁸ О испоруци у аустријском праву, детаљније: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 60–74.

³²⁹ Пар. 795 АГЗ-а, предвиђено је да, право на нужно издржавање, припада нужном наследнику, чак и у случају да је искључен из наслеђивања, под условом да је у стању нужде. Видети: пар. 795 АГЗ-а, у преводу, Д. Аранђеловића, наведено дело, стр. 215.

³³⁰ Пар. 796 АГЗ-а, предвиђено је да надживелом супружнику припада издржавање на терет заоставштине, под условом да оно није покривено законским наследним делом или пак завештањем. Видети: пар. 796 АГЗ-а, према: *Ibidem*, стр. 215.

³³¹ Пар. 1243 АГЗ-а, стипулисано је да удовици припада право на снабдевање из заоставштине у периоду од шест недеља после смрти супруга, а ако је гравидна у року од шест недеља од порађаја. Видети: пар. 1243 АГЗ-а, према: *Ibidem*, стр. 347.

пропису надживелом супругу припадају предмети домаћинства као претходни легат.³³² Други теоретичари су мишљења да: „Закон може бити само основ за сингуларну сукцесију *mortis causa*, а не и за испоруку”.³³³

Одредбе којима је регулисана наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у аустријском праву, продукт су нових друштвених вредности, прокламованих с краја XVIII и почетком XIX века (породичне солидарности, заштите и очувања породичних односа, социјалне сигурности). Кроз њихову призму запажамо да је законописац и те како водио рачуна о неопходности обезбеђивања егзистенцијалног минимума појединих категорија субјеката. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона, која би стајала у функцији опстанка феудалних поседа, није прихваћена, будући да је иста представљала тековину феудалних друштвених односа, којој у епохи настанка модерних држава више није било места.

в. О сингуларној сукцесији за случај смрти на основу одредаба Збирке закона Руске империје у периоду од 1835. до 1917. године

Реформе наследноправне регулативе, како у оквирима законског, тако и завештајног наслеђивања, спроведене у време владавине цара Петра I, Указима од 1714. године и 1716. године, а након његове смрти и Указом од 1725. године, представљају својеврсну правну увертуру, у једну свеобухватну и корениту промену која ће уследити са ступањем на правну снагу Збирке закона Руске империје (*Свода законов Российской империи*), 1835. године.³³⁴

Словом закона, предвиђено је да се, под наслеђивањем подразумева стицање заоставштине као целине свих права и обавеза, које су припадале оставиоцу у моменту његове смрти.³³⁵ Заоставштина се делила међу потомцима на равне части.³³⁶ Наследници су поред имовинских права, стицали и обавезе, те су одговарали за дугове оставиоца, не само до висине наслеђеног, већ и читавом својом имовином.³³⁷

³³² Наведено према: S. Marković, *Nasleđivanje predmeta domaćinstva u svetlu koncepcije o minimumu egzistencije, ...*, стр. 213.

³³³ Наведено према: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву, ...*, стр. 61.

³³⁴ Текст закона, *Свод законов Российской империи Том. X, часть I*, доступан је у електронском формату, на интернет адреси: <http://civil.consultant.ru/reprint/books/211/100.html>. Приступ остварен, дана: 3. августа 2018. године. У продужетку рада, за Збирку закона Руске империје, употребљаваћемо скраћеницу ЗЗРИ.

³³⁵ Видети: чл. 1104 ЗЗРИ.

³³⁶ Видети: чл. 1128 ЗЗРИ.

³³⁷ Видети: чл. 1259 ЗЗРИ.

Иако је руски законописац предвидео да наслеђивање на основу закона тече путем наследноправне универзалне сукцесије, те да на наследнике у моменту смрти оставиоца прелазе права и обавезе, ипак, ЗЗРИ регулише и неколико облика сингуларне сукцесија *mortis causa* на основу закона.

Утемељење оваквом нашем закључку представљају одредбе којима је у корист родитеља оставиоца стипулисано: право на плодуживање заоставштине;³³⁸ право на враћање учињеног поклона;³³⁹ право на враћање уступљеног имања и мираза;³⁴⁰ право на депонована новчана средства;³⁴¹ и право на камату на депонована новчана средства.³⁴² Поред наведених облика наследноправне сингуларне сукцесије који за извор имају одредбе у закону, руски законописац је стипулисао у корист удовице оставиоца, право на издржавање (*указной части*)³⁴³ и право на доживотно плодуживање заоставштине.³⁴⁴

Сматрамо да се на примеру права родитеља на доживотно плодуживање, права родитеља на враћање учињеног поклона, имања и мираза, као и на примеру права на депонована новчана средства и права на камату на депонована новчана средства, може говорити о наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона. Утемељење оваквом нашем схватању проналазимо у чињеници, што родитељима оставиоца не припада аликвотни део заоставштине, како је законописац нормирао у чл. 1104 ЗЗРИ, већ им припадају смо права из заоставштине. У прилог нашем закључку стоји и одредба чл. 1259 ЗЗРИ, према којој родитељи оставиоца *stricto sensu* не одговарају за обавезе оставиоца.

Када је реч о праву удовице на (*указной части*) издржавање, сматрамо да је дато право алиментационе природе, те да је пример обавезног издржавања за случај смрти оставиоца, које удовици дугују потомци оставиоца, у смислу чл. 1148 ЗЗРИ. Уколико нема непокретних добара, намирење те обавезе дугује свекар, односно таст, одговарајући својим непокретним добрима.³⁴⁵ Што ће рећи да је законодавац настојао

³³⁸ Чл. 1141 ЗЗРИ, предвиђено је да се, иза оставиоца који није имао деце, на наслеђе позивају најпре побочни сродници. Поред побочних сродника, законописац је нормирао да родитељима бездетног оставиоца припада право доживотног плодуживања на имовини стеченој за живота радом.

³³⁹ Чл. 1142 ЗЗРИ, предвиђено је да, у случају да је у заоставштини оставиоца, било и имовине коју је стекао даровањем од стране родитеља, таква имовина, не у форми наслеђа, већ дара враћа се родитељу (дародавцу).

³⁴⁰ Видети: чл. 1143 ЗЗРИ.

³⁴¹ Видети: чл. 1144 ЗЗРИ.

³⁴² Видети: чл. 1145 ЗЗРИ.

³⁴³ Видети: чл. 1148 ЗЗРИ.

³⁴⁴ Видети: чл. 1157, тач. 5, 6 и 7 ЗЗРИ.

³⁴⁵ Видети: чл. 1151 ЗЗРИ.

не да удовицу учини универзалним сукцесором, већ да јој осигура егзистенцију, након смрти супружника, будући да је њена наследноправна позиција била поприлично неповољна.³⁴⁶

Употпуњујући наше тумачење и аргументацију, указујемо на мишљења, која су, поводом наследних права супружника, изнета у руској цивилистици. За нас је прихватљиво мишљење према коме је: „Тешко поставити знак једнакости између права на указану част и права на наслеђивање, наводећи да је исправније право удовице на указану част, оквалификовати као законску дужност коју наследници имају”.³⁴⁷

Говорећи о наследним правима супружника, а у прилог нашем пређашњем закључку, стоји и указивање у руској правној књижевности на садржину судских решења, из којих се може закључити да се супружници међусобно не наслеђују већ добијају само издржавање.³⁴⁸ Позивајући се на решење из 1910. године, бр. 42, исти аутор указује да супружницима припада право на указану част, само уколико нису на другачији начин за живота оставиоца обезбеђени.³⁴⁹

Упоредо са наследноправном сингуларном сукцесијом на основу закона, чија је функција, обезбеђивање одређене категорије субјеката иза оставиоца, чл. 1184 ЗЗРИ, нормирани су случајеви последовања у оставиочева права, кроз чију призму се запајају остаци феудалне прошлости. Примера ради, предвиђен је посебан наследноправни режим за наслеђивање ауторских дела, за наслеђивање духовника и монаха. Такође, посебан наследноправни режим важио је и за наслеђивање икона и земљишних поседа који су били у режиму мајората и др.³⁵⁰ Опстанак реликта феудалне прошлости гарантован је одредбама чл. 1214 ЗЗРИ, којим је предвиђено да наслеђивање имања у западним губернијама Русије, тече применом принципа мајората.³⁵¹

³⁴⁶ Према одредби чл. 1153 ЗЗРИ, право на (*указной части*) издржавање припада и удовцу на исти начин, као и удовици.

³⁴⁷ Наведено према: Д. И. Мейер, *Русское гражданское право*, Москва, 1873, стр. 668. Књига је у електронском формату доступна на интернет адреси: <https://www.prilib.ru/item/442605>. Приступ остварен, дана: 10. августа 2018. године.

³⁴⁸ Решењем из 1871. године бр. 1224, речено је: „Да муж после жене није наследник, њему припада само право на указану част из њене заоставштине”. Решењем из 1879. године, бр. 342, наведено је: „Да жена са мужем није у сродству посредством једног родоначелника, те из тог разлога не припада роду свога мужа, те се као таква и не позива на наслеђе иза мужа”. Наведено према: А. М. Гуляев, *Русское гражданское право: Обзор действующего законодательства, кассационной практики Прав. сената и проекта Гражданского уложения*, Москва, 1913, стр. 567.

³⁴⁹ Видети: решење бр. 42 из 1910. године, код: А. М. Гуляев, наведено дело, стр. 568.

³⁵⁰ Видети: чл. 1184 ЗЗРИ.

³⁵¹ Видети: чл. 1214 ЗЗРИ.

г. **Сингуларна сукцесији *mortis causa* на основу одредаба Српског грађанског законика од 1844. године**

Поступак израде СГЗ-а, те његовог усвајања, а посебно нормирања установе наслеђивања у Краљевини Србији, праћени су бројним потешкоћама. С једне стране, законописање Хаџића било је детерминисано регулативом Аустријског грађанског законика, као узора Српском грађанском законнику. С друге стране, неопходно је било да се решења садржана у АГЗ, прилагоде друштвеним приликама у Краљевини Србији и њеном поднебљу.³⁵²

Нарочите потешкоће у раду на изради Законика забележене су приликом Хаџићевог покушаја, да упоредноправне тенденције у оквирима законског наслеђивања, уврсти у српску грађанску кодификацију. Тако је у правној историји забележен отпор краља Милоша Обреновића и анкетираних народа Краљевине Србије, а поводом изједначавања мушких и женских потомака у наследним правима. Како је у правној теорији запажено: „Женско питање' било је толико важно да је од њега зависила судбина целог кодекса”.³⁵³

Према слову Законика, заоставштина оставиоца припадала је његовим синовима на равне части. Отуда произлази, да су синови оставиоца били његови универзални сукцесори. Они су стицали заоставштину као целину наслеђивању подобних права и обавеза.³⁵⁴

Када је иза оставиоца, поред мушких потомака, остало и женско потомство, њему је припадало право на уживање, издржавање, снабдевање и пристојно удомљење, по постојећем обичају.³⁵⁵ Анализирајући одредбе чл. 397 СГЗ-а, можемо закључити да женско потомство оставиоца, у конкуренцији са синовима и другим мушким

³⁵² Говорећи о СГЗ-у, с правом Сима Аврамовић запажа да: „Више момената указују на то да је СГЗ, у многим својим елементима, био битно другачији од изворника, а умногоме и прилично оригиналан кодификаторски подухват”. С. Аврамовић, Српски грађански законик (1804) и правни транспланти – копија аустријског узора или више од тога? *Српски грађански законик –170 година*, Београд, Правни факултет, 2014, стр. 20.

³⁵³ Наведено према: У. Станковић, Хиљаду осамсто четрдесет шеста – наследноправни положај женске деце по трећи пут на дневном реду, *Српски грађански законик – 170 година*, Београд, Правни факултет, 2014, стр. 409.

³⁵⁴ Видети: чл. 394 СГЗ.

³⁵⁵ Видети: чл. 397 СГЗ.

потомцима, није наслеђивало оставиоца. У односу на синове, универзалне сукцесоре оставиоца, кћери су биле у положају сингуларних сукцесора на основу закона.³⁵⁶

Сагледавајући у целини одредбе о одговорности наследника за обавезе оставиоца, запажамо да законописац СГЗ-а, ниједном одредбом није стипулисао да је право кћери на издржавање, снабдевање и пристојно удомљење приоритетног карактера у односу на потраживања осталих поверилаца. Отуда, је дискутабилно у којој мери су дата права била остварива, имајући у виду да законописац, осим њиховог начелног прокламовања одредбама пар. 397 СГЗ-а, није гарантовао остваривање постављеног циља. Зато, можемо рећи да не постоји сагласје између Закоником постављеног циља (обезбеђивање егзистенцијалног минимума) и његовог остварења.³⁵⁷

Нашу расправу о наследноправној сингуларној сукцесији на основу одредаба СГЗ-а, употпуњујемо и излагањем о наследним правима удовице. Према слову Законика, удовици је припадало право удовичког уживања, дела који је једнак делу који наслеђују остали наследници у првом и другом наследном реду. Уколико су пак оставиоца наслеђивали сродници из трећег и осталих наследних редова, онда би удовици припала целокупна заоставштина на уживање.³⁵⁸

Имајући у виду да је удовици припадало само право удовичког уживања (лична службеност),³⁵⁹ а не право својине, начелно, произлази да она није била у положају универзалног сукцесора оставица, већ да је била у правном положају наследноправног сингуларног сукцесора на основу закона.³⁶⁰ Сагледавајући одредбе СГЗ-а, о одговорности наследника за дугове оставиоца, произлази да удовица, која је имала право плодуживања на заоставштини, није одговарала за дугове оставиоца.³⁶¹

Међутим, анализирајући одредбе пар. 490 СГЗ-а, долазимо до закључка да је удовица (плодуживалац), ипак, посредно одговарала за намирење обавеза које су теретиле заоставштину. У прилог нашем закључку стоји изричитост законописца да „сви дугови умрлога на његовом имању леже, и отуда се исплатити морају”. Отуда се

³⁵⁶ О праву женског потомства на уживање, издржавање, снабдевање и пристојно удомљење, Аранђеловић говори као о „законском легату”. Наведено према: Д. Аранђеловић, *Наследно право с нарочитим обзором на Грађански законик Краљевине Србије*, ..., стр. 42.

³⁵⁷ Детаљније о наследноправном положају женске деце, видети: У. Станковић, наведено дело, стр. 414.

³⁵⁸ Видети: пар. 413 и пар. 415 СГЗ.

³⁵⁹ Детаљно о правном карактеру плодуживања, видети: Ж. Перић, *О правном карактеру удовичкога ужитка и његовом опусу*, Београд, 1904.

³⁶⁰ У том правцу, видети: А. Ђорђевић, *Наследно право Краљевине Србије*, ..., стр. 104; Д. Аранђеловић, *Наследно право с нарочитим обзором на Грађански законик Краљевине Србије*, ..., стр. 42.

³⁶¹ Видети: пар. 485–491 СГЗ.

може закључити да је право на плодуживање, удовица могла реализовати само ако је након намирања повериоца, што год остало из заоставштине.³⁶²

Поред тзв. посредне одговорности за дугове оставиоца, пар. 414, ст. 2 СГЗ-а, нормирана је и непосредна одговорност удовице. Према слову Законика, удовица је била дужна да, из онога што јој је остављено на име уживања, одговарајући део искористи на издржавање девојака у фамилији и других лица, зависних у издржавању од прихода из заоставштине, као и за набавку опреме и удомљење.³⁶³

Сублимирањем резултата начињене анализе законских одредаба, говорећи *stricto sensu*, можемо рећи, да је удовица (плодуживалац) била у положају сингуларног сукцесора оставиоца на основу закона. Штавише и њена одговорност, нормирана чл. 414 СГЗ-а, не урушава овакав наш закључак, имајући у виду да је одредбама чл. 414 СГЗ-а, уређено последовање у Закоником тачно одређене оставиочеве обавезе, а не у аликвотни део оставиочевих обавеза уопште. Отуда је наследноправни положај удовице, не само неповољан и несигуран, већ и специфичан.

У крајњим консеквенцама, од реализације удовичиног права плодуживања, зависила је егзистенција лица, чији је она дужник, сходно одредбама 412 СГЗ-а. Имајући у виду правно-техничке непрецизности у законском тексту, које остављају могућност различитих тумачења, остаје нам да закључимо да је под притиском власти и јавног мњења, законописац *pro forme* правно нормирао тзв. „женско питање” и тиме оставио простора да се исто решава и даље по обичајним правилима.

Сагледавајући наследноправну регулативу коју је са собом донео СГЗ, указујемо да, иако је наследноправни положај женског потомства и жена био неповољан, до краја недефинисан, те подложен изигравању, посебан респект заслужује опредељење српског законописца да лицима које је оставилац издржавао „било по извесном праву, било по милосрђу”³⁶⁴ обезбеди егзистенцијални минимум, у случају смрти оставиоца, стипулишући у њихову корист право на уживање заоставштине.³⁶⁵

Ближе речено, законодавац је пар. 397, пар. 412 и пар. 413 СГЗ-а, настојао да обезбеди егзистенцијалну сигурност *mortis causa* оној категорији субјеката (удовици, кћерима и трећим лицима, без обзира да ли су била у каквом сродничком односу са оставиоцем), која је била законски или фактички зависна од оставиочевог издржавања.

³⁶² Видети: пар. 490 СГЗ.

³⁶³ Видети: пар. 414, ст. 2 СГЗ.

³⁶⁴ Наведено према: Д. Аранђеловић, *Наследно право с нарочитим обзором на Грађански законик Краљевине Србије, ...*, стр. 43.

³⁶⁵ Видети: пар. 413 СГЗ.

Овакво стање ствари додатно поткрепљује наше настојање, да укажемо српском законодапцу, зашто је нужно, да се приликом рада на грађанској кодификацији осврне на давно заборављене законске текстове и сагледа тумачења српске цивилистике, у циљу изналагања адекватних законодавних решења, којима би, поред имовинске, била наглашена социјална и морална димензија наследног права.

Г. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу одредаба закона у српском праву после Другог светског рата

1. Уводне напомене

Недуго након окончања Другог светског рата, од стране Президијума Народне скупштине ФНРЈ, проглашен је Закон о неважности правних прописа, донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације.³⁶⁶ Законом је стипулисано да сви прописи који су донети пре 6. априла 1941. године престају да важе.³⁶⁷

Међутим, имајући у виду да у то доба, ФНРЈ није имала уређен правни систем, законодаписац је предвидео изузетак од овог правила, одредивши да се могу примењивати прописи који су донети пре 6. априла 1941. године, само ако њихова садржина није у супротности са одредбама Устава ФНРЈ, уставима народних република и другим важећим прописима.³⁶⁸ Тиме је, и начелно, прокламован правни партикуларизам, на уштрб правне сигурности.

Отуда и не изненађује чињеница, што је дуги низ година, након окончања Другог светског рата, изостала јединствена регулатива установе наслеђивања. Како у предратној, тако и у послератној Југославији, наследноправни односи регулисани су одредбама већег броја закона.³⁶⁹ Изузетну улогу у уређењу наследноправних односа тога доба имали су судови, чији је задатак био да креативном улогом, на основу важећих прописа, регулишу конкретне наследноправне односе.³⁷⁰

³⁶⁶ Видети: „Службени лист ФНРЈ”, бр. 86/1946, 105/1946, 96/1947 – обавезно тумачење.

³⁶⁷ Видети: чл. 2 Закона о неважности правних прописа, донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације.

³⁶⁸ Видети: *Ibidem*, чл. 3.

³⁶⁹ Видети: чл. 65, чл. 67 и чл. 71 Основног закона о браку, „Службени лист ФНРЈ”, бр. 29/1946, 12/1965; Закон о усвојењу, „Службени лист ФНРЈ”, бр. 30/1947, 10/1965; чл. 73 и чл. 74 Основног закона о земљорадничким задругама „Службени лист ФНРЈ”, бр. 49/1949; чл. 8 Закона о промету земљишта и зграда, „Службени лист ФНРЈ”, бр. 26/1954.

³⁷⁰ Детаљније: Б. Т. Благојевић, наведено дело, стр. 14–15.

Имајући у виду значај наследноправне материје, како за појединце, а самим тим и за целокупно друштво и правни промет, те последице правне несигурности, од стране министарства Правосуђа ФНРЈ образована је Комисија за састављање предлога Закона о наслеђивању, којим би на јединствен и свеобухватан начин била уређена установа наслеђивања. Из рада ове Комисије проистекле су Тезе за предпројекат Закона о наслеђивању,³⁷¹ за које Михаило Константиновић каже, „да су само једна претходна основа за дискусију која треба да дође пре састављања коначних и савршенијих нацрта, у иначе сложеној области наследног права”.³⁷²

Иако су Тезе биле завршене и објављене 1947. године, доношење Закона о наслеђивању Федеративне Народне Републике Југославије уследило је 1955. године, након вишегодишње расправе.³⁷³ Овај Закон био је у примени све до ступања на правну снагу Закона о наслеђивању Републике Србије из 1974. године.³⁷⁴

Уважавајући предмет нашег истраживања, анализом одредаба Теза за предпројекат Закона о наслеђивању, савезног Закона о наслеђивању из 1955. године и Закона о наслеђивању Републике Србије из 1974. године, настојаћемо да дођемо до сазнања да ли су послератни законописци стипулисали да одређеном кругу субјеката припадају само права из заоставштине, која су то права, на који начин се иста стичу, те које су правне последице такве врсте стицања.

а. О наследноправној сингуларној сукцесији на основу закона у Тезама за предпројекат Закона о наслеђивању из 1947. године

Уставом ФНРЈ, прокламована је једнакост свих грађана пред законом, без обзира на народност, расу и вероисповест.³⁷⁵ Такође, прокламована је једнакост мушкараца и жена у свим областима државног, привредног и друштвено-политичког живота.³⁷⁶ Не одступајући од Уставом ФНРЈ конституисаног начела равноправности свих грађана пред законом, редактори Теза, нормирали су установу наслеђивања на јединствен

³⁷¹ Видети: Тезе.

³⁷² Наведено према: М. Константиновић, наведено дело, стр. 347.

³⁷³ Видети: „Службени лист ФНРЈ”, бр. 20/1955. У продужетку рада за Закон о наслеђивању Федеративне Народне Републике Југославије, употребљаваћемо скраћеницу СЗОН.

³⁷⁴ Видети: „Службени гласник СРС”, бр. 52/1974, 1/1980, 25/1982 и 48/1988.

³⁷⁵ Видети: чл. 21, ст. 1, Устава ФНРЈ, „Службени лист ФНРЈ”, бр. 10/1946.

³⁷⁶ Видети: чл. 24 Устава ФНРЈ.

начин, предвидевши да грађани имају право наслеђивања, те да је оно утврђено и обезбеђено законом.³⁷⁷

Одредбама Теза стипулисано је да се сродници и брачни друг оставиоца, позивају на наслеђе према утврђеном редоследу, те да наслеђују заоставштину оставиоца, на једнаке делове.³⁷⁸ Поред тако одређених наследника, и лица, неспособна за рад о чијем се издржавању старао умрли непрекидно до своје смрти, и то најмање годину дана, наслеђују у сваком наследном реду и деле заоставштину на једнаке делове са наследницима тога реда. Тиме је неспособност за привређивање издржаваних лица, уздигнута у ранг правно релевантне чињенице, која би била од одлучујућег утицаја за конструкцију законског наследног реда. На тај начин је дато право радно неспособним лицима да се нађу у положају универзалних сукцесора оставиоца. Предвидевши такво, решење писци Теза су, на самом почетку нормирања установе наслеђивања, акцентовали њену социјалну димензију.³⁷⁹

Поред радне неспособности, изузетан значај редактори Теза дали су и чињеници издржавања, стипулишући да лица која је оставилац издржавао до своје смрти, имају права на износе, потребне за издржавање у трајању од три месеца.³⁸⁰ Према слову Теза, издржавана лица би била у положају наследноправних сингуларних сукцесора оставиоца, те као таква не би одговарала за обавезе оставиоца. Иако овако предложено решење, није нашло своје место у законском тексту који ће бити објављен 1955. године, мишљења смо да је реч о једном квалитетном и дубоко хуманом решењу, које има своје утемељење у одредби чл. 26 Устава ФНРЈ, а нарочито у њеном петом ставу.³⁸¹ Ово из разлога што се предложеним решењем обезбеђује и заштита малолетних лица која је оставилац издржавао за живота, а која у конкретном случају нису позвана на наслеђе. Можемо рећи, да би се предложеним решењем, на један свеобухватан начин обезбеђивала уставноправна заштита малолетних лица. У односу на наше *stricto sensu* запажање, стоји свеобухватно оправдање таквог решења које даје Михаило Константиновић.³⁸²

³⁷⁷ Видети: Тезу бр. 1, стр. 21.

³⁷⁸ Видети: Тезе: бр. 3, бр. 4, бр. 5 и бр. 6, стр. 318–319.

³⁷⁹ *Ibidem*.

³⁸⁰ Видети: Тезу бр. 14, ст. 1, тач. 2, стр. 318.

³⁸¹ Видети: чл. 26, ст. 5 Устава ФНРЈ.

³⁸² „Али чланови породице нису једина лица о којима се оставилац могао старати за време свога живота и издржавати их. Он је могао издржавати и нека друга лица и наследно право има за сврху да обезбеди извршење и тих дужности издржавања које је оставилац био узео на себе.” Наведено према: М. Константиновић, наведено дело, стр. 335.

Анализирајући одредбе Теза, запажамо да су њихови редактори, поред права на издржавање, и стицање предмета домаћинства, потребних за задовољење свакодневних животних потреба, нормирали као облик сингуларне сукцесије *mortis causa* на основу закона. Тако, је Тезом бр. 15, стипулисано, да се неће узети у обзир и рачун обични предмети домаћинства, потребни за задовољење свакодневних потреба наследника, који су живели са оставиоцем у истом домаћинству, него ће се направити засебан списак и процена тих ствари и оне ће се предати тим наследницима поврх њиховог наследног дела.³⁸³

Овако предложеним решењем, установи стицања предмета домаћинства дат је наследноправни карактер. Такво решење је логично, оправдано и богатог је правног волумена. Ово последње, из разлога што су, стипулишући да ово право припада наследницима који су живели са оставиоцем, редактори Теза, обезбедили, да до стицања предмета домаћинства дође и у случају када би се на наслеђе позвали и сви наследници другог или трећег наследног реда, укључујући и лица која су радно неспособна и која су била издржавана од стране оставиоца, а која су живела у заједничком домаћинству са оставиоцем.

Мишљења смо да би се тако предложеним решењем постигли, вишеструки ефекти. Најпре обезбедила би се елементарна средства за егзистенцију једном широком кругу субјеката, који су живели у заједничком домаћинству са оставиоцем. Тако предложеним решењем не би се урушило и структурално устројство породице тога доба, напротив били би задовољени захтеви социјалног реалитета. Ово нарочито ако имамо у виду да је у Србији, након Другог светског рата, предратни задружни облик организовања породице и даље присутан, истина оденут у ново рухо вишегенерацијских и вишечланих породица.³⁸⁴ Такође, у периоду привредне обнове земље, потребно је било терет обезбеђивања елементарних средства за живот, расподелити између државе и појединца, и стимулисати грађане да и сами доприносе свом материјалном обезбеђењу.³⁸⁵ Интереси правне сигурности били би задовољени.

Анализом, одредаба Тезе бр. 15, произлази да би се лица која буду стекла обичне предмете домаћинства, нашла у правном положају наследноправних сингуларних сукцесора и као таква не би одговарала за намирење оставиочевих обавеза, јер они нису

³⁸³ Видети: чл. 15 Теза, стр. 319.

³⁸⁴ О просечном броју чланова породице у периоду од 1846. године до 1970. године, видети: Н. Пантелић, Из друштвеног и породичног живота, *Гласник етнографског музеја*, бр. 38/1975, стр. 119.

³⁸⁵ Видети: чл. 32 Устава ФНРЈ.

наследници, будући да предмете домаћинства стичу поврх свог наследног дела. Утемељење нашем схватању стоји и у чл. 108 Теза, којим је предвиђено да наследник одговара за дугове оставиоачеве у висини вредности наслеђене имовине.³⁸⁶

Оно што се може замерити овом предлогу, као и законским конструкцијама које ће, уз мање или веће нормативне захвате, опстати деценијама касније, па све до данашњих дана, јесте то што редактори нису предвидели, начин обезбеђења чланова породичног домаћинства, за случај да оставилац тим предметима располаже за живота или за случај смрти. Такво стање ствари говори у прилог чињеници, да нормативна сврха оваквог предлога не би била остварена у сваком од животних случајева.

б. Сингуларна сукцесија за случај смрти на основу одредаба савезног Закона о наслеђивању ФНРЈ из 1955. године и одредаба Закона о наслеђивању Републике Србије из 1974. године

СТИЦАЊЕ ПРЕДМЕТА ДОМАЋИНСТВА КОЈИ НИСУ ЗНАТНИЈЕ ВРЕДНОСТИ ЈЕ ЈЕДИНИ ОБЛИК ПОСЛЕДОВАЊА У ОСТАВИОЧЕВА ПРАВА, КОЈИ НОРМИРАЈУ ЗАКОН О НАСЛЕЂИВАЊУ ФНРЈ ИЗ 1955. ГОДИНЕ И ЗАКОН О НАСЛЕЂИВАЊУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ИЗ 1974. ГОДИНЕ. ПОСЛЕНИЦИ ПРАВНЕ МИСЛИ СЕ СЛАЖУ ДА ЈЕ НОРМИРАЊЕ ПРЕДМЕТА ДОМАЋИНСТВА КОЈИ НИСУ ЗНАТНИЈЕ ВРЕДНОСТИ ОПРАВДАНО, ТЕ ДА СЕ ЊИМЕ ОСТВАРУЈУ ДРУШТВЕНО-КОРИСНИ ЦИЉЕВИ, ОД КОЈИХ ПОСЕБНО ИСТИЧЕМО: ПРЕДУПРЕЂИВАЊЕ ДА СМРТ ЈЕДНОГ ЛИЦА, НАРОЧИТО СТАРЕШИНЕ ДОМАЋИНСТВА, ЛИШИ ЧЛАНОВЕ ЊЕГОВОГ ПОРОДИЧНОГ ДОМАЋИНСТВА НАЈНУЖНИЈИХ ПРЕДМЕТА ЗА ЖИВОТ;³⁸⁷ ОЧУВАЊЕ ЦЕЛОВИТОСТИ ПОРОДИЧНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ³⁸⁸ И ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ МИНИМУМА ЕГЗИСТЕНЦИЈЕ.³⁸⁹

Према слову СЗОН-а, надживелом брачном другу и потомцима оставиоачевим који су живели са оставиоцем у истом домаћинству припадају предмети домаћинства који служе за задовољавање свакодневних потреба, као што су покућанство, намештај, постељина и слично, али не и ако су ови предмети знатније вредности. Тако издвојени предмети не узимају се у рачун при израчунавању нужног дела, нити се урачунавају у његов наследни део.³⁹⁰

³⁸⁶ Видети: Тезу бр. 108.

³⁸⁷ Наведено према: М. Крећ, Ђ. Павић, *Komentar Zakona o nasleđivanju*, Zagreb, 1964, стр. 103; О. Антић, З. Балиновац, наведено дело, стр. 89.

³⁸⁸ Наведено према: О. Антић, З. Балиновац, наведено дело, стр. 89 и тамо наведену литературу.

³⁸⁹ Наведено према: S. Marković, *Predmeti domaćinstva u svetlu koncepcije o minimumu egzistencije*, ..., стр. 219–221.

³⁹⁰ Видети: чл. 38 СЗОН.

Таква нормативна конструкција, била је повод да посленици правне мисли, креирају различите концепције о правној природи ове врсте стицања. Размишљања су ишла од концепције о паранаследној природи права на предмете домаћинства,³⁹¹ преко концепције о легату,³⁹² односно законском прелегату, до посебног наследноправног режима, важећег за стицање ове категорије објеката.³⁹³

Брачни друг и потомци оставиоца су, према одредби чл. 38 СЗОН-а, стицали предмете домаћинства поврх свог наследног дела, и предметима домаћинства нису одговарали за намирење оставиочевих обавеза. Отуда не постоји никаква дилема по питању њиховог правног положаја, јер се он у свему равна са положајем наследноправних сингуларних сукцесора на основу закона. Утемељење нашем схватању проналазимо и у одредбама чл. 145 СЗОН-а, којим је нормирано да наследник одговара за оставиочеве дугове до висине вредности наслеђене имовине. Лица која, према одредбама чл. 38 СЗОН-а, стичу право на предмете домаћинства који нису знатније вредности, нису наследници, већ сингуларни сукцесори *mortis causa*.

Оно што се може замерити оваквом законском решењу, јесте изузетно узак круг субјеката у чију корист је стипулисано ово право. Нормирањем да право на предмете домаћинства припада преживелом брачном другу и потомцима оставиоца, долази до ситуације да се врши њихово фаворизовање у односу друга лица која су живела у заједничком домаћинству са оставиоцем.

С друге стране, ни интереси правне сигурности нису постигнути у сваком случају. Ово нарочито у ситуацији када нема преживелог брачног друга, нити потомака, те када се на наслеђе позивају родитељи и даљи преци и побочни сродници који су живели у заједничком домаћинству са оставиоцем. Будући да њима ово право не припада, ови предмети се враћају у заоставштину.

Компарирајући одредбе чл. 38 СЗОН-а, са одредбама бр. 15 Теза, могли би смо закључити да се прве наведене, налазе на квалитативно нижем нивоу, ако имамо у виду круг субјеката којима се признаје право на стицање предмета домаћинства који нису знатније вредности. Међутим, ваљало би истаћи и позитивну страну, оваквог решења, која се огледа у чињеници да је законописац нормирајући да ово право припада и

³⁹¹ Видети: Б. Т. Благојевић, наведено дело, стр. 164–165.

³⁹² Видети: М. Крећ, Ђ. Рајић, наведено дело, стр. 103; В. Vizner, *Gradansko pravo, knjiga II, Nasljedno pravo*, Osijek, 1967, стр. 206.

³⁹³ Наведено према: S. Marković, *Predmeti domaćinstva u svetlu koncepcije o minimumu egzistencije, ...*, стр. 224.

потомцима оставиоца, у ред субјеката којима припада право на предмете домаћинства сврстао и ванбрачну децу оставиоца која су живела са њим у заједничком домаћинству.

Притом, респект заслужује и чињеница, што законописац за остваривање овог права од стране ванбрачне деце оставиоца, није предвидео никакве додатне услове, подједнако као што је то учинио и у одредби чл. 23 СЗОН-а.³⁹⁴ Мишљења смо да је у одредбама чл. 38 СЗОН-а, законописац остао доследан, начелу равноправности брачне и ванбрачне деце.³⁹⁵

Крупним недостатком решења, нормираног чл. 38 СЗОН-а, сматрамо и то што законописац није креирао и ефикасне механизме за реализацију права на предмете домаћинства који нису знатније вредности у случају да је оставилац њима располагао за живота и за случај смрти. Полазећи од мотива за конституисање оваквог решења, као логично би произлазило, да субјекти у чију корист је стипулисано ово право, имају могућност да захтевају враћање отуђених предмета домаћинства или исплату њихове новчане противвредности, попут нужних наследника. Међутим, такво решење је изостало.

Напред изложено, односи се и на решење из чл. 33 Закона о наслеђивању Републике Србије из 1974. године, будући да је преузето из СЗОН-а.

³⁹⁴ Видети: чл. 23 СЗОН. Међутим, ситуација је у пракси била другачија. „Тужилац ни у тужби, а ни у току поступка, и не тврди да га је покојни Н. признао на који од начина предвиђених у чл. 24 Основног закона о односима родитеља и деце и будући да он није доказао да га је покојни Н. признао на који од начина предвиђених у том члану, нижестепени судови су погрешном применом формалног и материјалног права уважили тужбени захтев који је, међутим, из изнетих разлога требало одбити и у којем су смислу нижестепене пресуде по ревизији тужених преиначене. Погрешно је позивање нижих судова на чл. 23, ст. 2 Закона о наслеђивању, јер тај пропис претпоставља да је ванбрачно очинство већ утврђено”. Одлука ВС Југославије Рев. 82/60 од 14. јула 1960. године. Одлука наведена према: М. Курдулија, *Практикум за наследно право*, Београд, 1972, стр. 95.

³⁹⁵ Видети: чл. 26, ст. 4 Устава ФНРЈ.

ГЛАВА III

СИНГУЛАРНА СУКЦЕСИЈА ЗА СЛУЧАЈ СМРТИ НА ОСНОВУ ЗАКОНА У ПОЈЕДИНИМ САВРЕМЕНИМ ЕВРОПСКИМ ПРАВНИМ СИСТЕМИМА

1. Опште напомене

У оквирима овог дела рада, бавићемо се проучавањем наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона у појединим савременим европским правним системима. Кроз призму одговарајућих решења садржаних у наследноправним прописима појединих европских држава, ставова заступаних од стране посленика наследноправне мисли и судске праксе иностраних судова настојаћемо да дођемо до одговора на питање, да ли и које облике сингуларне сукцесије *mortis causa* на основу закона познају поједини савремени правни системи и како су они нормирани. Такође, биће речи и о томе да ли се на тај начин стипулисаним облицима сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона обезбеђује континуитет породичноправне заштите.

Осврт на одредбе одабраних наследноправних прописа сматрамо, научно корисним. Ово посебно имајући у виду да само поређењем домаће наследноправне регулативе и упоредноправне нормативе, можемо извести закључак, да ли има места усавршавању и оплемењивању домаћих прописа из области наслеђивања.

Одабир наследноправних система извршили смо на начин који нам омогућава сагледавање облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона у земљама које баштине романску, германску и правну традицију *common law* система. Упоредноправном анализом обухваћена је и регулатива наследноправне сингуларне сукцесије у појединим бившим социјалистичким земљама, као и у државама са простора бивше СФРЈ.

А. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у француском праву

1. Уводне напомене

Изменама и допунама Француског грађанског законика, од 3. децембра 2001. године,³⁹⁶ у битноме је измењен дотадашњи наследноправни положај брачног друга оставиоца.³⁹⁷ Респект заслужује опредељење француског законописца да ојача наследноправну позицију брачног друга³⁹⁸ *ab intestat*, предвидевши, да када брачни друг наслеђује заједно са заједничким потомцима оставиоца, има право избора између плодоуживања на заоставштини или 1/4 вредности заоставштине у својину.³⁹⁹ Кроз призму споменутих новина, огледа се интенција француског нормотворца да ојача наследноправни положај брачног друга, који је, како се наводи у теорији „услед еволуције породице и друштва постао неадекватан”.⁴⁰⁰

У случају када су иза оставиоца остали и потомци, којима брачни друг оставиоца није родитељ, његова наследноправна овлашћења ограничена су само на право стицања 1/4 заоставштине у својину.⁴⁰¹ Схватања смо, да се *ratio legis* споменутог решења огледа у успостављању равнотеже између међусобно супротстављених интереса и не увек позитивних емоција, владајућих између брачног друга оставиоца и пасторчади. Истини за вољу, законска новина не производи ефекат равнања наследноправних овлашћења брачног друга оставиоца са наследноправним овлашћењима потомака, али свакако говори у прилог њиховог приближавања.⁴⁰²

³⁹⁶ Loi n°2001-1135 du 3 décembre 2001-art. 1 JORF 4 décembre 2001 en vigueur le 1er juillet 2002. Измене и допуне Француског грађанског законика у електронском формату, доступне су на интернет адреси: <https://www.legifrance.gouv.fr>. Приступ остварен, дана: 8. фебруара 2019. године.

³⁹⁷ Пре него што ће уследити законодавне реформе одредаба, којима је уређено интестатско наслеђивање у Француској, наследноправни положај брачног друга оставиоца, био је поприлично неповољан. Као законски наследник, преживели брачни друг имао је право на плодоуживање заоставштине. Удео на коме би брачни друг вршио плодоуживање, зависио је од тога у ком законском наследном реду је био позван на наслеђе. Видети раније важећу одредбу чл. 757 ФГЗ.

³⁹⁸ Изменама чл. 143 Француског грађанског законика од 17. маја 2013. године, предвиђено је да брак могу закључити како лица различитог, тако и лица истог пола.

³⁹⁹ Видети: чл. 757 ФГЗ.

⁴⁰⁰ Наведено према: М. С. Forgeard, R. Crone, V. Gelot, наведено дело, стр. 1.

⁴⁰¹ Видети: чл. 757 ФГЗ.

⁴⁰² Говорећи о реформама интестатског наслеђивања, Јелена Видић, указује на две законодавчеве преокупације, сасвим различите природе: „С једне стране, ова реформа требало је да побољша, на један апстрактан начин наследна права брачног друга у односу на наследна права целине осталих оставиоцевих наследника, односно његових сродника, док је, с друге стране, имала за циљ да заштити надживелог брачног друга, гарантујући му извесна претпостављена добра која би му обезбедила минимум сигурности”. Наведено према: Ј. Видић, Основ законског наслеђивања у упоредном праву

Уколико оставилац иза себе није оставио нити потомке, нити оца и мајку, целокупна заоставштина, припада брачном другу у својину.⁴⁰³ Међутим, предност која је дата брачном другу оставиоца у односу на браћу и сестре оставиоца и њихове потомке, није остварива у сваком случају. Ово ради тога, што је француски законописац у корист последњих стипулисао право да из заоставштине добију 1/2 оних добара које је оставилац добио без накнаде од родитеља. Друга половина тих добара припада брачном другу оставиоца.⁴⁰⁴ Биће да је оваквим решењем француски законописац, наследноправна овлашћења брачног друга, подредио интересима породице за очувањем добара старине у њеном окриљу.

У циљу обезбеђивања потпуније стамбене заштите брачног друга оставиоца и партнера из регистроване партнерске заједнице, те стварања услова за прилагођавање новонасталим околностима, француски законописац је у његову корист стипулисао право на привремену употребу стана⁴⁰⁵, а у корист супружника оставиоца и право на доживотну употребу стана.⁴⁰⁶ Значајну новину представља и признавање права на нужни део брачном другу оставиоца,⁴⁰⁷ као и решење којим је у корист оставиочевих баба и деда или прабаба и прадеда, који се налазе у оскудици, нормирано право на издржавање на терет заоставштине.⁴⁰⁸

Поред новокреираних облика сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона, као део француске наследноправне регулативе и даље егзистирају право на издржавање супружника,⁴⁰⁹ које је први пут нормирано далеке 1890. године,⁴¹⁰ и право на доживотну ренту,⁴¹¹ као један од могућих начина гашења права плодоуживања.

Укратко, приказујући садржину најзначајнијих измена регулативе интестатског наслеђивања, запажамо да је интенција француског законописца била да се њима постигне један широк спектар наследноправних ефеката и то: да се побољша наследноправни положај супружника, заштите пасторчад, очувају добра старине унутар породице, те да се обезбеди минимум егзистенције даљим прецима оставиоца који се налазе у оскудици.

(Француска, Белгија, Италија, Шпанија), *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2010, стр. 103.

⁴⁰³ Видети: чл. 757-2 ФГЗ.

⁴⁰⁴ Видети: чл. 757-3 ФГЗ.

⁴⁰⁵ Видети: чл. 763 ФГЗ.

⁴⁰⁶ Видети: чл. 764 ФГЗ.

⁴⁰⁷ Видети: чл. 914-1ФГЗ.

⁴⁰⁸ Видети: чл. 758, ст. 1 ФГЗ.

⁴⁰⁹ Видети: чл. 767 ФГЗ.

⁴¹⁰ Видети: чл. 207-1 ФГЗ.

⁴¹¹ Видети: чл. 759 ФГЗ.

Уважавајући предмет нашег истраживања, у продужетку рада настојаћемо да извршимо анализу споменутих права, и презентујемо којим субјектима и под којим условима им припадају. Посебну пажњу посветићемо тражењу одговора на питање, да ли и у којој мери напред споменута права могу бити ограничена или искључена завештајним располагањима и питању, какве наследноправне последице настају њиховим стицањем? Полазећи од чињенице да су дата права првенствено стипулисана у циљу побољшања наследноправног положаја брачног друга оставиоца, настојаћемо да изведемо закључак да ли дата права, представљају „прекомерност брачности, или заиста могу бити шамар преживелом супружнику *post mortem*“.⁴¹²

На крају нашег излагања, бићемо у прилици да научној и стручној јавности, кроз призму одговора на пређашња питања, презентујемо и одговор на питање, да ли је француски законодаписац и ако јесте, путем којих наследноправних механизма обезбедио континуитет у породичноправној заштити брачног друга оставиоца и даљих предака оставиоца? Поред наведених облика наследноправне сингуларне сукцесије, предмет наше анализе биће посебно и право плодуживања на заоставштини. Ово, ради сагледавања на који начин је француски законодаписац разграничио наследноправну универзалну од наследноправне сингуларне сукцесије.

а. Право брачног друга оставиоца на плодуживање заоставштине

Брачни друг оставиоца, према напред споменутој одредби чл. 757 ФГЗ-а, има право избора између плодуживања на заоставштини или 1/4 заоставштине у својину, само када је позван на наслеђе са заједничким потомцима оставиоца. Као што смо напоменули, њему ће припасти искључиво право својине на 1/4 заоставштине када је позван на наслеђе са потомцима оставиоца, међу којима има и потомака који нису заједнички.⁴¹³

Француски законодавац је брижљиво и детаљно регулисао услове под којима брачни друг оставиоца може да изврши избор плодуживања на постојећим добрима.

⁴¹² Наведено према: P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 65.

⁴¹³ Интенција законодавца је била да таквом правном нормом заштити пасторчад. У правној теорији, наилазимо на објашњење: „Да је у току трајања парламентарне дебате, наведено да је плодуживање надживелог брачног друга представљало посебну неповољност по децу преминулог која нису и потомци надживелог брачног друга. На пример, највеће тешкоће које се тичу управљања, увећани ризик од неслагања и настанак, вечне голе својине, пасторчади када је разлика у годинама између њих и брачног друга мала“. Из извештаја сената J. J. Huest, Документација Сената бр. 40. Наведено према: M. C. Forgeard, R. Crone, B. Gelot, наведено дело, стр. 15.

Према слову Законика, право на избор плодуюживања је лично право брачног друга и као такво непреносиво.⁴¹⁴ Сваки наследник може позвати, писаним путем, брачног друга оставиоца да изврши право избора. Уколико се брачни друг оставиоца не изјасни, писаним путем, у року од три месеца, сматра се да је извршио избор плодуюживања.⁴¹⁵ У ситуацији када брачни друг оставиоца премине, пре него што је извршио право избора, сматра се да је извршио избор права плодуюживања.⁴¹⁶

У литератури наилазимо на податак да је од стране пореске администрације додата још једна претпоставка, а која се састоји у следећем: када у оквиру спровођења процедуре утврђивања пореза, по службеној дужности, није депонована наследничка изјава, сматра се да је брачни друг оставиоца изабрао право плодуюживања, осим ако се не докаже супротно (Упутство 7 Г-1-03).⁴¹⁷ Доказивање извршеног избора врши се свим средствима.⁴¹⁸ То може бити писана изјава, упућена наследнику, или изјава оверена код јавног бележника.⁴¹⁹

Анализирајући само одредбе чл. 757 ФГЗ-а, изоловано од других одредаба Законика, рекли би смо да је наследноправни положај брачног друга оставиоца заиста повољнији, од његовог дотадашњег, скученог, прилично неповољног и инфериорног наследноправног положаја. Оваквом нашем закључку има места само уколико наследноправни положај супружника оставиоца посматрамо кроз призму додељеног му права избора и кроз призму правних последица које настају стицањем права својине на 1/4 заоставштине.

Међутим, суштински, наследноправни положај супружника зависи од низа комплексних операција, уз помоћ којих се може утврдити да ли учињено право избора својине на 1/4 заоставштине, заиста доводи брачног друга оставиоца у правни положај сувласника на 1/4, у сваком случају, или пак могу настати практичне ситуације у којима ће супружник који је оптирао за својину остати без ичега?

Компаративном анализом одредаба закона, које уређују начин на који се израчунава вредност права плодуюживања и права својине,⁴²⁰ произлази да су интереси брачног друга оставиоца у већој мери заштићени избором права плодуюживања. Ово

⁴¹⁴ Видети: чл. 758-1 ФГЗ.

⁴¹⁵ Видети: чл. 758-3 ФГЗ.

⁴¹⁶ Видети: чл. 758-4 ФГЗ.

⁴¹⁷ Наведено према: F. Lefebvre, *Succession et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Paris, 2011, стр. 19.

⁴¹⁸ Видети: чл. 758-2 ФГЗ.

⁴¹⁹ Детаљније, видети: F. Lefebvre, наведено дело, стр. 19.

⁴²⁰ Видети: чл. 758 и чл. 757 ФГЗ.

упркос чињеници што је право плодуживања уже по свом домашају у односу на право својине. Неколико је аргумената који говоре у прилог нашем закључку.

Најпре, према одредбама чл. 757 ФГЗ-а, плодуживање се врши на постојећим добрима. Према слову Закона, њих плодуживалац, има права да ужива попут самог власника, без задирања у супстанцу ствари.⁴²¹ То су она добра чији је власник био преминули у тренутку делације. Према становишту француске судске праксе, одредбе чл. 757 ФГЗ-а, упућују да, у постојећа добра, не спадају она добра која је оставилац легирао у свом тестаменту и сви поклони учињени за његова живота. Такође, ту не спадају и поклони које је оставилац учинио брачном другу за живота.⁴²² Такво стање ствари има за последицу да се право плодуживања брачног друга оставиоца конституише на нужним деловима наследника.⁴²³ Уколико настане таква практична ситуација, нужним наследницима остаје *nuda proprietas*.

То није случај са правом својине. До стицања права својине долази само уколико постоји маса за извршење (расположиви део заоставштине).⁴²⁴ Појашњавамо да ће брачни друг који је изабрао право својине на 1/4 заоставштине, остати без ичега, уколико је вредност масе за извршење једнака вредности укупног нужног дела потомака, који фигуративно речено, у руке потомака долази без икаквих терета.⁴²⁵

Такође, с правом је у теорији примећено да се правом плодуживања на потпунији начин штити интерес брачног друга оставиоца за очувањем дотадашњег стандарда живота, будући да се лична службеност плодуживања простире на сва

⁴²¹ Видети: чл. 597 ФГЗ.

⁴²² Пре него што ће уследити измене и допуне Француског грађанског законика, поклони које је оставилац учинио брачном другу за живота и легати, узимали су се у обзир приликом израчунавања плодуживања, осим у случају супротне воље поклонодавца. Детаљније видети, одлуке: Cass. civ. 1re, 6 févr. 2001, *Bull. civ.* I, n° 28; D. 2001.3566, n. C. Aubert de Vincelles; *JCP G* 2001.I.136 n° 4, obs. R. Le Guidec; *RTD civ.* 2001.637, obs. J. Patarin; Cass. civ. 1re, 10 mai 1960, *Bull. civ.* I, n° 250; D. 1963.38, n. J. Vidal. Одлуке наведене према: P. Malaurie, L. Aupés, наведено дело, стр. 67.

⁴²³ Детаљније видети: M. C. Forgeard, R. Crone, V. Gelot, наведено дело, стр. 28; F. Lefebvre, наведено дело, стр. 19–20; P. Malaurie, L. Aupés, наведено дело, стр. 67.

⁴²⁴ Видети: чл. 758-5 ФГЗ. У француској правној теорији појашњено је да брачни друг може остварити право на 1/4 заоставштине, само уколико постоје добра којима оставилац није располагао *inter vivos* и *mortis causa*, не вређајући право на нужни део потомака оставиоца. Наведено према: M. C. Forgeard, R. Crone, V. Gelot, наведено дело, стр. 19. Детаљније о калкулисаној маси и маси за извршење, видети: F. Lefebvre, стр. 23; P. Malaurie, L. Aupés, наведено дело, стр. 66.

⁴²⁵ Пример: „Преминулог наслеђују брачни друг и троје деце. Његова заоставштина је на дан смрти процењена на 400.000 евра, од чега је једна непокретност у вредности од 100.000,00 евра коју је он легирао једном од своје деце. Ако брачни друг наследи четвртину у пуној својини, калкулисана маса његових права одговара постојећим добрима, без урачунавања легата, што износи 300.000,00 евра, а његова теоријска права су четвртина тог износа, што је 75.000,00 евра. Маса за извршење се добија одузимањем укупног нужног дела потомака од калкулисане масе (300.000,00 евра). Нужни део, када има троје деце, износи 3/4 масе која се састоји од збира постојећих добара у која су урачунати и легати, што је (300.000,00 евра + 100.000, 00 евра) x 3/4 = 300.000, 00 евра. Стога маса за извршење износи 300.000, 00 евра – 300.000,00 евра = 0.” Наведено према: F. Lefebvre, наведено дело, стр. 23.

добра, чији је власник био оставилац у тренутку делације.⁴²⁶ Могли би смо рећи да се правом плодуживања, брачном другу оставиоца не гарантује само очување животног стандарда, већ му се пружа и реална могућност за његовим побољшањем. Утемељење нашем закључку чини широк спектар стварноправних овлашћења датих плодуживаоцу,⁴²⁷ од којих је за нас нарочито битно право на пренос плодуживања.⁴²⁸ Оно омогућава његовом титулару да, примера ради, изда послужну ствар у закуп и на тај начин додатно побољша свој дотадашњи економски положај.⁴²⁹ Битно је указати и то да је брачни друг ослобођен плаћања наследне таксе, независно од чињенице да ли је изабрао право својине или право плодуживања постојећих добара.⁴³⁰

Широка лепеза стварноправних овлашћења на која смо само указали, праћена је истовремено и одговарајућим дужностима,⁴³¹ те се као логично поставља питање, да ли је плодуживалац заоставштине у правном положају универзалног сукцесора оставиоца или је његов наследноправни сингуларни сукцесор?

Можемо рећи да је француски законописац детерминисао наследноправни положај супружника оставиоца одредбама чл. 608 ФГЗ-а⁴³² и чл. 612 ФГЗ-а,⁴³³ из чије садржине произлази да је брачни друг оставиоца, који изабере плодуживање на заоставштини, универзални сукцесор оставиоца, те да је заједно са наследницима који стичу

⁴²⁶ Наведено према: *Ibidem*, стр. 18.

⁴²⁷ Видети: Livre II: Des biens et des différentes modifications de la propriété, Titre III: De l'usufruit, de l'usage et de l'habitation, Chapitre Ier: De l'usufruit, Section 1: Des droits de l'usufruitier (Articles 582 à 599).

⁴²⁸ Видети: чл. 595 ФГЗ; Мирослав Лазић појашњава: „Послужно добро је истовремено објект два стварна права, својине и плодуживања, што упућује на закључак да се њима може независно располагати од стране њихових имаоца. Непреносивост плодуживања није његова суштинска карактеристика, већ само средство заштите правног положаја власника. Зато се сматра да пренос плодуживања треба допустити увек када се тиме не угрожава интерес власника”. Наведено према: М. Лазић, наведено дело, стр. 68.

⁴²⁹ Видети: чл. 595, ст. 1 ФГЗ.

⁴³⁰ Наведено према: F. Lefebvre, наведено дело, стр. 19.

⁴³¹ Видети: Livre II: Des biens et des différentes modifications de la propriété, Titre III: De l'usufruit, de l'usage et de l'habitation, Chapitre Ier: De l'usufruit, Section 2: Des obligations de l'usufruitier (Articles 600 à 616). Детаљније о дужностима плодуживаоца, видети: F. Lefebvre, наведено дело, стр. 20.

⁴³² Чл. 608 ФГЗ-а, гласи: „Плодуживалац је дужан да током уживања права, плаћа све годишње трошкове наслеђа, као што је порез и друге трошкове који се у пракси сматрају обавезама које оптерећују плодове”.

⁴³³ Чл. 612 ФГЗ-а, гласи: „Универзални плодуживалац, треба да учествује у плаћању дугова заједно са власником и то на следећи начин: процењује се вредност добара које је оптерећено плодуживањем; утврђује се учешће у дуговима на основу ове вредности. Ако плодуживалац авансира износ у којој добро треба да учествује, новац му се враћа на крају плодуживања, без камате. Уколико плодуживалац не жели унапред да плати, власник може или да плати ову суму и у том случају плодуживалац треба да узме у обзир камату током плодуживања, или да прода до износа дуговане суме део добара датих на плодуживање”. Наташа Стојановић појашњава: „За остале дугове, укључујући и оне који се односе на рате доживотне ренте и камате на новчана потраживања које су доспеле пре отварања наслеђа, оставиоцев брачни друг директно не одговара. Индиректно, међутим, он у тим дуговима учествује заједно са осталим наследницима, јер се његово право плодуживања на заоставштини може остварити једино ако постоји чиста вредност заоставштине”. Наведено према: N. Stojanović, *Naslednopravna singularna na osnovu zakona, ...,* стр. 667.

заоставштину у својину, одговоран за намирење обавеза које терете заоставштину.⁴³⁴ На тај начин је француски законописац успешно разграничио наследноправну универзалну од наследноправне сингуларне сукцесије.

б. Конверзија плодуживања у доживотну ренту

Конституисано плодуживање у корист брачног друга, везано је за његову личност, те као такво траје највише до краја његовог живота.⁴³⁵ Гашењем права плодуживања, долази до изражаја рекадентност права својине. Потомцима оставиоца који су до тада имали голу својину (*nuda proprietas*) враћају се сва својинска овлашћења на постојећим добрима, у пуном обиму (*plena in re potestas*). Међутим, имајући у виду максимално могуће ограничење које потомци оставиоца трпе, конституисањем права плодуживања на добрима која су им припала у својину, свакодневне животне ситуације, могуће размирице, супротстављене интересе, и „антиекономску поделу права својине”,⁴³⁶ законописац је стипулисао да се право плодуживања може конвертовати у доживотну ренту (*conversion de l'usufruit en rente viagère*).⁴³⁷

Према слову Закона, конверзија је операција деобе.⁴³⁸ Под њом, подразумевамо преображај права плодуживања на постојећим добрима у право на доживотну ренту или капитал. Конверзијом права плодуживања у доживотну ренту, једно стварно право трансформише се у једно облигационо право. На тај начин се власницима постојећих добара враћају сва својинска овлашћења. Отуда, произлази да је конверзија плодуживања и један од могућих начина гашења плодуживања. У теорији се о конверзији говори као о „атипичном узроку гашења плодуживања”.⁴³⁹ Предмет права на доживотну ренту чини низ периодичних престација, које поверилац доживотне

⁴³⁴ Детаљније видети: F. Terré, Y. Lequette, *Droit civil. Les successions. Les libéralités*, Paris, 1997, стр. 162, 626 и 653.

⁴³⁵ Мирослав Лазић појашњава: „Доживотно плодуживање је ограничено једним „неодређеним роком”. Сматрамо да се због неизвесности момента када ће смрт, иако извесна чињеница, наступити, ово ограничење може третирати и као раскидни услов. Алеаторност плодуживања постоји управо због неизвесности момента гашења плодуживања, иако је извесно да ће гашење наступити”. Наведено према: М. Лазић, наведено дело, стр. 126.

⁴³⁶ Детаљније, видети: F. Terré, Y. Lequette, наведено дело, стр. 162.

⁴³⁷ Видети: чл. 759 ФГЗ.

⁴³⁸ Видети: чл. 762 ФГЗ.

⁴³⁹ Наведено према: М. Лазић, наведено дело, стр. 128.

ренте, има права да захтева од дужника доживотне ренте. Такође, према слову Закона, предмет облигационог права може бити и капитал.⁴⁴⁰

Конверзија може бити извршена на основу споразума између титулара голе својине и плодуживаоца. Уколико таквог споразума нема, према изменама и допунама чл. 759 ФГЗ-а, право да захтевају конверзију имају наследници, који имају голу својину на постојећим добрима и брачни друг у чију корист је конституисано право плодуживања.⁴⁴¹ Ово право је конституисано одредбом императивног карактера. Субјекти у чију је корист стипулисано не могу се њега одрећи, нити им га оставилац изјавама последње воље, може ускратити.⁴⁴² Наведени субјекти захтев за конверзију подносе суду, све до окончања поступка за главну деобу.

Француски законописац је на брижљив начин уредио поступање суда по захтеву за конверзију. Суд који одлучује о конверзији, најпре процењује вредност плодуживања, затим вредност доживотне ренте, врсту обезбеђења коју дужници доживотне ренте морају да пруже и тип индексације, у циљу очувања иницијалне еквивалентности између вредности права плодуживања и вредности доживотне ренте.⁴⁴³

Како се процењује вредност плодуживања?

У француској теорији, указује се да не постоји ниједно правило које уређује начин на који се израчунава вредност плодуживања, како би се извршила његова конверзија у доживотну ренту. Отуда, заинтересоване стране могу наћи инспирацију у пореским прописима, који утврђују основицу пореза на пренос права својине или плодуживања, који треба да се плати у случају преноса без накнаде, и упућују на чл. 669 Општег пореског законика. Примера ради, ако је плодуживалац стар 21 годину, вредност плодуживања износи 90% вредности својине постојећих добара на којима је плодуживање конституисано. Исти аутори наводе, да је презентовани начин обрачуна обавезан само у пореском поступку, док ће судија у грађанском поступку водити рачуна и о здрављу плодуживаоца и његовим професионалним ризицима.⁴⁴⁴ У теорији се, такође, наводи да се вредност плодуживања процењује према годинама старости

⁴⁴⁰ Видети: чл. 761 ФГЗ.

⁴⁴¹ Видети: чл. 759 ФГЗ.

⁴⁴² Видети: чл. 759-1 ФГЗ.

⁴⁴³ Видети: чл. 760 ФГЗ.

⁴⁴⁴ Наведено према: *Ibidem*, стр. 68

плодоуживаоца, годишњој вредности прихода од плодуживања и вредности послужног добра.⁴⁴⁵

Будући да конверзија представља операцију деобе, то подразумева да је допуштена тужба за допуну дела, у случају оштећења повериоца доживотне ренте, односно уколико је износ ренте, која је одобрена супружнику, или износ капитала мањи за више од 1/4 вредности плодуживања.⁴⁴⁶ Оштећење може бити последица, било лоше ликвидације плодуживања, било лоше конверзије плодуживања у ренту.⁴⁴⁷

У литератури наилазимо на податак да конверзија може да буде и делимична, те да је у том случају, једина сврха обезбеђења да гарантује одржавање једнакости између доживотне ренте и дела плодуживања за који је извршена.⁴⁴⁸ Исти аутори наводе да се на њу не можемо позивати ако је организована лицитација, пошто је плодуживање угашено и конвертовано у својину на новчаном износу.⁴⁴⁹ Такође, конверзија може бити извршена привремено, док трају ликвидација и деоба.

Износи доживотне ренте, врло лако могу бити захваћени променама које настају на финансијском тржишту, а њихова стварна и почетна вредност врло лако може бити знатно умањена услед деловања, примера ради, инфлације. Да би предупредио такво стање ствари, француски законописац, предвиђа дужност суда да одреди тип индексације који ће бити примењиван, у циљу усклађивања почетне еквивалентности вредности плодуживања и вредности доживотне ренте.⁴⁵⁰ То може бити индексација трошкова живота, трошкова закупнине пољских добара и станарине, који настају плодуживањем.⁴⁵¹

⁴⁴⁵ „Тако нпр. математичком техником нотара у Француској, сматра се да плодуживање вредности 50.000 Ф, чији је титулар лице 53. године, вреди $8-5(3) = 3/10$ од 50.000 Ф, што је капитал од 15.000 Ф.” Наведено према: М. Лазић, наведено дело, стр. 74.

⁴⁴⁶ Наведено према: F. Lefebvre, стр. 21; Cass. civ. 1re, 18 oct. 1955, D. 1956.4; RTD civ. 1956.163, obs. R. Savatier: „Конверзија плодуживања удовице Тирпо у доживотну ренту представља операцију деобе, стога се може поништити услед оштећења (данас је то тужба за допуну дела).” Пресуда наведена према: P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 68.

⁴⁴⁷ Видети: Cass. civ. 1re, 24 mars 1965, Bull. civ. I, n° 218, RTD civ. 1966.115, obs. R. Savatier: „Брачни друг може, чак и након конверзије, да затражи поништај (данас допуну дела).” Пресуда наведена према: *Ibidem*, стр. 68.

⁴⁴⁸ Видети: Cass. civ. 1re, 9 janv. 1979, Bull. civ. I, n° 15, RTD civ. Defrénois 1979, art. 32038, n° 44, p. 957, obs. G. Champenois. Пресуда наведена према: *Ibidem*, стр. 68.

⁴⁴⁹ Наведено према: *Ibidem*, стр. 68.

⁴⁵⁰ Видети: чл. 760, ст. 2 ФГЗ. Детаљније, видети: F. Lefebvre, наведено дело, стр. 20–21; P. Simo, La conversion de l'usufruit du conjoint survivant: une alternative flexible et transactionnelle, *Successions et familles recomposées*, № 7–8/2018, 2e partie, стр. 379. Научни чланак у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.institut-dfp.com/medias/org-260/shared/article-aj-famille---successions-et-famille-recomposees.pdf>. Приступ остварен, дана: 3. марта 2020. године.

⁴⁵¹ Наведено према: P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 68.

Такође, дужници доживотне ренте дужни су да пруже довољну гаранцију, примера ради путем банкарске гаранције, како би се поверилац доживотне ренте заштитио од ризика инсолвентности дужника. Обезбеђење испуњење обавезе према рентном повериоцу, може гарантовати јемац. Такође, у циљу обезбеђења потраживања, могу се конституисати и заложна права на стварима.⁴⁵²

Пре него што ће уследити измене и допуне Француског грађанског законика, према становишту заузетом у француској судској пракси, конверзија права плодуюживања у право доживотне ренте имала је ретроактивно дејство.⁴⁵³ Данас, је ситуација потпуно другачија, будући да је француски законописац изричит и јасан да извршена конверзија нема ретроактивно дејство, осим ако су се стране уговоренице тако договориле.⁴⁵⁴

Конверзијом плодуюживања у доживотну ренту, брачни друг оставиоца постаје носилац једног облигационог права. То даље имплицира закључак, да брачни друг оставиоца, није наследник оставиоца, већ поверилац, који од наследника оставиоца има права да захтева низ периодичних престаација. Уважавајући одредбе закона о одговорности за дугове оставиоца, произлази да поверилац доживотне ренте, не одговара за дугове оставиоца. Последица тога јесте да се брачни дуг оставиоца налази у положају наследноправног сингуларног сукцесора на основу закона.

в. Право на привремену употребу стана

У настојању да на што потпунији начин обезбеди брачном другу оставиоца и партнеру из регистроване партнерске заједнице егзистенцијалну сигурност, омогући да „задрже *a minima* своје животно окружење”⁴⁵⁵ и разреше случајеве нужде⁴⁵⁶

⁴⁵² Видети: чл. 760, ст. 2. Наведено према: P. Simo, наведено дело, стр. 379.

⁴⁵³ „У случају конверзије плодуюживања, сматра се да преживели брачни друг није никада добио право плодуюживања на добрима свог преминулог супружника, већ само да је користио, од тренутка отварања наслеђа преминулог, доживотну ренту која је еквивалентна реалном приходу плодуюживања које му је по закону припадало.” Видети одлуку: Cass. civ. 1re, 22 avr. 1931, *DH* 1931.347; S. 1931.453; *Rev. crit.* 1931.453, obs. H. Vialleton. Одлука наведена према: P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 68.

⁴⁵⁴ Видети: чл. 762 ФГЗ; „Захтев за извршење конверзије, који има за предмет замену претходно постојећег плодуюживања доживотном рентом, може произвести дејства тек у будућности, не повредивши декларативно дејство деобе.” Видети одлуку: Cass. civ. 1re, 24 nov. 1987, *Bull. civ.* I, n° 310, *JCP G* 1988.II.21061; *JCP N* 1988.II.154, obs. Ph. Salvage. Наведено према: *Ibidem*, стр. 68.

⁴⁵⁵ Наведено према: S. Ferré-André, S. Berre, *Succession et libéralités*, Pariz, 2014, стр. 109.

⁴⁵⁶ Наведено према: M. C. Forgeard, R. Crone, B. Gelot, наведено дело, стр. 40.

законописац је у њихову корист стипулисао право на привремену употребу стана и коришћење покретних ствари којима је стан опремљен (*droit au logement temporaire*).⁴⁵⁷

Конституисањем права на привремену употребу стана, престале су да важе одредбе чл. 1481 Наполеоновог кодекса, према којима је брачни друг оставиоца у периоду жалости, који траје девет месеци, имао право на трошкове сахране, трошкове црнине и хране на терет заоставштине.⁴⁵⁸

Према слову Закона, ово право припада брачном другу оставиоца, који се налази у правно важећем браку. У француској правној књижевности, појашњено је да „се право из чл. 763 ФГЗ-а надовезује на чл. 215 ФГЗ-а”, те да „на извештан начин, оно продужава, током прве године удовиштва, солидарност између супружника *ad habitationem*”.⁴⁵⁹ У теорији је такође, појашњено да закон не инсистира на томе да супружник, способан за наслеђивање, заиста треба и да наследи оставиоца, те да ово право припада подједнако и супружнику искљученом из наслеђа или оном који се одрекао наслеђа, као и оном брачном другу који се наследства прихватио.⁴⁶⁰

Сматрамо да је овакав закључак у потпуности прихватљив, имајући у виду, да је словом закона стипулисано да је право на привремену употребу стана директно дејство брака, а не наследног права.⁴⁶¹ У теорији се указује да корисник овог права може бити и брачни друг оставиоца чак и када живи одвојено, у бракоразводној је парници или је растављен од стола и постеље.⁴⁶²

Брачни друг ово право може реализовати, уколико ефективно користи стан као своје главно место пребивалишта у моменту смрти оставиоца.⁴⁶³ Брачни друг оставиоца ће ово своје право реализовати, како на стану који је искључива својина оставиоца, тако и на стану који је у њиховом заједничком власништву, или у заједничком власништву

⁴⁵⁷ Видети: чл. 763 ФГЗ, у вези са чл. 515-6, ст. 3 ФГЗ; У француској правној књижевности наилазимо на објашњење да: „Највећи број заоставштине јесте обима ограниченог на стан и на мали штедни улог око 1000 евра. Због тога, закон се није ограничио на повећање наследног права брачног друга, које је сачињено, на неки начин од апстрактних права. Усвојене су исто тако конкретне мере, не би ли осигурали да се колико је то могуће, брачни друг оставиоца задржи у свом животном окружењу, а суштину тог окружења представља стан”. Наведено према: P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 69.

⁴⁵⁸ Детаљније: M. C. Forgeard, R. Crone, B. Gelot, наведено дело, стр. 42; P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 71; A. M. Leroyer, *Droit des successions*, Pariz, 2011, стр. 100; S. Ferré-André, S. Berge, наведено дело, стр. 109

⁴⁵⁹ Наведено према: M. Grimaldi, наведено дело, стр. 176–177.

⁴⁶⁰ Наведено према: S. Ferré-André, S. Berge, наведено дело, стр. 109.

⁴⁶¹ Видети: чл. 763, ст. 3 ФГЗ.

⁴⁶² Наведено према: A. M. Leroyer, наведено дело, стр. 124; Слично: S. Ferré-André, S. Berge, наведено дело, стр. 108.

⁴⁶³ Видети: чл. 763, ст. 1 ФГЗ.

са трећим лицима. У овом последњем случају, брачни друг оставиоца није у обавези да трећим лицима плаћа накнаду за коришћење стана.

У француској правној књижевности, појашњено је да је брачни друг оставиоца у обавези да плаћа своје рачуне за воду, гас или електричну енергију, али нема обавезу да плаћа икакву накнаду за употребу стана, нити трошкове сусвојине или таксу за становање, који ће бити наплаћени из заоставштине.⁴⁶⁴ Уколико је брачни друг оставиоца живео у изнајмљеном стану, законописац је у његову корист стипулисао право на износе закупнина, периодично, у трајању од годину дана.⁴⁶⁵

Што се тиче коришћења покретних ствари, у литератури се указује да се појам „покретне ствари” има разматрати кроз призму одредаба чл. 534 ФГЗ-а, те да према одредбама чл. 533 ФГЗ-а, покретне ствари којима се стан не опрема, као што су новац, накит и личне ствари не могу бити предмет права на привремену употребу од стране брачног друга оставиоца.⁴⁶⁶ Право на привремену употребу стана, такође, не даје право на храну и трошкове црнине.⁴⁶⁷

Према слову Закона, ово право припада брачном другу оставиоца у року од годину дана од датума отварања наслеђа. Право на привремену употребу стана регулисано је императивном правном нормом, још се назива правом из домена јавног поретка (*est d'ordre public*).⁴⁶⁸ Консеквенце оваквог карактера права огледају се у немогућности брачног друга да се њега одрекне и немогућности оставиоца да брачног друга лиши законом припадајуће привилегије.⁴⁶⁹ У литератури наилазимо на појашњење да „оставилац не може да одузме ово право свом брачном другу, чак ни индиректним поступцима, примера ради, не може пренети голу својину на стану трећем лицу, остављајући себи плодуживање, будући да чл. 215, ст. 3 ФГЗ-а, подређује валидност овог акта сагласности оба супружника, тако да се ово питање и не поставља”.⁴⁷⁰

Супружник оставиоца ће своје право реализовати на стану и у случају када је оставилац њиме располагао завештањем. У литератури се појашњава да је легат тада

⁴⁶⁴ Наведено према: А. М. Leroyer, наведено дело, стр. 126.

⁴⁶⁵ Видети: чл. 763, ст. 2 ФГЗ.

⁴⁶⁶ Наведено према: *Ibidem*, стр. 125.

⁴⁶⁷ Наведено према: S. Ferré-André, S. Verge, наведено дело, стр. 109.

⁴⁶⁸ Видети: чл. 763, ст. 4 ФГЗ.

⁴⁶⁹ Видети: М. Grimaldi, наведено дело, стр. 176.

⁴⁷⁰ Наведено према: P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 71.

оптерећен правом на привремено коришћење у трајању од једне године. Иста је ситуација и када један од наследника стан изда у закуп.⁴⁷¹

Како се обрачунава вредност права на привремену употребу стана?

Као и у случају права на плодуживање постојећих добара, тако и у случају права на привремену употребу стана, законодаписац није уредио поступак, нити дефинисао формулу за обрачун његове вредности. У литератури се указује да се израчунавање врши према вредности могуће добити од давања стана под закуп или према износу закупнина коју супружник заиста плаћа.⁴⁷²

Имајући у виду да је право на привремену употребу стана директно дејство брака, не подлеже опорезивању.⁴⁷³ Како према одредбама чл. 763 ФГЗ-а, брачни друг оставиоца стиче само право, без одговорности за дугове оставиоца, произлази да је брачни друг оставиоца који привремено користи стан и покретности којима је стан опремљен, наследноправни сингуларни сукцесор на основу закона. У француској правној теорији је појашњено да ово право супружник оставиоца врши у својству повериоца, а не наследника.⁴⁷⁴

г. Право на доживотну употребу стана

Поред права на привремену употребу стана, француски законодаписац је у корист брачног друга оставиоца нормирао и право на доживотну употребу стана (*droit viager au logement*).⁴⁷⁵ За разлику од права на привремену употребу стана, које настаје као директно дејство брака, право на доживотну употребу стана је наследно право.⁴⁷⁶ За стицање овог права, није довољно да је брачни друг оставиоца само способан за наслеђивање. Од њега законодаписац захтева, да изрази своју вољу за уживањем стана и покретности којима је стан опремљен. Своју вољу за доживотним уживањем стана, брачни друг оставиоца може да изјави у року од годину дана од дана отварања наслеђа.⁴⁷⁷ О томе да супружник оставиоца захтева, доживотно право становања, може

⁴⁷¹ Наведено према: А. М. Leroyer, наведено дело, стр. 126.

⁴⁷² Наведено према: *Ibidem*, стр. 125.

⁴⁷³ Детаљније: Р. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 71; А. М. Leroyer, наведено дело, стр. 125; S. Ferré-André, S. Berge, наведено дело, стр. 109.

⁴⁷⁴ Наведено према: М. Grimaldi, наведено дело, стр. 176.

⁴⁷⁵ Видети: чл. 764 ФГЗ.

⁴⁷⁶ Детаљније: Р. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 71; А. М. Leroyer, наведено дело, стр. 125; S. Ferré-André, S. Berge, наведено дело, стр. 109.

⁴⁷⁷ Видети: чл. 765-1 ФГЗ.

се закључити и на основу његових конклюдентних радњи, примера ради у случају када је остао да живи у стану.⁴⁷⁸

Будући да законодаписац није нормирао у каквој форми супружник треба да изрази своју вољу, у литератури наилазимо на објашњење да је из разлога сигурности и спречавања могућих спорова, најбоље то учинити у форми потврде о власништву, коју сачињава јавни бележник, затим у форми препорученог писма, упућеног наследницима, те да је важно да доживотно право буде објављено у Хипотекарном бироу, како би било стављено на увид трећим лицима, посебно трећим лицима пленитељима.⁴⁷⁹ Такође, се од брачног друга захтева да изјави да се прихвата наслеђа. У теорији се истиче, да би брачни друг користио ово своје право, потребно је да начини двоструки избор, истовремено се изјашњавајући да прихвата наследство и да захтева право доживотног становања.⁴⁸⁰

Према слову Законика, супружнику оставиоца, припада право на доживотно становање, у стану у коме је ефективно живео, независно да ли је стан био искључива својина оставиоца или се налазио у режиму заједничке својине, као и право на употребу ствари којима је стан опремљен.⁴⁸¹ Према ставу француске судске праксе, право доживотног становања није могуће реализовати на објектима у којима брачни друг оставиоца није ефективно боравио у време смрти оставиоца.⁴⁸² Право доживотног становања није могуће реализовати у случају када је супружник оставиоца живео у изнајмљеном стану. У том случају, законодаписац признаје брачном другу само право на доживотну употребу покретности којима је стан опремљен.⁴⁸³ Брачни друг неће моћи да реализује своје право на доживотну употребу стана и у ситуацији када је стан у власништву друштва за управљање непокретностима (*societe civile immobiliere*), осим у случају када је у том стану боравио по основу уговора о закупу.⁴⁸⁴

На основу одредбе Законика, брачни друг ће право на доживотно становање подједнако као и право на привремено становање, вршити под условима предвиђеним у

⁴⁷⁸ Наведено према: M. Grimaldi, наведено дело, стр. 172.

⁴⁷⁹ Наведено према: S. Ferré-André, S. Verge, наведено дело, стр. 110.

⁴⁸⁰ Наведено према: *Ibidem*, стр. 109.

⁴⁸¹ Видети: чл. 764 ФГЗ.

⁴⁸² Видети: Cass, Civ. 1, 25 septembre, n° 12–21569. Текст одлуке у електронском формату, доступан је на адреси: legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000028001565&fastReqId=144921897&fastPos=1. Приступ остварен, дана: 20. марта 2019. године.

⁴⁸³ Видети: чл. 765-2 ФГЗ; У литератури се појашњава да је и у оваквим случајевима брачни друг оставиоца, заштићен ако се имају у виду одредбе чл. 1751-3 ФГЗ-а, о закупу. Детаљније: P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 70–71; A. M. Leroyer, наведено дело, стр. 127–128.

⁴⁸⁴ Наведено према: S. Ferré-André, S. Verge, наведено дело, стр. 111.

чл. 627, 631, 634 и 635 ФГЗ-а.⁴⁸⁵ Он је дужан да право становања, ужива разумно, те да се према стану односи као добар домаћин. Будући да се ради о једном личном праву, брачни друг оставиоца не може уступити вршење права становања другом лицу, нити може закључити уговор о издавању тог стана.

Упркос напред нормираном, француски законописац је био доследан у својој правозаштитној мисији, да на што потпунији начин заштити брачног друга оставиоца. Тако је предвидео, и могућност одступања од чл. 631 и чл. 634 ФГЗ-а, и нормирао да брачни друг оставиоца може издати такав стан у закуп, уколико његов постојећи смештај није адекватан његовим потребама. Ово све у циљу обезбеђивања смештаја који ће бити у складу са потребама брачног друга оставиоца. Из разлога спречавања злоупотребе права на доживотно становање и предупредивања његове комерцијализације, законописац је прецизирао да супружник оставиоца не може да изда стан у комерцијалне или пољопривредне сврхе.⁴⁸⁶

Значајно је указати да је француски законописац у корист брачног друга оставиоца и свих наследника, стипулисао право да захтевају да се сачини попис покретности и утврди стање непокретности у којој ће супружник становати.⁴⁸⁷ Овакво законско решење заслужује респект, будући да се практиковањем истог предупредују будући спорови по питању стања ствари и евентуалних штета које могу бити проузроковане деловањем различитих фактора, који долазе из људске природе, или су независни од ње. Указујемо да француски законописац придаје посебан значај овом праву, будући да га нормира посебно у оквиру одредаба које регулишу право плодуюживања⁴⁸⁸ и у оквиру одредаба које регулишу службеност становања.

Право на доживотну употребу стана регулисано је диспозитивном правном нормом.⁴⁸⁹ Отуда произлази да се брачни друг оставиоца може њега одрећи. Према слову Закона и оставилац је за живота могао лишити супружника овог права. Лишавање права на доживотно становање није од утицаја на право плодуюживања које брачни друг оставиоца може стећи на основу закона или доброчиног давања.⁴⁹⁰ Према ставу француске судске праксе, изјава воље којом се брачни друг оставиоца лишав

⁴⁸⁵ Видети: чл. 764, ст. 3 ФГЗ.

⁴⁸⁶ Видети: чл. 764, ст. 5 ФГЗ.

⁴⁸⁷ Видети: чл. 764, ст. 4 ФГЗ.

⁴⁸⁸ Видети: чл. 600 ФГЗ.

⁴⁸⁹ У литератури се наводи да је то у супротности са нацртима Жана Карбонијеа и његових коредатора, да би се одговорило на захтеве јавног бележништва. Детаљније: P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 71.

⁴⁹⁰ Видети: чл. 764, ст. 2 ФГЗ.

права на доживотно становање мора бити изражена на несумњив начин.⁴⁹¹ С правом је у теорији примењено, да је оставилац имао за живота могућност да лиши свог брачног друга права на доживотно становање, само у случају када је стан искључива својина оставиоца, што није случај са ситуацијом када је стан у заједничкој својини супружника.⁴⁹²

Уколико је оставилац за живота завештао стан трећем лицу, то неће бити од утицаја на његово право доживотног становања. У реализацији ова два права, предност има право на доживотно становање. Њега ће супружник реализовати, на стану који је легиран у корист трећег лица, што даље имплицира да ће власник легираног стана, право становања моћи да реализује, након гашења истог права брачног друга оставиоца.⁴⁹³

Како се обрачунава вредност права доживотног становања?

Одредбама Француског грађанског законика није предвиђена формула, према којој би се у пракси обрачунавала вредност доживотног становања. Француски теоретичари указују да се подједнако као и у случају обрачуна вредности плодуюживања, за обрачун вредности права доживотног становања може користити пореска скала предвиђена одредбама Општег пореског закона. Овим законом је прописано да право доживотног становања вреди 60% од вредности плодуюживања, која се одређује у складу са одредбама чл. 669-1 Општег пореског законика. Тако, уколико брачни друг има 21 годину живота, вредност плодуюживања износи 90% од вредности права својине, а вредност доживотног становања износи 60 %, од тако утврђене вредности плодуюживања.⁴⁹⁴

Као у случају обрачуна вредности плодуюживања, примена пореске скале није обавезна за суд који обрачунава вредност права доживотног становања, међутим, она се у пракси често примењује. Одступања у вредности су могућа, уколико се узимају у обзир пол, социјална средина, здравствено стање брачног друга оставиоца, уобичајене вредности закупнине за одређено добро.⁴⁹⁵ Према слову Законика, тако добијена

⁴⁹¹ Тако је Касациони суд Француске заузео став у одлуци 1158 (09-68.076) од 15. децембра 2010. године, да: „Тестамент састављен пред јавним бележником који је превише уопштен, а лишава брачног друга свих права у наслеђивању, био би без дејства на доживотно право, без обзира на датум састављања. Исто би се догодило и са холографским завештањем у коме се преживели супружник лишава свог доживотног права”. Наведено према: Наведено према: S. Ferré-André, S. Berge, наведено дело, стр. 111.

⁴⁹² Детаљније: А. М. Leroyer, наведено дело, стр. 129.

⁴⁹³ У том правцу видети: N. Stojanović, Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, ..., стр. 669–670; P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 71; А. М. Leroyer, наведено дело, стр. 129.

⁴⁹⁴ Детаљније, видети: S. Ferré-André, S. Berge, наведено дело, стр. 113.

⁴⁹⁵ Наведено према: *Ibidem*.

вредност права доживотног становања се урачунава у вредност законског наследног дела брачног друга. Уколико је вредност права доживотног становања мања, од вредности законског наследног дела, брачни друг оставиоца има права да захтева допуну до вредности законског наследног дела. Уколико је пак вредност права доживотног становања већа од вредности законског наследног дела, он није дужан да ту већу вредност врати у заоставштину.⁴⁹⁶

У литератури се истиче да је право доживотног становања једно специјално право наслеђивања, које паралелно егзистира са редовним наследним правом брачног друга. Исти аутори указују да доживотно право није у функцији повећања наследних права брачног друга, већ треба да делује на тај начин да се оно односи пре свега на стан.⁴⁹⁷ Имајући у виду такав *ratio legis* не изненађује чињеница што је законописац предвидео могућност конверзије доживотног права становања у доживотну ренту или капитал, искључиво на основу споразума наследника и брачног друга оставиоца. Тиме је акцензован значај стамбеног збрињавања за брачног друга оставиоца.

Да ли је уживалац права доживотног становања наследноправни сингуларни или наследноправни универзални сукцесор?

Право доживотног становања је по свом домашају уже у односу на право плодоуживања постојећих добара. Брачни друг оставиоца, има права да држи и користи стан, али не и да убире плодове. Његова вредност је нижа од вредности плодоуживања, што даље имплицира закључак, да је право доживотног становања лична службеност која у мањој мери исцрпљује право својине власника стана, него што је то случај са плодоуживањем. Имајући у виду овакво стање ствари, француски законописац није нормирао одговорност брачног друга који доживотно користи стан за обавезе из заоставштине. Он стиче смо право, и сходно томе, налази се у положају наследноправног сингуларног сукцесора. Изузетак, од напред наведеног представља ситуација када брачни друг оставиоца, користи стан или кућу, те покретности у пуном обиму, као плодоуживалац. Онда он одговара за дугове из заоставштине, као и плодоуживалац.⁴⁹⁸

⁴⁹⁶ Видети: чл. 765 ФГЗ.

⁴⁹⁷ Наведено према: S. Ferré-André, S. Verge, наведено дело, стр. 113.

⁴⁹⁸ Видети: чл. 635 ФГЗ.

д. Право на издржавање оставиочевог брачног друга

Поред права на привремено становање и права на доживотно становање, нормираних ради стамбеног збрињавања оставиочевог супружника, француски законописац је у циљу егзистенцијалног збрињавања и превазилажења стања нужде, у његову корист, стипулисао, право на издржавање (*droit à pension*).⁴⁹⁹ У пређашње написаним редовима, указали смо да је право на издржавање по први пут нормирано далеке 1891. године.⁵⁰⁰ Брачни друг оставиоца је на издржавање имао право по основу обавеза, преузетих ступањем у брак. Што даље имплицира да је право на алиментацију, егзистирало као директна последица брака.⁵⁰¹

Законодавним реформама из 2001. године, право на издржавање из раније важећег чл. 207-1 ФГЗ-а, оденуто је у ново рухо. Како се у теорији наводи, у питању је право традиционалног карактера које није често коришћено у пракси.⁵⁰² То је уједно био и повод учињених предлога, да се законодавном реформом конституише, уместо досадашњег права на издржавање, право на одржавање досадашњег стандарда живота. Међутим, законописац није учинио овакву реформу, како се у литератури наводи, највероватније из разлога што су у корист брачног друга оставиоца стипулисане привилегије по питању становања и права на нужни део.⁵⁰³

У теорији се истиче да је право на издржавање брачног друга оставиоца, једно сингуларно право, мешовите природе.⁵⁰⁴ Кроз његову призму дају се запазити породичноправни сегменти (алиментација) и наследноправни сегменти (сукцесија).⁵⁰⁵ Према слову Закона, право на издржавање припада брачном другу оставиоца, који је са оставиоцем не само био у правно важећем браку, од њега се такође, захтева да је способан за наслеђивање, те да се налази у оскудици.⁵⁰⁶ Указујемо да је француска судска пракса стала на становиште да ово право припада брачном другу оставиоца који се налази у стању нужде, независно од његовог понашања према оставиоцу.⁵⁰⁷

⁴⁹⁹ Видети: чл. 767 ФГЗ.

⁵⁰⁰ Видети: P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 71; S. Ferré-André, S. Berge, наведено дело, стр. 116.

⁵⁰¹ Видети: раније важећи чл. 207-1 ФГЗ; A. M. Leroyer, наведено дело, стр. 132.

⁵⁰² Наведено према: P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 71.

⁵⁰³ Наведено према: M. C. Forgeard, R. Crone, B. Gelot, наведено дело, стр. 49–50.

⁵⁰⁴ Наведено према: N. Stojanović, *Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona*, ..., стр. 671.

⁵⁰⁵ Видети: P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 71; S. Ferré-André, S. Berge, наведено дело, стр. 116.

⁵⁰⁶ Видети: чл. 767 ФГЗ.

⁵⁰⁷ Видети: Cass. Civ. 1re, 17 janv. 1995, *Bull. civ.* I, n° 30; D. 1995, som 329, obs. M. Grimaldi; *JCP G* 1995. II.22407, n. A. Bénebet ; *JCP* 1995. I. 3876, n° 3, obs. R. Le Guidec; *RTD civ.* 1995.404, obs. J. Patarin; „У овом случају жена је оставила свог супруга озбиљно оболелог од канцера, који је потом извршио

Ово право брачни друг оставиоца не стиче по сили закона *ex lege*, већ је потребно да поднесе захтев за издржавање у року од годину дана од тренутка отварања наслеђа, или у року од годину дана када су наследници престали да врше уплате суме за издржавање. Како је то словом закона нормирано, брачни друг захтев за издржавање може поднети најкасније до окончања поступка за деобу.⁵⁰⁸ Утврђени износ издржавања не може се ни повећати, нити смањити, уколико су се смањиле потребе брачног друга оставиоца, али тако утврђени износ може бити индексан.⁵⁰⁹

Брачном другу оставиоца намирење издржавања, дугују сви наследници на терет заоставштине, укључујући и нужне наследнике, будући да се право издржавања може реализовати само уколико постоји чиста вредност заоставштине.⁵¹⁰ Обавеза издржавања је за наследника обавеза *intra vires successionis*, што значи да наследници одговарају за намирење оставиоцевог брачног друга, сразмерно припадајућем делу наследства.⁵¹¹ Уколико нема довољно средстава да се брачном другу оставиоца исплате износи на име издржавања, за намирење одговарају сви испорукопримци, сразмерно својој добити.⁵¹²

Брачни друг оставиоца је његов наследноправни сингуларни сукцесор на основу закона, имајући у виду да њему припада само право на издржавање, те да он не одговара за обавезе оставиоца. У циљу што потпунијег обезбеђивања егзистенцијалног минимума брачног друга оставиоца, законодаписац је нормирао да оставилац може у завештању обавези издржавања брачног друга, на терет заоставштине, дати приоритет у односу на извршење осталих обавеза, у првом реду испорука, и наредити да се она има извршити прва. Уколико наступи такав случај примењиваће се одредбе чл. 927 ФГЗ-а.⁵¹³

Право на издржавање оставиоцевог брачног друга уређено је императивном правном нормом. Њега се брачни друг не може одрећи, такође, оставилац га не може путем завештања лишити ове законске привилегије. Према ставу француске судске

самоубиство. Према ставу Касационог суда, грешке које се приписују госпођи Х нису могле да је лише права на издржавање.” Наведено према: Р. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 72.

⁵⁰⁸ Видети: чл. 767, ст. 1 ФГЗ.

⁵⁰⁹ Наведено према: Р. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 72.

⁵¹⁰ Видети: пример број 22, према: М. С. Forgeard, R. Crone, B. Gelot, наведено дело, стр. 48–49.

⁵¹¹ Наведено према: *Ibidem*.

⁵¹² Видети: чл. 767, ст. 2 ФГЗ.

⁵¹³ Видети: чл. 767, ст. 3 ФГЗ.

праксе, *ratio legis* чл. 767 ФГЗ-а, јесте обезбеђивање егзистенцијалног минимума брачног друга оставиоца, а не одржавање досадашњег стандарда живота.⁵¹⁴

ђ. Право на издржавање оставиочевих предака

Француски законописац је, циљу заштите егзистенцијалног минимума предака оставиоца, изузев оца и мајке, стипулисао право на издржавање (*droit à pension*). Према слову Закона, преци оставиоца, осим оца и мајке, који су у стању нужде, имају право на издржавање на терет заоставштине у случају, када брачни друг оставиоца наслеђује целокупну заоставштину или њене 3/4.

Преци оставиоца могу да остваре своје право, под условом да су у стању нужде, од њих се не захтева да су способни за наслеђивање. Захтев за издржавање могу поднети у року од годину дана од тренутка делације, а најкасније до окончања деобе. Преци оставиоца ће моћи ово своје право да реализују, уколико постоји чиста вредност заоставштине. Уколико таква вредност није довољна за намирење оставиочевих предака, намирење дугују легатари (универзални, квази-универзални и партикуларни) сразмерно примљеној користи.⁵¹⁵

Преци оставиоца којима припада право на издржавање, на терет заоставштине, јесу наследноправни сингуларни сукцесори на основу закона. У теорији је указано да би овакво право могло да угрози интересе брачног друга оставиоца, у ситуацији када је заоставштина мале вредности, што је у супротности са законским циљевима, међутим, исти аутори истичу да су ретке такве породичне ситуације.⁵¹⁶

е. О праву на нужни део заоставштине

Како је већ речено, слобода завештајног и добротиног располагања, у француском наследном праву, ограничена је установом нужног дела (*La réserve héréditaire*).⁵¹⁷ Према одређењу француског законописца, нужни део је онај део заоставштине, који је законом детерминисан и који припада законом одређеном кругу

⁵¹⁴ Amiens, 16 juin 1980, *JCP* N 1984.П.243: пресуђено је да ова помоћ није намењена за одржавање животног стандарда који је супружник имао током брака. Пресуда наведена према: P. Malaurie, L. Aynès, наведено дело, стр. 71.

⁵¹⁵ Видети: чл. 758, ст. 3 ФГЗ.

⁵¹⁶ Наведено према: M. C. Forgeard, R. Crone, B. Gelot, наведено дело, стр. 33–34.

⁵¹⁷ Видети: чл. 912–930-5 ФГЗ.

субјеката, који се називају нужни наследници (*héritiers réservataires*).⁵¹⁸ Када је реч о кругу нужних наследника, ваља споменути да право на нужни део припада свим потомцима оставиоца.⁵¹⁹ Осим њих, француски законописац стипулише право на нужни део заоставштине и у корист супружника оставиоца, све у циљу унапређења његовог наследноправног положаја. Услов је да иза оставиоца нису остали потомци.⁵²⁰

Према слову Законика, нужни део нужних наследника одређује се у односу на вредност целокупне заоставштине (колективни нужни део). У случају када, оставилац има једног потомка, који се прихвати наслеђа, њему на име нужног дела припада 1/2 вредности заоставштине. Када оставиоца наслеђују два потомка, њима на име нужног дела припада 2/3 заоставштине. Уколико је оставилац, иза себе оставио три или више потомака њима припада 3/4 вредности заоставштине.⁵²¹ Супружнику оставиоца на име нужног дела припада 1/4 вредности заоставштине.⁵²²

Када је у питању правна природа права на нужни део заоставштине француски законописац, предвиђа да се нужни део, нужним наследницима по правилу исплаћује у новцу.⁵²³ Будући да је вредносно намирење нужног дела поставио за правило, произлази да су нужни наследници који се намирују у новцу наследноправни сингуларни сукцесори оставиоца на основу закона.

Према слову Законика, за намирење нужног дела заоставштине, на одговорност се позивају најпре завештајни наследници. Сва завештајна располагања, која су учињена изнад вредности расположивог дела заоставштине, смањиваће се пропорционално, независно од тога да ли је реч о универзалним или партикуларним легатима.⁵²⁴

Према становишту француске судске праксе, у случају када је завешталац одредио свог супружника, за универзалног плодоуживаоца на целокупној заоставштини, такво завештање не подлеже смањењу, будући да, универзално плодоуживање не дира у право својине потомка.⁵²⁵

⁵¹⁸ Видети: чл. 912, ст. 1 ФГЗ.

⁵¹⁹ Видети: чл. 913-1 ФГЗ; Детаљније: М. С. Forgeard, R. Crone, B. Gelot, наведено дело, стр. 50–52.

⁵²⁰ Видети: чл. 914-1 ФГЗ; У том правцу, видети: P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, 70.

⁵²¹ Видети: чл. 913, ст. 1 ФГЗ.

⁵²² Видети: чл. 914-1 ФГЗ.

⁵²³ Видети: чл. 924 и чл. 924-1 ФГЗ.

⁵²⁴ Видети: чл. 926 ФГЗ.

⁵²⁵ Видети, одлуку: *Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 8 juillet 2015, 14-18.850*. Пресуда Касационог суда Републике Француске, у електронском формату доступна је на интернет адреси: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000030871107>. Приступ остварен, дана: 29. августа 2020. године.

Поред завештајних наследника, одговорност за намирење нужних наследника постоји и на страни даропримаца, а према времену стицања поклона. Тако ће најпре одговарати даропримац који је последњи примио поклон, редом до даропримца који је први примио поклон.⁵²⁶ Поред вредносне одговорности поклонопримца, за намирење нужних наследника, француски законописац предвиђа и могућност враћања поклона. Услов је, да је поклон ослобођен оптерећења и да се налази у поседу поклонопримца.⁵²⁷

Према становишту француске судске праксе, располагања која премашују вредност расположивог дела заоставштине, нису ништава.⁵²⁸

Оно што је за нас и наше истраживање од нарочитог значаја, огледа се у чињеници што француски законописац остваривање права на нужни део заоставштине није препустио случају. Напротив, можемо рећи да посебан респект заслужује одредба, према којој нужни наследници, повериоци новчане облигације, из чл. 924 ФГЗ, имају законску хипотеку на непокретностима које су предмет наслеђивања, завештаним и поклоњеним добрима све до исплате, будући да и ова добара улазе у обрачунску вредност заоставштине.⁵²⁹

⁵²⁶ Видети: чл. 923 ФГЗ.

⁵²⁷ Видети: чл. 924 ФГЗ.

⁵²⁸ Видети, одлуку: *Civ. 1re, 11 sept. 2013, n°12-11.694*. Пресуда Касационог суда Републике Француске *Civ. 1re, 11 sept. 2013, n°12-11.694.*, у електронском формату доступна је на интернет адреси: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000027948759&fastReqId=1517091394&fastPos=1>. Приступ остварен, дана: 29. августа 2020. године.

⁵²⁹ Видети: чл. 2374, ст. 1, тач. 3 ФГЗ.

Б. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у немачком праву

1. Уводне напомене

Немачки законописац је, упоредо са наследноправном универзалном сукцесијом, нормирао и облике сингуларне сукцесије за случај смрти, који за извор имају законску одредбу. У сфери законског наслеђивања, наследноправна сингуларна сукцесија настаје стицањем: предмета домаћинства (*voraus*),⁵³⁰ права на тридесет дана (*Recht des Dreißigster*)⁵³¹ и права на издржавање од стране мајке будућег наследника (*Recht der Unterhalt der werdenden Mutter eines Erben*).⁵³² Сингуларна сукцесија *mortis causa* на основу закона настаје и у случајевима стицања права на нужни део (*Recht auf den Pflichtteil*).⁵³³

У продужетку рада, настојаћемо, да што брижљивијом анализом параграфа НГЗ-а, који уређују напред споменуте облике наследноправне сингуларне сукцесије у сфери законског и нужног наслеђивања, ставова доктрине и садржаја судских одлука, одговоримо на питање, којим субјектима и под каквим условима припадају напред споменута права. Такође, говорићемо и о начинима путем којих се дата права остварују. Посебну пажњу, посветићемо, тражењу одговора на питање да ли и у којој мери, стицање наведених облика сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона, може бити ограничено или искључено завештајним располагањима оставиоца? Полазећи од нормативне сврхе сваког од наведених правних института, настојаћемо да дођемо до одговора на питање, да ли је законском одредбом постављен циљ, остварив у сваком случају, или пак постоје практичне ситуације када до стицања ових права неће доћи.

У завршним деловима излагања о сингуларној сукцесији *mortis causa* на основу закона у немачком праву, настојаћемо да на основу анализе сваког од датих права, кроз призму пређашњих питања, изведемо закључак, да ли законом предвиђена права, стоје у функцији егзистенцијалног збрињавања брачног друга оставиоца и чланова породичног домаћинства оставиоца. Такође, изјаснићемо се и да ли се датим правима,

⁵³⁰ Видети: пар. 1932 НГЗ.

⁵³¹ Видети: пар. 1969 НГЗ.

⁵³² Видети: пар. 1963 НГЗ.

⁵³³ Видети: пар. 2303 НГЗ.

обезбеђује континуитет у њиховој породичноправној заштити, или су у питању права која само на један *in abstracto* начин, чине повољним њихов наследноправни положај.

а. Прво на предмете домаћинства

Према слову Закона, предмети домаћинства припадају у целини брачном другу оставиоца, уколико брачни друг наслеђује оставиоца заједно са његовим родитељима, те бабама и дедама. У случају, када брачни друг оставиоца наслеђује заједно са потомцима оставиоца, њему припадају предмети домаћинства само у оној мери, која је неопходна за вођење досадашњег начина живота.⁵³⁴ Под истим условима који се захтевају за супружника оставиоца, право на предмете домаћинства припада, и истополном партнеру оставиоца из регистроване партнерске заједнице. Услов је да је партнерска заједница регистрована закључно са 30. септембром 2017. године.⁵³⁵ Од 1. октобра 2017. године, право на предмете домаћинства припада истополним партнерима који су закључили брак, под истим условима који се захтевају за супружника оставиоца.⁵³⁶

Брачни друг оставиоца, право на предмете домаћинства може остварити само у случају када наслеђује оставиоца на основу закона. Таквог је становишта и немачка судска пракса, у којој је појашњено да право на предмете домаћинства не припада брачном другу оставиоца, уколико наслеђује оставиоца на основу завештања или уговора о наслеђивању.⁵³⁷ Међутим, у немачкој судској пракси, такође, појашњено је да ће брачном другу оставиоца, који наслеђује на основу завештања, припасти предмети домаћинства само ако из садржине завештања, на несумњив начин, произлази да је распоређивањем имовине за живота, оставилац свог брачног друга поставио у исти правни положај, који би имао као законски наследник.⁵³⁸

Брачни друг оставиоца нема права на предмете домаћинства, у случају када је искључен из наслеђа, када се наслеђа одрекао, или када се одрекао права на предмете

⁵³⁴ Видети: пар. 1932, ст. 1 НГЗ.

⁵³⁵ Видети: пар. 1, ст. 1, тач. 1 и пар. 10 Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft. Текст Закона о регистрованом животном партнерству Немачке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: http://www.gesetze-im-internet.de/lpartg/_11.html. Приступ остварен, дана: 18. августа 2020. године.

⁵³⁶ Видети: пар. 1353 НГЗ.

⁵³⁷ У том смислу видети пресуде: BGH NJW 1983, 2874; NJW 1979, 546; OLG Naumburg FamRZ 2001, 1406. Пресуде наведене према: W. Brandt, D. Rojahn, *Erbrecht*, München, 2011, стр. 63.

⁵³⁸ Видети пресуду: OLG Hamm, Urteil vom 11. 10. 2011 - I-10 U 97/09. Пресуда је доступна на интернет адреси: <https://openjur.de/u/692622.html>. Приступ остварен, дана: 28. марта 2019. године.

домаћинства.⁵³⁹ У теорији се истиче, да су ретки случајеви одрицања брачног друга од права на предмете домаћинства, због тога што је врло често у интересу брачног друга оставиоца, да добије свадбене поклоне, чија је вредност обично већа од вредности дела заоставштине, који би добио као законски наследник.⁵⁴⁰

Под претпоставком да се брачни друг оставиоца прихвати наслеђа, њему ће припасти предмети домаћинства само у случају када је живео у заједничком домаћинству са оставиоцем. Уколико, након ступања у брачну заједницу, заједничко домаћинство никада није успостављено, брачни друг оставиоца неће имати права на предмете домаћинства. Такође, брачни друг неће имати права на предмете домаћинства, уколико је уговором са оставиоцем, извршена њихова подела за живота. У случају, када су супружници живели у заједничком домаћинству, које је прекинуто и које није постојало у тренутку делације, брачни друг ће имати права на предмете домаћинства.⁵⁴¹ Према ставу немачке судске праксе, за остваривање овог права од значаја је чињеница да је заједничко домаћинство некада постојало.⁵⁴²

Шта све спада у предмете домаћинства?

Немачки законописац није детаљно прецизирао, који се све предмети могу сматрати предметима домаћинства, већ је на један апстрактан начин нормирао да су то сви предмети који су коришћени у заједничком домаћинству и свадбени поклони.⁵⁴³ Насупрот томе, у немачкој правној књижевности наилазимо на једну дугачку листу предмета, према којој се у категорију предмета домаћинства сврставају: прибор за ручавање од сребра, кухињски апарати, вредне уметничке слике, намештај, теписи.⁵⁴⁴ Такође, се указује да се под предметима домаћинства подразумевају и права, те да у ту категорији спадају потраживања. Тако, уколико је оставилац, ради вођења заједничког домаћинства, изнајмио или узео на лизинг возило, и оно припада предметима домаћинства. Иста је ситуација и са предметима покућства, који су купљени на рате. У погледу изнајмљеног стана, важе посебна правила, која се тичу станарског права из пар. 563 НГЗ-а.⁵⁴⁵

⁵³⁹ Детаљније видети: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 63; D. Leipold, *Erbrecht*, Tübingen, 2014, стр. 77–78; A. Röthel, *Erbrecht*, München, 2015, стр. 57.

⁵⁴⁰ Наведено према: A. Röthel, наведено дело, стр. 57.

⁵⁴¹ Наведено према: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 63.

⁵⁴² Видети одлуку: KG OLG, 24, 80; Recht, 1912, Nr. 1030. Одлука наведена, према: N. Stojanović, *Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva*, *Pravni život*, 10/2004, стр. 276.

⁵⁴³ Видети: пар. 1932, ст. 1 НГЗ.

⁵⁴⁴ Детаљније видети: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 63; D. Leipold, наведено дело, стр. 77; A. Röthel, наведено дело, стр. 56.

⁵⁴⁵ Наведено према: A. Röthel, наведено дело, стр. 56.

Према ставу немачке судске праксе, у предмете домаћинства спада и путничко возило, које је употребљавано у породичне сврхе, независно да ли је један или су оба супружника путовала тим аутомобилом.⁵⁴⁶ Ваљало би указати да немачки судови у својој пракси, приступају екстензивном тумачењу пар. 1932 НГЗ-а, проширују његов домаћај и истичу да се у категорију предмета домаћинства, који припадају брачном другу оставиоца, убраја и право да се захтева накнада штете, која је причињена заједничком домаћинству, будући да захтев за накнаду штете, причињене на предметима домаћинства, заузима место предмета домаћинства, у смислу одредаба пар. 2196, ст. 3 НГЗ-а.⁵⁴⁷ У предмете домаћинства, не спадају предмети који су припаци имања, сходно пар. 97 НГЗ-а, и предмети које је оставилац користио искључиво за своје потребе.

Према слову Закона, на стицање предмета домаћинства, аналогно се примењују правила која важе за испоруке.⁵⁴⁸ У правној теорији, указује се да и ограничења, која су прописана одредбама пар. 2138 и пар. 2322 НГЗ-а, важе за брачног друга као законског испорукопримца.⁵⁴⁹ Можемо рећи да је правни положај брачног друга оставиоца прецизно детерминисан. Тако, брачни друг оставиоца има право да од осталих наследника потражује предмета домаћинства, који му припадају на основу пар. 1932 НГЗ-а, што упућује на закључак да је брачни друг његов сингуларни сукцесор на основу закона, будући да предмете домаћинства стиче поврх свог наследног дела.

У немачкој правној литератури, право на предмете домаћинства квалификује се као законско унапред одређено потраживање.⁵⁵⁰ Уколико су такви предмети у државини брачног друга, за њихово стицање довољна је и сагласност осталих наследника, која је манифестована конклюдентним радњама.⁵⁵¹ У немачкој судској пракси, такође, не постоји дилема по питању правне природе права на предмете домаћинства, која се квалификује као законски легат.⁵⁵²

⁵⁴⁶ Видети пресуду: SG Detmold, Urteil vom 13. 08. 2013 - S 8 SO 379/11. Пресуда је доступна на интернет адреси: <https://openjur.de/u/692622.html>. Приступ остварен, дана: 28. марта 2019. године.

⁵⁴⁷ Видети одлуку: Urt. v. 17. 03. 1960, Az.: BVerwG III С 174.58; Одлука је у електронском формату доступна на интернет адреси: BVerwG,%2017.03.1960%20-%20BVerwG%20III%20C%20174.58%20-%20Rechtsmittel.pdf. Приступ остварен, дана: 28. марта 2019. године.

⁵⁴⁸ Видети: пар. 1932, ст. 2 НГЗ.

⁵⁴⁹ Детаљније: N. Stojanović, Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva, ..., стр. 277.

⁵⁵⁰ Наведено према: D. Leipold, наведено дело, стр. 78. У том правцу видети и: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 63.

⁵⁵¹ Детаљније: N. Stojanović, Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva, ..., стр. 276.

⁵⁵² Видети одлуку: BGH NJW 1979, 546, 547. Одлука наведена према: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 63.

Сагледавајући право на предмете домаћинства, кроз призму одредаба које уређују стицање испоруке, остављене завештањем, долазимо до закључка да право на предмете домаћинства, само на један *in abstracto* начин, коригује наследноправни положај супружника и привилегује га, без конкретних гаранција да ће нормативни циљ, предвиђен пар. 1932 НГЗ-а бити заиста остварен.

На овакав закључак, упућују нас одредбе НГЗ-а, о намирењу испорукопримца. Према слову Закона, брачни друг оставиоца ће ово своје право реализовати само ако постоји чиста вредност заоставштине.⁵⁵³ У том правцу се изјаснила и немачка судска пракса, наводећи да реализација права на предмете домаћинства нема приоритетни карактер у односу на трошкове који су настали поводом отварања наслеђа,⁵⁵⁴ нити у односу на потраживања других поверилаца.

У прилог нашем закључку да *ratio legis* одредбе пар. 1932 НГЗ-а, није остварив у сваком случају, говори и чињеница, да право на предмете домаћинства, није право које је уређено императивном правном нормом. Тако се брачни друг може одрећи права које му припада на основу пар. 1932 НГЗ-а, а такође и завешталац је могао за живота свог брачног друга лишити овог права завештајним располагањем, или располагањем предметима домаћинства у корист трећег лица. Такво стање ствари упућује на то да је право на предмете домаћинства једно право, које је подређено праву поверилаца и завештајној слободи оставиоца.

Овакво стање ствари је, по нашем схватању, крајње логично, будући на интенцију немачког законодавца, да институтом *voraus*, омогући брачном другу оставиоца одржавање досадашњег животног стандарда, а не егзистенцијално збрињавање.

б. Прво на тридесет дана

Ради стварања услова да се чланови породичног домаћинства оставиоца, у најтежем душевном, по њих, тренутку, прилагоде новонасталим околностима, немачки законодаписац је нормирао право на тридесет дана (*Rechts des Dreißigster*).

Према слову Закона, чланови породичног домаћинства оставиоца, које је оставилац издржавао, имају права да од наследника захтевају алиментацију у оном

⁵⁵³ Видети: пар. 1967 НГЗ.

⁵⁵⁴ Видети одлуку: Urteil vom 13. 08. 2013 - S 8 SO 379/11. Пресуда је доступна на интернет адреси: <https://openjur.de/u/692622.html>. Приступ остварен, дана: 28. марта 2019. године.

износу у коме су је добијали од оставиоца, као и да захтевају од наследника да им дозволе коришћење стана и предмета домаћинства, за период од 30 дана од тренутка смрти оставиоца.⁵⁵⁵

Полазећи од нормативне конструкције пар. 1969 НГЗ-а, може се закључити да право на тридесет дана припада једном широком кругу лица, која су живела у заједничком домаћинству са оставиоцем и која су била издржавана с његове стране. Ту спадају, супружник, истополни партнер из партнерске заједнице регистроване до 1. октобра 2017. године,⁵⁵⁶ истополни партнер оставиоца који је са оставиоцем закључио брак од 1. октобра 2017. године,⁵⁵⁷ ванбрачни партнер, лица под хранитељством, пасторци и друга лица, која испуњавају претходна два наведена услова за остваривање овог права. Такође, у немачкој правној књижевности истиче се, да у ту категорију спадају и блиски пријатељи оставиоца, према којима се оставилац односио као према члановима породичног домаћинства.⁵⁵⁸

На стицање овог права нема никаквог утицаја сродство са оставиоцем. Ово право не припада лицима која су била запослена у домаћинству оставиоца и дадиљама, будући да су ова лица за свој ангажман примала зараду. Такође, на стицање овог права нема никаквог значаја, чињеница да ли је постојала законска дужност издржавања или није.⁵⁵⁹

Према слову Закона, чланови домаћинства оставиоца којима припада право на тридесет дана, јесу наследноправни сингуларни сукцесори оставиоца. Они у моменту делације, стичу право да, у својству повериоца, по сили закона, захтевају од осталих наследника, издржавање у оном обиму у коме је то оставилац чинио и да захтевају да им наследници дозволе коришћење стана. По питању њиховог правног положаја не постоји дилема. Они јесу сингуларни сукцесори оставиоца на основу закона, будући да *ex lege* стичу само права, а не и обавезе. Међутим, иако законописац није нормирао њихову директну одговорност, ипак, и они, индиректно одговарају за дугове оставиоца, ако пођемо од чињенице да своје право могу реализовати само ако постоји чиста вредност заоставштине.

⁵⁵⁵ Видети: пар. 1969 НГЗ.

⁵⁵⁶ Видети: пар. 1, ст. 1, тач. 1 и пар. 10 Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft. Текст Закона о регистрованом животном партнерству Немачке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: http://www.gesetze-im-internet.de/lpartg/_11.html. Приступ остварен, дана: 18. августа 2020. године.

⁵⁵⁷ Видети: пар. 1353 НГЗ.

⁵⁵⁸ Наведено према: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 140.

⁵⁵⁹ Детаљније: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 140; D. Leipold, наведено дело, стр. 78; A. Röthel, наведено дело, стр. 62.

У немачкој правној књижевности, прецизирано је да се приликом обрачунавања права на тридесет дана, дан смрти оставиоца не узима у обзир, већ се рок рачуна од првог следећег дана.⁵⁶⁰ Наследници су у обавези да обезбеде издржавање у оном обиму у коме је то оставилац чинио.

У погледу права становања, у немачкој судској пракси је заузет став да законом припадајуће право на тридесет дана у корист чланова домаћинства оставиоца, која су била од њега издржавана, не искључује право наследника да користе тај исти стамбени простор, те њихово живљење у том стамбеном простору, не може имати карактер сметања.⁵⁶¹

Уколико поверилац права на тридесет дана, прекине својевољно коришћење ове привилегије, нема права на њену накнаду у новцу. Право на накнаду у новцу имаће, уколико за време трајања ове привилегије дође до гашења породичног домаћинства.⁵⁶²

У чему се огледа нормативни циљ права на тридесет дана?

Право на тридесет дана, је према нашем схватању, једно право мешовите природе. Можемо га квалификовати као право *sui generis*, будући да обједињује у себи право на алиментацију (облигационо право), право становања и коришћења предмета домаћинства (стварно право). Његов *ratio legis*, огледа се у стварању услова и пружању егзистенцијалне подршке, члановима домаћинства оставиоца, које је он издржавао, у првим данима након смрти оставиоца.

У немачкој правној књижевности истиче се, да се практично значање права на тридесет дана, састоји у стварању услова за проналажење другог места становања,⁵⁶³ те да такво право има утемељење у немачкој правној традицији, да се његов циљ састоји у одржавању досадашњих животних услова чланова породичног домаћинства оставиоца, и да је такав циљ вредан одобравања.⁵⁶⁴

Према слову Закона, право на тридесет дана, сврстава се у ред законских испорука. Те за њега важе правила, која важе за испоруке које су настале на основу слободе завештања.⁵⁶⁵ Такође, за ову врсту привилегије важе и иста ограничења која

⁵⁶⁰ Наведено према: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 63.

⁵⁶¹ Видети одлуку: Amtsgericht Rheinbach, 3 С 386/12 од 24. октобра 2012. године. Одлука је доступна на интернет адреси: [Amtsgericht%20Rheinbach,%203%20C%20386_12.pdf](https://www.rechtspraak.nl/Amtsgericht%20Rheinbach,%203%20C%20386_12.pdf). Приступ остварен, дана: 4. априла 2019. године.

⁵⁶² Детаљније: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 63; A. Röthel, наведено дело, стр. 62.

⁵⁶³ Наведено према: A. Röthel, наведено дело, стр. 62.

⁵⁶⁴ Наведено према: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 139–140.

⁵⁶⁵ Видети: пар. 1969, ст. 2 НГЗ.

важе за испоруке.⁵⁶⁶ Иако је сврха овако нормираног права, да се члановима породичног домаћинства пружи могућност да се прилагоде новонасталим околностима, она није у сваком случају остварива. Тако, ово право повериоци могу реализовати само ако постоји чиста вредност заоставштине. У погледу намирења, повериоци овог права нису привилеговани, те долазе у ред за намирење заједно са осталим испорукопримцима. Право на тридесет дана није уређено императивном правном нормом. Његови имаоци могу се њега одрећи, али и их исто тако и оставилац може лишити овог права или ограничити. Уколико оставилац у завештању прошири обим овог права, сматраће се да се ради о обичној испоруци.⁵⁶⁷

Чињеница је, да немачки законописац није посебно привилеговао чланове породичног домаћинства оставиоца у односу на повериоце оставиоца. Осим тога ово право је подређено и завештаочевој слободној вољи. Отуда се усуђујемо на закључак да право на тридесет дана, подједнако као и право на предмете домаћинства, стоји у функцији одржавања досадашњих услова живљења чланова породичног домаћинства оставиоца и нема егзистенцијални карактер.

в. Право мајке будућег наследника на издржавање из заоставштине

Немачки законописац, нормирао је право мајке будућег наследника на издржавање из заоставштине, све у циљу додатне заштите имовинскоправног положаја зачетог, а нерођеног детета (*Unterhalt der werdenden Mutter eines Erben*). Према слову Закона, ово право припада мајци будућег наследника, све до порађаја, под условом да мајка није способна да сама себи обезбеди издржавање.⁵⁶⁸

На основу јасне нормативне стилизације пар. 1963 НГЗ-а, закључујемо да је право на издржавање мајке будућег наследника, оствариво само у случају када су истовремено испуњени услови, предвиђени наследноправним прописима и породичноправним прописима. Будући да је право о коме говоримо, стипулисано у корист мајке, а ради заштите интереса будућег наследника, на његово остваривање нема утицаја чињеница да ли је мајка била у браку са оставиоцем или није. Битно је да је дете зачето, и да се исто позива на наслеђе као законски или завештајни наследник. У немачкој правној литератури истиче се да ће „мајка будућег наследника имати право на

⁵⁶⁶ Видети: пар. 2138 и пар. 2322 НГЗ.

⁵⁶⁷ Детаљније: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 140; D. Leipold, наведено дело, стр. 78; A. Röthel, наведено дело, стр. 62.

⁵⁶⁸ Видети: пар. 1963 НГЗ.

издржавање и у случају када је зачето дете постављено за супститута наследнику, уколико супституциони случај наступи пре његовог рођења”.⁵⁶⁹ Тиме би у пракси био испуњен један од услова нормираних пар. 1963 НГЗ-а.

У пређашњим редовима, напоменули смо да је за остваривање овог права неопходно да буду испуњени и услови, предвиђени породичноправним прописима, а који се тичу очинства детета и средстава за издржавање која су мајци нужна. Тако, уколико је дете зачето у браку, мајка ће бити у прилици да на једноставан начин оствари своје право, јер се има применити законска презумпција да је дете оставиочево, како је предвиђено одредбама пар. 1592, ст. 1 НГЗ-а.⁵⁷⁰

Међутим, уколико је дете зачето у ванбрачној заједници, поступак за остваривање овог права је сложенији. Ако оставилац за живота није признао да је дете које је зачето његово, на мајци стоји дужност да докаже очинство детета, у складу са одредбама пар. 1600 НГЗ-а.⁵⁷¹

Под претпоставком да је оставилац за живота признао ванбрачно зачето дете, или да је његово очинство утврђено у судском поступку, мајка ће бити у прилици да оствари право, нормирано пар. 1963 НГЗ-а, само у случају када су испуњени услови, предвиђени општим одредбама (*Allgemeine Vorschriften*) НГЗ-а о издржавању (*Unterhaltspflicht*).⁵⁷² Отуда, произлази да ће мајка будућег наследника остварити право на издржавање из заоставштине, уколико нема средства за издржавање, како је то предвиђено пар.1602, ст. 1 НГЗ-а.⁵⁷³

Према становишту немачке судске праксе, чињеница да мајка није способна да сама себе издржава је од пресудног значаја за остваривање права на издржавање, при чему није од значаја разлог због којег није у прилици да себи обезбеди издржавање.⁵⁷⁴ У немачкој правној књижевности, појашњава се да је право, нормирано пар. 1963 НГЗ-а, право на новчано давање које се у складу са пар. 1612, ст. 3 НГЗ-а,⁵⁷⁵ исплаћује

⁵⁶⁹ Наведено према: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 123.

⁵⁷⁰ Пар. 1592, ст. 1 НГЗ, гласи: „Отац детета је човек који је ожењен мајком детета”.

⁵⁷¹ Пар. 1600 НГЗ, ст. 1, тач. 3, гласи: „Право на утврђивање очинства припада мајци детета”.

⁵⁷² Видети: пар. 1601–1615 НГЗ.

⁵⁷³ Пар. 1602 НГЗ, ст. 1, гласи: „Право на издржавање имају само она лица која нису у стању да сама себе издржавају”.

⁵⁷⁴ Суд у одлуци: BGH, Urteil vom 21. Januar 1998 - XII ZR 85/96 - OLG Schleswig AG Rendsburg, наводи: „Право на издржавање постоји иако из других разлога, као што су болест, брига о другом детету или недостатак могућности за запослење, мајка није у могућности да себи обезбеди издржавање”. Текст одлуке BGH, Urteil vom 21. Januar 1998 - XII ZR 85/96 - OLG Schleswig AG Rendsburg у електронском формату, доступан је на интернет адреси: https://www.prinz.law/urteile/bgh/XII_ZR__85-96. Приступ остварен дана: 12. априла 2019. године.

⁵⁷⁵ Пар. 1612, ст. 3 НГЗ, гласи: „Износи издржавања исплаћују се једном месечно и то унапред. Уколико наступи смрт повериоца издржавања у току месеца дужник дугује целокупну месечну рату издржавања”.

једном месечно, те да се висина пригодног издржавања одређује у складу са пар. 1610 НГЗ-а,⁵⁷⁶ који је у вези са пар. 1615 л, ст. 3 НГЗ-а.⁵⁷⁷

Немачки судови су становишта да је животни стандард мајке који је имала до порађаја од значаја, приликом одмеравања висине издржавања,⁵⁷⁸ али и прецизирају, ако је мајка била запослена пре трудноће, висина издржавања одмериће се према висини њених примања.⁵⁷⁹ Будући да је право из пар. 1963 НГЗ-а нормирано ради заштите интереса будућег наследника, вредност издржавања ограничена је на вредност његовог наследног дела.⁵⁸⁰ Уколико мајка прима издржавање, на основу пар. 1969 НГЗ-а, њој не припада право на издржавање, предвиђено пар. 1963 НГЗ-а.⁵⁸¹

У теорији се истиче, ако је мајка наследник оставиоца, онда њена егзистенција не зависи од права, предвиђеног пар. 1963 НГЗ-а, будући да јој наслеђивањем припада иметак, који је дужна првенствено да утроши на своје издржавање. Исто тако, мајци будућег наследника неће припасти издржавање, ако она већ прима издржавање у складу са одредбама пар. 1615 л НГЗ-а.⁵⁸²

Шта предвиђа пар. 1615 НГЗ-а и од каквог је значаја за наше истраживање?

Немачки законодавац је, пар. 1615 НГЗ-а, нормирао да мајка детета има право на издржавање од оца детета у периоду од шест недеља, пре порађаја, и осам недеља, након порађаја. Мајка има права на издржавање до три године након рођења детета, уколико није у могућности да сама себе издржава, при чему тај рок може бити продужен из оправданих разлога, водећи рачуна о интересима детета.⁵⁸³ Даље, немачки законописац прецизира да се на издржавање мајке, аналогно примењују одредбе које важе за издржавање између сродника, да дужност оца детета претходи дужности

⁵⁷⁶ Пар. 1610 НГЗ, гласи: „Висина издржавања на коју поверилац издржавања има права детерминисана је животним стандардом примаоца издржавања и подразумева адекватно издржавања. Издржавање покрива трошкове живота, трошкове професионалних обука и образовања особама којима је образовање неопходно”.

⁵⁷⁷ Наведено према: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 123.

⁵⁷⁸ Видети одлуку: BGH, Beschluss vom 10. Juni 2015 - XII ZB 251/14 - OLG Karlsruhe AG Karlsruhe. Текст одлуке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=Aktuell&Sort=12288&nr=71560&pos=19&anz=526>. Приступ, остварен дана: 12. априла 2019. године.

⁵⁷⁹ Видети, одлуку: BGH, Urteil vom 16. Dezember 2009 - XII ZR 50/08 - OLG Hamm AG Bocholt. Текст одлуке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=3d7504b2261810448b59a7e666d773bb&nr=50646&pos=0&anz=1>. Приступ, остварен дана: 12. априла 2019. године.

⁵⁸⁰ Наведено према: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 123.

⁵⁸¹ Наведено према: N. Stojanović, Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, ..., стр. 674; A. Röthel, наведено дело, стр. 63.

⁵⁸² Наведено према: A. Röthel, наведено дело, стр. 63.

⁵⁸³ Видети: пар. 1615 л, ст. 1 и ст. 2 НГЗ.

издржавања рођака мајке детета, те да се дужност издржавања не гаси смрћу оца, дужника издржавања, већ прелази на његове наследнике.⁵⁸⁴

Сагледавајући право на издржавање мајке будућег наследника из пар. 1963 НГЗ-а, кроз призму одредаба пар. 1615 НГЗ-а, немачки теоретичари изводе закључак, да право на издржавање мајке будућег наследника из пар. 1963 НГЗ-а има мали практични значај, будући да је конкурентно праву, предвиђеном пар. 1615 НГЗ-а и праву мајке на социјалну помоћ,⁵⁸⁵ те да има карактеристике једног субсидијарног права, које се примењује само ако путем других правила није обезбеђено издржавање.⁵⁸⁶

Иако се у немачкој правној књижевности на овакав начин говори о праву на издржавање мајке будућег наследника, ипак се његов практични значај не негира у потпуности, нити се доводи у питање његов *ratio legis*, који се огледа у заштити интереса зачете, а нерођене деце.⁵⁸⁷ Ово из разлога што ће правила, предвиђена пар. 1963 НГЗ-а, добити на значају у ситуацији када је зачето, а нерођено дете једини наследник оставиоца, и када мајка будућег наследника право на издржавање не може остварити према одредбама пар. 1615 НГЗ-а. У том случају ће мајка своје право остварити преко извршиоца тестаментa. Уколико није одређен извршилац тестаментa, мајка мора да поднесе захтев за уређење управљања заоставштином.⁵⁸⁸

У немачкој правној књижевности, истиче се да поступак за плаћање издржавања може да траје предуго, имајући у виду да се ова врста поступка не налази на листи предвиђеној пар. 621 Законика о грађанском поступку, те за његово остваривање не важе правила о надлежности породичног суда, већ о таквом праву одлучује суд у редовном поступку.⁵⁸⁹ Имајући у виду такво стање ствари, исти аутори упућују да се ово право може на ефикасан начин остварити у поступку ради издавања привремене мере, како је то уређено пар. 940 Законика о грађанском поступку, против старатеља заоставштине и евентуалних наследника.⁵⁹⁰

Мајци будућег наследника, утврђени износи издржавања, исплаћују се из заоставштине, у складу са одредбама пар. 1967 НГЗ-а. Анализирајући одредбе пар. 1967 НГЗ-а, произлази да се износи издржавања мајци будућег наследника исплаћују из

⁵⁸⁴ Видети: пар. 1615 л, ст. 3 НГЗ.

⁵⁸⁵ Наведено према: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 123.

⁵⁸⁶ Наведено према: A. Röthel, наведено дело, стр. 63.

⁵⁸⁷ Видети: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 123; D. Leipold, наведено дело, стр. 78; A. Röthel, наведено дело, стр. 63.

⁵⁸⁸ Наведено према: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 123.

⁵⁸⁹ Наведено према: *Ibidem*, стр. 123.

⁵⁹⁰ Наведено према: *Ibidem*, стр. 123.

заоставштине, да за намирење износа издржавања одговарају наследници оставиоца, те да је обавеза издржавања обавеза која је остала иза оставиоца и који је саставни део заоставштине, тзв. пасива заоставштине. У немачкој правној теорији се појашњава да право на издржавање мајке будућег наследника, има карактер, наследноправне обавеза, за разлику од стицања предмета домаћинства и права на тридесет дана, који се по својој правној природи квалификују као законски легати.⁵⁹¹

Будући да је право на издржавање мајке будућег наследника стављено под окриље пар. 1967 НГЗ-а, произлази да је реч о праву које је приоритетног карактера у односу на право на предмете домаћинства и право на тридесет дана, која се намирују под условима предвиђеним за испоруке. Такође, реч је о праву које је уређено императивном правном нормом, што даље имплицира да оставилац не може лишити мајку будућег наследника права на издржавање, нити се мајка таквог права може одрећи. Мишљења смо да је оваквим начином квалификације правне природе права на издржавање мајке будућег наследника, немачки законописац на још један начин потврдио да обезбеђивање издржавања мајке будућег наследника, игра значајну улогу у спровођењу популационе политике.

Ваљало би истакнути да је од посебног значаја за наше истраживање чињеница што је немачки законодавац, у оквирима своје правозаштитне мисије, посебну пажњу посветио егзистенцијалној сигурности и елементарним потребама бремените жене и интересима нерођеног детета. Таква чињеница је вредна нашег респекта, пажње и разматрања, посебно из разлога што је одредбама пар. 1963 НГЗ-а обезбеђен континуитет у породичноправној заштити мајке будућег наследника из пар. 1615 л НГЗ-а за који се ми у истраживању залажемо, и што је на тај начин додатно ојачана њена правна позиција.

Нема сумње да је на тај начин, немачки законописац учинио да најбољи интерес детета и жене у чијој се утроби оно развија, или је од ње рођено, мора бити обезбеђен и у случају смрти оца, дужника издржавања. Мишљења смо да је тако усмерена нормативна делатност немачког законописца, у складу са посебном заштитом породице и деце, нормиране чл. 6 ст. 1 и ст. 4 Устава Савезне Републике Немачке.⁵⁹² Осим тога,

⁵⁹¹ Наведено према: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 123.

⁵⁹² Видети: чл. 6, ст. 4 Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Ausfertigungsdatum: 23. 05. 1949 Vollzitat: „Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 28. März 2019 (BGBl. I S. 404) geändert worden ist”. Текст Устава Немачке у електронском формату,

можемо рећи да је овако усмерена законодавна активност немачког законописца видљива и као један од начина имплементације чл. 3 Конвенције о правима детета, путем наследноправних одредаба, у немачко законодавство.⁵⁹³

Такође, истичемо да се, према садржини параграфа који уређују право мајке будућег наследника на издржавање, право на тридесет дана и права на предмете домаћинства, може закључити да је немачки законописац уређивању установе наслеђивања, приступио на начин којим се јасно да нагласити социјална и морална димензија наследног права.

г. Право на нужни део

Немачки законописац стипулисао је право на нужни део, у корист потомака оставиоца, родитеља, брачног друга и истополног партнера оставиоца који је са оставиоцем живео у регистрованој партнерској заједници или браку.⁵⁹⁴ Према слову Закона, нужни део свих наведених субјеката, представља 1/2 од вредности законског наследног дела.⁵⁹⁵ На основу садржине пар. 2303 НГЗ-а, може се закључити да је право на нужни део, једно законом унапред дефинисано и одмерено потраживање, које нужни наследници могу да остваре под условима и на начин одређен законом.⁵⁹⁶ Отуда, произлази да су нужни наследници, наследноправни сингуларни сукцесори оставиоца на основу закона.

Право на нужни део у немачком праву може бити повређено завештајним располагањима оставиоца и учињеним поклонима. У тим случајевима, законодавац овлашћује нужне наследнике, да, судским путем, захтевају намирење свог потраживања. Према нормативној конструкцији пар. 2318, ст. 1 НГЗ-а, нужни наследници имају права да захтевају намирење законом припадајуће вредности нужног

доступан је на интернет адреси: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>. Приступ остварен, дана: 25. августа 2019. године.

⁵⁹³ Чл. 3, ст. 1 Конвенције о правима детета, гласи: „У свим активностима које се тичу деце, без обзира да ли их предузимају јавне или приватне институције социјалног старања, судови, административни органи или законодавна тела, најбољи интерес детета биће од првенственог значаја”. Текст Конвенције о правима детета, усвојене од стране Генералне скупштине Уједињених нација 1989. године, доступан је на интернет адреси: [http://www.unhcr.rs/media/Konvencija%20o%20pravima%20deteta%20\(1989\).pdf](http://www.unhcr.rs/media/Konvencija%20o%20pravima%20deteta%20(1989).pdf). Приступ остварен дана: 16. априла 2019. године.

⁵⁹⁴ Видети: пар. 10, ст. 1, тач. 1 Закона о регистрованом животном партнерству. Наташа Стојановић, појашњава да: „Све до доношења Закона о животној заједници из 2001. године, животни партнер оставиоца, осим брачног друга, није могао бити нужни наследник”. Наведено према: N. Stojanović, *Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, ...*, стр. 674.

⁵⁹⁵ Видети: пар. 2303 НГЗ.

⁵⁹⁶ Видети: пар. 2303–2338 НГЗ.

дела од завештајних наследника. Ако су завештајни наследници оптерећени испорукама или налозима, имају права да одбију испуњење истих, у мери која је непоходна за намирење вредности нужног дела који им по закону припада.⁵⁹⁷

Уколико је нужни део повређен учињеним поклонима, законописац је у корист нужних наследника стипулисао право да захтевају намирење од поклонопримаца.⁵⁹⁸ Према слову Закона, за намирење нужних наследника, одговарају поклонопримци, поштујући законом устаљен следоред, од поклонопримца коме је поклон најкасније учињен, тако редом, до поклонопримца коме је поклон најраније у времену учињен.⁵⁹⁹

Уколико је право на нужни део повређено завештајним располагањима, право нужних наследника да захтевају намирење нужног дела застарева у року од три године, од када је нужни наследник сазнао за отварање наслеђа и за чињеницу да му је право повређено, и у објективном року од тридесет година од дана отварања наслеђа.⁶⁰⁰ У случају да је право на нужни део повређено поклонима, право да се захтева намирење нужног дела застарева у року од три године од дана отварања наслеђа.⁶⁰¹

Будући да је немачки законодавац, нормирао право на нужни део као једно потраживање (облигационо право), чији се *ratio legis* огледа у заштити најужег круга законских наследника оставиоца од његове слободе располагања, као логично се намеће питање, да ли и у којој мери право на нужни део као облигационо право штити нужне наследнике, те ако је та заштита изведена до крајњих граница, на који начин је немачки законописац то учинио?

Према слову Закона, нужни наследници који су у парничном поступку исходовали, пресуду којом се њихови дужници (завештајни наследници, корисници налога, испорукопримци, поклонопримци), обавезују на исплату новчане противвредности нужног дела, моћи ће да наплате своја потраживања у извршном поступку, према опште важећим правилима за намирење доспелих потраживања.⁶⁰²

Анализирајући одредбе Законика о цивилној процедури Немачке, којима је регулисана извршна процедура, може се закључити да немачки законодавац ниједном одредбом, није дао приоритет нужним наследницима у намирењу потраживања нужног

⁵⁹⁷ Видети: пар. 2318 НГЗ.

⁵⁹⁸ Видети: пар. 2329, ст. 1 НГЗ.

⁵⁹⁹ Видети: пар. 2329, ст. 2 и ст. 3 НГЗ.

⁶⁰⁰ Видети: пар. 199, ст. 1, тач. 2, пар. 195 и пар. 199, ст. 3а НГЗ.

⁶⁰¹ Видети: пар. 2332 НГЗ, у вези са пар. 195 НГЗ.

⁶⁰² Видети: пар. 828–863 Zivilprozessordnung. Текст Законика о цивилној процедури Немачке, у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/>. Приступ остварен, дана: 23. априла 2019. године.

дела у односу на остале повериоце извршног дужника. Имајући у виду овакво стање ствари, можемо закључити да право на нужни део као облигационо право, не обезбеђује заштиту нужним наследницима у сваком случају, будући да његово намирeње може постати упитно, услед стриктне примене одредаба Закона о цивилној процедури Немачке, које регулишу извршни поступак.

Међутим, од оваквог стања ствари постоји одступање на шта се указује у немачкој литератури. Она се огледа у следећем: „Пленидба ствари, у оквиру принудног извршења, према пар. 852, ст. 1 Закона о цивилној процедури Немачке, дозвољена је само када је потраживање уговорено или утужено, међутим Врховни суд Немачке ово ограничење везује за могућност уновчивости потраживања, те се због интереса поверилаца дозвољава и претходна заплена ствари што доводи до стварања права залогe, која производи дејство од тренутка саме пленидбе уколико је потраживање касније уговорено или је утужено од стране носиоца права на нужни део”.⁶⁰³

Мишљења смо да овако екстензивно тумачење одредбе пар. 852, ст. 1 Закона о цивилној процедури Немачке од стране Врховног суда Немачке заслужује респект. Међутим ваљало би указати, да упркос томе што је Врховни суд Немачке на овакав начин практично ојачао позицију нужних наследника у извршном поступку, ипак нужни наследници подлежу ризику, који са собом носи рангирање заложних права, на шта јасно указује Врховни суд Немачке, наводећи да се ранг заложног права утврђује према времену заплене.⁶⁰⁴

Сматрамо да је од значаја за наше истраживање и тумачење одредбе пар. 852, ст. 1 Закона о цивилној процедури Немачке, дато од стране Врховног суда Немачке, у коме се инсистира на социјалној димензији ове одредбе и указује да потраживања из породичних односа морају да уживају приоритет у односу на потраживања лица која нису из круга породице.⁶⁰⁵

Иако не постоји гаранција сигурног намирења потраживања нужних наследника у немачком праву, сматрамо битном чињеницу, то што је Врховни суд Немачке својим тумачењима, померио границе одредбе пар. 852, ст. 1 Закона о цивилној процедури и

⁶⁰³ Видети: одлуку Врховног суда BGHZ 123, 183=NJW 1993, 2876=JR 1994, 416. Наведено према: D. Leipold, *Erbrecht*, Tübingen, 2002, стр. 37.

⁶⁰⁴ Видети: одлуку BGH, Beschluss vom 26. 02. 2009 - VII ZB 30/08. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://openjur.de/u/72843.html>. Приступ остварен, дана: 23. априла 2019. године.

⁶⁰⁵ Видети: одлуку Oberlandesgericht Brandenburg Urt. v. 08. 06. 2011, Az.: 13 U 108/09. Одлука је доступна на интернет адреси: https://www.jurion.de/urteile/olg-brandenburg/2011-06-08/13-u-108_09/. Приступ остварен, дана: 23. априла 2019. године.

указао на значај који има потраживање нужног дела, али и на значај потраживања која генерално проистичу из породичних односа.

Таква становишта су драгоцене за наше истраживање. Она не само да скрећу пажњу законописцу, научној и стручној јавности, на значај права на нужни део, већ указују и на неопходност привилеговања нужних наследника у извршној процедури, и потреби да се пронађу адекватни механизми који ће бити у служби сигурног намирења потраживања нужних наследника. То даље указује, да се само на тај начин може у потпуности остварити уставноправна гаранција нормирана чл. 14, ст. 1 Устава Немачке.⁶⁰⁶

В. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у аустријском праву

1. Уводне напомене

Сингуларна сукцесија за случај смрти на основу закона у аустријском праву, настаје у случајевима стицања предмета домаћинства,⁶⁰⁷ издржавања деце оставиоца,⁶⁰⁸ издржавања супружника оставиоца и партнера из регистроване партнерске заједнице,⁶⁰⁹ издржавања нужних наследника, искључених из наслеђа (*Vererbliche Unterlahtsansprüche*)⁶¹⁰ и у случају стицања нужног дела заоставштине (*Recht auf den Pflichtteil*).⁶¹¹ Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона настаје и у случају издржавања разведеног супружника оставиоца.⁶¹² Такође, сингуларна сукцесија за случај смрти на основу закона, настаје и у случају тзв. легата који се оставља на име неге оставиоца (*Pflegevermächtnis*).⁶¹³

У редовима који следе, настојаћемо да што детаљнијом анализом параграфа АГЗ-а и Закона о браку Аустрије, који нормирају напред наведене облике сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона, ставова заступаних у аустријској правној књижевности и судској пракси, изведемо закључак који субјекти, под каквим условима и на које начине могу остварити права, која су стипулисана у њихову корист.

⁶⁰⁶ Видети: чл. 14, ст. 1 Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland.

⁶⁰⁷ Видети: пар. 745 АГЗ (раније пар. 758 АГЗ).

⁶⁰⁸ Видети: пар. 233 АГЗ (раније пар. 142 и пар. 166 АГЗ).

⁶⁰⁹ Видети: пар. 747 АГЗ (раније пар. 796 АГЗ).

⁶¹⁰ Видети: пар. 777 АГЗ (раније пар. 795 АГЗ).

⁶¹¹ Видети: пар. 757 АГЗ (раније пар. 762 АГЗ).

⁶¹² Видети: пар. 78 ЗОБА.

⁶¹³ Видети: пар. 677 и пар. 678 АГЗ.

Посебну пажњу, посветићемо тражењу одговора на питање, да ли и у којој мери наведени облици наследноправне сингуларне сукцесија на основу закона, могу бити искључени или ограничени завештајним располагањима? Будући да сваки од напред споменутих правних института има своју сврху, ради које је конституисан, настојаћемо да изведемо закључак да ли је аустријски законописац креирао и ефикасне механизме, уз чију помоћ би нормирана права могла бити практично реализована у сваком од животних случајева.

Сумирајући резултате до којих будемо дошли у нашем истраживању, бићемо у прилици да научној и стручној јавности презентујемо одговор на питање, да ли је аустријски законописац и уз помоћ којих наследноправних механизма, обезбедио континуитет породичноправне заштите.

а. Право на предмете домаћинства

Према слову Закона, право на предмете домаћинства (*Gesetzliches Vorausvermächtnis*) припада супружнику оставиоца⁶¹⁴ и партнеру из регистроване партнерске заједнице, способном за наслеђивање, који је живео у истом домаћинству са оставиоцем. Право на предмете домаћинства, припада и ванбрачном партнеру оставиоца, различитог или истог пола, који је као његов супружник живео са оставиоцем у истом домаћинству најмање три године до смрти оставиоца.⁶¹⁵

Брачни друг оставиоца, партнер из регистроване партнерске заједнице, као и ванбрачни партнер, могу да уживају право нормирано пар. 745 АГЗ-а, само у случају када им није обезбеђено исто право на другачији начин, примера ради, путем завештања, применом правила редовног законског наслеђивања или путем сусвојине. Према становишту аустријске судске праксе, постојање једног од споменутих правних основа из којих брачни друг оставиоца црпе право становања и коришћења предмета домаћинства искључује примену пар. 758 (сада пар. 745) АГЗ-а.⁶¹⁶

Отуда закључујемо да је право на предмете домаћинства једно субсидијарно право. Аустријска судска пракса је становишта, да је право на предмете домаћинства

⁶¹⁴ Према одредби пар. 44 АГЗ, почев од 1. јануара 2019. године, брак могу закључити како лица различитог, тако и истог пола.

⁶¹⁵ Видети: пар. 745 АГЗ.

⁶¹⁶ Видети одлуку: ТЕ ОГН 2000/11/23 2Об211/99i. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/304157>. Приступ остварен, дана: 28. априла 2019. године.

једно „интервентно право”, те да као такво припада брачном другу оставиоца, без обзира на његове имовинске прилике.⁶¹⁷

Шта све спада у предмете домаћинства?

Иако у свом дословном преводу, ово право подразумева, предмете домаћинства, указујемо да је у питању једно комплексно право. Оно у себи обједињује како право становања, тако и право употребе покретних ствари којима је стан опремљен.⁶¹⁸ Аустријски правни теоретичари, указују, да у категорију предмета домаћинства спадају намештај, теписи, слике. Ствари, које су служиле вршењу делатности оставиоца не припадају предметима домаћинства.⁶¹⁹

У аустријској судској пракси појашњено је да пар. 758 (сада пар. 745) АГЗ-а, не познаје разлику између мале и велике вредности предмета домаћинства, међутим, истиче се да је потребно водити рачуна о томе да ли су предмети „потребни или непотребни” за даље вођење домаћинства, указујући да се *ratio legis* пар. 758 (сада пар. 745) АГЗ-а, не састоји у томе да се животни положај брачног друга оставиоца унапреди. Исти суд указује, да у категорију предмета домаћинства спадају и права, нормирана пар. 285 (сада пар. 307) АГЗ-а,⁶²⁰ која се односе на кућне предмете, примера ради, право на закуп аутомобила.⁶²¹

Будући да право на предмете домаћинства подразумева, право брачног друга оставиоца да станује у досадашњем стамбеном простору, у правној теорији, указано је, да супружник оставиоца своје право може реализовати на стану који је до тада користио и који је саставни део заоставштине, при чему није у обавези да плаћа кирије наследницима.⁶²²

Аустријска судска пракса, такође, је становишта, да је обим права становања, који произлази из садржине пар. 758 (сада пар. 745) АГЗ-а, једнак границама у којима је то право брачни друг оставиоца уживао и пре смрти оставиоца, с тим што суд

⁶¹⁷ Видети одлуку: TE OGH 2004/1/14 7Ob295/03р. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/291933>. Приступ остварен, дана: 29. априла 2019. године.

⁶¹⁸ Видети: W. Zankl, *Erbrecht, Lehr- und Praxishandbuch*, 8., überarbeitete Auflage, Wien, 2017, стр. 43.

⁶¹⁹ Видети: H. Koziol, R. Welser, *Grundriss des bürgerlichen Rechts*, Band II, Wien, 2007, стр. 475–476.

⁶²⁰ Видети: пар. 307 АГЗ.

⁶²¹ Тако, иако су у домаћинству оставиоца била два телевизора, супрузи оставиоца је на основу пар. 758 АГЗ-а, припао само један телевизор и то онај путем којег је она гледала филмове, а не и телевизор који је оставилац претежно користио за гледање утакмица. Видети одлуку: GZ. RV/0214-W/03. Одлука је доступна на адреси: <https://rdb.manz.at/document/rdb.tso.ENfindok16498TE>. Приступ остварен, дана: 23. фебруара 2020. године.

⁶²² Наведено према: W. Zankl, наведено дело, стр. 43.

подвлачи, да брачни друг оставиоца, има права да користи у тим границама стамбени простор, без икакве накнаде, иако је, примера ради такав стан луксузан.⁶²³

Према слову Закона, право на предмете домаћинства представља законску преиспоруку.⁶²⁴ Таквог су становишта и посленици правне мисли у Аустрији.⁶²⁵ Као таква, она се извршава пре свих осталих испорука. У наследноправној теорији, указано је да се: „Право на коришћење стамбеног простора, сматра виндикационом испоруком, а право на коришћење предмета домаћинства копијом дамнационе испоруке, која се разликује од оригинала по томе што надживелом брачном другу није потребна предаја предмета испоруке, пошто се он већ налази у његовој државини”.⁶²⁶

У аустријској судској пракси појашњено је да брачни друг оставиоца, према одредбама пар. 758 (сада пар. 745) АГЗ-а, не стиче *eo ipso* право становања, напротив, он стиче само право да захтева од осталих наследника да му допусте да користи стан и покретне ствари којима је он опремљен.⁶²⁷

Међутим, аустријски законописац није привилеговао брачног друга, партнера из регистроване партнерске заједнице и ванбрачног партнера оставиоца у односу на остале повериоце, већ је нормирао да ће се из заоставштине најпре исплатити повериоци оставиоца, потом нужни наследници, а након њих биће намирено потраживање брачног друга оставиоца из пар. 758 (сада пар. 745) АГЗ-а, будући да има ранг испоруке издржавања.⁶²⁸

Аустријска судска пракса је, такође, становишта да брачном другу оставиоца, на основу пар. 758 (сада пар. 745) АГЗ-а, припада право потраживања, те да такво право остаје без дејства у конкуренцији са правима трећих лица. Такво стање ствари има за последицу да ће брачни друг оставиоца остати без предмета домаћинства, уколико након намирења повериоца не остане ништа од имања оставиоца.⁶²⁹

⁶²³ Видети одлуку: ТЕ ОGH 2004/5/11 5Об191/03d. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/290594>. Приступ остварен, дана: 28. априла 2019. године.

⁶²⁴ Видети: пар. 745 АГЗ.

⁶²⁵ Видети: В. Escher, наведено дело, стр. 40; W. Zankl, наведено дело, стр. 43.

⁶²⁶ Наведено према: N. Stojanović, *Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva, ...*, стр. 276.

⁶²⁷ Видети одлуку: ТЕ ОGH 2004/12/15 6Об233/04i. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/288337>. Приступ остварен, дана: 28. априла 2019. године.

⁶²⁸ Видети: пар. 691 АГЗ. У том правцу, видети: N. Stojanović, *Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, ...*, стр. 672.

⁶²⁹ Видети одлуку: ОGH 3Об220/00z. Одлука је у електронском формату доступна на интернет адреси: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_20010425_OGH0002_0030_OB00220_00Z0000_000. Приступ остварен, дана: 23. августа 2019. године.

Отуда је у аустријској правној теорији указано, да је у случају презадужености оставиоца, потребно претходно заштитити брачног друга од повериоца оставиоца, обезбеђивањем стамбеног простора.⁶³⁰

Која је нормативна сврха права на предмете домаћинства и да ли је она остварива у сваком случају?

Аустријски законописац је право на предмете домаћинства нормирао са циљем да се омогући брачном другу оставиоца, да настави свој живот у досадашњим приликама.⁶³¹ Такав *ratio legis* подразумева, право брачног друга оставиоца да настави да живи у стамбеној јединици, коју је ефективно користио пре смрти оставиоца, и право да користи покретне ствари, које су му неопходне ради даљег вођења домаћинства.

У аустријској правној књижевности се право на предмете домаћинства види и као „додатна погодност” (*additional benefit*), на основу које преживели брачни друг има права да живи у досадашњем дому.⁶³²

Наш закључак о нормативном циљу пар. 745 АГЗ-а, додатно употпуњује и становиште, заступано у аустријској судској пракси, којим се јасно указује да не постоји дилема по питању законског циља који произлази из пар. 758 (сада пар. 745) АГЗ-а. Наиме, суд указује, да је у радним материјалима за *ErbRÄG-a* из 1898. године, истакнуто да се термином „*weiter*” изражава идеја да се брачном другу оставиоца омогући коришћење стана као и раније, с тим што, уколико би се брачни друг оставиоца иселио из стана, без намере да се у стан врати, не би се могло више говорити о наставку његовог становања.⁶³³

Анализирајући одредбе пар. 758 (сада пар. 745) АГЗ-а, ставове доктрине по питању правне природе овог правног института и судску праксу,⁶³⁴ произлази да нема дилеме по питању одређивања правног положаја брачног друга оставиоца, уживаоца права из пар. 758 (сада пар. 745) АГЗ-а, и да се јасно може закључити да је брачни друг оставиоца његов наследноправни сингуларни сукцесор на основу закона. Он стиче само

⁶³⁰ Наведено према: Н. Barta, *Zivilrecht. Grundriss and Einführung in das Rechtsdenken*, Wien, 2004, Teil 2, Kapitel 17, стр. 1026. Књига је у електронском формату доступна на интернет адреси: https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/buch/pdf/zivilrecht2004_kapitel17.pdf. Приступ остварен, дана: 3. марта 2020. године.

⁶³¹ Видети: В. Escher, наведено дело, стр. 39–40; W. Zankl, наведено дело, стр. 43.

⁶³² Наведено према: К. G. C. Reid, M. J. DE Waal, R. Zimmermann, *Comparative Succession Law, Intestate Succession*, Oxford, 2015, стр. 175.

⁶³³ Видети одлуку: ТЕ OGH 2007/2/7 2Ob187/06у. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/280646>. Приступ остварен, дана: 28. априла 2019. године.

⁶³⁴ Видети одлуку: ТЕ OGH 2001/4/25 3Ob220/00z. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/302533>. Приступ остварен, дана: 2. маја 2019. године.

права из заоставштине, не и обавезе. Судаћи према одредбама пар. 691 АГЗ-а, брачни друг оставиоца, ипак, посредно одговара за дугове оставиоца, будући да се ова привилегија може реализовати само уколико постоји чиста вредност заоставштине.⁶³⁵

Право на предмете домаћинства припада брачном другу оставиоца поврх његовог наследног дела, међутим, према одредбама пар. 789 (сада пар. 781) АГЗ-а, оваква законска преиспорука се урачунава у нужни део брачног друга оставиоца (*Vorschuss auf den Pflichtteil*).⁶³⁶ Таквог је становишта и аустријска судска пракса.⁶³⁷

б. Прво на издржавање из заоставштине

Према слову АГЗ-а, право на издржавање из заоставштине (*Vererbliche Unterlahtsansprüche*) припада деци оставиоца,⁶³⁸ брачном другу оставиоца и партнеру из регистроване партнерске заједнице.⁶³⁹ Право на издржавање у случају нужде, припада и нужном наследнику искљученом из наслеђа.⁶⁴⁰ Такође, ово право припада и разведеном брачном другу оставиоца, али не сходно одредбама АГЗ-а, већ према одредбама Закона о браку Аустрије.⁶⁴¹

Аустријски законодаписац, нормирао је право на издржавање, са циљем да обезбеди егзистенцијални минимум брачном другу, односно партнеру оставиоца из регистроване партнерске заједнице, којег је оставилац издржавао за живота, као и нужним наследницима који се налазе у стању нужде.

У аустријској судској пракси, прецизира се да два једина услова која брачни друг оставиоца или његов партнер из регистроване партнерске заједнице морају да испуне, у циљу остваривања права, предвиђеног пар. 796 (сада пар. 747) АГЗ-а, јесу: немање средстава за издржавање и да брачни друг оставиоца није закључио други брак, након смрти оставиоца, односно да његов партнер није регистровао партнерску заједницу са другим лицем. На остваривање овог права немају утицаја старост оставиоца и то колико би он био у могућности да пружи издржавање да је жив.⁶⁴²

⁶³⁵ Видети: пар. 691 АГЗ.

⁶³⁶ Видети: пар. 781, ст. 2, тач. 2 АГЗ (раније пар. 789 АГЗ).

⁶³⁷ Видети одлуку: ТЕ ОGH 2000/11/23 2Об211/99i. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/304157>. Приступ остварен, дана: 2. маја 2019. године.

⁶³⁸ Видети: пар. 233 АГЗ.

⁶³⁹ Видети: пар. 747 АГЗ.

⁶⁴⁰ Видети: пар. 777 АГЗ.

⁶⁴¹ Видети: пар. 78 ЗОБА.

⁶⁴² Видети одлуку: ТЕ ОGH 1968/1/9 8Об346/67. Текст одлуке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/364262>. Приступ остварен, дана: 9. маја 2019. године.

Нужни наследник који је искључен из наслеђа, оствариће право на издржавање, уколико испуњава услов немања средстава за издржавање.

Према садржини одредаба пар. 796 (сада пар. 747) АГЗ-а, на које смо се позвали у пређашњим редовима, може се закључити да је право на издржавање једно субсидијарно право, које ће брачни друг оставиоца и његов партнер из регистроване партнерске заједнице, уживати само у случају када имовинска корист, коју је стекао путем завештања, уговора о наслеђивању, или применом правила редовног интестатског наслеђивања, јавних и приватних прихода, те сопствених примања, нису довољна за подмиривање њихових егзистенцијалних потреба.⁶⁴³

Будући да циљ овако конституисаног права, није да привилегује и додатно оснажи имовинску позицију, законом одређене категорије субјекта, већ да им се обезбеде *a minima* услови за живот, и у наследноправној теорији је указано да ће се из заоставштине намиривати потребно издржавање, када издржавање није обезбеђено вредношћу наследног дела или испоруке.⁶⁴⁴

Аустријска судска пракса, стоји на становишту да је захтев за издржавање поднет, на основу на пар. 796 (сада пар. 747) АГЗ-а, „допунске природе”, те да ће исти бити одбијен, у случају када је брачном дугу оставиоца егзистенција обезбеђена путем нужног дела из заоставштине, или пак сопствене имовине, разумног запослења, инвалидске пензије и штедних улога.⁶⁴⁵

Под претпоставком да су испуњени услови, предвиђени пар. 796 (сада пар. 747) АГЗ-а, брачни друг оставиоца, његов партнер из регистроване партнерске заједнице, нужни наследник, искључен из наслеђа, и разведени брачни друг оставиоца према одредбама пар. 78 Закона о браку Аустрије, имају права да од наследника захтевају плаћање износа за издржавање.

У аустријској судској пракси, истиче се да се облигационоправна природа права на издржавање, може преобразити у стварноправну природу, путем уговора или завештајног располагања, те да издржавање може бити исплаћено и у натури, с тим што суд прецизира да то не подразумева и конституисање станарског права на име

⁶⁴³ Видети одлуку: ТЕ OGH 1982/4/21 1Ob592/82. Текст одлуке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/359234>. Приступ остварен, дана: 8. маја 2019. године.

⁶⁴⁴ Видети: пар. 747 АГЗ. Наведено према: N. Stojanović, *Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, ...*, стр. 672.

⁶⁴⁵ Видети одлуку: ТЕ OGH 1985/6/13 7Ob560/85. Текст одлуке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/304157>. Приступ остварен, дана: 8. маја 2019. године.

издржавања, будући да станарско право није предвиђено пар. 796 (сада пар. 747) АГЗ-а.⁶⁴⁶

Како наследници одговарају за намирење износа издржавања?

У аустријској судској пракси, ближе је појашњен пар. 796 (сада пар.747) АГЗ-а, и указано је да наследници оставиоца одговарају за намирење повериоца издржавања увек до вредности наслеђене имовине. Ово и у случају када су се прихватили наслеђа, на основу безусловене изјаве о прихватању наслеђа. Такође, исти суд подвлачи, да иако разведени брачни друг оставиоца има права на издржавање, у складу са чл. 78 Закона о браку, који је у вези са чл. 68 истог Закона,⁶⁴⁷ и у том случају одговорност наследника за намирење износа издржавања је ограничена до вредности наслеђене имовине. У супротном, применом одредаба чл. 68 Закона о браку Аустрије, разведени брачни друг оставиоца би био привилегован у односу на супружника који је у браку, што је у супротности са сврхом пар. 796 (сада пар. 747) АГЗ-а. Такође, се истиче да не постоји правнополитички циљ, нити оправдање да наследници исплаћују издржавање разведеном супружнику из сопствене имовине.⁶⁴⁸

Брачни друг оставиоца, партнер из регистроване партнерске заједнице, деца оставиоца, разведени брачни друг и нужни наследници у случају нужде, налазе се у положају наследноправних сингуларних сукцесора на основу закона. Ово будући да, према слову Закона, стичу само право из заоставштине, без одговорности за дугове оставиоца. Међутим, наведени субјекти, на индиректан начин одговарају за дугове оставиоца, будући да ће право на издржавање бити реализовано само ако после намирења повериоца оставиоца и потраживања нужних наследника што год остане од имања оставиоца.⁶⁴⁹ У прилог нашем закључку, стоји и појашњење у правној књижевности да се из заоставштине најпре намирују повериоци, затим се намирују нужни делови нужних наследника, онда повериоци издржавање, те онда испорукопримци.⁶⁵⁰

Право на издржавање је регулисано императивним правним нормама. Субјекти у чију је корист оно стипулисано не могу се истог одрећи, такође их завешталац

⁶⁴⁶ Видети одлуку: ТЕ ОГН 1981/10/14 6Об8/81. Текст одлуке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/359627>. Приступ остварен, дана: 9. маја 2019. године.

⁶⁴⁷ Видети: пар. 68 ЗОБА.

⁶⁴⁸ Видети: пар. 801 и пар. 802 АГЗ; Такође, видети одлуку: ТЕ ОГН 2008/5/27 8Об38/08h. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/276154>. Приступ остварен, дана: 8. маја 2019. године.

⁶⁴⁹ Видети: пар. 691 АГЗ.

⁶⁵⁰ Видети: Наведено према: N. Stojanović, Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, ..., стр. 672.

завештајним располагањем не може лишити овог права. Аустријска судска пракса је становишта да ниједна одредба АГЗ-а, не указује на то да ови субјекти могу бити лишени права на издржавање, сходно томе, оно се признаје и нужном наследнику који је искључен из наслеђа.⁶⁵¹

Од великог значаја за наше истраживање, јесте чињеница да је аустријски законодаписац наследноправним одредбама, нормирао континуитет у породичноправној заштити деце оставиоца, супружника и партнера из регистроване партнерске заједнице, разведеног брачног друга и нужних наследника, искључених из заоставштине.

Такво стање ствари, говори у прилог да се једна од функција коју установа наслеђивања има у савременом друштву, огледа у гарантовању егзистенцијалног минимума оних лица, за које је оставилац, за живота, имао законску дужност издржавања. Поред наведеног, ваља указати да у прилог осавремењивања аустријске наследноправне регулативе и јачања њене социјалне улоге, говори и опредељење аустријског законодапца да право на предмете домаћинства стипулише поред брачног друга оставиоца и партнера из регистроване партнерске заједнице и у корист ванбрачног партнера оставиоца.

в. Легат који се оставља на име неге оставиоца

Изменама АГЗ-а, које су начињене 2015. године, аустријска наследноправна регулатива оплемењена је установом (*Pflegevermächtnis*), тзв. легата који се оставља на име неге оставиоца. Према слову Законика, лице које је у блиским односима са оставиоцем, које је о оставиоцу бринуло три године до његове смрти, од чега је неопходно да је ефективно бринуло о оставиоцу најмање шест месеци, има права да захтева легат на име неге оставиоца, из заоставштине оставиоца. Услов је да му није исплаћена накнада или није договорено плаћање.⁶⁵²

Закоником је прецизирано, да се под негом подразумева, она нега и помоћ, која је неопходна једном лицу. Такође, потребно је да, помоћ која се пружа једном лицу буде усмерена и на побољшање могућности за самостално задовољавање поједних животних потреба корисника неге.⁶⁵³

⁶⁵¹ Видети одлуку: S Vwgh Erkenntnis 2002/6/25 98/03/0201. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/140958>. Приступ остварен, дана: 8. маја 2019. године.

⁶⁵² Видети: пар. 677, ст.1 АГЗ.

⁶⁵³ Видети: пар. 677, ст. 2 АГЗ.

Лица блиска оставиоцу, примера, ради, су: његов брачни друг, партнер из регистроване партнерске заједнице, ванбрачни партнер оставиоца и њихова деца.⁶⁵⁴ Ови субјекти, уколико испуњавају услове прописане Закоником имају права да захтевају, да им се из заоставштине оставиоца исплати легат на име неге оставиоца.⁶⁵⁵ Будући да у односу на заоставштину оставиоца, имају једно потраживање, споменути субјекти се налазе у правном положају наследноправних сингуларних сукцесора на основу закона.

г. Право на нужни део

У аустријском праву, потомци оставиоца, брачни друг и партнер из регистроване партнерске заједнице, имају права на нужни део заоставштине (*Recht auf den Pflichtteil*).⁶⁵⁶ Према слову Закона, потомци оставиоца, брачни друг и партнер оставиоца из регистроване партнерске заједнице, на име нужног дела, добијају 1/2 од законског наследног дела.⁶⁵⁷

Судећи према садржини одредбе пар. 756 и пар. 761 АГЗ-а, може се закључити да нужним наследницима не припада аликвотни део заоставштине, већ његова новчана противвредност.⁶⁵⁸ У аустријској правној књижевности, указује се, „да је правна природа права на нужни део од самог почетка била спорна и наглашава да је 'HfD JGS 1844/781' разјаснио да нужни наследник има право потраживања одговарајуће вредности у новцу.”⁶⁵⁹ Данас, у погледу правне природе права на нужни део у аустријском праву, не постоји дилема. Посленици правне мисли јасно и недвосмислено указују да нужном наследнику нужни део припада у новцу⁶⁶⁰ и наглашавају да он нема права на аликвотни део заоставштине.⁶⁶¹

Могућност преображаја облигационоправне природе права на нужни део у стварноправну природу произлази из садржине пар. 761 АГЗ-а, у случају када је нужни део намирен путем завештајног располагања или путем учињеног поклона.⁶⁶² Будући да нужни наследници, у моменту делације, стичу право да захтевају исплату новчане

⁶⁵⁴ Видети: пар. 677, ст. 3 АГЗ.

⁶⁵⁵ Наведено према: Р. Spindler, *Das Pflegevermächtnis und seine Problemfelder*, Linz, 2018, стр. 26.

⁶⁵⁶ Видети: пар. 757 АГЗ (раније пар. 762 АГЗ).

⁶⁵⁷ Видети: пар. 759 АГЗ (раније пар. 765 АГЗ).

⁶⁵⁸ Видети: пар. 756 и пар. 761 АГЗ.

⁶⁵⁹ Наведено према: Н. Koziol, R. Welser, наведено дело, стр. 545.

⁶⁶⁰ Наведено према: В. Escher, наведено дело, стр. 161.

⁶⁶¹ Наведено према: Н. Barta, наведено дело, стр. 1028.

⁶⁶² Видети: пар. 761 АГЗ (раније пар. 774 АГЗ).

противвредности нужног дела, а не удео у заоставштини, они се налазе у положају наследноправних сингуларних сукцесора оставиоца на основу закона.

Право на исплату новчане противвредности нужног дела припада нужном наследнику коме, у смислу одредаба пар. 780 и пар. 781 АГЗ-а, није намирен нужни део и у случају када је вредност коју је нужни наследник примио на име нужног дела, мања од законом предвиђене и њему припадајуће вредности.⁶⁶³

Према одредби Законика, нужни наследник има права да захтева исплату новчане противвредности нужног дела од завештајних наследника и испорукопримаца, при чему законодавац прецизира да за намирење нужних наследника не одговарају законски испорукопримци својим законским преиспорукама. За намирење нужног наследника, завештајни наследници и испорукопримци одговарају сразмерно ономе што су стекли од завештаоца.⁶⁶⁴

У случају да завештајних располагања нема или су недовољна за намирење потраживања нужног дела, исплату новчане противвредности нужног дела дугују поклонопримци. За намирење нужних наследника одговарају најпре они поклонопримци који су последњи даровани. Уколико се ради о поклонима који су истовремено учињени, поклонопримци одговарају, истовремено и сразмерно примљеном поклону.⁶⁶⁵

Према слову Законика, нужни наследници имају права да захтевају исплату новчане противвредности нужног дела у року од три године.⁶⁶⁶ У аустријској правној књижевности појашњено је да, уколико је нужни део повређен завештајним располагањем, за почетак рока застарелости узима се тренутак проглашења тестаментa, а уколико се намирује из поклона, почетак рока застарелости рачуна се од тренутка делације. С тим што се појашњава да, уколико је завештањем одређено на који начин и у којој вредности се има намирити нужни део, али нужни део противно вољи оставиоца, није намирен, право да се захтева намирење нужног дела застарева у року од тридесет година.⁶⁶⁷

⁶⁶³ Видети: пар. 763 АГЗ.

⁶⁶⁴ Видети: пар. 764 АГЗ (раније пар. 783 АГЗ). У том правцу видети одлуку: ТЕ ОGH 2007/2/13 4Ob235/06x. Текст одлуке доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/280600>. Приступ остварен, дана: 17. маја 2019. године. У том правцу, видети: Н. Barta, наведено дело, стр. 1029.

⁶⁶⁵ Видети: пар. 789, ст. 2 АГЗ. У том правцу видети одлуку: ТЕ ОGH 2006/9/14 6Ob154/06z. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/282073>. Приступ остварен, дана: 17. маја 2019. године.

⁶⁶⁶ Видети: пар. 1487а АГЗ.

⁶⁶⁷ Наведено према: Н. Koziol, R. Welser, наведено дело, стр. 563.

У аустријској судској пракси, прецизира се да, уколико је право на нужни део повређено завештајним располагањима, рок застарелости почиње да тече од дана када је завештање проглашено.⁶⁶⁸

Полазећи од нормативне сврхе права на нужни део, која се састоји у обезбеђивању законом одређеној категорији субјеката минималног учешћа у заоставштини оставиоца, те да се аустријски законописац определио да се тај минимум има исплатити у новцу, постављамо питање да ли је и на који начин аустријски законописац обезбедио да се право на нужни део оствари у сваком од животних случајева?

Анализирајући најновије измене одредба АГЗ-а, произлази да је аустријски законописац материјалноправним одредбама, прописао посебне мере, које, имају за циљ да олакшају позицију лица обавезаних на исплату новчане противвредности нужног дела. Према слову Законика, субјекат обавезан на исплату нужног дела, има могућност да захтева исплату путем оброчних отплата, одлагање отплате за пет година, а по одлуци суда и за десет година. Ово, у случају, када би намирење било изузетно тешко за дужника, узимајући у обзир све околности случаја, примера ради, да је морао продати стан, ради обезбеђивања другог места становања или је изгубио посао, путем којег је себи обезбеђивао елементарне услове за живот.⁶⁶⁹

Аустријски законописац је, такође, имао у виду и положај нужних наследника, повериоца потраживања новчане противвредности нужног дела. У њихову корист стипулисао је право да захтевају обезбеђење потраживања нужног дела, као и право да захтевају престанак или измену одлагања у случају наступања променљивих околности.⁶⁷⁰

Аустријски правни теоретичари, указују, да нужним наследницима, такође, у оставинском поступку, будући да су странке, у смислу пар. 2 Закона о ванпарничном поступку Аустрије,⁶⁷¹ право на сачињавање инвентара прописаног пар. 804 АГЗ-а и право на одвајање заоставштине, предвиђено пар. 812 АГЗ-а.⁶⁷²

⁶⁶⁸ Видети одлуку: TE OGH 2010/2/23 4Ob222/09i. Одлука је у електронском формату доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/528309>. Приступ остварен, дана: 17. маја 2019. године.

⁶⁶⁹ Видети: пар. 767 АГЗ.

⁶⁷⁰ Видети: пар. 768 АГЗ.

⁶⁷¹ Видети: пар. 2 Закона о ванпарничном поступку Аустрије. Текст Außerstreitgesetz у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/gesetz/ausstrg>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

⁶⁷² Наведено према: Н. Koziol, R. Welser, наведено дело, стр. 563.

Поред указивања аустријских правних теоретичара, од великог значаја за наше истраживање јесу одлуке Врховног суда Аустрије, у којима се дају тумачења, на који то начин механизми предвиђени пар. 804 и 812 АГЗ-а, стоје у функцији заштите нужних наследника.⁶⁷³

Говорећи о праву нужних наследника да у оставинском поступку захтевају попис заоставштине, Врховни суд Аустрије, указује да се његова функција огледа у пружању основа за израчунавање нужног дела нужних наследника и стварању слике о томе у којој мери је нужни део повређен.⁶⁷⁴ Мишљења смо да је право на инвентар једно помоћно право, којим се нужни наследник може користити у оставинском поступку, са циљем да се формира једна добра полазна основа на путу ка остваривању новчане противвредности нужног дела.

Међутим, да би нужни наследници предупредили да у пракси дође до немогућности наплате новчане противвредности нужног дела, они могу захтевати сепарацију (одвајање) заоставштине од имовине наследника, све сходно пар. 812 АГЗ-а. Према слову Закона, повериоци, чије би потраживање било угрожено спајањем заоставштине са имовином наследника, имају права да захтевају одвајање имовине. Будући да је право на нужни део у аустријском праву овлашћење облигационоправне природе, то се нужни наследници, подједнако као и други повериоци, могу користити правом на сепарацију заоставштине.

Према виђењу аустријске судске праксе, идеја да се право на одвајање призна нужним наследницима произлази отуда што се првенствено из заоставштине имају намирити повериоци оставиоца, и да се морају заштити наследници од немогућности реализације свог наследног права.⁶⁷⁵

Када су у питању пак услови за остваривање права на сепарацију, запажамо да се аустријски законописац није детаљније бавио условима под којима је право, предвиђено пар. 812 АГЗ-а оствариво, већ на један апстрактан начин одређује да повериоци могу захтевати сепарацију, уколико би наплата њиховог потраживања била угрожена спајањем заоставштине и имовине наследника. Насупрот томе, у аустријској

⁶⁷³ Видети одлуку: ТЕ ОGH 2011/5/31 10Ob28/11g. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/524339>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

⁶⁷⁴ Видети одлуку: ТЕ ОGH 2010/6/17 2Ob229/09d. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/527323>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

⁶⁷⁵ Видети одлуку: ОGH 22. 2. 1983, 4 Ob 510/83 (KG Wiener Neustadt R 360/82; BG Neunkirchen A 372/79). Текст одлуке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_19830222_OGH0002_0040_OB00510_8300000_000. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

судској пракси наилазимо, како на тумачење нормативне сврхе пар. 812 АГЗ-а, и указивања на који то начин сепарација штити нужне наследнике, тако и на прецизирање услова за остваривање права на одвајање.

Према становишту Врховног суда Аустрије, сврха права на одвајање огледа се у заштити повериоца, на тај начин што ће одвојена имовина служити искључиво за намирење потраживања поверилаца који су захтевали одвајање, штитећи на тај начин повериоце од реалне опасности ненаплативости потраживања, уколико дође до спајања заоставштине и имовине наследника.⁶⁷⁶

Када су у питању услови за остваривање права на одвајање, аустријска судска пракса је становишта да није довољна реална могућност располагања, која само по себи постоји, већ је потребно да наследници оправдају своју забринутост,⁶⁷⁷ указивањем на конкретне околности које могу осујетити наплату њиховог потраживања, примера ради: да наследници који бораве у иностранству, тамо могу продати сву заоставштину, да су штедне књижице сакривене током пописа, да је наследник који не ради и не остварује приходе, уклонио већ неке предмете са имања, који иначе улазе у заоставштину, а остале намерава да прода, што је пре могуће.⁶⁷⁸

У аустријској правној теорији, указује се да се заштита малолетних лица или пак нужних наследника којима је потребна нега, обезбеђује у оставинском поступку и на тај начин што ће поступајући суд, по службеној дужности, захтевати доказ да је нужни део ових лица намирен или обезбеђен, све то на основу пар. 176, ст. 2 Закона о ванпарничном поступку Аустрије.⁶⁷⁹

Шта предвиђа пар. 176, ст. 2 Закона о ванпарничном поступку и од каквог је значаја за наше истраживање?

Према слову Закона, у циљу обезбеђења потраживања нужних наследника, али и других лица која имају каква наследна права, суд ће, по службеној дужности, затражити доказ да ли је њихово потраживање обезбеђено на начин предвиђен пар. 56 Закона о

⁶⁷⁶ Видети одлуку: ТЕ ОGH 2011/5/31 10Об28/11г. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/524339>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године; У том правцу, такође, видети одлуку: ОGH 22. 2. 1983, 4 Об 510/83 (KG Wiener Neustadt R 360/82; BG Neunkirchen A 372/79). Текст одлуке, у електронском формату доступан је на интернет адреси: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_19830222_OGH0002_0040_OB00510_8300000_000. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

⁶⁷⁷ Видети одлуку: ТЕ ОGH 2008/1/23 7Об5/08у. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/277390>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

⁶⁷⁸ Видети одлуку: ОGH 10. 09. 1985, 2Об614/85. Одлука је доступна на интернет адреси: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_19850910_OGH0002_0020_V00614_8500000_000. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

⁶⁷⁹ Наведено према: Н. Koziol, R. Welsch, наведено дело, стр. 563.

парничном поступку Аустрије. Уколико таквог обезбеђења нема, суд ће донети решење којим ће наложити дужницима нужних наследника да пруже одговарајуће обезбеђење потраживања новчане противвредности нужног дела.⁶⁸⁰

Тумачењем одредаба пар. 56 Закона о парничном поступку Аустрије, долазимо до закључка да потраживање нужних наследника може бити обезбеђено полагањем готовине у депозит, пружањем вредносних папира, конституисањем заложног права.⁶⁸¹

Примера ради, у аустријској судској пракси истиче се да је банкарска гаранција погодна средство за обезбеђење потраживања, да она замењује депозит који у потпуности штити интересе повериоца, те, сходо томе, она мора понудити највећи степен осигурања потраживања. Из тог разлога се банкарска гаранција презентује суду увек у оригиналу.⁶⁸²

Полазећи од законских одредаба и литературе на коју смо се позвали у пређашњим редовима, произлази да је аустријски законописац креирао ефикасне механизме у циљу обезбеђења намирења новчане противвредности нужних наследника. Мишљења смо да се механизмима попут права на инвентар, сепарацију и право нужних наследника да захтевају обезбеђење потраживања новчане противвредности нужног дела, те дужност пружања обезбеђења у случају када се у улози нужних наследника појављују малолетна и немоћна лица у ванпарничној процедури, обезбеђује да одредбе АГЗ-а, које уређују нужно наслеђивање, постигну свој потпуни практични ефекат. На тај начин долази и до остваривања нормативне сврхе права на нужни део, за коју смо рекли да се састоји у обезбеђивању минималног удела у заоставштини оставиоца.

Наглашавамо да је од посебног значаја за наше истраживање чињеница да је аустријски законописац, у оквиру своје правозаштитне мисије, посебну пажњу посветио заштити малолетних нужних наследника и оних нужних наследника којима је потребна нега. Према нашем мишљењу, такво стање ствари указује на то да је аустријски законописац, у оквиру наследноправне регулативе, водио рачуна о најбољем интересу детета, нормираног чл. 3 Конвенције о правима детета,⁶⁸³ али и о правима лица којима је потребна нега из чл.1 Женевске конвенције о правима особа са инвалидитетом. Такође, респект заслужује опредељење аустријског законописца, да

⁶⁸⁰ Видети: пар. 176, ст. 2 Закона о ванпарничној процедури Аустрије.

⁶⁸¹ Видети: пар. 56 *Zivilprozessordnung*. Текст Закона о парничној процедури Аустрије, у електронском формату доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/gesetz/zpo>. Приступ остварен, дана 3. марта 2020. године.

⁶⁸² Видети одлуку: TE OGH 2006/9/13 3Ob156/06x. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/282103>. Приступ остварен, дана: 23. маја 2019. године.

⁶⁸³ Видети: чл. 3 Конвенције о заштити детета.

материјалноправним одредбама стипулише право на обезбеђење потраживања новчане противвредности нужног дела у корист нужних наследника.⁶⁸⁴

Г. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у енглеском праву

1. Уводне напомене

Основе на којима се уздиже установа наслеђивања у енглеском праву уређене су одредбама The Administration of Estates Act, далеке 1925. године.⁶⁸⁵ Тако постављени темељи, уз мање и веће нормативне модификације, начињене законским документима: Intestates' Estates Act из 1952. године, The Family Provision Act из 1966. године, The Family Law Reform Act из 1969. године, The Inheritance Act из 1975. године, The Administration of Justice Act из 1977. године, The Family Law Reform Act из 1987. године, The Trusts of Land and Appointment of Trustees Act из 1996. године, The Civil Partnership из 2004. године, The Inheritance and Trustees Powers Act из 2014. године, постоје и данас.

Полазећи од одредаба одељка 33 (1) The Administration of Estates Act из 1925. године, произлази да сва права и обавезе оставиоца, у моменту делације, не прелазе на његове наследнике, већ на личног представника оставиоца (*personal representative*).⁶⁸⁶ Лични представник оставиоца, има све прерогативе наследника. Он је овлашћен да, након пријема заоставштине, исплати потраживања оставиочевих повериоца, чува, унапређује заоставштину, те да је ослобођену од било каквих обавеза, преда наследницима.⁶⁸⁷

⁶⁸⁴ Видети: чл. 1 Конвенције о правима особа са инвалидитетом, „Службени лист Европске заједнице” 2008/ с 75/01. Текст Конвенције, у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <http://www.sgnscg.com/images/zakoni/medjunarodni/Konvencijaosi.pdf>. Приступ остварен, дана: 23. маја 2019. године.

⁶⁸⁵ Видети: The Administration of Estates Act, 1925.

⁶⁸⁶ Видети: s 33 (1) The Administration of Estates Act 1925. Текст The Administration of Estates Act из 1925. године, са најновијим изменама и допунама у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/15-16/23/section/33>. Приступ остварен, дана: 28. маја 2019. године.

⁶⁸⁷ Видети: s 33, (2–7) The Administration of Estates Act 1925. Детаљније, видети: D. A. Chatteron, *Wills*, London, 2001, стр. 13–14. Књига је у електронском формату, доступна на интернет адреси: <https://books.google.rs/books?id=NOVvu0Nu8yUC&pg=PR2&lpg=PR2&dq=D.+A.+Chatteron,+Wills,+London,+2001&source=bl&ots=UA6qFgm6Us&sig=ACfU3U2ezzJ3u5rUWH3gYdRzBd9mfRBCEQ&hl=sr&sa=X&ved=2ahUKEwibntHWgNfiAhXqwcQBHcDEA5QQ6AEwAHoECAgQAQ#v=onepage&q=D.%20A.%20Chatteron%2C%20Wills%2C%20London%2C%202001&f=false>. Приступ остварен, дана: 28. маја 2019. године; D. H. Parry & J. B. Clark, наведено дело, стр. 8; W. S. Holdsworth, C. V. Vickers, *Law of succession*,

Мишљења смо да нормативна стилизација одељка 33 (1) The Administration of Estates Act из 1925. године, у исто време говори у прилог наследноправне универзалне сукцесије и исту искључује у потпуности. Ово из разлога, што енглески законописац говори о заоставштини као целини наслеђивању подобних права и обавеза, и у исто време одређује да заоставштина таквих квалитета и квантитета, не прелази на наследнике, већ се предаје личном представнику оставиоца. Лични представник је држи у законском трасту, установи која је карактеристична за енглеску правну традицију.⁶⁸⁸ Установа траста, према нашем мишљењу, искључује наследноправну универзалну сукцесију, која је својствена савременим правним системима, утемељеним на романској правној традицији.

Будући да у руке наследника оставиоца, посредством личног представника, стижу само права, не и обавезе, има места и закључку да је установа наслеђивања у енглеском праву уређена на принципима наследноправне сингуларне сукцесије. Међутим, и овакав закључак није одржив, будући да установа траста искључује и наследноправну сингуларну сукцесију на основу закона, какву познаје већина земља европског континента.

Отуда можемо рећи да је установа наслеђивања у енглеском праву специфична. Она обједињује елементе наследноправне универзалне и наследноправне сингуларне сукцесије, али не представља ни једну од њих у целини. Оваквом нашем закључку претходи закључак Наташе Стојановић, према којој: „У енглеском праву нема јасног разграничења између универзалне сукцесије и сингуларне сукцесије *mortis causa*. Разлог томе је постојање установе *personal representative*”.⁶⁸⁹

Имајући у виду овакво стање ствари, у продужетку рада, уважавајући предмет нашег истраживања, настојаћемо да кроз призму одредаба, које уређују стицање предмета домаћинства, законског легата, издржавања и брачног дома, енглеске правне књижевности и судске праксе, одговоримо на питања: којим субјектима и под којим условима припадају наведена права; у каквом су односу тако стипулисана права и слобода завештајног располагања; да ли је и на који начин енглески законописац

Testamentary and intestate, New Jersey, 2004, стр. 161–227; Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 110–111; N. Gavella, V. Belaj, наведено дело, стр. 23.

⁶⁸⁸ О установи законског траста, детаљније видети: М. Живковић, М. Станивуковић, *Међународно приватно право*, Београд, 2006, стр. 228; J. Vidić, *Naslednopravne posledice odnosa srodstva, braka i vanbračne zajednice u pravu Engleske*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 1–2/2008, стр. 700–701.

⁶⁸⁹ Наведено према: Н. Стојановић, *Испорука у наследном праву*, ..., стр. 110.

обезбедио континуитет породичноправне заштите, као и то да ли је такав континуитет остварив у сваком од практичних случајева.

а. Право на предмете домаћинства

Према изворној верзији The Administration of Estates Act из 1925. године, право на предмете домаћинства (*personal chattels*), припада брачном другу оставиоца,⁶⁹⁰ способном за наслеђивање, када на наслеђе конкурише заједно са наследницима оставиоца у првом и другом законском наследном реду.⁶⁹¹ Данас у енглеском праву, и партнери из регистроване партнерске заједнице, подједнако као и брачни друг оставиоца, уживају право на предмете домаћинства, у конкуренцији са наследницима првог и другог законског наследног реда.⁶⁹²

Који се све предмети сматрају предметима домаћинства?

Енглески законописац је у изворни текст The Administration of Estates Act из 1925. године, инкорпорирао поприлично дугачку листу ових предмета.⁶⁹³ У енглеској правној теорији, указано је, да се у судској пракси, такође, *personal chattels* прилично екстензивно тумачи. Тако, према становишту енглеске судске праксе у категорију

⁶⁹⁰ Законом о истополним браковима, који је ступио на правну снагу 13. марта 2014. године, предвиђено је да брак могу закључити и лица истог пола. Видети: Marriage (Same Sex Couples) Act 2013, на интернет адреси: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/30/pdfs/ukpga_20130030_en.pdf. Приступ остварен, дана: 15. новембра 2020. године.

⁶⁹¹ Видети: s. 46 (1) (i) The Administration of Estates Act 1925. Законодавне реформе установе наслеђивања с почетка XX века у Енглеској, биле су повод да се у енглеској правној књижевности изнесе запажање: „У њиховом гравитационом центру више није било питање очувања породичне имовине, већ обезбеђивање неге и финансијске помоћи преживелом супружнику”. Наведено према: F. Burns, *The changing patterns of total intestacy distribution between spouses and children in Australia and England*, *University of New South Wales Law Journal*, № 2/2013, стр. 477. Текст научног чланка доступан је на интернет адреси: <https://pdfs.semanticscholar.org/07f4/5c6be2b7697b4713224812ecfb3f5e0b05c4.pdf>. Приступ остварен, дана: 11. јуна 2019. године.

⁶⁹² Видети: s. 46 (2) (A) The Administration of Estates Act 1925, у вези с. 3, s. 71 The Civil Partnership Act 2004., и Amendment of definition of civil partnership, садржаног у: The Civil Partnership (Opposite-sex Couples) Regulations 2019. Законски текст The Civil Partnership (Opposite-sex Couples) Regulations 2019, доступан је на интернет адреси: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2019/1458/contents/made>. Приступ остварен, дана: 19. августа 2020. године.

⁶⁹³ Видети: s. 55 (1) (x) The Administration of Estates Act, 1925; Детаљније о листи предмета, видети: D. H. Parry & J. B. Clark, наведено дело, стр. 10; D. A. Chatterton, наведено дело, стр. 14; B. Sloan, *Borkowski's Law of succession*, Oxford, 2017, стр. 25. Књига је доступна на интернет адреси: https://books.google.rs/books?id=UVwjDgAAQBAJ&pg=PA25&lpg=PA25&dq=re+chaplin+1950&source=bl&ots=Al6y6dX6oX&sig=ACfU3U1qkqVJBD5aK_aHzJ5SZUJzKDS83w&hl=sr&sa=X&ved=2ahUKEwjZtbHh17PiAhWMxIsKNQUHCsMQ6AEwEnoEAgQAQ#v=onepage&q=re%20chaplin%201950&f=false. Приступ остварен, дана: 29. маја 2019. године. N. Stojanović, *Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva*, ..., стр. 279; J. Vidić, *Naslednopravne posledice odnosa srodstva, braka i vanbračne zajednice u pravu Engleske*, ..., стр. 699.

предмета домаћинства убрајају се брушени дијамант,⁶⁹⁴ колекција поштанских марака,⁶⁹⁵ шездесет стопа дугачка моторна јахта, коју је оставилац користио за уживање и драгоцену колекцију сатова,⁶⁹⁶ те дванаест тркачких коња, које је оставилац користио за рекреацију.⁶⁹⁷ Такође, у литератури наилазимо на објашњење да, уколико су одређени предмети коришћени како за личне потребе, тако и за пословне потребе, да ли ће се такви предмети квалификовати као *personal chattels*, зависи од тога, ради које намене су претежно коришћени.⁶⁹⁸

Изменама које су начињене од стране енглеског законописца 2014. године, путем *The Inheritance and Trustees Powers Act*, укинута је листа предмета, предвиђена *The Administration of Estates Act* из 1925. године. Осим тога, на један апстрактан начин одређено је да се у предмете домаћинства убрајају све покретне ствари оставиоца, наглашавајући да у ту категорију не спадају новац, хартије од вредности, нити учињене инвестиције од стране оставиоца.⁶⁹⁹ У енглеској правној књижевности, указује се да ће се питање интерпретације такве дефиниције засигурно и даље постављати, те да ће на многа питања судови морати да одговоре.⁷⁰⁰

Говорећи о карактеристикама права на *personal chattels*, а ради исправног разазнавања функције овог правног института, ваља указати да право на предмете домаћинства није уређено императивном правном нормом. У правној теорији, указује се да је одредбама *Wills Act* из 1837. године, дозвољено завештаоцу да слободно располаже свим покретним и непокретним стварима, које укључују и *personal chattels*.⁷⁰¹ Имајући у виду такву чињеничну ситуацију, произлази да је право на предмете домаћинства, регулисано диспозитивном правном нормом, што значи, да је

⁶⁹⁴ Видети случај: *Re Whitby* (1994) Ch. 210, CA. Наведено према: В. Sloan, наведено дело, стр. 25.

⁶⁹⁵ Видети случај: *Re Reynolds' s W. T.* (1965), 3 All ER 686. Наведено према: *Ibidem*, стр. 25.

⁶⁹⁶ Видети случај: *Re Crispin' s W. T.* (1975), Ch. 245, 251. Наведено према: D. H. Parry & J. B. Clark, наведено дело, стр. 10.

⁶⁹⁷ Видети случај: *Re Hutchinson* (1995), Ch. 250. Наведено према: *Ibidem*, стр. 10.

⁶⁹⁸ Видети случај: *Re MacCulloch s Estate* (1981) 44 NSR (2d) 666, Nova Scotia. Наведено према: N. Stojanović, *Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva, ...*, стр. 280.

⁶⁹⁹ Видети: s 3 (x) *The Inheritance and Trustees Powers Act* 2014. Текст *The Inheritance and Trustees Powers Act* из 2014. године у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/16/section/3/enacted>. Приступ остварен, дана: 29. маја 2019. године. У енглеској правној књижевности, указује се да је *The Inheritance and Trustees Powers Act* из 2014. године заснован на препорукама садржаним у Извештају Правне Комисије из 2011. године, у коме су предложене измене одредаба *The Administration of Estates Act* из 1925. године и да је ступио на правну снагу 1. октобра 2014. године. Наведено према: K. G. C. Reid, M. J. DE Waal, R. Zimmermann, наведено дело, стр. 343.

⁷⁰⁰ „На пример, у радним материјалима за *The Inheritance and Trustees Powers Act* из 2014. године, објашњено је да ће драгоцену накит који се повремено носи, припасти брачном другу оставиоца или његовом партнеру и неће се сматрати инвестицијом, иако, се примера ради, не држи у кући, већ из сигурносних разлога држи у банци.” Наведено према: В. Sloan, наведено дело, стр. 27.

⁷⁰¹ Наведено према: *Ibidem*, стр. 280–281.

његову практичну реализацију енглески законописац подредио завештаочевој слободној вољи.

Отуда, сматрамо да се нормативна сврха *personal chattels*, не састоји у обезбеђивању минимума егзистенције брачном другу оставиоца или његовом регистрованом партнеру. Начин на који је енглески законодавац нормирао установу *personal chattels*, у већој мери говори у прилог интенције законодавца да у поступку редовне поделе заоставштине привилегује брачног друга и партнера из регистроване партнерске заједнице у односу на остале субјекте, полазећи од тога да би то исто учинио завешталац да је сачинио завештање.⁷⁰²

Сагледавајући, такође, право на предмете домаћинства, кроз призму одредаба одељка 33 (1) The Administration of Estates Act из 1925. године, недвосмислено произлази да ће се најпре из заоставштине намирити трошкови, настали отварањем наслеђа и повериоци оставиоца. Након тога, приступиће се намирењу брачног друга оставиоца или регистрованог партнера, додељивањем *personal chattels*.

Овакво стање ствари упућује на то да енглески законописац није посебно привилеговао брачног друга оставиоца и партнера из регистроване заједнице, на путу ка остваривању права на предмете домаћинства, у односу на остале повериоце. На основу овакве нормативне конструкције, могли би смо извести уопштен закључак и рећи да у пракси постоји вероватноћа да ће супружник оставиоца или његов партнер из регистроване партнерске заједнице, остати без предмета домаћинства, уколико након намирења трошкова отвореног наслеђа и повериоца оставиоца не остане ништа од имања оставиоца.

Међутим, у правној теорији се указује да: „Од тог правила изузетак чини Insolvency Act (section, 238, 2) из 1986. године, прописујући да одећа, постелина, намештај, кућни апарати и намирнице, које су потребне за задовољавање основних потреба чланова породице умрлог, не улазе у инсолвентну заоставштину”.⁷⁰³

Мишљења смо да је на тај начин законодавац минималној егзистенцијалној сигурности чланова породице оставиоца, дао приоритетни карактер у односу на

⁷⁰² Тако, Јелена Видић указује: „Да су правила законског наслеђивања у праву Енглеске, у ситуацији када оставилац није уопште располагао својом имовином путем завештања, у ком случају се може говорити о постојању потпуног законског наслеђивања, направљена на такав начин да одражавају жеље просечног оставиоца и заснивају се на анализи великог броја завештања, односно да би ова правила требало да дају породици, отприлике оно што законодавац сматра да би им и сам оставилац оставио да је сачинио завештање”. Наведено према: J. Vidić, Naslednopravne posledice odnosa srodstva, braka i vanбрачне zajednice u pravu Engleske, ..., стр. 698.

⁷⁰³ Наведено према: N. Stojanović, Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva, ..., стр. 280.

намирење трошкова отвореног наслеђа и повериоца, нормираног одељком 33 (1) The Administration of Estates Act из 1925. године. Самим тим је терет обезбеђивања минималних услова за егзистенцију оставиоцевог брачног друга и партнера из регистроване партнерске заједнице, поставио у приватноправне, а не јавноправне оквире.

Такође, мишљења смо да је енглески законодавац одредбама Insolvency Act из 1986. године, обезбедио *a minima* континуитет у породичноправној заштити, не само брачног друга оставиоца и његовог партнера из регистроване партнерске заједнице, већ свих субјеката, чланова породице оставиоца.

б. Право на законски легат

Поред права на предмете домаћинства, енглески законописац је предвидео да брачном другу оставиоца и партнеру из регистроване заједнице, припада и право да захтевају законски легат са припадајућом каматом (*fixed net sum with interest*).

Према изворној верзији The Administration of Estates Act из 1925. године, брачни друг оставиоца је имао право да захтева исплату од 1.000 фунти из заоставштине, без икаквих трошкова и обавеза на име примљеног износа, са каматом од 5% годишње, од датума смрти оставиоца до коначне исплате.⁷⁰⁴

Изменама, начињеним путем The Family Provision (Intestate succession) Order 2009, предвиђено је да фиксна нето сума на коју супружник и партнер из регистроване заједнице имају право, у конкуренцији са потомцима оставиоца, износи 250.000,00 фунти са припадајућом каматом од 6%, од датума смрти оставиоца до момента исплате. У конкуренцији са наследницима другог наследног реда, износ законског легата утврђен је на 450.000,00 фунти, такође, са припадајућом каматом од, 6% од датума смрти оставиоца до момента исплате.⁷⁰⁵

⁷⁰⁴ Видети: s. 46 (1) (i) The Administration of Estates Act, 1925. Тако одређен нето износ који припада брачном другу оставиоца и каматна стопа мењани су током историје више пута. О томе детаљније, видети: D. H. Parry & J. B. Clark, наведено дело, стр. 11; S. M. Cretney, Intestacy Reforms – The Way Things Were, 1952, *Denning law journal*, № 1/1994, стр. 36. Чланак је у електронском формату, доступан на интернет адреси: <http://ubplj.org/index.php/dlj/article/viewFile/241/268>. Приступ остварен, дана: 28. јуна 2019. године.

⁷⁰⁵ Видети: art. 2 The Family Provision (Intestate succession) Order 2009. Текст The Family Provision (Intestate succession) Order из 2009. године у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2009/135/article/2/made>. У правној теорији наилазимо на податак да је: „Законско наслеђивање значајан начин путем којег се расподељује заоставштина. Позивајући се на Енглеску законодавну комисију исти аутор указује да је окупираност обавезама у Енглеској прилично

Енглески законописац је одредбама The Inheritance and Trustees Powers Act из 2014. године, прецизирао и начин усклађивања висине законског легата са индексом раста потрошачких цена, и одредио да ће се усклађивање законског легата вршити када дође до пораста потрошачких цена за 15% и сваких пет година.⁷⁰⁶

У енглеској правној књижевности, указује се да је одредбама The Inheritance and Trustees Powers Act из 2014. године, измењен начин одређивања каматне стопе, тако што се на износ законског легата од 1. октобра 2014. године има примењивата каматна стопа Енглеске Банке, важећа на дан смрти оставиоца. Пре измена, начињених 2014. године, износ каматне стопе одређиван је периодично и у периоду од 1983. године до 1. октобра 2014. године износио је 6%.⁷⁰⁷

Последње измене вредности законског легата, начињене су путем The Administration of Estates Act 1925 (Fixed Net Sum) Order 2020. Према слову, споменутог законског текста, супружнику оставиоца и његовом партнеру из регистроване партнерске заједнице у конкуренцији са потомцима оставиоца, припада право на законски легат у износу од 270.000,00 фунти.⁷⁰⁸

На основу законских одредаба, анализираних у пређашњим редовима, можемо закључити де је право на законски легат, регулисано диспозитивном правном нормом. До његове практичне реализације, доћи ће у случају када оставилац није располагао својом имовином путем завештања, под условом, да након намирења оставиочевих повериоца, што год остане из заоставштине. Будући да је право на законски легат, подједнако као и право на *personal chattels*, подређено оставиочевој вољи и интересима оставиочевих повериоца, произлази да његова функција и није да се оставиочевом брачном другу или оставиочевом партнеру из регистроване партнерске заједнице обезбеди минимум егзистенције. Према нашем мишљењу, правом на законски легат, подједнако као и правом на предмете домаћинства, привилегује се брачни друг оставиоца у односу на друге наследнике, приликом редовне поделе заоставштине.⁷⁰⁹

честа, те да студије показују да између једне половине и две трећине становништва умире без сачињеног завештања”. Наведено према: F. Burns, наведено дело, стр. 470–471.

⁷⁰⁶ Видети: s. 2, schedule 1 The Inheritance and Trustees Powers Act 2014.

⁷⁰⁷ Наведено према: K. G. C. Reid, M. J. DE Waal, R. Zimmermann, наведено дело, стр. 344.

⁷⁰⁸ Видети: The Administration of Estates Act 1925 (Fixed Net Sum) Order 2020 (S.I. 2020/33). Законски текст је доступан на интернет адреси: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2020/33/article/2/made>. Приступ остварен, дана: 6. августа 2020. године.

⁷⁰⁹ Аргументујући, зашто је Вагонерова теорија (*Waggoner's conduit theory*) о другом супружнику као мање поузданом водичу (*conduits*), неприхватљива, и зашто треба привилеговати брачног друга оставиоца приликом поделе заоставштине, Енглеска законодавна комисија, указује на резултате истраживања, које је спроведено под вођством Џулијана Дагласа и Алана Хамфреја (Gillian Douglas и Alun Humphrey), из којег произлази да би 80% испитаника привилеговало свог брачног друга, приликом

Такво стање ствари говори у прилог закључку да се институтом законског легата не обезбеђује континуитет породичноправне заштите брачног друга оставиоца и његовог партнера из регистроване заједнице.

в. Право на издржавање из заоставштине

Апсолутна слобода завештајног располагања, која је постојала у Енглеској од 1883. године, ограничена је институтом обавезног издржавања из заоставштине (*payment out of net estate of testator for benefit of surviving spouse or child*).⁷¹⁰ Према слову Family Provision Act из 1938. године, право на издржавање из заоставштине, припада супружнику оставиоца (мужу и жени), кћери која није у браку, или која због своје менталне или физичке неспособности није у стању да себи обезбеди издржавање, новорођеном сину, и сину који, као и кћи, због свог психичког или физичког недостатка, није у могућности да себи обезбеди издржавање.⁷¹¹

Према изворном тексту Family Provision Act из 1938. године, право на издржавање припада субјектима које смо споменули, само у случају када на основу одредаба из сачињеног завештања произлази да им завешталац ништа није оставио од свог имања, или им је оставио износ који није довољан за издржавање. Међутим, у енглеској правној књижевности, указује се да је овакво стање измењено путем Intestates' Estates Act из 1952. године, те да је његова примена проширена и на законско наслеђивање.⁷¹²

редовне поделе заоставштине, само 46% испитаника који су закључили други брак, привилеговало би свог брачног друга у односу на своју децу и 60% испитаника би привилеговало свог брачног друга из другог брака, у случају када има деце како из првог тако и из другог брака. Наведено према: M. Cottier, *Adapting Inheritance Law to Changing Social Realities: Questions of Methodology from a Comparative Perspective*, *Oñati Socio-Legal Series*, № 2/ 2014, стр. 203. Научни чланак у електронском формату доступан је на интернет адреси: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2430733. Приступ остварен, дана: 27. јуна 2019. године.

⁷¹⁰ У енглеској правној књижевности, указује се: „Правни теоретичари, стручњаци за континентално право, указали су да је с правом Ото Кан Фреунд (Otto Kahn-Freund) 1938. године закључио, да је тешко објаснити зашто енглеско право није заштитило породицу од произвољних диспозиција, за разлику од држава које припадају континенталном правном систему, и које су то учиниле”. Исти аутор указује да је: „Такво стање било оно историјска несрећа или не, прихваћено у праву Енглеске и да је неговано”. Наведено према: R. Schaul Yoder, *British Inheritance Legislation: Discretionary Distribution at Death*, *Boston College International and Comparative Law Review*, № 1/1985, стр. 208. Чланак је доступан на интернет адреси: awdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1417&context=iclr. Приступ остварен, дана: 27. јуна 2019. године.

⁷¹¹ Видети: chapter 45, 1. (1) (a–d) Family Provision Act 1938. Текст Family Provision Act 1938, доступан је на интернет адреси: www.paclii.org/sb/legis/sb-uk_act/ipa1938304. Приступ остварен, дана: 27. јуна 2019. године.

⁷¹² D. H. Parry & J. B. Clark, наведено дело, стр. 154.

Тако ће законом одређен круг субјеката имати право на издржавање не само у случају када је завешталац у целости располагао својом имовином у корист трећих лица, већ и у случају када су лица, која смо напред споменули добила по основу законског наслеђивања или у комбинацији законског и тестаменталног наслеђивања, новчани износ мањи од износа који би добили на име примереног издржавања. Отуда можемо рећи да је право на издржавање у енглеском праву, попут права на предмете домаћинства у аустријском праву, једно субсидијарно право, право интервентне и допунске природе.

Анализирајући одредбе Family Provision Act из 1938. године, запажамо да су тадашње законодавне реформе начињене са циљем да се, од апсолутне завештајне слободе оставиоца и потенцијалне егзистенцијалне несигурности, заштите брачни друг оставиоца и његова деце.⁷¹³ Енглески законописац је, полазећи од правне традиције која за утемељење има *common law*, минимални удео у заоставштини на који споменута лица имају право, оденуо у рухо обавезног издржавања, насупрот законодавствима, која баштине римску праву традицију, и у којима је завештајна слобода ограничена установом нужног дела.

Изменама и допунама Family Provision Act из 1938. године, начињеним путем The Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act из 1975. године, проширен је круг субјеката, којима се признаје право на издржавање из заоставштине. Тако је енглески законописац стипулисао право на издржавање у корист брачног друга оставиоца, како мужа тако и жене, затим у корист разведеног супружника оставиоца, који након смрти оставиоца није ступио у други брак, детета оставиоца, било које особе која је била третирана као дете, у односу на брак у коме се оставилац налазио, било које особе која је непосредно пред смрт преминулог била издржавана, било у потпуности или делимично, од стране оставиоца.⁷¹⁴ Почев од 1. јануара 1996. године, право на издржавање из заоставштине припада и ванбрачном партнеру оставиоца који је различитог пола⁷¹⁵, као и ванбрачном партнеру оставиоца истог пола и партнеру оставиоца из регистроване партнерске заједнице.⁷¹⁶

⁷¹³ У правној теорији указује се да је: „Завешталац могао са својом имовином радити шта је хтео, те да је и милионер могао, ако је хтео, за случај своје смрти, оставити своју породицу без основних ствари”. Наведено према: *Ibidem*, стр. 153.

⁷¹⁴ Видети: Chapter 63, 1. (1), (a–e), The Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975.

⁷¹⁵ Видети: s 1. (1), (ba) 1 (A), The Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975.

⁷¹⁶ Видети: с. 3, s. 71 The Civil Partnership Act 2004.

У енглеској правној књижевности, појашњено је да право на издржавање припада и супружнику оставиоца који је са њим био у браку који је подложен ништавости (*voidable*), али није поништен пре смрти оставиоца, као и лицу из полигамног брака.⁷¹⁷

У циљу остваривања права на издржавање из заоставштине, сви наведени субјекти овлашћени су да у року од шест месеци од отварања наслеђа поднесу надлежном суду захтев за издржавање. У енглеској правној теорији, указује се да суд има дискреционо овлашћење да узме у разматрање и усвоји и захтеве које су поднети након протекла овог рока, међутим, захтев за издржавање биће одбијен ако суд нађе да је подносилац захтева скривио прекорачење рока.⁷¹⁸

Овлашћена лица, у захтеву за издржавање, могу захтевати да им се из заоставштине исплаћују износи издржавања периодично, да им се на име издржавања из заоставштине преда каква ствар, да се закључи поравнање или да се износи издржавања исплате у укупном нето износу.⁷¹⁹

Таквог је становишта и енглеска судске пракса, према којој се, на име разумног финансијског обезбеђења, подносиоцу захтева, могу доделити и ствари из заоставштине, у случају када новац не представља погодно средство да се задовоље егзистенцијалне потребе подносиоца захтева.⁷²⁰

Према одредби Закона, свим субјектима, који имају права на издржавање припада разумно финансијско обезбеђење (*reasonable financial provision*), с тим што се примењују два различита начина процењивања и одмеравања разумног финансијског

⁷¹⁷ Наведено према: D. H. Parry & J. B. Clark, наведено дело, стр. 170.

⁷¹⁸ Видети случај: Re Salmon, (1981) Ch. 167. Stock v. Brown (1994) 1 F.L.R 840. Наведено према: D. H. Parry & J. B. Clark, наведено дело, стр. 156.

⁷¹⁹ Детаљније видети: s 2. (1), (a–g) и s 2. (2), (a–c), The Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act 1975.

⁷²⁰ У случају Левис и Варнер (Lewis v Warner), суд је господину Томасу Стенли Варнеру (Thomas Stanley Warner), ванбрачном партнеру госпође Аудреј Блеквел (Audrey Blackwell), на име разумног финансијског обезбеђења, доделио својину на имању на коме су заједно живели, Green Avon, Twynning Green, Tewkesbury и Gloucestershire GL20 6DQ. Истом одлуком обавезао је господина Варнера (Warner), да кћери госпође Аудреј Блеквел (Audrey Blackwell), госпођици Лин Левис (Lynn Lewis), исплати износ од 385.000 фунти. Суд је господину Варнеру (Warner), на име разумног финансијског обезбеђења, доделио имање, узимајући у обзир његову старост, здравствено стање, године које је провео у ванбрачној заједници са госпођом Аудреј Блеквел (Audrey Blackwell). Суд је такође, узео у обзир и чињеницу да је у комшилuku господина Варнера (Warner), живео лекар Валтон (Dr. Walton) који га је обилазио сваког јутра у десет часова и чињеницу да би сваки премештај господина Варнера (Warner) са имања могао имати последице, због његовог здравственог стања. Видети случај: Lewis v Warner [2017] EWCA Civ 2182. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed187090>. Приступ остварен, дана: 20. августа 2019. године.

обезбеђења, који пак зависе од тога који се субјекат од наведених у пређешњим редовима налази у улози подносиоца захтева.⁷²¹

У ситуацији, када се у улози подносиоца захтева појављују брачни друг оставиоца, или партнер из регистроване партнерске заједнице, разумним финансијским обезбеђењем има се сматрати онај износ обезбеђења, који би било правично да брачни друг или партнер оставиоца из регистроване партнерске заједнице прими из заоставштине, независно од тога да ли му је такво финансијско обезбеђење нужно за издржавање (стандард издржавања преживелог брачног друга).⁷²²

Према слову Закона, суд ће приликом одређивања износа разумног финансијског обезбеђења, узети у разматрање и следећа питања (*matters to which court is to have regard in exercising powers under*): године старости подносиоца захтева, трајање брака, допринос подносиоца захтева домаћинству и породици, те износ који би подносилац захтева могао очекивати да је брак са оставиоцем престао разводом, а не смрћу.⁷²³

Када се у улози подносиоца захтева појављује дете оставиоца, њему, на име издржавања, припада разумно финансијско обезбеђење, под којим се подразумева онај износ издржавања, који би било разумно да прими у сваком случају, на име свог издржавања (стандард издржавања).⁷²⁴ Приликом одлучивања о захтеву детета, суд ће имати у виду и околности које су од значаја за одлучивање, а које су предвиђене законом, примера ради, очекивано образовање, радну способност, постојање физичких и менталних сметњи.⁷²⁵ Према становишту енглеске судске праксе, износ разумног

⁷²¹ Говорећи о одређивању разумног финансијског обезбеђења Јелена Видић указује да: „Закон из 1975. године, предвиђа два различита стандарда, у погледу разумног финансијског обезбеђења, у зависности од тога ко се јавља у улози подносиоца захтева”. Наведено према: J. Vidić, *Naslednopravne posledice odnosa srodstva, braka i vanbračne zajednice u pravu Engleske*, ..., стр. 393.

⁷²² Видети случај: *Re Besterman* (1984) Ch. 458. Наведено према: D. H. Parry & J. B. Clark, наведено дело, стр. 173.

⁷²³ Видети: s 3. (2), *The Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975*.

⁷²⁴ Видети: s 1. (2), (b), *The Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975*. У случају Илот против Блу Крос и други (*Plott v The Blue Cross and others*), Врховни суд Уједињеног Краљевства, досудио је госпођи Илот (Plott), на име разумног финансијског обезбеђења, износ од 50.000 фунти из заоставштине њене мајке госпође Џексон (Mrs Jackson). Иначе, госпођа Џексон (Mrs Jackson), је су своју имовину завештала у корист три добротворне организације, будући да са њерком није била у контакту двадесет и шест година. Доносећи ову одлуку суд је указао да је један од недостатака *The Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act* из 1975. године, то што не садржи конкретне смернице, које би се користиле приликом оцењивања захтева за издржавањем од стране пунолетне деце, те да је у извештају Правне комисије, који је претходио овом закону, садржана препорука да право на издржавање треба признати сваком детету, без обзира на године старости, пол, брачни статус. Законом из 1975. године су практично искључена ограничења, предвиђена законом из 1938. године. Видети случај *Plott v The Blue Cross and others*. Одлука је у електронском формату доступна на интернет адреси: <https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2015-0203-judgment.pdf>. Приступ остварен, дана: 20. августа 2019. године.

⁷²⁵ Видети: s 3. (3), *The Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975*.

финансијског обезбеђења који буде досуђен у поступку, усклађује се, на годишњем нивоу, са индексом малопродајних цена.⁷²⁶

Приликом одлучивања о захтеву било које особе, која је била третирана као дете у односу на брак у коме се оставилац налазио, суд ће, такође, примењивати стандард издржавања. Приликом одлучивања о постављеном захтеву суд ће се руководити и околностима од значаја за одлучивање, примера ради, да ли је оставилац преузео обавезу издржавања, у ком временском периоду и колико је трајало издржавање, да ли је знао да није отац детета и др.⁷²⁷

Према слову Закона, када се у улози подносиоца захтева налазе, бивши брачни друг, под условом да није ступио у нови брак, и бивши партнер оставиоца из регистроване партнерске заједнице, под условом да није ступио у нову регистровану заједницу, њима, на име издржавања, припада разумно финансијско обезбеђење, под којим се подразумева онај износ издржавања, који би било разумно да ови субјекти приме, у сваком случају, на име свог издржавања.⁷²⁸

Конкретна упутства, предвиђена одељком 3. (2), The Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act 1975, суд ће примењивати и у овом случају. У правној теорији, указује се да се у оваквим случајевима не примењује упутство о имагинарном разводу, међутим, суд може применити и ово упутство уколико одлучи да приликом одмеравања разумног финансијског обезбеђења, примени стандард издржавања надживелог супружника.⁷²⁹ С тим што када одлучује о захтеву разведеног брачног друга оставиоца, узмеће у обзир и износ који је њему досуђен у бракоразводној парници.⁷³⁰

Будући да је у фокусу нашег истраживање питање обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити путем наследноправних одредаба, ваљало би с посебном пажњом размотрити питање да ли одредбе The Inheritance (Provision for Family and

⁷²⁶ У случају Тиш и други против Олеј и други (Tish and Others v Olley & Ors), суд је одредио да се из заоставштине Рејмонда Тиша (Raymond Tish), на име разумног финансијског обезбеђења, његовој деци Аманди (Amanda) и Ревану (Revan), има исплаћивати по 11.000 фунти годишње, док не напуне осамнаест година или не заврше терцијарно образовање, те да ће се износи од по 11.000 фунти, усклађивати на годишњем нивоу са процентом раста малопродајних цена, све у складу са пресудом из бракоразводне парнице од 22. новембра 2007. године. Видети случај: Tish and Others v Olley & Ors. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed189965>. Приступ остварен, дана: 20. августа 2019. године.

⁷²⁷ Видети: s 3. (3) (a-c), The Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act 1975.

⁷²⁸ Видети: s 1. (2), (b), The Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act 1975.

⁷²⁹ Наведено према: J. Vidić, Naslednopravne posledice odnosa srodstva, braka i vanбрачне zajednice u pravu Engleske, ..., стр. 713.

⁷³⁰ Видети случај: Re Fullard (1982) Fam. 42; Re Farrow (1987) 1 F.L.R. 205. Наведено према: D. H. Parry & J. V. Clark, наведено дело, стр. 176.

Dependants) Act из 1975, које уређују питање издржавања брачног друга, партнера из регистроване партнерске заједнице, деце и сваког лица које је третирано као дете породице у односу на брак у коме се оставилац налазио, обезбеђују такав континуитет и чиме се такав континуитет аргументује.

Сматрамо да је енглески законописац, одредбама The Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act из 1975, које уређују питање издржавања из заоставштине, брачног друга оставиоца, партнера из регистроване партнерске заједнице, деце оставиоца и сваког лица које је било третирано као дете у односу на брак у коме се оставилац налазио, обезбедио континуитет у породичноправној заштити. У основи оваквог нашег закључка, стоје три стуба.

Први стуб, јесте тазбинско сродство са оставиоцем. Стипулисањем да право на издржавање припада сваком лицу, које је је било третирано као дете у односу на брак у коме се оставилац налазио, енглески законописац је оквиру своје правозаштитне мисије тазбинском сродству дао карактер правно релевантне чињенице, која је од одлучујућег утицаја на конструкцију императивног законског наслеђивања. На тај начин је обезбедио да издржавање из заоставштине остваре, под законом прописаним условима, тазбински сродници оставиоца (пасторак/а), који у поступку редовне поделе заоставштине немају наследноправну вокацију.

Други стуб, представља опредељење енглеског законописца да право на издржавање регулише императивним правним нормама. Будући да је надређено слободи завештања и исту ограничава, њиме се у потпуности штити законом одређена категорија субјеката од егзистенцијалне несигурности, након смрти оставиоца.

Трећи стуб, чини компатибилност која постоји између породичноправних прописа, којима је уређено питање издржавања унутар породице, с једне стране, и наследноправних прописа, с друге стране. Запажамо да компатибилност постоји у погледу круга субјеката којима се признаје право на издржавање *inter vivos* и *mortis causa* и у вези услова које ће суд оцењивати приликом одлучивања о постављеном захтеву.

У прилог последњег говоре одредбе Matrimonial Causes Act из 1973. године,⁷³¹ којим је нормирано право супружника на разумно издржавање од стране другог супружника, као и право на подношење захтева за издржавање, уколико супружник

⁷³¹ У породичноправној теорији, појашњава се: „Да је Family Law Act, донет 1996. године, међутим, како је контроверзан, део који се односи на развод није активирао, па се и даље примењује закон из 1973. године”. Наведено према: Г. Ковачек Станић, *Упоредно породично право*, Нови Сад, 2002, стр. 98.

који је дужан да пружи супружнику, подносиоцу захтева, разумно издржавање, то није учинио.⁷³² Одредбама истог Закона уређено је питање издржавања између бивших супружника.⁷³³

Право деце на издржавање детаљно је уређено одредбама Children Act из 1989. године.⁷³⁴ Истим законом прецизиране су и околности које ће суд ценити приликом одлучивања о постављеном захтеву. Children Act из 1989. године, измењен је и допуњен одредбама Children Act из 2004. године.⁷³⁵

Одредбама Civil Partnership Act из 2004. године, уређено је право на издржавања између партнера из регистрованих партнерских заједница и право на издржавање које ова лица могу захтевати у поступку за раскид партнерске заједнице.⁷³⁶

Упоређујући одредбе The Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act из 1975, Matrimonial Causes Act из 1973. године, Children Act из 1989. године, Civil Partnership Act из 2004. године, запажамо да је енглески законописац наследноправним одредбама обезбедио континуитет у породичноправној заштити брачног друга оставиоца, његовог партнера из регистроване партнерске заједнице, деце оставиоца, разведеног супружника и партнера из регистроване заједнице која је раскинута у судском поступку.

Како смо напред споменули, право на издржавање припада и ванбрачном партнеру оставиоца различитог пола и ванбрачном истополном партнеру, под условом да је са оставиоцем живео две године, те да је заједнички живот окончан непосредно пре смрти оставиоца.⁷³⁷ Приликом одлучивању о постављеном захтеву ових лица, суд

⁷³² Видети: Chapter 18, Part II, s 26 (a) Matrimonial Causes Act 1973. Текст Matrimonial Causes Act из 1973. године, са свим каснијим допунама начињеним путем Matrimonial and Family Proceedings Act из 1984 у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1973/18>. Приступ остварен, дана: 20. јуна 2019. године.

⁷³³ Видети: Chapter 18, Part II, s 23 и s 25 Matrimonial Causes Act 1973.

⁷³⁴ Видети: Schedule 1, Children Act 1989. Текст Children Act из 1989. године у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/schedule/1>. Приступ остварен, дана: 20. јуна 2019. године.

⁷³⁵ У уводном делу Закона истиче се: „Влада је објавила Зелену књигу о деци, са формалним извештајем у случају убиства Викторије Климбије (Victoria Climbié). У тој књизи предложене су промене у политици и законодавству Енглеске како би се максимизирале могућности, а минимизирали ризици за сву децу и младе, у циљу фокусирања сврсисходности деловања свих служби на потребе деце, младих и породица”. Видети: Children Act 2004, Summary and Background. Текст Children Act 2004, у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/31/notes/division/1/1>. Приступ остварен, дана: 20. јуна 2019. године.

⁷³⁶ Видети: Schedule 5 и Schedule 6 Civil Partnership Act из 2004.

⁷³⁷ У случају Томпсон против Реџет и остали (Thompson v Ragget & Ors) [2018] EWHC 688 (Ch), суд је утврдио да госпођи Џоани Томпсон (Joan Thompson), ванбрачној партнерки господина Винфорда Хоџа (Wynford Hodge), на име разумног финансијског обезбеђења припада право да станује у викендици у којој је заједно са оставиоцем Винфордом (Wynford), живела четрдесет и две године, износ од 28.844,68 фунти за реновирање викендице и износ од 160.000,00 фунти за текуће трошкове живота. Иначе,

ће у погледу одмеравања разумног финансијског обезбеђења применити стандард издржавања и конкретна упутства предвиђена за ове субјекте.⁷³⁸

Поред наведене категорије субјеката, право на издржавање енглески законописац признаје и сваком лицу које је било у потпуности и делимично издржавано од стране оставиоца, при чему законописац није прецизирао трајање издржавања. У ову категорију лица убрајају се сви субјекти које је оставилац издржавао или је знатно доприносио њиховом издржавању, иако према одредбама породичноправних прописа није постојала таква законска дужност.⁷³⁹ Приликом одређивања износа разумног финансијског обезбеђења, суд ће се руководити стандардом издржавања и посебним упутствима, примера ради, у ком износу је оставилац давао издржавање, колико је временски издржавање чињено, по ком основу и др.⁷⁴⁰

На основу одредаба наведених у пређешњим редовима запажамо да је енглески законописац, чињеници издржавања дао карактер правно релевантне чињенице, која је од одлучујећег утицаја на конструкцију императивног наслеђивања. Будући да издржавање из заоставштине могу добити сва лица која су била издржавана у потпуности или делимично од стране оставиоца, иако таква дужност није била предвиђена одредбама породичноправних прописа, произлази да је одредбама The Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act из 1975. године, не само обезбеђен континуитет породичноправне заштите, већ и да су проширени њени оквири, те да је апострофирана социјална улога наслеђивања.⁷⁴¹

Сматрамо да је законодавна активност и доследност енглеског законописца у обезбеђивању континуитета породичноправне заштите и проширењу њеног домена, вредна наше пажње, разматрања и уважавања, поготово што круг субјеката у чију је корист стипулисано право на издржавање из заоставштине и начин на који се ово право

целокупно имање (Penffordd, Narbeth, Pembrokeshire) на коме је оставилац Винфорд Хоџ (Wynford Hodge) живео заједно са Џоаном Томпсон (Joan Thompson) и њеном децом, завештао је станарима и радницима на његовом имању Карли Еванс (Karla Evans) и Агону Бериши (Agon Berisha), не остављајући својој ванбрачној партнерки ништа од свог имања. Видети случај: *Thompson v Ragget & Ors* [2018] EWHC 688 (Ch). Одлука је у електронском формату доступна на интернет адреси: <https://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed189181>. Приступ остварен, дана: 20. августа 2019. године.

⁷³⁸ Детаљније видети: D. H. Parry & J. B. Clark, наведено дело, стр. 177.

⁷³⁹ Видети: s. 1 (1), (e), и s. 1 (3) The Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act 1975.

⁷⁴⁰ Видети: s. 3 (4) The Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act 1975.

⁷⁴¹ У енглеској правној књижевности, указује се да је установа наслеђивања, услед померања старосних граница, добила другачију улогу и да се тиче различитих група људи, да се наслеђивање тиче и старих и младих, те да подједнако укључује и најстарије којима је потребна нега, што значи да наслеђивање укључује и бригу за старе. Наведено према: S. Weigel, *Inheritance law, Heritage, Heredity: European Perspectives*, *Law and Literature*, № 2/2008, стр. 279. Чланак је доступан на интернет адреси: https://www.researchgate.net/publication/249979411_Inheritance_Law_Heritage_Heredity_European_Perspectives. Приступ остварен, дана: 28. јуна 2019. године.

остварује, говоре у прилог да је породица императив модерног наследног права Енглеске.

г. Право на брачни дом

Поред права на предмете домаћинства, права на законски легат и права на издржавање из заоставштине, енглески законописац је у корист брачног друга оставиоца конституисао и право на брачни дом. Право на брачни дом је једно посебно право, које је први пут регулисано одредбама Intestates' Estates Act из 1952. године, како се у енглеској правној књижевности указује, из разлога заштите удовице од ризика продаје брачне куће.⁷⁴²

Према слову Закона, брачни друг оставиоца и његов партнер из регистроване партнерске заједнице, имају права да од личног представника оставиоца захтевају апропријацију брачног дома.⁷⁴³ Под правом на брачни дом, подразумева се право преживелог супружника и партнера оставиоца из регистроване партнерске заједнице, да захтевају откуп брачног дома у ситуацији када је сваки од супружника власник свог дела имовине *tenants in common*. У ситуацијама када је брачни дом у режиму заједничке имовине супружника (*joint tenans*), онда и нема места примени правила о апропријацији брачног дома, будући да ће након смрти супружника, брачни дом припасти у целини преживелом брачном другу.⁷⁴⁴

У енглеској правној књижевности, указује се да преживели супружник и партнер оставиоца из регистроване партнерске заједнице имају права да захтевају апропријацију брачног дома, ради остваривања неког њиховог апсолутног интереса из заоставштине,⁷⁴⁵ или делом ради остваривања удела у заоставштини, а делом ради

⁷⁴² „Тако је један дописник упутио обавештење канцеларији Лорда Канцелара, да је једна жена морала да напусти брачни дом, након смрти мужа, и да је управо присуствовао ситуацији где је муж морао да се исели из брачног дома, након смрти жене. Такође, указује да је затражено од државног секретара да формира комисију, која ће се бавити законским наслеђивањем, а посебно правом удовице да купи кућу у којој је живела са оставиоцем. Исти аутор указује да је господин Хартлеј Шаукрос (Hartley Shawcross), обавестио државног секретара о ситуацији у којој је била жена чији је муж преминуо, а његова кћи је ставила кућу на продају, иако је удовица увелико допринела куповини куће”. Наведено према: S. M. Cretney, наведено дело, стр. 36.

⁷⁴³ Видети: Schedule 2, s. 5. Intestates' Estates Act 1952. Текст Intestates' Estates Act из 1952. године, доступан је на интернет адреси: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geoband1Eliz2/15-16/64/contents>. Приступ остварен, дана: 28. јуна 2019. године.

⁷⁴⁴ Детаљније видети: J. Vidić, Naslednopravne posledice odnosa srodstva, braka i vanbračne zajednice u pravu Engleske, ..., стр. 390.

⁷⁴⁵ У енглеској правној књижевности, појашњено је да се под апсолутним интересом (*absolute interest*), подразумева остваривање фиксног износа из заоставштине (*capital value*). Наведено према: D. H. Parry & J. B. Clark, наведено дело, стр. 14.

накнаде вредности између вредности заоставштине која припада брачном другу или регистрованом партнеру, и вредности брачног дома, будући да вредност оставиочевог удела у брачном дому може бити једнака, мања или већа у односу на вредност апсолутног интереса брачног друга оставиоца или његовог регистрованог партнера.⁷⁴⁶

Према слову Закона, брачни друг оставиоца или партнер из регистроване партнерске заједнице, имају права да захтевају апропријацију брачног дома, у року од дванаест месеци од првог одобрења представништва, давањем писаног обавештења личним представницима.⁷⁴⁷ Лични представници оставиоца у овом периоду не смеју отуђити удео оставиоца у брачном дому, без писане сагласности преживелог брачног друга.⁷⁴⁸

У наследноправној теорији указује се да, пре доношења одлуке о вршењу овог права, брачни друг оставиоца, може да захтева од личног представника оставиоца да се процени вредност оставиочевог удела у брачном дому, и да се о томе обавести брачни друг оставиоца или његов партнер из регистроване заједнице.⁷⁴⁹ У енглеској правној литератури, појашњено је да ће се приликом вредновања оставиочевог удела у брачном дому примењивати вредности које важе у време апропријације, а не у време смрти оставиоца.⁷⁵⁰ Насупрот вредности законског легата, која се утврђује у време смрти оставиоца, што може довести, како се у правној теорији указује, до „практичне непогодности”,⁷⁵¹ да вредност законског легата буде мања од вредности, која је неопходна да се изврши апропријација брачног дома.

На основу напред изложеног, можемо закључити да је право на брачни дом једно специјално право, које припада брачном другу оставиоца и његовом партнеру из регистроване заједнице, и које је креирано са циљем да се приликом поделе заоставштине они посебно привилегују. Међутим, законописац је, приликом конституисања овог права, имао у виду и интересе других наследника, будући да ће супружник или партнер из регистроване партнерске заједнице, морати да изврши откуп

⁷⁴⁶ Наведено према: *Ibidem*, стр. 14.

⁷⁴⁷ Видети: Schedule 2, para 3. (1) (c) Intestates' Estates Act 1952; Наведено према: *Ibidem*, стр. 15.

⁷⁴⁸ Видети: Schedule 2, para 4. (1) Intestates' Estates Act; У том смислу видети: D. H. Parry & J. B. Clark, наведено дело, стр. 14.

⁷⁴⁹ Наведено према: J. Vidić, *Naslednopravne posledice odnosa srodstva, braka i vanbračne zajednice u pravu Engleske, ...*, стр. 391–392.

⁷⁵⁰ Видети случај: *Re Collins* (1975) 1 W.L.R. 309 (вредност куће у време оставиочеве смрти 1971. године, износила је 4.200 фунти, а у време апропријације 1974. године, 8.000 фунти). Наведено према: D. H. Parry & J. B. Clark, наведено дело, стр. 15.

⁷⁵¹ Наведено према: J. Vidić, *Naslednopravne posledice odnosa srodstva, braka i vanbračne zajednice u pravu Engleske, ...*, стр. 392.

оставиочевог удела у брачном дому, при чему ће новац, на име откупа, ући у вредност заоставштине, која ће се касније распоређивати.

Право на брачни дом, ће супружник оставиоца моћи да реализује само под условом да оставилац није за живота располагао својим уделом, будући да је у режиму *tenants in common*, свако од супружника власник свог дела имовине, којим може слободно располагати. У случају да је оставилац располагао својим уделом у брачном дому или целокупном својом имовином, једина могућност која преостаје брачном другу оставиоца јесте да захтева, на име издржавања, разумно финансијско обезбеђење. То даље значи, да је право на брачни дом подједнако као и право на предмете домаћинства и право на законски легат, подређено оставиочевој вољи. Отуда не можемо рећи да се правом на брачни дом обезбеђује континуитет у породичноправној заштити брачног друга оставиоца и његовог партнера из регистроване партнерске заједнице.

Према нашем виђењу, нормативна сврха права на брачни дом, више одговара ограничавању комерцијализације брачних кућа, давањем могућности брачном другу оставиоца и партнеру из регистроване заједнице да откупи и оставиочев удео у брачном дому и на тај начин стекне потпуно власништво на брачној кући. На тај начин се, спречава подела оставиочевог удела у брачном дому у поступку редовне поделе заоставштине оставиоца.

Д. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у бугарском праву

1. Уводне напомене

Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у бугарском праву настаје у случају стицања предмета домаћинства (*обикновена покъщнина*) и у случају стицања пољопривредног инвентара (*земеделски инвентар*).⁷⁵²

У продужетку рада, настојаћемо да што брижљивијом анализом одредаба ЗНБ, које уређују напред споменуте облике наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, бугарске правне књижевности и садржаја судских одлука, одговоримо на питање, којим субјектима и под каквим условима припадају ова права. Такође, говорићемо и о начинима путем којих се дата права остварују. Посебну пажњу, посветићемо, тражењу одговора на питање да ли и у којој мери стицање наведених

⁷⁵² Видети: чл. 12 ЗНБ.

облика сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона, може бити ограничено или искључено завештајним располагањима оставиоца. Полазећи од нормативне сврхе сваког од датих законских решења, настојаћемо да дођемо до одговора на питање, да ли су законом дата права остварива у сваком случају, или пак постоје случајеви када до стицања ових права неће доћи?

У завршним деловима излагања о сингуларној сукцесији *mortis causa* на основу закона у бугарском праву, настојаћемо да кроз призму пређашњих питања, изведемо закључак, да ли се правом на обично покућство, обезбеђује континуитет породичноправне заштите, као и која је нормативна сврха права на пољопривредни инвентар?

а. Право на предмете домаћинства

Према слову Закона, право на предмете домаћинства припада наследницима оставиоца, који су живели у заједничком домаћинству са оставиоцем и који су се бринули о њему.⁷⁵³

Анализирајући одредбу чл. 12, ст. 1 ЗНБ-а, може се закључити да право на предмете домаћинства припада наследницима оставиоца, који су позвани на наслеђивање и који су се бринули о оставиоцу. У бугарској правној књижевности указује се да није довољно да наследници буду само позвани на наслеђе, већ и да се морају прихватити наслеђа, како би стекли предмете домаћинства.⁷⁵⁴

Према становишту бугарске судске праксе, право на предмете домаћинства припада и наследнику оставиоца који наслеђује на основу завештања, под условом да је бринуо о оставиоцу.⁷⁵⁵ Отуда произлази, да право на предмете домаћинства немају наследници који су недостојни за наслеђивање,⁷⁵⁶ који су се одрекли наслеђа и који су се одрекли права на предмете домаћинства.⁷⁵⁷

Наследници који су се прихватили наслеђа, које им припада на основу закона или завештања, могу да захтевају предмете домаћинства само ако су живели заједно са

⁷⁵³ Видети: чл. 12, ст. 1 ЗНБ.

⁷⁵⁴ Наведено према: К. Аспарухова, *Наследяването по закон*, София, 2012, стр. 121; В. Петров, наведено дело, стр. 285.

⁷⁵⁵ Видети: Решение на Районен съд град Русе, № 6321 от 07. април 2014. година. Текст одлуке, доступан је на интернет адреси: www.justice-ruse.org_rcourt_2014_04_g_06634513_32130514.htm.pdf. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

⁷⁵⁶ Видети: чл. 3 ЗНБ.

⁷⁵⁷ Видети: чл. 52 и чл. 49, ст. 1 ЗНБ.

оставиоцем. У бугарској правној литератури, указује се, да је за остваривање овог права потребно да су наследник и оставилац живели заједно, при чему није од утицаја да ли су живели у домаћинству оставиоца или на неком другом месту.⁷⁵⁸

Према становишту заузетом у бугарској судској пракси, када је у питању стицање предмета домаћинства, значајно је то што закон предвиђа да је наследник живео заједно са оставиоцем и апострофира да закон не поставља услов да се заједнички живот одвија без прекида целе године, у једном и истом насељеном месту, већ да је довољно да су оставилац и наследник живели заједно у истом домаћинству без обзира на њихово место пребивалишта.⁷⁵⁹

Ваља указати да бугарска судска пракса стоји и на становишту, да приликом остваривања права на предмете домаћинства, није од значаја разлог због којег је наследник одлучио да живи са оставиоцем и истиче се да је за суд од значаја чињеница да је наследник живео у заједничком домаћинству са оставиоцем и да се о њему бринуо.⁷⁶⁰

Бугарски законописац је остваривање права на предмете домаћинства подредио, како чињеници постојања заједничког домаћинства наследника који претендује на предмете домаћинства и оставиоца, тако и чињеници указивања бриге и неговању оставиоца.

У бугарској правној литератури, указује се да је: „Брига, коју закон подразумева, обична брига, коју блиска лица указују једни другима у свакодневном животу и у односу на дом, када живе заједно”.⁷⁶¹ Брига таквих квалитета, према становишту заступаном у бугарској правној књижевности, не мора да произлази из неформалног односа наследника и оставиоца, она може бити и уговорна обавеза, која произлази из уговора о доживотном издржавању. У том случају ће, такође, услов за стицање предмета домаћинства бити испуњен. Ово, имајући у виду да је циљ законодавца био да право на предмете домаћинства конституише у корист наследника, с циљем да он продужи да користи предмете домаћинства, које је већ користио.⁷⁶²

⁷⁵⁸ Наведено према: К. Аспарухова, наведено дело, стр. 121.

⁷⁵⁹ Видети: Решение на Районен съд град Монтана, № 561 от 24. јун. 2011 година. Одлука је доступна на интернет адреси: [Решение%20по%20Гражданско%20дело%2070561_2010г_.pdf](#). Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

⁷⁶⁰ Видети: Решение на Районен съд град Разград, № 1711 от 14. јануари 2019. година. Одлука је доступна на интернет адреси: [Решение%20по%20Гражданско%20дело%201711_2018г_.pdf](#). Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

⁷⁶¹ Наведено према: В. Петров, наведено дело, стр. 285.

⁷⁶² Наведено према: К. Аспарухова, наведено дело, стр. 121.

У бугарској судској пракси, појашњено је да законописац, одредбама чл. 12, ст. 1 ЗНБ-а, инсистира да је наследник живео заједно са оставиоцем и да се бринуо о њему лично, те да чињеница да су се наследници оставиоца бринули о његовој супрузи, не може бити од утицаја на стицање предмета домаћинства који су припадали оставиоцу.⁷⁶³ Такође се појашњава, да закон не садржи одредбу која указује да је оставилац требало да има потребе за негом, које су већег обима од уобичајених потреба. Осим тога, појашњава се да није неопходно да је оставилац био болестан или немоћан.⁷⁶⁴

Шта све спада у предмете домаћинства?

Бугарски законописац детаљно не прецизира, који се све предмети могу сматрати предметима домаћинства, већ на један апстрактан начин одређује да су предмети домаћинства, обично покућство (*обикновена покъщнина*).

Насупрот бугарском законописцу, од стране бугарских посленика правне мисли, конкретизован је појам обично покућство и појашњено је, да се под предметима домаћинства подразумевају обични предмети, који се утврђују у сваком конкретном случају, имајући у виду стандард живљења. Такође, се указује да је од кључног значаја то да су такви предмети служили задовољавању свакодневних потреба чланова породичног домаћинства оставиоца.⁷⁶⁵ Осим тога, указује се и да се под предметима домаћинства подразумева скуп покретних ствари, који су служили живљењу и домаћинству.⁷⁶⁶ У правној литератури се појашњава да у предмете домаћинства не спадају луксузни предмети, предмети у које је оставилац улагао (колекција слика, маркирано посуђе, чаше од порцелана, који се ретко проналази, независно од тога да ли се користе у домаћинству или не), као и предмети који су коришћени у пословне сврхе.⁷⁶⁷

Бугарска судска пракса је становишта, да се приликом сврставања предмета у обично покућство, полази од тач. 2 Уредбе бр. 7 од 28. новембра 1973. године, којом је одређено да ће суд, приликом утврђивања који се све предмети имају сматрати предметима домаћинства оставиоца, најпре имати у виду општи стандард живота, у време делације, стандард породице оставиоца и породичне потреба. Из садржине ове

⁷⁶³ Видети: Решение на Районен съд град Лом, № 180 от 10. октомври 2010. година. Одлука је доступна на интернет адреси: Решение%20по%20Гражданско%20дело%20180_2015г_.pdf. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

⁷⁶⁴ Видети: Решение на Районен съд град Разград, № 1711 от 14. јануари 2019. година. Одлука је доступна на интернет адреси: Решение%20по%20Гражданско%20дело%201711_2018г_.pdf. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

⁷⁶⁵ Наведено према: К. Аспарухова, наведено дело, стр. 121.

⁷⁶⁶ Наведено према: В. Петров, наведено дело, стр. 285.

⁷⁶⁷ Наведено према: К. Аспарухова, наведено дело, стр. 122.

одлуке произлази да се у категорију обичног покућства убрајају: спаваћа гарнитура, са сандуком и гардеробером, витрина са три ладнице, бифе за дневни боравак са витринама, кухиња ..., ⁷⁶⁸ такође у предмете домаћинства спада и обична шиваћа машина, ⁷⁶⁹ као и пећ на дрва, вунено одело, гардеробер, мотика и секира. ⁷⁷⁰ Поред тога, у судској пракси, наилазимо на појашњење да то што су се наследници бринули о оставиоцу, није основ да они захтевају увећање свог наследног дела, већ само за добијање обичног покућства. ⁷⁷¹

Наследници који претендују на предмете домаћинства, захтев за издвајање предмета из заоставштине могу поднети уз захтев за деобу, како би суд о истом одлучио у првој фази поступка, будући да се предмети домаћинства стичу поврх наследног дела. ⁷⁷²

У бугарској правној књижевности појашњено је да када наследници поднесу захтев суду за додељивање предмета домаћинства, такве предмете ће суд издвојити из масе за деобу, што даље имплицира да се о издвајању предмета домаћинства одлучује пре него што деоба буде допуштена. ⁷⁷³ Таквог је становишта и бугарска судска пракса, према којој, након окончања прве фазе поступка, следи друга фаза у којој се одлучује о деоби, тако да у овој, другој фази наследници не могу да захтевају издвајање, будући да је формирана маса за деобу у којој су укључени и предмети домаћинства. ⁷⁷⁴

Управо је то један од разлога, због којег се у бугарској правној литератури у погледу домашаја одредбе чл. 12 ЗНБ-а, истиче следеће: „Њена систематска локација не одговара њеном значењу. Њено сврставање у ред одредаба које регулишу законско наслеђивање, такође не одговара њеним адресатима, будући да се иста примењује, како

⁷⁶⁸ Видети: Решение № 358/2014 на Районен суд град Ихтиман, 29. јуни 2015. година. Одлука је доступна на интернет адреси: <http://www.rsihtiman.org/pechat.php>. Приступ остварен, дана: 3. јула 2019. године.

⁷⁶⁹ Видети: Решение № 182/2014 на Окръжен суд град Габрово от 28. май 2015. година. Одлука је доступна на: http://www.os-gabrovo.org/CMS_ADM/images_content/0063d813/16952813.htm. Приступ остварен, дана: 3. јула 2019. године.

⁷⁷⁰ Видети: Решение на Районен суд град Разград, № 1711 от 14. јануари 2019. година. Одлука је доступна на интернет адреси: [Решение%20по%20Гражданско%20дело%201711_2018г_.pdf](#). Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

⁷⁷¹ Видети: Решение № 102 на Поморийски районен суд от 22. май 2013. година. Одлука је доступна на интернет адреси: court-pomorie.org/CMS_ADM/images_content/00634512/52250813.htm. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

⁷⁷² Наведено према: В. Петров, наведено дело, стр. 286.

⁷⁷³ Наведено према: К. Аспарухова, наведено дело, стр. 123.

⁷⁷⁴ Видети: Решение № 256/2018 на Окръжен суд град Видин от 13. ноември 2018. година. Одлука је доступна на интернет адреси: os-vidin.com/index.php?newsid=724. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

у случају наслеђивања на основу закона, тако и у случају наслеђивања на основу завештања”.⁷⁷⁵

Будући да наследници стичу предмете домаћинства поврх њиховог наследног дела, њихов правни положај одговара у потпуности положају наследноправних сингуларних сукцесора на основу закона. У прилог наведеног стоји и становиште Врховног касационог суда Бугарске, да уколико су испуњени услови, предвиђени чл. 12, ст. 1 ЗНБ-а, предмети домаћинства се издвајају из масе за деобу, не укључују се у исту, те њих наследници стичу поврх свог наследног дела.⁷⁷⁶

Међутим, у бугарској правној књижевности појашњава се да се њихова вредност урачунава у вредност њиховог нужног дела и приликом утврђивања да ли је повређено право на нужни део нужних наследника.⁷⁷⁷ Такође, се појашњава да је законописац у чл. 31 ЗНБ-а, изричито нормирао да се неће вршити урачунавање увећаног наследства из ст. 2, чл. 12 ЗНБ-а,⁷⁷⁸ међутим, за предмете домаћинства законодавац то не наводи. Отуда, исти аутор закључује, да се предмети домаћинства урачунавају, према чл. 31 ЗНБ-а, јер су они, за разлику од дела који је увећан, део заоставштине.⁷⁷⁹

У чему се огледа нормативни циљ, права на предмете домаћинства?

У бугарској правној теорији, указано је да у основи права на предмете домаћинства стоји идеја породичног међусобног помагања и подршке, те брига за породицу и домаћинство. Такође се указује да је одредба чл. 12, ст. 1 заснована на правичности.⁷⁸⁰

У бугарској судској пракси, ово право, квалификује се као право наследника који су живели са оставиоцем у заједничком домаћинству и бринули се о њему да буду

⁷⁷⁵ Наведено према: М. Марков, Относно реда на упражњавање на особените права на наследниците по чл. 12 ЗН, фн. 1, *Собственост и право*, бр. 6/2009. Текст научног чланка доступан је на интернет адреси: <http://trudipravo.bg/mesechni-spisania/mesechno-spisanie-sobstvenost-i-pravo/menucontsp1/497-tp062009>. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

⁷⁷⁶ Видети: Решение № 256 на Върховният касационен съд от 26. март 2010. година. Одлука је доступна на интернет адреси: ex-lege.info/ВКС/решение/309822/. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

⁷⁷⁷ Наведено према: В. Петров, наведено дело, стр. 286.

⁷⁷⁸ Детаљније о праву на увећани део из чл. 12, ст. 2 ЗН, видети: И. Дочев, Подобрения от сънаследник (чл. 12, ал. 2 от ЗН), *Научни трудове на Русенския университет*, том 51, серия 7, 2012, стр. 190–194. Текст научног чланка, доступан је на интернет адреси: <http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp12/7/7-30.pdf>. Приступ остварен, дана: 12. августа 2019. године.

⁷⁷⁹ Наведено према: П. Венедиков, *Запазената част в наследството*, София, 2008, стр. 20.

⁷⁸⁰ Наведено према: В. Петров, наведено дело, стр. 285.

награђени за испуњавање таквог моралног дуга. Такође се апострофира да је ова правна норма продукт схватања правичности.⁷⁸¹

Иако су бугарски посленици правне мисли и судови становишта да се *ratio legis* права на предмете домаћинства, огледа у постизању једне врсте правичности, те привилеговању и награђивању, оних наследника оставиоца који су се о њему бринули, усуђујемо се да укажемо да овако виђен законски циљ, није остварив у сваком случају. Овакво наше запажање за утемељење има чињеницу, што бугарски законописац, упоредо са нормирањем права на предмете домаћинства, није креирао и ефикасне механизме, који ће бити у служби одредбом чл. 12, ст. 1 ЗНБ-а постављеног циља.

Бугарски законописац је право на предмете домаћинства, уредио диспозитивном правном нормом. На тај начин је ово право подредио слободи завештања. Такво његово опредељење има за последицу, слободу оставиоца да располаже предметима домаћинства у корист трећих лица. Такво стање ствари, указује на то да наследници оставиоца неће моћи, попут нужних наследника, да захтевају остваривање свог права, све и да су се бринули о оставиоцу.⁷⁸² Према нашем схватању, таква чињенична ситуација говори у прилог закључку да право на предмете домаћинства не стоји у функцији обезбеђивања континуитета породичноправне заштите.

Под претпоставком да оставилац за живота није располагао предметима домаћинства, да би наследници остварили ово своје право, потребно је да се предмети домаћинства у тренутку делације, налазе под влашћу оставиоца. Ефикасан правни механизам, који стоји на располагању наследницима оставиоца који су се о њему бринули, на путу остваривања права на предмете домаћинства, јесте право на попис предмета домаћинства и поверавање истих на чување трећем лицу. Право на инвентар наследници могу ефикасно користити, сходно чл. 435, ст. 3 Грађанског процесног кодекс Републике Бугарске.⁷⁸³

Такође, је значајно указати да наследници оставиоца који претендују на предмете домаћинства, немају приоритет у намирењу у односу на повериоце оставиоца. Међутим, у циљу егзистенцијалног збрињавања чланова породичног домаћинства оставиоца, одредбама чл. 444 Грађанског процесног кодекса Републике Бугарске,

⁷⁸¹ Видети: Решение на Районен съд град Бургас, № 6118/2016 от 19. юни 2018. година. Одлука је доступна на интернет адреси: 212.122.172.41:8888/LegalActs/2018/G/06.16-30/06634516-11851618.htm. Приступ остварен, дана: 3. јула 2019. године.

⁷⁸² Детаљније, видети: К. Аспарухова, наведено дело, стр. 123.

⁷⁸³ Видети: Решение на Окръжен съд град Пазарджик, № 322 от 1. юни 2009. година. Одлука је доступна на интернет адреси: court-pz.info/ispravki/20090622/0063d809_31460109.НТМ. Приступ остварен, дана: 3. јула 2019. године.

предвиђена је дугачка листа покретних ствари, на којима не може бити спроведено извршење у циљу намирења повериоца.⁷⁸⁴ Тако предвиђена листа покретних ствари, које су изузете из поступка извршења, имплементирана је у бугарској судској пракси и на тај начин су обезбеђени елементарни услови за живот чланова домаћинства оставиоца.⁷⁸⁵

б. Право на земљораднички инвентар

Бугарски законодавац је, упоредо са стицањем предмета домаћинства, као облик сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона, нормирао и стицање земљорадничког инвентара. Према слову Закона, право на земљораднички инвентар имају они наследници који су живели заједно са оставиоцем, који су се о њему бринули и који обављају пољопривредну делатност, под условом да нису награђени на дугачији начин.⁷⁸⁶

Полазећи од нормативне стилизације чл. 12, ст. 1 ЗНБ-а, запажамо да је бугарски законописац за стицање земљорадничког инвентара, предвидео да наследници, који претендују на земљораднички инвентар, морају кумулативно испунити три услова, прописана законом, како би стекли земљораднички инвентар и то: 1. да су живели заједно са оставиоцем у истом домаћинству; 2. да су се бринули о оставиоцу; и 3. да се баве пољопривредном делатношћу.

Када је реч о прва два наведена услова, све оно, на шта смо указали када смо говорили о стицању предмета домаћинства, односи се и на стицање земљорадничког инвентара. Будући да у погледу тих услова нема никаквих разлика и специфичности у

⁷⁸⁴ Видети: чл. 444 Граждански процесуален кодекс, в сила от 01. 03. 2008 г. Обн. ДВ. бр. 59 от 20 јули 2007 г., изм. ДВ. бр. 50 от 30 мај 2008 г., изм. ДВ. бр. 63 от 15 јули 2008 г., изм. ДВ. бр. 69 от 5 август 2008 г., изм. ДВ. бр. 12 от 13 февруари 2009 г., изм. ДВ. бр. 19 от 13 март 2009 г., изм. ДВ. бр. 32 от 28 април 2009 г., изм. ДВ. бр. 42 от 5 јуни 2009 г., изм. ДВ. бр. 47 от 23 јуни 2009 г., изм. ДВ. бр. 82 от 16 октомври 2009 г., изм. ДВ. бр. 13 от 16 февруари 2010 г., изм. ДВ. бр.100 от 21 декември 2010 г., изм. ДВ. бр.5 от 14 јануари 2011 г., изм. ДВ. бр. 45 от 15 јуни 2012 г., изм. и доп. ДВ. бр. 49 от 29 јуни 2012 г., доп. ДВ. бр. 99 от 14 декември 2012 г., изм. и доп. ДВ. бр.15 от 15 февруари 2013 г., изм. ДВ. бр. 66 от 26 јули 2013г., изм. ДВ. бр.53 от 27 јуни 2014г., изм. ДВ. бр. 98 от 28 ноември 2014 г., изм. и доп. ДВ. бр. 50 от 3 јули 2015 г., доп. ДВ. бр. 15 от 23 февруари 2016 г., изм. ДВ. бр. 43 от 7 јуни 2016 г., изм. и доп. ДВ. бр. 8 от 24 јануари 2017 г., доп. ДВ. бр.13 от 7 февруари 2017 г., изм. ДВ. бр. 63 от 4 август 2017 г., изм. и доп. ДВ. бр. 86 от 27 октомври 2017г., изм. ДВ. бр. 96 от 1 декември 2017 г., изм. и доп. ДВ. бр. 102 от 22 декември 2017 г., изм. и доп. ДВ. бр. 42 от 22 мај 2018 г., изм. и доп. ДВ. бр. 65 от 7 август 2018 г., изм. и доп. ДВ. бр. 38 от 10 мај 2019 г. Текст закона у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135558368>. Приступ остварен, дана: 3. септембра 2019. године.

⁷⁸⁵ Видети: Решение на Добричкият окръжен съд № 181 от 3. јули 2017 год. Текст решења, доступан је на интернет адреси: <http://vssold.justice.bg/osdobrich/2017/07/0063d817/26670317.htm>. Приступ остварен, дана: 3. септембра 2019. године.

⁷⁸⁶ Видети: чл. 12, ст. 1 ЗНБ.

односу на услове за стицање предмета домаћинства, њиме се у овом делу рада нећемо посебно бавити.

Отуда, када говоримо о праву на земљораднички инвентар, наше истраживање биће фокусирано на давање одговора на питање, шта се сматра земљорадничким инвентаром, каквог карактера треба да буде пољопривредна делатност којом се бави наследник оставиоца који претендује на земљораднички инвентар, у чему се огледа нормативна сврха стицања права на земљораднички инвентар, те да ли је она остварива у сваком случају.

Које све предмете можемо сврстати у земљораднички инвентар?

Бугарски законописац је, приликом нормативног конструисања права на земљораднички инвентар, искористио апстрактан појам „*земделски инвентар*”. Осим наведеног појма, одредба чл.12, ст. 1 ЗНБ-а, не садржи никакве смернице, које се тичу каквоће таквог инвентара и његовог квантитета, уз чију помоћ би била поједностављена правна квалификација земљорадничког инвентара у судској пракси.

Насупрот бугарског законодавца, у бугарској правној књижевности појашњено је да пољопривредни инвентар чине покретне ствари за пољопривредну намену, те да такав инвентар треба да буде ситан.⁷⁸⁷ Исти аутор указује да: „Судови у својој пракси полазе од тога да је потребно да се посебно оцењује да ли инвентар има карактер посебне пољопривредне машине као што је мотокултиватор, на које се прикључује други пољопривредни инвентар (косачица, водна пумпа). Ово, будући да у пољопривредни инвентар спада ствар која се покреће од стране машине (не сама машина), која се покреће од стране животиње или човека и са којом се обављају конкретне пољопривредне радње”.⁷⁸⁸

Када је реч о пољопривредној делатности, у бугарској правној књижевности, указано је да: „Пољопривредна делатност коју наследници обављају треба да буде константна и да представља њихов извор прихода. Такође, се појашњава да се под константним обављањем делатности подразумева и сезонско бављење пољопривредом, имајући у виду конкретну пољопривредну културу која се узгаја, за коју је могуће да не изискује активности током целе године”.⁷⁸⁹

Наследници који претендују на земљораднички инвентар, подједнако као и наследници који претендују на предмете домаћинства, свој захтев за издвајањем

⁷⁸⁷ Наведено према: К. Аспарухова, наведено дело, стр. 124.

⁷⁸⁸ Наведено према: *Ibidem*, стр. 124.

⁷⁸⁹ Наведено према: *Ibidem*, стр. 124.

инвентара могу поднети у иницијалном акту у коме се захтева деоба заоставштине. Ово, да би суд одлучио о овако постављеном захтеву у првој фази поступка. Из разлога на које смо указали када смо говорили о предметима домаћинства, наследници не могу да захтевају издавајње инвентара након допуштања деобе.

Наследници стичу земљораднички инвентар поврх свог наследног дела и налазе се у положају наследноправних сингуларних сукцесора на основу закона. Оно што су стекли на име инвентара урачунава се у њихов нужни део. Међутим, уколико су награђени на другачији начин, наследници оставиоца не могу стећи земљораднички инвентар.

У чему се оглада *ratio legis* права на земљораднички инвентар?

У бугарској правној литератури указује се да је: „Законодавчев циљ био да на основу овакве правне норме, дође до стицања, те да се не прекида установљен процес који већ траје у својим оквирима, ради којег и за чије резултате се користи земљораднички инвентар”.⁷⁹⁰ Исти аутор указује да је то и у складу са препоруком Европске комисије, да право на подршку које је једном настало, након смрти оставиоца, прелази на наследника, који наставља да обавља пољопривредну делатност.⁷⁹¹

Међутим, према нашем схватању, овако постављен законодавчев циљ, није остварив у сваком случају, будући да је реч о праву које није уређено императивном правном нормом. Ово, будући да ће наследник који обавља пољопривредну делатност остати без земљорадничког инвентара, уколико је оставилац њиме располагао за живота. Судећи према садржини одредбе чл. 12, ст. 1 ЗНБ-а, становишту бугарских правних теоретичара и садржине судских одлука, усуђујемо се на закључак, да право на земљораднички инвентар не стоји у функцији континуитета породичноправне заштите.

Анализирајући одредбе о стицању права на предмете домаћинства, заједно са одредбама којима је уређено стицање права на пољопривредни инвентар, уз осврт на нормирани круг нужних наследника којег сачињавају потомци, родитељи и супружник⁷⁹² и њихову компарацију са одредбама Породичног кодекса Бугарске,⁷⁹³

⁷⁹⁰ Наведено према: *Ibidem*, стр. 125.

⁷⁹¹ Наведено према: *Ibidem*, стр. 125.

⁷⁹² Чл. 28, ст. 1 ЗНБ, предвиђа: „Када оставилац има потомке, родитеље или супружника, онда он не може својим завештајним располагањима и поклонима, да умањује њима припадајући нужни део”.

⁷⁹³ Видети: Семеен Кодекс, Обн. ДВ. бр. 47 от 23 јуни 2009 г., изм. ДВ. бр. 74 от 15 септември 2009 г., изм. ДВ. бр. 82 от 16 октомври 2009 г., изм. ДВ. бр. 98 от 14 декември 2010 г., изм. ДВ. бр. 100 от 21 декември 2010 г., изм. и доп. ДВ. бр. 82 от 26 октомври 2012 г., изм. ДВ. бр. 68 от 2 август 2013 г., изм. ДВ. бр. 74 от 20 септември 2016 г., изм. и доп. ДВ. бр. 103 от 28 декември 2017 г., изм. и доп. ДВ. бр. 24 от 22 март 2019 г. Текст Породичног кодекса, у електронском формату, доступан је на интернет

којима је уређено питање издржавања,⁷⁹⁴ можемо извести један уопштени закључак, и рећи да, бугарски законописац није обезбедио континуитет у породичноправној заштити, свих оних лица која су радно неспособна, и која је оставилац за живота био дужан да издржава (радно неспособну браћу и сестре, радно неспособне деде и бабе и остале претке у правој усходној линији),⁷⁹⁵ а такође и бившег супружника.⁷⁹⁶

Ђ. Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у чешком праву

1. Уводне напомене

Установа наслеђивања у савременом чешком праву, уређена је одредбама треће главе Чешког грађанског законика. Чешки законописац, нормирао је установу наслеђивања у складу са начелом наследноправне универзалне сукцесије. Наследници стичу сва наслеђивању подобна права и обавезе оставица, и на тај начин ступају у правни положај оставиоца (*aquisition per universitatem*).⁷⁹⁷

Према слову Законика, правни основ наслеђивања може бити у уговору о наслеђивању, одредба у завештању и законска одредба.⁷⁹⁸ Одредбе, којима је уређено интестатско наслеђивање диспозитивног су карактера. Као такве, примењују се само у случају када оставилац за живота није распоредио своју имовину, путем уговора о наслеђивању или путем завештања.⁷⁹⁹

Полазећи од нормативне конструкције пар. 1477 ЧГЗ-а, јасно произлази да је чешки законописац, упоредо са наследноправном универзалном сукцесијом, нормирао и могућност да одређена лица стекну права из заоставштине, по правилу, без одговорности за обавезе оставиоца.⁸⁰⁰ Будући да је реч о стицању одређених права из заоставштине, не може бити говора о наслеђивању у правом смислу речи, већ о сингуларној сукцесији, која може настати за случај смрти. Утемељење оваквом нашем

адреси: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135637484>. Приступ остварен дана, 13. августа 2019. године. У продужетку нашег рада за Породични кодекс Републике Бугарске, употребљаваћемо скраћеницу ПКРБ.

⁷⁹⁴ Чл. 139 ПКРБ, предвиђа: „Право на издржавање припада лицу које је радно неспособно и које не може да се издржава од своје имовине”.

⁷⁹⁵ Чл. 141 ПКРБ, нормиран је редослед којим се издржавање има давати у случају када је једно лице у обавези да издржава већи број субјеката и то: 1. деца и супружник; 2. родитељи; 3. бивши супружник; 4. унуци и прауници; 5. браћа и сестре; 6. деде и бабе и остали десценденти.

⁷⁹⁶ Видети: чл. 145 ПКРБ.

⁷⁹⁷ Видети: пар. 1475, ст. 2 ЧГЗ.

⁷⁹⁸ Видети: пар. 1476 ЧГЗ.

⁷⁹⁹ Видети: пар. 1633 ЧГЗ.

⁸⁰⁰ Видети: пар. 1477, ст. 1 ЧГЗ.

закључку проналазимо у изричитости чешког законописца, да лица која стичу само права из заоставштине нису наследници оставиоца.⁸⁰¹

Међутим, упркос томе што је чешки законописац јасно дефинисао разлику у правном положају наследноправних универзалних сукцесора и наследноправних сингуларних сукцесора, ваљало би указати да не постоји разлика по питању правног основа њиховог стицања. Прецизније речено, и у случају сингуларне сукцесије за случај смрти, правни основ може бити у уговору о наслеђивању,⁸⁰² одредба у завештању⁸⁰³ и законска одредба.⁸⁰⁴

Уважавајући предмет нашег истраживања, у продужетку рада, настојаћемо да научној и стручној јавности, кроз призму одредаба ЧГЗ-а, становишта заступаних у чешкој правној теорији и судских одлука, презентујемо облике наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона.

Посебну пажњу посветићемо тражењу одговора на питање, којим субјектима и под каквим условима припадају посебна права из заоставштине (*právo některých osob na zaopatření*), која су учињена делом наследноправне регулативе у поступку новелирања ЧГЗ-а и која су у примени од 1. јануара 2014. године.⁸⁰⁵ Потом, даћемо одговор на питање, да ли и у којој мери, тако стипулисана права могу бити ограничена завештаочевом слободном вољом? И питању, да ли су тако нормирана права ефикасни наследноправни механизми, који стоје у функцији обезбеђивања континуитета породичноправне заштите?

а. Облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона

Сингуларна сукцесија за случај смрти на основу закона у чешком наследном праву настаје у случају: 1) издржавања нужног наследника, лишеног права на нужни део; 2) издржавања преживелог супружника, мајке будућег наследника и мајке оставиоцевог детета; 3) стицања предмета домаћинства; 4) издржавања родитеља оставиоца; 5) права на три недеље; 6) стицања права на нужни део.

⁸⁰¹ Видети: пар. 1477, ст. 2 ЧГЗ.

⁸⁰² Видети: пар. 1583 ЧГЗ.

⁸⁰³ Видети: пар. 1594 ЧГЗ.

⁸⁰⁴ Видети: пар. 1665–1669 ЧГЗ.

⁸⁰⁵ У чешкој наследноправној теорији истиче се да је: „Ново законодавство реакција на промењене социјалне услове”. Наведено према: Р. Novotný, М. Novotná, *Nový občanský zákoník Dědické právo*, Praha, 2014, стр. 11. Књига је у електронском формату доступна на интернет адреси: https://obalky.kosmas.cz/ArticleFiles/193638/auto_preview.pdf/FILE/Novy-obcansky-zakonik-dedicke-pravo_Ukazka.pdf. Приступ остварен, дана: 2. октобра 2019. године.

У продужетку рада, настојаћемо да сваки од наведених правних института сагледамо кроз призму одредаба Законика, становишта чешке наследноправне теорије и судске праксе.

б. Издржавање нужног наследника, лишеног права на нужни део

Према најновијим изменама и допунама ЧГЗ-а, нужни наследник који је лишен права на нужни део, има права на неопходно издржавање из заоставштине, под условом да нема или му недостају средства за егзистенцију, и да није у могућности да сам себи обезбеди издржавање. Висина издржавања ограничена је до вредности њему припадајућег нужног дела.⁸⁰⁶

Анализирајући одредбе пар. 1665 ЧГЗ-а, можемо закључити да потомци оставиоца, будући да једино они имају право нужног наслеђивања,⁸⁰⁷ уколико су лишени права на нужни део, у складу са одредбама пар. 1646–1649 ЧГЗ-а,⁸⁰⁸ имају право на неопходно издржавање (*nutná výživa*). У чешкој наследноправној теорији, појашњено је да је: Чешки термин „*nutná výživa*”, еквивалентан енглеском термину „*necessary subsistence*”.⁸⁰⁹

Полазећи од одредбе пар. 1665 ЧГЗ-а, произлази, да нужни наследници који су од стране оставиоца лишени права на нужни део, немају права да захтевају нужни део заоставштине, али имају права на неопходно издржавање, у висини вредности нужног дела. Будући да ова лица, у тренутку смрти оставиоца, стичу право да захтевају одређени износ на име издржавања (облигационо право), њихов правни положај у потпуности одговара положају наследноправног сингуларног сукцесора на основу закона. У чешкој наследноправној теорији појашњава се да су: „Права нормирана пар.

⁸⁰⁶ Видети: пар. 1665 ЧГЗ.

⁸⁰⁷ Видети: пар. 1642 ЧГЗ.

⁸⁰⁸ Видети: пар. 1646–1649 ЧГЗ. О разлозима за лишење права на нужни део, детаљније видети: А. Talanda, I. Talandová, A Brief Insight into Disinheritance, *International and Comparative Law Review*, No. 1/2016, стр. 153–160; I. Talandová, Důsledky nevhodného chování dítěte v dědickém právu, *Acta Iuridica Olomucensia*, No. 3/2016, стр. 249–257.

⁸⁰⁹ Наведено према: М. Chromá, *Právní překlad v teorii a praxi: nový občanský zákoník*, Praha, 2014, стр. 182. Књига је у електронском формату доступна на интернет адреси: <https://books.google.rs/books?id=ys0wDwAAQBAJ&pg=PA182&lpg=PA182&dq=Kdo+by+jinak+byl+nepomi+nutelným+dědicem,+ale+nemá+právo+na+povinný+díl,+má+právo+na+nutnou+výživu,&source=bl&ots=nLBbj6E>. Приступ остварен, дана: 3. октобра 2019. године.

1665–1669 ЧГЗ-а, законске дужности издржавања према одређеним лицима, које ће се примењивати и након смрти дужника издржавања”.⁸¹⁰

Право нужног наследника на неопходно издржавање регулисано је императивном правном нормом. На овакав наш закључак наводи чињеница да ниједна одредба ЧГЗ-а, не упућује на то да оставилац може лишити нужног наследника права на неопходно издржавање. Будући да је реч о праву које је надређено завештаочевој слободној вољи, произлази да је њиме у потпуности чешки законописац заштитио потомке оставиоца од егзистенцијалне несигурности. Такво стање ствари несумњиво, потврђује да је интенција чешког законописца била да издржавање блиских лица оставиоца, задржи у приватноправној сфери, спречавајући на тај начин и појаву социјално угрожених случајева.

Компарирајући одредбе пар. 1665 ЧГЗ-а, са одредбама пар. 910–912 ЧГЗ-а,⁸¹¹ произлази да је институтом издржавања нужног наследника, лишеног права на нужни део као наследноправним механизмом, чешки законописац обезбедио континуитет у породичноправној заштити потомака оставиоца, за случај да исти буду лишени права на нужни део. Ваљало би такође указати да је стипулисањем права на издржавање нужних наследника, лишених права на нужни део, чешки законописац, унутар наследноправне регулативе, имплементирао и Уставом Републике Чешке, прокламовану посебну заштиту деце.⁸¹²

в. Право супружника оставиоца на издржавање из заоставштине, право мајке будућег наследника и мајке оставиоцевог наследника на издржавање из заоставштине

Према слову Закона, право на пристојно издржавање (*slušnao výživa*), припада супружнику оставиоца у периоду од шест недеља, након смрти оставиоца. Право на пристојно издржавање припада и мајци будућег наследника у трајању од шест недеља,

⁸¹⁰ Наведено према: А. Talanda, *Projevy práv a povinností mezi rodiči a dětmi v dědickém právu, Acta Iuridica Olomucensia*, No. 3/2016, стр. 247. Научни чланак доступан је на интернет адреси: http://acta.upol.cz/wp-content/uploads/2010/12/AIO_3_2016_41.pdf. Приступ остварен, дана: 3. октобра 2019. године.

⁸¹¹ Видети: пар. 910–912 ЧГЗ.

⁸¹² Видети: чл. 32, ст. 1 и ст. 4 Устава Републике Чешке. Текст Устава Републике Чешке из 1993. године са амандманима из 2002. године (Czech Republic's Constitution of 1993 with Amendments through 2002) доступан је на интернет адреси: https://www.constituteproject.org/constitution/Czech_Republic_2002.pdf. Приступ остварен, дана: 7. октобра 2019. године.

рачунајући од тренутка рођења детета. Такође, право издржавања припада и мајци оставиоцевог наследника, која није била у браку са оставиоцем.⁸¹³

Право на издржавање, супружнику оставиоца, а самим тим и партнеру из регистроване истополне заједнице,⁸¹⁴ припада, под условом да му је законско наследно право ускраћено или му је припао део заоставштине, у мањем обиму од оног што закон прописује. Осим тога, потребно је, да супружник оставиоца, односно, његов партнер из регистроване истополне заједнице није накнадно ступио у други брак или регистровану партнерску заједницу. Такође, неопходно је да, сам није способан да себи обезбеди издржавање. Висина издржавања ограничена је на половину њему припадајућег законског наследног дела.⁸¹⁵

У чешкој наследноправној теорији појашњено је да се права на посебну заштиту из пар. 1665–1669 ЧГЗ-а, не могу подвести под окриље одредаба пар. 1475 ЧГЗ-а, те да ће их лица, у чију корист су стипулисана, уживати по самом закону, иако у конкретном случају не наслеђују.⁸¹⁶

Полазећи од чињенице да је чешки законописац стипулисао право на издржавање у корист супружника оставиоца, самим тим и регистрованог истополног партнера, мајке будућег наследника и мајке детета која није у браку са оставиоцем, можемо рећи да је интенција чешког законописца била да институтом издржавања, отвори могућност за постизање једног широког спектра наследноправних ефеката и то: да коригује поприлично неповољан наследноправни положај супружника оставиоца, заштити интересе зачете, а нерођене деце, и омогући да на један индиректан начин и ванбрачни партнер оставиоца, који је родитељ оставиоцевог детета, заштити своје егзистенцијалне интересе, након смрти животног партнера.

Како смо напред споменули, у чешком наследном праву, једино потомци оставиоца имају право нужног наслеђивања. Право нужног наслеђивања не припада

⁸¹³ Видети: пар. 1666, ст. 1 ЧГЗ.

⁸¹⁴ Видети: пар. 3020 ЧГЗ, у вези са пар. 1 *Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů*. Текст Закона о регистрованом животном партнерству у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115>. Приступ остварен, дана: 21. августа 2020. године. Такође, видети: М. Hrusaková, *National report: Czech Republic*, стр. 23. Текст Националног извештаја Републике Чешке из 2015. године у електронском формату, доступан је на интернет адреси: [ceflonline.net > wp-content > uploads > Czech-Rep](http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Czech-Rep). Приступ остваран, дана: 21. августа 2020. године.

⁸¹⁵ Видети: пар. 1666, ст. 2 ЧГЗ.

⁸¹⁶ Наведено према: V. Šimonovský, *Komentář zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1665*. Коментар пар. 1665 ЧГЗ-а, доступан је на интернет адреси: <https://www.obecniportal.cz/33/komentar-zakona-89-2012-sb-obcansky-zakonik-1664-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4EpbilUoGYBk6LYPKsZzOirXRcoeIDmoznw/>. Приступ остварен, дана: 23. октобра 2019. године.

супружнику оставиоца и његовом истополном партнеру из регистроване партнерске заједнице. Њима припада само право на издржавање из заоставштине, под условима прописаним закоником.

Можемо рећи да је то један од спецификаума чешког наследног права, који га издваја и чини посебним у односу на друге савремене наследноправне системе, који се темеље на римској правној традицији. Такође, опредељење чешког законописца да супружника оставиоца и истополног партнера оставиоца из регистроване заједнице заштити од егзистенцијалне угрожености и несигурности, установом издржавања, говори и у прилог томе да је, у моделирању регула императивног наслеђивања, чешки законописац примењивао два концепта, римски (установа нужног дела) и *common law* концепт (установа издржавања).

Право на издржавање је облигационо право и као такво праћено је ризиком практичне ненаплативости. Будући да је стипулисано у корист супружника оставиоца и регистрованог истополног партнера, ради заштите њихових егзистенцијалних интереса, у поступку практичне реализације овог права, супружнику оставиоца и регистрованом истополном партнеру као повериоцима, подједнако као и нужним наследницима, на располагању стоји овлашћење да захтевају обезбеђење свог потраживања и одвајање заоставштине од имовине наследника.⁸¹⁷ Мишљења смо да ови механизми стоје у функцији остваривања социјалне улоге овог наследноправног института.

Да ли је установа пристојног издржавања из заоставштине, ефикасан наследноправни механизам, који *in concreto* стоји у прилог побољшања наследноправног положаја супружника оставиоца, партнера оставиоца из регистроване истополне заједнице, мајке будућег наследника и мајке оставиоцевог наследника? Или је у питању наследноправни механизам, који смо на један апстрактан начин чини повољнијим њихов наследноправни положај?

Анализирајући одредбе пар. 1666 ЧГЗ-а, стиче се утисак да је институтом пристојног издржавања из заоставштине, чешки законописац заиста побољшао поприлично неповољан наследноправни положај супружника оставиоца и истополног партнера оставиоца из регистроване заједнице. Утемељење оваквом нашем запажању проналазимо у карактеру права на издржавање.

Према нашем схватању, право на пристојно издржавање из заоставштине регулисано је, императивним правним нормама. Иако то законодавац посебно не

⁸¹⁷ Видети: пар. 1627 ЧГЗ.

наглашава, такав закључак, произлази из садржине пар. 1666, ст. 3 ЧГЗ-а. Наиме, у случају када вредност активе заоставштине није довољна за намирење пристојног издржавања и неопходног издржавања, онда ће се повериоци пристојног издржавања и повериоци неопходног издржавања намиривати сразмерно.⁸¹⁸

Будући да је чешки законописац право на пристојно издржавање супружника, сврстао у ред са правом на неопходно издржавање нужног наследника, лишеног права на нужни део, произлази да је и право на пристојно издржавање регулисано императивним правним нормама и једнако вредновано као и право нужног наследника на издржавање.

Међутим, ваљало би указати и на то да је чешки законописац, ипак, направио разлику између права на неопходно издржавање (*právo na nutnou výživu*) из пар. 1665 ЧГЗ-а и права на пристојно издржавање (*právo na slušnou výživu*). Та разлика се да запазити, такође, у поступку намирења. Према слову Законика, када намирење потраживања из пар. 1665 и пар. 1666 ЧГЗ-а угрожава намирење издржавања нужног наследника, лишеног права на нужни део, приоритет у намирењу имају нужни наследници лишени права на нужни део, а не супружник оставиоца.⁸¹⁹

На тај начин је, према нашем виђењу, чешки законописац, егзистенцијалне интересе супружника оставиоца, подредио интересима потомака. Такво стање ствари говори у прилог да је чешки законописац установом издржавања више на један апстрактан начин побољшао наследноправни положај супружника оставиоца и регистрованог истополног партнера. Ово, имајући у виду немогућност супружника оставиоца и регистрованог истополног партнера да у сваком од животних случајева остваре право на издржавање. Све и да испуњавају услове прописане Закоником, супружник оставиоца и регистровани истополни партнер оставиоца остаће без пристојног издржавања, уколико би то издржавање осујетило намирење нужног издржавања, нужног наследника лишеног права на нужни део.

Упркос, према нашем мишљењу, уоченим недостацима у поступку намирења потраживања на име издржавања супружника, ваљало би указати и на позитивне стране овог законског решења. Могли би смо рећи да је институт права на издржавање супружника оставиоца, истополног партнера из регистроване партнерске заједнице, мајке будућег наследника и мајке детета оставиоца, за нас један добар пример. Ово,

⁸¹⁸ Видети: пар. 1666, ст. 3 ЧГЗ.

⁸¹⁹ Видети: *Ibidem*.

будући да, говори у прилог обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити ове категорије субјеката.

Ако изуземемо недостатке у поступку намирења, могли би смо рећи да је одредбама пар. 1666 ЧГЗ-а, чешки законописац обезбедио континуитет у породичноправној заштити брачног друга оставиоца, регистрованог истополног партнера оставиоца, мајке будућег наследника и мајке оставиочевог наследника. У прилог таквог континуитета не говори само чињеница што је право на пристојно издржавање регулисано императивним правним нормама, већ и компарација пар. 1666 ЧГЗ-а, са пар. 697 ЧГЗ-а,⁸²⁰ пар. 920 ЧГЗ-а и пар. 922 ЧГЗ-а.⁸²¹ Такође, на тај начин је, путем наследноправних регула, извршио имплементацију Уставом Чешке Републике прокламовану посебну заштиту мајки.⁸²²

г. Право супружника оставиоца и регистрованог истополног партнера на предмете домаћинства

Упоредо са правом на пристојно издржавање, чешки законописац је стипулисао право на предмете домаћинства у корист супружника оставиоца и партнера из регистроване истополне заједнице.⁸²³ Према слову Закона, супружнику оставиоца и регистрованом истополном партнеру оставиоца припадају предмети домаћинства, који представљају основну опрему породичног домаћинства и у ситуацији када супружник/регистровани истополни партнер оставиоца није наследник. Супружник оставиоца и регистровани истополни партнер оставиоца који није водио заједничко домаћинство са оставиоцем нема права да захтева предмете домаћинства.⁸²⁴

Шта све спада у предмете домаћинства?

⁸²⁰ Пар. 697 ЧГЗ-а, гласи: „Супружници имају дужност да се међусобно издржавају, у мери која обезбеђује исти материјални и културни стандард за обоје. Дужност издржавања супружника, претходи дужности издржавања од стране детета и родитеља. На дужност издржавања супружника аналогно се примењују опште одредбе о издржавању”.

⁸²¹ Пар. 920, ст. 1 ЧГЗ-а, гласи: „Ако мајка детета није удата за оца детета, отац је дужан да пружа издржавање детету у периоду од две године од рођења детета, и да надокнади трошкове трудноће и порађаја. Дужност да надокнади трошкове трудноће и порађаја има човек чије је очинство вероватно, иако се дете не роди живо”. Пар. 920, ст. 3 ЧГЗ-а, гласи: „Суд може на захтев трудне жене, да наложи мушкарцу чије је очинство вероватно, да унапред обезбеди потребан износ за издржавање детета у периоду за који би жена имала право на породилско одсуство по другом законском пропису”.

⁸²² Чл. 32, ст. 2 Устава Чешке Републике прокламовано је да се: „Трудницама гарантује посебна нега, заштита у радним односима и погодни услови рада”.

⁸²³ Видети: L. Ruggeri, I. Kunda, Sandra Winkler, *Family Property and Succession in EU Member States National Reports on the Collected Data*, Rijeka, 2019, стр. 152. Књига је у електронском формату, доступна на интернет адреси: <https://www.euro-family.eu> > documenti > news > psefs_e_book_compressed. Приступ остварен, дана: 21. августа 2020. године.

⁸²⁴ Видети: пар. 1667 ЧГЗ, у вези са пар. 3020 ЧГЗ.

Чешки законописац је нормирању права на предмете домаћинства приступио на један апстрактан начин и одредио да се под предметима домаћинства подразумевају предмети који чине основну опрему породичног домаћинства (*základní vybavení rodinné domácnosti*).

Насупрот чешком законописцу, у чешкој правној књижевности, конкретизован је појам предмета домаћинства и појашњено да је појам „основна опрема домаћинства” ужи од појма „обични предмети домаћинства”.⁸²⁵ Исти аутори појашњавају да у категорију предмета домаћинства који чине основну опрему домаћинства, не спадају: „Аутомобили, али у ту категорију се убраја намештај, прибор, намирнице, шпорет, постељина”.⁸²⁶

Судећи према садржини пар. 1662–1664 ЧГЗ-а, предмети домаћинства се не урачунавају у законски део супружника.⁸²⁷ Отуда произлази, да супружник оставиоца предмете домаћинства стиче поврх свог наследног дела. Имајући у виду овакво стање ствари произлази, да је супружник оставиоца његов сингуларни сукцесор на основу закона.

Анализирајући одредбе пар. 1667 ЧГЗ-а, долазимо до закључка де је чешки законописац стипулисао право на предмете домаћинства у корист супружника оставиоца, као и регистрованог истополног партнера који је са њим живео у истом домаћинству, како би се обезбедило да супружник оставиоца, односно регистровани истополни партнер оставиоца настави да живи у досадашњим условима.

Полазећи од одредаба пар. 1494 ЧГЗ-а, закључујемо да завешталац слободно може да располаже овим предметима за живота. Уколико завешталац то учини, супружнику оставиоца, односно регистрованом истополном партнеру не стоје на располагању конкретни наследноправни механизми, уз чију помоћ би могли да реализују своје право на предмете домаћинства. Такво стање ствари упућује на то да је право на предмете домаћинства, у чешком праву, уређено диспозитивном правном нормом.

⁸²⁵ Наведено према: P. Novotný, J. Ivičičová, I. Sygůčková, P. Vondráčková, *Nový občanský zákoník–Rodinné právo: 2., aktualizované vydání*, Praha, 2017, стр. 53. Књига је у електронском формату, доступна на адреси: https://books.google.rs/books?id=xsFpDgAAQBAJ&pg=PA53&lpg=PA53&dq=Pozůstalý+manžel+nabývá+vlastnické+právo+k+movitým+věcem,&source=bl&ots=uemSeexLp5&sig=ACfU3U1xku4Ufpjdynqv8mWHRh72A_Wwew&hl=sr&sa=X&ved=2ahUKEwjft6O4kp_1AhXVAxAIHVEZCtQQ6AEwC3oECAgQAQ#v=onepage&q=Pozůstalý%20manžel%20nabývá%20vlastnické%20právo%20k%20movitým%20věcem%2C&f=false. Приступ остварен, дана: 15. октобра 2019. године.

⁸²⁶ Наведено према: *Ibidem*, стр. 53.

⁸²⁷ Видети: пар. 1662–1664 ЧГЗ.

Такође, ваљало би указати да остваривање права на предмете домаћинства може бити доведено у питање и у поступку намирења. На овакав закључак упућује нас садржина пар. 1701 ЧГЗ-а, према коме се из заоставштине најпре имају намирити трошкови сахране и уређења гробног места, ако то није учињено у складу са пар. 114, ст. 2 ЧГЗ-а.⁸²⁸

Анализирајући пар. 1667 ЧГЗ-а, у садејству са одредбама пар. 1665–1666 ЧГЗ-а, долазимо до закључка да чешки законописац право на предмете домаћинства није квалификовао као испоруку издржавања. То даље указује, да се право на предмете домаћинства сврстава у ред непривилегованих испорука, те да за њу важе иста правила и ограничења која важе за испоруке остављене завештањем.⁸²⁹ Имајући у виду такво стање ствари произлази, да ће супружник оставиоца моћи да реализује право на предмете домаћинства, само у случају ако након подмирења трошкова сахране и намирења испорука издржавања што год остане од имања оставиоца.

д. Право родитеља оставиоца на издржавање из заоставштине

У чешком наследном праву, родитељима оставиоца припада право на неопходно издржавање из заоставштине, под условом да нису у могућности да сами себи обезбеде издржавање. Према слову Закона, родитељи оставиоца могу да захтевају издржавање у вредности од 1/3 од њима припадајућег законског наследног дела. Право на издржавање не припада родитељу који се наследства одрекао или је починио дело које представља разлог за искључење из наследства.⁸³⁰

Право на издржавање родитеља оставиоца је супсидијарно право. Као такво примењиваће се само у случају када родитељи оставиоца нису обезбедили себи издржавање на другачији начин, примера ради, наслеђивањем оставиоца или издржавањем из сопствених извора прихода.

Подједнако као и право на издржавање нужног наследника, лишеног права на нужни део, права на издржавање супружника оставиоца, мајке будућег наследника, мајке оставиоцевог наследника, и право на издржавање родитеља оставиоца регулисано је императивном правном нормом. Будући да се родитељи оставиоца налазе у положају повериоца наследника, њима у поступку практичне реализације права на издржавање,

⁸²⁸ Видети: пар. 1701 ЧГЗ.

⁸²⁹ Видети: пар. 1594–1629 ЧГЗ.

⁸³⁰ Видети: пар. 1668, ст. 1 ЧГЗ.

стоји право да захтевају обезбеђење свог потраживања и одвајање заоставштине од имовине наследника, о којима смо већ детаљно говорили.

Према слову Закона, до практичне реализације права на издржавање родитеља оставиоца неће доћи, уколико би то онемогућило намирење нужног наследника, повериоца издржавања из пар. 1665 ЧГЗ-а. Будући да је у поступку намирења, чешки законописац фаворизовао нужне наследнике, повериоце издржавања, не можемо говорити о практичној реализацији права на издржавање родитеља оставиоца у сваком од животних случајева.⁸³¹

Међутим, такво стање ствари не умањује значај који за наше истраживање има право на издржавање родитеља. Напротив, сматрамо да је ово право још један у низу примера, који говори у прилог обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити, путем одговарајућих наследноправних механизма.⁸³²

Полазећи од садржине пар. 1668 ЧГЗ-а, усуђујемо се на закључак да је интенција чешког законописца била, да обезбеди егзистенцијални минимум родитеља оставиоца установом издржавања из заоставштине, механизмом, који је само условно примењив (ако родитељи немају средстава за егзистенцију) и чије практиковање нема за последицу редуковање оставиочевих располагања.

Такво стање ствари упућује на то да се институтом издржавања родитеља из заоставштине у најмањој могућој мери, ограничава слобода завештајног и уговорног располагања оставиоца. Усуђујемо се на закључак да је такво опредељење чешког законописца, прилагођено ограниченим, животним потенцијалима човека у старости, као природним и неминовним пратиоцем тог животног доба. Добијањем новчаних средстава за егзистенцију, родитељи оставиоца ће задовољити своје основне животне потребе, и неће бити оптерећени управљањем већим финансијским средствима, које би, примера ради, стекли путем нужног наслеђивања. Такође, постоји велика вероватноћа да неће ни бити способни у тој животној доби, за било какве веће финансијске трансакције и инвестиције, које захтевају посебне мере опрезности у условима савременог платног промета.

⁸³¹ Видети: пар. 1668, ст. 2 ЧГЗ.

⁸³² Овакав наш закључак произлази из компарације одредаба пар. 910, ст. 1 и 911 ЧГЗ-а, са пар. 1668 ЧГЗ-а.

ђ. Право на три недеље

У категорију права која, имају за циљ да се одређеним лицима обезбеди егзистенцијални минимум, након смрти оставиоца, чешки законописац сврстава и право на три недеље. Према слову Законика, сва лица која су живела у заједничком домаћинству оставиоца без накнаде, остварују то право и у периоду од три недеље, након смрти оставиоца.⁸³³

Мишљења смо да, право на три недеље, има за циљ да се особама које су бесплатно живе у оставиочевом домаћинству, пружи прилика за прилагођавање новонасталим околностима, до којих неминовно долази услед смрти оставиоца. Такво опредељење чешког законописца, говори у прилог тзв. социјализације и хуманизације савременог наследног права. Такође, видљиво је и као проширивање домена у породичноправној заштити, путем одговарајућих наследноправних механизма.

е. Право на нужни део

Не одступајући од римске правне традиције, чешки законописац је регулисао установу нужног наслеђивања. Према слову Закона, нужни наследници су она лица која имају право на нужни део заоставштине.⁸³⁴ Субјекти у чију је корист чешки законодавац стипулисао право на нужни део, ограничен је само на потомке оставиоца.⁸³⁵

Величина нужног дела зависи од тога да ли је нужни наследник малолетно или пунолетно лице. Према слову Законика, уколико је нужни наследник малолетно лице, њему, на име нужног дела, припада 3/4 његовог законског наследног дела. Уколико је нужни наследник пунолетно лице, њему припада 1/4 законског наследног дела.⁸³⁶

Полазећи од нормативне конструкције пар. 1643, ст. 2 ЧГЗ-а, можемо извести закључак да је чешки законописац, одредбама императивног наслеђивања вредносно фаворизовао малолетне нужне наследнике. Такво стање ствари говори и у прилог чињеници, да је, приликом моделирања одредаба нужног наслеђивања, чешки

⁸³³ Видети: пар. 1669 ЧГЗ.

⁸³⁴ Видети: пар. 1642 ЧГЗ.

⁸³⁵ Видети: пар. 1643, ст. 1 ЧГЗ.

⁸³⁶ Видети: пар. 1643, ст. 2 ЧГЗ.

законописац остао доследан у обезбеђивању посебне заштите малолетних лица, која је, начелно прокламована Уставом Чешке Републике.⁸³⁷

Право на нужни део у чешком наследном праву, може бити повређено, уговором о наслеђивању или завештајним располагањима. У том случају, нужни наследници имају права да захтевају свој нужни део. За намирење нужног дела заоставштине, одговарају сразмерно примљеном из заоставштине, завештајни наследници и испорукопримци.⁸³⁸

Према становишту Врховног суда Чешке Републике, будући да су нужни наследници учесници у оставинском поступку, уколико у поступку дође до спора по питању права наслеђа, суд ће прекинути оставински поступак и упутиће учеснике поступка да покрену парнични поступак. На подношење тужбе суд ће упутити оног учесника чије је право мање вероватно. Такође, суд ће одредити и рок за подношење ове тужбе, који не може бити краћи од два месеца.⁸³⁹

Према слову Закона, нужним наследницима припада новчана противвредност нужног дела (облигационо право).⁸⁴⁰ Будући да нужни наследници имају једно потраживање из заоставштине, произлази да се њихов правни положај у потпуности равна са положајем наследноправних сингуларних сукцесора на основу закона.

У прилог нашем закључку стоји и становиште, заступано у чешкој судској пракси, у којој је појашњено да нужним наследницима не припада аликвотни део заоставштине (како је то раније уређивао Чешки грађански законик, који је важио до 31. децембра 2013. године). Нужним наследницима припада новчана противвредност нужног дела, те се као такви налазе у правном положају повериоца наследника.⁸⁴¹

Иако је вредносно намирење нужног дела у чешком наследном праву *praesumptio iuris tantum*, чешки законописац је предвидео и могућност преображаја законске претпоставке облигационоправне природе права на нужни део у стварноправну природу. До преображаја може доћи на основу постигнутог споразума између нужних наследника и уговорних и/или завештајних наследника. У том случају,

⁸³⁷ Видети: чл. 32, ст. 1 и ст. 4 Устава Републике Чешке.

⁸³⁸ Видети: пар. 1653 ЧГЗ.

⁸³⁹ Видети одлуку: Nejvyšší soud 21 Cdo 4392/2017 од 30. јула 2018. године. Одлука је доступна на интернет адреси: www.nsoud.cz › Judikatura › CreateWordDocBody. Приступ остварен, дана: 22. октобра 2019. године.

⁸⁴⁰ Видети: пар. 1654 ЧГЗ.

⁸⁴¹ Видети одлуку: Nejvyšší soud 21 Cdo 3755/2017 од 21. маја 2019. године. Одлука је доступна на интернет адреси: www.nsoud.cz › Judikatura › CreateWordDocBody. Приступ остварен, дана: 22. октобра 2019. године.

нужни наследник постаје власник и уписује се као такав у јавни регистар након смрти оставиоца.⁸⁴²

Имајући у виду да је вредносно намирење нужног дела постављено за правило, чешки законописац је предвидео да суд може на захтев наследника, који су у обавези да намире потраживања нужних наследника, одредити да се исплата новчане противвредности нужног дела има извршити у ратама, или продужити рок за исплату. Суд ће донети овакву одлуку само у случају када такав захтев наследника оправдавају посебне околности на које се они позивају. Ваљало би указати да је чешки законописац, приликом моделирања ове законске конструкције, упоредо са интересима наследника (дужника) имао у виду и интересе нужних наследника (поверилаца), те је предвидео да ће и у овом случају нужним наследницима припасти камата од датума доспећа њиховог укупног потраживања.⁸⁴³

Иако чешки законописац није у оквиру одредаба које регулишу нужно наслеђивање, предвидео посебне механизме у циљу обезбеђења њиховог потраживања, они се, према нашем мишљењу, подједнако као и испорукопримци могу користити правом на обезбеђење потраживања, како је то предвиђено пар. 1627 ЧГЗ-а. Утемељење оваквом нашем размишљању проналазимо у одредбама пар. 1627 ЧГЗ-а (*Právo odkazovníka na zajištění*),⁸⁴⁴ и пар. 1477, ст. 2 ЧГЗ-а, којима је прецизирано да испорукопримац и поверилац (*Odkazovník*) нису наследници.⁸⁴⁵

Такође, мишљења смо да нужни наследници, будући да се налазе у правном положају поверилаца, могу успешно заштити своје имовинске интересе у оставинском поступку, подношењем захтева за одвајање заоставштине оставиоца од имовине наследника (*odloučení pozůstalosti*), како је то предвиђено пар. 1709 ЧГЗ-а.⁸⁴⁶

Посебан респект, заслужује одређење чешког законописца, да ће суд, по службеној дужности, одмах предузети посебне мере (*závěra pozůstalosti*), у циљу обезбеђења имања наследника или само дела имања, у случајевима када је тај део довољан за његово намирење, те да се те мере подједнако имају применити и у случају

⁸⁴² Видети: пар. 1654, ст. 2 ЧГЗ.

⁸⁴³ Видети: пар. 1654, ст. 1 ЧГЗ.

⁸⁴⁴ Видети: пар. 1627 ЧГЗ.

⁸⁴⁵ Видети: пар. 1477 ЧГЗ.

⁸⁴⁶ Видети: пар. 1709 ЧГЗ.

потраживања нужних наследника.⁸⁴⁷ Уколико у заоставштини постоје некретнине које пружају довољну сигурност, ове мере нису потребне.⁸⁴⁸

Компарирајући одредбе пар. 1643, ст. 1 и пар. 910–912 ЧГЗ-а, можемо извести закључак да је установом нужног наслеђивања, као наследноправним механизмом, чешки законописац обезбедио континуитет у породичноправној заштити деце и других потомака оставиоца. Такође, мишљења смо да је чешки законодавац креирао и довољан број процесних механизма, на које смо указали у пређашњим редовима, а који стоје у служби сигурног намирења потраживања нужних наследника.

Е. Сингуларна сукцесија за случај смрти на основу закона у наследноправним системима земаља са простора бивше СФРЈ

1. Уводне напомене

Наследноправни системи земаља са простора бивше СФРЈ (Словенија,⁸⁴⁹ Хрватска,⁸⁵⁰ Федерација Босна и Херцеговина,⁸⁵¹ Република Српска (ентитет Федерације Босне и Херцеговине),⁸⁵² Црна Гора,⁸⁵³ и Републике Северна Македонија⁸⁵⁴), поникли су на темељима СЗОН-а.

⁸⁴⁷ Видети: пар. 1682, ст. 2 ЧГЗ.

⁸⁴⁸ Видети: пар. 1683 ЧГЗ.

⁸⁴⁹ Видети: *Zakon o dedovanju „Uradni list Socijalističke Republike Slovenije”*, št. 15/1976, 23/1978, „Uradni list Republike Slovenije”, št. 13/1994 – ZN, 40/1994 – odl. US, 117/2000 – odl. US, 67/2001, 83/2001 – OZ, 73/2004 – ZN-C, 31/2013 – odluka US in 63/2016. У продужетку рада, за Закон о наслеђивању Републике Словеније, употребљаваћемо скраћеницу ЗОНРСЛ.

⁸⁵⁰ Видети: *Zakon o nasljeđivanju, „Narodne novine”*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015 i 14/2019. У продужетку рада, за Закон о наслеђивању Републике Хрватске, употребљаваћемо скраћеницу ЗОНРХ.

⁸⁵¹ Видети: *Zakon o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine, „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”*, br. 80/2014 i 32/2019 – odluka US. У продужетку рада, за Закон о наслеђивању Федерације Босне и Херцеговине, употребљаваћемо скраћеницу ЗОНФБИХ.

⁸⁵² Видети: *Zakon o nasljeđivanju Republike Srpske, „Службени гласник Републике Српске”*, бр. 1/2009, 55/2009 – исправка и 91/2016. У продужетку рада, за Закон о наслеђивању Републике Српске, употребљаваћемо скраћеницу ЗОНРС.

⁸⁵³ Видети: *Zakon o nasljeđivanju Republike Crne Gore, „Službeni list Crne Gore”*, br. 74/2008 i 75/2017 – odluka US. У продужетку рада, за Закон о наслеђивању Републике Црне Горе, употребљаваћемо скраћеницу ЗОНРЦГ.

⁸⁵⁴ Видети: *Zakon za nasleđivanje „Службени весник на Република Македонија”*, бр. 47/1996 и 18/2001 и др. закон. У продужетку рада, за Закон о наслеђивању Републике Северне Македоније, употребљаваћемо скраћеницу ЗОНРСМ.

Законско наслеђивање у свим посматраним законодавствима уређено је у складу са начелом наследноправне универзалне сукцесије. Наследници оставиоца у моменту његове смрти стичу сва наслеђивању подобна права и обавезе.⁸⁵⁵

Упоредо са наследноправном универзалном сукцесијом, законописци у свим анализираним правним системима, приступили су и правном уређењу наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона. Можемо рећи да је законописање одредаба, којима су уређени облици сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона, ишло у правцу од потпуног преузимања решења о стицању предмета домаћинства, који нису знатније вредности (јединог облика последовања у оставиочева права, које познаје СЗОН), а које је видљиво на примеру наследноправне регулативе Хрватске и Федерације Босне и Херцеговине,⁸⁵⁶ преко њихог преузимања и истовременог модификовања у наследном праву Словеније и Македоније,⁸⁵⁷ до преузимања одредаба, којима је уређено стицање права на предмете домаћинства у наследном праву Црне Горе,⁸⁵⁸ уз додатно нормирање права на плодуживање заоставштине⁸⁵⁹ и права на доживотну ренту, као потпуно нових облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, уређених по угледу на важећу наследноправну регулативу Републике Србије.⁸⁶⁰ Стицање предмета домаћинства мање вредности у Републици Српској уређено, је по угледу на одредбе ЗОН-а Републике Србије.⁸⁶¹

Будући да су напред поменуте државе, заједно са Републиком Србијом, биле део јединственог правног простора, сматрамо, да је истраживање облика сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона на које смо указали, значајно за наше истраживање. Значај се, према нашем виђењу, огледа у њиховом анализирању и компарацији, уочавању сличности и разлика, а ради извођења закључка о квалитету

⁸⁵⁵ Видети: чл. 2 и чл. 149, ст. 1 ЗОНРСЛ; чл. 5, ст. 2, ст. 3 и чл. 139 ЗОНРХ; чл. 2 и чл. 172, ст. 1 ЗОНФБИХ; чл. 2, ст.1, ст. 2 и чл. 163, ст. 1 ЗОНРС; чл. 3, чл. 140 ЗОНРЦГ; чл. 2 и чл. 137, ст. 1 ЗОНРСМ.

⁸⁵⁶ Видети: чл. 76, ст. 1 ЗОНРХ; чл. 36, ст. 1 ЗОНФБИХ и чл. 38 СЗОН.

⁸⁵⁷ Видети: чл. 33, ст. 1 ЗОНРСЛ; чл. 37, ст. 1 ЗОНРСМ.

⁸⁵⁸ Видети: чл. 3, ст. 3 и чл. 35, ст. 1 ЗОНРЦГ.

⁸⁵⁹ Видети: чл. 24, ст. 1 и чл. 26, ст. 1 ЗОНРЦГ.

⁸⁶⁰ Видети: чл. 24, ст. 4 и чл. 26, ст. 6 ЗОНРЦГ. Право на плодуживање заоставштине и право на доживотну ренту у црногорском наследном праву, неће бити предмет нашег посебног разматрања, имајући у виду да је црногорски законописац ова права нормирао по угледу на наследноправну регулативу Републике Србије. Отуда све што будемо написали у одговарајућим деловима овог рада, о праву на плодуживање заоставштине и праву на доживотну ренту у савременом српском наследном праву, односиће се и на решење црногорског законописца.

⁸⁶¹ Видети: чл. 2, ст. 2 ЗОНРС. Имајући у виду идентичност законских решења, која произлази из чл. 2 ЗОНРС и чл. 1, ст. 3 ЗОН-а, у циљу избегавања непотребног понављања, у овом делу рада нећемо посебно говорити о праву на предмете домаћинства мање вредност у праву Републике Српске. Ово имајући у виду да ћемо се у предметку рада, на одговарајућем месту детаљно позабавити стицањем предмете домаћинства у савременом српском праву, а које излагање ће бити примењиво и на стицање права на предмете домаћинства у наследном праву Републике Српске.

законских решења, њиховој практичној имплементацији и степену прилагођености социјалном реалитету.

Уважавајући предмет нашег истраживања, како кроз призму облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, тако и кроз сажет осврт на одредбе нужног наслеђивања, уз њихову компарацију са одговарајућим одредбама породичноправних прописа поменутих земаља, настојаћемо да одговоримо на питање да ли су и у којој мери законописци са напред поменутих простора, путем наследноправних механизма обезбедили континуитет породичноправне заштите.

а. О праву на предмете домаћинства и корисницима ове привилегије

Право на предмете домаћинства у наследном праву Хрватске, Федерације Босне и Херцеговине и Црне Горе, припада брачном другу оставиоца и његовим потомцима,⁸⁶² а ми додајемо и ванбрачном партнеру оставиоца будући да је чињеница ванбрачне заједнице у свим наведеним наследноправним системима, у наследноправним дејствима изједначена са брачном заједницом.⁸⁶³ Осим напред споменутих субјеката, право на предмете домаћинства у хрватском наследном праву, припада и истополном партнеру оставиоца из регистроване партнерске заједнице и истополном партнеру оставиоца из фактичке животне заједнице.⁸⁶⁴ У црногорском наследном праву, право на предмете домаћинства припада, такође, истополном партнеру оставиоца из регистроване партнерске заједнице⁸⁶⁵

Када је реч о кругу субјеката у чију је корист стипулисано право на предмете домаћинства, ваља указати да се својим решењем издваја словеначки законописац, који је нормирао право на предмете домаћинства у корист супружника оставиоца, потомака оставиоца, те усвојеника и његових потомака.⁸⁶⁶

Мишљења смо да таква законска конструкција, само оптерећује законски текст, и не можемо рећи да се налази на једном квалитативно вишем нивоу, у односу на законска решења која нам доносе, хрватско, босанско-херцеговачко и црногорско

⁸⁶² Видети: чл. 76, ст. 1 ЗОНРХ; чл. 36, ст. 1 ЗОНФБИХ; чл. 3 и чл. 35, ст. 1 ЗОНРЦГ.

⁸⁶³ Видети: чл. 8, ст. 2 ЗОНРХ; чл. 9 ЗОНФБИХ; чл. 9, ст. 2 и ст. 3 ЗОНРЦГ.

⁸⁶⁴ Видети: чл. 55 Закона о животном партнерству особа истог пола „Narodne novine”, br. 92/2014 i 98/2019.

⁸⁶⁵ Видети: чл. 66 Закона о животном партнерству лица истог пола, „Službeni list Crne Gore”, br. 67/2020.

⁸⁶⁶ Видети: чл. 33, ст. 1 ЗОНРСЛ.

законодавство, будући да се усвојеници из потпуног усвојења,⁸⁶⁷ према слову Закона, сматрају потомцима оставиоца, те да је правно релевантна чињеница потпуног усвојења изједначена у својим правним дејствима са крвним сродством.⁸⁶⁸

Осим споменутих субјеката у наследном праву Словеније, право на предмете домаћинства припада ванбрачном партнеру оставиоца различитог пола,⁸⁶⁹ истополном партнеру оставиоца из регистроване заједнице,⁸⁷⁰ као и ванбрачном партнеру оставиоца истог пола.⁸⁷¹

У наследном праву Републике Северне Македоније, уочавамо да је право на предмете домаћинства стипулисано у корист широког круга субјеката и то: брачног друга оставиоца, оставиочевих предака, усвојиоца, потомака, усвојеника и његових потомака, те у корист хранитеља и храњеника, пасторка/е, очуха, маћехе, снаје, свекра, свекрве, зета, таште, таста, и лица која су у крвном сродству са оставиоцем, осим већ наведених, а која су живела са оставиоцем у трајној заједници.⁸⁷²

Анализирајући круг субјеката у чију је корист македонски законодавац стипулисао право на предмете домаћинства, долазимо до закључка да право на предмете домаћинства припада како лицима, која се налазе у тазбинском сродству са оставиоцем тако и практично неограниченом кругу крвних сродника оставиоца, под условом да су сва ова лица живела са оставиоцем у трајној заједници, примера ради, браћи и сестрама оставиоца, дедама и бабама оставиоца, теткама, ујацима, стричевима, њиховим потомцима и прецима.

Како је право на предмете домаћинства у македонском праву стипулисано и у корист хранитеља и храњеника, указујемо да се под хранитељством у овом случају не подразумева никакав формално-правни однос из којег произлазе каква права и обавезе за храњеника и хранитеља.⁸⁷³ У питању је један фактички однос, који је, судећи према

⁸⁶⁷ Видети: чл. 9 Družinski zakonik „Uradni list Republike Slovenije”, št. 15/2017, 21/2018 – ZNOrg, 22/2019 in 67/2019 – ZMatR-C. У продужетку рада, за Породични законик Републике Словеније, употребљаваћемо скраћеницу ПЗРСЛ.

⁸⁶⁸ Видети: чл. 21, ст. 1 и ст. 3 ЗОНРСЛ. Детаљније видети: Ј. Видић, Утицај адоптивног сродства на законска наследна права у законодавству Србије и осталих европских земаља, *Зборник Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2006, стр. 385–388.

⁸⁶⁹ Видети: чл. 4. а ЗОНРСЛ.

⁸⁷⁰ Видети: чл. 2 Zakon o partnerski zvezi „Uradni list Republike Slovenije”, št. 33/2016.

⁸⁷¹ Видети: чл. 3 Zakon o partnerski zvezi.

⁸⁷² Видети: чл. 37 и чл. 29 ЗОНРСМ.

⁸⁷³ Видети: чл. 2 Закон за семејството, „Службени вестник на Република Македонија”, бр. 80/1992, 9/1996, 38/2004, 33/2006, 84/2008, 67/2010, 156/2010, 39/2012, 44/2012, 38/2014, 115/2014, 104/2015 и 150/2015. У продужетку рада, за Породични закон Републике Северне Македоније, употребљаваћемо скраћеницу ПЗРСМ.

слову Закона, заснован и одвија се на добровољној бази и који се може квалификовати као тзв. фактичко родитељство.⁸⁷⁴

Чињеница, је да је у нормативном моделирању права на предмете домаћинства македонски законописац, једнако вредновао чињеницу брачне везе, крвног, грађанског и тазбинског сродства, с једне стране, са чињеницом фактичког родитељства и чињеницом трајне животне заједнице, с друге стране. Отуда се према нашем виђењу, решење македонског законописца (посматрано с аспекта лица у чију је корист стипулисано), налази на једном квалитативно вишем нивоу у односу на решења, која нам доносе словеначко, хрватско, босанско-херцеговачко и црногорско право.

Мишљења смо да се таквим опредељењем македонског законописца не прокламује континуитет у породичноправној заштити само оних лица, која чине породицу с аспекта закона.⁸⁷⁵ Напротив, сматрамо да се правом на предмете домаћинства у македонском праву, као наследноправним механизмом на један суптилан начин руши законодавчев концепт породице и проширују њени оквири, у смеру од формалних (брачне заједнице и сродства) ка неформалним породичним односима, какав је у овом случају однос хранитељства. Такође, сматрамо да се, посматрано кроз призму права на предмете домаћинства, стварају услови и за практично испитивање (ревидирање) законодавчевог одређења породице.

Када је реч о кругу субјеката у чију је корист стипулисано право на предмете домаћинства, у свим напред наведеним законодавствима, запажамо проширивање круга субјеката уживаоца овог права у односу на оно што прописује СЗОН. Како је већ речено, ово право признаје се и тазбинским сродницима и неограниченом кругу крвних сродника оставиоца, који су живели у заједничком домаћинству оставиоца, а такође и лицима која су била у тзв. фактичком односу родитељства са оставиоцем, ванбрачном партнеру оставиоца и истополном партнеру оставиоца.

б. Који предмети се сматрају предметима домаћинства?

Под предметима домаћинства у словеначком, хрватском, босанско-херцеговачком и црногорском праву, подразумевају се предмети који служе задовољавању свакодневних потреба лица у чију корист су стипулисана, међу којима су

⁸⁷⁴ Видети: чл. 29, ст. 4 ЗОНРСМ.

⁸⁷⁵ Детаљније видети: Р. Илиоски, Издвојување на предметите на домаќинството како наследно-правен институт, *Годишен зборник*, бр. 4/2013, стр. 141–143.

покућство, намештај, постељина и слично, али не ако су ови предмети знатније вредности.⁸⁷⁶ Изузетак чини решење македонског законодавца, будући да исто одређује да су то предмети који служе задовољавању свакодневних потреба лица у чију корист су нормирана, те да су то предмети који нису знатније вредности, без њихове стварне конкретизације.⁸⁷⁷

Анализирајући наведене правне норме, закључујемо да су законодавци држава са простора бивше СФРЈ, ради квалификације предмета домаћинства у пракси, предвидели двострука мерила и то: намену предмета (да служе задовољавању свакодневних потреба) и вредност предмета (да нису знатније вредности). Тако постављени критеријуми за квалификацију предмета домаћинства, уз примере које су дали словеначки, хрватски, босанско-херцеговачки и црногорски законодавци, остављају простора различитим тумачењима и квалификацијама предмета домаћинства у пракси.

Имајући у виду овакво стање ствари, сматрамо да од велике помоћи практичарима у примени споменутих законских решења, могу бити појашњења и смернице, на које наизлазимо у правној литератури. „Да ли је ’вредност знатнија’, треба оцењивати у односу према вредности целе заоставштине, а и у односу према имовинским приликама особа које полажу право на ту испоруку, те имовинским приликама наследника.”⁸⁷⁸

С аспекта практичара, знатнија вредност је видљива као: „Уобичајен правни стандард, те да то значи, да се од случаја до случаја мора утврђивати има ли неки предмет знатнију вредност, имајући на уму и све друге околности, па и месне прилике те обичаје, имовинске прилике оставиоца итд.”⁸⁷⁹

Сматрамо значајним и запажање, да је квалификација предмета домаћинства условљена, „временом и простором”.⁸⁸⁰ Према речима истог аутора: „Када је у питању вредност мора се имати у виду да је у питању променљива категорија. Тако је, телевизор некада представљао луксузно добро, међутим, данас се јавља као предмет који је карактеристичан за једно савремено домаћинство”.⁸⁸¹

⁸⁷⁶ Видети: чл. 33, ст. 1 ЗОНРСЛ; чл. 76, ст. 1 ЗОНРХ; чл. 36, ст. 1 ЗОНФБИХ; чл. 35, ст. 1 ЗОНРЦГ.

⁸⁷⁷ Видети: чл. 37 ЗОНРСМ.

⁸⁷⁸ Наведено према: N. Gavella, V. Belaj, наведено дело, стр. 408.

⁸⁷⁹ Наведено према: D. Katić, Posebni nasljednopravni instituti, *Javni bilježnik*, br. 28/2008, стр. 41.

⁸⁸⁰ Наведено према: Р. Илиоски, наведено дело, стр. 148.

⁸⁸¹ Наведено према: *Ibidem*, стр. 148.

Када је реч о томе који предмети не могу бити подведени под појам предмета домаћинства, посленици правне мисли се слажу да то не могу бити: предмети којима се служио искључиво оставилац, затим предмети који су коришћени ради обављања какве делатности, као и луксузни предмети.⁸⁸²

в. Правна природа права на предмете домаћинства

Анализирајући одредбе о стицању предмета домаћинства у словеначком, хрватском, босанско-херцеговачком, црногорском и македонском праву, запажамо да су се њихови нормотворци, поред идентичних критеријума за квалификацију ових предмета, определили и за једнако уређивање правних последица до којих долази у случају стицања оваквих предмета.

Тако су законописци предвидели, да се предмети домаћинства који су издвојени из заоставштине неће узимати у обзир приликом израчунавања законског и нужног дела лица, у чију корист су стипулисана.⁸⁸³

Према нашем мишљењу, тако дефинисана последица стицања предмета домаћинства игра значајну улогу у процесу квалификације правне природе права на предмете домаћинства и једна је од смерница, која указује у ком правцу треба ићи наше размишљање о правној природи ове врсте стицања.

Судећи према садржини наведених законских конструкција, можемо слободно рећи да је право на предмете домаћинства у свим споменутих правима наследноправни институт. Међутим, иако је чини несумњиво да је реч о једном наследноправном институту, правни теоретичари стоје на различитим становиштима, у погледу правне природе оваквог стицања.

На једној страни издвојили су се теоретичари који сматрају да се право на предмете домаћинства сматра „законском испоруком или преиспоруком”,⁸⁸⁴ док су на другој страни теоретичари који истичу „да се на стицање права на предмете домаћинства не треба гледати као на законски легат, прелегат или изумирање

⁸⁸² Детаљније видети: N. Gavella, V. Belaj, наведено дело, стр. 408; Р. Илиоски, наведено дело, стр. 147–148; Д. Мицковић, А. Ристов, *Грађанско применето право (наследно право)*, Скопје, 2011, стр. 32.

⁸⁸³ Видети: чл. 33, ст. 2 ЗОНРСЛ; чл. 76, ст. 2 ЗОНРХ; чл. 36, ст. 2 ЗОНФБИХ; чл. 35, ст. 2 ЗОНРЦГ; чл. 37, ст. 2 ЗОНРСМ.

⁸⁸⁴ Наведено према: М. Крећ, Ђ. Рајић, наведено дело, стр. 103; N. Gavella, V. Belaj, наведено дело, стр. 405.

наследства”,⁸⁸⁵ те да је у питању посебан наследноправни режим,⁸⁸⁶ и да ова установа има „паранаследни карактер”.⁸⁸⁷

Будући да је питање правне природе права на предмете домаћинства, једно сложено и комплексно питање, које је и даље отворено и заокупља пажњу теоретичара наследног права, сматрамо да би било корисно да и ми у нашем раду изнесемо своје запажање о правној природи овог института.

Када је реч о правној природи права на предмете домаћинства у наследноправним системима који потичу са простора бивше СФРЈ, указујемо да ћемо у нашем изјашњењу, кренути од структуре правних норми, којима су дефинисани не само услови који морају бити испуњени да би до стицања дошло, већ и којима су прецизно дефинисане правне последице овакве врсте стицања, а о којима нарочито морамо водити рачуна.

Уважавајући аргументе и једних и других аутора, и компарирајући одредбе о стицању предмета домаћинства са регулама које уређују стицање испоруке, остављене завештањем, у свим напред поменутих законодавствима,⁸⁸⁸ несумњиво произлази, да не можемо у потпуности поистоветити право на предмете домаћинства са правом на испоруку или преиспоруку. Ово имајући у виду да су сви поменути законописци јасно детерминисали разлике у правним последицама, које настају како стицањем предмета домаћинства, тако и стицањем испоруке, остављене завештањем.

Како смо напред споменули, у свим поменутих наследноправних системима лица у чију су корист законописци стипулисали право на предмете домаћинства, стичу предмете домаћинства поврх свог наследног дела, те се тако стечени предмети не урачунавају у њихов законски и нужни део. Таква регулатива је, без сумње, успешно имплементирана и у судској пракси на овим просторима.⁸⁸⁹ С друге стране, када су у питању испоруке остављене завештањем, законописци са свих поменутих простора, изричито су да се тако учињене испоруке урачунавају у законски и нужни део ових лица.⁸⁹⁰

⁸⁸⁵ Видети: Р. Илиоски, наведено дело, стр. 144 и тамо наведену литературу.

⁸⁸⁶ Видети: S. Marković, *Nasleđivanje predmeta domaćinstva u svetlu koncepcije o minimumu egzistencije*, ..., стр. 212.

⁸⁸⁷ Видети: A. Gams, *Uvod u građansko pravo, Opšti deo*, Beograd, 1967, стр. 307.

⁸⁸⁸ Видети: чл. 47 ЗОНРСЛ; чл. 90 ЗОНРХ; чл. 50 ЗОНФБИХ; чл. 49 ЗОНРЦГ; чл. 51 ЗОНРСМ.

⁸⁸⁹ Видети: *Odluku Općinskog suda u Vitezu br. 24/03 od 16. januara 2004. godine i presudu Kantonalnog suda Travnik, br. GŽ-709/04 od 22. septembra 2005. godine*. Одлука је доступна на адреси: <https://advokat-prnjavorac.com/nasljedno-pravo-sudska-praksa-BiH.html>. Приступ остварен, дана: 14. новембра 2019. године.

⁸⁹⁰ Видети: чл. 47 ЗОНРСЛ; чл. 90 ЗОНРХ; чл. 50 ЗОНФБИХ; чл. 49 ЗОНРЦГ; чл. 51 ЗОНРСМ.

Иако је установа предмета домаћинства уведена у југословенско законодавство, по угледу на германску установу *voraus*, сматрамо да нема места поистовећивању њихове правне природе. Овакав наш закључак, има за утемељење чињеницу доследност немачког и аустријског законописца у одређивању правне природе споменуте установе. Одредивши да се на установу *voraus*, аналогно имају применити одредбе које важе за испоруке, остављене завештањем,⁸⁹¹ немачки и аустријски законописац су јасно детерминисали правну природу овог института, предупредили полемику у теорији о истој, и поједноставили његову практичну имплементацију, што се не може рећи за одредбе о стицању предмета домаћинства на просторима бивше СФРЈ.

Такође, према слову наследноправних прописа држава са простора бивше СФРЈ, произлази да испорука пада између осталог и у случајевима када се испорукопримац одрекне испоруке или је недостојан.⁸⁹² С друге стране, законописци са поменутих простора, нису били тако прецизни, те нису предвидели случајеве када лица, у чију корист је стипулисано право на предмете домаћинства, неће да оствари ово своје право. Поставља се питање да ли лица која су се одрекла свог законског дела или су недостојна за наслеђивање или су разбаштињена имају права на ове предмете?

У наследноправној теорији изјашњења су ишла, у правцу давања позитивног одговора на ово питање,⁸⁹³ до изричитости да лице треба да има све квалитете наследника, односно да испуњава све услове које испуњавају лица која стичу какву корист из заоставштине.⁸⁹⁴

Иако *ratio legis* института предмета домаћинства говори у прилог првог схватања, ипак сматрамо да лица која захтевају издвајање морају имати све квалитете који се захтевају за наследника, будући да је дефинитивно у питању стицање које се одвија по наследноправном основу.

Полазећи од законских дефиниција и становишта изнетих у наследноправној теорији, усуђујемо се на закључак да је право на предмете домаћинства у свим посматраним законодавствима са простора бивше СФРЈ, наследноправна установа *sui generis*. Она је стипулисана од стране законодавца у корист одређене групе субјеката, ради егзистенцијалног збрињавања ових лица, након смрти оставиоца. Осим тога, производи законом предвиђене правне последице, које се не могу равнати са

⁸⁹¹ Видети: пар. 1932, ст. 2 НГЗ и пар. 745 АГЗ.

⁸⁹² Видети: чл. 90, ст. 1 ЗОНРСЛ; чл. 55, ст. 1 ЗОНРХ; чл. 111, ст. 1 ЗОНФБИХ; чл. 106, ст. 1 ЗОНРЦГ и чл. 108 ЗОНРСМ.

⁸⁹³ Видети: О. Антић, З. Балиновац, наведено дело, стр. 90.

⁸⁹⁴ Наведено према: Р. Илиоски, наведено дело, стр. 142 и тамо наведену литературу.

последицама које настају стицањем испоруке остављене завештањем, нити са последицама до којих долази наслеђивањем.

г. ***Ratio legis* права на предмете домаћинства и извесност његовог остваривања**

Када је реч о нормативном циљу права на предмете домаћинства можемо рећи да су се посленици правне мисли са простора бивше СФРЈ, изјаснили да се правом на предмете домаћинства, на неки начин, омогућава законом одређеном кругу субјеката, који су живели у заједничком домаћинству са оставиоцем да наставе да користе ове предмете,⁸⁹⁵ те да је у питању право који стоји у функцији обезбеђивања минимума егзистенције чланова породичног домаћинства оставиоца, ближе одређених законом.⁸⁹⁶

Уважавајући аргументе и једне и друге групе аутора, којима се свакако не доводи у питање социјална улога овог наследноправног института, усуђујемо се на закључак, да је посматрано кроз призму законских конструкција, које уређују право на предмете домаћинства, теорија о обезбеђивању егзистенцијалног минимума пријемчивија за нас.

Утемељење оваквом нашем размишљању проналазимо у садржини законских конструкција и чињеници да су законописци са поменутих простора стипулисали да законом одређеном кругу субјеката, на име предмета домаћинства, могу припасти само предмети који „нису знатније вредности”, што несумњиво говори у прилог да су то предмети који су у служби егзистенцијалног збрињавања.

Насупрот томе, сматрамо да теорија обезбеђивања досадашњих животних услова (прихваћена у немачкој и аустријској наследноправној теорији и судској пракси),⁸⁹⁷ видљива као омогућавање да чланови породичног домаћинства оставиоца наставе да употребљавају предмете домаћинства, који су користили до момента смрти оставиоца (*wieter*), није одговарајућа садржини правних норми, које уређују стицање предмета домаћинства у наследноправним системима са простора бивше СФРЈ.

⁸⁹⁵ Видети: О. Антић, З. Балиновац, наведено дело, стр. 89; N. Gavella, V. Belaj, наведено дело, стр. 408; М. Крећ, Ђ. Равић, наведено дело, стр. 103; Р. Илиоски, наведено дело, стр. 143–144 и тамо наведену литературу.

⁸⁹⁶ Детаљније видети: S. Marković, *Nasleđivanje predmeta domaćinstva u svetlu koncepcije o minimumu egzistencije*, ..., стр. 212; Н. Стојановић, *Наследно право*, ..., стр. 47.

⁸⁹⁷ Подсећања ради, теорија о одржавању досадашњих услова живота, прихваћена у аустријској и немачкој наследноправној теорији и судској пракси, одговара нормативној конструкцији права на предмете домаћинства из пар. 1932 НГЗ и пар. 758 АГЗ, будући да поменути наследноправни системи не познају разлику између предмета домаћинства мање и веће вредности, па се самим тим за германску установу *voraus* не везује концепт о минимуму егзистенције.

У прилог оваквом нашем закључку, говори чињеница да је с аспекта немачке и аустријске правне теорије, те са становишта немачких и аустријских судова, питање вредности предмета домаћинства, приликом њиховог издвајања из заоставштине, правно ирелевантно, што је у крајњим консеквенцама прихватљиво, логично и адекватно правној природи и нормативном циљу установе *voraus*.⁸⁹⁸

Несумњиво је да су законописци у свим анализираним наследноправним системима са простора бивше СФРЈ, нормирајући право на предмете домаћинства, потпуно оправдано, кренули путем егзистенцијалног збрињавања чланова породичног домаћинства оставиоца. На тај начин су креирали једну приватноправну установу, која, упоредо егзистирајући са установама јавноправног карактера (право на социјалну помоћ, пензију, инвалиднину, накнаду због спреченост за рад, накнаду за породилско одсуство), говори у прилог социјалне оријентисаности и стварања социјалне сигурности, као једног императива модерног друштва.

Међутим, иако је у основи установе предмета домаћинства и других споменутих установа, обезбеђивање социјалне сигурности, приметно је да остваривање и обезбеђивање јавноправних установа гарантује држава, снагом државног апарата, што није случај са приватноправним установама, какво је право на предмете домаћинства. Отуда сматрамо сасвим логичним, да су законописци, будући да су у нормирање права на предмете домаћинства кренули са интенцијом да се обезбеди минимум егзистенције законом предвиђеном кругу субјеката, требало да креирају и одговарајуће механизме који ће стајати у служби остваривања оваквог законског циља.

Међутим, креирање таквих механизма је изостало, те је сигурно да ће лица уживаоци овог права, остати без предмета домаћинства, уколико је оставилац за живота њиме располагао *inter vivos* или *mortis causa*, будући да неће моћи, попут нужних наследника, да захтевају предмете домаћинства или исплату њихове противвредности.

Отуда сматрамо, да има места усавршавању института права на предмете домаћинства, у правцу који ће омогућити њихову сигурну практичну реализацију, јер само на тај начин овај правни институт можемо окарактерисати као појединачно и друштвено корисним, сврстати га у један оквир са јавноправним институтима, где ће као једна целина стајати у функцији заједничког циља.

⁸⁹⁸ Видети одлуку: ТЕ OGH 2004/5/11 5Ob191/03d. Текст одлуке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/290594>. Приступ остварен, дана: 28. априла 2019. године.

Међутим, упркос уоченим недостацима у поступку намирања, ваљало би указати да је опредељење словеначког, хрватског, босанско-херцеговачког, црногорског и македонског законодавца за наследноправну концепцију права на предмете домаћинства, какву је познавао СЗОН, оправдано, логично и прихватљиво. Ово имајући у виду да је исто у складу са интересима правне сигурности, правном традицијом на овим просторима и са савременим упоредноправним тенденцијама.

Ж. Право на нужни део у функцији обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити у државама са простора бивше СФРЈ

Право на нужни део у државама са простора бивше СФРЈ, није вид наследноправне сингуларне сукцесије. Ово, будући да нужним наследницима на име нужног дела припада аликвотни део заоставштине (стварно право). Међутим, због чињенице да се установом нужног дела може обезбедити континуитет породичне заштите, као са већином облика наследноправне сингуларне сукцесије, ми му у раду дајемо одређени простор.

Оваквим нашим опредељењем имамо за циљ, да дођемо до одговора на питање да ли су законодавци са простора бивше СФРЈ, установом нужног наслеђивања обезбедили континуитет у породичноправној заштити свих оних лица која су била издржавана од стране оставиоца, у складу са одредбама одговарајућих породичноправних прописа.

С аспекта нашег истраживања одговор на ово питање сматрамо значајним. Ово, будући да ће исто представљати основу за разматрање да ли у наследноправним системима са простора бивше СФРЈ, има места редизајнирању установе нужног наслеђивања или креирању нових наследноправних механизма, примера ради, облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, путем којих континуитет у породичноправној заштити издржаваних лица може успешно бити обезбеђен.

Када је реч о кругу субјеката у чију су корист законодавци са простора бивше СФРЈ, стипулисали право нужног наслеђивања, ваљало би указати да су решења слична, али не и истоветна.

Словеначки законодаписац је нормирао право на нужни део у корист оставиоцевих потомака, његових усвојеника, родитеља, супружника, истополног партнера оставиоца из регистроване партнерске заједнице, те ванбрачног партнера оставиоца, како истог,

тако и различитог пола.⁸⁹⁹ Деде и бабе, као и браћа и сестре оставиоца нужни су наследници само ако су трајно неспособни за рад и немају потребних средстава за живот.⁹⁰⁰

У Републици Хрватској, право нужног наслеђивања припада потомцима оставиоца, усвојеницима и њиховим потомцима, брачном другу оставиоца, ванбрачном партнеру оставиоца⁹⁰¹ и истополном партнеру оставиоца.⁹⁰² Оставиочеве родитељи, усвојитељи и остали преци нужни су наследници само ако су трајно неспособни за рад и немају нужних средстава за живот.⁹⁰³

Када је реч о субјектима који имају права на нужни део, босанско-херцеговачки законодаписац одређује да су то: деце оставиоца, његови усвојеници из потпуног усвојења, супружник и ванбрачни партнер. Остали потомци оставиоца, његови усвојеници из непотпуног усвојења и њихови потомци, његови родитељи и његова браћа и сестре нужни су наследници само ако су трајно неспособни за рад и немају нужних средстава за живот.⁹⁰⁴

У наследном праву Републике Српске, право нужног наслеђивања припада деци оставиоца, оставиочевим усвојеницима из непотпуног усвојења и његовом супружнику. Остали потомци оставиоца, његови усвојеници и њихови потомци, његови родитељи и његова браћа и сестре, нужни су наследници само ако су трајно неспособни за рад и немају нужних средстава за живот.⁹⁰⁵

Црногорски законодаписац, стипулисао је право нужног наслеђивања у корист потомака оставиоца, његовог супружника, ванбрачног партнера, усвојеника и њихових потомака, родитеља и усвојиоца. Деде и бабе оставиоца, као и његова браћа и сестре нужни су наследници само ако су трајно неспособни за рад и немају нужних средстава за живот.⁹⁰⁶ Право на нужни део, такође, припада и истополном партнеру оставиоца из регистроване партнерске заједнице.⁹⁰⁷

Нужни наследници у македонском праву, јесу деца оставиоца, његови усвојеници и оставиочев брачни друг. Потомци деце оставиоца и потомци његових усвојеника, нужни су наследници само ако су у моменту смрти оставиоца живели са

⁸⁹⁹ Видети: чл. 4. а ЗОНРСЛ и чл. 2 и чл. 3 Zakon o partnerski zvezi.

⁹⁰⁰ Видети: чл. 25, ст. 1 и ст. 2 ЗОНРСЛ.

⁹⁰¹ Видети: чл. 69, ст. 1, у вези са чл. 8, ст. 2 ЗОНРХ.

⁹⁰² Видети: чл. 55 Zakona o životnom partnerstvu osoba istog pola.

⁹⁰³ Видети: чл. 69, ст. 2 ЗОНРХ.

⁹⁰⁴ Видети: чл. 28, ст. 1 и ст. 2 ЗОНФБИХ, у вези са чл. 9 ЗОНФБИХ.

⁹⁰⁵ Видети: чл. 30, ст. 1 и ст. 2 ЗОНРС.

⁹⁰⁶ Видети: чл. 27, ст. 1 и ст. 2 ЗОНРЦГ, у вези са чл. 9, ст. 2 и ст. 3 ЗОНРЦГ.

⁹⁰⁷ Видети: чл. 66 Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola.

њим у заједници или су били издржавани од стране оставиоца, или ако су трајно неспособни за рад и немају нужних средстава за живот. Родитељи оставиоца и његова браћа и сестре нужни су наследници само ако су трајно неспособни за рад и немају нужних средстава за живот.⁹⁰⁸

Иако из наведених законских одредаба произлази да су сви законописци креирали кругове нужних наследника, који имају сличности али и разлика, на другој страни запажамо истоветност, по питању редоследа позивања нужних наследника на нужно наслеђивање. Тако, законописци у свим овде анализираним наследноправним системима, прецизирају да лица у чију је корист стипулисано право нужног наслеђивања, могу захтевати њима припадајући нужни део, ако су позвана на наслеђе по законском реду наслеђивања.⁹⁰⁹

Усвојивиши таква решења, законодавци у свим анализираним наследноправним системима са простора бивше СФРЈ, према нашем мишљењу, урушили су алиментациону улогу установе нужног наслеђивања, за све потенцијалне нужне наследнике чије је право на нужни део условљено постојањем трајне неспособности за привређивање и недостатком нужних средстава за живот. Чињеницама које несумњиво говоре у прилог да је постојала интенција законописаца да установом нужног наслеђивања обезбеде минимум егзистенцијалне сигурности свих наведених лица.

Овакво стање ствари говори у прилог да су законодавци са ових простора, директно, онемогућили да чињенице, трајна неспособност за рад и немање нужних средстава, (само наизглед правно релевантне чињенице), остваре одлучујући утицај на конструкцију нужног наследног реда. Отуда проистиче, да установа нужног наслеђивања у поменутим земљама, не стоји у функцији обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити напред побројаних лица. Такво стање ствари упућује нас на закључак да је стипулисањем права на нужни део у корист напред побројаних субјеката креиран привидни континуитет у њиховој породичноправној заштити.

С друге стране, поред тзв. привидног породичноправног континуитета у корист субјеката којима наследноправни прописи признају право на нужни део, у процесу законописања од стране словеначког законописца, изван правозаштитне мисије после отварања наслеђа одређеног лица, остали су разведени брачни друг и истополни

⁹⁰⁸ Видети: чл. 30, ст. 1, ст. 2 и ст. 3 ЗОНРСМ.

⁹⁰⁹ Видети: чл. 25, ст. 3 ЗОНРСЛ; чл. 69, ст. 3 ЗОНРХ; чл. 28, ст. 3 ЗОНФБИХ; чл. 30, ст. 3 ЗОНРС; чл. 27, ст. 3 ЗОНРЦГ; чл. 30, ст. 4 ЗОНРСМ.

партнер из партнерске заједнице која је престала да постоји,⁹¹⁰ малолетни пасторак и пасторка оставиоца.⁹¹¹ У хрватском наследном праву у ту категорију спадају малолетни пасторак и пасторка оставиоца,⁹¹² очух и маћеха оставиоца,⁹¹³ родитељ ванбрачног детета оставиоца⁹¹⁴ и мајка будућег наследника.⁹¹⁵ С аспекта босанско-херцеговачке наследноправне регулативе у ту категорију сврставамо такође, малолетног пасторка и пасторку,⁹¹⁶ очуха и маћеху,⁹¹⁷ бабе и деде оставиоца,⁹¹⁸ мајку будућег наследника,⁹¹⁹ разведеног брачног друга,⁹²⁰ ванбрачног партнера из ванбрачне заједнице која је престала да постоји.⁹²¹

Приликом нормирања императивног наслеђивања, изван правозащитне мисије законодаписца у Републици Српској, остали су малолетни пасторак и пасторка оставиоца,⁹²² његови очух и маћеха,⁹²³ остали крвни сродници у правој линији,⁹²⁴ разведени брачни друг,⁹²⁵ ванбрачни партнер оставиоца,⁹²⁶ ванбрачни партнер из заједнице која је престала да постоји⁹²⁷ и мајка будућег наследника.⁹²⁸ Слична је ситуација и у праву Републике Црне Горе, у коме континуитет у породичноправној заштити није обезбеђен у односу на очуха и маћеху оставиоца,⁹²⁹ у односу на остале крвне сроднике у правој линији,⁹³⁰ разведеног брачног друга,⁹³¹ ванбрачног партнера из

⁹¹⁰ Видети: чл. 100 ПЗСЛ.

⁹¹¹ Видети: чл. 187 ПЗСЛ.

⁹¹² Видети: чл. 288, ст. 3 *Obiteljskog zakona*, „Narodne novine” br. 103/2015 и 98/2019. У продужетку рада, за Породични закон Републике Хрватске, употребљаваћемо скраћеницу ПЗРХ.

⁹¹³ Видети: чл. 293 ПЗРХ.

⁹¹⁴ Видети: чл. 305, ст. 1 ПЗРХ.

⁹¹⁵ Видети: чл. 305, ст. 4 ПЗРХ.

⁹¹⁶ Видети: чл. 220, ст. 1 *Porodičnog zakon Federacije Bosne i Hercegovine*, „Službene novine Federacije BiH”, br. 35/2005. У продужетку рада, за Породични закон Федерације Босне и Херцеговине, употребљаваћемо скраћеницу ПЗФБИХ.

⁹¹⁷ Видети: чл. 221, ст. 1 ПЗФБИХ.

⁹¹⁸ Видети: чл. 222, ст. 2 ПЗФБИХ.

⁹¹⁹ Видети: чл. 234 ПЗФБИХ.

⁹²⁰ Видети: чл. 225, ст. 1 ПЗФБИХ.

⁹²¹ Видети: чл. 230, ст. 1 ПЗФБИХ.

⁹²² Видети: чл. 237, ст. 1 Породичног закона Републике Српске „Службени гласник Републике Српске”, бр. 54/2002, 41/2008 и 63/2014. У продужетку рада, за Породични закон Републике Српске, употребљаваћемо скраћеницу ПЗРС.

⁹²³ Видети: чл. 238 ПЗРС.

⁹²⁴ Видети: чл. 239 ПЗРС.

⁹²⁵ Видети: чл. 242 ПЗРС.

⁹²⁶ Видети: чл. 12 ПЗРС.

⁹²⁷ Видети: чл. 248 ПЗРС.

⁹²⁸ Видети: чл. 252 ПЗРС.

⁹²⁹ Видети: чл. 259 *Porodičnog zakona*, „Službeni list Crne Gore”, br. 1/2007, 53/2016 и 76/2020.

бр. 53/2016. У продужетку рада, за Породични закон Републике Црне Горе, употребљаваћемо скраћеницу ПЗРЦГ.

⁹³⁰ Видети: чл. 261 ПЗРЦГ.

⁹³¹ Видети: чл. 263, ст. 1 ПЗРЦГ.

ванбрачне заједнице која је престала да постоји⁹³² и мајке будућег наследника.⁹³³ У наследном праву Македоније, у ту категорију спадају ванбрачни партнер оставиоца,⁹³⁴ пасторак и пасторка оставиоца,⁹³⁵ његови очух и маћеха⁹³⁶ и разведени брачни друг оставиоца.⁹³⁷

Имајући у виду наведено, можемо извести један уопштени закључак и рећи да је право на нужни део у свим правним системима са простора бивше СФРЈ, наследноправни механизам, којим се у потпуности обезбеђује континуитет у породичноправној заштити само оних лица, која чине први нужни наследни ред.

Због тога, сматрамо да, законописци са простора бивше СФРЈ, треба да приступе редизајнирању наследноправних регула, које уређују право релативних нужних наследника на нужни део заоставштине, на начин којим ће бити обезбеђен континуитет у њиховој породичноправној заштити. У поступку креирања измена, стајаће им наследноправне регуле које уређују поједине облике наследноправне сингуларне сукцесије у савременој упоредноправној регулативи о којима је у овом раду било речи.

3. Како се у руском праву обезбеђује континуитет породичноправне заштите после отварања наслеђа једног лица?

1. Уводне напомене

Установа наслеђивања у савременом руском праву, уређена је одредбама треће главе Грађанског кодекса Руске Федерације.⁹³⁸ Анализирајући одредбе ГКРФ, којима је уређено законско наслеђивање, може се закључити да је установа наслеђивања нормирана искључиво у складу са начелом наследноправне универзалне сукцесије. Осим тога у поступку правног уређења установе наслеђивања, руски законописац је применио и начело специјалности у наслеђивању о чему сведоче одредбе ГКРФ које регулишу наслеђивање одређених врста ствари и права.⁹³⁹ Поред наведеног, ваља споменути да ГКРФ нису предвиђени случајеви стицања права из заоставштине, по правилу, без одговорности за обавезе оставиоца, који за извор имају законску одредбу.

⁹³² Видети: чл. 268, ст. 1 ПЗРЦГ.

⁹³³ Видети: чл. 271 ПЗРЦГ.

⁹³⁴ Видети: чл. 13 ПЗРСМ.

⁹³⁵ Видети: чл. 182, ст. 1 ПЗРСМ.

⁹³⁶ Видети: чл. 183 ПЗРСМ.

⁹³⁷ Видети: чл. 186 и чл. 189 ПЗРСМ.

⁹³⁸ Видети: часть 3 ГКРФ.

⁹³⁹ Видети: главу 65 ГКРФ (Наследование отдельных видов имущества).

Како је већ речено у фокусу нашег истраживања је и питање обезбеђивање континуитета породичноправне заштите одговарајућим првенствено наследноправним механизмима, сингуларне сукцесије. Премда, у руском наследном праву, нема облика наследноправне сингуларне сукцесије који за утемељење имају законску одредбу, ми му у раду дајемо одређени простор. Разлог таквог опредељења садржан је у настојању да, у овом делу рада, укажемо да обезбеђивање континуитета породичноправне заштите путем наследноправних механизма, није непознаница у наследноправним системима са европског правног простора. Управо, на примеру руске наследноправне регулативе, видећемо да континуитет породичноправне заштите може ефикасно бити обезбеђен и путем наследноправне универзалне сукцесије.

а. Право радно неспособних потенцијалних законских наследника и других издржаваних лица на законски и нужни део заоставштине

Одредба чл. 1148, ст. 1 ГКРФ, предвиђа, да сродници као потенцијални законски наследници наведени у чл. 1143–1145 ГКРФ, који су радно неспособни, на дан отварања наслеђа, и који не улазе у круг наследника, који се, у конкретном случају, позивају на наслеђе, наслеђују на основу закона заједно и равноправно са наследницима тог наследног реда под условом да их је оставилац годину дана до своје смрти издржавао, независно од тога да ли су живели са оставиоцем или нису.⁹⁴⁰

Словом, чл. 1148, ст. 2 ГКРФ, стипулисано је да право наслеђивања припада и било ком лицу, које није сродник оставиоца, које је радно неспособно, под условом да је живело заједно са оставиоцем и било издржавано од стране оставиоца, не мање од годину дана до оставиоцеве смрти.⁹⁴¹ Истим чланом је нормирано да уколико оставилац нема ниједног од законских наследника из чл. 1142–1145 ГКРФ, субјекти из чл. 1148, ст. 2 ГКРФ, наслеђују у осмом наследном реду целокупну заоставштину оставиоца.⁹⁴²

Анализирајући одредбе чл. 1148, ст. 1 ГКРФ, запажамо да су чињенице радне неспособности и издржавања, правно релевантне чињеница, које у садејству остварују одлучујући утицај на конструкцију законског наследног реда. Поред тога, што је споменути регулама, прокламовао континуитет у породичноправној заштити радно

⁹⁴⁰ Видети: чл. 1148, ст. 1 ГКРФ.

⁹⁴¹ Видети: чл. 1148, ст. 2 ГКРФ.

⁹⁴² Видети: чл. 1148, ст. 3 ГКРФ. О коренима овакве правне регулативе, детаљније, видети: В. В. Гушин, В. А. Гуреев, *Наследственное право России*, Москва, 2017, стр. 31–32; К. В. Максютин, *Наследование по закону в соответствии с Гражданским кодексом РСФСР 1922 г*, *Вестник Московского университета МВД России*, № 5/2009, стр. 120–122.

неспособних лица, која је оставилац издржавао, руски законодавац је и успешно обезбедио његову реализацију. У прилог томе сведоче одредбе којима је уређено нужно наслеђивање.

Право на нужни део (*обязательная доля*), припада малолетној или радно неспособној деци оставиоца, радно неспособној супрузи и родитељима, а такође и радно неспособним лицима, које је оставилац за живота издржавао, а који се позивају на наслеђе, сходно ставу првом и ставу другом чл. 1148 ГКРФ. Нормирајући да нужним наследницима, на име нужног дела, припада удео у заоставштини оставиоца (стварно право),⁹⁴³ руски законописац је остао веран римској правној традицији. Величина нужног дела, одређује се у уделу од 1/2, од њима припадајућег законског наследног дела. Нужни наследници стичу нужни део из расположивог дела заоставштине. Уколико је тај део недовољан за њихово намирење, одговарају завештајни наследници.⁹⁴⁴

У руској правној књижевности, указано је да: „Да у основи права на нужни део у руском праву, стоји идеја издржавања радно неспособних лица”,⁹⁴⁵ те да је право на нужни део из чл. 1149 ГКРФ, конституисано „ради обезбеђивања гаранције права незаштићених грађана”.⁹⁴⁶ Сличног је становишта и Уставни суд Руске Федерације, према коме су норме из чл. 1149, ст. 1 ГКРФ, којима је нормирано право на нужни део, сачињене ради материјалног обезбеђења, оне категорије лица, којима је нужна посебна заштита, имајући у виду њихов узраст и здравствено стање.⁹⁴⁷

Иако је у руској правној књижевности, опредељење руског законописца да у круг нужних наследника сврста сва радно неспособна лица, која је оставилац издржавао на добровољној бази не мање од годину дана до своје смрти, квалификовано као

⁹⁴³ „Логика оваквог избора огледа се у чињеници што део у натури даје веће гаранције социјално угроженом наследнику, будући да је у условима неразвијених кредитних односа компликовано захтевати обезбеђивање потраживања изостављеног наследника.” Наведено према: Е. Ю. Петров, *Наследственное право: постатейный комментарий к статьям 1110–1185, 1224 Гражданского кодекса Российской Федерации*, Москва, 2018, стр. 309.

⁹⁴⁴ Видети: чл. 1149 ГКРФ.

⁹⁴⁵ Наведено према: *Ibidem*, стр. 308.

⁹⁴⁶ Наведено према: А. В. Золотов, Наследники имеющие право на обязательную долю в Российской Федерации, *Наука и образование сегодня*, № 11/2018, стр. 49. Текст научног чланка, доступан је на интернет адреси: <https://cyberleninka.ru/articl.e/v/nasledniki-imeyuschie-pravo-na-obyazatelnuyu-dolyu-v-gossiyskoj-federatsii>. Приступ остварен, дана: 8. августа 2019. године.

⁹⁴⁷ Видети: Определење Конституционог суда Руској федерацији, № 1024-О, от 26. маја 2016. године. Одлука Уставног суда РФ, бр. 1024-О од 26. маја 2016. године доступна је на интернет адреси: <https://legalacts.ru/sud/opredelenie-konstitutsionnogo-suda-rf-ot-26052016-n-1024-o/>. Приступ остварен, дана: 8. августа 2019. године.

„неоправдано нарушавање принципа слободне воље”,⁹⁴⁸ за предмет нашег истраживања од изузетног је значаја запажање да „таква регулатива одговара трећем делу, чл. 55 Устава Руске Федерације, којим је нормирано следеће: права и слободе човека и грађанина могу бити ограничена федералним законом у тој мери, у којој је неопходно то учинити ради заштите уставног устројства, равноправности, здравља, права и интереса других лица, сигурности и безбедности државе”.⁹⁴⁹

⁹⁴⁸ Наведено према: Ю. Г. Кропчева, Неопходимые наследники, *Вестник Томского государственного университета*, № 332/2010, стр.107. Научни чланак, доступан је на интернет адреси: <https://cyberleninka.ru/article/n/neobhodimye-nasledniki>. Приступ остварен, дана: 11. августа 2019. године.

⁹⁴⁹ Наведено према: А. В. Золотов, Наследники имеющие право на обязательную долю в Российской Федерации, ..., стр. 49.

ГЛАВА IV

СИНГУЛАРНА СУКЦЕСИЈА ЗА СЛУЧАЈ СМРТИ НА ОСНОВУ ЗАКОНА У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ПРАВУ

1. Уводне напомене

Установа наслеђивања, у савременом српском праву, уређена је у складу са начелом наследноправне универзалне сукцесије. Наследници оставиоца, у тренутку делације, стичу сва наслеђивању подобна права, обавезе и друге правне феномене и на тај начин ступају у његов правни положај.⁹⁵⁰

Упоредо са наследноправном универзалном сукцесијом, српски законописац, нормирао је и облике сингуларне сукцесије за случај смрти који за извор имају одредбу у закону. Тако сингуларна сукцесија, *mortis causa* на основу закона настаје у случају стицања: предмета домаћинства мање вредности,⁹⁵¹ плодуживања на заоставштини од стране супружника оставиоца,⁹⁵² родитеља оставиоца⁹⁵³ и усвојиоца из непотпуног усвојења,⁹⁵⁴ доживотне ренте⁹⁵⁵ и у случају стицања нужног дела заоставштине као овлашћења облигационоправне природе.⁹⁵⁶

Уважавајући редослед, којим је српски законописац нормирао споменуте правне институте, указујемо да ћемо најпре говорити о предметима домаћинства мање вредности, као виду сингуларне сукцесије која настаје на основу закона. Будући да правна природа овог правног института и даље заокупља пажњу научне и стручне јавности, те представља питање које је и даље отворено, настојаћемо да одговоримо: да ли паранаследна природа ове врсте стицања има оправдања с аспекта сигурности правног промета, правне традиције, савремених упоредноправних тенденција, те да ли одговара нормативној сврси овог института?

У овом делу рада, кроз призму законских одредаба, становишта заступаних у наследноправној теорији и судске праксе, ближе ћемо појаснити, којим субјектима и под каквим условима припада ова законска привилегија. С аспекта, круга субјеката

⁹⁵⁰ Видети: чл. 1, ст. 1 и ст. 2, чл. 212, ст. 1 и чл. 222 ЗОН.

⁹⁵¹ Видети: чл. 1, ст. 2 ЗОН.

⁹⁵² Видети: чл. 23, ст. 1 и чл. 28, ст.1 ЗОН.

⁹⁵³ Видети: чл. 31, ст. 1, ст. 2 и ст. 3 ЗОН.

⁹⁵⁴ Видети: чл. 38 ЗОН.

⁹⁵⁵ Видети: чл. 25 и чл. 30 ЗОН.

⁹⁵⁶ Видети: чл. 43, ст. 1 ЗОН.

уживаоца ове привилегије, предлога који су посленици правне мисли изнели у правцу проширивања тако одређеног круга, упоредноправних тенденција и правичности, бићемо у прилици да изведемо закључак да ли има места предложеном проширивању, и ако има, у ком правцу проширивање требамо начинити, те да ли за такво залагање имамо ваљану аргументацију.

Полазећи од критеријума за квалификацију предмета домаћинства мање вредности, такође, бићемо у прилици да презентујемо и наше виђење нормираних критеријума и предложимо измене и допуне законске одредбе која регулише ову врсту стицања, а које ће бити у служби њене једноставније и прецизније практичне имплементације.

Имајући у виду законски циљ и правни карактер права на предмете домаћинства, настојаћемо да одговоримо на питања: да ли законска конструкција, какву данас имамо, стоји у служби постављеног циља и који би евентуално били правни механизми, који би стајали у функцији сигурне реализације овог права?

Након излагања о праву на предмете домаћинства, говорићемо о праву на плодуюживање заоставштине. У овом делу рада, говорићемо о томе, да ли је наш законописац успешно разграничио наследноправну универзалну од наследноправне сингуларне сукцесије, те уколико није, који би био модел ефикасног разграничења. Предмет нашег разматрања биће и питања: да ли и се и на који начин обрачунава вредност плодуюживања у пракси? како се остварује конверзија права плодуюживања у право доживотне ренте? која су права и обавезе рентног повериоца и рентног дужника? као и питање да ли и у којој мери законска норма, која уређује право на доживотну ренту стоји у функцији постављеног циља?

У оквирима овог дела рада биће речи и о праву на нужни део као овлашћења облигационоправне природе.

У првом сегменту овог дела рада, осврнућемо се укратко на круг субјеката у чију је корист наш законописац стипулисао право на нужни део и настојаћемо да дођемо до одговора на питање, да се правом на нужни део заоставштине, као наследноправним механизмом, обезбеђује континуитет у породичноправној заштити свих нужних наследника. Анализирајући круг нужних наследника и услове за остваривање права на нужни део, кроз призму важећих решења, и компарирајући их са кругом нужних наследника и условима за остваривање права на нужни део у савременим наследноправним системима, настојаћемо да изведемо закључак да ли има места

модификацији важећих регула, које уређују круг субјеката уживаоца ове привилегије, на начин којим ће бити не смо прокламован већ и гарантован континуитет у породичноправној заштити појединих нужних наследника.

Нормирајући правну природу права на нужни део, наш законописац је створио једно оригинално решење. Према слову Закона, нужним наследницима припада новчана противвредност нужног дела (облигационо право). Међутим, суд поступајући по захтеву нужног наследника, може да одлучи да нужном наследнику припадне одређени део ствари и права који чине заоставштину (стварно право).⁹⁵⁷ Такође, завешталац може променити праву природу права на нужни део, изјавом датом у завештању.⁹⁵⁸

Компарирајући тако креирано решење са одредбама, које уређују правну природу права на нужни део у савременој наследноправној регулативи, настојаћемо да изведемо закључак да ли је опредељење нашег законописца да облигационоправну природу права на нужни део постави за *praesumptio iuris tantum*, у складу са савременим наследноправним трендом у регулисању ове установе. Такође, осврћући се на практичну примену ове одредбе, указаћемо на неопходност прецизирања околности које је суд дужан да узме у разматрање приликом одлучивања о захтеву за преображај облигационоправне природе права на нужни део у стварноправну природу.

Уважавајући предмет нашег истраживања, у редовима који следе, бавићемо се и карактеристикама права на нужни део као овлашћења облигационоправне природе и овлашћења стварноправне природе. На основу запажених карактеристика, настојаћемо да изведемо закључак да ли се нужни наследници у савременом српском праву налазе у правном положају наследноправних сингуларних сукцесора на основу закона или наследноправних универзалних сукцесора оставиоца? У зависности од одговора који будемо добили оваквом анализом, а с позивом на решења из савременог упоредног законодавства, домаће и упоредноправне теорије, те судске праксе, размотрићемо да ли име места редизајнирању одредаба, које уређују питање одговорности нужних наследника за намирење оставиочевих поверилаца.

У четвртом сегменту овог дела рада, а полазећи од предмета нашег истраживања, размотрићемо и питање да ли облигационоправна природа права на нужни део заоставштине, штити интересе нужних наследника подједнако као стварноправна природа права на нужни део заоставштине. У зависности од изведеног

⁹⁵⁷ Видети: чл. 43 ЗОН.

⁹⁵⁸ Видети: чл. 43, ст. 3 ЗОН.

закључка, а с позивом на решења из савремених наследноправних система, на која смо у нашем раду указали, настојаћемо да дођемо до одговора на питање да ли је неопходно обезбедити намирење новчаног потраживања нужних наследника и којим средствима, а све у циљу обезбеђивања континуитета у њиховој породичноправној заштити.

У последњем сегменту овог дела рада говорићемо о посебној заштити породице и у сфери наслеђивања. У фокусу нашег истраживања биће наследноправна позиција свих оних субјеката, који су остали ван видокруга законописца, приликом нормирања законског и императивног наслеђивања, а за које је оставилац имао законску дужност издржавања, сходно одредбама ПЗ-а. У оквирима овог дела рада, предложићемо редизајнирање постојећих и креирање нових наследноправних механизма, који ће стајати у функцији обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити ове категорије субјеката.

А. Стицање предмета домаћинства мање вредности као вид сингуларне сукцесије на основу закона

а. Правна природа права на предмете домаћинства

Право на предмете домаћинства, у савременом српском праву, регулисано је у оквиру општих одредаба ЗОН-а. Према слову Закона, „заоставштину не чине предмети домаћинства мање вредности (покућство, намештај, постељина и слично), који служе свакодневним потребама оставиоцевих потомака, његовог брачног друга и родитеља, ако су са оставиоцем живели у истом домаћинству, већ они постају заједничка својина ових лица”.⁹⁵⁹

Определивши се за такву законску конструкцију, српски законописац је у битноме одступио од регулативе установе предмета домаћинства, какву су креирали савезни законописац 1955. године⁹⁶⁰ и републички законописац 1974. године.⁹⁶¹

Такво стање ствари, покренуло је полемику у наследноправној теорији по питању правне природе права на предмете домаћинства. На једној страни, издвојили су се теоретичари према којима је, право на предмете домаћинства установа

⁹⁵⁹ Видети: чл. 1, ст. 3 ЗОН.

⁹⁶⁰ Видети: чл. 38 СЗОН.

⁹⁶¹ Видети: чл. 33 ЗНРС.

паранаследног карактера,⁹⁶² на другој страни су теоретичари, који су схватања да установа предмета домаћинства представља законску испоруку⁹⁶³ или наследноправну универзалну сукцесију.⁹⁶⁴

Мишљења смо да је схватање о паранаследном карактеру установе предмета домаћинства за нас објективно виђење ове установе, које има дубоко утемељење у важећој законској конструкцији. Овакво наше схватање произлази из изричитости српског законописца да предмети домаћинства мање вредности не чине заоставштину, што без сумње указује да нема места схватањима о наследноправној природи ове установе.

Будући да према нашем схватању, питање правне природе ове установе није спорно, требали би смо начинити корак даље и покренути дискусију о томе да ли паранаследна природа права на предмете домаћинства има оправдања, с аспекта систематског тумачења правне норме која уређује ову врсту стицања, правне сигурности, упоредноправних тенденција и правне традиције, те ако нема таквих упоришта, шта је чинити нашем законописцу?

Анализирајући садржину цитиране правне норме и компарирајући исту са садржином одредаба из ст. 1 и ст. 2, чл. 1 ЗОН-а,⁹⁶⁵ несумњиво произлази да предмети домаћинства мање вредности, не чине заоставштину и као такви не могу бити предмет наслеђивања. Сматрамо да на овом месту ваља застати и осврнути се на одредбе ПЗ-а, које уређују питања стицања посебне имовине и деобу предмета домаћинства и на одредбе Закона о основама својинскоправних односа Републике Србије,⁹⁶⁶ које уређују стицање права својине.

Према слову Закона, имовина, коју је супружник стекао пре склапања брака је његова посебна имовина. Посебна имовина, јесте и она имовина, коју је супружник стекао у току трајања брака, деобом заједничке имовине, поклоном или другим правним послом којим се прибављају искључиво права.⁹⁶⁷ Када је реч о деоби предмета домаћинства, законодавац предвиђа, да предмети домаћинства на којима један

⁹⁶² Видети: О. Антић, З. Балиновац, наведено дело, стр. 90; N. Stojanović, *Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva, ...*, стр. 283; Д. Ђурђевић, наведено дело, стр. 56.

⁹⁶³ Видети: И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању Републике Србије и Републике Црне Горе с објашњењима*, Београд, 1996, стр. 8.

⁹⁶⁴ Видети: В. Ђорђевић, *Наследно право*, Ниш, 1997, стр. 71–73.

⁹⁶⁵ Видети: чл. 1, ст. 1 и ст. 2 ЗОН.

⁹⁶⁶ Видети: „Службени лист СФРЈ”, бр. 6/1980 и 36/1990, „Службени лист СРЈ”, бр. 29/1996 и „Службени гласник Републике Србије”, бр. 115/2005 др. – закон. У продужетку рада, за Закон о основама својинскоправних односа, употребљаваћемо скраћеницу ЗОСПО.

⁹⁶⁷ Видети: чл. 168 ПЗ.

супружник, након престанка заједнице живота у браку, има државину у трајању од најмање три године, припадају му у искључиву својину са урачунавањем у његов део.⁹⁶⁸

Уређујући својинскоправне односе, српски законописац предвиђа да се право својине стиче путем правног посла и наслеђивањем.⁹⁶⁹ Право својине, по самом закону стиче се стварањем нове ствари, спајањем, мешањем, грађењем на туђем земљишту, одвајањем плодова, одржањем, стицањем својине од невласника, окупацијом, а такође и у другим случајевима одређеним законом.⁹⁷⁰

Из наведених законских конструкција, произлази да је оставилац могао за свог живота стећи посебну имовину и на предметима домаћинства мање вредности (примера ради, фрижидеру, пећи, дневној гарнитурџ), деобом заједничке имовине, деобом предмета домаћинства, поклоном, испоруком, стварањем нове ствари, мешањем, одржањем, стицањем својине од невласника, окупацијом.

Полазећи од оваквог стања ствари, стичемо утисак да се правна норма, која уређује установу предмета домаћинства, налази у директној колизији са породичноправном и својинскоправном регулативом. Ово имајући у виду да из компарације одредбе, која уређује стицање предмета домаћинства мање вредности и одредаба, које уређују стицање посебне имовине и деобу предмета домаћинства, те стицање права својине, произлази и питање, како је могуће да предмети домаћинства мање вредности, који представљају имовину оставиоца, стечену на начин уређен одредбама ПЗ-а и одредбама ЗОСПО-а, не чине његову заоставштину?

Мишљења смо да важећа регулатива установе предмета домаћинства не стоји само у колизији са породичноправном регулативом посебне имовине и важећом својинскоправном регулативом, већ се њоме практично поништавају и законом дефинисана правна дејства (ефекти) која настају деобом заједничке имовине,⁹⁷¹ деобом предмета домаћинства,⁹⁷² поклоном,⁹⁷³ испоруком,⁹⁷⁴ стварањем нове ствари,⁹⁷⁵

⁹⁶⁸ Видети: чл. 185 ПЗ.

⁹⁶⁹ Видети: чл. 20 ЗОСПО.

⁹⁷⁰ Видети: чл. 21 ЗОСПО.

⁹⁷¹ Видети: чл. 177 ПЗ.

⁹⁷² Видети: чл. 185 ПЗ.

⁹⁷³ Видети: пар. 561 СГЗ.

⁹⁷⁴ Видети: чл. 141 ЗОН.

⁹⁷⁵ Видети: чл. 22, ст. 1 ЗОСПО.

мешањем,⁹⁷⁶ одвајањем плодова,⁹⁷⁷ одржајем,⁹⁷⁸ стицањем својине од невластника,⁹⁷⁹ окупацијом.⁹⁸⁰

Овакво стање ствари, према нашем мишљењу, директно иде у прилог правној несигурности и неизвесности, будући да се начином на који је нормирана установа предмета домаћинства, практично поништавају правна дејства широког спектра грађанскоправних установа, што сматрамо недопустивим.

Међусобна усклађеност правних норми је од великог практичног значаја. Законописац мора имати у виду да практичари, по правилу, приступају решавању одређене грађанскоправне ствари, применом одредаба већег броја закона, те да свака несагласност између прописа, недореченост и противречност, само отежава поступак решавања и одлучивања.

Отуда сматрамо, да би у поступак нормирања права на предмете домаћинства, у првом реду, грађанскоправне установе и модификовања њене правне природе, законописац морао кренути од породичноправне, стварноправне и облигационоправне регулативе. Ово, како би креирао решење, које је ће, заједно са осталим правним нормама, стајати у служби правне сигурности и извесности у правном промету. Овакво наше запажање можемо назвати и систематском аргументацијом, која говори у прилог да решење о паранаследном карактеру права на предмете домаћинства у садашњости и у нашој будућности није одрживо.

У прилог нашем залагању да има места редизајнирању правне природе права на предмете домаћинства и враћању на наследноправну концепцију ове установе, говори и отворено залагање појединих теоретичара, који указују да се из важеће законске конструкције може закључити да се из предмета домаћинства не могу намирити повериоци оставиоца, али и да предмети домаћинства могу постати *res nullius*, уколико нема субјеката овлашћених на њихово стицање, те да се: „У оба случаја практично, једним делом, руши улога наслеђивања у друштву, као средства за превладавање кризе, која настаје смрћу једног лица”.⁹⁸¹

Када је реч о модификовању правне природе права на предмете домаћинства, сматрамо да српски законописац, треба приступити таквом једном поступку и с аспекта

⁹⁷⁶ Видети: чл. 23 ЗОСПО.

⁹⁷⁷ Видети: чл. 27, ст. 2 ЗОСПО.

⁹⁷⁸ Видети: чл. 28, ст. 3 ЗОСПО.

⁹⁷⁹ Видети: чл. 31 ЗОСПО.

⁹⁸⁰ Видети: чл. 32 ЗОСПО.

⁹⁸¹ Наведено према: N. Stojanović, *Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva, ...*, стр. 283.

упоредноправне регулативе ове институције и имати исту у виду. Мишљења смо да би такав приступ процесу доношења, несумњиво допринео креирању квалитетне правне норме, која ће бити у складу са савременим упоредноправним тенденцијама.

Компарирајући одредбу, која уређује стицање предмета домаћинства мање вредности у савременом српском праву, са регулативом ове установе у савременим наследноправним системима, које смо у нашем раду анализирали, запажамо, указујемо и подвлачимо, да у свим анализираним савременим наследноправним системима (Француска,⁹⁸² Немачка,⁹⁸³ Аустрија,⁹⁸⁴ Енглеска,⁹⁸⁵ Русија,⁹⁸⁶ Бугарска,⁹⁸⁷ Чешка,⁹⁸⁸ Словенија,⁹⁸⁹ Хрватска,⁹⁹⁰ Федерација Босна и Херцеговина,⁹⁹¹ Црна Гора⁹⁹² и Република Северна Македонија⁹⁹³) установа предмета домаћинства има наследноправни карактер. Имајући у виду овакво стање ствари, несумњиво произлази да је наше залагање, начињено у правцу враћања на наследноправну концепцију права на предмете домаћинства, оправдано и с аспекта упоредноправних тенденција.

Уколико посматрамо наше залагање кроз призму правне традиције на овим просторима, можемо рећи да и у том правцу проналазимо оправдање, будући да и одредбе Теза,⁹⁹⁴ одредбе СЗОН-а, као и одредбе републичког Закона о наслеђивању из 1974. године на које смо указали у пређашњим редовима, нормирају установу предмета домаћинства, као установу која има наследноправни карактер.

На основу аргумената које смо покушали да систематизујемо у раду, сматрамо да би враћање на наследноправну концепцију права на предмете домаћинства и законску формулацију да се из „заоставштине издвајају предмети домаћинства мање вредности...”, представљао не новину у нашем законодавству, већ решење које, за разлику од важећег решења, има своје утемељење у систематском тумачењу права, правној сигурности, упоредноправним тенденцијама и правној традицији.

⁹⁸² Видети: чл. 763 ФГЗ.

⁹⁸³ Видети: пар. 1932 НГЗ.

⁹⁸⁴ Видети: пар. 745 АГЗ.

⁹⁸⁵ Видети: s. 46 (2) (A) The Administration of Estates Act 1925.

⁹⁸⁶ Видети: чл. 1169 ГКРФ.

⁹⁸⁷ Видети: чл. 12, ст. 1 ЗНБ.

⁹⁸⁸ Видети: пар. 1667 ЧГЗ.

⁹⁸⁹ Видети: чл. 33, ст. 1 ЗОНРСЛ.

⁹⁹⁰ Видети: чл. 76, ст. 1 ЗОНРХ.

⁹⁹¹ Видети: чл. 36, ст. 1 ЗОНФБИХ.

⁹⁹² Видети: чл. 35, ст. 1 ЗОНРЦГ.

⁹⁹³ Видети: чл. 37 ЗОНРСМ.

⁹⁹⁴ Видети: Тезу бр. 15.

б. Субјекти којима припада право на предмете домаћинства

Када је реч о кругу субјеката уживаоца права на предмете домаћинства, слово Закона предвиђа да у ту категорију спадају потомци оставиоца, његов супружник и родитељи оставиоца, ако су са оставиоцем живели у истом домаћинству.

Чињеница да су у савременом српском наследном праву, родитељи оставиоца сврстани у ред уживаоца ове привилегије, према нашем мишљењу, сведочи о томе да се важећа правна норма, када је реч о кругу субјеката уживаоца ове привилегије, налази на једном квалитативно вишем нивоу у односу на решење савезног законписца из 1955. године и решење републичког законписца из 1974. године.⁹⁹⁵

Међутим, упркос оваквом решењу, Наташа Стојановић истиче: „Као најправичније, чини се, можда би било решење о признавању права на предмете домаћинства мање вредности и свим потенцијалним законским наследницима који су живели у заједничком домаћинству са оставиоцем”.⁹⁹⁶ Говорећи о кругу субјеката уживаоца ове привилегије, на другој страни, издваја се и мишљење Слободана Сворцана, који истиче: „Наиме, требало је укључити и оставиочевог ванбрачног партнера у круг лица која могу стећи предмете домаћинства”.⁹⁹⁷ Сличног је становишта и Невена Петрушић, која истиче: „Када је у питању стицање предмета домаћинства постојали су и правнотеоријски и етички и практични разлози да се ванбрачни и брачни друг ставе у исту равну и потпуно изједначе као потенцијални стицаоци права својине на предметима домаћинства”.⁹⁹⁸

Имајући у виду важећу законску регулативу као и отворена залагања у наследноправној теорији за проширивање законом одређеног круга субјеката, уживаоца права на предмете домаћинства мање вредности, начинићемо својеврсну увертуру у наше виђење овог питања, почевши од појмовног склопа важеће законске конструкције.

Анализирајући важећу правну норму, која регулише ову врсту стицања, запажамо да је законписац у Републици Србији, приликом њеног нормативног моделирања употребио појам „исто домаћинство”, ограничавајући притом круг

⁹⁹⁵ Видети: чл. 38 СЗОН и чл. 33 ЗНРС. У том правцу, видети: N. Stojanović, *Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva, ...*, стр. 283.

⁹⁹⁶ Наведено према: *Ibidem*, стр. 284.

⁹⁹⁷ Наведено према: S. Svorcan, *Sticanje predmeta domaćinstva, Pravni život*, br. 10/2005, стр. 686.

⁹⁹⁸ Наведено према: Н. Петрушић, *Нова концепција стицања својине на предметима домаћинства, Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 36–37/1996–1997, стр. 129.

субјеката уживаоца ове привилегије на потомке оставиоца, његовог брачног друга и родитеље оставиоца, који су са њим живели у истом домаћинству.

На основу овакве конструкције законске одредбе, стиче се утисак да законописац није у довољној мери водио рачуна о значењу појма „домаћинство”, и његовом домену.⁹⁹⁹ Полазећи од лингвистичког значења појма „домаћинство”,¹⁰⁰⁰ произлази да у истом домаћинству са оставиоцем у тренутку његове смрти, осим његових потомака, брачног друга и родитеља, могу живети и, примера ради, бабе и деде оставиоца, стричеви, тетке, ујаци, али и друга лица, која не морају бити у сродничком односу са оставиоцем, а која, такође, могу користити исте предмете домаћинства, у време оставиоцеве смрти, као и његови потомци, брачни друг и родитељи. Уважавајући слово Закона, колико год то звучало сурово, ова лица ће остати без предмета домаћинства, која су до тада користила за задовољавање својих свакодневних потреба, будући да не спадају у круг лица у чију је корист законописац стипулисао ово право.

Како се ми у раду залажемо за проширивање круга субјеката уживаоца ове привилегије и на све потенцијалне законске наследнике, сматрамо да појмовна конструкција какву данас имамо „који живе у истом домаћинству” погодује предложеном проширивању, оставља простора за отворено залагање у том правцу и представља један од аргуманата који говоре у прилог његовог оправдања.

Поред тзв. појмовног аргумента, у прилог нашем залагању да има места проширивању круга субјеката, уживаоца права на предмете домаћинства на све потенцијалне законске наследнике, говори и наше схватање правичности. Према нашем мишљењу, ниједан правно-политички разлог не може оправдати животну ситуацију, да примера ради, брачни друг оставиоца, који, када нема потомака родитеља оставиоца, наслеђује целокупну заоставштину оставиоца и искључује наследнике трећег наследног реда, буде привилегован и по питању права на предмете домаћинства.¹⁰⁰¹

Примера ради, када у домаћинству оставиоца, поред брачног друга оставиоца, живе и његови баба и деда у поодмаклим годинама, биолошки и психо-физички

⁹⁹⁹ У социологији се под домаћинством подразумева „резиденцијално-економска заједница”. Наведено према: R. First Dulić, *Porodica i obitelj – domaćinstvo i kućanstvo, Pokušaj pojmovnog razgraničenja, Revija za sociologiju*, br. 2–3/1976, стр. 89.

¹⁰⁰⁰ „Једно од значења домаћинства је и дом као привредна, економска целина, односно породична заједница или задруга, чланови једне породице или задруге.” Наведено према: М. Вујанић, Д. Гортан Премк, М. Дешић, Р. Драгићевић, М. Николић, Љ. Наго, В. Павковић, Н. Рамић, Р. Стијовић, М. Радовић Тешић, Е. Фекте, *Речник српскога језика, Измењено и поправљено издање*, Нови Сад, 2011, стр. 289.

¹⁰⁰¹ Видети: чл. 15 ЗОН.

чиниоци, какви су болест, слаба покретљивост, заборавност, говоре директно у прилог, да одузимање предмета домаћинства који су користили до тренутка смрти оставиоца, може узроковати стање озбиљне кризе у њиховом социјалном битисању, а набавка нових предмета домаћинства, за њих би представљала и посебну животну потешкоћу или немогућност.

У прилог нашем залагању да има места проширивању круга субјеката уживаоца права на предмете домаћинства мање вредности на све потенцијалне законске наследнике, те у прилог да је такво залагање у складу са нашим социјалним реалитетом, говори и званична статистика, израђена на основу последњег учињеног пописа становништва у Републици Србији 2011. године, из које несумњиво произлази да на територији Републике Србије имамо домаћинства која се разликују по саставу и броју, међу којима су и породична домаћинства са другим члановима, којих је укупно 245.651.¹⁰⁰²

Према нашем схватању, предложено проширивање круга субјеката уживаоца права на предмете домаћинства, засигурно говори у прилог усавршавања и осавремењивања важећег законског решења, те његовог приближавања савременим упоредноправним тенденцијама.

Сматрамо да добар упоредноправни пример, у том правцу представља регулатива установе предмета домаћинства у савременом руском праву, будући да компарација правне норме која уређује стицање предмета домаћинства¹⁰⁰³ и регула које уређују редослед позивања на наслеђе, говори у прилог да се у категорију уживаоца овог права у руском праву може наћи практично неограничени круг субјеката.¹⁰⁰⁴ Подсећања ради и решење македонског законописца креирано је на начин да један широк круг субјеката може захтевати издвајање предмета домаћинства који нису знатније вредности.¹⁰⁰⁵

Компарирајући одредбе о стицању предмета домаћинства у напред споменутих правима, стичемо утисак да је установа предмета домаћинства у руском праву (када је реч о круг субјеката) савршенија и по свом волумену богатија правна творевина у односу на установу предмета домаћинства у македонском праву, ово имајући у виду да

¹⁰⁰² Видети: Домаћинства према породичном саставу и броју чланова по регионима. Званични статистички подаци у електронском формату, доступни су на интернет адреси: <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/popis/popis-2011/popisni-podaci-eksel-tabele>. Приступ остварен, дана 7. децембра 2019. године.

¹⁰⁰³ Видети: чл. 1169 ГКРФ.

¹⁰⁰⁴ Видети: чл. 1148 ГКРФ.

¹⁰⁰⁵ Видети: чл. 37 ЗОНРСМ.

се у ред уживаоца ове привилегије могу наћи сва радно неспособна лица, под условима прецизираним у ГКРФ-је,¹⁰⁰⁶ али и лица која која су била издржавана од стране оставиоца најмање годину дана, иако нису ни у каквом сродничком односу са оставиоцем.¹⁰⁰⁷

Будући да је једно од наших питања модификовање круга субјеката уживаоца права на предмете домаћинства, сматрамо да дефинитивно треба ићи у правцу признавања права на предмете домаћинства свим потенцијалним законским наследницима који су живели са оставиоцем у истом домаћинству, како из претходно наведених разлога, тако и из разлога што је према нашем схватању неприхватљиво да стицање права на предмете домаћинства ограничимо само на наследнике који *in concreto* наслеђују.

Ово имајући у виду да се залажемо да се стицање права на предмете домаћинства одвија према правилима наследноправне сингуларне сукцесије која настаје на основу закона, а не према правилима наследноправне универзалне сукцесије. Отуда би, према нашем схватању, аналогно примењивање принципа искључивости који важи између наследних редова¹⁰⁰⁸ и који је везан за наследноправну универзалну сукцесију, на стицање предмета домаћинства, директно урушило социјалну улогу ове установе.

Будући да смо у нашим пређашњим редовима указали да постоје и отворена залагања у правној теорији за признавањем права на предмете домаћинства и ванбрачном партнеру оставиоца, морамо казати, да и овакво залагање има дубоког утемељења у важећој правној норми која уређује ову врсту стицања. Међутим, како се ми у раду залажемо за враћање на наследноправну концепцију права на предмете домаћинства, то би значило да би овакво залагање било оправдано само уколико законописац ванбрачну заједницу претходно квалификује као правно-релевантну чињеницу, која ће подједнако као и брачна заједница, бити од одлучујућег утицаја на конструкцију законских наследних редова.

Иако је право на предмете домаћинства у важећем законодавству уређено само једном правном нормом, мишљења смо да законописац њеном редизајнирању (када је реч о кругу субјеката), мора да приступи са посебном мером опреза, узимајући у обзир норме које регулишу законско наслеђивање, а посебно анализирајући наследноправни

¹⁰⁰⁶ Видети: чл. 1148, ст. 1 ГКРФ.

¹⁰⁰⁷ Видети: чл. 1148, ст. 2 ГКРФ.

¹⁰⁰⁸ Видети: чл. 8, ст. 3 ЗОН.

положај свих потенцијалних законских наследника и међусобно их компарирајући, ради извођења исправног закључка да ли има места фаворизовању једних у односу на друге и у случају стицања предмета домаћинства.

Такође, сматрамо да наш законописац, приликом нормирања установе предмета домаћинства, и те како мора узети у обзир и званичну статистику и креирати нову правну норму, која ће, ако не у потпуности, онда у великој мери, одговарати нашој званичној социјалној структури и бити у њеној функцији. Проширивањем круга субјеката, уживаоца ове привилегије, на све потенцијалне законске наследнике оставиоца, очувала би се посебност ове врсте стицања у односу на општи наследноправни режим стицања, а важеће решење би, према нашем мишљењу, било осавремењено са јасно наглашеном димензијом правичности.

в. Који се све предмети сматрају предметима домаћинства мање вредности?

Питање, који се све предмети сматрају предметима домаћинства мање вредности, за нас и за наше истраживање је подједнако значајно као и питање правне природе ове врсте стицања и питање круга уживаоца ове привилегије. Зато, приступамо његовом засебном анализирању и посвећујемо му посебну пажњу.

Како смо у пређашњим редовима споменули, заоставштину не чине предмети домаћинства мање вредности, који служе свакодневним потребама оставиоцевих потомака, његовог брачног друга и родитеља.¹⁰⁰⁹

Полазећи од садржине цитиране правне норме, запажамо да је српски законописац (подједнако као и сви законописци из земаља са простора бивше СФРЈ), креирао двострука мерила, уз помоћ којих би практичари, у сваком конкретном случају, утврђивали, која добра представљају предмете домаћинства мање вредности.

Указујемо да се на једној страни издваја вредносни (квантитативни) критеријум, у законској формулацији дефинисан као „мања вредност”. На другој страни, запажамо други, функционални критеријум, будући да се српски законописац када је у питању квалификација предмета домаћинства, определио и за формулацију „који служе свакодневним потребама потомака оставиоца, његовог супружника и родитеља”.

Сагледавајући законску норму, која уређује стицање предмета домаћинства мање вредности кроз призму наведених критеријума, запажамо да поступак

¹⁰⁰⁹ Видети: чл. 1, ст. 3 ЗОН.

квалификације предмета домаћинства у пракси може бити пропраћен бројним потешкоћама. У прилог оваквом нашем запажању, стоји чињеница да је српски законодавац практичну квалификацију предмета домаћинства довео у директну везу са наменом ових предмета (задовољавање свакодневних потреба) и њиховом вредношћу. Такође, стичемо утисак, да законописац није у довољној мери водио рачуна о томе да се ради о критеријумима, који се међусобно не допуњују у сваком животном случају, него често искључују. Такво стање ствари упућује на то, те да ће засигурно бити примера у пракси, у којима ће задовољавање „свакодневних потреба” чланова породичног домаћинства, *ratio legis* права на предмете домаћинства из визуре лаика, а не правника, бити доведен у питање, ако суд процени да су у питању предмети домаћинства веће вредности. Примера ради, када персијски тепих¹⁰¹⁰ или телевизор¹⁰¹¹ који су служили свакодневним потребама потомака оставиоца и његовог брачног друга, буду процењени као предмети домаћинства веће вредности, који ће као такви бити предмет поделе између свих наследника који, у конкретном случају наслеђују.¹⁰¹²

Из овакве хипотетичке ситуације, учесници у оставинском поступку, који су најчешће лица без правничког образовања, могу стећи утисак да је задовољавање њихових „свакодневних потреба”, доведено не само у директну зависност од вредности предмета домаћинства (мања и већа), већ да садржина правне норме, која уређује стицање предмета домаћинства мање вредности и садржина правне норме, која уређује деобу предмета домаћинства, посматране у целини, погодују настанку такозваних условљених трансакција у оставинском поступку.

Уколико дође до овакве практичне ситуације, пред практичарима се поставља нимало лак задатак, а то је: како објаснити учесницима у оставинском поступку, за које је тумачење правне норме непознаница, да су појам „свакодневне потребе”, у смислу чл. 1, ст. 3 ЗОН-а и „свакодневне потребе” у смислу чл. 234 ЗОН-а, само наизглед исти појмови, премда имају различиту сврху, те да уколико желе да задовоље своје

¹⁰¹⁰ Када су у питању персијски теписи, наилазимо на податак да, примера ради, тепих Mashad Exclusive, кошта 278.884,00 динара. Податак преузет са интернет адресе: <http://www.svettepaha.rs/125-persijski-otijentalni?p=18>. Приступ остварен, дана: 27. децембра 2019. године.

¹⁰¹¹ На отварању Сајма аудио и видео технике у Београду 2014. године представљен је телевизор чија цена износи 100.000 евра. Наведено према подацима садржаним у дневном листу Телеграф и објављеним на интернет адреси: <https://www.telegraf.rs/vesti/beograd/1301280-luksuz-u-beogradu-ovaj-televizor-kostaneverovatnih-100-000-evra-foto>. Приступ остварен, дана: 27. децембра 2019. године. Примера ради, у извршном поступку Основног суда у Руми, И. бр. 136/18, вредност половног телевизора и мини линије „Сони”, процењени су на 400.000,00 динара. Закључак Основног суда у Руми, И. бр. 136/18 од 26. марта 2019. године, доступан је на интернет адреси: <http://www.ru.os.sud.rs/Izvrsenja/6.pdf>. Приступ остварен, дана: 27. децембра 2019. године.

¹⁰¹² Видети: чл. 234 ЗОН.

„свакодневне потребе”, примера ради, да задрже персијски тепих и телевизор од 200.000 динара, за то морају, на крају крајева, и да плате разлику осталим наследницима, уколико вредност ових предмета премашује вредност њиховог законског наследног дела.

Посматрамо с аспекта једноставније практичне примене правне норме, која уређује стицање предмета домаћинства мање вредности, сматрамо да је неопходно њено појмовно редизајнирање у циљу постизања јасног разграничења по питању њене нормативне сврхе, у односу на правну норму која регулише деобу предмета домаћинства.

По нашем схватању, целисходно би било да у правној норми, која регулише стицање предмета домаћинства мање вредности уместо формулације „који служе свакодневним потребама”, буде употребљена формулација „који су потребни за задовољавање егзистенцијалног минимума...”. Ово, имајући у виду да би таквим потезом законописац, с једне стране, на несумњив начин дефинисао *ratio legis* ове установе, предупредио даље полемисање о истом у правној теорији и пракси, и речима исказао своју интенцију са којом је кренуо у нормативно креирање установе предмета домаћинства мање вредности.

С друге стране, таквом формулацијом, биће разрешена и дилема, да ли већи број предмета домаћинства исте врсте (два телевизора, два фрижидера и др.), треба да буду издвојени из заоставштине у корист овлашћеника, или то требају бити само предмети који су потребни.¹⁰¹³ Сматрамо да је, с аспекта сигурности у правном промету, интереса повериоца и интереса наследника, неопходно да суд, у сваком конкретном случају, испитује да ли су такви предмети потребни за задовољавање егзистенцијалног минимума, те уколико је егзистенцијални минимум могуће задовољити једним предметом, остали предмети исте врсте би остали у оквиру заоставштине и били би предмет деобе између наследника.¹⁰¹⁴

Мишљења смо да би свако другачије поступање, у смислу издвајања из заоставштине оставиоца, предмета исте врсте, без обзира на њихов број, било у супротности са нормативном сврхом овог правног института и које би, на другој

¹⁰¹³ Видети: N. Stojanović, *Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva, ...*, стр. 287.

¹⁰¹⁴ У теорији има и мишљења да се приликом решавања ове дилеме, треба пронаћи нека средња вредност у односу на место у коме је живео оставилац. Наведено према: S. Marković, *Nasledno pravo, ...*, стр. 66.

страни, имало за последицу урушавање основне функције наслеђивања, што сматрамо недопустивим.¹⁰¹⁵

Оваквом нашем размишљању има места и с аспекта упоредноправне праксе. Подсећања ради, у раду смо указали да аустријски судови, у сваком конкретном случају, испитују да ли су предмети домаћинства потребни или непотребни за даље вођење домаћинства, чувајући на тај начин нормативну сврху установе *voraus*,¹⁰¹⁶ с једне стране, и установе наслеђивања, с друге стране.

Схватања смо да, из садржине законске конструкције која уређује стицање предмета домаћинства мање вредности, несумњиво произлази да је интенција законописца била да обезбеди егзистенцијални минимум потомцима оставиоца, његовом брачном другу и родитељима оставиоца. Сходно томе сматрамо, да се предложеном формулацијом „који су потребни за задовољавање егзистенцијалног минимума...” таква интенција законописца ставља у одговарајући (адекватан) појмовни оквир, наспрам појма „свакодневне потребе”, који је, према нашем виђењу, неадекватан. Ово, будући да у себи обухвата егзистенцијални минимум, али може представљати и више од минимума, те се у пракси може протумачити на погрешан начин, у његовом ширем смислу.

На другој страни, када је реч о деоби предмета домаћинства, сматрамо практичнијим да се у појмовну конструкцију, која регулише ову врсту деобе, уместо формулације „који служе свакодневним потребама”, употреби формулација „који служе одржавању досадашњих услова живота...”, будући да таква појмовна конструкција, према нашем мишљењу, стоји у складу са правним последицама, које настају стицањем ових предмета. Такође, крајње је логично да се лицима која захтевају доделу предмета предмета домаћинства ради одржавања досадашњих услова живота, овакви предмети урачунавају у њихов законски део, те да ће бити и дужни да исплате осталим наследницима разлику у вредности између таквих предмета домаћинства и вредности њиховог законског наследног дела, уколико вредност предмета домаћинства премашује вредност њиховог законског наследног дела.

Мишљења смо да предложено појмовно модификовање, доприноси правно-техничкој прецизности споменутих правних норми, да исто поједностављује њихову

¹⁰¹⁵ Супротно: С. Сворцан, *Наследна права брачног и ванбрачног партнера*, Крагујевац, 1999, стр. 48.

¹⁰¹⁶ Видети одлуку: GZ. RV/0214-W/03. Текст одлуке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://rdb.manz.at/document/rdb.tso.ENfindok16498TE>. Приступ остварен, дана: 23. фебруара 2020. године.

практичну имплементацију, спречава полемику о њиховој нормативној сврси и предупредује њихово погрешно виђење, схватање и међусобно поистовећивање од стране правно неуких субјекта, а које смо ми покушали да приближимо на једном примеру у раду.

Будући да се у раду залажемо за појмовно редизјнирање, законске одредбе, која уређује стицање предмета домаћинства мање вредности, на начин да уместо формулације, „који служе свакодневним потребама”, треба да стоји формулација „који су потребни за задовољавање егзистенцијалног минимума”, сматрамо да би било пожељно да законодавац, једним ставом прецизира шта се подразумева под егзистенцијалним минимумом.

Према нашем мишљењу, одредба тога става гласила би: „да се под егзистенцијалним минимумом, из става један овог члана, подразумева материјални минимум субјекта уживаоца права на предмете домаћинства”.¹⁰¹⁷

Такође, схватања смо да је такво прецизирање целисходно, те да је исто у функцији очувања посебности института предмета домаћинства у домаћем правном систему, у односу на предмете који се изузимају од извршења у извршној процедури.¹⁰¹⁸ Чини се да ће такво једно решење допринети и очувању овог грађанскоправног института у будућности. У супротном, његова позиција у правном систему биће и даље пољуљана, а његова нормативна сврха биће и даље под знаком питања. Ово, имајући у виду вишегодишњу извршитељску праксу из које несумњиво произлази да су предмет пописа и продаје у извршном поступку покретне ствари попут фрижидера, замрзивача, угаоне гарнитуре, веш машине, кухињских елемента, телевизора и др.¹⁰¹⁹

¹⁰¹⁷ О материјалном и културном егзистенцијалном минимуму, детаљније видети: S. Marković, *Nasleđivanje predmeta domaćinstva u svetlu koncepcije o minimumu egzistencije*, ..., стр. 219.

¹⁰¹⁸ Видети: чл. 218 ЗИО. Детаљније о томе видети: N. Stojanović, *Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva*, ..., стр. 286.

¹⁰¹⁹ Видети: Република Србија, Јавни извршитељ Страхиња Милиновић, Изв. бр. 2829/15 од 9. маја 2018. године, Оглас о другој продаји пописаних покретних ствари, путем усменог јавног надметања. Оглас о продаји покретних ствари, доступан је на интернет адреси: os.al.www.sud.rs > pokretne. Приступ остварен, дана: 26 децембра 2019. године; Република Србија, Јавни извршитељ Страхиња Милиновић, Изв. бр. 2814/15 од 30. октобра 2017. године, Оглас о продаји пописаних покретних ствари путем усменог јавног надметања. Оглас о продаји, доступан је на интернет адреси: os.al.www.sud.rs. Приступ остварен, дана: 26 децембра 2019. године; Република Србија, Основни суд у Зајечару, 21 И. бр. 290/17 Закључак од 19. октобра 2018. године. Закључак је у електронском формату, доступан на интернет адреси: <http://www.osudzajecar.rs/oglas/pokretnosti/25102018pokr.pdf>. Приступ остварен, дана: 26 децембра 2019. године; Република Србија, Јавни извршитељ Зорица Селечанин, ИИ. бр. 53/19 од 10. октобра 2019. године, Закључак о оглашавању друге продаје путем усменог јавног надметања. Закључак је доступан на интернет адреси: <http://www.osnovnisudkv.rs/home/images/zp/oktobar2019/П19-53dr.pdf>. Приступ остварен, дана: 26. децембра 2019. године; Република Србија, Јавни извршитељ Миљан Трајковић, ИИ. 1077/17 од

Након нашег излагања, у чијем фокусу је био функционални критеријум уз чију помоћ се врши квалификација предмета домаћинства у пракси, осврнућемо се и на квантитативни критеријум, будући да само применом ова два критеријума суд може извршити правилну квалификацију предмета домаћинства у пракси.

Подсећања ради, законописац је у циљу квалификације предмета домаћинства у пракси, предвидео квантитативни критеријум, дефинисан као „мања вредност”. Оно што на први поглед можемо запазити јесте правно-техничка непрецизност у погледу вредносног одређења предмета, имајући у виду да законописац није определио вредносу категорију, примера ради, као вредност исте врсте ствари у малопродаји, или у односу на: вредност заоставштине, имовинске прилике наследника, животни стандард у земљи, односно било коју другу вредносу категорију у односу на коју би судови, у сваком појединачном случају, процењивали, која добра се имају сматрати предметима домаћинства мање вредности.

Таква правно-техничка непрецизност, била је повод да теоретичари наследног права изнесу своја становишта, о начину на који се, у сваком конкретном случају, имају квалификовати предмети домаћинства у пракси.

Схватања су ишла у правцу да приликом оцењивања вредности предмета домаћинства, „судови треба да примењују и метод компарације три вредности: вредности заоставштине, вредности имовине корисника и вредности наследних делова оставиоцевих наследника”.¹⁰²⁰

Наташа Стојановић, поводом тог питања указује: „Да су правно-технички изрази, сами по себи неодређени, јер се могу схватити двоструко. С једне стране, као предмети домаћинства који су мање вредности (нису знатније вредности), али посматрано са аспекта опремљености домаћинства у пребивалишту умрлог и, с друге стране, као предмети домаћинства мање вредности (нису знатније вредности), посматрано у односу на вредност заоставштине, величину наследних делова и имовинске прилике корисника ове привилегије”.¹⁰²¹

1. новембра 2017. године, Оглас, Продаја – покретне ствари – покућство – моторно возило. Оглас је у електронском формату доступан на интернет адреси: <https://www.javneprodaje.com/javne-prodaje-licitacije-aukcije-srbija/prodaja-pokretne-stvari-pokucstvo-i-motorno-vozilo/nis/1563457>. Приступ остварен, дана: 26. децембра 2019. године.

¹⁰²⁰ Наведено према: О. Антић, З. Балиновац, наведено дело, стр. 92.

¹⁰²¹ Наведено према: N. Stojanović, *Pravni režim sticanja predmeta domaћinstva*, ..., стр. 286.

Значајно је и становиште: „Да израз „мање вредности”, представља један правни стандард који суд може да примени на сваки конкретан случај уз уважавање свих карактеристика тог случаја”.¹⁰²²

У наследноправној теорији, указује се и: „Да ли је неки предмет мање вредности одређује се према имовинским приликама и социјалном положају оставиоца и лица у чију корист се врши издвајање”.¹⁰²³

Мишљења смо, да свако од наведених становишта има утемељења у правној норми, која уређује стицање предмета домаћинства мање вредности, будући да њена правно-техничка непрецизност оставља простора различитим размишљањима и становиштима. Такође, схватања смо да је у том правцу неопходно изменити и допунити постојећу законску конструкцију. Међутим, остаје отворено питање који од наведених критеријума уврстити у законску конструкцију.

Сматрамо да такво једно питање захтева озбиљан приступ у решавању, будући да се мора имати у виду нормативна сврха права на предмете домаћинства, с једне стране, која се не сме урушити, или јој се пак дати већа димензија од припадајуће. С друге стране, истовремено, мора се водити рачуна да одредбе коју буду предложене, морају бити и у функцији очувања нормативе сврхе установе наслеђивања, тим пре што се залажемо за враћање на наследноправну концепцију права на предмете домаћинства и издвајање предмета домаћинства из заоставштине. Уколико би се таквим решењем оставило простора да се из заоставштине издвоје предмети домаћинства, који превазилазе функцију задовољавања егзистенцијалног минимума, такво стање ствари би имало за последицу немогућност потпуног или делимичног намирења потраживања повериоца оставиоца, чиме би се урушила социјална улога установе наслеђивања.

Подсећања ради, нормативна сврха права на предмете домаћинства, огледа се у обезбеђивању егзистенцијалног минимума лица у чију корист је стипулисано ово право, и ништа више од тога. *Ratio legis* установе наслеђивања огледа се у превазилажењу кризе која настаје у правним односима са смрћу једног лица, обезбеђивању правне сигурности и заштити интереса поверилаца. Мишљења смо да би правно-техничко прецизирање, шта се подразумева под предметима домаћинства мање вредности, требало да представља компромисно решење којим неће бити урушен *ratio legis*, нити једне, нити друге институције.

¹⁰²² Наведено према: S. Svorcan, *Sticanje predmeta domaćinstva, ...*, стр. 689.

¹⁰²³ Наведено према: Д. Ђурђевић, наведено дело, стр. 286 и тамо наведену литературу.

Сходно томе, чини нам се да би, с аспекта задовољавање егзистенцијалног минимума, и с позиције интереса поверилаца, најправичније било, да се вредност предмета домаћинства посматра кроз призму опремљености домаћинства у месту пребивалишта оставиоца. Схватања смо, да такво једно решење оставља простора суду да, у сваком конкретном случају, полазећи од месних прилика, процени, да ли одређени предмети домаћинства излазе ван оквира месних прилика или су у њиховим границама, чиме се простор за нарушавање нормативне сврхе установе предмета домаћинства, с једне стране, и простор за изигравање интереса поверилаца, с друге стране, доводи на границе минимума.

Сматрамо да би таквим потезом, српски законописац усавршио правну норму, која регулише установу стицања предмета домаћинства мање вредности, на начин којим се несумњиво доприноси њеној правно-техничкој прецизности. Такође, смо мишљења да би таква законска конструкција у многеме помогла судовима, приликом квалификације предмета домаћинства у пракси, те да као таква стоји у прилог постизања ефикасности у судском поступку.¹⁰²⁴

Полазећи од начињене анализе правне природе права на предмете домаћинства, питања субјеката, уживаоца ове привилегије, и питања која се све добра сматрају предметима домаћинства, те начињених предлога у том правцу и изнете аргументације, сматрамо целисходним, да такво једно фрагментарно сагледавање установе предмета домаћинства, објединимо у једну целину, и дефинишемо правну норму која би уређивала ову врсту стицања *de lege ferenda*.

Схватања смо да, правна норма која ће у будућности уређивати установу стицања предмета домаћинства мање вредности, треба да гласи: „Из заоставштине се издавајају предмети домаћинства мање вредности, потребни за задовољавање егзистенцијалних потреба, свих потенцијалних законских наследника оставиоца, који су са њим живели у истом домаћинству најмање годину дана до његове смрти и као такви постају њихова заједничка својина. Под егзистенцијалним минимумом, из става првог овог члана, подразумева се материјални минимум уживаоца овог права. Вредност предмета домаћинства из става првог овог члана има се оцењивати с аспекта опремљености домаћинства у пребивалишту оставиоца.”

Будући да смо у предлогу наше формулације, остали при режиму заједничке својине на предметима домаћинства, а да се тим питањем посебно нисмо бавили,

¹⁰²⁴ Видети: чл. 10 ЗПП.

указујемо да је, према нашем мишљењу, режим заједничке својине флексибилнији у односу на сусвојину, будући да оставља простора утврђивању већих или мањих удела овлашћених лица у поступку деобе, којом приликом се могу уважити и посебне околности, какве су према виђењу појединих теоретичара: „дужина трајања заједнице живота овлашћених лица са оставиоцем, њихове имовинске прилике, способност за привређивање, здравствено стање и ниво употребљености предмета”.¹⁰²⁵ Сматрамо да овакво решење прати *ratio legis* установе предмета домаћинства.

г. Остваривање и заштита права на предмете домаћинства

Питање остваривања и заштите права на предмете домаћинства, за нас и за наше истраживање, јесте од посебног значаја. Можемо рећи да је практична имплементација права на предмете домаћинства питање над питањима, ако имамо у виду *ratio legis* овог правног института. Уколико се домаћи законодаписац, у нашој скоријој или даљој будућности, определи за повратак на наследноправну концепцију права на предмете домаћинства, за коју се ми отворено и без резерве залажемо, сматрамо да би било потпуно логично да уследи и креирање ефикасних инструмената, који ће бити у служби нормативне сврхе права на предмете домаћинства мање вредности.

Како смо у одговарајућим деловима рада указали, право на предмете домаћинства нормирано је у југословенском законодавству, по угледу на установу *voraus* која потиче из германског права. Међутим, једно је јасно. Право на предмете домаћинства у домаћем праву, одувек је стајало у функцији обезбеђивања минималних услова за егзистенцију његовим уживаоцима. То исто не можемо рећи за установу предмета домаћинства у немачком и аустријском праву.

Полазећи од те значајне разлике у законском циљу, наизглед једнаких правних услова, те несумњиву интенцију нашег законодаписаца да установу предмета домаћинства мање вредности постави у служби егзистенцијалног збрињавања законом одређеног круга субјеката, сматрамо да би било потпуно логично и прихватљиво да се, по угледу на француско право,¹⁰²⁶ у поступку намирења имаоци права на предмете домаћинства намирују пре нужних наследника и испорукопримаца, а након намирења повериоца оставиоца и трошкова отвореног наслеђа. Уколико нераспоређени део заоставштине, није довољан за намирење имаоца права на предмете домаћинства, онда

¹⁰²⁵ Наведено према: N. Stojanović, *Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva*, ..., стр. 288.

¹⁰²⁶ Видети: чл. 767 и чл. 758 ФГЗ.

би било оправдано да се у корист ових субјеката, стипулише право да захтевају намирење од завештајних наследника сразмерно примљеној користи, а по угледу на француску регулативу.¹⁰²⁷

Мишљења смо да, српски законописац може предвидети овакав механизам за заштиту права на предмете домаћинства, поготову ако имамо у виду да и завештајна располагања чине заоставштину. Отуда је логично да под удар у случају намирења имаоца права на предмете домаћинства дођу и завештајни наследници, будући да се ми залажемо да се предмети домаћинства имају издвајати из заоставштине. Уколико није могуће извршити повраћај предмета домаћинства, имаоцима права на предмете домаћинства припала би њихова новчана противвредност.

Таквим потезом, била би креирана једна императивна правна норма. Схватања смо да правни карактер установе предмета домаћинства мање вредности, не сме бити последица произвољности у законописању. Законописац у Републици Србији, у будућности, приликом редизајнирања овог правног института мора имати у виду његов циљ, за који је неспорно да се огледа у остваривању егзистенцијалног минимума законом одређеног круга субјеката. Сматрамо да би домаћи законописац, регулишући право на предмете домаћинства мање вредности императивном правном нормом, учинио да установа предмета домаћинства мање вредности, постане целисходна (функционална), а да наследноправна регулатива буде обогаћена једном смисленом регулом.

Будући да се у раду залажемо да се право на предмете домаћинства мање вредности, регулише императивном правном нормом, те да се имаоцима права на предмете домаћинства омогући да, остварују и штите своје право, питање које логично извире из оваквог нашег предлога, јесте да ли има места да се слобода располагања оставиоца *mortis causa*, поред права на нужни део, ограничи и установом предмета домаћинства мање вредности?

Схватања смо да је ограничење слободе располагања оставиоца *mortis causa*, установом предмета домаћинства, прихватљиво и оправдано, с аспекта циља ове правне установе, и с аспекта систематског тумачења правне норме која уређује ову врсту стицања и савремених упоредноправних тенденција. Такође, сматрамо да је такво ограничење појединачно и друштвено корисно.

¹⁰²⁷ Видети: чл. 758, ст. 3 ФГЗ.

У прилог оправданости оваквог становишта, на терену домаће регулативе, како смо споменули говори систематско тумачење правне норме, која уређује право на предмете домаћинства мање вредности. Наиме, анализирајући садржину правне норме која уређује стицање предмете домаћинства мање вредности с једне стране,¹⁰²⁸ одредаба које уређују право на издржавање с друге стране,¹⁰²⁹ као и норме које уређују право на минималну зараду с треће стране,¹⁰³⁰ запажамо да све споменуте правне установе стоје у функцији обезбеђивања егзистенцијалног минимума законом предвиђеног круга субјеката.

Према слову ПЗ-а и Устава Републике Србије, како право на издржавање, тако и право на минималну зараду, регулисана су императивним правним нормама.¹⁰³¹ У служби њиховог остваривања, законописац је имаоцима ових права ставио на располагање и ефикасне правне механизме, уз чију помоћ би у пракси могли ефикасно остварити ова своја права и задовољити егзистенцијални минимум.¹⁰³²

Чињеница да је наш законописац у поступак нормирања установе предмете домаћинства мање вредности, кренуо са једнаком интенцијом, са којим је кренуо у правно уређење породичноправне установе издржавања и радноправне установе минималне зараде, представља разлог више, зашто наш законописац у будућности треба да обезбеди и остваривање права на предмете домаћинства мање вредности као наследноправне установе.

Како смо у пређашњим редовима споменули, наше залагање има утемељења и у савременим упоредноправним тенденцијама.

Посетимо се само са каквом доследношћу је француски законописац приступио правном уређењу установе привременог становања и установе издржавања. Осим што их је квалификовао права из домена јавног поретка (*à droite est d'ordre public*), француски законописац је креирао и ефикасне правне механизме, путем којих ће лица, у чију корист су ова права стипулисана, моћи да их остваре у сваком конкретном случају. Тако ће супружник оставиоца право на привремено становање реализовати и на стану које је оставилац завештао трећем лицу,¹⁰³³ док ће за намирење издржавања

¹⁰²⁸ Видети: чл. 1, ст. 3 ЗОН.

¹⁰²⁹ Видети: чл. 151–159 ПЗ.

¹⁰³⁰ Видети: чл. 111–113 Закона о раду Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – одлука УС, 113/2017 и 95/2018 – аутентично тумачење. У продужетку рада, за Закон о раду Републике Србије, употребљаваћемо скраћеницу ЗОР.

¹⁰³¹ Видети: чл. 8 ПЗ и чл. 60, ст. 4 Устава Републике Србије.

¹⁰³² Видети: чл. 277–282 ПЗ и чл. 436–441 ЗПП.

¹⁰³³ Детаљније видети: А. М. Leroyer, наведено дело, стр. 126.

супружника оставиоца и оставиочевих предака, у крајњим консеквенцама, одговарати завештајни наследници, сразмерно примљеној вредности.¹⁰³⁴

Немачки законописац, поред права на нужни део заоставштине, и право мајке будућег наследника на издржавање из заоставштине, регулише императивном правном нормом.¹⁰³⁵ Осим тога, немачки законописац је право мајке будућег наследника на издржавање из заоставштине, сврстао у исти ред са потраживањима осталих повериоца оставиоца. То значи да ће овакво потраживање увек бити намиривано након исплате трошкова сахране и трошкова наслеђа, заједно са осталим повериоцима, привилегујући на тај начин мајку будућег наследника у односу на нужне наследнике, повериоце права на предмете домаћинства и права на тридесет дана, као и у односу на повериоце испорука, начињених од стране завештаоца.¹⁰³⁶

Начин на који је аустријски законописац нормирао установу издржавања из заоставштине (*Vererbliche Unterlahtsansprüche*) такође, сведочи у прилог основаности нашег залагања. Подсећања ради, аустријски законописац, нормирао је право на издржавање из заоставштине у корист деце оставиоца, његовог супружника, партнера из регистроване партнерске заједнице, нужног наследника, лишеног права на нужни део и разведеног брачног друга оставиоца.¹⁰³⁷ Такође, запазили смо да је право на издржавање регулисано императивном правном нормом, будући да је креирано у функцији егзистенцијалног збрињавања напред наведених субјеката.¹⁰³⁸ Намирење потраживања повериоцима издржавања дугују сви наследници, сразмерно примљеној вредности наслеђа. Потраживање издржавања, намирује се пре свих осталих легата.¹⁰³⁹

У прилог оправданости нашег залагања говори и регулатива установе нужног издржавања на терет заоставштине у корист нужног наследника, лишеног права на нужни део (*právo na nutnou výživu*) у чешком наследном праву,¹⁰⁴⁰ као и установа пристојног издржавања, нормирана у корист супружника оставиоца, мајке будућег наследника, мајке оставиочевог детета и оставиочевих родитеља (*právo na slušnou výživu*).¹⁰⁴¹ Подсећања ради, чешки законописац је и право на нужно издржавање и право на пристојно издржавање, регулисао императивним правним нормама. Посебан

¹⁰³⁴ Видети: чл. 758, ст. 3 и чл. 767 ФГЗ.

¹⁰³⁵ Видети: пар. 1963 НГЗ.

¹⁰³⁶ Видети: пар. 1967 НГЗ.

¹⁰³⁷ Видети: пар. 233, пар. 747, пар. 777 АГЗ и пар. 78 ЗОБА.

¹⁰³⁸ Видети одлуку: ТЕ ОГН 1982/4/21 1Об592/82. Текст одлуке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/359234>. Приступ остварен, дана: 8. маја 2019. године.

¹⁰³⁹ Видети: пар. 691 АГЗ.

¹⁰⁴⁰ Видети: пар. 1665 ЧГЗ.

¹⁰⁴¹ Видети: пар. 1666 ЧГЗ.

респект, заслужује опредељење чешког законописца да приоритет у намирењу да повериоцима неопходног издржавања у конкуренцији са повериоцима пристојног издржавања, у случају када актива заоставштине није довољна за њихово намирење.¹⁰⁴²

Нашим кратким подсећањем на наследноправне установе француског, немачког, аустријског и чешког законописца, које смо у овом делу рада издвојили, имамо за циљ, да законописцу у Републици Србији, на једноставан начин, укажемо на три сегмента која повезују све ове установе. Један сегмент, представља исти законски циљ, који се огледа у обезбеђењу минималних услова за егзистенцију. Други сегмент, представљају императивне правне норме, које уређују њихово стицање. Трећи сегмент, чине ефикасни механизми, који стоје у функцији њихове практичне имплементације.

Када упоредимо установу предмета домаћинства мање вредности са установом привременог становања у француском праву, и установом издржавања у француском, немачком, аустријском и чешком праву, запажамо да установи предмета домаћинства мање вредности недостају два сегмента, и то: императивност и механизам који ће стајати у функцији остваривања њеног циља.

Посматрано кроз призму упоредноправне регулативе облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, који стоје у функцији обезбеђивања минимума егзистенције одређених категорија субјеката, произлази да би регулисање права на предмете домаћинства мање вредности императивном правном нормом било потпуно оправдано, логично и прихватљиво решење. На тај начин би правна норма која уређује стицање предмете домаћинства мање вредности постала конзистентна. Овакав наш закључак има за утемељење непобитну чињеницу да је слобода располагања оставиоца *mortis causa* у савременим наследноправним системима, ограничена не само правом на нужни део заоставштине, већ и одређеним облицима наследноправне сингуларне сукцесије који настају на основу закона.

Будући да се у раду залажемо да се стицање предмете домаћинства мање вредности регулише императивном правном нормом, поставља се питање, да ли у конкуренцији права на нужни део и права на предмете домаћинства мање вредности, када актива заоставштине није довољна за њихово потпуно намирење, фаворизовати нужне наследнике, имаоце права на предмете домаћинства или се одредити за сразмерно намирење?

¹⁰⁴² Видети: пар. 1666, ст. 3 ЧГЗ.

Сматрамо да би у решавању овако постављеног питања домаћи законодаписац морао кренути од чињенице да се ради о правима која су регулисана императивним правним нормама, што има за последицу да би најправичније решење било да се имаоци права на предмете домаћинства, као и нужни наследници, намирују након повериоца оставиоца, а пре испорукопримаца.

Међутим, мишљења смо да у поступку давања одговора на постављено питање, као што смо казали и за сва остала питања, законодаписац мора имати на уму, шта је циљ установе нужног наслеђивања, а шта је циљ установе права на предмете домаћинства мање вредности. Полазећи од циља који се жели постићи стицањем предмета домаћинства мање вредности, произлази да уживаоцима овог права законодаписац треба да омогући приоритетно намирење.

Мишљења смо да би најправичније било по интересе нужних наследника и имаоце права на предмете домаћинства, предвидети да, уколико вредност заоставштине не буде била довољна за њихово потпуно намирење, приоритет у реализацији права, треба дати имаоцима права на предмете домаћинства мање вредности у односу на нужне наследнике који чине први нужни наследни ред. Ово имајући у виду *ratio legis* права на предмете домаћинства мање вредности. У осталим редовима, повериоци права на предмете домаћинства и нужни наследници намиривали би се сразмерно вредности својих потраживања. Разлог томе је што установа нужног наслеђивања у осталим наследним редовима, стоји у функцији егзистенцијалног збрињавања нужних наследника припадника ових редова, подједнако као и право на предмете домаћинства мање вредности.

Указујемо да у процесу законодаписања одредаба о редоследу намирења, нашем законодаписцу, као добар упоредноправни пример може послужити решење чешког законодаписца о намирењу повериоца нужног издржавања и повериоца пристојног издржавања, на које смо детаљно указали у нашем раду.

Ако, којим случајем, у будућности изостане креирање оваквих инструмената, сматрамо да би такво стање ствари имало за директну последицу то да уживаоци права на предмете домаћинства неће имати на располагању никакав вид гаранције да ће њихов егзистенцијални минимум бити остварен у сваком конкретном случају. По нашем мишљењу таквим селективним приступом правном уређењу установе предмета домаћинства била би срушена социјална улога овог правног института, који би као

такав и даље егзистирао на некој од страница законског текста и не би представљао ништа више од слова на папиру.

Имајући у виду чињеницу да Грађански законик Републике Србије није ступио на правну снагу, те да се из садржине Нацрта¹⁰⁴³ може утврдити да законописац није предложио никакве измене по питању уређивања предмета домаћинства мање вредности у односу на важеће решење, сматрамо да наш предлог регулативе стицања предмета домаћинства мање вредности, може представљати и један сажет прилог јавној расправи која се очекује у будућности.

Б. Право на плодуживање заоставштине у савременом српском наследном праву

1. Уводне напомене

Право плодуживања (*ususfructus*) је стварно право. Титулар овог права, (плодуживалац) је лице, које је овлашћено да туђу, покретну или непокретну ствар, држи, користи и убире плодове, чувајући супстанцу те ствари за њеног власника.¹⁰⁴⁴

Полазећи од регула Законоправила светога Саве¹⁰⁴⁵ и одредаба Српског грађанског законика,¹⁰⁴⁶ које уређују законско наслеђивање, запажамо да је право плодуживања у оквирима различитих етапа у развоју српске државе и друштва, стајало у функцији материјалног обезбеђивања удовица и женског потомства и представљало наследноправни механизам, којим је обезбеђиван континуитет у њиховој породичноправној заштити.

Окончање Другог светског рата, са собом је донело и друштвене промене које су се тичале свих друштвених слојева и свих друштвених сфера. Материја наслеђивања, морала је бити уређена на начин који ће бити у складу са новопрокламованим друштвеним вредностима.¹⁰⁴⁷ Тако, у законским текстовима, који су обележили послератни период (савезни Закон о наслеђивању из 1955. године и републички Закон о наслеђивању из 1974. године), нема ни помена о плодуживању.

¹⁰⁴³ Видети: чл. 2595, ст. 2 Нацрта.

¹⁰⁴⁴ Детаљније о појму плодуживања: Р. Ковачевић Куштримовић, наведено дело, стр. 105; М. Лазић, наведено дело, стр. 3–4.

¹⁰⁴⁵ Садржину пете гране, правила петог законоправила, видети, код: Н. Стојановић, О наслеђивању у Законоправилу светога Саве, ..., стр. 35.

¹⁰⁴⁶ Видети: пар. 397 и пар. 413–415 СГЗ.

¹⁰⁴⁷ Видети: чл. 21–24 Устава ФНРЈ.

Законописац важећег ЗОН-а, у другој глави под називом „Посебна правила за неке законске наследнике”, предвиђа могућност модификације наследних делова супружника и родитеља оставиоца, у случају када ова лица немају нужних средстава за живот.¹⁰⁴⁸ За разлику од решења, садржаног у СЗОН-у¹⁰⁴⁹ и решења раније важећег РЗОН-а,¹⁰⁵⁰ према којима је повећање наследних делова било могуће само у облику права својине, одредбама важећег ЗОН-а, предвиђено је, да се повећање може учинити редовно, у форми плодуживања.¹⁰⁵¹ Према слову Закона, и усвојилац из непотпуног усвојења, у случају када нема нужних средстава за живот, а усвојеник нема наследника из првог наследног реда, може, у року од једне године од смрти усвојеникове захтевати доживотно плодуживање, ако приликом заснивања усвојења нису била усвојеникова наследна права искључена.¹⁰⁵² На тај начин је домаћи законописац, у оквирима наследноправне регулативе, институционализовао право плодуживања.

У продужетку рада, говорићемо о конституисању плодуживања на заоставштини оставиоца кроз три сегмента.

У првом сегменту, указаћемо на садржину правних норми, које регулишу питање конституисања права плодуживања на заоставштини. На основу приказане садржине, указаћемо на интенцију законописца са којом је кренуо у нормативно уређење установе плодуживања на заоставштини. Након утврђивања циља, ради којег је наш законописац предвидео могућност конституисања права плодуживања на заоставштини, извршићемо упоређење тако виђеног циља, са нормативном сврхом коју право плодуживања на заоставштини има у савременим наследноправним системима. Такође, поставићемо и питање да ли је наш законописац, приликом нормирања права плодуживања, водио рачуна о сразмери између циља који се жели постићи (обезбеђење нужних средстава за живот) и права које се стипулише ради остваривања тако постављеног циља (плодуживање)? На основу начињене компарације, бићемо у прилици да научној и стручној јавности презентујемо да ли је опредељење нашег законописца да обезбеђује неопходна средства за живот брачном другу оставиоца, његовим родитељима, и усвојиоцу из непотпуног усвојења, путем плодуживања на целини или делу заоставштине, у складу са савременим упоредноправним тенденцијама.

¹⁰⁴⁸ Видети: чл. 23 и чл. 31 ЗОН.

¹⁰⁴⁹ Видети: чл. 28 и чл. 29 СЗОН.

¹⁰⁵⁰ Видети: чл. 23 и чл. 34 РЗОН.

¹⁰⁵¹ Видети: чл. 23, ст. 1 ЗОН.

¹⁰⁵² Видети: чл. 38, ст. 2 ЗОН.

У другом сегменту нашег рада, анализираћемо правни положај плодуживаоца заоставштине, кроз призму одредаба ЗОН-а, које уређују питања одговорности наследника оставиоца за потраживања повериоца и дугове отвореног наслеђа, и одредаба којима је регулисан редослед намирења потраживања из заоставштине. Циљ једне такве анализе, огледа се у нашем настојању да дођемо до одговора на питање да ли одредбе, које уређују конституисање права плодуживања на заоставштини оставиоца, представљају довољну гаранцију да ће егзистенцијални минимум субјекта у чију је корист ово право стипулисано бити остварен у сваком случају?

На основу изведеног закључка бићемо у прилици да дођемо до одговора на једно уопштено питање, да ли је начињена институционализација права плодуживања, свобухватна и квалитетна или је непотпуна и фрагментарна? У оквирима овог сегмента, изнећемо аргументе који говоре у прилог да је у будућој редакцији наследноправне регулативе, неопходно плодуживаоца сврстати у ред наследноправних универзалних сукцесора оставиоца.

У оквирима трећег сегмента, говорићемо о конверзији права плодуживања у доживотну ренту. У оквиру овог сегмента рада поставићемо питања: како се обрачунава вредност плодуживања? на који начин се врши конверзија плодуживања у доживотну ренту? да ли наш законодаписац рентном повериоцу гарантује остваривање циља, ради којег је конституисано ово право? те да ли конверзија има ретроактивно дејство?

а. Конституисање доживотног плодуживања на целини или делу заоставштине

Према слову Закона, брачни друг оставиоца, када је позван на наслеђе са наследницима другог наследног реда, а нема нужних средстава за живот, може, у року од једне године од оставиочеве смрти, захтевати доживотно плодуживање на целини или делу заоставштине, коју су наследили остали наследници. Штитећи додатно егзистенцију оставиочевог супружника, законодаписац је у његову корист стипулисао и право да захтева целокупну заоставштину у својину, уколико би услед њене поделе запао у оскудицу.¹⁰⁵³

¹⁰⁵³ Видети: чл. 23, ст. 1 и ст. 2 ЗОН.

Судећи према садржини наведене правне норме, законописац је у конституисању права плодуживања на целини или делу заоставштине, видео компромисно решење, које ће стајати у функцији два супротстављена циља. С једне стране, право плодуживања „стоји” или „би требало да стоји” у функцији обезбеђивања минималних средстава за егзистенцију оставиоцемовом супружнику. С друге стране, правом плодуживања законописац штити имовинске интересе родоначелника другог наследног реда, остављајући им „правну наду”,¹⁰⁵⁴ да ће они као власници ствари у једном тренутку успоставити сва својинска овлашћења.

Упоредо са правном регулативом повећања наследног дела брачног друга у другом наследном реду, законописац је посебном одредбом нормирао и смањење наследног дела брачног друга у другом наследном реду. Према нормативној конструкцији, „када је брачни друг позван на наслеђе са наследницима другог наследног реда, а оставиочева наслеђена добра чине више од половине његове посебне имовине, остали наследници могу у року од једне године од смрти оставиоцеве захтевати смањење наследног дела брачног друга до четвртине заоставштине ако заједница живота оставиоца и брачног друга није трајала дуже време”.¹⁰⁵⁵ Водећи рачуна о економским интересима брачног друга оставиоца, законописац је посебном одредбом стипулисао да „све докле се не реши о захтеву осталих наследника брачни друг може, уместо наслеђа у својину изабрати доживотно уживање на половини заоставштине”.¹⁰⁵⁶

Полазећи од структуре наведене правне норме, произлази да је законописац нормирао смањење наследног дела брачног друга са интенцијом, да добра старине задржи у кругу породице.¹⁰⁵⁷ Притом имао је у виду и имовинске интересе супружника оставиоца и оставио му могућност да, према свом нахођењу, изабере између права својине на 1/4 заоставштине и права плодуживања на једној половини заоставштине. У правној теорији се указује: „Да ова одредба има доста смисла, те да је њен

¹⁰⁵⁴ Говорећи о праву плодуживања у функцији збрињавања наследника, Мирослав Лазић и Милица Вучковић, појашњавају: „Оно што својину чини реалним субјективним правом и након ограничења плодуживањем, јесте правна нада да ће гашењем плодуживања, које је због орочености извесно, бити поново успостављена потпуна садржина својине”. Наведено према: М. Лазић, М. Вучковић, наведено дело, стр. 121.

¹⁰⁵⁵ Видети: чл. 26, ст. 1 ЗОН.

¹⁰⁵⁶ Видети: чл. 28, ст. 1 ЗОН.

¹⁰⁵⁷ У том правцу и О. Антић, З. Балиновац, наведено дело, 169–170.

првенствени циљ да, што је могуће више, смањи штетне последице, тзв. бракова из рачуна... ”.¹⁰⁵⁸

Право да захтевају повећање наследног дела, у случају када конкуришу на наслеђе са брачним другом оставиоца у другом наследном реду, имају и родитељи оставиоца под условом да немају нужних средстава за живот. Законописац је такође, стипулисао да „ако је заједница живота оставиочевих родитеља трајно престала, родитељ који нема нужних средстава за живот, а заједница живота није престала његовом кривицом, може захтевати доживотно плодуживање на целини или делу заоставштине, коју је наследио други оставиочев родитељ”. Поред права да захтевају повећање свог наследног дела у форми плодуживања, законописац је додатно, штитећи егзистенцијалну сигурност родитеља оставиоца, предвидео и право да захтевају доделу целокупне заоставштине у својину, уколико би њеном поделом пали у оскудицу.¹⁰⁵⁹

Право плодуживања је у наследноправној теорији, виђено и као механизам, којим се „непосредно штите имовински интереси родоначелника другог законског наследног реда, јер они, после смрти свог потомка, могу доспети у лошију материјалну позицију, а с друге стране, њоме се спречава да крвни сродници оставиоца који чине други законски наследни ред, у случају недостатка нужних средстава за живот на страни надживелог супружника, изгубе заувек део заоставштине”.¹⁰⁶⁰

Када је реч о конституисању права плодуживања на заоставштини, српски законописац предвиђа да и усвојилац из непотпуног усвојења који „нема нужних средстава за живот, а усвојеник нема наследника из првог законског наследног реда, може у року од једне године од смрти усвојеникове захтевати доживотно уживање на делу заоставштине ако при усвојењу нису била искључена усвојеникова наследна права”.¹⁰⁶¹

Наше сажето указивање на садржину одредаба, које уређују случајеве одступања од правила које уређују редовну поделу заоставштине, има за циљ да посебно издвојимо и акцентујемо нормативну сврху, која би требало да буде постигнута, конституисањем плодуживања на заоставштини, на начин уређен законом.

¹⁰⁵⁸ Наведено према: С. Сворцан, Стицање својине и плодуживања наслеђивањем, ..., стр. 103.

¹⁰⁵⁹ Видети: чл. 31 ЗОН.

¹⁰⁶⁰ Наведено према: N. Stojanović, N. Krstić, Neka zapažanja o zakonskom i nužnom nasleđivanju u Republici Srbiji *de lege lata* и *de lege ferenda*, *Tematski zbornik radova „Aktuelna pitanja građanske kodifikacije”*, Niš, 2008, Pravni fakultet, стр. 222.

¹⁰⁶¹ Видети: чл. 38, ст. 2 ЗОН.

Схватања смо да је, српски законописац у поступак институционализације права плодуюживања, кренуо са интенцијом да супружнику оставиоца, његовим родитељима и усвојиоцу из непотпуног усвојења обезбеди нужна средства за живот, чини ова решења посебним и специфичним.

У чему се огледа та специфичност?

Компарирајући одредбе о повећању наследног дела брачног друга у другом наследном реду и одредбе о повећању наследног дела родитеља у другом наследном реду, са одредбама ПЗ-а, које уређују право на издржавање супружника¹⁰⁶² и родитеља,¹⁰⁶³ закључујемо да је право плодуюживања нормирано, у оквирима наследноправне регулативе, ради обезбеђења континуитета у породичноправној заштити брачног друга оставиоца и његових родитеља.

Такође, као неспорно, произлази да су одредбама ЗОН-а, које уређују повећање наследног дела супружника, родитеља и усвојиоца из непотпуног усвојења у форми плодуюживања, проширене границе породичноправне заштите у квалитативном и квантитативном смислу.

У прилог квалитативног померања граница у породичноправној заштити, говори опредељење законописца да право плодуюживања (стварно право), несумњиво јаче право у односу на право издржавања (облигационо право) постави у функцији егзистенцијалног збрињавања брачног друга и родитеља оставиоца.

Када је реч о квантитативном померању тих граница, имамо у виду опредељење нашег законописца, да је право плодуюживања (својину у малом), поставио у служби остваривања минимума егзистенције.

Након оваквог нашег запажања, ваља застати и поставити питање да ли таквим нормативним захватом наш законописац није у битноме изменио улогу установе плодуюживања, коју она има у савременој наследноправној регулативи?

Према нашем виђењу, нормирање установе плодуюживања је редовна појава у наследноправним системима који баштине римску правну традицију. Тако, француски законописац, у оквиру одредаба које регулишу наследна права преживелог супружника, нормира да супружник оставиоца, у случају када је на наслеђе позван са заједничким потомцима оставиоца, има право избора, између плодуюживања на целокупној заоставштини или 1/4 вредности заоставштине у својину.¹⁰⁶⁴ У белгијском праву,

¹⁰⁶² Видети: чл. 151, ст. 1 ПЗ.

¹⁰⁶³ Видети: чл. 156 ПЗ.

¹⁰⁶⁴ Видети: чл. 757 ФГЗ.

брачни друг оставиоца, у конкуренцији са потомцима оставиоца, независно да ли су потомци заједнички или не, има право на плодуживање на целокупној заоставштини.¹⁰⁶⁵ Према слову Мађарског грађанског законика, супружнику оставиоца и истополном партнеру, у конкуренцији са потомцима оставиоца, припада право плодуживања на целокупној заоставштини.¹⁰⁶⁶ Примера ради, и у наследноправној регулативи Шпаније, брачном дугу оставиоца, у конкуренцији са потомцима оставиоца, припада право плодуживања на 1/3 заоставштине.¹⁰⁶⁷

Компарирајући одредбе, које уређују питање повећања наследног дела брачног друга оставиоца, повећања наследног дела родитеља оставиоца и усвојиоца из непотпуног усвојења, у форми доживотног плодуживања на целини или делу заоставштине, са начином на који су француски, белгијски, мађарски и шпански законописац нормирали установу доживотног плодуживања, запажамо да је, за разлику од наследноправне регулативе ове установе у праву Републике Србије, у свим осталим наследноправним системима стипулисано да супружнику оставиоца, на име његовог субјективног наследног права, када конкурише на наслеђе са одређеним сродницима оставиоца, припада право доживотног плодуживања на целини или делу заоставштине.

Такође, запажамо да у ниједном од наведених правних система (Француска, Белгија, Мађарска и Шпанија) установа плодуживања није скопчана са обезбеђивањем нужних средстава за живот брачног друга оставиоца, нити има такву функцију. Овакво стање ствари је, према нашем мишљењу, крајње логично имајући у виду да је право плодуживања, стварно право широког потенцијала, којим се подједнако, као и правом својине, могу ефикасно штитити имовински интереси наследника.

Имајући у виду наведено, усуђујемо се на закључак да одређење нашег законописца да установом доживотног плодуживања обезбеђује нужна средства за

¹⁰⁶⁵ Видети: чл. 745, bis § 1 Белгијског грађанског законика. Текст Code Civil – Livre III : *Manières dont on acquiert la propriété*, TITRE I et II у електронском формату, доступан је на интернет адреси: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?. Приступ остварен, дана: 9. јануара 2019. године. У продужетку рада за Белгијски грађански законик, употребљаваћемо скраћеницу БГЗ.

¹⁰⁶⁶ Видети: чл. 615 Мађарског грађанског законика. Civil Code of the Republic of Hungary, доступан је на интернет адреси: <https://esdac.jgc.ec.europa.eu>. Приступ остварен, дана 9. јануара 2019. године. У продужетку рада за Мађарски грађански законик, употребљаваћемо скраћеницу МГЗ.

¹⁰⁶⁷ Видети: чл. 834 Шпанског грађанског законика. Spanish civil code, доступан је на интернет адреси: <http://derechocivil-ugr.es/attachments/article/45/spanish-civil-code.pdf>. Приступ остварен, дана: 9. јануара 2019. године. У продужетку рада за Шпански грађански законик употребљаваћемо скраћеницу ШГЗ. Детаљније о наследним правима супружника у Шпанији, видети: S. C. Lapuente, New Developments in the Spanish Law of Succession, *Electronic Journal of Comparative Law*, № 2/2010, стр. 10–11. Научни чланак, доступан је на интернет адреси: http://www.indret.com/pdf/493_es.pdf. Приступ остварен, дана: 16. јануара 2019. године.

живот супружнику оставиоца, његовим родитељима и усвојиоцу из непотпуног усвојења, има за директну последицу преобличавање уобичајене и редовне функције коју право плодуживања има у савременој наследноправној регулативи.

Регулатива установе плодуживања у савременим наследноправним системима на коју смо у овом делу рада указали, сведочи чињеницу да установа наслеђивања остварује своју основну функцију у савременом друштву (спречавање кризе у правним односима) посредством установе плодуживања на делу или целини заоставштине, подједнако као и посредством права својине.

б. Да ли је плодуживалац заоставштине у положају наследноправног универзалног или наследноправног сингуларног сукцесора оставиоца, аргументи *pro et contra*?

Упркос јасно детерминисаној улози, коју право плодуживања игра у савременим наследноправним системима, ваљало би споменути да су редактори Нацрта, остали доследни да се и у будућој српској кодификацији грађанског права, требају наћи решења, према којима брачни друг оставиоца, родитељи оставиоца и усвојилац из непотпуног усвојења, имају права да захтевају, конституисање права плодуживања на заоставштини, ради обезбеђивања нужних средстава за живот.¹⁰⁶⁸

С друге стране, уколико посматрамо наведене одредбе, у целини са одредбама које регулишу питање одговорности за дугове оставиоца и дугове отвореног наслеђа,¹⁰⁶⁹ те одредбе које регулишу редослед намирeња из заоставштине оставиоца,¹⁰⁷⁰ произлази да редактори Нацрта, нису предложили никакву квалитативну измену, која би ишла у правцу успешног разграничења наследноправне универзалне сукцесије од наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона. Овакво стање ствари говори у прилог чињеници да постоји велика вероватноћа да ће и у будућој кодификацији грађанског права установа плодуживања на заоставштини остати, као и до сада непотпуно и фрагментарно регулисана.

Судећи према слову Нацрта, остаје и даље отворено питање да ли је плодуживалац заоставштине наследноправни универзални сукцесор оставиоца или

¹⁰⁶⁸ Видети: чл. 2617, чл. 2625 и чл. 2632 Нацрта.

¹⁰⁶⁹ Видети: чл. 2822 и чл. 2824 Нацрта.

¹⁰⁷⁰ Видети: чл. 2635 Нацрта.

наследноправни сингуларни сукцесор оставиоца, будући да се српски законодавац, у важећем ЗОН-у, непосредно не изјашњава.

Имајући у виду овакво стање ствари, те чињеницу да још увек није заказана јавна расправа о Нацрту, сматрамо да је неопходно редакторима Нацрта, указати, на потребу усавршавања регула, које уређују установу доживотног плодуживања на заоставштини, на начин којим ће бити јасно детерминисана позиција плодуживаоца заоставштине у односу на оставиоца, оставиочеве повериоце, нужне наследнике, испорукопримце и кориснике налога.

Уређивање правне позиције плодуживаоца заоставштине, представља јако значајно правно питање. Од начина на који буде уређена правна позиција плодуживаоца заоставштине, зависи очување основне функције коју установа наслеђивања игра у савременом друштву, као и остваривања нормативне сврхе ради које је законописац предвидео могућност конституисања права плодуживања на заоставштини.

Да ли има аргумената који говоре у прилог да је плодуживање на заоставштини облик наследноправне сингуларне сукцесије која настаје на основу закона?

Судећи према одредбама важећег ЗОН-а, и одредбама Нацрта, које уређују питање одговорности наследника за дугове оставиоца, може се закључити да овим одредбама, али и ниједном другом одредбом важећег ЗОН-а и Нацрта, није уређено питање директне одговорности плодуживаоца за дугове оставиоца и трошкове отвореног наслеђа.¹⁰⁷¹ Уколико *stricto sensu*, тумачимо напред наведене одредбе, можемо рећи да се плодуживалац заоставштине налази у правном положају наследноправног сингуларног сукцесора оставиоца на основу закона, будући да директно не одговара за дугове оставиоца.

Такође, у прилог плодуживања на заоставштини као облика сингуларне сукцесије *mortis causa* на основу закона, говори и чињеница да плодуживалац заоставштине стиче само право да држи и користи ствар на којој је конституисано плодуживања, као и да са исте убире плодове, за разлику од власника који стиче право својине, како Наташа Стојановић наводи, „заштитни знак сваког универзалног сукцесора”.¹⁰⁷²

¹⁰⁷¹ Видети: чл. 222 ЗОН-а и чл. 2822 Нацрта.

¹⁰⁷² Наведено према: N. Stojanović, *Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, ...*, стр. 677.

Осим ова два наведена аргумента, не можемо издвојити ниједан аргумент више, који ће ићи у прилог схватања да је конституисано плодуживање на заоставштину облик наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона.

Судећи према стању у домаћој наследноправној теорији, Наташа Стојановић је прва, која је исказала своје отворено залагање, да би било: „најправичније по интересе оних који стичу по наследноправном основу, и најсигурније, по интересе оставиоцевих поверилаца, решење прихваћено у француском праву. Дакле, плодуживалац је тај који, поред правог наследника, одговара за оставиоцеве дугове, али у вредности стечених прихода, умањених за обезбеђење минимума егзистенцијалних потреба плодуживаоца”.¹⁰⁷³ Касније, је овакво залагање прихваћено и од стране других правних теоретичара,¹⁰⁷⁴ и проширено у правцу: „да када је у питању смањење наследног дела брачног друга оставиоца у другом наследном реду, како нису у питању разлози алиментационе природе (немање нужних средстава за живот, западање у тешку оскудицу), требало би да плодуживалац одговара за оставиоцеве дугове у пуном обиму до вредности стеченог”.¹⁰⁷⁵

Будући да на страни посленика правне мисли постоји јасно изражено становиште да плодуживаоци заоставштине треба да одговарају за дугове оставиоца, на начин који смо описали, које ми прихватимо и за које се залажемо, ваља указати нашем законописацу зашто овакво наше залагање сматрамо логичним, оправданим и прихватљивим.

У наше виђење овог питања кренућемо од садржине права плодуживања заоставштине. Како смо на почетку нашег излагања напоменули, конституисањем права плодуживања на заоставштину, плодуживалац заоставштине стиче овлашћење, да заоставштину, на којој је конституисано право плодуживања, држи, користи и са ње убире плодове, *salva rerum substantia*. Мишљења смо, да је питање одговорности плодуживаоца заоставштине за дугове оставиоца и трошкове отвореног наслеђа, у директној повезаности са рашчлањивањем у вршењу својинскоправних овлашћења, до којег долази конституисањем права плодуживања на заоставштину, и вредносним исцрпљивањем права својине.

Наиме, када говоримо о конституисању права плодуживања, не говоримо о подељеном вршењу свих својинскоправних овлашћења, каквог имамо код сусвојине

¹⁰⁷³ Наведено према: *Ibidem*, стр. 677.

¹⁰⁷⁴ У том правцу видети: N. Stojanović, N. Krstić, наведено дело, стр. 224.

¹⁰⁷⁵ Наведено према: М. Лазић, М. Вучковић, наведено дело, стр. 126.

(квантитативна подела), већ говоримо о квалитативном рашчлањивању својинскоправних овлашћења између два субјеката. На једној страни је плодуживалац заоставштине, који из права плодуживања, црпе овлашћење да заоставштину држи, користи и из ње убире плодове. На другој страни је власник ствари, коме, услед конституисања права плодуживања, остаје само гола својина (*nuda proprietas*) и нада да ће, након престанка плодуживања, доћи до успостављања свих својинскоправних овлашћења на ствари (рекадентност права својине).

Директна последица овакве поделе у вршењу својинскоправних овлашћења, огледа се у вредносном исцрпљивању права својине на одређеној ствари. У француској правној књижевности, наилазимо на табелу из које произлази податак, да уколико је титулат права плодуживања, стар 21 годину, доживотним плодуживањем, исцрпљује се вредност ствари, на којој је конституисано плодуживање, за 90%.¹⁰⁷⁶ Такође, је у правној теорији указано да плодуживање исцрпљује право својине „најмање за 7/10, до тзв. голе својине”.¹⁰⁷⁷

Имајући у виду, непобитну чињеницу да се конституисањем права плодуживања на заоставштину у корист супружника оставиоца, родитеља оставиоца и усвојоца из непотпуног усвојења, заоставштину вредносно исцрпљује у тој мери, да власницима, практично, остаје само гола својина, сматрамо да је с аспекта правичности, нужно да и плодуживаоци заоставштине учествују у намирењу оставиочевих дугова, сразмерно вредности убраних плодова, односно остварених прихода, умањених за обезбеђење минимума егзистенцијалних потреба плодуживаоца.

Не мање важан аргумент на који је указала и Наташа Стојановић, а који говори у прилог, да плодуживалац заоставштине треба да учествује у намирењу оставиочевих повериоца, јесте и чињеница да је сам законописац у оквиру одредаба, које уређују завештајно наслеђивање, предвидео, да у случају када је наследник постављен под одложним условом или роком, заоставштину припада на уживање оставиочевим законским наследницима, уколико из завештања не следи ништа друго. У том случају оставиочеви законски наследници одговарају за оставиочеве дугове, испоруке и налоге само стварима и правима из заоставштине.¹⁰⁷⁸

¹⁰⁷⁶ Наведено према: P. Malaunie, L. Aynés, наведено дело, стр. 69.

¹⁰⁷⁷ Наведено према: М. Лазић, М. Вучковић, наведено део, стр. 120 и тамо наведену литературу.

¹⁰⁷⁸ Видети: чл. 125 ЗОН; У том правцу видети: N. Stojanović, Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, ..., стр. 677.

Имајући у виду, чињеницу да је наш законодаписац у овом делу нормирао одговорност плодуживаоца за оставиочеве дугове, испоруке и налоге, остаје нејасно зашто није уредио и питање одговорности супружника оставиоца, родитељи оставиоца и усвојиоца из непотпуног усвојења, у случају када се ови субјекти нађу у положају плодуживаоца заоставштине.

Неуређивањем одговорности ових субјеката, стиче се утисак да је законодаписац без оправданог разлога, фаворизовао брачног друга оставиоца, родитеља оставиоца и усвојиоца из непотпуног усвојења, у случају када се нађу у правном положају плодуживаоца заоставштине, у односу на законске наследнике, који се налазе у правном положају плодуживаоца заоставштине, у случају када је завештајни наследник постављен под одложним условом или роком.

У прилог да ћутање српског законодаписца о одговорности плодуживаоца, није одрживо у будућности, те да је неприхватљиво да се у будућој кодификацији грађанског права једноставно само преузму тренутно важеће регуле које уређују институт прва плодуживања на заоставштини, говоре и примери из савремене наследноправне регулативе.

Француски законодаписац је одредбама чл. 608 и чл. 612 ФГЗ-а, нормирао одговорност плодуживаоца за дугове оставиоца.¹⁰⁷⁹ У француској правној књижевности, такође, не постоји дилема по питању правног положаја плодуживаоца заоставштине. Напротив, посленици правне мисли се изјашњавају да плодуживаоци заоставштине, одговарају за дугове оставиоца *ultra vires hereditates*.¹⁰⁸⁰

Када је у питању наследноправна регулатива установе доживотног плодуживања на заоставштини, у белгијској правној књижевности, такође, наилазимо на указивање, да супружнику оставиоца, као законском наследнику, припада право плодуживања (*saisine*), те да он одговара за дугове оставиоца.¹⁰⁸¹

¹⁰⁷⁹ Видети: чл. 608 и чл. 612 ФГЗ.

¹⁰⁸⁰ Наведено према: F. Terré, Y. Lequette, наведено дело, стр. 162, 626 и 653.

¹⁰⁸¹ Наведено према: A. Verbeke, A. Van Zantbeek, *Belgian succession law and inheritance tax*, у: D. Hayton ed., *European Succession Laws*, Bristol, 1998, стр. 49. Научни чланак је доступан је на интернет адреси: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2326203. Приступ остварен, дана: 24. јануара 2020. године; У том правцу видети и: A. Verbeke, A. Van Zantbeek, *Succession Law in Belgium*, у: D. Hayton ed., *General Principles, Intestate Succession, Wills, European Succession Laws*, Second Edition, Part 1, Bristol, 2002, стр. 52. Научни чланак у електронском формату, доступан је на интернет адреси: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1752062. Приступ остварен, дана: 24. јануара 2020. године.

Мађарски законописац, такође, предвиђа да брачни друг оставиоца, који се буде нашао у правном положају плодуживаоца заоставштине, одговара за дугове оставиоца.¹⁰⁸²

Полазећи од регулативе одговорности плодуживаоца заоставштине за дугове оставиоца у савременим наследноправним системима на које смо указали, произлази да би правни захват нашег законописца, који ће имати за резултат нормирану одговорност плодуживаоца заоставштине за дугове оставиоца и дугове отвореног наслеђа, представљао акт осавремењивања института права плодуживања на заоставштини.

Мишљења смо, да нашем законописцу у процесу законописања одредаба, којима се уређује питање одговорности плодуживаоца за дугове оставиоца, дугове отвореног наслеђа и питање одговорности плодуживаоца за намирење нужних наследника, као угледни пример и смерница на путу квалитетне стилизације ових одредаба, у случају када је плодуживање заоставштине конституисано ради обезбеђења нужних средстава законом одређених субјеката може послужити и становиште некадашњег Касационог суда у Новом Саду. Наиме, према становишту овог Суда, у случају када је потребно намирити потраживање, на име издржавања потомака и на име нужног дела нужних наследника, удовичко право може бити ограничено до минимума средстава потребних за задовољавање свакодневних потреба удовице.¹⁰⁸³

Конституисањем одредбе, да плодуживоци заоставштине из чл. 23, ст. 1, чл. 31, ст. 2 и ст. 3 и чл. 38, ст. 2 ЗОН-а, одговарају за дугове отвореног наслеђа, дугове оставиоца, за намирење нужних наследника, за намирење испорукопримаца и корисника налога у вредности стечених плодова (прихода), али само изнад нивоа средстава неопходних за задовољавање минимума њихових егзистенцијалних потреба, наша наследноправна регулатива постала би богатија за једну смислену правну норму. Такође, таквом правном нормом била би очувана основна функција установе наслеђивања, били би задовољени интереси поверилаца и обезбеђен егзистенцијални минимум субјеката у чију корист је конституисано право плодуживања.

С друге стране, сматрамо потпуно оправданим и логичним, да плодуживалац заоставштине из чл. 28, ст. 1 ЗОН-а, одговара до висине вредности убраних плодова

¹⁰⁸² Видети: пар. 679, ст. 3 МГЗ.

¹⁰⁸³ Видети: Одлуку Касационог суда у Новом Саду, бр. Г. 265/1930 у Збирци одлука виших судова, XIV, за 1938, одл. 50, стр. 57–58. Наведено према: N. Stojanović, *Succession rights of spouses in the private law of Vojvodina between the two World Wars, with references to the spouses' succession rights in the contemporary Serbian Legislation*, u: *Legal, social and political control in national, international and EU law: collection of papers*, Niš, 2016, Faculty of Law, стр. 7.

(стечених прихода), за намирење дугова отвореног наслеђа, дугова оставиоца, за намирење потраживања нужних наследника, за намирење испорукопримаца и корисника налога, будући да конституисање права плодуживања на основу чл. 28, ст. 1 ЗОН-а, није условљено немањем нужних средстава за живот на страни оставиочевог брачног друга. У процесу доношења ове одредбе, као смерница нашем законодавцу може послужити становиште Врховног касационог суда Француске.¹⁰⁸⁴

Имајући у виду чињенице на које смо указали у овом делу рада, може се закључити да наше залагање за нормирањем одговорности плодуживаоца за дугове отвореног наслеђа, дугове оставиоца, за намирење нужних наследника, за намирење испорукопримаца и корисника налога, има своје утемељење у вредносном исцрљивању права својине на којој је право плодуживања конституисано. Такође, произлази да је овакво залагање у складу са савременом упоредноправном регулативом установе плодуживања, упоредном и домаћом наследноправном теоријом и судском праксом. Овакво стање ствари упућује на то да је нормирање правне позиције плодуживаоца заоставштине у нашој будућности не само оправдано већ и нужно, како би установа плодуживања на заоставштини била компатибилна са социјалном улогом наслеђивања у савременом друштву.

Иако се залажемо да у Грађанском законнику Републике Србије, своје место нађе одредба према којој би плодуживалац заоставштине из чл. 23, 31 и 38 ЗОН-а одговарао, за намирење трошкова отвореног наслеђа, дугова оставиоца, нужних наследника, корисника испорука и налога, изнад нивоа средстава неопходних за издржавање, а све у циљу заштите интереса поверилаца, с једне стране, и интереса плодуживаоца заоставштине, с друге стране, ваља указати, да би у том случају правни положај плодуживаоца заоставштине, представљао својеврсну симбиозу наследноправне универзалне и наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона.

Специфичаност наследноправног положаја плодуживаоца заоставштине, огледа се у томе, што би изнад нивоа средстава, неопходних за обезбеђивање минимума егзистенције, он био у положају наследноправног универзалног сукцесора оставиоца. У вредности средстава, која су неопходна за обезбеђивање егзистенцијалног минимума, плодуживалац на заоставштини, нашао би се у положају наследноправног сингуларног сукцесора оставиоца, будући да овим средствима не одговара за намирење оставиочевих поверилаца, нужних наследника, корисника налога и испорукопримаца.

¹⁰⁸⁴ Видети: Cass. Ge civ., 16 fevr, 1999: Bull. I, n58; JCP 2000. I, 2000. 211, obs H. Permet-Marquet. Одлука преузета од: N. Stojanović, Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, ..., стр. 667.

Овакав спој, наследноправних положаја, по нашем схватању оставља простора за изигравање интереса поверилаца под велом „средстава неопходних за издржавање”.

С друге стране, ситуација је у потпуности, јасна када супружник оставиоца из чл. 28 ЗОН-а, уместо наслеђивања у својину, изабере плодуживање на заоставштини. Будући да конституисање права плодуживања није скопчано са остваривањем егзистенцијалног минимума, нема места ограничењу одговорности. Супружник, као плодуживалац заоставштине одговарао би за намирење оставиочевих поверилаца, нужних наследника, испорукопримаца, у вредности стечених прихода, те би се његов правни положај у потпуности равнао са положајем наследноправног универзалног сукцесора оставиоца.

Овакво наше запажање, говори у прилог томе да је, неопходно, ради очувања основне функције установе наслеђивања у савременом српском наследном праву, али и ради задовољавања егзистенцијалних потреба, супружника оставиоца, родитеља оставиоца и усвојиоца из непотпуног усвојења, и поред наших напора учињених у правцу усавршавања института плодуживања на заоставштини, размотрити да ли би било боље изаћи из правног лавиринта, који настаје конституисањем плодуживања на заоставштини. Ово, тако што ће српски законодаписац реафирмисати раније важећа решења, према којима је било могуће повећање само у виду својине,¹⁰⁸⁵ која су део наше правне традиције, и при којима су остали словеначки,¹⁰⁸⁶ босанско-херцеговачки,¹⁰⁸⁷ законодаписац у Републици Српској¹⁰⁸⁸ и македонски законодаписац,¹⁰⁸⁹ или се определити за институт издржавања из заоставштине у корист супружника и/или родитеља оставиоца попут француског,¹⁰⁹⁰ аустријског¹⁰⁹¹ и чешког законодаписца.¹⁰⁹²

в. Конверзија права плодуживања у право на доживотну ренту

Наша пређашња анализа, несумњиво упућује на закључак да право плодуживања заузима специјално место у савременој наследноправној регулативи, те да се његова улога и значај, посматрано с аспекта установе наслеђивања, може

¹⁰⁸⁵ Видети: чл. 28 и чл. 29 СЗОН и чл. 23 и чл. 24 РЗОН.

¹⁰⁸⁶ Видети: чл. 23 и чл. 24 ЗОНРСЛ.

¹⁰⁸⁷ Видети: чл. 27 и чл. 28 ЗОНФБИХ.

¹⁰⁸⁸ Видети: чл. 25 и чл. 26 ЗОНРС.

¹⁰⁸⁹ Видети: чл. 27 и чл. 28 ЗОНРСМ.

¹⁰⁹⁰ Видети: чл. 767 ФГЗ.

¹⁰⁹¹ Видети: пар. 747 АГЗ.

¹⁰⁹² Видети: пар. 1666 ЧГЗ.

слободно равнати са улогом коју у савременом наследном праву игра стицање права својине на делу или целини заоставштине. Међутим, будући да услед конституисања доживотног права плодуживања на заоставштини, настају сложени правни односи на релацији плодуживалац – власник, прихватљиво је и оправдано решење нашег законописца којим предвиђа, могућност преиначења и укидања права плодуживања.

Према слову Закона, у случају повећања наследног дела брачног друга оставиоца у форми плодуживања, на начин одређен чл. 23 ЗОН-а, брачни друг оставиоца и остали наследници увек могу споразумом доживотно плодуживање преиначити у доживотну ренту.¹⁰⁹³ Исту законску могућност брачни друг и остали наследници имају и у случају када је брачни друг оставиоца, уместо смањеног дела заоставштине у својину, одабрао право плодуживања на целокупној заоставштини.¹⁰⁹⁴

Полазећи од садржине законског текста, може се утврдити да српски законописац не предвиђа могућност конверзије на основу одлуке суда по захтеву плодуживаоца заоставштине или власника добара на којима је плодуживање конституисано. С друге стране, када је реч о укидању доживотног плодуживања и доживотне ренте, законописац предвиђа, у случају да се промене прилике због којих је брачном другу припало доживотно плодуживање или рента, да суд може, на захтев осталих наследника, доживотно плодуживање или доживотну ренту укинути.¹⁰⁹⁵

Судећи према слову Закона, наш законописац конверзију права плодуживања у доживотну ренту, види као акт располагања плодуживањем, што конверзија у суштини и јесте.¹⁰⁹⁶ Међутим, ако пођемо од чињенице да се конверзијом плодуживања у доживотну ренту, једно стварно право трансформише у једно облигационо право, несумњиво произлази да након тако начињог споразума конверзије, стварног права (плодуживања) више нема. На његово место је ступило облигационо право (доживотна рента). Из тако насталог облигационоправног односа, некадашњи плодуживалац, сада поверилац доживотне ренте, будући да се налази у правном положају наследноправног сингуларног сукцесора оставиоца, црпе овлашћење да захтева испуњење чинидбе, исплату рата доживотне ренте, периодично.

С друге стране, дужник исплате доживотне ренте, коме се конверзијом враћају сва својинскоправна овлашћења, одговара за испуњење обавеза из тако насталог односа

¹⁰⁹³ Видети: чл. 25, ст. 1 ЗОН.

¹⁰⁹⁴ Видети: чл. 30 ЗОН.

¹⁰⁹⁵ Видети: чл. 25, ст. 2 ЗОН.

¹⁰⁹⁶ Детаљније о располагању плодуживањем, видети: М. Лазих, наведено дело, стр. 68–72.

у складу са одредбама из споразума о конверзији. У оном делу у коме односи између уговорних страна нису регулисани, примењиваће се одредбе Закона о облигационим односима.¹⁰⁹⁷ Мирослав Лазић појашњава: „Да се конверзијом плодуживања у доживотну ренту, анулира алеаторност уговора о располагању својином, тј. успоставља се потпуна својина. Давалац ренте сноси само општу имовинску одговорност за извршавање преузете обавезе. Ово је основни аргумент зашто се конверзија третира и као начин престанка плодуживања”.¹⁰⁹⁸

Полазећи од непобитне чињенице, да се један од правних ефеката конверзије огледа у гашењу плодуживања, мишљења смо да не постоје оправдани разлози због којих би законописац ускратио плодуживаоцу заоставштине и титулару голе својине, могућност постизања таквог практичног ефекта и у судском поступку. Ово тим пре, ако пођемо од чињеница да је за споразумну конверзију неопходна сагласна воља обеју страна, до које неће доћи у сваком конкретном случају, с обзиром на супротстављене имовинске интересе плодуживаоца и титулара голе својине.

Нема сумње да власник добара трпи велика ограничења, конституисањем права плодуживања и да ће засигурно увек постојати тежња власника да се на неки начин ослободи таквог „терета”. Отуда у домаћој правној теорији, постоји отворено залагање за редизајнирањем законске одредбе, која уређује питање конверзије права плодуживања на заоставштини у доживотну ренту, на начин да се осталим наследницима пружи могућност да захтевају конверзију у судском поступку.¹⁰⁹⁹ Међутим, ми сматрамо да би најправичније било да законописац овакву могућност пружи и супружнику оставиоца.

Утемељење оваквом нашем залагању проналазимо најпре у интересима супружника оставиоца, чија материјална ситуација, психофизичка способност и животни век у многоме, могу представљати кључне факторе ради којих би супружник оставиоца, уместо плодуживања, радије изабрао доживотну ренту из заоставштине. Примера ради, супружнику оставиоца који је лошег општег здравственог стања и у поодмаклим годинама, више би одговарала доживотна рента, ради задовољавања егзистенцијалног минимума, него конституисано право плодуживања на некој пољопривредној парцели, чијом обрадом и убирањем плодова, супружник може обезбедити себи средства за егзистенцију.

¹⁰⁹⁷ Видети: чл. 1 и чл. 25, ст.1 ЗОО.

¹⁰⁹⁸ Наведено према: М. Лазић, наведено дело, стр. 72.

¹⁰⁹⁹ Видети: М. Лазић, М. Вучковић, наведено дело, стр. 125.

Стичемо утисак да би стипулисањем права да захтевају преиначење доживотног плодуюживања у доживотну ренту, искључиво у корист осталих наследника, законописац њих фаворизовао, водећи искључиво рачуна о њиховим интересима, у односу на супружника оставиоца и његове интересе. Мишљења смо да се не може искључити могућност да у разноразним животним ситуацијама са којима се свакодневно у пракси сусрећемо, у будућности дође и до ситуације да супружник оставиоца жели да изађе из једног таквог сложеног правног односа, а не може, јер то из одређеног разлога не одговара осталим наследницима.

Осим разлога правичности, у прилог нашег залагања стоји и упоредноправна регулатива питања преиначења доживотног плодуюживања на заоставштину у доживотну ренту. Можемо рећи да упоредноправну регулативу установе плодуюживања на заоставштину одликује чврста веза између права плодуюживања и конверзије. Она је у тој мери изражена, да можемо рећи да постоји једна врста правила у законописању, коју поштују сви законописци, а која се огледа у чињеници да када се регулише установа плодуюживања на заоставштину, обавезно се регулише и конверзија плодуюживања, као један од атипичних начина гашења плодуюживања.

Подсећања ради, француски законописац предвиђа могућност споразумне и судске конверзије плодуюживања на заоставштину у доживотну ренту. Све до законодавних реформи, начињених 2001. године, право да захтевају конверзију у судском поступку имали су само потомци оставиоца. Након спроведених реформи ово право ужива и супружник оставиоца.¹¹⁰⁰ Регулишући питање конверзије, белгијски законописац, такође, стипулише да и супружник и потомци оставиоца, имају права да захтевају конверзију плодуюживања у својину, капитал или доживотну ренту.¹¹⁰¹ Шпански законописац, такође, предвиђа могућност да и плодуюживалац и титулар голе својине могу захтевати конверзију.¹¹⁰² Према слову Мађарског грађанског законика, право да захтевају конверзију плодуюживања у доживотну ренту припада и потомцима оставиоца и супружнику оставиоца.¹¹⁰³

Полазећи од оваквог стања ствари, можемо закључити да су законописаци у правним системима, који имају дугу правну традицију у регулисању установе

¹¹⁰⁰ Видети: чл. 759–760, ст. 1 ФГЗ.

¹¹⁰¹ Видети: чл. 745 quater § 1и § 2 БГЗ.

¹¹⁰² Видети: чл. 839 ШГЗ.

¹¹⁰³ Видети: пар. 616 МГЗ.

плодоуживања на заоставштини, препознали интересе супружника оставиоца за судском конверзијом и нормирали такву могућност и у његову корист.¹¹⁰⁴

Имајући у виду залагање у домаћој правној теорији на које смо указали, разлоге правичности, упоредноправну регулативу преиначења доживотног уживања у доживотну ренту, као и запажања у упоредноправној теорији, сматрамо да би предвиђањем могућности да и супружник оставиоца и остали наследници, у случајевима из чл. 23 и чл. 28, ст. 1 ЗОН-а, могу да захтевају преиначење права плодуживања у доживотну ренту, наша наследноправна регулатива била обogaћена за једну смислену, правичну и модерну правну норму. Такође, сматрамо да би се измене овакве врсте могле применити и у случају када је плодуживање конституисано у корист усвојиоца из непотпуног усвојења, у смислу одредаба чл. 38, ст. 2 ЗОН-а.

г. Сповођење операције преиначења доживотног плодуживања у доживотну ренту

У пређашњим редовима, исказали смо наше залагање да поред одредбе, која регулише преиначење доживотног плодуживања на заоставштини у доживотну ренту на основу споразума, своје место у будућем Грађанском законнику Републике Србије, нађу и одредбе на основу којих ће супружник оставиоца и остали наследници, у случајевима из чл. 23 и чл. 28, ст. 1 ЗОН-а, као и усвојилац из непотпуног усвојења и остали наследници, у случају из чл. 38, ст. 2 ЗОН-а, имати могућности да захтевају преиначење и у судском поступку. Отуда као логично произлази питање на који начин ће суд, у сваком конкретном случају, извршити захтевано преиначење.

Како је већ речено, операција преиначења доживотног плодуживања у доживотну ренту, подразумева преиначење једног стварног права у облигационо право. Будући да се ради о правима која су вредносно процењива, прво питање са којим ће се

¹¹⁰⁴ У француској правној теорији, указује се да је: „Пре измена закона 2001. године, право на конверзију било резервисано само за потомке оставиоца, можда због старе идеје да једино титулар голе својине заиста господари стварима. Брачни друг оставиоца на то није имао право, упркос томе што је могао да има већу корист од доживотне ренте, него од плодуживања”. Наведено према: P. Malaurie, L. Aupés, наведено дело, стр. 68; Такође, издавајемо и запажање: „Да се раније, конверзија плодуживања у доживотну ренту схватала као заштитна мера носилаца голог права својине, који су и били једино овлашћени да захтевају конверзију. Ово право је задржано у корист сваког наследника титулара голе својине. Али и поред тога, сматрамо да данас и сам брачни друг може пожелети да се ослободи плодуживања, а закон му једнако отвара могућност да захтева конверзију”. М. С. Forgeard, R. Crone, B. Gelot, наведено дело, стр. 35. О практичним проблемима који могу настати услед конституисања плодуживања у белгијској наследноправној теорији, видети: A. Verbeke, A. Van Zantbeek, *Succession Law in Belgium*, ..., стр. 53.

суд сусрести приликом одлучивања о преиначењу јесте, на основу којих параметара проценити вредност плодуживања на једној страни, и која мерила, допунског карактера, применити, како би суд дошао до износа доживотне ренте, који ће бити еквивалентан вредности плодуживања?

Мишљења смо да се у поступку решавања првог задатка (одређивање вредности плодуживања), пред судом може поставити двострука дилема и то: да ли да процену вредности плодуживања повери сталном судском вештаку, одговарајуће струке, или да процену вредности плодуживања изврши сам суд.

Схватања смо да у поступку решавања ове дилеме, одлучујућу улогу треба да одиграју правила која регулишу парнични поступак. Полазећи од расправног начела у парничном поступку, наш законописац је предвидео, да су „странке дужне да изнесу све чињенице на којима заснивају своје захтеве и да предложе доказе којима се утврђују те чињенице”.¹¹⁰⁵ Према слову Закона, странке су дужне да чињенице на којима заснивају свој тужбени захтев и доказе изнесу у тужби,¹¹⁰⁶ а ако то нису учиниле у тужби, најкасније на припремном рочишту.¹¹⁰⁷

Имајући у виду наведене одредбе, произлази да субјекати који захтевају конверзију, имају дужност да суду укажу на чињенице на којима заснивају свој тужбени захтев и да за то предложе извођење одређених доказа. У случају преиначења плодуживања у доживотну ренту, тужилац би био дужан да предложи извођење доказа вештачењем, са задатком да вештак одговарајуће струке изврши процену вредности плодуживања, те да на основу тако утврђене вредности, конвертује вредност доживотног плодуживања у вредност доживотне ренте, водећи рачуна о томе да износ доживотне ренте треба да буде еквивалентна вредности доживотног плодуживања. Будући да се не ради о чињеницама о којима суд поседује стручна знања, суд ће поступајући у складу са словом закона, одредити предложено вештачење.¹¹⁰⁸

Међутим, то што је суд одредио да ће се вредност плодуживања процењивати од стране вештака као стручног лица, не значи да је највећи практични проблем (на основу којих параметара одредити вредност плодуживања) решен. Ово имајући у виду чињеницу да су вештаци лица, која располажу стручним знањем из своје области, али

¹¹⁰⁵ Видети: чл. 7, ст. 1 Закона о парничном поступку Републике Србије „Службени гласник Републике Србије”, бр.72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020. У продужетку рада за Закон о парничном поступку Републике Србије, употребљаваћемо скраћеницу ЗПП.

¹¹⁰⁶ Видети: чл. 192, ст. 1 ЗПП.

¹¹⁰⁷ Видети: чл. 303, ст. 1 и ст. 2 ЗПП.

¹¹⁰⁸ Видети: чл. 259 ЗПП.

који су такође, дужни да у својим налазима изнесу одређене чињенице и поднесу доказе на којима заснивају свој стручни налаз и мишљење.¹¹⁰⁹ Како је овом нормом, поступање вештака јасно детерминисано, стичемо утисак да би се поступајући вештак могао наћи у озбиљном проблему, приликом процене вредности плодуживања. Ово из разлога што вештаци, у поступак решавања одређеног задатка, крећу од правне регулативе која уређује одређену правну установу и тамо дефинисаних параметара. Применом законом одређених мерила, они састављају своју налаз и мишљење.

Има ли таквих мерила у законодавству Републике Србије?

У поступак решавања ове енигме, кренућемо од садржине ЗОН-а, у нашем случају, матичног закона. Анализирајући одредбе ЗОН-а, долазимо до закључка, да не постоји ниједна одредба, којом су дефинисани критеријуми, који би као основни или допунски, били примењени у поступку одређивања вредности доживотног плодуживања на заоставштини.

Задатак, постаје још тежи, ако имамо у виду, да је након окончања Другог светског рата изостала детаљна регулатива установе плодуживања. У Закону о основама својинскоправних односа Републике Србије, постоји само једна одредба у којој се спомиње право плодуживања, и којом је речено да ће установа плодуживања бити регулисана законом.¹¹¹⁰ До данашњег дана, изостало је доношење закона којим би детаљно били регулисани својинскоправни односи, међу којима и право плодуживања. Имајући у виду такво стање ствари, практично су и даље у примени одредбе Српског грађанског закона из 1844. године, које регулишу ову установу. Освртом на одредбе СГЗ-а, такође, запажамо да не постоји ниједна одредба која упућује на мерила уз чију помоћ би била одређена вредност плодуживања.¹¹¹¹

У поступку процењивања вредности доживотног плодуживања, вештацима ни од какве помоћи не може бити регулатива, којом се уређује материја опорезивања имовине. Наиме, у одредбама Закона о порезима на имовину Републике Србије, наилазимо на парадоксалну ситуацију. Законописац регулише опорезивање закупа, односно коришћења стана или куће за становање, конституисано у корист физичког лица, а ниједном одредбом не предвиђа опорезивање права плодуживања.¹¹¹² Када је

¹¹⁰⁹ Видети: чл. 270, ст. 3 ЗПП.

¹¹¹⁰ Видети: чл. 60 ЗОСПО.

¹¹¹¹ Видети: пар. 371–393 СГЗ.

¹¹¹² Видети: чл. 2, ст.1, тач. 2 Закона о порезима на имовину Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 26/2001, „Службени лист Савезне Републике Југославије”, бр. 42/2002 – одлука СУС и, „Службени гласник Републике Србије” бр. 80/2002, 80/2002 – др. закон, 135/2004, 61/2007,

реч о опорезивању, српски законописац помиње плодоуживање, само када уређује питање настанка пореске обавезе за наследника непокретности на којој је конституисано плодоуживање.¹¹¹³ Овакво стање ствари, било је повод да Наташа Стојановић, укаже на то: „Да ово решење није правно логично, будући да је право плодоуживања по свом правном волумену обимније од права становања, а у истој равни са употребом”.¹¹¹⁴

С друге стране, ако посматрамо регуле, које уређују извршну процедуру, запажамо интересантно решење. Наиме, под маргиналним насловом „Висина накнаде за личне службености и стварне терете”, законописац предвиђа, „ако лица која имају право на накнаду због гашења личних службености или стварних терета продајом непокретности и извршни повериоци, писмено не уговоре висину накнаде до доношења закључка о намирењу, накнаду одређује јавни извршитељ”. Према слову Закона, том приликом, узеће се „у обзир време у коме би лична службеност или стварни терети још трајали, њихову вредност и животну доб њихових ималаца”.¹¹¹⁵

Нема сумње да је законописац, регулишући извршну процедуру, уочио потребу да је неопходна интервенција јавног извршитеља, у случају када извршни поверилац и извршни дужник не постигну споразум о одређивању накнаде за личне службености и стварне терете који се гасе, услед продаје непокретног добра, ради намирења извршног повериоца. Такође, он је уочио да је у том случају неопходно јавном извршитељу ставити на располагање одговарајуће критеријуме, на основу којих ће одредити висину накнаде. Правна норма, на чију смо садржину указали, несумњиво говори у прилог да је наш законописац, регулишући извршну процедуру, предвидео могућност споразумног преиначења личних службености у капитал и могућност преиначења на основу одлуке јавног извршитеља.

Имајући у виду да је регулатива извршне процедуре новијег датума, можемо рећи да је нормирање критеријума за одређивање накнаде за гашење личних службености и стварних терета, један значајан корак напред, који говори у прилог

5/2009, 101/2010, 24/2011, 78/2011, 57/2012 – одлука УС, 47/2013, 68/2014 – др. закон, 95/2018, 99/2018 – одлука УС и 86/2019. Текст Закона о порезима на имовину Републике Србије, доступан је на интернет адреси: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_porezima_na_imovinu.html#. Приступ остварен, дана: 20. јануара 2020. године. У продужетку рада, за Закон о порезима на имовину Републике Србије, употребљаваћемо скраћеницу ЗОПИ.

¹¹¹³ Видети: чл. 17 ЗОП

¹¹¹⁴ Наведено према: Н. Стојановић, Опорезивање добара, стечених по наследноправном основу, у Републици Србији, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 55/2010, стр. 75.

¹¹¹⁵ Видети: чл. 201 ЗИО.

чињеници да је у Републици Србији, неопходна детаљна институционализација установе плодуживања.

С друге стране, ваља приметити да и поред наведених мерила (време у коме би лична службеност или стварни терети још трајали и животна доб њихових ималаца) и даље остаје отворено питање, обрачуна вредности плодуживања. Све и да вештаци приликом одређивања вредности плодуживања на заоставштини крену од мерила, на која упућују одредбе, које регулишу извршну процедуру, остаје и даље нејасно које ће основне параметре применити вештаци, како би извршили процену вредности личне службености плодуживања.

Сходно томе, сматрамо, да је неопходна хитна интервенција нашег законодавца, која најпре мора ићи у правцу измена и допуна Закона о порезима на имовину Републике Србије, у правцу да је неопходно нормирати да и право плодуживања подлеже опорезивању и формирати пореску скалу, која ће се примењивати приликом опорезивања плодуживања.

Оваквим правним захватом, наш законодавац, практично, креирао би један од најзначајнијих критеријума, од којих ће вештаци полазити приликом утврђивања вредности плодуживања. С друге стране, тиме би се надоместила правна празнина која данас постоји у материји опорезивања имовине и такав правни захват би био у складу са фискалним интересима државе.

Будући да се спецификум установе доживотног плодуживања на заоставштини, састоји у обезбеђењу нужних средстава за живот законом одређеног круга субјеката, сматрамо да је неопходна интервенција нашег законодавца и у наследноправној регулативи, у правцу формулисања допунских критеријума, који ће се примењивати у поступку преиначења доживотног плодуживања на заоставштини у доживотну ренту, а ради додатне заштите правне позиције субјеката у чију корист је конституисано плодуживање.

Мишљења смо да, правна норма која би регулисала ово питање *de lege ferenda*, може бити дефинисана на начин где ће се преиначење доживотног плодуживања у доживотну ренту, вршити применом три критеријума: вредности плодуживања, старосне доби плодуживаоца и података о његовом здравственом стању. Вредност плодуживања процењиваће се на основу критеријума дефинисаних у закону који регулише питање опорезивања имовине.

Сматрамо да у поступку квалитетне стилизације одредаба, које ће уређивати питање одређивања вредности плодуживања на заоставштини, као угледни пример може послужити, решење из француског права. Подсећања ради, одредбама Општег пореског закона Француске, предвиђено је опорезивање доживотног плодуживања и начињена је пореска скала, из које се може закључити у којој мери плодуживање исцрпљује право својине, с обзиром на године старости плодуживаоца.¹¹¹⁶ У Службеном билтену Министарства правде Француске, такође, наилазимо на табелу из које утврђујемо у којој мери право плодуживања исцрпљује право својине.¹¹¹⁷ Како смо указали у одговарајућим деловима овог рада, у француској правној литератури се истиче да примена пореске скале није обавезна за суд који одлучује о конверзији, те ће судија, приликом преиначења, водити рачуна и о старости плодуживаоца и његовим професионалним ризицима.¹¹¹⁸

Поред решења француског законописца, у прилог оправданости и прихватљивости нашег залагања, да је неопходна детаљна регулатива мерила на основу којих ће се одређивати вредност доживотног плодуживања у пракси, сведочи и регулатива преиначења права плодуживања на заоставштини у доживотну ренту у белгијском праву.

Како белгијски законописац одређује, конверзија плодуживања у право својине, капитал или периодична давања вршиће се на основу табела за конверзију. Према слову Закона, министар правде сваке године сачињава две табеле, једну, која важи за жене и другу, која важи за мушкарце.¹¹¹⁹ У белгијској правној литератури, наилазимо на податак да се табеле креирају уз помоћ три критеријума: просечна

¹¹¹⁶ Наведено према: Р. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 69.

¹¹¹⁷ Примера ради: Према скали, која је објављена у службеном билтену Министарства правде Француске, у случају када плодуживалац има мање од 30 година, доживотно плодуживање исцрпљује право својине у вредности од 6/10. Податак садржан у Службеном билтену Министарства правде Француске, бр. 85, за период од 1. јануара до 31. марта 2002. године. *Bulletin officiel du Ministère de la justice, n° 85 (1er janvier - 31 mars 2002)*, у електронском формату доступан је на интернет адреси: <http://www.justice.gouv.fr/bulletin-officiel/dacs85f.htm>. Приступ остварен, дана: 21. јануара 2020. године.

¹¹¹⁸ Наведено према: Р. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 68.

¹¹¹⁹ О критеријумима, који се примењују у поступку конверзије плодуживања на заоставштини у капиталну суму или право својине, видети: чл. 745 *sexies* § 3 БГЗ. Табела на основу које се врши конверзија плодуживања на заоставштини у доживотну ренту састављена од стране Министарства правде Белгије 22. децембра 2014. године, под називом “*Arrêté ministériel établissant les tables de conversion de l’usufruit visées à l’article 745sexies, § 3, du Code civil*”, објављена је на интернет адреси: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=fr&caller=summary&pub_date=15-01-15&numac=2015009021. Приступ остварен, дана: 21. јануара 2020. године.

каматне стопе, у последњих 359 дана, животног века, у последњих 360 дана и старости плодоуживаоца.¹¹²⁰

У прилог да здравствено стање плодоуживаоца игра значајну улогу у поступку конверзије доживотног плодоуживања у капитал, сведочи и одређење белгијског законописца да када је, због здравственог стања плодоуживаоца, вероватно да ће његов животни век бити очигледно краћи од оног из статистичких табела, судија може или одбити конверзију или применити друге услове за конверзију, који излазе изван оквира услова предвиђених у табелама министарства.¹¹²¹ Значајну улогу у поступку преиначења доживотног плодоуживања у доживотну ренту, и у наследном праву Белгије, играју године живота плодоуживаоца. Према слову Закона, у случају када супружник оставиоца конкурише на наслеђе са потомцима оставиоца из његовог претходног брака, претпоставља се да је супружник оставиоца старији од потомака најмање двадесте година.¹¹²²

Како би се очувала нормативна сврха установе доживотне ренте и њен спецификум, који се огледа у овлашћењу рентног повериоца да од рентног дужника захтева низ периодичних престација, сматрамо да би било смислено да редактори Нацрта предвиде и решење, да је конверзија плодоуживања у капитал могућа само на основу споразума страна, те да суд не може на захтев једне од страна доживотно плодоуживање преиначити у капитал.

д. Усклађивање износа доживотне ренте са вредношћу доживотног плодоуживања и обезбеђење интереса рентног повериоца

Како смо у пређашњим редовима споменули, наш законописац је предвидео могућност повећања наследних делова оставиоцевог супружника, родитеља оставиоца и усвојиоца из непотупног усвојења, у циљу обезбеђивања нужних средстава за живот. У поступку преиначења тако конституисаног плодоуживања на заоставштини у доживотну ренту, смењују се права, тако што на место доживотног плодоуживања на заоставштини долази доживотна рента, али не долази до промена на нивоу функције,

¹¹²⁰ Наведено према: С. Dumont, *L'usufruit du conjoint survivant*, Faculté de droit et de criminologie, Université catholique de Louvain, 2016, стр. 65. Научни рад је у електронском формату доступан на интернет адреси: https://dial.uclouvain.be/memoire/ucl/en/object/thesis:3811/datastream/PDF_01/view. Приступ остварен, дана: 21. јануара 2020. године.

¹¹²¹ Видети: чл. 745 *sexies* § 3 БГЗ.

¹¹²² Видети: чл. 745 *quinquies* § 3 БГЗ. У том правцу видети: А. Verbeke, А. Van Zantbeek, *Succession Law in Belgium*, ..., стр. 55.

ради које је конституисано плодуюживање на заоставштини, а која се огледа у обезбеђивању нужних средстава за живот лица, у чију корист је стипулисано право плодуюживања.

Међутим, будући да, након преиначења доживотног плодуюживања у доживотну ренту, поверилац доживотне ренте има само право да од дужника доживотне ренте захтева низ периодичних престајања, као логично произлази да у временском периоду за који је рента одређена, а то је најкасније доживотно, тако одређени износи могу бити захваћени мањим или већим вредносним променама.

Имајући у виду ту чињеницу, сматрамо да је ради очувања алиментационе функције доживотне ренте, неопходно предвидети начин на који ће се вршити њено усклађивање, ради очувања вредности износа доживотне ренте, одређених судском одлуком, што би за последицу имало очување почетне еквивалентности доживотне ренте у односу на доживотно плодуюживање.

Сматрамо да редакторима Нацрта, као инспирација за уређивање начина усклађивања износа доживотне ренте, може послужити начин на који је наш законописац, у оквиру породичноправне регулативе, регулисао питање критеријума за одређивање висине издржавања¹¹²³ и питање промене износа издржавања,¹¹²⁴ из којих можемо закључити да је законописац водио рачуна о потреби усклађивања износа издржавања.

Наиме, нормирајући да се висина издржавања може повећати или смањити, ако се промене околности на основу којих је донета претходна одлука, законописац је исказао своју интенцију за усклађивањем износа издржавања, остављајући могућност да поверилац издржавања захтева промену износа издржавања и у случају када дође до промене минималне суме издржавања, коју као накнаду за храненике, односно за лица на породичном смештају одређује министарство надлежно за социјалну заштиту.

На терену упоредноправне регулативе, као добар пример може послужити решење француског законописца. Подсећања ради, у француском праву судија који одлучује о конверзији, одређује и тип индексације, који ће се примењивати, у циљу очувања почетне еквивалентности вредности доживотне ренте, у односу на вредност плодуюживања.¹¹²⁵ Будући да француски законописац није одредио који се тип индексације има примењивати у оваквим случајевима, у правној теорији наилазимо на

¹¹²³ Видети: чл. 160, ст. 4 ПЗ.

¹¹²⁴ Видети: чл. 164 ПЗ.

¹¹²⁵ Видети: чл. 760, ст. 2 ФГЗ.

податак да ће: „Суд одредити да се усклађивање има вршити у складу са трошковима живота или износима закупнина или киријама која остварују добра оптерећена плодоуживањем, чиме је заштићен плодоуживалац”.¹¹²⁶

Када је реч о упоредноправној регулативи, пажњу завређује и начин на који је словеначки законодаписац, нормирао питање усклађивања износа издржавања у оквирима породичноправне регулативе. Наиме према слову Породичног законика Републике Словеније, алиментација, одређена извршном исправом, усклађује се једном годишње, са индексом раста потрошачких цена у Републици Словенији. Прилагођавање се врши у јануару месецу, узимајући у обзир кумулативни раст потрошачких цена у односу на месец у коме је издржавање задњи пут фиксирано и прилагођено. Стопу прилагођавања издржавања објављује министар, надлежан за породицу, у Службеном гласилу Словеније.¹¹²⁷

Решењем да је суд који одлучује о конверзији, дужан да одреди да ће се износи доживотне ренте усклађивати у будућности, на један директан начин била би заштићена правна позиција рентног повериоца и његови интереси, а наша наследноправна регулатива би била богатија за једну целисходну правну норму.

Будући да нормирање усклађивања, са собом повлачи и питање у односу на коју категорију се има вршити усклађивање, мишљења смо да би било крајње корисно за праксу, да наш законодаписац попут словеначког законодаписца, определи економску категорију у односу на коју ће се вршити усклађивање доживотне ренте. Примера ради, усклађивање износа доживотне ренте вршиће се у односу на индекс потрошачких цена у Републици Србији.¹¹²⁸ Усклађивање у односу на индекс потрошачких цена, представља вероватно један од начина на који се усклађивање може извршити, зато сматрамо да би било пожељно да у процесу законодаписања ових одредаба учешће узму и стручњаци из економске области, како би се направио прави избор категорије у односу на коју би било вршено усклађивање, све у циљу заштите и очувања интереса рентних поверилаца.

У случају да наш законодаписац нормира питање усклађивања доживотне ренте, то не значи да су интереси повериоца апсолутно заштићени. Напротив, будући да

¹¹²⁶ Наведено према: М. Лазић, наведено дело, стр. 71 и тамо цитирану литаратуру.

¹¹²⁷ Видети: чл. 198 ПЗСЛ.

¹¹²⁸ „Индекси потрошачких цена мере промене цена производа и услуга које домаћинства набављају за задовољење својих потреба. Ови индекси се користе као мера инфлације. Потрошачке цене у децембру 2019. године у односу на новембар 2019. године у просеку су више за 0,5 %.” Подаци преузети са интернет странице Републичког завода за статистику: <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/cene/potrosacke-cene>. Приступ остварен дана: 22. јануара 2019. године.

поверилац доживотне ренте, практично, доживотно зависи од престација дужника доживотне ренте, сматрамо да би, ради осигурања интереса рентног повериоца, најправичније било прихватити решење француског законописца, према коме је суд, који одлучује о конверзији, дужан да одлучи и којим средством обезбеђења осигурати потраживања рентног повериоца.

Када је у питању, обезбеђење потраживања рентног повериоца, ни белгијски законописац, ово питање није препустио случају. Наиме, у белгијском праву наилазимо на једно специфично решење, да ће у корист рентног повериоца егзистирати право плодоуживања на заоставштини, све док му рентни дужник не исплати капиталну суму, при чему, за тај период, на износ ренте, не тече камата.¹¹²⁹

Ово питање добија на значају, поготову ако имамо у виду да је након правноснажности и извршности пресуде, рентни поверилац практично потчињен доброј вољи рентног дужника да на време исплаћује износе доживотне ренте које одреди суд. У супротном, биће приморан да у поступку принудног извршења остварује своје право, чија пак судбина у извршном поступку постаје крајње дискутабилна, ако имамо у виду законом дефинисан редослед намирења извршних поверилаца.¹¹³⁰

Уколико се законописац определи да регулише питање обезбеђења потраживања рентног повериоца, примера ради, конституисањем хипотеке на добрима рентног дужника, онда ће рентни поверилац бити у могућности да захтева намирење применом закона којим се уређује хипотека. У том случају, законописац, нормирајући правила извршне процедуре, стипулише, уколико различити повериоци истовремено воде поступак намирења, применом закона којим се уређује хипотека и применом овог закона, а решење о упису забележбе хипотекарне продаје је постало коначно пре доношења решења о извршењу, предност има намирење применом закона којим се уређује хипотека. Редослед намирења извршног повериоца у том случају одређује се према дану кад је стекао право на намирење у извршном поступку”.¹¹³¹

Овакво стање ствари, говори у прилог да је обезбеђење потраживања рентних поверилаца, више него потребно, будући да се само на тај начин може обезбедити да до остваривања нормативне сврхе доживотне ренте дође у сваком случају.

¹¹²⁹ Видети: чл. 745 *siècles* § 3 БГЗ.

¹¹³⁰ Видети: чл. 199 и чл. 200 ЗИО.

¹¹³¹ Видети: чл. 21, ст. 1 ЗИО.

ђ. Да ли је одредбама које регулишу одређивање висине накнаде за гашење личних службености и стварних терета, нормативна сврха доживотне ренте, као наследноправне установе доведена под знак питања?

Компарирајући одредбе које уређују питање одређивања накнаде за гашање личних службености и стварних терета у извршном поступку, са одредбама ЗОН-а, које уређују питање повећања наследног дела брачног друга, родитеља и усвојоца из непотпуног усвојења у форми плодуживања, те одредбе о смањењу наследног дела брачног друга, наилазимо на једну парадоксалну ситуацију.

Регулишући извршну процедуру, српски законописац, предвиђа могућност гашења личних службености у извршном поступку (*прим. аутора*, сматрамо да се не ради о гашењу личних службености већ о њиховом преиначењу у капитал) споразумом и на основу одлуке јавног извршитеља.¹¹³²

С друге стране, на терену наслеђивања, наш законописац предвиђа могућност преиначења доживотног плодуживања у доживотну ренту само на основу споразума.

Оно што је за нас и за наше истраживање битно, јесте чињеница да у поступку нормирања одређивања накнаде због гашења личних службености и стварних терета, законописац није узео у заштиту плодуживаоце на заоставштини. Прецизније, полазећи од слова закона, произлази да не постоји никаква сметња да се у извршном поступку, практично, преиначи доживотно плодуживање на заоставштини супружника, родитеља оставиоца и усвојоца из непотпуног усвојења у капитал, уколико се остали наследници нађу у положају извршних дужника, а ствари на којима је конституисано плодуживање буду предмет продаје. Да ствар буде још и алармантна, говори и чињеница да ће плодуживаоцу на заоставштини у извршном поступку, накнада за гашење личних службености бити исплаћена у једном капиталном износу.

Имајући у виду да је новелирана регулатива извршне процедуре, у примени почев од 2015. године, долазимо до закључка да су одредбама, које уређују питање накнаде за гашење личних службености и стварних терета, урушени темељи наследноправне регулативе установе плодуживања на заоставштини. Такође, на један индиректан начин деформисана су правила која уређују преиначење доживотног

¹¹³² Видети: чл. 21 ЗИО.

плодоуживања у доживотну ренту и срушена алиментациона функција плодуюживања и доживотне ренте.

Полазећи од овакве чињеничне ситуације, сматрамо да је неопходно да наш законописац по хитном поступку, допуни одредбе које се тичу одређивања накнаде за гашење личних службености и терета, на начин што ће предвидети, да уколико је предмет гашења доживотно плодуюживање, конституисано у складу са одредбама чл. 23, ст. 1, чл. 31 и чл. 38, ст. 2 ЗОН-а, износ накнаде у капиталном износу може бити одређен само на основу споразума плодуюживаоца и извршног повериоца. Преиначење доживотног плодуюживања на заоставштини, одлуком јавног извршитеља, могуће је смо у облику доживотне ренте, не и капитала.

Сматрамо да ће само, уз усвајање ових допуна, установа доживотне ренте у наследном праву, очувати своје место и своју функцију. У супротном, ако наш законописац по хитном поступку не изврши предложене измене, постоји перманентна опасност од поништавања правног дејства наследноправних одредаба, које уређују питање повећања наследног дела брачног друга, повећања наследног дела родитеља и усвојоца из непотпуног усвојења, у извршном поступку.

С друге стране, сматрамо да овакве одредбе не треба да буду примењене и у случају када супружник оставиоца, уместо мањег дела у својину, изабере доживотно плодуюживање на заоставштини, будући да његова позиција плодуюживаоца није скопчана са немањем нужних средстава за живот, већ је ствар његовог избора.¹¹³³

Сагледавајући наше залагање за увођењем судске конверзије плодуюживања у доживотну ренту, кроз призму одредаба које уређују питање одређивање накнаде због гашења личних службености и стварних терета, стичемо утисак, да је наш законописац управо овим одредбама на један индиректан начин предвидео и овакву могућност. Отуда, ако је већ могуће преиначење доживотног плодуюживања на заоставштини у капитал у извршном поступку, као принудном поступку, зашто не би било дозвољено преиначење и у парничном поступку поступку, по захтеву плодуюживаоца или титулара голе својине.

Не мање значајно питање у односу на питање усклађивања и питање обезбеђења, јесте и питање да ли преиначење доживотног плодуюживања у доживотну ренту, треба да има ретроактивно дејство или не?

¹¹³³ Видети: чл. 28 ЗИО.

Будући да питање ретроактивности са собом повлачи и друга питања (примера ради, враћање плодова или накнаду њихове вредности, исплату рата ренте уназад, питање камата и др.), сматрамо да је с аспекта сигурности у правном промету, најправичније прихватити решење француског законописца да извршено преиначење нема ретроактивно дејство, те да делује само за убудуће, осим уколико уговорне стране не договоре другачије.¹¹³⁴

Уколико наш законописац крене путем детаљног уређивања поступка преиначења доживотног плодуживања на заоставштину у доживотну ренту и нормира питање усклађивања износа доживотне ренте и обезбеђења интереса рентних поверилаца, чини нам се да би требало и у случају када се плодуживање на заоставштину конституше у корист родитеља оставиоца по основу чл. 31 ЗОН-а, изричито допустити могућност преиначења доживотног плодуживања у доживотну ренту, како у форми споразума тако и у судском поступку. Ово имајући у виду да би интереси родоначелника другог наследног реда, били ефиксано заштићени одговарајућим средствима обезбеђења. До тада, сматрамо потпуно оправданим важеће решење.

В. Право на нужни део у Републици Србији као вид сингуларног стицања *mortis causa*

1. Уводне напомене

Наследноправни систем Републике Србије, припада групи савремених наследноправних система у којима се следи римска правна традиција. Отуда је слобода располагања за живота и за случај смрти ограничена установом нужног наслеђивања. Право на нужни део, јесте, законом установљено право, нарочито привилеговане групе сродника оставиоца, да независно и противно вољи оставиоца, добију законом прописану новчану вредност из заоставштине или аликвотни део заоставштине. Према слову Закона, нужни део је онај део заоставштине којим оставилац није могао располагати.¹¹³⁵

У оквиру овог дела рада, говорићемо о томе да ли право на издржавање из заоставштине у корист одређених нужних наследника може бити, добра или лоша

¹¹³⁴ Видети: чл. 762 ФГЗ.

¹¹³⁵ Видети: чл. 40, ст. 1 ЗОН.

алтернатива праву на нужни део? Такође, поставићемо и питање на који начин, и уз помоћ којих критеријума, се у судској пракси врши преображај законске претпоставке облигационоправне природе права на нужни део у стварноправну природу? Будући да се српски законописац определио за дуалистичку концепцију правне природе права на нужни део, поставићемо и питање да ли су нужни наследници који стичу нужни део у стварима и правима из заоставштине оставиочеви универзални или сингуларни сукцесори? У завршном сегменту овог дела рада, биће речи и о томе да ли законска претпоставка намирења нужних наследника у новцу стоји у функцији заштите нужних наследника подједнако као и намирење нужних наследника у виду аликвотног дела заоставштине?

а. Уопштено о кругу нужних наследника

Наследно право Републике Србије карактерише широк круг нужних наследника. Према слову Закона, право на нужни део, припада потомцима оставиоца, усвојеницима и њиховим потомцима, брачном другу оставиоца, родитељима, усвојиоцу, браћи и сестрама, дедама и бабама и осталим прецима оставиоца. Усвојилац из непотпуног усвојења, оставиочева браћа и сестре, његови дедови и бабе и његови остали преци, нужни су наследници само ако су трајно неспособни за привређивање, а немају нужних средстава за живот.¹¹³⁶

Полазећи од садржине наведене законске конструкције, можемо запазити да је наш законописац нужне наследнике сврстао у две категорије. На једној страни су апсолутни нужни наследници, у које сврставамо потомке оставиоца, усвојенике и њихове потомке, брачног друга оставиоца и родитеље оставиоца. Ова категорија субјеката ужива право на нужни део, под условом да је позвана на наслеђе према законском реду наслеђивања. Подразумева се да ови субјекти морају испуњавати све услове који се захтевају за законске наследнике.

С друге стране, категорију релативних нужних наследника,¹¹³⁷ чине усвојилац из непотпуног усвојења, оставиочева браћа и сестре, његови дедови и бабе и његови остали преци. Да би наведени субјекти, могли да остваре своје право на нужни део, неопходно је да поред тога што морају бити позвани на наслеђе по законском реду

¹¹³⁶ Видети: чл. 39, ст. 1 и ст. 2 ЗОН.

¹¹³⁷ Детаљније о подели на апсолутне и релативне нужне наследнике, видети: S. Marković, *Nasledno pravo*, ..., стр. 220; N. Gavella, V. Belaj, наведено дело, стр. 220; Д. Ђурђевић, наведено дело, стр. 212.

наслеђивања, потребно је да испуне и додатне (субјективне)¹¹³⁸ критеријуме, који се огледају у немању нужних средстава за живот и трајне неспособности за привређивање.

Полазећи од чињенице да је остваривање права на нужни део од стране усвојиоца из непотпуног усвојења, оставиочеве браће и сестара, његових дедова и баба и његових осталих предака, доведено у директну зависност од немања нужних средстава за живот (економске категорије) и трајне неспособности за привређивање, која може бити узрокована старошћу, болешћу или инвалидитетом, несумњиво произлази да је право на нужни део у корист ових лица стипулисано ради њиховог егзистенцијалног збрињавања (алиментациона функција нужног наслеђивања).

Уколико важеће решење, којим је нормиран круг нужних наследника, упоредимо са решењем садржаним у Нацрту,¹¹³⁹ закључујемо да редактори Нацрта нису предвидели никакве измене по питању круга субјеката уживаоца права на нужни део.

Да ли је овакво опредељење нашег законописца у складу са савременим упоредноправним тенденцијама, те да ли има места његовом редизајнирању?

Подсећања ради, према наследноправној регулативи Француске, право на нужни део припада потомцима оставиоца. Супружник оставиоца, може бити нужни наследник само у случају када нема оставиочевих потомака.¹¹⁴⁰ У немачком праву, у категорију нужних наследника сврставају се потомци оставиоца, његов брачни друг, партнер из регистроване истополне заједнице и родитељи оставиоца.¹¹⁴¹ Аустријски законописац, стипулише право на нужни део у корист потомака оставиоца, брачног друга оставиоца и партнера из регистроване партнерске заједнице.¹¹⁴² Према решењу чешког законописца право на нужни део постоји само у корист потомака оставиоца.¹¹⁴³ У наследном праву Бугарске, круг нужних наследника ограничен је на потомке оставиоца, брачног друга и родитеља оставиоца.¹¹⁴⁴

Ако пођемо од садржине чл. 39, ст. 1 и ст. 2 ЗОН-а, и упоредимо је са решењем француског, немачког, аустријског, чешког и бугарског законописца, можемо рећи да је на европском правном простору евидентна тенденција сужавања круга нужних

¹¹³⁸ У домаћој правној књижевности, указано је, да су апсолутни нужни наследници, они наследници који остварују право на нужни део само уколико испуне објективне критеријуме који се за њих захтевају. Када је реч о релативним нужним наследницима, они своје право на нужни део могу остварити уколико поред објективних, испуне и субјективне критеријуме. Детаљније, видети: В. Благојевић, *Nužni naslednici i veličina nužnog dela, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 2/1955, стр. 137.

¹¹³⁹ Видети: чл. 2633 Нацрта.

¹¹⁴⁰ Видети: чл. 913-1 и чл. 914-1 ФГЗ.

¹¹⁴¹ Видети: пар. 2303 НГЗ.

¹¹⁴² Видети: пар. 757 АГЗ.

¹¹⁴³ Видети: пар. 1643, ст. 1 ЧГЗ.

¹¹⁴⁴ Видети: чл. 28, ст. 1 ЗНБ.

наследника, наспрам широког круга нужних наследника, нормираног од стране домаћег законодавца.

Оно што је од великог значаја за наше истраживања, и на шта је неопходно овом приликом указати, јесте, да из начињене компарације напред споменутих одредаба савремених законодавстава, несумњиво произлази да ниједан законописац (француски, немачки, аустријски, чешки, бугарски), није остваривање права на нужни део условио немањем нужних средстава за живот и трајном неспособношћу за рад. Отуда произлази, да је и у том погледу решење нашег законописца специфично.

Имајући у виду овакво стање ствари, стичемо утисак да важеће решење којим је уређен круг субјеката уживаоца права на нужни део и решење које су предвидели редактори Нацрта, није у складу са савременим токовима у регулисању овог питања. Отуда сматрамо да има места преиспитивању важећег законског решења и предлога садржаног у Нацрту, и редизајнирању постојећег и предложеног решења, на начин да се право на нужни део има гарантовати само потомцима оставиоца, брачном другу оставиоца и његовим родитељима.

Схватања смо да би такав нормативни захват у законописању одредаба, посвећених нужном наслеђивању, представљао акт осавремењивања регулативе нужног наслеђивања. С друге стране, таквим решењем, од слободе располагања *inter vivos* и *mortis causa*, заштићен би био смо најужи круг оставиоцевих сродника.

Такав приступ законописању, уклапа се и у постојећи уставноправни оквир, из којег произлази да породица ужива посебну заштиту¹¹⁴⁵ и у званичну структуру нашег социјалног реалитета.¹¹⁴⁶ Мишљења смо да би се такав нормативни захват, уклапао и у оквиру чл. 8 Европске конвенције о људским правима и основним слободама, те у схватању „породице” у пракси Европског суда за људска права, за које се у теорији истиче: „Особе које Суд увек и без изузетака сматра члановима породице јесу супружници и ванбрачни партнери, са једне стране, те родитељи и њихова деца, укључујући свакако и ванбрачну односно усвојену децу, са друге стране”.¹¹⁴⁷

¹¹⁴⁵ Видети: чл. 66 Устава Републике Србије.

¹¹⁴⁶ Према званичним статистичким подацима: „Око 70% породица/домаћинства у којима је носилац млађи од 60 година присутни су, осим породице и други чланови домаћинства. Валидна је претпоставка да су старија лица у овим домаћинствима управо она која се могу означити као „други чланови”. ” Наведено према: М. Девеџић, Ј. Стојилковић Ђатовић, *Демографски попис старог становништва Србије*, Београд, 2015, стр. 148. Публикација је у електронском формату, доступна на интернет адреси: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2015/Pdf/G20154007.pdf>. Приступ остварен, дана: 3. фебруара 2020. године.

¹¹⁴⁷ Наведено према: М. Драшкић, *Породично право и право детета*, Београд, 2005, стр. 51.

б. Право на издржавање из заоставштине у корист релативних нужних наследника

Будући да се ми у раду залажемо за сужавање и ограничавање круга нужних наследника на потомке оставиоца, његовог брачног друга и родитеље оставиоца, то би за директну последицу имало ишчезавање друге, релативне категорије нужних наследника. Међутим, та чињеница не значи да се ми залажемо да субјекти који, према важећем законодавству, спадају у ред релативних нужних наследника, треба да остану изван наследноправне регулативе, препуштени случају.

Напротив, у редовима који следе настојаћемо да дођемо до одговора на питање да ли је право на нужни део, ефикасан наследноправни механизам који у пракси стоји у функцији егзистенцијалног збрињавања споменуте категорије субјеката, те уколико се покаже као неефикасан инструмент обезбеђења њихове егзистенцијалне сигурности, настојаћемо да понудимо други одговарајући инструмент, којим би такви ефекти засигурно били постигнути.

Како смо у пређашњим редовима напоменули, законска одредба којом је нормирано да право на нужни део заоставштине припада и усвојиоцу из непотпуног усвојења, оставиочевој браћи и сестрама, бабама и дедама и осталим прецима, под условом да немају нужних средстава за живот и да су трајно неспособни за привређивање, несумњиво упућује на законодавчеву интенцију, да правом на нужни део као наследноправним механизмом, обезбеди егзистенцијалну сигурност ових лица иза оставиочеве смрти.

Међутим, према одредби чл. 39, ст. 3 ЗОН-а, несумњиво произлази да релативни нужни наследници, подједнако као и апсолутни нужни наследници, могу да захтевају нужни део заоставштине, само под условом да су према законском редоследу позвани на наслеђе. На примеру, усвојиоца из непотпуног усвојења, оставиочеве браће и сестара, дедова и баба, те даљих предака, то значи да све и да су се на њиховој страни стекли услови који се тичу немања нужних средстава за живот и трајне неспособности за рад, ови субјекти неће моћи да остваре право на нужни део, уколико постоје наследници који су позвани на наслеђе и чине први законски наследни ред.¹¹⁴⁸

Такво стање ствари упућује на то да чињенице немања нужних средстава за живот и трајна неспособност за рад, нису правно релевантне чињенице које самостално могу извршити одлучујући утицај на конструкцију нужног наследног реда. Нема сумње

¹¹⁴⁸ Супротно од решења домаћег законописца, јесте решење предвиђено чл. 1149 ГКРФ.

да је законописац имао интенцију да правом на нужни део обезбеди егзистенцијалну сигурност усвојоцу из непотпуног усвојења, браћи и сестрама оставиоца, дедама и бабама, те осталим његовим прецима. Међутим, изричитошћу да ови субјекти могу остварити право на нужни део, под условом да су позвани на наслеђе, он је практично, онемогућио остваривање алиментационе функције, коју установа нужног наслеђивања, у конкретном случају, несумњиво има.

Директна последица, овакве регулативе огледа се у преваљивању терета егзистенцијалног обезбеђења ових лица, након смрти оставиоца, посредством државе на све грађане као пореске обвезнике. Такође, она представља и погодно тло за коцентрисање имовине у рукама апсолутних нужних наследника, који ће, по правилу, бити радно способни, запослени и доброг материјалног положаја. Осим тога, она води и стварању богатих појединаца на једној страни, наспрам сиротиње на другој страни, чија ће егзистенција у овом случају зависити од социјалне помоћи државе.

Да ситуација буде, још и алармантна, говори чињеница да се у позицији егзистенцијално незбринутих субјеката, након смрти оставиоца, може наћи малолетни брат и/или сестра оставиоца. Оваква практично могућа ситуација, упућује на то да начином на који је наш законописац нормирао круг нужних наследника, нису обезбеђени услови за остваривање континуитета у породичноправној заштити ове категорије субјеката, чиме се директно урушава уставноправно начело, о посебној заштити деце,¹¹⁴⁹ посебној заштити деце о којој се родитељи не старају и деце ометене у психофизичком развоју.¹¹⁵⁰

Будући да из наведених примера, као јасно произлази да законом дефинисани услови за остваривање права на нужни део од стране релативних нужних наследника, доводе до осујећења алиментационе функције коју установа нужног наслеђивања у овом случају има, мишљења смо да је неопходна хитна интервенција нашег законописца.

Када је реч о правцу у коме наш законописац треба да начини редизајнирање, сматрамо да морамо бити јасни, и рећи да се отворено залажемо да у будућој Грађанској кодификацији, своје место нађе одредба према којој ће у корист: усвојоца из непотпуног усвојења,¹¹⁵¹ браће и сестара оставиоца,¹¹⁵² дедова и баба, те даљих

¹¹⁴⁹ Видети: чл. 66, ст. 1 Устава Републике Србије.

¹¹⁵⁰ Видети: чл. 66, ст. 3 Устава Републике Србије.

¹¹⁵¹ Чл. 174 Закона о браку и породичним односима Републике Србије, гласи: „Усвојењем се заснива између усвојоца с једне стране и усвојеника и његових потомака с друге стране, однос сродства, као и друга права и дужности која по закону постоје између родитеља и деце, уколико овај закон не предвиђа

предака оставиоца,¹¹⁵³ бити конституисано право на издржавање из заоставштине. Услов је да ови субјекти немају нужних средстава за живот и да су трајно су неспособни за рад, а постојала је законска дужност издржавања од стране оставиоца или је издржавање чињено фактички, иако законска дужност није постојала, што би био случај са пунолетном и радно неспособном браћом и сестрама оставиоца. Наравно решење је применљиво у ситуацији да ови субјекти не припадају кругу законских наследника који су у конкретном случају позвани на наслеђе.

С друге стране, поставља се питање да ли је наше залагање за конституисањем права на издржавање из заоставштине у корист наведених субјеката оправдано?

в. Аргументи у прилог обезбеђивања права на издржавање у корист браће и сестара оставиоца

Када је реч о конституисању права на издржавање у корист браће и сестара оставиоца, мишљења смо да би под окриље такве одредбе, требало подвести случајеве издржавања малолетне браће и сестара, које је оставилац, сходно одредбама ПЗ-а, био дужан да издржава. Такође, ту би се нашли и пунолетна браћа и сестре оставиоца, који су, трајно неспособни за привређивање и немају нужних средстава за живот, а које је оставилац за живота фактички издржавао, иако његова законска дужност за тако нешто није постојала.¹¹⁵⁴

одређена одступања”. Текст Закона о браку и породичним односима Републике Србије, „Службени гласник Социјалистичке Републике Србије” бр. 22/1980, 24/1984, 11/1988, 22/1993, 25/1993, 35/1994, 46/1995, 29/2001 доступан је на интернет адреси: http://www.podaci.net/_z1/8122806/Z-bpodno03v8022-0518.html. Приступ остварен, дана: 6. фебруара 2020. године.

¹¹⁵² Чл. 157 Породичног закона, гласи: „Малолетни брат односно сестра имају права на издржавање од пунолетног брата или сестре који стиче зараду или има приходе од имовине, ако родитељи нису живи или ако немају довољно средстава за издржавање”.

¹¹⁵³ Иако наш законописац није изричито предвидео дужност издржавања баба и деда, те даљих предака, у породичноправној теорији је указано: „Да изузев обавезе издржавања између родитеља и деце, законска дужност издржавања између осталих крвних сродника обухвата у нашем праву све крвне сроднике у правој усходној и нисходној линији, те браћу и сестре, али само када се ради о обавези издржавања малолетне браће и сестара и ако родитељи нису живи или немају довољно средстава за издржавање”. Наведено према: М. Драшкић, наведено дело, стр. 391. У том правцу, видети и: З. Поњавић, *Породично право*, Крагујевац, 2007, стр. 341.

¹¹⁵⁴ Чињеница да ни у раније важећем Закону о браку и породичним односима Републике Србије, а ни одредбама важећег Породичног закона Републике Србије, није прописана дужност издржавања пунолетне браће и сестара неспособних за рад, који немају нужних средстава за живот, била је повод да Наташа Стојановић, укаже: „Да се у таквим случајевима, аналогно треба применити одредба која регулише питање издржавања малолетне браће и сестара, под условом да ова лица немају потомке и родитеље који могу да их издржавају”. Наведено према: Н. Стојановић, *Издржавање између сродника, Тематски зборник „Остваривање и заштита права на законско издржавање”*, Крагујевац, 2002, Правни факултет, стр. 60–61.

Конституисањем права на издржавање из заоставштине у корист браће и сестара, наш законописац би обезбедио континуитет у породичноправној заштити малолетних лица, чиме би на један успешан начин, у оквирима наследноправне регулативе, била имплементирана уставом прокламована посебна заштита деце.¹¹⁵⁵

Истини за вољу, када предлажемо конституисање права на издржавање и у корист браће и сестара оставиоца, који су пунолетни, али трајно неспособни за привређивање и немају нужних средстава за живот, под условом да је овим лицима оставилац обезбеђивао издржавање за живота, имамо за циљ очување основне идеје нашег законописца да овој категорији субјеката за случај смрти треба на неки начин обезбедити егзистенцију.

Поред аргумената да на тај начин тежимо да очувамо основну идеју нашег законописца са којом је кренуо у нормирање права на нужни део у корист браће и сестара, ваља споменути да нашем залагању има места не само с аспекта постојећег уставноправног оквира, већ и с аспекта права на поштовање породичног живота из чл. 8 Европске конвенције, те становишту Европског суда за људска права да браћа и сестре чине породицу.¹¹⁵⁶

Оно што је од посебног значаја за наше истраживање, јесте и чињеница да нашем залагању има места и с аспекта тумачења везе која постоји између породичног живота, с једне стране, и наследних права, с друге стране. Тако, према становишту Европског суда за људска права: „Одредбе које регулишу интестатско наслеђивање и завештајно наслеђивање су у јако блиској вези са породичним животом. Суд појашњава да породични живот не укључује само социјалне, моралне и културне односе, те дечја права, већ укључује и материјалне интересе, што се може јасно запазити на примерима издржавања и права на нужни део заоставштине”.¹¹⁵⁷ Говорећи о наследним правима, значајно је указати да су наследна права, према виђењу Европског суда за људска права: „Одлика породичног живота која се не сме занемарити”.¹¹⁵⁸

¹¹⁵⁵ Видети: чл. 66, ст. 1 Устава Републике Србије.

¹¹⁵⁶ Детаљније видети: М. Драшкић, наведено дело, стр. 51.

¹¹⁵⁷ Видети: *Cass of Marckx v. Belgium*, No. 6833/74 од 13. јуна 1979. године. Пресуда Marckx против Белгије, бр. 6833/74 од 13. јуна 1979. године у електронском формату, доступна је на интернет адреси: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57534"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Приступ остварен, дана: 6. фебруара 2019. године.

¹¹⁵⁸ Видети: *Cass Velcea and Mazăre v Romania*, No. 64301/01 од 1. децембра 2009. године. Пресуда Velcea and Mazăre против Румуније, бр. 64301/01 од 1. децембра 2009. године у електронском формату, доступна је на интернет адреси: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{"itemid":\["003-2951384-3247889"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{). Приступ остварен, дана: 6. фебруара 2019. године.

г. Разлози због којих дедама и бабама, и даљим прецима оставиоца, треба обезбедити издржавање из заоставштине

Будући да се ми у истраживању залажемо да се и у корист деда и баба оставиоца, као и даљих предака оставиоца, конституише право на издржавање, указујемо да у прилог нашег залагања, поред уставноправног оквира на који смо се позвали у пређашњим редовима, и права на поштовање породичног живота из чл. 8 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, стоји, готово па забрињавајућа демографска статистика на територији Републике Србије.

Ако пођемо од чињенице да је у периоду од 2002. године до 2018. године удео лица млађих од 15 година смањен са 16,1 % на 14,3%, док је истовремено удео старих (65 и више година), повећан са 16,6 на 20,2 %, ¹¹⁵⁹ јасно произлази да смо у једном кратком временском периоду постали већински старо становништво, узимајући у обзир и чињеницу да је просечна старост нашег становништва 43,16 година. ¹¹⁶⁰

Будући да је реч о званичним статистичким показатељима, стичемо утисак да би наследноправне регуле у нашој будућности, услед негативних демографских трендова, морале да остварују још једну улогу поред, постојећих улога, а то је да буду један од механизма који ће, заједно са осталим механизмима јавног и приватног права, бити у функцији успешног обезбеђења егзистенцијалне сигурности наших најстаријих суграђана.

Можемо рећи да правна регулатива у савременим наследноправним системима (Француска, Енглеска, Чешка, Русија), поред своје основне улоге, која се огледа у спречавању кризе која настаје у правним односима услед смрти једног лица, успешно стоји и у функцији обезбеђивања егзистенцијалне сигурности старих, радно неспособних и издржаваних лица.

Подсећања ради, у француском праву, тзв. непривилеговани преци оставиоца (бабе и деде, прабабе и прадеде) оставиоца, уживају право на издржавање из заоставштине у случају нужде. ¹¹⁶¹ У наследном праву Енглеске, сва лица која су била издржавана од стране оставиоца у потпуности или делимично, имају права да захтевају

¹¹⁵⁹ Наведено према: Саопштењу Републичког завода за статистику Републике Србије, број 180 од 28. јуна 2019, стр. 3. Текст Саопштења у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G20191180.pdf>. Приступ остварен, дана: 4. фебруара 2020. године

¹¹⁶⁰ Наведено према: Република Србија, Кабинет министра без портфеља, задуженог за демографију и популациону политику, Актуелни демографски показатељи. Подаци су у електронском формату доступни су на интернет адреси: <http://www.mdpp.gov.rs/demografija-aktuelni-pokazatelji.php>. Приступ остварен, дана: 4. фебруара 2020. године.

¹¹⁶¹ Видети: чл. 758, ст. 1 ФГЗ.

издржавање из заоставштине, независно да ли је постојала законска дужност издржавања или није.¹¹⁶² Чешки законописац, стипулише право на издржавање у корист родитеља оставиоца, који нису способни да сами себи обезбеде издржавање.¹¹⁶³ Руска наследноправна регулатива, такође, успешно стоји у функцији обезбеђивања егзистенцијалне сигурности радно неспособних субјеката. Према слову Закона, право на нужни део, припада малолетној или радно неспособној деци оставиоца, радно неспособној супрузи и родитељима, а такође и радно неспособним лицима, које је оставилац за живота издржавао, а који се позивају на наслеђе, сходно ставу првом и ставу другом чл. 1148 ГКРФ.¹¹⁶⁴

Поред уставноправног оквира, права на поштовање породичног живота, демографских показатеља, упоредноправне регулативе установе издржавања и установе нужног наслеђивања, ваља указати да наше виђење ствари није усамљено, напротив, о „реализму новог наследног права” говори се у француској правној књижевности.¹¹⁶⁵ О томе, да наслеђивање укључује и бригу за старе указује се и у енглеској наследноправној теорији.¹¹⁶⁶ У руској правној књижевности истиче се: „Да је право на нужни део конституисано ради обезбеђивања гаранције права незаштићених грађана”.¹¹⁶⁷

д. Да ли је право на издржавање из заоставштине у корист одређених нужних наследника добра или лоша алтернатива праву на нужни део?

Будући да се ми у раду залажемо за конституисање права на издржавање из заоставштине у корист усвојиоца из непотпуног усвојења, браће и сестара оставиоца, дедова и баба, те даљих предака оставиоца, пожељно је изјаснити се и зашто сматрамо да би право на издржавање из заоставштине било ефикасан наследноправни инструмент, путем којег би егзистенција овим лицима била гарантована.

Најпре, право на издржавање из заоставштине, би подједнако, као и право на нужни део, било регулисано императивним правним нормама. У односу на право на нужни део, право на издржавање је један флексибилнији механизам за егзистенцијалну заштиту споменуте категорије субјеката, будући да у систему нужног наслеђивања

¹¹⁶² Видети: s. 1 (1), (e) и s. 1 (3) The Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act 1975.

¹¹⁶³ Видети: пар. 1668 ЧГЗ.

¹¹⁶⁴ Видети: чл. 1149 ГКРФ.

¹¹⁶⁵ Наведено према: P. Malaurie, L. Aynés, наведено дело, стр. 70.

¹¹⁶⁶ Наведено према: S. Weigel, наведено дело, стр. 279.

¹¹⁶⁷ Наведено према: А. В. Золотов, наведено дело, стр. 49.

нужном наследнику припада законом фиксирани део заоставштине у новцу или у стварима и правима из заоставштине. У случају издржавања, овлашћено лице, моћи ће да потражује издржавање из заоставштине у износу који је неопходан за задовољавање његових егзистенцијалних потреба.

У циљу апсолутне заштите, интереса поверилаца издржавања, било би крајње логично да српски законописац предвиди у корист ових субјеката, одређено средство обезбеђења њиховог потраживања. У правцу конституисања правне норме, којом би било уређено питање обезбеђења потраживања повериоца издржавња, од велике помоћи може бити одлука некадашњег Касационог суда у Новом Саду, Г. 287/1932, из које можемо закључити да је удовица имала права да тражи земљишнокњижно осигурање удовичког издржавања.¹¹⁶⁸

Износ издржавања може бити усклађиван. Од тренутка доспећа, поверилац издржавања би имао права на камату. У извршном поступку, ово потраживање уживало би приоритет у намирењу у односу на остале повериоце.¹¹⁶⁹ Интерес правне сигурности био би задовољен, јер повериоци издржавања, подједнако као и имаоци права на нужни део у систему облигационоправне природе права на нужни део, не би имали права да захтевају смањење завештајних располагања већ само исплату одређене суме новца.

С друге стране, када је у питању намирење потраживања издржавања, будући да се ради о праву чија би се улога сводила на егзистенцијално збрињавање лица у чију је корист конституисано ово право, правично би било да се, по угледу на француско право,¹¹⁷⁰ у поступку намирења повериоци издржавања намирују пре нужних наследника и испорукопримаца, а након намирења повериоца оставиоца и трошкова отвореног наслеђа.

На тај начин би, с једне стране, били створени услови за остваривање егзистенцијалног минимума, а с друге стране не би била нарушена основна улога установе наслеђивања, јер би, на крају крајева, и ови субјекти индиректно одговарали за дугове оставиоца.

У погледу услова који би повериоци издржавања морали да испуне, сматрамо да је неопходно да услови у погледу трајне неспособности за рад и немања нужних средстава за живот морају постојати у тренутку отварања наслеђа, те да субјекти који

¹¹⁶⁸ Наведено према: Ј. Видић, Законско и нужно наслеђивање у Војводини између два светска рата, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр. 12/2008, стр. 87.

¹¹⁶⁹ Видети: чл. 199 ЗИО.

¹¹⁷⁰ Видети: чл. 767 и чл. 758 ФГЗ.

претендују на издржавање морају испуњавати све услове који се траже за наследнике уопште, јер је дефинитивно у питању стицање које се одвија по наследноправном основу.

ђ. Правна природа права на нужни део и њен преображај

Полазећи од слова закона, као неспорно произлази да је питање правне природе права на нужни део у диспозицији завештаоца. Тако, завешталац има могућност да изјавом последње воље дефинише правну природу права на нужни део који припада нужним наследницима.¹¹⁷¹ За случај да изјаве последње воље нема, наш законописац стипулише да ће нужним наследницима припасти новчана противвредност нужног дела (облигационо право).¹¹⁷²

Ако пођемо од чињенице да је домаћи законописац намирење нужног дела *in valores* поставио за законску претпоставку и такав нормативни захват нашег законодавца упоредимо са начином на који су француски,¹¹⁷³ немачки,¹¹⁷⁴ аустријски,¹¹⁷⁵ мађарски,¹¹⁷⁶ и чешки законописац¹¹⁷⁷ уредили правну природу права на нужни део, можемо закључити да се овакво опредељење нашег законописца, може окарактерисати као акт осавремењивања и модернизовања установе нужног наслеђивања у једном њеном сегменту.

Упоредо са вредносним намирењем нужног дела заоставштине, које је квалификовано за *preasumptio iuris tantum*, како је већ речено, наш законописац је предвидео и могућност преображаја законске претпоставке облигационоправне природе права на нужни део у стварноправну природу, по захтеву нужног наследника, а на основу одлуке суда.¹¹⁷⁸ Определивши се за дуалистички приступ у регулисању правне природе права на нужни део, домаћи законописац, креирао је једно специфично решење, у коме се прожимају предности и недостаци обеју концепција, и облигационоправне и стварноправне концепције.

¹¹⁷¹ Видети: чл. 43, ст. 3 ЗОН.

¹¹⁷² Видети: чл. 43, ст. 1 ЗОН.

¹¹⁷³ Видети: чл. 924 ФГЗ.

¹¹⁷⁴ Видети: пар. 2303 НГЗ.

¹¹⁷⁵ Видети: пар. 756 и пар. 761 АГЗ.

¹¹⁷⁶ Видети: пар. 669 МГЗ.

¹¹⁷⁷ Видети: пар. 1654 ЧГЗ.

¹¹⁷⁸ Видети: чл. 43 ЗОН.

Међутим, такав спој модерног и традиције,¹¹⁷⁹ који имамо на примеру правног уређења правне природе права на нужни део, није се показао као најбоље решење у пракси. Наиме, резултати истраживања које смо обавили, поводом обележавања јубилеја двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије, показују да се нужни наследници у пракси и даље опредељују за намирење нужног дела у стварима и правима из заоставштине, а да судови који поступају по таквим захтевима, осим часних изузетака,¹¹⁸⁰ дозвољавају преображај законске претпоставке облигационоправне природе права на нужни део у стварноправну природу, не упуштајући се у оцену оправданости таквог захтева.¹¹⁸¹

Полазећи од стања ствари у пракси, као и јединственог становишта у теорији о неопходности оцењивања да ли је преображај облигационоправне природе права на нужни део у стварноправну природу оправдан,¹¹⁸² произлази да су редактори Нацрта, нормирајући ово питање, начинили један квалитетан корак напред, када су предвидели: „да на захтев нужног наследника, суд може одлучити да овом припадне одређени део ствари и права који чине заоставштину (стварно право), када нађе да је то оправдано”.¹¹⁸³

Међутим, будући да јавна расправа о Нацрт није заказана, те да се њено заказивање очекује, сматрамо да је пожељно прецизирати и околности, које је суд дужан да узме у разматрање, ради извођења исправног закључка, да ли је преображај оправдан или није, примера ради, дужину трајања заједнице живота оставиоца и странака у поступку, њихове имовинске прилике и карактер завештаних добара. Циљ овакве конкретизације огледа се у стварању услова за једноставнију практичну

¹¹⁷⁹ Све до доношења Закона о наслеђивању Републике Србије, нужним наследницима је припадао нужни део у стварима и правима из заоставштине. У том правцу, видети: чл. 32 СЗОН и чл. 27 РЗОН.

¹¹⁸⁰ Видети: одлуку Апелационог суда у Новом Саду, Гж. бр. 5105/12 од 18. августа 2013. године. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.ns.ap.sud.rs/index.php/src/sudska-praksa/530-gz-5105-12>. Приступ остварен, дана: 29. јануара 2020. године;

Решење Апелационог суда у Новом Саду, Гж. бр. 1940/12 од 5. јуна 2012. године. Одлука је доступна на адреси: http://www.poslovnibiro.rs/files/File/SUDKSA_PRAKSA/3.1.3.%20NASLEDNO%20PRAVO.pdf. Приступ остварен, дана: 4. фебруара 2020. године.

¹¹⁸¹ О резултатима истраживања детаљније: И. Евтимов, Могућност нужних наследника да захтевају преображај законске претпоставке облигационоправне природе права на нужни део, *Зборник радова „Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије”*, Ниш, 2016, Правни Факултет, стр. 127–148.

¹¹⁸² Видети: О. Антић, З. Балиновац, наведено дело, стр. 235; Ј. Vidić, *Pravna priroda prava na nužni deo rešta Zakonu o nasleđivanju Srbije*, *Pravni život*, бр. 10/2004, стр. 339; С. Сворцан, *Коментар закона о наслеђивању са судском праксом*, Крагујевац, 2004, стр. 126; Н. Стојановић, *Наследно право*,..., стр. 158; Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, ..., стр. 222; Н. Крстић, *Повреда и заштита права на нужни део*, докторска дисертација, Ниш, 2016, стр. 338.

¹¹⁸³ Видети: чл. 2637 Нацрта.

имплементацију ове одредбе и очувању законске претпоставке намирења нужних наследника у новцу од њеног неоправданог практичног модификовања.¹¹⁸⁴

е. Да ли су нужни наследници у положају наследноправних универзалних или наследноправних сингуларних сукцесора оставиоца?

Како је већ речено, приликом нормирања правне природе права на нужни део наш законодавац се определио за дуалистичку концепцију. Отуда несумњиво произлази, да се нужни наследници могу наћи у различитим правним позицијама у односу на оставиоца и оставиочеве повериоце. Ово у зависности да ли ће захтевати и добити нужни део у новцу или нужни део у стварима и правима.

У систему облигационоправне природе права на нужни део, нужним наследницима нужни део припада у новцу.¹¹⁸⁵ Имајући у виду законску конструкцију, несумњиво произлази да се, у моменту смрти оставиоца, нужни наследници налазе у правном положају повериоца на основу закона. Они не постају наследници оставиоца, нити стичу нужни део у стварима и правима из заоставштине. Њихов положај повериоца упућује на то они не чине наследничку заједницу, већ се налазе ван ње.¹¹⁸⁶ Сходно томе, не учествују у управљању заоставштином, нити у њеној деоби. Будући да се у часу смрти оставиоца, не налазе у правном положају наследноправног универзалног сукцесора, они не уживају државинску заштиту.

Полазећи од слова закона, нужним наследницима исплату новчане противвредности нужног дела, „солидарно дугују сви завештајни наследници и испорукопримци, сразмерно делу заоставштине, који су добили, ако из завештања не следи ништа друго. Када је то недовољно, нужни наследник може да захтева допуну новчане противвредности, сходно правилима за враћање поклона”.¹¹⁸⁷ Из наведене законске конструкције произлази, да се нужни наследник налази у положају повериоца новчане облигације, док се завештајни наследници и поклонопримци налазе у положају дужника новчане облигације. Што даље упућује на то да се споменути субјекти налазе у облигационоправном односу.

¹¹⁸⁴ Детаљније о наведеном предлогу, видети: И. Евтимов, наведено дело, стр. 141–143.

¹¹⁸⁵ Видети: чл. 43, ст. 1 ЗОН.

¹¹⁸⁶ Детаљније, видети: Н. Стојановић, *Наследничка заједница*, стр. 1; I. Babić, *Naslednička zajednica i prenos (ustupanje) naslednog dela*, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka u Banja Luci*, br. 8/2018, стр. 58.

¹¹⁸⁷ Видети: чл. 44 ЗОН.

С друге стране, у систему стварноправне природе права на нужни део, нужним наследницима, на име нужног дела, припадају ствари и права из заоставштине.¹¹⁸⁸ У тренутку делације, нужни наследник *ipso iure*, стиче законом предвиђени удео у заоставштини.¹¹⁸⁹ Такво стање ствари несумњиво упућује на то да у систему стварноправне природе права на нужни део, нужни наследници постају његови универзални сукцесори. Заједно са осталим наследницима они чине наследничку заједницу. Имају права да управљају заоставштином и да захтевају њену деобу. За разлику од нужних наследника у систему облигационоправне природе права на нужни део, они уживају државинску заштиту.

Под маргиналним насловом „Правила када је нужни део стварно право”, законописац предвиђа да „када је нужни део повређен, смањују се завештајна располагања, а враћају се и поклони ако је то потребно да се нужни део намири”.¹¹⁹⁰ Према слову Закона, „завештајна располагања смањују се у истој сразмери, без обзира на њихову природу и обим ако из завештања не следи ништа друго”.¹¹⁹¹ Када су у питању поклони, законописац стипулише да „се поклони враћају обрнутим редом којим су чињени, с тим што уколико су учињени истовремено враћају се сразмерно”.¹¹⁹²

Полазећи од наведених законских конструкција, несумњиво произлази да је нужни наследник у систему стварноправне природе права на нужни део, овлашћен на подношење суплеторне тужбе, којом ће захтевати да суд утврди да ли је и у којој мери повређено право на нужни део нужног наследника, те да у тој мери смањи завештајна располагања и одреди враћање учињених поклона. Уколико је такав захтев основан, суд ће донети пресуду којом ће усвојити тужбени захтев и смањити оставиочева завештајна располагања, што ће имати за могућу последицу утврђивање сусвојине на добрима (стварноправног односа) која су била завештана и/или поклоњена, где ће се у улози

¹¹⁸⁸ Видети: чл. 43, ст. 2 ЗОН.

¹¹⁸⁹ Видети: J. Vidić, *Pravna priroda prava na nužni deo prema Zakonu o nasleđivanju Srbije, ...*, стр. 333; Н. Стојановић, Како се остварује и штити право на нужни део, повређено прекомерним завештајним располагањима и учињеним поклонима? *Тематски зборник радова, Приступ правосудју – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије*, Ниш, 2009, Правни факултет, стр. 166; D. Klasiček, *Nužni dio: u naturi ili u novcu?*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 1/2013, стр. 353.

¹¹⁹⁰ Видети: чл. 53 ЗОН. У наследноправној теорији је појашњено да: „Ако је оставилац располагао целом заоставштином или тако да нужном наследнику није оставио пуни нужни део, он у погледу тог неизмиреног нужног дела не стиче непосредно својинска и друга права на добрима, већ стиче непосредно само овлашћење да тражи смањење располагања тестаментом односно повраћај поклона”. Наведено према: S. Marković, *Ko može da traži smanjenje raspolaganja testamentom i vraćanje poklona kojima je povređen nužni deo*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 9 /1970, стр. 268.

¹¹⁹¹ Видети: чл. 55, ст. 1 ЗОН.

¹¹⁹² Видети: чл. 56 ЗОН.

свласника појавити нужни наследник, с једне стране, и завештајни наследник, односно поклонопримац, с друге стране. Осим тога, даропримац може бити обавезан и да у целисти врати поклон у заоставштину.¹¹⁹³

Упркос јасно детерминисаним разликама у правном положају, нужних наследника у систему облигационоправне природе права на нужни део и у систему стварноправне природе права на нужни део, те што је крајње и логично, различитим начинима за остваривање овог права, уз анализу садржине чл. 41, ст. 2 ЗОН-а, стичемо утисак да наш законописац није до крајњих граница направио јасну разлику у правном положају нужних наследника који се намирују у новцу и нужних наследника који се намирују у стварима и правима из заоставштине.

Наиме, уређујући питања намирења нужних наследника и одговорности за оставиочеве дугове, законодавац стипулише, да „нужни наследник не одговара за оставиочеве дугове до висине вредности нужног дела”.¹¹⁹⁴ Судаћи према оваквој нормативној конструкцији, произлази да законописац не прави разлику у правном положају нужних наследника који се намирују у новцу и оних нужних наследника који се намирују у стварима и правима из заоставштине, већ и једне и друге сврстава у ред наследноправних сингуларних сукцесора оставиоца на основу закона. Будући да повериоци оставиоца, неће моћи да захтевају намирење својих потраживања од нужних наследника који добијају нужни део у виду удела у заоставштини, говори у прилог да важеће решење погодује изигравању њихових интереса, чиме се директно урушава основна функција установе наслеђивања у савременом друштву, која се огледа у спречавању кризе која настаје у правним односима услед смрти једног лица.

Наиме, крајње је логично и прихватљиво да нужни наследник у систему облигационоправне природе права на нужни део директно не одговара за дугове оставиоца, јер, како смо запазили, он нема прерогативе наследника, већ повериоца. С друге, стране и у систему облигационоправне природе права на нужни део, нужни наследник индиректно одговара за дугове оставиоца, имајући у виду да ће се намиривати након намирења оставиочевих повериоца. Оно што је крајње неприхватљиво, јесте то да се законска конструкција чл. 41, ст. 2 ЗОН-а, подједнако односи и на нужне наследнике који се намирују у стварима и правима из заоставштине.

¹¹⁹³ Детаљније о процесним аспектима остваривања права на нужни део, видети: Н. Стојановић, Како се остварује и штити право на нужни део, повређено прекомерним завештајним располагањима и учињеним поклонима? ..., стр. 175–178.

¹¹⁹⁴ Видети: чл. 41, ст. 2 ЗОН.

Ово имајући у виду, да из начињене анализе њиховог правног положаја, несумњиво произлази да је реч о наследноправним универзалним сукцесорима оставиоца.

Од великог значаја за наше истраживање је залагање појединих аутора учињено у правцу да: „Одредби чл. 41, ст. 2 ЗОН-а морамо дати ужи домашај, у смислу да се одговорности за оставиочеве дугове ослобађа једино нужни наследник коме на име нужног дела припада одговарајућа новчана противвредност”.¹¹⁹⁵

Упркос томе што је разлика у правном положају нужних наследника детерминисана разликама у правној природи права на нужни део заоставштине, те чињеници да су те разлике више него очигледне, и упркос указивању у правној теорији на које смо се позвали, редактори Нацрта, су остали доследни да се и у будућој Грађанској кодификацији нађе одредба према којој нужни наследници не одговарају за дугове оставиоца до висине вредности нужног дела.¹¹⁹⁶

Зашто сматрамо да је такво опредељење редактора Нацрта неприхватљиво и у будућности неодрживо?

Најпре, ваља указати да се у потпуности слажемо са израженим мишљењем наведеног аутора и са аргументима изнетим у прилог свог мишљења. Схватања смо да је разлика у правном положају нужних наследника у систему облигационоправне природе права на нужни део и у систему стварноправне природе права на нужни део, најзначајнији аргумент, који говори у прилог да је неопходно на примеру нужног наслеђивања у савременом српском праву, разграничити наследноправну сингуларну сукцесију на основу закона од наследноправне универзалне сукцесије на основу закона.

Поред овог, слободно можемо рећи, аргумента над аргументима, сматрамо да у прилог неопходности хитног редизајнирања одредбе чл. 41, ст. 2 ЗОН-а, говори и чињеница да оваква законска конструкција отвара простора за преваљивање одговорности за оставиочеве дугове са нужних наследника, који су свој нужни део намирили у стварима и правима из заоставштине на завештајне наследнике, у случају када се у улози оставиочевих наследника нађу завештајни наследници, с једне стране, и оставиочеви нужни наследници, с друге стране који су свој нужни део намирили у реалном делу заоставштине. Оваква практично могућа ситуација, говори у прилог да ће у пракси доћи до фаворизовања нужних наследника, који су нужни део намирили у стварима и правима из заоставштине у односу на завештајне наследнике, без правно ваљаног разлога.

¹¹⁹⁵ Наведено према: N. Stojanović, *Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, ...*, стр. 680.

¹¹⁹⁶ Видети: чл. 2635, ст. 2 Нацрта.

Штавише, стиче се утисак да важећа законска конструкција погодује кумулирању одговорности на страни завештајних наследника, чиме се директно урушава правило о одговорности наследника за дугове оставиоца¹¹⁹⁷ и правило о солидарној одговорности наследника.¹¹⁹⁸ На крају крајева, и повериоци ће бити оштећени, с обзиром да правило о солидарној одговорности у конкретном случају не долази у обзир и да ће завештајни наследник, упркос додатним, неправичним и незаконитим сваљивањем терета намирања оставиочевих повериоца, одговарати у границама стеченог.

У прилог томе да је неопходно редизјанирање поменуте одредбе у домаћем правном амбијенту, говори и чињеница да законописаци у савременим наследноправним системима, који су остали верни римској правној традицији и одређују за правило да се нужни део нужних наследника намирује у стварима и правима из заоставштине (Русија,¹¹⁹⁹ Бугарска,¹²⁰⁰ Словенија,¹²⁰¹ Хрватска,¹²⁰² Федерација Босна и Херцеговина¹²⁰³, Република Српска,¹²⁰⁴ Македонија¹²⁰⁵ и Црна Гора,¹²⁰⁶) ниједном одредбом нису предвидели да нужни наследници не одговарају за намирање оставиочевих поверилаца до вредности њиховог нужног дела.

Будући да се ми у раду залажемо за измену одредбе чл. 41, ст. 2 ЗОН-а, у правцу да нужни наследници у систему стварноправне природе права на нужни део, треба да одговарају за дугове оставиоца до висине вредности нужног дела, с разлогом, јер се налазе у правном положају универзалних сукцесора оставиоца, те да такво наше залагање није усамљено и није без утемељења, сведочи и јасно изражен став о правном положају нужних наследника у систему стварноправне природе права на нужни део, са којим се сусрећемо у руској,¹²⁰⁷ хрватској¹²⁰⁸ и македонској¹²⁰⁹ правној књижевности.

¹¹⁹⁷ Видети: чл. 222 ЗОН.

¹¹⁹⁸ Видети: чл. 224, ст. 1 ЗОН.

¹¹⁹⁹ Видети: чл. 1149 и чл. 1175 ГКРФ.

¹²⁰⁰ Видети: чл. 28–37 и чл. 60 ЗНБ.

¹²⁰¹ Видети: чл. 26–58 и чл. 142 ЗОНСЛ.

¹²⁰² Видети: чл. 69–88 и чл. 139 ЗОНРХ.

¹²⁰³ Видети: чл. 28–61 и чл. 143 ЗОНФБИХ.

¹²⁰⁴ Видети: чл. 30–63 и чл. 163 ЗОНРС.

¹²⁰⁵ Видети: чл. 30–49 и чл. 137 ЗОНРСМ.

¹²⁰⁶ Видети: чл. 27–47 и чл. 140 ЗОНРЦГ.

¹²⁰⁷ Детаљније видети: А. В. Лебедева, Обязательная доля в наследстве: практические вопросы реализации права необходимым наследником, *Вестник ЮУрГУ*, бр. 2/2008, стр. 101 и тамо наведену литературу. Текст научног чланка, доступан је на адреси: <https://cyberleninka.ru/article/n/obyazatel'naya-dolya-v-nasledstve-prakticheskie-voprosy-realizatsii-prava-neobhodimym-naslednikom/viewer>. Приступ остварен, дана: 30. јануара 2020. године.

¹²⁰⁸ Детаљније видети: N. Gavella, V. Belaj, наведено дело, стр. 376.

Оно што је за наше истраживање, од великог значаја јесте чињеница, да и Врховни суд Руске Федерације,¹²¹⁰ Врховни касациони суд Бугарске,¹²¹¹ Врховни суд Хрватске и жупанијски судови Хрватске,¹²¹² стоје на становишту да сви наследници одговарају за дугове оставиоца. Судаћи према садржини наведених одлука, произлази да и судови у пракси не праве изузетке у корист нужних наследника који се намирују у стварима и правима из заоставштине, а по питању одговорности за дугове оставиоца.

Такође, је сасвим прихватљиво да се нужни наследник који је измирио оставиочеве повериоце, а утврди се да му је нужни део окрњен, може намирити до законом припадајуће вредности нужног дела, од стране завештајних наследника и испорукопримаца.¹²¹³

Имајући у виду напред наведену и посведочену доказима аргументацију, сматрамо да је наше залагање учињено у правцу да нужни наследници у систему стварноправне природе права на нужни део треба да одговарају за дугове оставиоца до вредности наслеђеног, прихватљиво. Осим тога, оно је у складу са правним положајем нужних наследника који се намирују у стварима и правима из заоставштине, и прати упоредноправну регулативу, мишљења из домаће и упоредноправне књижевности, као и одговарајућа становишта заузета у судској пракси. Отуда сматрамо да је интервенција нашег законописца у овом случају нужна.

Упркос томе, што се у раду залажемо да српски законописац, у будућности треба да модификује одредбу чл. 41, ст. 2 ЗОН-а, у смислу да се одговорности за оставиочеве

¹²⁰⁹ Детаљније видети: Љ. Спириков Трпеновска, Д. Мицковић, А. Ристов, *Наследувањето во Европа*, Скопје, 2011, стр. 248.

¹²¹⁰ Врховни суд Руске Федерације, с позивом на чл. 1175, ст. 1 ГКРФ, указује да: „Сваки (каждый из наследников) наследник одговара за дугове оставиоца у висини вредности наслеђене имовине”. Наведено према: Определение Судебной коллегии по гражданским делам Верховного Суда РФ от 22. 11. 2016 N 11-КГ16-19. Пресуда Врховног суда Руске Федерације N 11-КГ16-19 од 22. новембра 2016. године доступна је на интернет адреси: <https://legalacts.ru/sud/opredelenie-verkhovnogo-suda-rf-ot-22112016-n-11-kg16-19/#100034>. Приступ остварен, дана: 30. јануара 2020. године.

¹²¹¹ Из решења Врховног касационог суда Републике Бугарске, произлази да сви наследници оставиоца одговарају за намирење дугова оставиоца неограничено, те да једини вид ограничења одговорности представља пријем наслеђа са пописом, у ком случају је одговорност наследника за дугове оставиоца ограничена до вредности примљеног у наслеђе. Видети: Решение на Върховният касационен съд на Република България, № 226 от 4. април 2018. година. Решење Врховног касационог суда Републике Бугарске, бр. 226 од 4. априла 2018. године у електронском формату, доступно је на интернет адреси: <http://domino.vks.bg/bcap/scc/webdata.nsf/Keywords/0A1A745E639C6F2DC2258265002AC6ED>. Приступ остварен, дана: 3. фебруара 2020. године.

¹²¹² О одговорности наследника за дугове оставиоца у Републици Хрватској, видети одлуке: *Županijskog suda u Varaždinu*, Gž. br. 1571/05-2; *Vrhovnog suda Hrvatske*, Rev. br. 1830/1997-2; *Županijskog suda u Dubrovniku*, Gž. br. 1436/05; *Županijskog suda u Koprivnici*, Gž. br. 667/98-2; *Županijskog suda u Varaždinu*, Gž. br. 1033/08-2. Одлуке наведене, према: М. Butković, *Institut ostavinskog postupka kroz sudsku praksu*, *Prilozi*, br. 4/2013, стр. 46–57.

¹²¹³ Наведено према: N. Stojanović, *Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona*, ..., стр. 681.

дугове ослобађа једино нужни наследник у систему облигационоправне природе права на нужни део, ипак, се чини логичнијим, да се ова одредба брише. Директно утемељење, за овакав нормативни захват, српски законописац има у одредби чл. 41, ст. 1 ЗОН-а, према којој се „нужни наследник намирује након повериоца оставиоца, а пре испорукопримаца”. Како из цитиране одредбе, произлази да и нужни наследници који се намирују у новцу, на индиректан начин одговарају за дугове оставиоца, као логично произлази да, одредба којом се нужни наследници ослобађају од одговорности за дугове оставиоца, и нема неког смисла.

ж. Да ли законска претпоставка намирења нужних наследника у новцу стоји у функцији заштите нужних наследника подједнако као и намирење нужних наследника *in rem*?

1. Уводне напомене

Како је већ речено, установа нужног наслеђивања представља један од наследноправних механизма, којима се у савременим наследноправним системима, поред осталог, обезбеђује континуитет у породичноправној заштити одређене категорије субјеката. Полазећи од тога да се наш законописац, приликом нормирања правне природе права на нужни део, определио за дуалистичку концепцију, као логично се поставља и питање да ли законска претпоставка намирења нужних наследника у новцу, стоји у функцији обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити нужних наследника подједнако као и намирење нужних наследника у стварима и правима из заоставштине?

Ради исправног приступа у давању одговора на ово питање, ваљало би се, у кратким цртама, осврнути на процесни аспект остваривања права на нужни део у систему облигационоправне природе права на нужни део и у систему стварноправне природе права на нужни део.

а. Да ли и уз помоћ којих механизма нужни наследници могу на ефикасан начин обезбедити наплату свог потраживања у оставинском поступку?

Наше излагање можемо отпочети констатацијом да је питање остваривања права на нужни део, једно сложено питање са којим се срећемо у пракси, а чије успешно решавање подразумева добро познавање грађанског материјалног и процесног права.

Поступак остваривања права на нужни део представља комплексан низ процесних операција, које, по правилу, на иницијативу нужних наследника предузима суд.

Независно од тога да ли нужни наследник претендује на нужни део у новцу или на нужни део, у реалном делу заоставштине, давањем наследничке изјаве о прихватању нужног дела заоставштине у поступку за расправљање заоставштине, нужни наследник, иницира да поступајући суд, након утврђивања обрачунске вредности заоставштине, испита да ли је и у којој мери повређено право на нужни део нужном наследнику, те да у решењу, чије ће доношење уследити, констатује ко дугује исплату нужног дела.

Давање наследничке изјаве о прихватању нужног дела заоставштине представља *conditio sine qua non* на путу остваривања права на нужни део за оне нужне наследнике, који су учествовали у оставинском поступку. У наследноправној теорији, наилазимо на јасно изражен став, да ће нужни наследник који буде ћутао у оставинском поступку трпети негативне консеквенце свог понашања, у смислу да након правноснажности решења о наслеђивању неће моћи да оствари своје право на нужни део, будући да је садржина решења о наслеђивању обавезујућа.¹²¹⁴ Сви остали нужни наследници, који нису учествовали у оставинском поступку моћи ће да остварују своје право на нужни део у парничном поступку у законом предвиђеним роковима.¹²¹⁵

Како смо у раду већ напоменули, нужним наследницима у систему облигационоправне природе права на нужни део, припада новчана противвредност нужног дела. Дакле, нужни наследник је поверилац новчане облигације. Будући да је његов положај повериоца поприлично неповољан, те да је намирење нужног дела у новцу до краја неизвесно, постављамо питање да ли у оставинском поступку нужном наследнику, који претендује на нужни део у новцу, стоје на располагању ефикасни инструменти, којима би до одређеног степена била осигурана правна позиција таквог нужног наследника, и уз чију помоћ би евентуално континуитет у породичноправној заштити био остварив.

Мишљења смо да у давању одговора на наше пређашње питање, треба кренути од садржине Закона о ванпарничном поступку Републике Србије,¹²¹⁶ будући да је њиме регулисан поступак за расправљање заоставштине. Анализирајући садржину одредаба

¹²¹⁴ У том правцу су се изјаснили: М. Крећ, Ђ. Рајић, наведено дело, стр. 126; N. Gavella, V. Belaj, наведено дело, стр. 232; Н. Стојановић, *Наследно право*, ..., стр. 185.

¹²¹⁵ Видети: чл. 58 и чл. 59 ЗОН.

¹²¹⁶ Видети: Закон о ванпарничном поступку Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 25/1982 и 48/1988 и „Службени гласник Републике Србије”, бр. 46/1995 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015, 106/2015 – др. закон. У продужетку рада, употребљаваћемо скраћеницу ЗОВП.

овога Закона, на самом почетку, запажамо да је српски законописац нормирао да ће суд, по службеној дужности, водити рачуна и предузимати мере ради заштите права и правних интереса малолетника о којима се родитељи не старају, као и других лица која нису у могућности да се сама брину о заштити својих права и интереса.¹²¹⁷

Судећи према законској конструкцији, активност суда у поступку у коме учествују малолетна лица о којима се родитељи не старају и друга лица која нису у могућности да се брину о заштити својих права и интереса, биће завршена обавештавањем органа старатељства о поступку који је покренут, у чијој је надлежности доношење решења о постављању старатеља таквим лицима.¹²¹⁸ Евентуално, уколико постављање старатеља траје дуго, суд ће, по службеној дужности, таквим лицима поставити привременог законског заступника и о томе ће обавестити орган старатељства.¹²¹⁹

У поступку у коме учествује орган старатељства, односно решењем постављени старатељ, предузимаће радње које су у интересу малолетника и незаштићених лица.¹²²⁰ Судећи према, садржини наведених одредаба, нема сумње да је наш законописац, приликом нормирања правила ванпарничне процедуре, водио рачуна о неопходности имплементације Уставом Републике Србије, прокламоване посебне заштите деце.¹²²¹

Под претпоставком, да се као учесник у оставинском поступку, у својству нужног наследника, појављује малолетно лице, о коме се родитељи не старају, или лице које није у могућности да брине о својим правима и интересима, чија права и интересе штити постављени старатељ или привремени заступник, улога старатеља у поступку остваривања права на нужни део у оставинском поступку биће сведена, на то да давањем изјаве о прихватању нужног дела заоставштине у име и за рачун, штићеника, иницира поступак остваривања права на нужни део.

То је, свакако, један врло значајан процесни инструмент и сегмент на путу остваривања континуитета у породичноправној заштити малолетних лица и лица која нису у стању да се брину о својим правима и интересима. Међутим, он сам није довољан. Ово имајући у виду да ни старатељу, као ни осталим учесницима у оставинском поступку, који су дали изјаву да се прихватају нужног дела заоставштине,

¹²¹⁷ Видети: чл. 4, ст. 1 ЗОВП.

¹²¹⁸ Видети: чл. 4, ст. 2 и ст. 3 ЗОВП.

¹²¹⁹ Видети: чл. 79 ЗПП.

¹²²⁰ Видети: чл. 5 ЗОВП.

¹²²¹ Видети: чл. 66 Устава Републике Србије.

не стоји на располагању могућност да од суда захтевају предузимање конкретних мера, у циљу обезбеђења потраживања новчане противвредности нужног дела заоставштине.

Од момента покретања оставинског поступка у коме се као учесници појављују завештајни наследник, с једне стране, коме је оставилац завештао непокретности ближе описане у завештању и све своје покретности и малолетни нужни наследници, с друге стране, о којима се родитељи не брину, или лица која нису у стању да се сама старају о својим правима и интересима, до момента доношења решења о постављању старатеља овим лицима од стране надлежног органа старатељства, логично протећи ће изврстан временски период. Ми не можемо негирати могућност да ће овај временски интервал, можда завештајни наследник искористити да сакрије, преда другоме на чување, однесе у иностранство, заложи, прода или на други начин располаже покретним стварима, нарочито драгоценостима, вредним уметничким делима и другим предметима, који су остали иза оставиоца као саставни део његове заоставштине.

Уколико дође до овакве ситуације у пракси, а малолетни нужни наследници и нису баш сигурни шта је оставилац све оставио иза себе, ризикује се да ова категорија лица, услед непознавања правог стања ствари, буде оштећена у поступку у коме ће остваривати свој нужни део, услед несклада између правног (заоставштине о којој постоји законом прописана документација, примера ради, лист непокретности надлежне службе за катастар непокретности, евиденције о моторним возилима код надлежног министарства) и фактичког (ствари и права која постоје као саставни део заоставштине али о њима се не води евиденција, а које су под окриљем покретних ствари све остављене завештаоцу).

Ради предупредивања оваквих ситуација, законописац је као посебну меру за обезбеђење заоставштине, предвидео попис и процену заоставштине. Према слову Закона, суд ће, по службеној дужности, донети одлуку о попису и процени „када се не зна за наследнике или за њихово боравиште, кад су наследници лица која услед малолетства, душевне болести или других околности нису способна да се сама старају о својим пословима, кад заоставштину треба да наследи Република Србија и у другим оправданим случајевима”.¹²²²

Полазећи од слова закона, произлази за несумњиво да је суд дужан да по службеној дужности, одреди попис и процену заоставштине, у ситуацији када се у поступку појављују малолетни нужни наследници и друга лица која због душевне

¹²²² Видети: чл. 96 ЗОВП.

болести или других околности нису у стању да се старају о својим правима и интересима. Оно што можемо рећи јесте да је право на попис и процену заоставштине, један јако значајан инструмент који стоји у служби остваривања права на нужни део.¹²²³

Предузимање пописа и процене заоставштине, по правилу, има за циљ да суд добије праву слику стварног састава заоставштине и податак о њеној вредности. Будући да се о судбини захтева за намирењем нужног дела заоставштине, одлучује, по правилу, у парничном поступку, подаци о попису и процени заоставштине, које је предузео оставински суд, били би драгоцен материјал за поступајућег судију парничара, који ће утврђивати вредност припадајућих нужних делова нужних наследника у парничном поступку.¹²²⁴

Сам инструмент пописа и процене заоставштине, међутим, није довољан и не представља гаранцију да ће доћи и до остваривања права на нужни део у квалитативном смислу (да ће нужни наследник заиста и добити законом унапред прописани део такве заоставштине).

Када је реч о мери обезбеђења, постављања чувара заоставштине, законописац предвиђа да ће суд на чијем подручју је оставилац преминуо, суд на чијем подручју се налази заоставштина, и јавни бележник коме је поверено састављање смртовнице, донети решење да се имовина или њен део предају на чување поузданом лицу, у случају када су наследници непознати или одсутни и када се утврди да ниједан од присутних наследника није способан да управља заоставштином, а нема законског заступника.¹²²⁵

Полазећи од чињенице да је у питању привремена мера којом се обезбеђује заоставштина,¹²²⁶ мишљења смо да нема никакве сметње да суд на чијем подручју је оставилац преминуо, суд на чијем подручју се налази заоставштина, или јавни бележник коме је поверено састављање смртовнице, по службеној дужности, одреде привремену меру постављања чувара заоставштине у случају када се као нужни наследници појављују малолетна и друга лица која због душевне болести или из других

¹²²³ Подсећања ради о значају пописа и процене заоставштине изјаснио се и Врховни суд Аустрије у одлуци: ТЕ ОГН 2010/6/17 2Об229/09d. Текст одлуке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/527323>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

¹²²⁴ О улози коју попис и процена заоставштине који су извршени у оставинском поступку, имају у парничном поступку, видети у: Пресуди Апелационог суда у Новом Саду, Гж. бр. 315/15 од 21. октобра 2015. године. Пресуда је доступна на интернет адреси: <https://www.ns.ap.sud.rs/index.php/srl/sudska-praksa/1486-gz-315-15>. Приступ остварен, дана: 10. фебруара 2020. године.

¹²²⁵ Видети: чл. 102, ст. 1 и ст. 2 ЗОВП.

¹²²⁶ Детаљније видети: Н. Стојановић, *Наследно право*, ..., стр. 405–408.

разлога нису способна да се сама старају о својим правима и интересима, све до доношења решења о постављању старатеља оваквим лицима.

Након што орган старатељства донесе решење о постављању старатеља, који ће се у будућности бринути о правима и интересима ове категорије лица, а имајући у виду да су престали разлози због којих је привремена мера одређена, суд ће донети одлуку којим ће решење о одређивању привремене мере ставити ван снаге. Ова привремена мера, као и мера пописа и процене заоставштине не представљају гаранцију да ће нужни наследник, поверилац новчане облигације, намирити своје потраживање на име нужног дела, будући да она штити нужне наследнике, као што смо рекли, само у једном одређеном временском периоду, при чему ризик ненаплативости нужног дела у новцу, као његов природни и неодвојиви пратилац, и даље егзистира.

Судећи према законској конструкцији чл. 102, ст. 1 ЗОВП, српски законописац чак и доприноси стању неизвесности у коме се налази нужни наследник, поверилац новчане облигације, имајући у виду непрецизност ове одредбе, за коју, указују да „правно-технички непрецизно сроченом формулацијом уз употребу везника „и”, уместо везника „или” проистиче да се одговарајућа мера за обезбеђење заоставштине може одредити само заједничком одлуком, свих трију наведених субјеката, што је правно бесмислено”.¹²²⁷

Осим привремене мере постављања чувара, српски законописац прописује и привремену меру, предаје готовог новца, драгоцености, хартија од вредности, штедних књижица и других важних исправа на чување суду или јавном бележнику, као и печатење оставиочевог стана, појединих просторија у стану и других просторија које припадају оставиоцу. Судећи према непрецизности, српског законописца да ће суд по службеној дужности одредити ове привремене мере у случају када „постоје околности које налажу нарочиту опрезност”, а потом и према изричитости законописца да ће исте бити одређене у случају када су наследници непознати или одсутни и када се утврди да ниједан од присутних наследника није способан да управља заоставштином, а нема законског заступника, може се закључити да је могућност нужних наследника, да путем ових мера обезбеде своје право на нужни део, сведена на границе минимума.

Будући да се наш законописац определио да намирење нужних наследника у новцу постави за законску претпоставку, те да се нужни наследници налазе у положају

¹²²⁷ Наведено према: Н. Стојановић, Ј. Видић, Оставински поступак у светлу прописа о ванпарничној процедури и принцип једнаке заштите права наслеђа, *Зборник радова, „Правни систем и заштита од дискриминације”*, Косовска Митровица, 2015, Правни факултет у Приштини, стр. 140.

поверилаца новчане облигације који на основу закона полажу право на одређену новчану вредност из заоставштине оставиоца, произлази да не постоје никакве сметње да и нужни наследници у систему облигационоправне природе права на нужни део, подједнако као и други повериоци, ради заштите својих интереса захтевају одвајање заоставштине од имовине наследника (*separatio bonorum*) у року од три месеца од отварања наслеђа.¹²²⁸

Имајући у виду становиште Врховног суда Србије, захтев за одвајање се може поднети не смо у оставинском поступку, већ и у парничном поступку.¹²²⁹ Овакву одлуку Наташа Стојановић, с правом, посматра као акт који говори у прилог неопходности дефинисања дужег рока у коме се може захтевати одвајање имовине оставиоца од имовине наследника.¹²³⁰

Ако пођемо од слова закона, да се повериоци наследникови не могу намирити из одвојене заоставштине све докле се не намире оставиочеви повериоци који су захтевали одвајање,¹²³¹ произлази да је *separatio bonorum* ефикасан инструмент који може послужити нужним наследницима, у циљу обезбеђивања наплате новчане противвредности нужног дела. Међутим, такав ефекат, који, начелно, може бити постигнут институтом одвајања заоставштине, губи на значају, ако имамо у виду одређење законисца да ће располагања наследника која су учињена до момента одвајања остати пуноважна.¹²³²

Такво стање ствари упућује на то, да се, упркос несумњивом значају који институт *separatio bonorum* има у поступку заштите интереса оставиочевих поверилаца, ипак, не може сматрати ефикасним средством, којим се може гарантовати нужном наследнику у систему облигационоправне природе права на нужни део остварење права. С друге стране, вероватноћа да нужни наследници, институтом *separatio bonorum*, успешно заштите своје имовинске интересе, постаје крајње дискутабилна, имајући у виду кратак временски период у коме се може поднети захтев за одвајање.

Такође, значајно је истакнути, да ће примена мера обезбеђења (попис и процена заоставштине, поверавање заоставштине чувару, одвајање заоставштине од имовине

¹²²⁸ Видети: чл. 225 ЗОВП.

¹²²⁹ Видети: Решење Врховног суда Србије, Рев. 4114/2003 од 14. јануара 2004. године. Извод из решења Врховног суда Србије, Рев. 4114/2003 од 14. јануара 2004. године, доступан је на интернет адреси: http://www.poslovnibiro.rs/files/File/SUDKSA_PRAKSA/3.1.3.%20NASLEDNO%20PRAVO.pdf. Приступ остварен, дана: 10. фебруара 2020. године.

¹²³⁰ Видети: N. Stojanović, *Separatio bonorum in contemporary law, Facta universitatis*, br. 1/2006, стр. 20.

¹²³¹ Видети: чл. 226 ЗОВП.

¹²³² Видети: чл. 225, ст. 2 ЗОВП.

наследника), упркос томе, што се ради о помоћним ефикасним средствима, којима се нужни наследници могу послужити на путу остваривања права на нужни део, постати крајње дискутабилна, ако имамо у виду чињеницу да оставински судови, када се постави питање намирења нужних наследника, по правилу, прекидају поступак за расправљање заоставштине и учеснике упућује на покретање парничног поступка.¹²³³

Судећи према стању у судској пракси, када је у питању остваривање права на нужни део, оставински судови, нису од помоћи нужним наследницима на путу остваривања њиховог права на нужни део, што положај нужних наследника у систему облигационоправне природе права на нужни део чини додатно неповољним.¹²³⁴

б. Како нужни наследник, поверилац новчане облигације, може обезбедити своје потраживање у парничном поступку

Када је реч о парничном поступку, нужни наследник који захтева исплату новчане противвредности нужног дела, може да поднесе захтев поступајућем парничном суду за доношење решења којим ће одредити привремену меру обезбеђења таквог потраживања.¹²³⁵ Будући да Законом о парничном поступку Републике Србије, није детаљно уређен поступак одређивања привремене мере, нису прописани разлози услед којих привремене мере могу бити одређене, нити је уређено питање врста привремених мера које суд може да одреди, судови у парничном поступку, приступају одређивању привремене мере, аналогно примењујући одредбе о привременим мерама, садржаним у Закону о извршењу и обезбеђењу Републике Србије.¹²³⁶

Полазећи од слова закона, који уређује извршну процедуру можемо закључити да се привременом мером обезбеђује новчано или неновчано потраживање, чије постојање извршни поверилац учини вероватним.¹²³⁷ Међутим, законописац, даље, прецизира, да би се одредила привремена мера за обезбеђење новчаног потраживања, извршни поверилац, у нашем случају тужилац, нужни наследник, поред вероватноће постојања потраживања, мора учинити вероватним да ће без привремене мере извршни дужник, у нашем случају тужени, завештајни наследник и/или поклонопримац,

¹²³³ Видети: чл. 119, ст. 1 ЗОВП.

¹²³⁴ Видети: Пресуда Окружног суда у Новом Саду, Гж. 144/06 од 8. фебруара 2007. године. Извод из пресуде Окружног суда у Новом Саду, Гж. 144/06 од 8. фебруара 2007. године доступан, је на интернет адреси: http://www.poslovnibiro.rs/files/File/SUDKSA_PRAKSA/3.1.3.%20NASLEDNO%20PRAVO.pdf. Приступ остварен, дана: 11. фебруара 2020. године.

¹²³⁵ Видети: чл. 89, ст. 1, тач. 1 и чл. 327 ЗПП.

¹²³⁶ Видети: чл. 447–460 ЗИО.

¹²³⁷ Видети: чл. 449, ст. 1 ЗИО.

осујетити или знатно отежати наплату потраживања, тиме што ће своју имовину или средства отуђити, прикрити или на други начин њиме располагати (опасност по потраживање).¹²³⁸

Судећи према стању у судској пракси, да би суд одредио привремену меру није довољно да тужени укаже на апстракту (могућу) опасност која постоји по његово потраживање, већ да укаже и учини вероватном конкретну опасност, услед које би наплата потраживања била доведена под знак питања.¹²³⁹

в. Третман нужног наследника повериоца новчане облигације у извршном поступку

Када је реч о третману, који нужни наследник поверилац новчане облигације, на основу правноснажне и извршне пресуде има у извршној процедури, ваља указати да потраживање новчане противвредности нужног дела, законописац сврстава у ред неприоритених потраживања,¹²⁴⁰ које ће се намиривати након потраживања заложних поверилаца и потраживања лица која имају право на накнаду због гашења личних службености и стварних терета.¹²⁴¹

Овакав редослед намирења, говори у прилог постојања реалног ризика да ни у извршном поступку нужни наследник, поверилац новчане облигације, неће моћи да оствари своје право, уколико након намирења повериоца из претходног реда, не остане ништа од имовине за намирење повериоца из следећег реда.

г. Како обезбедити потраживање нужног наследника, повериоца новчане облигације *de lege ferenda*

Чињеница је да Закон о ванпарничном поступку Републике Србије не садржи ниједну одредбу, на основу које би малолетна лица и лица која нису у стању да се сама брину о својим правима и интересима, могла да обезбеде своје право на нужни део у поступку за расправљање заоставштине. Такође, правна позиција нужног наследника

¹²³⁸ Видети: чл. 449, ст. 2 ЗИО.

¹²³⁹ Видети: решење Апелационог суда у Београду, Гж. 1891/18 од 21. марта 2018. године. Решење је доступно на интернет адреси: www.bg.ap.sud.rs/lt/articles/sudska-praksa/pregled-sudske-prakse-apelacionog-suda-u-beogradu/gradjansko-odeljenje/parnica/ostalo/gz-1891-18.html. Приступ остварен, дана: 11. фебруара 2020. године.

¹²⁴⁰ За разлику од потраживања новчане противвредности нужног дела, према одредби чл. 199, ст. 1, тач. 2 ЗИО, потраживање издржавања сврстано је у ред приоритетних потраживања.

¹²⁴¹ Видети: чл. 200 ЗИО.

повериоца новчане облигације, који захтева обезбеђење свог потраживања у парничном поступку, може бити поприлично неповољна.

Осим тога, ниједном одредбом ЗОН-а, нису предвиђена средства обезбеђења потраживања нужног наследника у систему облигационоправне природе права на нужни део. У ред са споменутим, стоји и чињеница неприоритетног третмана овог потраживања у извршној процедури. Да стање ствари буде још и парадоксално, указује и то да је уређујући питање деобе исплатом, у случају предвиђеном чл. 232 ЗОН-а, српски законописац предвидео, да наследници, повериоци новчане облигације имају до исплате законску залогу на деловима заоставштине, додељеним наследнику који је дужан да им изврши исплату.¹²⁴²

Такво стање ствари, по нашем мишљењу, несумњиво указује да наш законописац у систему облигационоправне природе права на нужни део није обезбедио континуитет у породичноправној заштити нужних наследника, наспрам унапред обезбеђеног континуитета нужних наследника у систему стварноправне природе права на нужни део. За такву пасивност нашег законописца не можемо наћи оправдање, поготову ако имамо у виду да је, за разлику од интереса нужних наследника у систему облигационоправне природе права на нужни део, наш законописац предвидео низ мера које суд може одредити у поступку заштите моралних и материјалних интереса аутора.¹²⁴³

Овакав, у битноме другачији приступ у регулисању установе нужног наслеђивања, с једне стране, и ауторских права, с друге стране, упућује на то да, за разлику од несумњиво успешне имплементације уставне гаранције моралних и материјалних права аутора, у текст Закона о ауторским и сродним правима Републике Србије,¹²⁴⁴ наш законописац, одредбама ЗОН-а, на примеру права нужних наследника у систему облигационоправне природе права на нужни део, није до крајњих граница успешно имплементирао уставом прокламовану гаранцију наслеђивања.¹²⁴⁵

Таква ситуација, била је и повод да поједини теоретичари поставе питање, зашто српски законописац није до данас обезбедио потраживање нужних наследника,

¹²⁴² Видети: чл. 232 ЗОН.

¹²⁴³ Видети: чл. 210–214 б Закона о ауторским и сродним правима Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 – одлука УС и 66/2019.

¹²⁴⁴ Видети. чл. 73, ст. 2 Устава Републике Србије.

¹²⁴⁵ Видети: чл. 59, ст. 1 Устава Републике Србије.

предлажући, уз то, да се таква правна празнина попуни аналогном применом правила која већ постоје код деобе наследства уз исплату.¹²⁴⁶

Полазећи од чињенице да рад на кодификацији грађанског права у Републици Србији, практично још увек није завршен, а имајући у виду да ни одредбама Нацрта, редактори нису предвидели обезбеђење потраживања нужног наследника, повериоца новчане облигације, сматрамо преко потребним да се у поступку расправљања о Нацрту, размотри и ово питање.

Прецизније, можемо рећи да се отворено залажемо да у чл. 2638 Нацрта своје место нађе и став. 3, којим ће бити предвиђено да нужни наследници, у смислу овог члана, имају законску залогу на заоставштину коју наслеђују завештајни наследници и испорукопримци оставиоца из ст. 1 овог члана, односно на поклоњеним добрима из ст. 2 овог члана, до коначног намирења њиховог потраживања.

У прилог нашег залагања, да питању обезбеђења потраживања нужних наследника повериоца новчане облигације, српски законописац у будућности „мора” (*подвукао аутор*) да посвети посебну пажњу, говори поступање законодаваца у савременим наследноправним системима у којима је право на нужни део, облигационо право.

Подсећања ради, у поступку новелирања Француског грађанског законика, француски законописац је одступио од дотадашњег стварноправног концепта у регулисању установе нужног наслеђивања, и предвидео да нужним наследницима, на име нужног дела, припада новчана противвредност.¹²⁴⁷ Међутим, француски законописац није остваривање права на нужни део, попут нашег законописца препустио случају. Напротив, можемо рећи да посебан респект заслужује одредба према којој нужни наследници, повериоци новчане облигације из чл. 924 ФГЗ-а, имају законску хипотеку на непокретностима које су предмет наслеђивања, завештаним и поклоњеним добрима све до исплате, будући да и ова добара улазе у обрачунску вредност заоставштине.¹²⁴⁸

Креативним и екстензивним тумачењем пар. 852 Закона о цивилној процедури Немачке од стране Врховног суда Немачке, такође је обезбеђено намирење потраживања нужних наследника, у смислу да је „због интереса поверилаца дозвољена и претходна заплена ствари што доводи до стварања права залогe, која производи

¹²⁴⁶ Наведено према: N. Stojanović, N. Krstić, наведено дело, стр. 226.

¹²⁴⁷ Видети: чл. 924 ФГЗ.

¹²⁴⁸ Видети: чл. 2374, ст. 1, тач. 3 ФГЗ.

дејство од тренутка саме пленидбе уколико је потраживање касније уговорено или је утужено од стране носиоца права на нужни део”.¹²⁴⁹

Аустријски законописац, пружа посебну заштиту малолетним нужним наследницима и нужним наследницима који нису у стању да се брину о својим правима и интересима, на начин предвиђен пар. 176 Закона о ванпарничној процедури Аустрије, и то тако што ће суд, у случају када се као учесници у поступку за расправљање заоставштине појављују малолетна и неспособна лица, захтевати да остали наследници поднесу доказ суду о обезбеђењу потраживања новчане противредности нужног дела, споменуте категорије нужних наследника.¹²⁵⁰

Подсећања ради, и одредбама Чешког грађанског законика, предвиђено да ће суд по службеној дужности, одмах предузети посебне мере (*závěra pozůstalosti*), у циљу обезбеђења имања наследника или само дела имања, у случајевима када је тај део довољан за његово намирење, те да се те мере подједнако имају применити и у случају потраживања нужних наследника.¹²⁵¹

Имајући у виду примењено систематско тумачење правне норме, која одређује да нужним наследницима припада новчана противвредност нужног дела, указивање у наследноправној теорији на постојање правне празнине, стање у савременој наследноправној регулативи и судској пракси у погледу неопходности обезбеђивања потраживања нужног наследника, повериоца новчане облигације, произлази да је наше залагање у правцу обезбеђења овог потраживања оправдано и прихватљиво. Сматрамо да би било пожељно, у том правцу, следити начин на који је француски законописац нормирао ово питање, а у правцу формулације коју смо ми понудили.

Ово поготову због чињенице што је наш законописац одредбама ЗОН-а као материјалноправним прописом, учинио да нужни наследници, у систему облигационоправне природе, буду у неизвесној правној позицији, за разлику од нужних наследника у систему стварноправне природе права на нужни део, чија је правна позиција извесна. Такво стање ствари, има за директну последицу фаворизовање нужних наследника који стичу реални део заоставштине у односу на оне нужне наследнике који се намирују у новцу, за које не постоји правно утемељење и које би, такође, требало исправити материјалноправним одредбама.

¹²⁴⁹ Видети: одлуку Врховног суда BGHZ 123, 183=NJW 1993, 2876=JR 1994, 416. Наведено према: D. Leipold, наведено дело, стр. 37.

¹²⁵⁰ Наведено према: H. Koziol, R. Welsch, наведено дело, стр. 563.

¹²⁵¹ Видети: пар. 1682, ст. 2 ЧГЗ.

Г. Обезбеђивање континуитета породичноправне заштите одговарајућим инструментима наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона

1. Уводне напомене

Еволуција породичних односа и постепена трансформација породице, која долази посебно до изражаја у XXI веку, одвија се у правцу превазилажења породице као једног формалног облика, утемељене искључиво на брачној заједници и сродству, и стварању једног, новог и либералнијег породичног концепта.

Отуда, можемо дефинисати породицу као заједницу супружника или ванбрачних партнера, и деце која из тих заједница настају. Под породицом у ширем смислу, подразумевамо заједницу родитеља, деце и осталих блиских сродника, између којих постоје узајамна права и дужности.¹²⁵² Наравно под окриље савремене породице сврставају се и једнородитељске породице.¹²⁵³

Ванбрачна заједница у којој су рођена деца или без деце, и једнородитељске породице, представљају два облика породичног организовања, која чине нашу реалност. Ове две врсте породица, постоје упоредо са традиционалном и формално организованом породицом утемељеној у брачној заједници и сродству.

У прилог оваквог нашег закључка стоји званична слика нашег социјалног реалитета, приказана од стране Републичког завода за статистику, а начињена према последњем попису становништва 2011. године. Наиме, према пописној документацији овог Завода, на територији Републике Србије, имамо шест типова породица и то: брачни пар без деце, ванбрачни пар без деце, брачни пар са децом, ванбрачни пар са децом, мајка са децом и отац са децом.¹²⁵⁴

¹²⁵² Детаљније о појму породице, видети: М. Драшкић, наведено дело, стр. 43–44.

¹²⁵³ У историјској литератури, наилазимо на указивање: „Да су термини који те породичне облике прате углавном повезани са женама. Породица самохране мајке, ванбрачна мајка са децом, крња породица или непотпуна породица, неки су од прихваћених термина којима су у прошлим временима означаване породице које су чинили један родитељ, уместо оба, и деца”. Наведено према: В. Гудац Додић, *Једнородитељске породице: друштвена пракса и свакодневица током друге половине двадесетог века, Токови историје*, бр. 3/2013, Београд, стр. 210.

¹²⁵⁴ Из приказане табеле, произлазе следећи подаци: да на територији Републике Србије има укупно 2.125.772 породице од којих је: 600.724 породице које чине брачни парови без деце, 48.943 ванбрачна пара без деце, 1.040.177 породице које чине брачни парови са децом, 67.971 ванбрачни пар са децом, 291.522 породице које чине мајке са децом и 76.435 породице које чине очеви са децом. Наведено према: Република Србија, Републички завод за статистику, *Породице према типу и броју чланова, по насељима*. Подаци су у електронском формату, доступни на интернет адреси: <https://www.stat.gov.rs/sr->

Анализирајући одредбе ЗОН-а, које уређују интестатско и императивно наслеђивање, закључујемо да су крвно сродство, грађанско сродство и брачна веза са оставиоцем, једине правно релевантне чињенице, које имају одлучујући утицај на конструкцију законских и нужних наследних редова.¹²⁵⁵ Српски законописац, ванбрачној заједници са оставиоцем и чињеници издржавања не придаје значај правно релевантних чињеница.

Имајући у виду овакво стање ствари, као и чињеницу да у процесу доношења наследноправних регула, српски законодавац, није креирао ниједан облик наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, помоћу којег би, рецимо, ванбрачни партнер оставиоца, мајка будућег наследника, очух, маћеха, пасторак и пасторка, као и лица која је оставилац *de facto* издржавао, могли да остваре *a minima* средства из заоставштине, произлази да ће сви наведени субјекти у случају смрти даваоца издржавања, бити препуштени случају, улици, сами себи и држави.

Полазећи од оваквог стања ствари, у наставку нашег излагања, дефинисаћемо посебну заштиту породице с аспекта ратификованих међународних докумената и Устава Републике Србије. Затим, настојаћемо да нашем законописцу укажемо на неопходност и оправданост уређивања наследноправног положаја ванбрачног партнера оставиоца, маћехе и очуха, пасторке и пасторка, мајке будућег наследника, разведеног супружника и ванбрачног партнера из ванбрачне заједнице која је престала да постоји и свих оних лица која су била *de facto* издржавана од стране оставиоца, одговарајућим наследноправним инструментима, а ради обезбеђивања континуитета у њиховој породичноправној заштити.

а. Дефиниција посебне заштите породице с аспекта ратификованих међународних докумената, Устава Републике Србије и Породичног закона Републике Србије

Говорећи о значају нашег истраживања, на почетку рада, указали смо да је Република Србија једна од земаља потписница Универзалне декларације о људским правима. Овим, на међународном плану, јако значајним међународним документом

Latn/oblasti/popis/popis-2011/popisni-podaci-eksel-tabele. Приступ остварен, дана: 13. фебруара 2020. године.

¹²⁵⁵ Видети: чл. 8 и чл. 39 ЗОН.

нормирано је право на једнакост пред законом.¹²⁵⁶ Поред права на једнакост, одредбама Декларације нормирана је и посебна заштита породице. Према слову овог међународног документа, „породица је природна и основна ћелија друштва, која има права на заштиту државе и друштва”.¹²⁵⁷ „Мајке и деца, имају право на нарочито старање и помоћ. Сва деца рођена у браку или ван њега, уживају једнаку социјалну заштиту”.¹²⁵⁸

Европском конвенцијом о људским правима и основним слободама, предвиђено је да „свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке”.¹²⁵⁹

Одредбама Ревидиране европске социјалне повеље, нормирано је право породице на социјалну, правну и економску заштиту, као и право становања.¹²⁶⁰

Уставом Републике Србије, ванбрачна заједница изједначена је са браком у складу са законом.¹²⁶¹ Према слову Устава, право на посебну заштиту уживају породица, мајка, самохрани родитељ и дете, у складу са законом.¹²⁶² Када је реч о правима мајке, српски уставотворац посебном одредбом стипулише да се „мајци пружа посебна подршка и заштита пре и после порађаја”.¹²⁶³ Такође, посебна заштита гарантује се деци о којој се родитељи не старају и деци која су ометена у психофизичком развоју.¹²⁶⁴

Одредбама Породичног закона Републике Србије, стипулисано је да „породица ужива посебну заштиту државе”, те да „свако има право на поштовање свог породичног живота”.¹²⁶⁵

¹²⁵⁶ Видети: чл. 7 Декларације.

¹²⁵⁷ Видети: чл. 16, ст. 3 Декларације.

¹²⁵⁸ Видети: чл. 25, ст. 2 Декларације.

¹²⁵⁹ Видети: чл. 8 ст. 1 Закона о ратификацији конвенције за заштиту људских права и основних слобода измењене у складу са протоколом број 11, протокола уз конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, протокола број 4 уз конвенцију за заштиту људских права и основних слобода којим се обезбеђују извесна права и слободе који нису укључени у конвенцију и први протокол уз њу, протокола број 6 уз конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне, протокола број 7 уз конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, протокола број 12 уз конвенцију за заштиту људских права и основних слобода и протокола број 13 уз конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне у свим околностима, „Службени лист СЦГ – Међународни уговори”, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 испр. – и „Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори”, бр. 12/2010 и 10/2015.

¹²⁶⁰ Видети: чл. 16 и чл. 31 РЕСП.

¹²⁶¹ Видети: чл. 62, ст. 5 Устава Републике Србије.

¹²⁶² Видети: чл. 66, ст. 1 Устава Републике Србије.

¹²⁶³ Видети: чл. 66, ст. 2 Устава Републике Србије.

¹²⁶⁴ Видети: чл. 66, ст. 3 Устава Републике Србије.

¹²⁶⁵ Видети: чл. 2 ПЗ.

Анализирајући одредбе Декларације, Европске конвенције, Ревидиране европске социјалне повеље и Устава Републике Србије, произлази да породица, мајке, деца уопште, те деца о којој се родитељи не старају и која су ометена у психофизиком развоју, уживају посебну заштиту, у складу са законом.

Случајно или намерно, српски законодаписац, како смо видели у оквирима наследноправне регулативе, није извршио имплементацију, ратификованим међународним документима и Уставом Републике Србије, прокламовану посебну заштиту, породице, мајке пре и после порађаја, деце о којој се родитељи не старају и деца ометене у психофизичком развоју. Изван правозаштитне мисије српског законодапца, када је у питању наследноправна материја, остали су и ванбрачни партнер оставиоца, разведени брачни друг и ванбрачни партнер из ванбрачне заједнице која је престала да постоји.

Да ли је овакво стање ствари, случај, намера, добра воља, пропуштање или просто ствар избора и опредељења српског законодапца, оно је према нашем схватању, неодрживо у будућности, имајући у виду да се њиме урушавају ратификованим међународним документом и Уставом Републике Србије прокламоване вредности.

б. Аргументи за и против признавања појединих наследноправних овлашћења ванбрачном партнеру оставиоца

1. Уопштено о ванбрачној заједници у домаћем законодавству и домаћој наследноправној теорији

Уставом Републике Србије, предвиђено је да се „ванбрачна заједница изједначава са браком, у складу са законом”.¹²⁶⁶

Одредбама Породичног закона Републике Србије, нормирана је ванбрачна заједница. Према слову Закона, „ванбрачна заједница је трајна заједница живота жене и мушкарца, између којих нема брачних сметњи (ванбрачни партнери)”.¹²⁶⁷ Уређујући питање њихових права и дужности, српски законодаписац предвиђа, да „ванбрачни партнери имају права и дужности супружника под условима одређеним законом”.¹²⁶⁸

Када је реч о праву и дужности издржавања између ванбрачних партнера, српски законодавац стипулише, да „ванбрачни партнер, који нема довољно средстава за

¹²⁶⁶ Видети: чл. 62, ст. 5 Устава Републике Србије.

¹²⁶⁷ Видети: чл. 4, ст. 1 ПЗ.

¹²⁶⁸ Видети: чл. 4, ст. 2 ПЗ.

издржавање, а неспособан је за рад или је незапослен, има право на издржавање од другог ванбрачног партнера сразмерно његовим могућностима. На издржавање ванбрачног партнера сходно се примењују одредбе овог закона о издржавању супружника”.¹²⁶⁹ Када је реч о имовинским односима ванбрачних партнера, српски законописац је, такође, изричит да ће се на ове односе, аналогно примењивати одредбе ПЗ-а којима се регулишу имовински односи између супружника.¹²⁷⁰

Под претпоставком, да се један од ванбрачних партнера упокоји, његов вабрачни партнер, неће имати право да наследи његову заоставштину, имајући у виду да ванбрачна заједница није правно релевантна чињеница, која може имати одлучујући утицај на конструкцију законског и нужног наследног реда. Стање ствари постаје још и алармантно, уколико је ванбрачни партнер оставиоца лице које нема довољно средстава за издржавање и неспособно је за рад, будући да ни под велом издржавања, неће моћи да оствари какво право из заоставштине. Судаћи према одредбама Нацрта које уређују законско и императивно наслеђивање, овакво стање ствари нас очекује и у будућности.¹²⁷¹

Чињеница да је српски законописац нормирао ванбрачну заједницу и највећим делом изједначио у њеним породичноправним дејствима са брачном заједницом, а да потом није уследила измена ЗОН-а, у правцу да до изједначавања ванбрачних партнера са брачним партнерима, дође и на плану наслеђивања, била је повод, да се посленици правне мисли, изјасне у правцу да је неопходно, и овој категорији субјеката признати иста наследна права као и брачном другу оставиоца,¹²⁷² али и у правцу да „при важећој концепцији ванбрачне заједнице, она у нашем праву не би требало да стекне својство чињенице која би представљала основ позивања на наслеђе”,¹²⁷³ те да признавању наследних права ванбрачних партнера треба да претходи измена породичне регулативе у правцу, регистровања ванбрачних заједница.¹²⁷⁴

Уважавајући аргументацију свих аутора, те прихватајући оваква виђења као исправна, ипак, би ваљало указати да дајемо предност мишљењу у прилог признања права наслеђа ванбрачном партнеру, те да се придружимо истом, будући да за овакво

¹²⁶⁹ Видети: чл. 152 ПЗ.

¹²⁷⁰ Видети: чл. 191, ст. 2 ПЗ.

¹²⁷¹ Видети: чл. 2602 и чл. 2633 Нацрта.

¹²⁷² У том правцу, видети: N. Stojanović, N. Krstić, наведено дело, стр. 218.

¹²⁷³ Наведено према: J. Видић, Ванбрачни партнер као законски наследник у савременим правима Европе, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 68/2014, стр. 421.

¹²⁷⁴ Наведено према: D. Randelović, I. Šolaja, Vanbračne zajednice u propisima bivše SFRJ, *Godišnjak fakulteta pravnih nauka u Banja Luci*, br. 9/2019, стр. 223.

залагање проналазимо дубоко утемељење у праву на породични живот, уставноправној регулативи, упоредноправној регулативи, те моралним и друштвеним кодексом, владајућим на нашим просторима.

2. Ванбрачна заједница у светлу права на поштовање породичног живота

Ванбрачна заједница, као *de facto* однос, који постоји између жене и мушкарца, по правилу, има сва обележја брака, осим форме. Неформалан живот мушкарца и жене, који су изродили потомство, или нису изродили потомство, који живе дуги низ година заједно у међусобној слози, помажући један другог и пружајући један другоме безусловну подршку, код којих је постојала озбиљна намера да одржавају такву врсту заједнице, подведена је од стране Европског суда за људска права под окриље права на породични живот из чл. 8 Европске конвенције.

Становиште иза којег Европски суд за људска права, стоји, својом чврстом аргументацијом, и које се примењује у случајевима када треба одлучивати о правима ванбрачних партнера, упућује на то да не сме постојати дилема по питању да ли субјекти међу којима постоје *de facto* породични односи, уживају заштиту, сходно чл. 8 Европске конвенције.

Наиме, правни стандард „породични живот” у пракси овога Суда, тумачи се у правцу да породични живот не подразумева само породицу која је настала закључењем брака, већ породични живот укључује и неформалне (*de facto*) породичне односе, који постоје између жене и мушкарца, који, по правилу, подразумевају заједнички живот мушкарца и жене, али који однос се може доказивати и другим елементима, који говоре о озбиљности и постојаности таквог односа.

У Пресуди *Keegan v Ireland*, Европски суд за људска права закључује да је између мајке детета и оца постојао породични живот, у смислу чл. 8 Европске конвенције, будући да су мајка детета и отац скоро две године живели заједно, да је трудноћа била планирана, те да је пар планирао венчање, на основу чега је утврђено да постоји и породични живот између детета и његовог оца.¹²⁷⁵

¹²⁷⁵ Видети: *Case Keegan v. Ireland, Application no. 16969/90, Judgment, Strasbourg, 26 May 1994*. Пресуда Кеган против Ирске, доступна је на интернет адреси: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57881"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Приступ остварен, дана: 17. фебруара 2020. године.

У случају *Kroon and others v Netherlands*,¹²⁷⁶ постојање породичног живота доказано је тиме што су госпођа Крон и господин Зерооуку (Mrs Kroon and Mr Zerrouk), почев од 1987. године, изродили четворо деце. Од каквог су значаја, истинска повезаност и дружење међу члановима породице, можемо заључити и из становишта суда, израженог у пресуди *Olsson v Sweden*,¹²⁷⁷ у којој суд истиче да основу породичног живота чине дружења родитеља и деце и тренуци уживања.

С друге стране, ваља указати на јасно становиште Европског суда за људска права, да само постојање биолошке везе, крвног сродства, без истинске повезаности, посвећености, бриге, заједнички проведеног времена, сама по себи неће уживати заштиту из чл. 8 Европске конвенције.¹²⁷⁸

Судећи према становишту Европског суда за људска права, спецификум породичног живота чине социјалне везе које постоје међу члановима једне породице. Породични живот не подразумева само постојање брачне заједнице, без свих елемената који чине суштину породичног живота. О породичном животу, не можемо говорити и само на основу постојања биолошке везе, родитељства, уколико нема и свих оних елемената на основу којих можемо закључити да међу члановима породице постоји и стварна повезаност, која карактерише породицу и чини је суштинском категоријом. Судећи према судској пракси Европског суда за људска права, социјални односи који се манифестују у заједничком животу, без закључења брака, из којих су се родила деца, који су одржавани дуже време, те који се темеље на другим елементима из којих несумњиво прилази озбиљност и чврстина таквог односа, представљају породични живот, у смислу чл. 8 Европске конвенције.

Уколико наследноправну регулативу Републике Србије, тумачимо с аспекта права, на породични живот из чл. 8 Европске конвенције, долазимо до закључка да одредбе, којима је уређено законско и нужно наслеђивање, не омогућавају остваривање континуитета у породичноправној заштити ванбрачног партнера оставиоца. Ово, иако се ванбрачна заједница, у којој су рођена деца, која је трајала дуже време и која има

¹²⁷⁶ Видети: *Case Kroon and Others v. Netherlands, application no. 18535/91, Judgment, Strasbourg, 27 October 1994*. Пресуда Крон и други против Холандије, доступна је на интернет адреси: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57904"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Приступ остварен, дана: 16. фебруара 2020. године.

¹²⁷⁷ Видети: *Case of Olsson v. Sweden, application no. 10465/83, Judgment, Strasbourg, 24 March 1988*. Пресуда Олсон против Шведске, доступна је на интернет адреси: <https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/10/Olsson-Sweden-1988.pdf>. Приступ остварен, дана: 16. фебруара 2020. године.

¹²⁷⁸ Видети: *Case Yousef v. Netherlands, application No.33711/96, Judgment, Strasbourg, 5 November 2002*. Пресуда Јусуф против Холандије, у електронском формату доступна је на интернет адреси: <https://www.legal-tools.org/doc/eed1a6/pdf/>. Приступ остварен, дана: 16. фебруара 2020. године.

друге елементе на основу којих можемо закључити да је у питању једна трајна и озбиљна животна заједница, сврстава под окриље породичног живота.

Такво стање ствари упућује на то да се ускраћивањем наследних права ванбрачном партнеру оставиоца, на један индиректан начин, нарушава право на поштовање породичног живота, имајући у виду чињеницу да наследноправни односи у пракси Европског суда за људска права представљају један значајан сегмент породичног живота.

У прилог нашем залагању, да је у Републици Србији, неопходна измена наследноправне регулативе, у правцу да се и ванбрачном партнеру оставиоца признају наследна права идентична правима, која имају брачни другови, говори Уставом Републике Србије прокламована једнакост ванбрачних заједница са брачним заједницама, у складу са законом.¹²⁷⁹ Такође, сматрамо да Уставом Републике Србије прокламовано јединство правног поретка,¹²⁸⁰ заповеда, поступање српског законописаца у правцу усклађивања одредаба ЗОН-а, које уређују круг законских и нужних наследника са одредбом чл. 62, ст. 5 Устава Републике Србије.

3. О наследноправним овлашћењима ванбрачних партнера у појединим савременим европским правним системима

Када је реч о признавању наследног права ванбрачном партнеру, мишљења смо да, поред тога што српски законописац за такав један нормативи захват несумњиво има основа у чл. 8 Европске конвенције и у уставноправном оквиру Републике Србије, аргумент више који говори, у прилог томе представљају и савремене упоредноправне тенденције, евидентне у наследноправним системима земаља бивше СФРЈ, али и у наследноправним системима других европских држава.

У наследном праву Словеније, ванбрачни другови, који живе у ванбрачној заједници дуже време, имају исти наследноправни положај као и супружници.¹²⁸¹

Нормирајући законске наследне редове, хрватски законописац стипулише, да на основу закона оставиоца наслеђују његов ванбрачни партнер који је у праву наслеђивања изједначен са брачним партнером. Ванбрачном заједницом, у смислу овог закона, сматра се животна заједница неудате жене и неожењеног мушкарца, која је

¹²⁷⁹ Видети: чл. 62, ст. 5 Устава Републике Србије.

¹²⁸⁰ Видети: чл. 194 Устава Републике Србије.

¹²⁸¹ Видети: чл. 4. а ЗОНРСЛ.

трајала дуже време, а престала оставиоцевом смрћу, под условом да су биле испуњене претпоставке које се захтевају за пуноважност брака.¹²⁸²

Законом о наслеђивању Федерације Босне и Херцеговине, предвиђено је да оставиоца наслеђује и његов ванбрачни друг, који је у праву наслеђивања изједначен са брачним. Ванбрачном заједницом, у смислу овог закона, сматра се заједница живота жене и мушкарца, у складу са одредбама овог закона који уређује породичне односе, а која је престала оставиоцевом смрћу.¹²⁸³

Црногорски законописац, такође, нормира право наслеђивања у корист ванбрачних партнера. Под ванбрачном заједницом, црногорски нормотворац подразумева заједницу живота жене и мушкарца, која је трајала дуже времена и у којој није било сметњи за закључење пуноважног брака, а која је престала смрћу оставиоца.¹²⁸⁴

Када је реч о наследноправним системима потеклим са простора бивше СФРЈ, ваља споменути да насупрот решењима словеначког, хрватског, босанско-херцеговачког и црногорског законописца, поред српског законописца, нити македонски,¹²⁸⁵ нити законописац у Републици Српској нису предвидели да ванбрачни партнери оставиоца имају наследна права, једнака наследним правима брачних другова.

Такође, значајно је указати да су по питању услова за остваривање наследних права од стране ванбрачних партнера, решења словеначког, хрватског, босанско-херцеговачког и црногорског законописца идентична, будући, да ниједан од споменутих законодаваца не инсистира на регистрацији ванбрачне заједнице, као услову за остваривање наследних права.

Ако анализирамо наведена решења, с аспекта тумачења права на поштовање породичног живота у пракси Европског суда за људска права, у чијој пракси регистрација ванбрачне заједнице, такође, није *conditione sine qua non* за уживање права на поштовање породичног живота, стичемо утисак да су споменути законописци са простора бивше СФРЈ, креирали решења која заслужују респект. Ово, јер се њима доприноси очувању спецификама ванбрачне заједнице, као заједнице жене и мушкарца, која је утемељена не у форми, већ у инстинској привржености, заједничкој деци,

¹²⁸² Видети: чл. 8, ст. 2 ЗОНРХ.

¹²⁸³ Видети: чл. 9 ЗОНФБИХ.

¹²⁸⁴ Видети: чл. 9, ст. 1 и ст. 2 ЗОНРЦГ.

¹²⁸⁵ У наследноправној теорији Македоније, изражено је залагање да се наследна права требају признати и ванбрачним партнерима, уз испуњење додатних услова које законописац треба да предвиди. Детаљније, видети: Љ. Спиrowик Трпеновска, Д. Мицковиќ, А. Ристов, *Наследното право во Република Македонија*, Скопје, 2010, стр. 79–80.

подршци, помагању, старању и међусобном издржавању. Наравно, то су карактеристике које ванбрачну заједницу чине специфичним и препознатљивим институционалним оквиром и прихватљивом друштвеном категоријом.

За разлику од овакве регулативе наследних права ванбрачних партнера у наследноправним системима који потичу са простора бивше СФРЈ, на другој страни, својом регулативом овога питања издваја се решење француског законодавца, према коме ванбрачни партнери, различитог и истог пола који су закључили грађански споразум о партнерству,¹²⁸⁶ а који живе као пар у заједници, коју карактерише стабилност и континуитет,¹²⁸⁷ имају право на привремено становање, али немају право узајамног наслеђивања.¹²⁸⁸

Аустријски законодаписац, обезбеђује континуитет у породичноправној заштити ванбрачном партнеру оставиоца, гарантујући му право становања и право на предмете домаћинства. Ванбрачни партнер оставиоца ужива ово право ако је са оставиоцем живео у заједничком домаћинству најмање три године до његове смрти, под условом да оставилац није био у браку или регистрованом партнерству.¹²⁸⁹ Такође, ванбрачни партнер оставиоца има и право на наслеђивања, уколико испуњава услове прописане одредбама АГЗ-а.¹²⁹⁰ Право законског¹²⁹¹ и нужног наслеђивања,¹²⁹² такође припада оставиоцевом партнеру различитог или истог пола из регистроване партнерске заједнице.

У наследном праву немачке, ванбрачни партнери истог пола из регистроване партнерске заједнице, као и партнери истог пола који су закључили брак, уживају право на предмете домаћинства, право законског и нужног наслеђивања.¹²⁹³

У наследном праву Руске Федерације, ванбрачна заједница, није правно релевантна чињеница која може извршити одлучујући утицај на конструкцију законског наследног реда. Међутим, имајући у виду да је у овом наследноправном

¹²⁸⁶ Према одредбама чл. 515-1 ФГЗ-а, пакт о грађанској солидарности представља уговор који закључују две пунолетне особе различитог или истог пола, којим организују свој заједнички живот. Указујемо да је у Француској 1. новембра 2007. године ступио на снагу Закон о грађанском партнерству PACS, на основу којег ванбрачни партнери различитог и истог пола, уређују своју заједницу закључењем грађанског пакта. Детаљније, видети: L. Ruggeri, I. Kunda, S. Winkler, наведено дело, стр. 242–243.

¹²⁸⁷ Према одредбама чл. 515-8 ФГЗ-а, ванбрачна заједница је *de facto* заједница, коју карактерише заједнички живот, стабилност и континуитет између двоје људи, различитог или истог пола.

¹²⁸⁸ Видети: чл. 763 ФГЗ.

¹²⁸⁹ Видети: пар. 745 АГЗ.

¹²⁹⁰ Видети: пар. 748, ст. 1 АГЗ.

¹²⁹¹ Видети: пар. 744, ст. 1 и пар. 732–734 АГЗ.

¹²⁹² Видети: пар. 757 АГЗ.

¹²⁹³ Видети: пар. 1, ст. 1, тач. 1 и пар. 10 Закона о регистрованом животном партнерству Немачке, пар. 1353 НГЗ, пар. 1932 и пар. 2303 НГЗ.

систему прихваћено да сва лица, независно да ли су у сродству са оставиоцем, а која је оставилац фактички издржавао, најмање годину дана до своје смрти, имају право на законско и нужно наслеђивање,¹²⁹⁴ произлази да се и ванбрачни партнер оставиоца, под велом издржавања, може позвати на наслеђивање и стећи законом припадајући део заоставштине, на шта несумњиво упућује судска пракса судова Руске Федерације.¹²⁹⁵

4. Признавање наследноправних овлашћења ванбрачним партнерима из *de facto* ванбрачних заједница – акт приближавања социјалном реалитету

Нормирањем да ће ванбрачна заједница онако како је регулисана у оквиру породичноправне регулативе, производи наследноправна дејства, према нашем мишљењу, неће имати за последицу урушавање институције брака, нити ће умањити његов значај, будући да су, по правилу, закључење брака и његов опстанак у будућности, у директној повезаности са поимањем брака.

Највероватније је да ће парови који схватају закључење брака, као почетак једне нове етапе у животу, која се заснива на љубави, привржености, подршци и визији заједничке будућности, у којој обитава Бог, приступити закључењу брака као Свете тајне¹²⁹⁶ и брака као грађанског партнерства. Други, којима такав формални чин није потребан, наставиће да живе према својим устаљеним правилима заједничког функционисања.

У условима садашњег и долазећег времена, присутни су трендови који муњевитом брзином запоседају наше младе, услед чега постепено долази до ишчезавања општих и традиционалних друштвених вредности, које се огледају у слабљењу морала, заборављању да се укаже поштовање и пажња, приступању браку без истинског његовог поимања.

Зато смо мишљења да институцију брака или институцију „брака у кризи“¹²⁹⁷ од пропадања неће спасити, отпор нашег законописца да ванбрачним партнерима призна

¹²⁹⁴ Видети: чл. 1148, ст. 2 и чл. 1149 ГКРФ.

¹²⁹⁵ Видети: Решение Канашская районного суда Чувашской Республики, № 2–216/2017. Текст Решења у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://sudact.ru/regular/doc/xOiL390n1eHs>. Приступ остварен, дана: 23. јула 2019. године.

¹²⁹⁶ Пар. 1 Брачних правила српске православне цркве предвиђа: „Православни брак је света тајна по којој се два лица разнога пола, на начин прописан Црквом (пар. 2), везују доживотном духовном и телесном везом, ради потпуне животне заједнице и рађања и васпитања деце“. Наведено према: *Брачна правила српске православне цркве*, Друго допуњено и исправљено издање Светог Архијерејског синода, Београд, 1994.

¹²⁹⁷ Према подацима Републичког завода за статистику у 2018. години, разведено је укупно 9.995 бракова, што је 7,9% више него 2017. године, док је број укупно закључених бракова у 2018. години

узајамна наследна права. За тако нешто, потребан је један много већи друштвени и државни ангажман, у правцу прокламовања правих друштвених вредности и стварању услова за здраворазумско и продуктивно размишљање младих. У таквом једном подухвату, приоритет треба дати учењу трпељивости, праштању, жртвовању и повратку нашој православној вери и Светој тајни брака, као Божјој, једино истинској и суштинској институцији.

Оправадање за непризнавање наследних права ванбрачним партнерима, не можемо пронаћи у чињеници да овом облику заједничког живота мушкарца и жене недостаје форма. Како смо посведочили, одлукама Европског суда за људска права, *de facto*, породични односи могу се доказивати и другим чињеницама. С обзиром на то, сматрамо да је довољно да наш законописац предвиди решење којим ће одредити да ће ванбрачни партнер оставиоца из ванбрачне заједнице, уређене на начин предвиђен одредбама Породичног закона Републике Србије, имати наследноправна овлашћења једнака овлашћењима која имају брачни другови.

Наш законописац може прописати и додатне критеријуме, на основу којих ће се закључивати о озбиљности и чврстости тог односа, а за које се отворено залаже Слободан Сворцан,¹²⁹⁸ с тим што прописивање таквих критеријума за доказивање једног неформалног породичног односа, како смо посведочили у пређашњим редовима, није нужно.

С друге стране, прописивање да и ванбрачни партнери оставиоца имају наследна права, једнака правима која имају супружници, највероватније ће и подстаћи ванбрачне парове на вођење неке своје интерне евиденције и прикупљање доказа, за случај да је неопходно касније доказивати постојање ванбрачне заједнице.

Такође, ванбрачне заједнице нису никакве скривене и невидљиве друштвене организације. По правилу, ванбрачни партнери функционишу као супружници, имају своје послове, своје колеге, пријатеље, места која посећују, место становања, комшилук, једном речју, довољан број субјеката који су, по правилу, добро обавештени и имају довољно информација о нечијем породичном односу о коме могу на веродостојан начин посведочити.

порастао за 0,8% у односу на 2017. годину. Подаци су у електронском формату, доступни на интернет адреси: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/20190628-zakljuceni-i-razvedeni-brakovi-2018/>.

¹²⁹⁸ Видети: С. Сворцан, Наследна права ванбрачног партнера, *Зборник радова „Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије”*, Ниш, 2016, Правни факултет, стр. 86–87.

Уколико се наш законописац, у ближој или даљој будућности, определи за признавање наследних права и ванбрачном партнеру оставиоца, судовима од велике помоћи, приликом одлучивања о наследним правима ванбрачних партнера, у случајевима када постоји спор о постојању таквог правног односа, могу бити следеће чињенице: колико времена ванбрачни партнери живе у заједници, подразумева се да је ванбрачна заједница престала смрћу; да ли и на који начин су ванбрачни партнери проводили заједничко време; да ли су одлазили на годишњи одмор заједно; да ли је постојало међусобно издржавање; да ли су међусобно пружали помоћ и подршку у случају болести; да ли су међусобно учествовали у трошковима лечења; да ли је ванбрачни партнер сносио погребне трошкове; да ли је обезбедио гробно место; да ли имају заједничке деце; уколико имају децу која нису заједничка, где живе њихова деца; да ли су можда у другом граду или иностранству; колико често виђају своје родитеље? Према нашем мишљењу, само су неки од показатеља да ли међу одређеним лицима можемо говорити о постојању породичног односа, каква је ванбрачна заједница.

Несумњиво је да је доказивање једног таквог односа дуг и мукотрпан пут, али то не значи да такве односе у пракси не можемо доказати. Доказивање *de facto* односа различитих врста у правничкој пракси је редовна и свакодневна појава. Од доказивања постојања фактичког радног односа,¹²⁹⁹ фактичког заузећа,¹³⁰⁰ испуњења уговорних обавеза из уговора о промету непокретности који није оверен,¹³⁰¹ преко доказивања да су уговорне обавезе из уговора о доживотном издржавању заиста извршене,¹³⁰² су само неки од примера у којима судови, на основу чињеничног стања, закључују да ли међу странкама постоји одређени правни однос, да ли таквог односа нема, да ли ће одређени правни однос опстати са својим недостацима, уз испуњење прописаних услова или не, те да ли ће одређени правни посао опстати или ће бити раскинут.

Имајући у виду ратификованим међународним документима и Уставом Републике Србије прокламовану посебну заштиту породице, евидентне

¹²⁹⁹ Видети: Пресуду Врховног касационог суда Србије, Рев. 62/2015 од 9. септембра 2015. године. Пресуда је доступна на интернет адреси: <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/rev2-622015-postojanje-radnog-odnosa>. Приступ остварен, дана 18. фебруара 2020. године.

¹³⁰⁰ Видети: Пресуду Врховног касационог суда Србије, Рев. 7/2017 од 20. априла 2017. године. Пресуда је доступна на интернет адреси: <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/rev-72017-stvarno-pravo-odredivanje-naknade-za-fakticki-ekspropriisane-perokretnost>. Приступ остварен, дана: 18. фебруара 2020. године.

¹³⁰¹ Видети: Пресуду Апелационог суда у Новом Саду, Гж. 390/2014 од 16. октобра 2014. године. Пресуда је доступна на интернет адреси: <http://bilten.osns.rs/presuda/sentenca?url=konvalidacija-ugovora-promet-perokretnosti>. Приступ остварен, дана: 18. фебруара 2020. године.

¹³⁰² Видети: Решење Врховног касационог суда Србије, Рев. 1385/05 од 1. септембра 2005. године. Решење је доступно на интернет адреси: <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/rev-138505>. Приступ остварен, дана: 18. фебруара 2020. године.

упоредноправне тенденције, залагања посленика наследноправне мисли, а нарочито чињеницу да на територији Републике Србије, према подацима који датирају из 2011. године, у ванбрачним заједницама живи 236.063 лица, налажу поступање српског законописца, у правцу да и ванбрачним партнерима из ванбрачних заједница, уређених на начин дефинисан породичноправним прописима, треба да призна једнака наследноправна овлашћења, наследноправним овлашћењима која већ имају супружници.¹³⁰³

Разлог више, да се у Српском грађанском законнику, нађе овакво решење јесте и чињеница да је Република Србија, начинила један значајан корак, у правцу изједначавања права ванбрачних партнера са правима брачних партнера, у погледу остваривања права на породичну пензију, на тај начин што је донела Закон о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању Републике Србије, који је ступио на правну снагу 1. јануара 2020. године, а према коме и ванбрачни партнери из ванбрачне заједнице, на начин уређен породичним законодавством, имају право на породичну пензију, под условом да је ванбрачна заједница трајала најмање три године или да је у њој рођено заједничко дете.¹³⁰⁴

Гледано из перспективе Европског суда за људска права, те с аспекта уставноправног оквира, породичноправне регулативе и начињених измена, у правцу признавања и ванбрачним партнерима права на породичну пензију, признавање и наследних права ванбрачним партнерима из ванбрачне заједнице, која је уређена на начин предвиђен Породичним законом, не би представљало никаву правну револуцију. То би био акт усаглашавања наследноправне регулативе са ратификованим међународним документима, Уставом Републике Србије и Породичним законом. Такав нормативни захват, представљао би и акт осавремењивања наследноправних регула и чин који ће бити у складу са социјалним миљеом Републике Србије.

в. Како обезбедити интересе мајке будућег наследника из заоставштине?

Мајчинство је нарочита привилегија за жену. Поред привилегије, мајчинство подразумева и дужности, које се огледају у: савесном поступању према породу,

¹³⁰³ Према речима Олге Јовић Прлаиновић, „јасно је да законодавна политика мора бити усаглашена и континуирана и резултат свестраног разматрања, односа, стања и потреба у друштву”. Наведено према: О. Јовић–Прлаиновић, Брак и сродство у домену законског наслеђивања, *Зборник радова Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије*, Ниш, 2016, Правни факултет, стр. 103–104.

¹³⁰⁴ Видети: чл. 8, ст. 3 Закона о изменама и допунама Закона о пензијском и инвалидском осигурању, „Службени гласник РС”, бр. 86/2019.

високом степену физичког и психичког ангажовања, које одгајање потомства, по природи ствари, захтева и обезбеђењу егзистенцијалне сигурности долазећем и постојећем потомству.

Имајући у виду да је мајчинство, улога, која жене чини нарочито осетљивом категоријом, у периоду бременитости и након порађаја, српски уставотворац, посебном одредбом, предвиђа да се мајци пружа посебна подршка пре и после порађаја.¹³⁰⁵

Одредбама ПЗ-а, предвиђено је да „мајка и дете уживају посебну заштиту државе”.¹³⁰⁶ Када је у питању издржавање мајке детета, српски законописац стипулише да „мајка детета која нема довољно средстава за издржавање има право на издржавање од оца детета за време од три месеца пре порађаја и годину дана после порађаја”.¹³⁰⁷

Полазећи од садржине наведене законске конструкције, можемо закључити да је Уставом прокламована посебна заштита мајке и детета успешно имплементирана у породичноправну регулативу. Стипулишући право на издржавање мајке, која нема довољно средстава за издржавање, у периоду од три месеца пре порађаја и годину дана након порађаја, српски законописац је заштитио мајку и дете, чије се рођење очекује или је рођено, од егзистенцијалне несигурности, у периоду у коме је, по природи ствари, мајка неспособна за рад и спречена за рад, због потребе одгајања детета у првој години живота.

Остваривање права на издржавање условљено је једино чињеницом да мајка детета нема довољно средстава да сама себе издржава. Полазећи од слова закона, произлази да чињеница да ли је мајка детета у браку са оцем детета, у ванбрачној заједници, да ли је способна за рад или није, те да ли отац детета има могућности за издржавање или нема, нису правно релевантне чињенице од којих зависи успешност остваривања овога права. Сходно томе, у породичноправној теорији, указује се да право на издржавање мајке детете, „добива карактер привремене мере и привилеговане помоћи мајци која непосредно пре и након порађаја није у стању да се сама побрине за сопствено издржавање”.¹³⁰⁸

Под претпоставком да је мајка будућег наследника, испунила услове прописане породичним законодавством, који су неопходни за остваривање права на издржавање, а међувремену наступи смрт оца детета, као дужника издржавања, мајка детета ће

¹³⁰⁵ Видети: чл. 66, ст. 2 Устава Републике Србије.

¹³⁰⁶ Видети: чл. 5, ст. 2 ПЗ.

¹³⁰⁷ Видети: чл. 153, ст. 1 ПЗ.

¹³⁰⁸ Наведено према: М. Драшкић, наведено дело, стр. 382.

остати без неопходних средстава на име издржавања, будући да се дужност издржавања гаси смрћу дужника издржавања,¹³⁰⁹ а српски законописац ниједном одредбом ЗОН-а, није стипулисао да, у таквом случају, мајка детета може остварити издржавање из заоставштине дужника издржавања.

Полазећи од оваквог стања ствари, произлази да одредбама ЗОН-а, српски законописац није обезбедио континуитет у породичноправној заштити мајке будућег наследника, који је прокламован ратификованим међународним документима, Уставом Републике Србије и Породичним законом.

Питање издржавања, мајке будућег наследника, није било предмет детаљнијег разматрања у нашој наследноправној регулативи. Прва је Наташа Стојановић, која је исказала своје залагање, да питање издржавања мајке будућег наследника треба да буде уређено на сличан начин као у немачком праву.¹³¹⁰ Судећи према стању у домаћој правној теорији, други теоретичара, нису разматрали питање остваривања каквих права из заоставштине оставиоца, дужника издржавања од стране мајке будућег наследника.

Утолико сматрамо, преко потребним, да српском законописцу, научној и стручној јавности укажемо на неопходност уређивања овог правног питања на начин како је већ предложено у теорији, јер сматрамо да се истом може приписати епитет утемељености, савремености, правичности, а такође и епитет реалности, ако овакво залагање посматрамо с аспекта нашег социјалног реалитета.

Чињенице је да се Декларацијом, наглашава да мајка и деца имају права на нарочиту помоћ и старање,¹³¹¹ као и да је зачеће и рођење детета једна значајна чињеница, у низу чињеница, коју, по правилу, Европски суд за људска права, цени приликом утврђивања да ли међу одређеним лицима постоји породични живот, у смислу чл. 8 Европске конвенције или не постоји.¹³¹² Такође, Уставом Републике Србије¹³¹³ и Породичним законом, прокламована је посебна заштита мајке пре и после

¹³⁰⁹ Видети: чл. 167, ст. 1, тач. 2 ПЗ.

¹³¹⁰ Видети: Н. Стојановић, Осврт на поједина решења садржана у Породичном закону и Закону о наслеђивању Републике Србије, *Зборник радова „Новине у породичном законодавству“*, Ниш, Правни факултет, 2006, стр. 15.

¹³¹¹ Видети: чл. 25, ст. 2 Декларације.

¹³¹² Видети: *Case Keegan v. Ireland, Application no. 16969/90, Judgment, Strasbourg, 26 May 1994*. Пресуда Кеган против Ирске, доступна је на интернет адреси: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57881"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Приступ остварен, дана: 17. фебруара 2020. године; У том правцу, видети и: *Case of Lebbink v Netherlands, Application no. 45582/99, Judgment, Strasbourg, 1 June 2004*. Случај Лебинк против Холандије, на адреси: http://www.rechtsveven.info/Content/Menneskerett/CaseLaw/Judgments/99_045582.html. Приступ остварен, дана: 20. фебруара 2020. године.

¹³¹³ Видети: чл. 66, ст. 2 Устава Републике Србије.

порађаја.¹³¹⁴ Отуда произлази да наше залагање које је учињено у правцу да треба обезбедити егзистенцијану сигурност мајке будућег наследника, издржавањем из заоставштине оставиоца, дужника издржавања, има чврсто утемељење у хијерархијском устројству правних аката Републике Србије.¹³¹⁵

Полазећи од тога, да се ми у раду залажемо за конституисањем права на издржавање из заоставштине у корист мајке будућег наследника, под условима предвиђеним породичним законодавством, ваља указати да поред чврстог утемељења које проналазимо у међународним документима и домаћем законодавству, у прилог оправданости нашег залагања, говоре и савремене упоредноправне тенденције у регулисању овог питања.

Мишљења смо да као добар угледни пример у поступку нормирања права на издржавање мајке будућег наследника из заоставштине, српском законописцу може послужити регулатива установе издржавања мајке будућег наследника из заоставштине која је проистекла из пера немачког законописца.

Најпре, ваља указати да је немачки нормотворац право на издржавање мајке будућег наследника учинио независним од смрти дужника издржавања, на тај начин што је прво, у оквирима породичног законодавства, предвидео право мајке будућег наследника на издржавање у периоду од шест недеља, пре порађаја, и осам недеља, након порађаја. Такође, у оквиру истог параграфа, стипулисано је да, мајка има право на издржавање до три године, након рођења детета, уколико није у могућности да сама себе издржава, при чему тај рок може бити продужен из оправданих разлога, а ради заштите најбољег интереса детета.¹³¹⁶ За разлику од српског законописца, који је нормирао да се дужност издржавања гаси смрћу дужника издржавања, немачки законописац је предвидео сасвим другачије решење, нормирајући да се дужност издржавања не гаси смрћу оца, дужника издржавања, већ прелази на његове наследнике.¹³¹⁷

Поред тога што је заштитио интересе мајке будућег наследника у оквирима породичноправне регулативе, немачки законописац је и у оквирима наследноправне регулативе, предвидео да мајци будућег наследника припада право на издржавање из заоставштине до порађаја.¹³¹⁸

¹³¹⁴ Видети: чл. 5, ст. 2 ПЗ.

¹³¹⁵ Видети: чл. 194 Устава Републике Србије.

¹³¹⁶ Видети: пар. 1615 л, ст. 1 и ст. 2 НГЗ.

¹³¹⁷ Видети: пар. 1615 л, ст. 3 НГЗ.

¹³¹⁸ Видети: пар. 1963 НГЗ.

Посебан респект, заслужује опредељење немачког законописца да право на издржавање мајке будућег наследника из заоставштине, сврста под окриље наследноправних обавеза из пар. 1967 НГЗ-а.¹³¹⁹ Имајући у виду нормативу пар. 1967 НГЗ-а, произлази да ће за издржавање мајке будућег наследника одговорити наследници до висине примљеног из заоставштине, те да ће право на издржавања мајке будућег наследника, као и потраживања осталих поверилаца бити намирено пре нужних наследника и испорукопримаца.¹³²⁰

У прилог чињеници да би нормирањем права мајке будућег наследника на издржавање из заоставштине, наследноправна регулатива у Републици Србији била обogaћена једном савременом правном нормом, говори и регулатива овог питања у чешком наследном праву.

Подсећања ради, мајка будућег наследника има права на издржавање из заоставштине у трајању од шест недеља након порађаја.¹³²¹ Када је у питању намирење потраживања мајке детета из заоставштине, чешки законописац предвиђа да ће се мајка и нужни наследник, лишен права на нужни део, истовремено намиривати из заоставштине. Међутим, у случају када актива заоставштине није довољна за њихово потпуно намирење, приоритет у намирењу имају нужни наследници, лишени права на нужни део.¹³²² Овакав редослед у намирењу јесте последица различите правне квалификације ова два права. Право нужног наследника на издржавање из заоставштине, квалификовано је као нужно издржавање (*právo na nutnou výživu*), док је право мајке детета на издржавање из заоставштине, квалификовано као пристојно издржавање (*právo na slušnou výživu*).

Поред примера из упоредноправне регулативе, који говоре у прилог да би признавањем права на издржавање из заоставштине мајци будућег наследника, наша наследноправна регулатива била осавремењена, мишљења смо да би се такав један потез нашег законописца, могао окарактерисати и као чин приближавања наследноправне регулативе нашем социјалном миљеу.

Како смо указали у пређашњим редовима, према подацима који датирају из 2011. године, када је начињен последњи попис становништва, на територији Републике

¹³¹⁹ Видети: пар. 1967 НГЗ.

¹³²⁰ Детаљније видети: W. Brandt, D. Rojahn, наведено дело, стр. 123.

¹³²¹ Видети: пар. 1666, ст. 1 ЧГЗ.

¹³²² Видети: пар. 1666, ст. 3 ЧГЗ.

Србије било је 291.522 породице, које чине само мајке са децом.¹³²³ Ако пођемо од података да је „годишњи број рођених ван брака од 1981. године до 2000. године, повећан са 9,9% на 16, 3%, што је укупно за 65%”,¹³²⁴ те да су „у Србији у 2009. години међу женама које су родиле ванбрачну децу, најбројније биле незапослене жене 38,2%, као и жене које су имале статус издржаваног лица 32,8 %”,¹³²⁵ стичемо утисак да би наследноправна регула, према којој се мајци будућег наследника гарантује право на издржавање из заоставштине, била једна врста интервентног права за случај смрти дужника издржавања, а које би било од нарочитог значаја управо за жене које су ванбрачно зачеле и родиле, које су незапослене и издржаване.

Мишљења, да нашем залагању има места и с аспекта акционе политике коју Република Србија води, у циљу подстицања рађања, будући да би нормирање права на издржавање из заоставштине оставиоца, дужника издржавања, чинило још једну у низу мера, које би представљале једну врсту гаранције егзистенцијалне сигурности мајке која је зачала, као и мајке и новорођенчета у првој години живота. Такође, таквим потезом српског законописца, терет обезбеђења мајке будућег наследника, за прво време, био би обезбеђен у оквирима приватноправне сфере, те не би дошло до директног преваљивања терета егзистенцијалног збрињавања мајке будућег наследника, по смрти оставиоца, дружника издржавања, на државу и крајње пореске обвезнике.

Када је реч о намирењу потраживања мајке будућег наследника, сматрамо да у поступку нормирања овог питања, законописац мора водити рачуна о томе да је основна функција установе наслеђивања, превазилажење кризе која настаје у правним односима смрћу једног лица и заштита интереса поверилаца, с једне стране, као и то да је основна функција издржавања мајке будућег наследника из заоставштине, њено егзистенцијално збрињавање у периоду бременитости и годину дана након порађаја, с друге стране.

Не одступајући од наведених функција, и залажући се за њихово очување, мишљења смо да би најправичније по интересе поверилаца оставиоца и мајке будућег наследника, било решење, да се право мајке будућег наследника на издржавање треба

¹³²³ Видети: Република Србија Републички завод за статистику, Породице према типу и броју чланова, по насељима. Подаци су у електронском формату, доступни на интернет адреси: <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/popis/popis-2011/popisni-podaci-eksel-tabele>. Приступ остварен, дана: 13. фебруара 2020. године.

¹³²⁴ Наведено према: Г. Пенев, Б. Станковић, Ванбрачна рађања и ванбрачне заједнице: између маргинализације и модернизације, *Демографски преглед*, бр. 37/2010, стр. 2.

¹³²⁵ Наведено према: *Ibidem*, стр. 4.

реализовати након намирења повериоца, а пре нужних наследника и испорукопримаца. Овако наше виђење, произлази отуда што се ми залажемо да се наследноправним одредбама конституише право на издржавање из заоставштине оставиоца, као облик наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона.

Мишљења смо да овакав наш предлог представља компромисно решење, којим се основна функција установе наслеђивања не доводи под знак питања, с једне стране, док се с друге стране, омогућава мајци будућег наследника да оствари егзистенцијални минимим, што је, чини нам се, и један начин успешне имплементације Уставом Републике Србије прокламоване посебне заштите мајке, пре и после порађаја.

Будући да је законописац у оквиру породичног законодавства, предвидео да се и ова дужност, као и остале дужности издржавања, гаси смрћу дужника издржавања, било би неприхватљиво решење немачког законописца, који је право мајке будућег наследника квалификовао као обавезу која представља саставни део заоставштине у смислу чл. 1967 НГЗ-а.

г. Аргументи *pro et contra* обезбеђења егзистенцијалне сигурности разведеног брачног друга из заоставштине оставиоца

Како смо у нашем излагању указали, породица у Републици Србији ужива посебну заштиту. Уређујући породичне односе, српски законописац није дефинисао породицу, нити је *exempli causa* навео који све субјекти чине породицу.¹³²⁶ У условима константних социјалних трансформација, ни породица као друштвена категорија не остаје чврста, отпорна и неизмењена. Ситне или крупне промене које се дешавају у једном друштву, чине породицу флексибилном друштвеном категоријом. Отуда и не изненађује опредељење српског законописца што на прецизнији начин није дефинисао породицу.

Имајући у виду, овакво стање ствари, пре него што поставимо питање да ли разведеном брачном другу оставиоца и бившем ванбрачном партнеру, српски законописац треба да гарантује одређена права из заоставштине, ваља одговорити на питање да ли се разведени брачни друг и бивши ванбрачни партнер могу сврстати под окриље породице.

¹³²⁶ Видети: основне одредбе ПЗ-а.

Иако, како смо запазили, српски законописац не даје директан одговор на постављено питање, тумачењем породичноправних регула, које уређују питање издржавања између супружника¹³²⁷ и ванбрачних партнера¹³²⁸ нормe која уређује питање трајања издржавања након престанка брака разводом,¹³²⁹ као и нормe које уређују питања која се тичу насиља у породици,¹³³⁰ несумњиво упућују на то, да се у савременом српском праву, разведени брачни друг и бивши ванбрачни партнер сматрају члановима породице. Ако пођемо од уставноправног оквира, да породица ужива посебну заштиту, произлази да и разведени супружник и бивши ванбрачни партнер уживају уставом загарантовано право на посебну заштиту.

Полазећи од одредба ПЗ-а, које уређују питање издржавања између супружника и ванбрачних партнера, те чињенице да је српски законописац стипулисао, да издржавање може да траје најдуже пет година, након престанка брака разводом, а изузетно и по протеклу наведеног рока, „ако нарочито оправдани разлози спречавају супружника повериоца издржавања да ради”, произлази да је српски законописац у оквирима породичног законодавства имплементирао уставом гарантовану посебну заштиту разводног брачног друга и бившег ванбрачног партнера.

У служби ефикасне практичне имплементације посебне заштите разведеног супружника, српски законописац је предвидео да, тужбу за издржавање супружник може поднети најкасније до закључења главне расправе у брачном спору,¹³³¹ остављајући му могућност да тужбу поднесе и у року од годину дана од дана престанка брака, односно од дана када му је учињено последње фактичко издржавање, уколико то из оправданих разлога није учинио у брачном спору.¹³³²

Када је реч о праву бившег ванбрачног партнера на подношење тужбе за издржавање, српски законописац предвиђа, да тужбу за издржавање бивши ванбрачни

¹³²⁷ Чл. 151, ст. 1 ПЗ-а, предвиђено је: „Супружник који нема довољно средстава за издржавање, а неспособан је за рад или је незапослен, има право на издржавање од другог супружника сразмерно његовим могућностима”.

¹³²⁸ Чл. 152 ПЗ-а, предвиђено је: „Ванбрачни партнер који нема довољно средстава за издржавање, а неспособан је за рад или је незапослен, има право на издржавање од другог ванбрачног партнера сразмерно његовим могућностима. На издржавање ванбрачног партнера сходно се примењују одредбе овог закона о издржавању супружника”.

¹³²⁹ Чл. 163, ст. 2 ПЗ-а, предвиђено је: „Издржавање супружника после престанка не може трајати дуже од пет година”.

¹³³⁰ Чл. 197, ст. 1 ПЗ-а, предвиђено је: „Насиље у породици, у смислу овог закона, јесте понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице”; Чл. 197, ст. 3, тач. 1, предвиђено је да се члановима породице у смислу овог члана сматрају између осталих и супружници и бивши супружници. Чл. 194, ст. 3, тач. 4, предвиђено је да се члановима породице у смислу овог закона сматрају и ванбрачни партнери и бивши ванбрачни партнери.

¹³³¹ Видети: чл. 279, ст. 2 ПЗ.

¹³³² Видети: чл. 279, ст. 3 ПЗ.

друг може поднети „у року од годину дана од дана престанка заједнице живота ванбрачних партнера, односно од дана када је учињено последње фактичко давање на име издржавања”.¹³³³

У породичноправној теорији, издржавање разведеног брачног друга, квалификовано је за „привремену помоћ на путу осамостаљивања и подстицања сопствених могућности повериоца издржавања”¹³³⁴ и истакнуто је да је „издржавање право које се остварује само у прелазном периоду”.¹³³⁵

Поред тога што је посебна заштита бивших супружника и бивших ванбрачних партнера, инкорпорирана у породично законодавство, можемо говорити и о њеној успешној практичној имплементацији.¹³³⁶

Под претпоставком, да је бивши супружник или бивши ванбрачни партнер, стекао право на издржавање према одредбама ПЗ-а,¹³³⁷ а у међувремену наступи смрт, брачног друга, дужника издржавања, а узимајући у обзир изричитост српског законописца да се дужност издржавања гаси смрћу дужника издржавања,¹³³⁸ произлази да ће разведени брачни друг оставиоца и бивши ванбрачни партнер оставиоца, који су у складу са одредбама ПЗ-а, стекли право на издржавање, остати без средстава за обезбеђење егзистенцијалног минимума, будући да ниједном од наследноправних одредаба није стипулисао да ова лица имају каква права у односу на заоставштину оставиоца.

У таквој практичној ситуацији, нашао би се брачни друг оставиоца, коме је правноснажном и извршном пресудом из бракоразводног спора, досуђена и алиментација и разведени брачни друг оставиоца, коме је правноснажном и извршном пресудом досуђена алиментација у поступку за издржавање. Осим њих, такође, у овој позицији нашао би се и брачни друг оставиоца из разведеног брака, који из оправданих разлога није поднео захтев за издржавање до окончања бракоразводне парнице, већ је то учинио у року од годину дана од дана престанка брака или у року од годину дана од

¹³³³ Видети: чл. 279, ст. 5 ПЗ.

¹³³⁴ Наведено према: М. Драшкић, наведено дело, стр. 375.

¹³³⁵ Наведено према: Г. Ковачек Станић, наведено дело, стр.106.

¹³³⁶ Видети: Пресуду Врховног касационог суда Србије, Рев. 860/2017 од 4. маја 2017. године. Пресуда је доступна на интернет адреси: <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/rev-8602017-porodicno-pravo-izdrzavanje-suruznika>. Приступ остварен, 26. фебруара 2020. године.

¹³³⁷ Када је у питању услов за остваривање права на издржавање од стране бившег супружника и бившег ванбрачног партнера, потребно је да су услови немања средстава за издржавање и неспособности за рад постојали у време престанка брака разводом, односно да су најкасније постојали у време закључења главне расправе у спору за издржавање. Детаљније, видети: М. Драшкић, наведено дело, стр. 374; Г. Ковачек Станић, наведено дело, стр. 104–105.

¹³³⁸ Видети: чл. 167, ст. 1, тач. 2 ПЗ.

последњег фактички учињеног издржавања у поступку за издржавање, у том поступку тужени супружник премине, а на страни тужиоца и даље постоје услови за остваривање права. У ову категорију субјеката нашао би се и бивши ванбрачни партнер коме је правноснажном и извршном пресудом досуђено издржавање, бивши ванбрачни партнер који је покренуо поступак по тужби за издржавање, а у међувремену, ванбрачни друг, дужник издржавања премине, док на страни тужиоца и даље постоје услови за остваривање права (немање нужних средстава за живот и неспособност за рад).

Полазећи од чињенице да је право на издржавање бившег супружника и бившег ванбрачног партнера, конституисано у њихову корист, ради егзистенцијалног збрињавања, у једном раздобљу, које изискује привикавање на новонастале околности, које је, по правилу, бурно и не ретко потресно, чини нам се да овако замишљено и конституисано право, губи свој значај и смисао, у случају смрти разведеног супружника или бившег ванбрачног партнера, дужника издржавања.

Не сумњајући у добру намеру законописца и интенцију за обезбеђивањем и овој категорији субјеката одређеног нивоа егзистенцијалне сигурности, можемо рећи да право на издржавање губи смисао, ради којег је стипулисано, будући да су чињенице немања нужних средстава за живот и неспособност за рад, подређене чињеници смрти дужника издржавања.

Према нашем поимању правичности, такво стање нити је правично, нити се њиме гарантује посебна заштита овој категорији субјеката, како законописац нормира највише пет година од развода, односно и дуже од пет година, ако нарочито оправдани разлози спречавају супружника повериоца издржавања да ради, будући да је овако стипулисано право ограничено и тренутком смрти оставиоца. Оваква ситуација упућује на то да ово право има смисла на касније до смрти оставиоца, што пак говори у прилог, да је српски законописац, случајно или намерно, оставио могућност скраћивања тзв. прелазног период од пет година и дуже од пет година ако нарочито оправдани разлози спречавају супружника, повериоца издржавања, да ради, чиме је и право на издржавање разведеног брачног друга изгубило на свом значају.

Мишљења смо да добру правну норму одликује правно-техничка прецизност, лакоћа практичне применљивости и извесни практични ефекти. На примеру издржавања бившег супружника и бившег ванбрачног партнера, извесност у постизању практичних ефеката, постаје дискутабилна, због чињенице, да се дужност издржавања гаси смрћу дужника издржавања.

На другој страни, такво стање погодује и преваљивању терета егзистенцијалног збрињавања ових субјеката на државу и крајње пореске обвезнике, што се не може сматрати пожељним моделом збрињавања, будући да у решавању питања егзистенцијалног збрињавања треба кренути од појединаца и његових потенцијала, породице и њених потенцијала, а на крају прибећи социјалним давањима, као крајњој мери.

Сходно томе, а с позивом на уставноправни оквир Републике Србије, залажемо се да у Грађанској кодификацији Републике Србије, своје место нађе одредба, на основу које ће ова лица, под условом да су стекла право на издржавање, према одредбама ПЗ-а, имати право на издржавање из заоставштине.

Поред уставноправног оквира и нашег схватања правичности, у прилог чињеници да издржавање разведених супружника и бивших ванбрачних партнера из заоставштине оставиоца, није никаква непознаница у савременој породичноправној и наследноправној законодавној пракси, већ да исто представља редовну појаву, сведочи регулатива француског, немачког, аустријског и енглеског законописца.

Према решењу француског законописца, дужност издржавања разведеног брачног друга,¹³³⁹ не гаси се смрћу брачног друга, дужника издржавања, већ прелази на његове наследнике. Наследници оставиоца не одговарају за испуњење ове обавезе својом личном имовином, већ у границама стеченог. Уколико је нераспоређени део заоставштине недовољан за намирење, одговарају завештајни наследници сразмерно вредности примљеног у наслеђе, уз поштовање воље завештаоца о редоследу намирења из чл. 927 ФГЗ-а.¹³⁴⁰ Судаћи према решењу француског законописца, дужност издржавања разведеног супружника, је обавеза која након смрти дужника издржавања терети оставину, односно прелази на наследнике као једна од обавеза у саставу заоставштине.

Немачки законописац, на начин сличан француском законописцу, уређује питање издржавања разведеног супружника. Према слову Немачког грађанског законика, супружнику припада право на издржавање од другог супружника, у случајевима одређеним законом.¹³⁴¹ Дужност издржавања престаје закључењем другог брака или грађанског партнерства и смрћу повериоца.¹³⁴² За нас и за наше истраживање

¹³³⁹ Видети: чл. 270 ФГЗ.

¹³⁴⁰ Видети: чл. 280 ФГЗ.

¹³⁴¹ Видети: пар. 1572 НГЗ.

¹³⁴² Видети: пар. 1586 НГЗ.

од посебног значаја је чињеница да се дужност издржавања не гаси смрћу дужника издржавања, већ прелази на његове наследнике, који одговарају за њено испуњење, у границама стеченог по наследноправном основу.¹³⁴³ Подједнако као и у француском праву, и у немачком праву се право на издржавање разведеног супружника, у тренутку смрти дужника издржавања, трансформише се у обавезу која је саставни део заоставштине.

Подсећања ради, и у аустријском праву, разведени брачни друг оставиоца, према одредбама Закона о браку Аустрије, има права на издржавање из заоставштине.¹³⁴⁴ Када је у питању одговорност наследника за обавезу издржавања, у аустријској судској пракси је заузето становиште да наследници одговарају за намирење до вредности стеченог наслеђивањем.¹³⁴⁵

Када је у питању енглеска наследноправна регулатива, бившем брачном другу оставиоца, под условом да није ступио у нови брак и бившем партнеру оставиоца из партнерске заједнице која је раскинута, под условом да није ступио у нову регистровану истополну заједницу, на име издржавања, припада разумно финансијско обезбеђење, под којим се подразумева онај износ издржавања, који би било разумно да ови субјекти приме у сваком случају, на име свог издржавања.¹³⁴⁶

Поред уставноправног оквира, разлога правичности и упоредноправне регулативе, у прилог чињеници да нашем залагању има места, те да је неопходно обезбедити континуитет у породичноправној заштити и разведеном брачном другу и бившем ванбрачном партнеру, путем издржавања из заоставштине, под условима предвиђеним породичним законодавством, говори и чињеница да од 1. јануара 2020. године, право на породичну пензију имају и супружник из разведеног брака и ванбрачни партнер, након престанка заједнице, уколико је осигураник, односно корисник права био обавезан судском одлуком на издржавање.¹³⁴⁷

Када је реч о начину на који би се издржавање из заоставштине, намиривало, указујемо да, с аспекта наше правне регулативе, није могуће применити решење,

¹³⁴³ Видети: пар. 1586 б НГЗ.

¹³⁴⁴ Видети: пар. 78 ЗОБА.

¹³⁴⁵ Видети одлуку: ТЕ ОГН 2008/5/27 8Об38/08h. Текст одлуке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/276154>. Приступ остварен, дана: 08. маја 2019. године. Детаљније, видети: G. Kodek, M. Schwimman, *ABGB Praxiscommentar*, Band 3, Wien, 2013, стр. 531. Практични коментар Аустријског грађанског законика, доступан је на интернет адреси: https://www.lexisnexis.at/vie/leseprobe/abgb_band_3. Приступ остварен дана: 26. фебруара 2020. године.

¹³⁴⁶ Видети: s 1. (2), (b), The Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act 1975.

¹³⁴⁷ Видети: чл. 8 ЗПИО.

примера ради, немачког законописца према коме се ове обавезе сматрају делом заоставштине, јер се оне *de iure* гасе смрћу дужника издржавања.

Будући да наш предлог иде у правцу да се у корист разведеног брачног друга и бившег ванбрачног партнера конституише право на издржавање из заоставштине, као облик наследноправне сингуларне сукцесије која настаје на основу закона, прихватљивије би било креирати решење према коме ће се повериоци издржавања, попут решења француског законописца које се односи на издржавање супружника и осталих предака,¹³⁴⁸ намиривати из активе заоставштине, дакле након, намирења оставиоцевих поверилаца, а пре нужних наследника, будући да је њихово право скопчано са остваривањем егзистенцијалног минимума. Уколико нераспоређени део заоставштине, не буде довољна за намирење, онда би терет намирења поднели завештајни наследници сразмерно, примљеном у наслеђе.

Имајући у виду различите приступе у нормативном обликовању права разведеног брачног друга и бившег ванбрачног партнера на издржавање у савременим наследноправним системима, указујемо да, поред решења које смо предложили, нашем законописацу стоји на располагању и другачији начин нормирања овог питања, који би подразумевао измену породичноправне регулативе у смислу, изричитог нормирања да се дужност издржавања не гасе са смрћу дужника издржавања, већ прелазе на његове наследнике, попут решења, француског, немачког и аустријског законописаца, у ком случају би ова обавеза представљала једну од обавеза које би чиниле заоставштину оставиоца и које би теретиле наследнике до висине вредности наслеђене имовине.

Имајући у виду да законописаци у савременим правним системима прибегавају различитим начинима обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити разведеног супружника и бившег ванбрачног партнера за случај смрти дужника издржавања, сматрамо преко потребним, да и српски законописац, у будућности, крене путем обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити и овој категорији субјеката, избором једног од понуђених модела обезбеђивања.

¹³⁴⁸ Видети: чл. 758 и чл. 767 ФГЗ.

д. Укратко о наследноправним механизмима, погодним за обезбеђивање егзистенцијалне сигурности тазбинских сродника оставиоца

Породичним законодавством Републике Србије, предвиђено је да „малолетни пасторак има права на издржавање од очуха, односно маћехе”.¹³⁴⁹ Када је реч о праву на издржавање очуха и маћехе, српски законописац предвиђа да, очух и маћеха, под условом да су неспособни за рад, а немају довољно средстава за издржавање, имају право на издржавање од пунолетног пасторка, сразмерно његовим могућностима.¹³⁵⁰

Под претпоставком да се једном од субјеката у оваквом правном односу отвори наслеђе, други субјекат из тог односа, остаће без средстава, неопходних за задовољавање свог егзистенцијалног минимума. Ово имајући у виду чињеницу, да српски законописац не придаје правни значај издржавању, које је оставилац за свог живота чинио или био дужан да чини.

Овакво стање ствари сматрамо крајње неправичним, а сама чињеница да се у својству издржаваних лица, може наћи малолетно лице, као и пунолетно лице које нема нужних средстава за живот и радно је неспособно, према нашем мишљењу, заповеда хитну интервенцију нашег законописца.

С позвом на савремену руску¹³⁵¹ и македонску¹³⁵² наследноправну регулативу, Наташа Стојановић, залаже се да се и овој категорији субјеката, признају наследноправна овлашћења, на начин, да положај малолетног пасторка, треба уподобити положају првостепених потомака оставиоца, а да се очуху и маћехи требају признати наследноправна овлашћења једнака, наследноправним овлашћењима родитеља оставиоца.¹³⁵³

Мишљења смо да начињеном залагању има места и то посматрано са више аспеката. Један од аргумената се свакако огледа у чињеници да је све више савремених законописаца, који чињеници издржавања придају карактер правно релевантне чињенице која је од одлучујућег утицаја на конструкцију интестатских наследних редова.

¹³⁴⁹ Видети: чл. 159, ст. 1 ПЗ.

¹³⁵⁰ Видети: чл. 159, ст. 3 ПЗ.

¹³⁵¹ Видети: чл. 1148 ГКРФ.

¹³⁵² Видетти: чл. 29 ЗОНРСМ.

¹³⁵³ Наведено према: Н. Стојановић, Осврт на поједина решења садржана у Породичном закону и Закону о наслеђивању Републике Србије, ..., стр. 14.

У том погледу, поред решења руског и македонског законописца, потребно је споменути да и је и у чешком наследном праву, издржавање правно релевантна чињеница која има одлучујући утицај на конструкцију другог и трећег законског наследног реда.¹³⁵⁴ У енглеском праву, такође, сва лица, која је оставилац издржавао, имају права на обезбеђивање разумног издржавања из заоставштине.¹³⁵⁵

Поред упоредноправне регулативе, у прилог оправданости али и неопходности признавања наследног права или посебних права из заоставштине и овој категорију субјеката, говори и Уставом Републике Србије прокламована посебна заштита малолетних лица и породице.¹³⁵⁶

Отуда би нормативни захват, из којег би проистекла одређена права у корист споменуте категорије субјеката, представљао још један акт имплементације Уставом Републике Србије, прокламоване посебне заштите, малолетника и породице у оквирима наследноправне регулативе. Када је реч о породици, породичноправна регулатива Републике Србије, упућује на то да се и тазбински сродници сврставају у круг лица која се сматрају члановима једне породице.¹³⁵⁷

Поред упоредноправних тенденција у регулисању овог питања, и уставноправног оквира, у прилог нашем залагању, стоји и чињеница, на коју смо на више места у раду указали, а која се огледа у решености савремених законописаца да установу наслеђивања, учине правичном и хуманом.

Поред, аргумента правичности, ваља се подсетити да су према одредбама СГЗ-а, лица која је оставилац за живота издржавао по закону или по својој доброј вољи, имали права да заједно са удовицом оставиоца, уживају оставиочево имање.¹³⁵⁸ Посматрано са тог аспекта, наше залагање, се може протумачити као акт изражавања воље за реафирмацијом некадашње регулативе овога питања, али и позив нашим редакторима да, у процесу законописања наследноправних регула, консултују правне норме које су део наше правне традиције.

Када је реч о правцу у коме наш законописац треба у будућности да регулише ово питање, а будући да се залажемо да се разведеном брачном другу оставиоца призна право на издржавање из заоставштине оставиоца, сматрамо да би са овим предлогом,

¹³⁵⁴ Видети: пар. 1636 и пар. 1637 ЧГЗ.

¹³⁵⁵ Видети: s. 1 (1), (e), и s. 1 (3) The Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act 1975.

¹³⁵⁶ Видети: чл. 66 Устава Републике Србије.

¹³⁵⁷ Видети: чл. 197, ст. 3, тач. 2 ПЗ.

¹³⁵⁸ Видети: пар. 413 СГЗ; У том правцу видети и: Д. Аранђеловић, *Наследно право с нарочитим обзором на грађански законик Краљевине Србије*, ..., стр. 43.

био компатибилан предлог да се и у корист малолетног пасторка/е, очуха и маћехе оставиоца, уколико испуњавају услове прописане породичним законодавством, стипулише право на издржавање из заоставштине.

Таквим приступом у нормативном обликовању правне позиције тазбинских сродника оставиоца, ни на који начин не би били поремећени интестатски наследни редови. Наравно, прихватљив је и предлог да се овим лицима призна и наследно право. Под претпоставком да српски законописац у будућности приступи правном уређењу овог питања, у процесу законописања стајаће му на располагању ови наши предлози. За који год предлог да се определи, имаће чврсту аргументацију.

ђ. Право на тридесет дана

У нашем досадашњем излагању, настојали смо да у што краћим цртама укажемо да су друштвене промене, које су започеле крајем XX и које се и данас у XXI веку, константно одвијају, као мање или више приметне, проузроковале и значајне трансформације на нивоу породице. Како смо приметили, данас савремена породица не окупља само супружнике, крвне, тазбинске и адоптивне сроднике. Напротив, у садашњем времену, приметна је тенденција проширивања породичних оквира. Породица постаје све више друштвена организација у којој се акценат ставља на *de facto* породичним односима.

У оквирима породичне регулативе Републике Србије, наилазимо на ближе одређивање круга субјеката, који чине породицу. Тако, се члановима породице, сматрају крвни, тазбински и адоптивни сродници супружника односно ванбрачних партнера који заједно са њима живе.¹³⁵⁹

Несумњајући у добру намеру нашег законописца, да на што прецизнији начин дефинише чланове који чине једну породицу, мишљења смо да се у садашњим условима живљења, такво одређење породице може наћи на озбиљном испиту, будући да само крвно, тазбинско или адоптивно сродство које повезује два или више лица, без истинске повезаности и посвећености, не значи да међу овим лицима заиста и постоји породични однос и породични живот, који треба да ужива заштиту у складу са одредбама чл. 8 Европске конвенције.

¹³⁵⁹ Видети: чл. 195, ст. 2 ПЗ.

Усуђујемо се рећи да је доста давно, и пре него што ће овакво мишљење дати Европски суд за људска права, код нас Михаило Константиновић, приметио, „да чланови породице нису једина лица о којима се оставилац могао старати за време свог живота и издржавати их. Он је могао издржавати и нека друга лица и наследно право има за сврху да обезбеди извршење и тих дужности издржавања које је на себе оставилац био узео”.¹³⁶⁰ У духу тог запажања, креиран је и предлог да лица која је оставилац издржавао, без обзира на то да ли су наследници или не, да ли су живели у заједници са оставиоцем или одвојено од њега, имају права захтевати издржавање на терет заоставштине за три месеца од смрти оставиоца.¹³⁶¹ Нажалост, овакав предлог није наишао на разумевање савезног, а касније и републичких законодаписаца. Разлог за то, највероватније, лежи у недостатку форме, као што је то случај са ванбрачним заједницама.

Запажање Михаило Константиновића, вредно је пажње, исказано је једноставним и лако пријемчивим језиком, из којег, према нашем схватању, произлази и порука, али и поука коју треба да имамо на уму. Дати предлог, да из заоставштине оставиоца издржаваним лицима треба обезбедити издржавање из заоставштине за три месеца од смрти оставиоца, сматрамо, указује на то, да процесу законодаписања наследноправних регула, треба приступати, не површно, делајући само у правцу заштите интереса поверилаца оставиоца, комерцијализујући наследноправну материју, већ са дужном пажњом и прихватљивом дозом хуманости, водећи рачуна и о интересима оних лица која су била у зависном положају од оставиоца.

Схватања смо да само из таквог приступа процесу законодаписања наследноправних регула, може проистећи успешно обезбеђен континуитет у породичноправној заштити оних субјеката који су *de iure* и *de facto* били у зависном положају од оставиоца.

Упркос еволуцији породице и друштва које су се константно дешавале од објављивања Теза, 1947. године до данас, српски законодаписац наследноправним регулама није обезбедио интересе свих оних лица, којима је оставилац за живота обезбеђивао смештај и издржавање, а која, у конкретном случају, немају наследноправну вокацију.

Такво стање ствари, као очигледно крајње неправично, било је повод да Наташа Стојановић, изнесе предлог да се оваквим лицима, а по угледу на немачко

¹³⁶⁰ Наведено према: М. Константиновић, наведено дело, стр. 335.

¹³⁶¹ Видети: Тезу бр. 113.

право, треба обезбедити једномесечно издржавање, комбиновано са правом употребе стана и предмета домаћинства.¹³⁶²

Полазећи од запажања и предлога који су изнели Михаило Константиновић и Наташа Стојановић, у продужетку нашег излагања, настојаћемо да укажемо зашто је неопходно да српски законодаписац с будном пажњом, анализира споменуте предлоге. Такође, аргументоваћемо, зашто су, по нашем мишљењу, овакви предлози прихватљиви и оправдани, те зашто је неопходно да предлози, на које смо указали или евентално наш предлог законске одредбе коју будемо формулисали, српски законодаписац, у будућности треба да учини делом наследноправне регулативе.

Утемељење, нашем предлогу да лицима која су била издржавана од стране оставиоца, а, у конкретном случају, немају наследноправну вокацију, треба обезбедити издржавањем из заоставштине, за период од тридесет дана од дана смрти оставиоца, проналазимо у уставноправном оквиру Републике Србије¹³⁶³ и тумачењу чл. 8 Европске конвенције, израженом у пресудама *Case Keegan v. Ireland*, *Case Kroon and Others v. Netherlands*, *Case of Olsson v. Sweden*, *Case Yousef v. Netherlands*, на које смо се у пређешњим редовима позивали, а из којих несумњиво произлази да породични односи не подразумевају само формалне односе, већ да се под њим подразумевају и фактички односи који постоје између два или више лица, а које одликује постојаност и истинска приврженост.

Такође, у прилог оправдања нашег залагања, стоји и наше поимање правичности. Наиме, сматрамо крајње неправичним и нехуманим, да се лицима, која је оставилац издржавао и обезбеђивао им становање (сестрични и/или сестрићу, братаници и/или братанцу, блиском пријатељу којег је третирао као члана породице, другом лицу којег је из хуманих разлога збринуо, будући да је имао материјалних могућности за тако нешто, сиромашном ученику са села којег је, примера ради, учитељ прихватио на издржавање и становање), не пружити могућност да се у периоду жалости прилагоде новонасталим животним приликама, те да обезбеде себи издржавање и смештај. Судаћи према нашој наследноправној регулативи, терет збрињавања, оваквих лица, након смрти даваоца издржавања, прећи ће на државу.

Сматрамо да би било правично, у корист ових лица, стипулисати право на издржавање из заоставштине оставиоца, право становања и коришћења предмета

¹³⁶² Наведено према: N. Stojanović, *Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, ...*, стр. 681.

¹³⁶³ Видети: чл. 66, ст. 1 Устава Републике Србије.

домаћинства за период од тридесет дана од смрти оставиоца, чиме би се овим лицима оставила могућност прилагођавања на новонастале околности.

Право на тридесет дана, била би једна врста привремене мере, којом се омогућава овим лицима да потраже запослење, поднесу пријаву за примање социјалне помоћи, пронађу место становања или нађу уточиште у неком прихватилишту. Такође, овом врстом привремене мере оставља се простор да и друга лица, која су вољна или по закону дужна, могу да обезбеде услове за смештај и издржавање ових лица. На крају крајева, овај рок би био крајње користан и државним институцијама које буду започеле поступак збрињавања ових лица, у циљу проналажења адекватних мера за њихову егзистенцијалну заштиту.

Признавањем права на тридесет дана, српски законописац, би оставиоцу блиска лица, заштитио од егзистенцијалне неизвесности у периоду жалости. То би уједно била и прилика да на што мирнији начин, оставиочеви блиски прихвате његову смрт и одају му почаст.

У прилог утемељености нашег залагања, говоре и упоредноправне тенденције у регулисању овог питања. Према слову Немачког грађанског законика, чланови породичног домаћинства оставиоца, које је он издржавао, имају права да од наследника захтевају алиментацију у оном износу у коме су је добијали од оставиоца, као и да траже од наследника да им дозволи коришћење стана и предмета домаћинства, за период од 30 дана, од тренутка смрти оставиоца.¹³⁶⁴

Обезбеђивању егзистенцијалне сигурности, лица која је оставилац издржавао за живота, иако није имао законску дужност, приступио је и чешки законописац. Према слову чешког Грађанског законика, сва лица која су живела у заједничком домаћинству оставиоца без накнаде, остварују то право и у периоду од три недеље након смрти оставиоца.¹³⁶⁵

У енглеском наследном праву, издржаваним лицима, након смрти оставиоца, припада право на разумно финансијско обезбеђење, без обзира да ли су била у каквом сродничком односу са оставиоцем или нису. У ову категорију лица убрајају се сви субјекти које је оставилац издржавао или је знатно доприносио њиховом издржавању, иако према одредбама породичноправних прописа, није постојала таква законска дужност.¹³⁶⁶

¹³⁶⁴ Видети: пар. 1969 НГЗ.

¹³⁶⁵ Видети: пар. 1669 ЧГЗ.

¹³⁶⁶ Видети: s. 1 (1), (e), и s. 1 (3) The Inheritance (Provision for Family and Dependents) Act 1975.

Руски законописац, такође води рачуна о заштити издржаваних и радно неспособних лица, нормирајући да право наслеђивања припада и било ком радно неспособном лицу, које није сродник оставиоца, које је живело заједно са оставиоцем и које је оставилац издржавао не мање од годину дана до своје смрти.¹³⁶⁷ У корист радно неспособних и издржаваних лица из чл. 1148, ст. 1 и ст. 2 ГКРФ, руски законописац стипулише и право нужног наслеђивања.¹³⁶⁸

За разлику од српског законописца који не придаје никакав правни значај чињеном издржавању, законописаци у савременој упоредној наследноправној регулативи, чињеници издржавања, дају значај правно релевантне чињенице која је од одлучујућег утицаја на конструкцију законског и нужног наслеђивања, или значај правно релевантне чињенице, која долази до изражаја приликом нормативног обликовања, различитих облика наследноправне сингуларе сукцесије на основу закона.

Ако посматрамо наше залагање с аспекта основне функције коју установа наслеђивања одувек има и која се увек истиче у прави план, а која се огледа у спречавању кризе која настаје у правним односима смрћу једног лица, онда нашем залагању и нема пуно места. Међутим, ми овом приликом морамо нагласити, да је установа наслеђивања, одувек, поред ове функције, стајала и у функцији егзистенцијалног збрињавања одређене категорије субјеката. Током историје, та улога нарочито долази до изражаја, на плану наследноправног третмана женске деце и удовица. Данас, у XXI веку, слободно можемо рећи, да материја наслеђивања игра огромну улогу не само у правним, већ и у социјалним односима уопште.

У прилог да су у савременом друштву наследноправне регуле креиране на начин који омогућава превазилажење кризе до које долази не смо у правним, већ и у фактичким (животним) односима, услед смрти једног лица, примера ради, говоре: норматива права на тридесет дана у немачком праву; право на предмете домаћинства у корист ванбрачног партнера оставиоца у аустријском праву; право на три недеље у чешком праву; институт разумног финансијског обезбеђења у енглеском праву; норматива установе наслеђивања у руском праву; и нормирање права на наслеђивање у корист ванбрачних партнера оставиоца у словеначком, хрватском, босанско-херцеговачком и црногорском праву.

¹³⁶⁷ Видети: чл. 1148, ст. 2 ГКРФ.

¹³⁶⁸ Видети: чл. 1149 ГКРФ.

Сматрамо да један од задатака научне и стручне јавности у Републици Србији, у будућности, треба да буде и расветљавање, социјалне и хумане димензије наследног права, које су од стране нашег законодавца неправично запостављене све ово време.

Мишљења смо да наш законодавац у поступку доношења Грађанског законика Републике Србије, треба да стипулише право на издржавање из заоставштине за одређени временски период, примера ради, тридесет дана, у корист издржаваних лица. Ради спречавања кризе која настаје у правним и фактичним односима, услед смрти оставиоца, најбоље би било прихватити решење, да ће се повериоци права на тридесет дана намиривати након повериоца оставиоца, а пре нужних наследника и испорукопримаца. Уколико нераспоређени део заоставштине не би био довољан за реализацију овога права, његови имаоци би могли да се обрате завештајним наследницима. Само у том случају би право на тридесет дана имало смисла.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

СТИЦАЊЕ ЈЕДНОГ ИЛИ ВЕЋЕГ БРОЈА ОДРЕЂЕНИХ ПРАВА ИЗ ЗАОСТАВШТИНЕ, ОД СТРАНЕ СУБЈЕКТА ОДРЕЂЕНИХ ЗАКОНОМ, НА НАЧИН, ПОД УСЛОВИМА И У РОКОВИМА КОЈЕ ЗАКОНОПИСАЦ ПРОПИСУЈЕ, ПО ПРАВИЛУ, БЕЗ ОДГОВОРНОСТИ ЗА ДУГОВЕ ОСТАВИОЦА, ПРЕСТАВЉА НАСЛЕДНОПРАВНУ СИНГУЛАРНУ СУКЦЕСИЈУ НА ОСНОВУ ЗАКОНА.

Сингуларна сукцесија за случај смрти, која има непосредно утемељење у одредбама закона, постоји упоредо са наследноправном универзалном сукцесијом. Њихова обележја, која се дају посматрати кроз призму карактера права које се стиче, начина стицања, обима стицања, одговорности за дугове оставиоца и функција, чине њихову линију разграничења.

Функције, које има наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона, а које се огледају: у егзистенцијалном збрињавању, пружању могућности за прилагођавање на новонастале околности и стварању услова за одржавање постојећег животног стандарда, лица која су била у блиским односима са оставиоцем, чине је својеврсним корективом интестатског наследног реда.

Улогу коју наследноправна сингуларна сукцесија има у правном промету не можемо, окарактерисати споредном и посматрати је у односу на улогу, коју има наследноправна универзална сукцесија. Ово ради тога, што су функције оваквог оваквог облика следовања у оставиочева права различитих квалитета, које у садејству, наслеђивање чине хуманом, правичном и етичком грађанскоправном установом.

По правилу, уз помоћ сингуларне сукцесије *mortis causa* на основу закона, законописци модификују и прилагођавају установу наслеђивања измењеним социјалним приликама. Стога, можемо је назвати погодним средством за усклађивања правила законског наследног реда захтевима социјалне стварности, које су део једног константног еволутивног процеса.

Иако се примарна функција, сингуларне сукцесије за случај смрти на основу закона не огледа у превазилажењу кризе која настаје у имовинскоправим односима, до које долази услед смрти оставиоца, слободно можемо рећи да она остварује и ту функцију, али као секундарну. У прилог овако виђене функције говори индиректна одговорност наследноправних сингуларних сукцесора на основу закона за оставиочеве дугове. Управо та посредна одговорност за дугове оставиоца, потврђује да је наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона компатибилна са установом наслеђивања.

Полазећи од најзначајнијих карактеристика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, с једне стране, и најзначајнијих обележја сингуларне сукцесије *mortis causa* која има утемељење у испоруци, налогу или у уговору о поклону за случај смрти, с друге стране, долазимо до закључка да нема места њиховом поистовећивању. Како наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона, тако и испорука, налог и поклон за случај смрти имају своје карактеристичне елементе, које говоре у прилог њихове специфичности и разноликости.

Савремени законописци, по правилу, дају предност наследноправним сингуларним сукцесорима на основу закона, у односу на сингуларне сукцесоре *mortis causa*, чија права имају за извор последњу вољу оставиоца. Разлог томе, јесу функције, по којима се разликују сингуларна сукцесија за случај смрти која има непосредно утемељење у закону и сингуларна сукцесија *mortis causa* која има утемељења у последњој вољи оставиоца.

Законски текстови, који су настали у најранијим етапама у развоју људске цивилизације, сведоче, да је наслеђивање у односу на мушке потомке оставиоца, текло, по правилу, путем наследноправне универзалне сукцесије, а у односу на женско потомство, и удовицу оставиоца путем наследноправне сингуларне сукцесије. Због тога, можемо рећи да наследноправна сингуларна сукцесија у старом веку представља, коректив друштвене и законодавне политике инфериорности жена и средство за обезбеђивање њиховог егзистенцијалног минимума, након смрти оставиоца.

У периоду средњег века, наслеђивање је, по правилу, текло путем сингуларне сукцесије. Установа наслеђивања била је подређена интересима феудалног друштва. Првенствено је стајала у функцији опстанка феудалних поседа. Такође, како је примећено, она је била и средство за репродуковање радне снаге за стварање феудалне ренте. Осим тога, представљала је и погодан механизам за регрутовање мушкараца у војну службу. Међутим, упркос таквој негативној конотацији, кроз њену призму, долази до изражаја и породична солидарност. Она је видљива на плану обезбеђивања женског потомства и удовица од егзистенцијалне несигурности, након смрти оца и мужа.

Широким спектром наследноправних института одликује се најзначајнији средњовековни српски правни споменик, законоправило светога Саве. За разлику од већине законописаца тога доба, свети Сава је нормирао да ће се наслеђивање одвијати путем наследноправне универзалне сукцесије. О постојању наследноправне сингуларне

сукцесије на основу закона може се дискутовати. Континуитет у породичноправној заштити женског потомства, био је обезбеђен правом нужног наслеђивања, а континуитет у породичноправној заштити удовица, правом на плодуживање заоставштине. Чињеница да је свети Сава установу наслеђивања учинио независном од примитивних, класних и полних разлика, те разлика према прворођењу, говори у прилог да је средњовековна Србија, имала правну регулативу, која је била далеко испред друштвених прилика тога доба.

Универзалност у наслеђивању, коју је баштинећи римско-византијску правну традицију прокламовао свети Сава још у XIII веку у Србији, нашла је своје место у првим буржоаским кодификацијама, које су доношене током XIX. Решени да у потпуности раскину са остацима феудалне прошлости, законописци најзначајнијих буржоаских правних споменика, у правном уређењу установе наслеђивања кренули су од прокламовања, да на наслеђивање, не могу утицати класне и полне разлике, разлике по прворођењу и карактер добара. Облици наследноправне сингуларне сукцесије постоје, али не као симбол феудалне прошлости, већ као продукт уставним документима прокламованих нових друштвених вредности, породичне солидарности, социјалне сигурности и једнакости.

Упоредноправни преглед сингуларне сукцесије за случај смрти која има непосредно утемељење у закону, говори у прилог широког спектра наследноправних института, који се подводе под окриље наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона. У таквом једном, слободно можемо рећи, богатству облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, сваки правни систем одликује се посебним моделима, који су довољно специфични, и за које је извесно да се не могу упоредити.

Стицање права плодуживања на заоставштини оставиоца у савременим наследноправним системима представља наследноправну универзалну сукцесију. По правилу, конституише се у корист супружника оставиоца. Оно није скопчано са обезбеђењем његовог егзистенцијалног минимума, већ припада брачном дугу оставиоца у поступку редовне поделе заоставштине.

Будући да се правом плодуживања, право својине исцрпљује до голе својине, законописаци у савременим наследноправним системима предвиђају одговорност плодуживаоца за дугове оставиоца. Имајући у виду да представља наследноправну универзалну сукцесију, право плодуживања у савременим наследноправним

системима успешно стоји у функцији превладавања кризе која настаје у правним односима смрћу оставиоца.

Савремени законописци приступају нормативном обликовању појединих видова наследноправне сингуларне сукцесије, по правилу, у ситуацијама када је неопходно наследноправну регулативу, прилагодити, променама до којих долази на друштвеном и породичном плану. Можемо рећи да они радије приступају нормативном обликовању посебних права из заоставштине, него ли што предузимају мање или веће нормативне захвате у оквирима интестатских редова.

У друштвеним околностима, које су изискивале унапређивање наследноправног положаја супружника оставиоца, француски законописац је између осталог, прибегао и установама привременог и доживотног становања. У корист партнера из регистроване партнерске заједнице, није стипулисао право законског наслеђивања, али је стипулисао право привременог становања. У корист непривилегованих предака стипулисао је право на издржавање из заоставштине. Изменама, скорашњег датума, аустријски законописац, стипулисао је право на предмете домаћинства у корист ванбрачног партнера оставиоца, који са оставицом није био у регистрованој партнерској заједници. Чешки законописац, као одговор на новонастале социјалне прилике, предвиђа читав сет посебних права из заоставштине.

Несумњиво је да су облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона у савременим наследноправним системима, стипулисани у корист широког круга субјеката блиских оставиоцу. У оквирима тог круга, своје место проналази брачни друг оставиоца, његов ванбрачни партнер, партнер из регистроване партнерске заједнице, разведени брачни друг и партнер из партнерске заједнице која је престала да постоји, потомци, родитељи, непривилеговани преци, мајке будућих наследника.

Кроз призму облика наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, међу којима издвајамо, право на тридесет дана у немачком праву, право на предмете домаћинства у аустријском праву, право на разумно издржавање у енглеском праву, право на три недеље у чешком праву и право на предмете домаћинства у македонском праву, запажа се и решеност савремених законописаца, да и субјектима који су били *de facto* зависни од оставиоца, обезбеде одређени ниво егзистенцијалне сигурности, након његове смрти.

Споменути облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, говоре у прилог да регулатива установе наслеђивања у савременим наследноправним

системима, није искључиво подређена формалноправним односима. Наследноправна регулатива данашњице, је регулатива у којој *de facto* породични односи заузимају значајно место, толико да можемо покренути тему и говорити о „неформализму у савременом наследном праву”, као једној значајној, а неправично запостављеној димензији наследног права.

Облици наследноправне сингуларне сукцесије на основу закона, које су савремени законописци стипулисали у корист одређених субјеката, а ради обезбеђивања њиховог егзистенцијалног минимума, одржавања дотадашњег животног стандарда или прилагођавања на новонастале околности, успешно стоје у функцији обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити ових лица. Ово, имајући у виду, позицију коју ови субјекти заузимају у поступку намирања својих потраживања и њихов однос према завештајним располагањима. Изузетак, како смо приметили, чини регулатива права на предмете домаћинства и права на тридесет дана у немачком праву, према којој се на ова права из заоставштине имају примењивати правила која регулишу испоруку остављену завештањем.

Будући да о наследноправној сингуларној сукцесији говоримо и у случају стицања нужног дела заоставштине као овлашћења облигационоправне природе, савремени законописци (француски, аустријски, чешки) и немачка судска пракса гарантују остваривање овог права. Полазећи од тога да се *ratio legis* права на нужни део заоставштине, огледа у гарантовању законом одређеном кругу субјеката да ће добити законом детерминисани део заоставштине, те чињенице да је правни положај нужних наследника у систему облигационоправне природе права на нужни део прилично неповољан, законописци у споменутих правним системима (француски, аустријски, чешки) и Врховни суд Немачке, обезбеђују потраживање нужних наследника адекватним правним механизмима.

Наследноправна сингуларна сукцесија на основу закона у савременом српском праву, настаје у случају стицања доживотне ренте и у случају стицања нужног дела заоставштине као овлашћења облигационоправне природе.

За разлику од споменутих правних установа, право на предмете домаћинства мање вредности је установа паранаследног карактера. Одређење српског законописца, да предмети домаћинства мање вредности не чине заоставштину, у директној је колизији са породичноправном регулативом, која регулише деобу предмета

домаћинства и својинскоправном регулативом, која уређује питање стицања права својине.

Концепцијом о паранаследној природи права на предмете домаћинства, директно се урушавају темељи установе наслеђивања и доприноси стању правне несигурности, будући да иста оставља простора за оштећење интереса оставиоцевих поверилаца.

Отуда, сматрамо да је враћање, на наследноправну концепцију права на предмете домаћинства и формулацију да се из заоставштине „издвајају” предмети домаћинства мање вредности у будућности нужно. Овакав нормативни захват, представљао би акт усаглашавања, одговарајућих наследноправних норми ове установе, са породичноправном и својинскоправном регулативом. Такво решење би било у складу са социјалном функцијом установе наслеђивања и њеном савременом упоредноправном регулативом.

Када је реч о кругу субјеката уживаоца ове привилегије, сматрамо да би било крајње правично да се, у будућности, у ред субјеката – корисника ове привилегије, нађу сви потенцијални законски наследници оставиоца који су са њим живели најмање годину дана до његове смрти. Такво решење било би у складу са сликом нашег социјалног реалитета, будући да на територији Републике Србије, постоји значајан број породичних домаћинстава са другим члановима, осим супружника, потомака и родитеља оставиоца.

Такође, је неопходно редизајнирати законску одредбу, ради постизања правотехничке прецизности, на начин што ће се законска формулација „предмети домаћинства мање вредности који служе свакодневним потребама”, заменити формулацијом „предмети домаћинства мање вредности који су потребни за задовољавање егзистенцијалних потреба”. Овакву појмовну модификацију сматрамо нужном, ради, јасног разграничења између установе предмета домаћинства мање вредности и предмета домаћинства знатније вредности.

Будући да је нејасно у односу на коју категорију се има процењивати да ли су одређени предмети домаћинства мање вредности, сматрамо да је, ради ефикасније практичне имплементације ове одредбе, нужно дефинисати вредносну категорију у односу на коју ће се вршити упоређивање. Чини нам се да би се реална слика вредности предмета домаћинства могла добити, посматрајући их с аспекта опремљености домаћинства у пребивалишту оставиоца.

Када смо на терену правно-техничке прецизности, а с обзиром на то да се залажемо да се поменута законска конструкција прецизира на начин да се из заоставштине издвајају предмети домаћинства мање вредности, потребни за задовољавање егзистенцијалног минимума, сматрамо да би било пожељно једним ставом прецизирати да се под егзистенцијалним минимумом, подразумева материјални минимум.

Будући да се законски циљ ове установе не састоји у одржавању, већ у обезбеђивању егзистенцијалних услова за живота, законом одређеној категорији субјеката, чини се да је неопходно у будућности законску конструкцију подредити њеном циљу. Отуда, сматрамо да је неопходно право на предмете домаћинства регулисати императивном правном нормом, и креирати ефикасне инструменте, путем којих ће имаоци права на предмете домаћинства мање вредности, моћи да њих захтевају или да захтевају исплату њихове новчане противвредности, у случају када је оставилац располагао овим предметима *mortis causa*.

С обзиром на *ratio legis* права на предмете домаћинства мање вредности, оправдано је да се његови имаоци у будућности намирију након повериоца оставиоца, а пре апсолутних нужних наследника.

У настојању да реafirмише установу плодуживања, српски законописац је у оквирима наследноправне регулативе, креирао законске одредбе, према којима је могуће конституисање права плодуживања на заоставштини. Посматрајући овакво опредељење српског законописца, кроз призму упоредноправне регулативе, могли би смо извести закључак да је у питању један оправдан нормативни захват, који је у складу са савременим упоредноправним тенденцијама.

Међутим, на путу оваквом нашем закључивању, стоји несавршеност важећих решења које уређују установу плодуживања на заоставштини. Опредељењем српског законописца да установу плодуживања на заоставштини постави у служби егзистенцијалног збрињавања брачног друга оставиоца, његових родитеља и усвојиоца из непотпуног усвојења, у битноме је измењена уобичајена и редовна функција коју у савременим наследноправним системима игра право плодуживања на заоставштини.

Поред ове специфичности, осим тога што је српски законописац предвидео могућност конституисања права плодуживања на заоставштини, приметно је да је изостала детаљна регулатива ове правне установе. Иако још од римских правника потиче правило да након конституисања права плодуживања на ствари, власнику

ствари остаје само *nuda proprietas*, српски законописац, упркос несумњивој користи коју плодуживалац заоставштине остварује, не нормира његову одговорност за дугове оставиоца, чиме директно доприноси урушавању основне функције установе наслеђивања.

С друге стране, анализирајући редослед намирења из заоставштине оставиоца, долазимо до закључка да српски законописац плодуживаоце заоставштине није посебно заштитио у поступку намирења нужних наследника. Полазећи од утврђеног редоследа у намирењу, произлази да ће плодуживаоци заоставштине бити дужни да допринесу намирењу нужних наследника. Будући да одговорност плодуживаоца није уређена тако да заштити њихов егзистенцијални минимум, произлази да и нормативни циљ, ради којег се конституише право плодуживања на заоставштини, није остварив у сваком случају.

Отуда сматрамо да је ради заштите интереса поверилаца, с једне стране, и остваривања егзистенцијалног минимума с друге стране, неопходно, по угледу на француско право, предвидети да плодуживаоци заоставштине одговарају за намирење оставиочевих поверилаца оствареним приходима, али изнад нивоа средстава неопходних за задовољавање њиховог егзистенцијалног минимума.

Овакво решење било би примењиво само у случајевима када се право плодуживања на заоставштини конституише ради обезбеђења нужних средстава за живот. У случају када, оставиочев брачни друг, уместо 1/4 у својину, изабере право плодуживања на заоставштини, сматрамо оправданим да он одговара у вредности остварених прихода, будући да је конституисано право последица његовог избора, а не његове егзистенцијалне несигурности.

Полазећи од сложених и не увек пријатних односа, на релацији плодуживалац – власник, српски законописац, попут законописаца у другим савременим правним системима, предвиђа могућност преиначења плодуживања у доживотну ренту. Међутим, његово опредељење за споразумним преиначењем, као јединим начином преиначења, не може се окарактерисати као оправдано и савремено.

Будући да је за споразумно преиначење неопходна сагласна изјава воља страна, које имају различите интересе, оно се не може назвати довољним и јединим ефиксаним средством уз чију помоћ се успешно и ефикасно, у сваком животном случају, може преиначити један сложен правни однос, који настаје конституисање плодуживања на заоставштини.

Сходно томе, сматрамо да је неопходно, прихватљиво и оправдано да српски законодаписац, попут француског, белгијског и мађарског законодаписца, дозволи обема странама (потомцима и брачном другу, родитељима и брачном другу, усвојоцу из непотпуног усвојења и усвојенику), да захтевају конверзију у судском поступку.

Уколико се српски законодавац, определи за једно овакво решење, а имајући у виду несигурну позицију рентног повериоца, те потенцијалну опасност, од пада вредности новца, услед инфлације и негативних тржишних токова, сматрамо да је неопходно да попут, француског или белгијског законодаписца, предвиди решење према коме ће дужник доживотне ренте бити дужан да пружи одговарајуће средство обезбеђења потраживања рентног повериоца. Такође је потребно предвидети и начин на који ће се вршити усклађивање доживотне ренте са вредношћу доживотног плодоуживања.

Упркос предложеним изменама, чињеница је да ће се у правној позицији плодоуживаоца заоставштине, у чију је корист ово право конституисано ради обезбеђивања егзистенцијалног минимума, стапати позиција универзалног сукцесора оставиоца и позиција наследноправног сингуларног сукцесора на основу закона. Овако стање ствари, према нашем мишљењу, оставља простор за изигравање интереса поверилаца оставиоца, под велом немања нужних средстава за живот.

Зато сматрамо неопходним да српски законодаписац, поред предложених измена, размотри и могућност реафирмације раније важећих решења према којима је повећање могло бити учињено само у виду права својине, будући да овакво решење више одговора интересима правног промета. С друге стране, и интереси субјеката којима је неопходно егзистенцијално збрињавање били би задовољени. Такође, српски законодаписац може да крене и путем нормирања права на издржавање у корист ових лица, попут француског, аустријског, чешког и енглеског законодаписца.

Опредељење српског законодаписца да намирење нужних наследника у новцу постави за законску претпоставку, посматрано с аспекта савремених тенденција у регулисању овог питања и с аспекта сигурности у правном промету је оправдано и можемо га назвати актом осавремењивања установе нужног наслеђивања у једном њеном сегменту.

Будући да намирење нужних наследника у новцу, не стоји у функцији обезбеђивања интереса нужних наследника као и намирење нужних наследника *in rem*, отворено се залажемо да у будућој грађанској кодификацији, а по угледу на француско

право, своје место нађе и одредба према, којој ће нужни наследници, имати законску залогу на заоставштини завештајних наследника и испорукопримаца оставиоца до коначног намирења њиховог потраживања.

Када је реч о кругу субјеката уживаоца права на нужни део, не можемо рећи да је решење српског законописаца, у складу са савременим упоредноправним тенденцијама, будући да се српски законописац определио за један широк круг нужних наследника, наспрам законописца других земаља, који право на нужни део заоставштине стипулишу, по правилу, у корист потомака и супружника, а изузетно и родитеља оставиоца.

Отуда, сматрамо да би било пожељно размотрити питање сужавања круга нужних наследника, и по угледу на немачко право, право на нужни део заоставштине стипулисати само у корист потомака оставиоца, супружника и родитеље оставиоца. Овакав приступ у правном регулисању установе нужног наслеђивања, био би и у складу са поимањем породичног живота у пракси Европског суда за људска права, гарантованог Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода.

Будући да је српски законописац остваривање права на нужни део од стране, како апсолутне тако и релативне категорије нужних наследника, подредио редоследу позивања на наслеђе, слободно можемо рећи да се таквим начином нормирања установе наслеђивања не обезбеђује континуитет у породичноправној заштити оних нужних наследника који су неспособни за рад, а немају нужних средстава за живот.

Анализирајући ово питање кроз призму упоредноправне регулативе, долазимо до закључка да остваривању егзистенцијалног минимума лица блиских оставиоцу више погодује право издржавања из заоставштине, у односу на право на нужни део заоставштине.

Отуда се залажемо, да у будућој грађанској кодификацији своје место нађе одредба, према којој ће за усвојиоца из непотпуног усвојења, оставиочеву браћу и сестре, његове дедове и бабе и његове остале претке, а које је оставилац дужан да издржава, сагласно одредбама ПЗ-а, бити нормирано право на издржавање из заоставштине. Услов је да ови субјекти немају нужних средстава за живот и трајно су неспособни за привређивање, а постојала је законска дужност издржавања од стране оставиоца или је издржавање чињено фактички, иако законска дужност није постојала, што би био случај са пунолетном и радно неспособном браћом и сестрама оставиоца,

Наравно, ово право би било примењиво само у случају да ови субјекти не припадају кругу законских наследника који су у конкретном случају позвани на наслеђе.

Уколико се српски законодаписац определи за овакво једно решење, неопходно је да, ради очувања основне функције установе наслеђивања и ради заштите интереса поверилаца издржавања, предвидети решење на основу кога ће се повериоци издржавања намиривати након повериоца оставиоца, а пре нужних наследника.

Такође је неопходно, ради остваривања нормативне сврхе овог правног института, предвидети, по угледу на француско право, да право издржавања из заоставштине представља једно право из домена јавног поретка, и предвидети да ће за намиривање повериоца оставиоца одговарати и завештајни наследници, сразмерно примљеној користи.

Будући да износи издржавања подједнако као и у случају доживотне ренте, подлежу променама које се дешавају на тржишту, сматрамо неопходним да српски законодаписац, а по угледу на решење некадашњег Касационог суда у Новом Саду, предвиди могућност да повериоци издржавања могу поднети захтев, да дужници издржавања обезбеде њихова потраживања.

Мишљења смо да је признавање наследноправних овлашћења ванбрачним партнерима из ванбрачних заједница, регулисаних породичним законодавством, која би била једнака наследноправним овлашћењима супружника, нужно и оправдано у нашој будућности. Ово имајући у виду да је ратификованим међународним докуменатима и Уставом Републике Србије, прокламована посебна заштита породице. Осим тога, у прилог нашем залагању стоје упоредноправне тенденције, залагања посленика наследноправне мисли и податак да на територији Републике Србије у ванбрачним заједницама живи велики број лица.

Када је реч о мајци будућег наследника, сматрамо да је ради обезбеђивања континуитета у њеној породичноправној заштити, али и ради заштите интереса зачетог, а нерођеног детета, неопходно предвидети да ће мајка будућег наследника, под условима прописаним породичним законодавством, остварити право на издржавање из заоставштине. Утемељење за овакав нормативни захват, српски законодаписац може пронаћи у одредбама ратификованих међународних докумената, Уставом Републике Србије прокламоване посебне заштите мајке пре и после порађаја, упоредноправној регулативи, нашем социјалном реалитету и правичности.

Будући да савремени законописаци прибегавају различитим начинима обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити разведеног супружника и бившег ванбрачног партнера, за случај смрти дужника издржавања, сматрамо преко потребним, да и српски законописац у будућности крене путем обезбеђивања континуитета у породичноправној заштити и овој категорији субјеката, нормирањем права на издржавање из заоставштине. Ово поготову због чињенице што се разведни брачни друг на основу актуелних породичноправних прописа сматра чланом породице оставиоца.

Такође, српски законописац мора на исти начин приступити и обезбеђивању континуитета у породичноправној заштити малолетних пасторака оставиоца и радно неспособних очуха и маћехе.

За разлику од савремених законописаца, српски законописац не придаје никакав значај чињеном издржавању. Полазећи од чињенице да се под окриље породице у савременом друштву подводе и фактички односи између одређених лица, сматрамо да би било у складу са међународноправним и уставноправним оквиром, те у складу правичношћу, да се лицима која је оставилац издржавао за живота и обезбеђивао им смештај, независно од тога да ли су били у каквом сродничком односу, обезбеди из заоставштине право на издржавање и становање у периоду од примера ради, тридесет дана. Овакво право би стајало у функцији прилагођавања ових лица на новонастале околности.

СКРАЋЕНИЦЕ

АГЗ	Аустријски грађански законик
БГЗ	Белгијски грађански законик
ГЗ	Гортински законик
ГКРФ	Грађански законик Руске Федерације
Декларација	Универзална декларација о људским правима
Закон	Закон XII таблица
ЗОБА	Закон о браку Републике Аустрије
ЗИО	Закон о извршењу и обезбеђењу Републике Србије
ЗНБ	Закон о наслеђивању Републике Бугарске
ЗОН	Закон о наслеђивању Републике Србије
ЗОНРСМ	Закон о наслеђивању Републике Северне Македоније
ЗОНРСЛ	Закон о наслеђивању Републике Словеније
ЗОНРС	Закон о наслеђивању Републике Српске
ЗОНРХ	Закон о наслеђивању Републике Хрватске
ЗОНРЦГ	Закон о наслеђивању Републике Црне Горе
ЗОНФБИХ	Закон о наслеђивању Федерације Босне и Хервеговине
ЗОПИ	Закон о порезима на имовину Републике Србије
ЗОР	Закон о раду Републике Србије
МГЗ	Мађарски грађански законик
Нацрт	Нацрт Грађанског законика Републике Србије
НГЗ	Немачки грађански законик
ПЗ	Породични закон Републике Србије
ПЗРС	Породични закон Републике Српске
ПЗРСМ	Породични закон Републике Северне Македоније
ПЗРХ	Породични закон Републике Хрватске
ПЗРЦГ	Породични закон Републике Црне Горе
ПЗФБИХ	Породични закон Федерације Босне и Херцеговине
РЕСП	Ревидирана европска социјална повеља
СГЗ	Српски грађански законик
ЗЗРИ	Збирка закона Руске империје
ПКРБ	Породични кодекс Републике Бугарске
ФГЗ	Француски грађански законик
ХЗ	Хамурабијев законик
ЧГЗ	Чешки грађански законик
ШГЗ	Шпански грађански законик

ЛИТЕРАТУРА ПО АЗБУЧНОМ РЕДУ

Уџбеници, монографије и чланци

1. АВРАМОВИЋ, С.: *Опита правна историја, Стари и средњи век*, Правни факултет, Београд, 2000.
2. АВРАМОВИЋ, С. – В. СТАНИМИРОВИЋ.: *Упоредна правна традиција*, Правни факултет, Београд, 2013.
3. АВРАМОВИЋ, С.: Српски грађански законик (1804) и правни транспланти – копија аустријског узора или више од тога? *Зборник радова “Српски грађански законик – 170 година“*, Правни факултет, Београд, 2014, стр. 13–47.
4. АНТИЋ, О. – БАЛИНОВАЦ, З.: *Коментар Закона о наслеђивању Републике Србије*, Издавачко предузеће „Номос“, д.о.о., Београд, 1996.
5. АНТИЋ, О.: Начела и основне карактеристике наследног права у СРЈ, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 3–4/2001, стр. 470–491.
6. АРАНЂЕЛОВИЋ, Д.: *Аустријски грађански законик*, Просвета, Београд, 1921.
7. АРАНЂЕЛОВИЋ, Д.: *Наследно право с нарочитим обзиром на Грађански законик Краљевине Србије*, Штампарија Драг. Грегорића, Београд, 1925.
8. АСПАРУХОВА, К.: *Наследяването по закон*, Сиела, Софија, 2012.
9. БАБИЋ, И.: *Коментар закона о наслеђивању Републике Србије и Републике Црне Горе с објашњењима*, Службени лист СРЈ, Београд, 1996.
10. БЛАГОЈЕВИЋ, Б.: *Наследно право СФРЈ, са освртом на права других држава*, Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, „Просвета“, Београд, 1964.
11. БУЈУКЛИЋ, Ж.: *Римско приватно право*, Правни факултет, Београд, 2013.
12. ВЕНЕДИКОВ, П.: *Запазената част в наследството*, Сиби, Софија, 2008.
13. ВИДИЋ, Ј.: Утицај адоптивног сродства на законска наследна права у законодавству Србије и осталих европских земаља, *Зборник Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2006, стр. 371–399.
14. ВИДИЋ, Ј.: Законско и нужно наслеђивање у Војводини између два светска рата, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр. 12/2008, стр. 79 –108.
15. ВИДИЋ, Ј.: *Наследноправне последице односа сродства, брачне и ванбрачне везе*, докторска дисертација, Београд, 2010.

16. ВИДИЋ, Ј.: Основ законског наслеђивања у упоредном праву (Француска, Белгија, Италија, Шпанија), *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2010, стр. 95–123.
17. ВИДИЋ, Ј.: Ванбрачни партнер као законски наследник у савременим правима Европе, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 68/2014, стр. 407–424.
18. ВЛАДИМИРОВСКИЙ БУДАНОВ, М.: *Обзор истории русского права*, Территория будущего, Москва, 2005.
19. ВУЈАНИЋ, М. – ГОРТАН ПРЕМК, Д. – ДЕШИЋ, М. – ДРАГИЧЕВИЋ, Р. – НИКОЛИЋ, М. – НАГО, Љ. – ПАВКОВИЋ, В. – РАМИЋ, Н. – СТИЈОВИЋ, Р. – РАДОВИЋ ТЕШИЋ, М. – ФЕКТЕ, Е.: *Речник српског језика, Измењено и поправљено издање*, Матица српска, Нови Сад, 2011.
20. ДЕВЦИЋ, М. – СТОЈИЛКОВИЋ–ЃАТОВИЋ, Ј.: *Демографски попис старог становништва Србије*, Републички завод за статистику, Београд, 2015, на интернет адреси: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2015/Pdf/G20154007.pdf>. Приступ остварен, дана: 3. фебруара 2020. године.
21. ДУЧИЋ, Н.: *Књижевни радови*, књига четврта, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд, 1895.
22. ГУДАЦ ДОДИЋ, В.: Једнородитељске породице: друштвена пракса и свакодневица током друге половине двадесетог века, *Токови историје*, бр. 3/2013, стр. 207–231.
23. ГУЛЯЕВ, А. М.: *Русское гражданское право: Обзор действующего законодательства, кассационной практики Прав. сената и проекта Гражданского уложения*, Тип. М. М. Стасюлевича, Москва, 1913.
24. ГУЩИН, В. В – ГУРЕЕВ, А.: *Наследственное право России*, Юрайт, Москва, 2017.
25. ДОЧЕВ, И.: Подобрения от сънаследник (чл. 12 ал. 2 от ЗН), *Научни трудове на Русенскиот универзитет*, том 51, серија 7, 2012, стр. 190–194, на интернет адреси: <http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp12/7/7-30.pdf>. Приступ остварен, дана: 12. августа 2019. године.
26. ЂОРЂЕВИЋ, А.: *Наследно право Краљевине Србије*, Београд, 1904.
27. ЂОРЂЕВИЋ, А.: Древноруски градови као друштвени оквир развијеног приватног права, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 61/2013, стр. 345–352.
28. ЂОРЂЕВИЋ, А.: Уговори облигационог права Русије од XI до XV века, докторска дисертација, Ниш, 2013.
29. ЂОРЂЕВИЋ, В.: Брачни друг као редовни законски наследник, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 22/1982, стр. 331–349.
30. ЂОРЂЕВИЋ, В.: *Наследно право*, Правни факултет, Ниш, 1997.

31. БУРЂЕВИЋ, Д.: *Институције наследног права*, Службени гласник, Београд, 2011.
32. БУРЂЕВИЋ, М.: Уговор о поклону за случај смрти, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2011, стр. 241–256.
33. ЕВТИМОВ, И.: Могућност нужних наследника да захтевају преображај законске претпоставке облигационоправне природе права на нужни део, *Зборник радова „Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије”*, Правни факултет, Ниш, 2016, стр. 127–148.
34. ЕРМОЛОВИЧ, В.: Наследование в праве средневековой Сербии и стран континентальной Европы (сравнительный анализ), *Право и демократия (сборник научных трудов)*, вып. 26/2015, стр. 107–136, на интернет адреси: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/121069/1/107-136.pdf>. Приступ остварен, дана: 4. априла 2018. године.
35. ЖИВКОВИЋ, М. – СТАНИВУКОВИЋ, М.: *Међународно приватно право*, Службени гласник, Београд, 2006.
36. ЗАБОЛОТНАЯ, Л.: Наследственное право молдавских женщин (XIV–XVII). Компаративное исследование *Balkanica Posnaniensia, Acta et studia*, Том 20, 2013, стр. 65–84, на интернет адреси: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bp/article/viewFile/1738/1704>. Приступ остварен, дана: 23. марта 2018. године.
37. ЗОЛОТОВ, А. В.: Наследники, имеющие право на обязательную долю, в Российской Федерации, *Наука и образование сегодня*, № 11/2018, стр. 49–52, на интернет адреси: <https://cyberleninka.ru/article/v/nasledniki-imeyuschie-pravo-na-obyazatelnuyu-dolyu-v-rossiyskoj-federatsii>. Приступ остварен, дана: 8. августа 2019. године.
38. ЗОРИЋ, П.: Законоправило светога Саве и правни транспланти, стр. 2–49. Научни рад, доступан је на интернет адреси: https://kupdf.net/download/zakonopravilo-svetog-save_58a89f716454a7386ab1e8f5_pdf. Приступ остварен, дана: 10. марта 2020. године.
39. ИВАНОВИЋ, М.: Пронија у држави српских деспота, *Зборник радова византолошког института*, бр. 53/2016, стр. 323–341.
40. ИГЊАТОВИЋ, М.: Sponsalia у римском праву, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 54/ 2009, стр. 127–156.
41. ИЛИОСКИ, Р.: Издвојување на предметите на домаќинството како наследно–правен институт, *Годишен зборник*, бр. 4/2013, стр. 139–150.
42. ЈОВАНОВИЋ, М.: *Коментар старог ius civile*, Правни факултет, Ниш, 2002.
43. ЈОВАНОВИЋ, М.: *Антички римски правни и ванправни текстови уз осврт на заблуде о статусу жена*, Правни факултет, Ниш, 2014.

44. ЈОВИЋ ПРЛАИНОВИЋ, О.: Брак и сродство у домену законског наслеђивања, „Зборник радова Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије”, Правни факултет, Ниш, 2016, стр. 91–108.
45. КАРАЦИЋ, В.: *Српски ријечник, истолкован њемачким и латинским ријечима*, Штампарија Јерменског манастира, Беч, 1818.
46. КАНДИЋ, Љ.: *Одабрани извори из Опште историје државе и права*, Савремена администрација. Београд, 1977.
47. КОВАЧЕВИЋ КУШТРИМОВИЋ, Р. – ЛАЗИЋ, М.: *Стварно право*, Пунта, Ниш, 2004.
48. КОВАЧЕК СТАНИЋ, Г.: *Упоредно породично право*, Правни факултет, Нови Сад, 2002.
49. КОНСТАНТИНОВИЋ, М.: Опште напомене уз Тезе за предпројекат закона о наслеђивању, *Архив за правне и друштвене науке*, бр. 3/1947.
50. КРОПЧЕВА, Г. Ю.: Неопходимые наследники, *Вестник Томского государственного университета*, № 332/2010, стр. 107–110, на интернет адреси: <https://cyberleninka.ru/article/n/neobhodimye-nasledniki>. Приступ остварен, дана: 11. августа 2019. године.
51. КРСТИЋ, Н.: *Повреда и заштита права на нужни део*, докторска дисертација, Ниш, 2016.
52. КУРДУЛИЈА, М.: *Приручник за наследно право*, Савремена администрација, Београд, 1972.
53. ЛАЗИЋ, М.: *Личне службености, ususfructus, usus, habitatio*, Правни факултет Ниш, 2000.
54. ЛАЗИЋ, М. – ВУЧКОВИЋ, М.: Плодоуживање у функцији збрињавања наследника, *Тематски зборник радова „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору”*, књига трећа, Правни факултет, Ниш, 2013, стр. 119–137.
55. ЛЕБЕДЕВА, В. А.: Обязательная доля в наследстве: практические вопросы реализации права необходимым наследником, *Вестник ЮУрГУ*, бр. 2/2008, стр. 101–104. доступан је на адреси: <https://cyberleninka.ru/article/n/obyazatel'naya-dolya-v-nasledstve-prakticheskie-voprosy-realizatsii-prava-neobhodimym-naslednikom/viewer>. Приступ остварен, дана: 30. јануара 2020. године.
56. МАКСЮТИНА, В. К.: Наследование по закону в соответствии с Гражданским кодексом РСФСР 1922 г, *Вестник Московского университета МВД России*, № 5/2009, стр. 120–122.
57. МАРКОВИЋ, Л.: *Грађанско право*, Народна самоуправа, Београд, 1927.

58. МАРКОВ, М.: Относно реда на упражняване на особените права на наследниците по чл. 12 ЗН, фн. 1, *Собственост и право*, бр. 6/2009. Текст научног чланка доступан је на интернет адреси: <http://trudipravo.bg/mesechni-spisania/mesechno-spisanie-sobstvenost-i-pravo/menucontsp1/497-tp062009>. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.
59. МАРКОВИЋ, С.: Наслеђивање предмета домаћинства у светлу концепције о минимуму егзистенције, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 8/1969, стр. 211–226.
60. МАРТЫСЕВИЧ, И.: *Псковская судная грамота, историко–юридическое исследование*, Изд–во Моск. ун–та, Москва, 1951. на интернет адреси: <https://www.hse.ru/data/2012/06/15/1255410194/Мартысевич%20И.Г.Псковская%20судная%20грамота.1951.pdf>. Приступ остварен, дана: 22. марта 2018. године.
61. МЕЙЕР, Д. И.: *Русское гражданское право*, Тип. Современ. изв., Москва, 1873. на интернет адреси: <https://www.prlib.ru/item/442605>. Приступ остварен, дана: 10. августа 2018. године.
62. МИЦКОВИЋ, Д. – РИСТОВ, А.: *Граѓанско применето право (наследно право)*, Блесок едиција индра, Скопје, 2011.
63. НИКОЛИЋ, Д.: *Фрагменти правне историје*, Правни факултет, Ниш, 1997.
64. НИКОЛИЋ, Д. – ЂОРЂЕВИЋ, А.: *Законски текстови старог и средњег века*, Правни факултет, Ниш, 2002.
65. НОВАКОВИЋ, С.: *Законик Стефана Душана, цара српског*, Београд, 1870.
66. НОВАКОВИЋ, С.: *Законски споменици српских држава средњег века*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд, 1912.
67. ОСТРОГОРСКИ, Г.: Острогорски, Пронија. Прилог историји феудализма у Византији и јужнословенским земљама, *Византолошки институт САН*, бр. 1/1951.
68. ПАВКОВИЋ, Н.: Друштвена организација, *Гласник етнографског музеја у Београду*, бр. 44/1980, стр. 145–161.
69. ПАНТЕЛИЋ, Н.: Из друштвеног и породичног живота, *Гласник етнографског музеја*, бр. 38/1975, стр. 115–122.
70. ПЕЗЕЉ, В.: Правни положај жене у средњовјековном Пагу, *Анали Правног факултета у Београду*, 1/2010, стр. 168–194.
71. ПЕНЕВ, Г. – СТАНКОВИЋ, Б.: Ванбрачна рађања и ванбрачне заједнице: између маргинализације и модернизације, *Демографски преглед*, бр. 37/2010, стр. 1–4.
72. ПЕРЕВЕРЗЕВ, А.: Наследственное право по Псковской судной грамоте, *Вестник Социально-педагогического института*, № 1/2013, стр. 41–45.

73. ПЕРИЋ, Ж.: *О правном карактеру удовичкога ужитка и његовом опусу*, Штампарија Савића и Коми, Београд, 1904.
74. ПЕРИЋ, Ж.: *Специјални део Грађанскога Права, Наследно право*, „Банкарска штампарија”, Београд, 1923.
75. ПЕРИЋ, Ж.: О значају упореднога права, *Посебни отисак из „Правосуђа”* бр. 5/1938, стр. 3–11. на интернет адреси: <http://www.uzzpro.gov.rs/doc/biblioteka/digitalna-biblioteka/1938-O-znacaju-uporednog-prava.pdf>. Приступ остварен, дана: 29. септембра 2018. године.
76. ПЕТРОВ, В.: *Приемане на наследство*, Сиела Норма АД, Софија, 2014.
77. ПЕТРОВ, Ю. Е.: *Наследственное право: постатейный комментарий к статьям 1110–1185, 1224 Гражданского кодекса Российской Федерации*, Логос, Москва, 2018.
78. ПЕТРУШИЋ, Н.: Нова концепција стицања својине на предметима домаћинства, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 36–37/1996–1997, стр. 123–139.
79. ПОЛИТОВА, П. И.: Воля умершего – закон: основные этапы развития одного из основополагающих принципов наследственного права России, *Вестник Российского государственного университета им. И. Канта*, вып. 9/2010, стр. 154–161.
80. ПОЊАВИЋ, З.: *Породично право*, Правни факултет, Крагујевац, 2007.
81. ПОПОВИЋ, Д.: *Опита правна историја, Стварање модерне државе*, Досије, Београд, 1999.
82. РАДОВАНОВИЋ, М.: Юстинијанове институције, Државной штампарији, Београд, 1864, на интернет адреси: <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=publications&id=3908&m=2#page/186/mode/2up>. Приступ остварен, дана: 20. јуна 2018. године.
83. СВОРЦАН, С.: *Коментар Закона о наслеђивању са судском праксом*, Правни факултет, Крагујевац, 2004.
84. СВОРЦАН, С.: *Наследна права брачног и ванбрачног партнера*, Правни факултет, Крагујевац, 1999.
85. СВОРЦАН, С.: Стицање предмета домаћинства, *Тематски зборник радова “Слободе и права човека и грађанина у концепту новог законодавства Републике Србије”*, књига IV, Правни факултет, Крагујевац, 2005, стр. 359–368.
86. СВОРЦАН, С.: Наследна права ванбрачног партнера, *Зборник радова „Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије”*, Правни факултет, Ниш, 2016, стр. 83–90.

87. СОЛОВЈЕВ, А.: *Законодавство цара Стефана Душана, цара Срба и Грка*, докторска расправа, Штампарија “Св. Сава“, Београд, 1928.
88. СОЛОВЈЕВ, С. М.: *История России с древнейших времен. Том 1. От возникновения Руси до правления Князя Ярослава I 1054 г.*, АСТ Фолио, Москва, 2001.
89. СПИРИК ТРПЕНОВСКА, Љ – МИЦКОВИЌ, Д. – РИСТОВ, А.: *Наследното право во Република Македонија*, Блесок, Скопје, 2010.
90. СПИРИК ТРПЕНОВСКА, Љ – МИЦКОВИЌ, Д. – РИСТОВ, А.: *Наследувањето во Европа*, Блесок, Скопје, 2011.
91. СТАНКОВИЋ, М.: *Уговорно наслеђивање између супружника*, докторска дисертација, Београд, 2015.
92. СТАНКОВИЋ, У.: Хиљаду осамсто четрдесет шеста – наследноправни положај женске деце по трећи пут на дневном реду, *Зборник радова „Српски грађански законик – 170 година“*, Правни факултет, Београд, 2014, стр. 407–417.
93. СТАНОЈЕВИЋ, О.: *Римско право*, Правни факултет, Сарајево, 2003.
94. СТОЈАНОВИЋ, Н.: Крвни сродници оставиоца као наследници првог законског наследног реда, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 38–39/1998–1999, стр. 56–66.
95. СТОЈАНОВИЋ, Н.: *Испорука у наследном праву*, докторска дисертација, Ниш, 2000.
96. СТОЈАНОВИЋ, Н.: О прецима оставиоца као могућим законским наследницима, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 40–41/2002, стр. 170–184.
97. СТОЈАНОВИЋ, Н.: Издржавање између сродника, *Тематски зборник „Остваривање и заштита права на законско издржавање“*, Правни факултет Крагујевац, 2002, стр. 57–67.
98. СТОЈАНОВИЋ, Н.: Осврт на поједина решења садржана у Породичном закону и Закону о наслеђивању Републике Србије, *Зборник радова „Новине у породичном законодавству“*, Ниш, Правни факултет, 2006, стр. 7–22.
99. СТОЈАНОВИЋ, Н.: Наследно право у Војводини између два светска рата, *Зборник Матице Српске за друштвене науке*, бр. 125/2008, стр. 53–78.
100. СТОЈАНОВИЋ, Н.: *Наследничка заједница*, Правни факултет, Ниш, 2009.
101. СТОЈАНОВИЋ, Н.: Како се остварује и штити право на нужни део повређено прекомерним завештајним располагањима и учињеним поклонима?, *Тематски зборник радова „Приступ правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије“*, Ниш, Правни факултет, 2009, стр. 165–182.

102. СТОЈАНОВИЋ, Н.: Опорезивање добара, стечених по наследноправном основу, у Републици Србији, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 55/2010, стр. 73–87.
103. СТОЈАНОВИЋ, Н.: *Наследно право*, Правни факултет, Ниш, 2011.
104. СТОЈАНОВИЋ, Н.: О наслеђивању у законоправили светога Саве, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1/2014, стр. 25–44.
105. СТОЈАНОВИЋ, Н. – ВИДИЋ, Ј.: Оставински поступак у светлу прописа о ванпарничној процедури и принцип једнаке заштите права наслеђа, *Зборник радова, Правни систем и заштита од дискриминације*, Правни факултет у Приштини, Косовска Митровица, 2015, стр. 131–153.
106. СТОЈАНОВИЋ, Н.: Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије, *Зборник радова, Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије*, Правни факултет, Ниш, 2016, стр. 3–33.
107. СУБОТИН ГОЛУБОВИЋ, Т.: *Матија Властар Синтагма*, САНУ, Београд, 2013.
108. ТАРАНОВСКИ, Т.: *Историја српског народа у Немањинској држави*, Лирика, Београд, 2002.

ЛИТЕРАТУРА ПО АБЕЦЕДНОМ РЕДУ

Уџбеници, монографије и чланци

1. ARNAOUTOGLU, I.: *Ancient Greek Laws: A Sourcebook*, Routledge, London and New York, 1998, на интернет адреси: <https://books.google.rs/books?isbn=1134749945>. Приступ остварен, дана: 3 маја 2018. године.
2. BABIĆ, I.: Naslednička zajednica i prenos (ustupanje) naslednog dela, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka u Banja Luci*, br. 8/2018, str. 56–71.
3. BARTA, H.: *Zivilrecht. Grundriss and Einführung in das Rechtsdenken*, Facultas, Wien, 2004, на интернет адреси: https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/buch/pdf/zivilrecht2004_kapitel17.pdf. Приступ остварен, дана: 3. марта 2020. године.
4. BENYOVSKY–LATIN, I.: *Srednjovjekovni Trogir, Prostor i društvo*, Hrvatski institut za povjest, Zagreb, 2009.
5. BEUC, I.: Statut Zadarske komune iz 1305. godine, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, br. 2/1954, str. 491–781.
6. BLAGOJEVIĆ, B.: Nužni naslednici i veličina nužnog dela, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 2/1955, str. 136–141.

7. BUDEČ, G.: Privatno-pravne isprave kao izvor za proučavanje materijalne kulture u kasnosrednjovjekovnim dalmatinskim komunama s posebnim naglaskom na Šibenske inventare dobara, *Zbornik radova s prve medievističke znanstvene radionice u Rijeci*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2014, str. 13–29.
8. BUTKOVIĆ, M.: Institut ostavinskog postupka kroz sudsku praksu, Hrvatska javnobilježnička komora, *Prilozi*, br. 4/2013.
9. BOŽOVIĆ, V. B.: The very beginning of the serbian social security law in the saint Sava's Nomocanon, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 4/2018, str. 1765–1773.
10. BRANDT, W. – ROJAHN, D.: *Erbrecht*, C. H. Beck, München, 2011.
11. BACHRACH, B. S.: Military Lands in Historical Perspective, *The haskins society journal, studies in medieval history*, Vol. 9, 2001, str. 95–122.
12. BURNS, F.: The changing patterns of total intestacy distribution between spouses and children in Australia and England, *University of New South Wales Law Journal*, № 2/2013, str. 470–513, на интернет адреси: <https://pdfs.semanticscholar.org/07f4/5c6be2b7697b4713224812ecfb3f5e0b05c4.pdf>. Приступ остварен, дана: 11. јуна 2019. године.
13. CHATTERON, D. A.: *Wills*, The Glass House, London, 2001, на интернет адреси: <https://books.google.rs/books?id=NOVvu0Nu8yUC&pg=PR2&lpg=PR2&dq=D.+A.+Chatteron,+Wills,+London,+2001&source=bl&ots=UA6qFgm6Us&sig=ACfU3U2ezzJ3u5rUWH3gYdRzBd9mfRBCEQ&hl=sr&sa=X&ved=2ahUKEwibntHWgNfiAhXqwcQBHcDEA5QQ6AEwAHoECAgQAQ#v=onepage&q=D.%20A.%20Chatteron%2C%20Wills%2C%20London%2C%202001&f=false>. Приступ остварен, дана: 28. маја 2019 године.
14. ČEPULO, D.: *Statut Paške općine, Statuta Communitatis Pagi*, Matica hrvatska Pag, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Pag–Zagreb, 2011.
15. ČULINOVIĆ, F.: Trogirski statut i rad Ivana Lučića na njemu, *Zbornik odsjeka za povjesne znanosti Zavoda za povjesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, br. 6/1969, str. 11–32, на интернет адреси: [Zbornik_OPZ_06_02_Culinovic%20\(3\).pdf](#). Приступ остварен, дана: 2. априла 2018. године.
16. CRETNEY, S. M.: Intestacy Reforms – The Way Things Were, 1952, *Denning law journal*, № 1/1994, str. 35–51, на интернет адреси: <http://ubplj.org/index.php/dlj/article/viewFile/241/268>. Приступ остварен, дана: 28. јуна 2019. године.
17. COTTIER, M.: Adapting Inheritance Law to Changing Social Realities: Questions of Methodology from a Comparative Perspective, *Oñati Socio-Legal Series*, № 2/ 2014, str. 196–221, на интернет адреси:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2430733. Приступ остварен, дана: 27. јуна 2019. године.

18. CHROMÁ, M.: *Právní překlad v teorii a praxi: nový občanský zákoník*, Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, Praze, 2014, на интернет адреси: <https://books.google.rs/books?id=ys0wDwAAQBAJ&pg=PA182&lpg=PA182&dq=Kdo+by+jinak+byl+nepominutelným+dědicem,+ale+nemá+právo+na+povinný+díl,+má+právo+na+nutnou+výživu,&source=bl&ots=nLBbj6E>. Приступ остварен, дана: 3. октобра 2019. године.
19. CRÔNE, R. – FORGEARD, M-C. – GELOT, B.: *Le nouveau droit des successions et des libéralités – Loi du 23 juin 2006, commentaires et formules*, preface by Philippe Malaurie, Répertoire Defrénois, Paris, 2007.
20. CROSS, C.: The Medieval Law of Intestacy, *Harvard Law Review*, Vol. 18, No. 2/1904, стр. 120–131.
21. DRAŠKIĆ, M.: *Porodično pravo i pravo deteta*, Čigoja štampa, Beograd, 2005.
22. DUMONT, C.: *L'usufruit du conjoint survivant*, Faculté de droit et de criminologie, Université catholique de Louvain, 2016, на интернет адреси: https://dial.uclouvain.be/memoire/ucl/en/object/thesis:3811/datastream/PDF_01/view. Приступ остварен, дана: 21. јануара 2020. године.
23. HRUSKOVÁ, M.: *National report: Czech Republic*. Текст националног извештаја Републике Чешке у електронском формату доступан је на интернет адреси: [ceflonline.net > wp-content > uploads > Czech-Rep](http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Czech-Rep). Приступ остваран, дана: 2. октобра 2019. године.
24. HOLDSWORTH, W. S. – VICKERS, C. W.: *Law of succession, Testamentary and intestate*, The Lawbook Exchange, Ltd., New Jersey, 2004.
25. ECCHER, B.: *Erbrecht, Bürgerliches Recht Band VI*, 6. Auflage, Verlag Österreich, Lehrbuch, 2016.
26. EISNER, B. – HORVAT, M.: *Rimsko pravo*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1948.
27. ERENET SUNOKO, Z.: Tri pravноповијесна modela nasljednog prava koji su poboljšali pravni položaj žene ili bili još jedan oblik nasilja nad njom, *Žene kroz povijest, Zbornik radova sa znanstvenog skupa Dies historiae 2012. – Žene kroz povijest*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012, str. 45–67.
28. ERENET SUNOKO, Z.: Obiteljskopравни položaj žena u Francuskoj od 1789. do 1816. s analizom Code Civila iz 1804. godine, Pitanje temelja izgradnje suvremene obiteljskopravne regulative, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, br. 2/2011, str. 573–594.
29. FERRÉ-ANDRÉ, S. – BERRE, S.: *Succession et libéralités*, Dalloz, Pariz, 2014.

30. FIRST DULIĆ, R.: Porodica i obitelj – domaćinstvo i kućanstvo, Pokušaj pojmovnog razgraničenja, *Revija za sociologiju*, br. 2–3/1976, str. 86–92.
31. GAMS, A.: *Uvod u građansko pravo, Opšti deo*, Naučna knjiga, Beograd, 1967.
32. GAVELLA, N. – BELAJ, V.: *Nasljedno pravo*, Narodne Novine, Zagreb, 2008.
33. GRIMALDI, M.: *Droit des successions*, LexisNexis, Paris, 2017.
34. ZANKL, W.: *Erbrecht*, Lehr- und Praxishandbuch, 8., überarbeitete Auflage, Facultas, Wien, 2017.
35. JANEKOVIĆ RÖMER, Z.: Rodbinski odnosi u dalmatinskom društvu XIII i XIV stoljeća, *Historijski zbornik*, br. 45/1992, str. 179–194.
36. KATIĆ, D.: Posebni nasljednopravni instituti, *Javni bilježnik*, br. 28/2008, str. 37–45.
37. KLASIČEK, Nužni dio: u naturi ili u novcu? *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 1/2013, str. 351–368.
38. KODEK, G. – SCHWIMMAN, M.: *ABGB Praxiscommentar*, Band 3, LexisNexis, Wien, 2013, на интернет адреси: https://www.lexisnexus.at/vie/leseprobe/abgb_band_3. Приступ остварен дана: 26. фебруара 2020. године.
39. KOZIOL, H. – WELSER, R.: *Grundriss des burgerlichen Rechts*, Band II, MANZ Verlag, Wien, 2007.
40. KOSANOVIĆ, O.: Prilog za bibliografiju radova o povjesti Vindola sa historiografskim pregledom, *Historijski zbornik*, br. 1/2010, str. 243–268.
41. KOVAČEVIĆ KUŠTRIMOVIĆ, R.: Plodouživanje i naše pravo, *Pravni život*, br. 10/1996, str.105–122.
42. KREČ, M. – PAVIĆ, Đ.: *Komentar zakona o nasljeđivanju sa sudskom praksom*, Narodne novine, Zagreb, 1964.
43. KRKLJUŠ, LJ. – ŠARKIĆ, S.: *Opšta istorija države i prava*, Naučna knjiga, Beograd, 1986.
44. KREŠIĆ, M.: Nasljednopravna načela Općega građanskog zakonika u praksi Hrvatsko–Slavonskih ostavinskih sudova, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 63/2013, str. 1095–1117.
45. KREŠIĆ, M. – PHILIPOVIĆ, M.: De succesione colonorum: O nasljednom pravu kmetova u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, *Povjesni prilozi*, br. 49/2015, str. 211–234.
46. LANCHNER, V. – ROŠKAR, J.: Građanske kodifikacije u Europi s posebnim osvrtom na 19. i 20. stoljeće, *Zbornik radova znanstvenog skupa, Austrijski građanski zakonik (1811–2010)*, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli i Pravni fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, 2011, str. 31–49, на интернет адреси:

- https://www.bib.irb.hr/728539/.../728539.rad_tuzla.doc. Приступ остварен, дана: 22. јула 2018. године.
47. LAJEUNESSE, M.: L'héritage et les derniers devoirs à Gortyne: quelles obligations pour les descendants?, *Cahiers, Mondes anciens*, № 10/2018, Anthropologie et Histoire des Mondes Antiques, str. 1–16, на интернет адреси: <https://journals.openedition.org/mondesanciens/2026>. Приступ остварен, дана: 3. маја 2018. године.
48. LAPUENTE, C. S.: New Developments in the Spanish Law of Succession, *Electronic Journal of Comparative Law*, № 2/2010, str. 1–35, на интернет адреси: http://www.indret.com/pdf/493_es.pdf. Приступ остварен, дана: 16. јануара 2019. године.
49. LEROYER, A-M.: *Droit des successions*, Dalloz, Paris, 2011.
50. LEIPOLD, D.: *Erberecht, Grundzüge mit Fällen und Kontrollfragen*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2002.
51. LEIPOLD, D.: *Erbrecht*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2014.
52. LEFEBVRE, F.: *Succession et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Francis Lefebvre, Pariz, 2011.
53. LINK, S.: „..., but not more!” Female Inheritance in Cretan Gortyn, in D. Lyons and R. Westbrook, (eds.) *Women and Property in Ancient Near Eastern and Mediterranean Societies*, Washington D.C., str. 1–17, на интернет адреси: <https://chs.harvard.edu/CHS/article/displayPdf/381>. Приступ остварен, дана: 2. маја 2018. године.
54. MALAURIE, P. – AYNÈS, L.: *Les successions, Les libéralités*, Defrénois, Paris, 2010.
55. MARGETIĆ, L.: O starom hrvatskom nasljednom pravu descendenata, *Historijski zbornik*, br. 25–26/1972–1973, str. 273–279.
56. MARKOVIĆ, S.: Ko može da traži smanjenje raspolaganja testamentom i vraćanje poklona kojima je povređen nužni deo, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 9 /1970, str. 263–274.
57. MARKOVIĆ, S.: *Nasledno pravo*, Pravni fakultet, Niš, 1972.
58. NIKOLIĆ JAKUS, Z.: Obitelj dalmatinskog plemstva od 12. do 14. stoljeća, *Acta Historiae*, br. 1–2/2008, str. 59–88.
59. NOVAK, Z.: Neki aspekti pravnog položaja žena u Vinodolskom zakonu, Senjskom i Krčkom statutu, *Historijski zbornik*, br. 2/2011, str. 315–343.
60. NOVOTNÝ, P. – IVIČIČOVÁ, J. – I. SYRŮČKOVÁ, I. – VONDRÁČKOVÁ, P.: *Nový občanský zákoník – Rodinné právo:2., aktualizované vydání*, Rödl & Partner, Praha, 2017, на интернет адреси: <https://books.google.rs/books?id=xsFpDgAAQBAJ&pg=PA53&lpg=PA53&dq=Pozůsta>

ly+manžel+nabývá+vlastnické+právo+k+movitým+věcem,&source=bl&ots=uemSeexLp5&sig=ACfU3U1xku4Ufpjdynqv8mWHRh72A_Wwew&hl=sr&sa=X&ved=2ahUKEwjft6O4kp_1AhXVAxAIHVEZCtQQ6AEwC3oECAgQAQ#v=onepage&q=Pozůstalý%20manžel%20nabývá%20vlastnické%20právo%20k%20movitým%20věcem%2C&f=false. Приступ остварен, дана: 15. октобра 2019. године.

61. NOVOTNÝ, P. – NOVOTNÁ, M.: *Nový občanský zákoník Dědické právo*, Rödl & Partner, Praha, 2014, на интернет адреси: https://obalky.kosmas.cz/ArticleFiles/193638/auto_preview.pdf/FILE/Novy-obcansky-zakonik-dedicke-pravo_Ukazka.pdf. Приступ остварен, дана: 2. октобра 2019. године.
62. PEZELJ, V.: Naznake pravnog položaja žene u srednjovjekovnom Zadru, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, br. 3–4/2006, str. 523–551.
63. PARRY, D. H & CLARK, J. B.: *The law of succession*, Sweet & Maxwell Ltd., London, 2002.
64. PUHAN, I.: *Rimsko pravo*, Naučna knjiga, Beograd, 1977.
65. RANĐELOVIĆ, D. – ŠOLAJA, I.: Vanbračne zajednice u propisima bivše SFRJ, *Godišnjak fakulteta pravnih nauka u Banja Luci*, br. 9/2019, str. 215–225.
66. RAUKER, T.: Vinodolski zakon i hrvatsko srednjovjekovno društvo, *Historijski zbornik*, br. 45/1992, str. 155–168.
67. RHEA NEMAT NEJAT, K.: Women in Ancient Mesopotamia, in: *Bella Vivante, ed., Womens Roles in Ancient civilisations*, Greenwood Press, Westport, Connecticut London, 1999, str. 85–114, на интернет адреси: [www.academia.edu/873588/Womens Roles_in_Ancient_Mesopotamia](http://www.academia.edu/873588/Womens_Roles_in_Ancient_Mesopotamia). Приступ остварен, дана: 23. априла 2018. године.
68. RIDGEWAY, W.: *The early Age of Greece*, A. S. F. Gow and D. S. Robertson, Cambridge University Press, Cambridge, 1931, на интернет адреси: <https://books.google.rs/books?isbn=1107434602>. Приступ остварен, дана: 2. фебруара 2018. године.
69. RÖTHEL, A.: *Erbrecht*, C. H. BECK, München, 2015.
70. RUGGERI, L. – KUNDA, I. – WINKLER, S.: *Family Property and Succession in EU Member States National Reports on the Collected Data*, Pravni fakultet, Rijeka, 2019, на интернет адреси: https://www.euro-family.eu/documenti/news/psefs_e_book_compressed. Приступ остварен, дана: 2. октобра 2019. године.
71. SCHAUL YODER, R.: British Inheritance Legislation: Discretionary Distribution at Death, *Boston College International and Comparative Law Review*, № 1/1985, str. 205–236, на интернет адреси: awdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1417&context=iclr. Приступ остварен, дана: 27. јуна 2019. године.

72. SIMO, P.: La conversion de l'usufruit du conjoint survivant: une alternative flexible et transactionnelle, *Successions et familles recomposées*, № 7–8/2018, 2e partie, str. 377–380, на интернет адреси: <https://www.institut-dfp.com/medias/org-260/shared/article-aj-famille---successions-et-famille-recomposees.pdf>. Приступ остварен, дана: 3. марта 2020. године.
73. SLOAN, B.: *Borkowski' s Law of succession*, University press, Oxford, 2017, на интернет адреси: https://books.google.rs/books?id=UVwjDgAAQBAJ&pg=PA25&lpg=PA25&dq=re+chaplina+1950&source=bl&ots=Al6y6dX6oX&sig=ACfU3U1qkqVJBD5aK_aHzJ5SZUJzKDS83w&hl=sr&sa=X&ved=2ahUKEwjZtbHh17PiAhWMxIsKHQUHCsMQ6AEwEnoECAgQAQ#v=onepage&q=re%20chaplin%201950&f=false. Приступ остварен, дана: 29. маја 2019. године.
74. STEEL, L. D.: Women and gender in Babylonia. In book: *The Babylonian World*, Gwendolyn Leick, New York, 2007, str. 299–316, на интернет адреси: https://www.researchgate.net/publication/279178939_Women_and_gender_in_Babylonia. Приступ остварен, дана: 25. априла 2018. године.
75. SPINDLER, P.: *Das Pflegevermächtnis und seine Problemfelder*, Linz, 2018, на интернет адреси: <https://epub.jku.at/obvulihs/download/pdf/2581877?originalFilename=true>. Приступ остварен, дана: 15. новембра 2020. године.
76. STOJANOVIĆ, N.: Present in Case of Death in our Law, *Facta Universitatis*, br. 6/2002, str. 719–729.
77. STOJANOVIĆ, N.: Pravni režim sticanja predmeta domaćinstva, *Pravni život*, br. 10/2004, str. 273–292.
78. STOJANOVIĆ, N.: Naslednopravna singularna sukcesija na osnovu zakona, *Pravni život*, br. 10/2005, str. 665–682.
79. STOJANOVIĆ, N.: Separatio bonorum in contemporary law, *Facta universitatis*, br. 1/2006, str.15–22.
80. STOJANOVIĆ, N. – KRSTIĆ, N.: Neka zapažanja o zakonskom i nužnom nasleđivanju u Republici Srbiji *de lege lata* и *de lege ferenda*, „*Tematski zbornik radova Aktuelna pitanja građanske kodifikacije*”, Pravni fakultet, Niš, 2008, str. 215–232.
81. STOJANOVIĆ, N.: Ustanova nasleđivanja u Dušanovom zakonodavstvu, *Pravni život*, br. 10/2013, str. 609–622.
82. STOJANOVIĆ, N.: Succession rights of spouses in the private law of Vojvodina between the two World Wars, with references to the spouses' succession rights in the contemporary Serbian Legislation, U: Legal, social and political control in national, international and EU law: collection of papers, Faculty of Law, Niš, 2016, str. 565–588.
83. SVORCAN, S.: Sticanje svojine i plodouživanja putem nasleđivanja, *Pravni život*, br. 10/1996, str. 93–103.

84. STOJČEVIĆ, D. – Romac, A.: *Dicta et regulae iuris*, Savremena administracija, Beograd, 1989.
85. STOL, M.: *Vrouwen van Babylon. Prinsessen, priesteressen, prostituees in de bakermat van de cultuur*, Kok, Utrecht, 2012, на интернет адреси: <https://oapen.org/download?type=document&docid=613276>. Приступ остварен, дана: 23. априла 2018. године.
86. ŠARKIĆ, S.: Pravni položaj vlastele u srednjovekovnoj Srbiji, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 1/2010, str. 7–27.
87. ŠARKIĆ, S.: Pravni položaj meropha u srednjovekovnoj Srbiji, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 2/2010, str. 23–36.
88. ŠARKIĆ, S. – POPOVIĆ, D.: *Veliki pravni sistemi i kodifikacije*, Savremena administracija, Beograd, 2005.
89. ŠIMANOVSKÝ, V.: *Komentář zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1665*, на интернет адреси: <https://www.obecniportal.cz/33/komentar-zakona-89-2012-sb-obcansky-zakonik-1664-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4EpbilUoGYBk6LYPKsZzOirXRcoeIDmoznw/>. Приступ остварен, дана: 23. октобра 2019. године.
90. TALANDA, A.: Projevy práv a povinností mezi rodiči a dětmi v dědickém právu, *Acta Iuridica Olomucensia*, No. 3/2016, str. 241–249, на интернет адреси: http://acta.upol.cz/wp-content/uploads/2010/12/AIO_3_2016_41.pdf. Приступ остварен, дана: 3. октобра 2019. године.
91. TALANDA, A. – TALANDOVÁ, I.: Brief Insight into Disinheritance, *International and Comparative Law Review*, No. 1/ 2016, стр. 153–160.
92. TALANDOVÁ, I.: Důsledky nevhodného chování dítěte v dědickém právu, *Acta Iuridica Olomucensia*, No. 3/2016, стр. 249–257.
93. TERRÉ, F. – LEQUETTE, Y.: *Droit civil. Les successions. Les libéralités*, Dalloz–Sirey, Paris, 1997.
94. VERBEKE, A. – ZANTBEEK VAN A.: Belgian succession law and inheritance tax, in: D. Hayton ed., *European Succession Laws*, Bristol, 1998, str. 35–64, на интернет адреси: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2326203. Приступ остварен, дана: 24. јануара 2020. године.
95. VERBEKE, A. – ZANTBEEK VAN A.: Succession Law in Belgium, in: D. Hayton ed., *General Principles, Intestate Succession, Wills, European Succession Laws*, Second Edition, Part 1, Bristol, 2002, str. 37–62, на интернет адреси: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1752062. Приступ остварен, дана: 24. јануара 2020. године.

96. VIDIĆ, J.: Pravna priroda prava na nužni deo prema Zakonu o nasleđivanju Srbije, *Pravni život*, br. 10/2004, str. 327–342.
97. VIDIĆ, J.: Naslednopravne posledice odnosa srodstva, braka i vanbračne zajednice u pravu Engleske, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 1–2/2008, str. 695–722.
98. VIZNER, B.: *Građansko pravo, knjiga II, Nasljedno pravo*, Vlastita naklada, Osijek, 1967.
98. WEIGEL, S.: Inheritance law, Heritage, Heredity: European Perspectives, *Law and Literature*, № 2/2008, str. 279–285, на интернет адреси: https://www.researchgate.net/publication/249979411_Inheritance_Law_Heritage_Heredity_European_Perspectives. Приступ остварен, дана: 28. јуна 2019. године.

ОДАБРАНИ ПРАВНИ ПРОПИСИ

1. Грађански законик Републике Аустрије (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, JGS Nr. 946/1811*, закључно са изменама и допунама, од 21. марта 2020. године, *BGBI. I Nr. 16/2020*, на интернет адреси: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>. Приступ остварен, дана: 27. августа 2020. године).
2. Грађански законик Краљевине Белгије (*Code Civil–Livre III : Manières dont on acquiert la propriété, TITRE I et II*, закључно са изменама и допунама, од 31. децембра 2018. године, на интернет адреси: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?. Приступ остварен, дана: 9. јануара 2019. године).
3. Грађански законик Републике Мађарске (*Civil Code of the Republic of Hungary*, закључно са изменама и допунама, од 8. августа 2018. године, на интернет адресама: <https://esdac.jrc.ec.europa.eu> и http://njt.hu/translated/doc/J2013T0005P_20180808_FIN.pdf. Приступ остварен, дана 9. јануара 2019. године и 27. августа 2020. године).
4. Грађански законик Републике Немачке (*Bürgerliches Gesetzbuch, RGBI I S. 195*, закључно са изменама и допунама, од 12. јуна 2020. године, *BGBI. I S. 1245*, на интернет адреси: <https://dejure.org/gesetze/BGB>. Приступ остварен, дана: 27. августа 2020. године).
5. Грађански законик Руске Федерације (Гражданский Кодекс Российской Федерации, часть третья от 26. 11. 2001 N 146-ФЗ (ред. от 18. 03. 2019), закључно са изменама и допунама, од 18. марта 2019. године, на интернет адреси: <https://vladrieltor.ru/gragdkodeks>. Приступ остварен, дана: 6. августа 2019. године).
6. Грађански законик Републике Француске (*Code civil, из 1804. године, version consolidée*, од 1. августа 2020. године, на интернет адреси: <https://www.legifrance.gouv.fr>. Приступ остварен, дана: 27. августа 2020. године).

7. Грађански законик Републике Чешке (Zákon č. 89/2012 Sb., закључно са изменама и допунама, од 1. јула 2020. године, на интернет адреси: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Civil-Code.pdf>. Приступ остварен, дана: 27. августа 2020. године).
8. Грађански законик Краљевине Шпаније (Spanish civil code, закључно са изменама и допунама, од 6. октобра 2015. године, на интернет адреси: <http://derechocivil-ugr.es/attachments/article/45/spanish-civil-code.pdf>. Приступ остварен, дана: 9. јануара 2019. године).
9. Грађански законик за књажевство Србско, обнародован на Благовести 25. марта 1944. године, у оригиналу, на интернет адреси: https://sr.wikisource.org/wiki/Српски_грађански_законик_-_оригинал. Приступ остварен, дана: 2. фебруара 2020. године.
10. Грађански процесни законик Републике Бугарске (Граждански процесуален кодекс, в сила од 01. 03. 2008 г. Обн. ДВ. бр. 59 од 20 јули 2007 г., изм. ДВ. бр. 50 од 30 мај 2008 г., изм. ДВ. бр. 63 од 15 јули 2008 г., изм. ДВ. бр. 69 од 5 август 2008 г., изм. ДВ. бр. 12 од 13 фебруари 2009 г., изм. ДВ. бр. 19 од 13 март 2009 г., изм. ДВ. бр. 32 од 28 април 2009 г., изм. ДВ. бр. 42 од 5 јуни 2009 г., изм. ДВ. бр. 47 од 23 јуни 2009 г., изм. ДВ. бр. 82 од 16 октомври 2009 г., изм. ДВ. бр. 13 од 16 фебруари 2010 г., изм. ДВ. бр.100 од 21 декември 2010 г., изм. ДВ. бр.5 од 14 јануари 2011 г., изм. ДВ. бр. 45 од 15 јуни 2012 г., изм. и доп. ДВ. бр. 49 од 29 јуни 2012 г., доп. ДВ. бр. 99 од 14 декември 2012г., изм. и доп. ДВ. бр.15 од 15 фебруари 2013 г., изм. ДВ. бр. 66 од 26 јули 2013г., изм. ДВ. бр.53 од 27 јуни 2014г., изм. ДВ. бр. 98 од 28 ноември 2014 г., изм. и доп. ДВ. бр. 50 од 3 Јули 2015 г., доп. ДВ. бр. 15 од 23 фебруари 2016 г., изм. ДВ. бр. 43 од 7 јуни 2016 г., изм. и доп. ДВ. бр. 8 од 24 јануари 2017 г., доп. ДВ. бр.13 од 7 фебруари 2017 г., изм. ДВ. бр. 63 од 4 август 2017 г., изм. и доп. ДВ. бр. 86 од 27 октомври 2017г., изм. ДВ. бр. 96 од 1 декември 2017 г., изм. и доп. ДВ. бр. 102 од 22 декември 2017 г., изм. и доп. ДВ. бр.42 од 22 мај 2018 г., изм. и доп. ДВ. бр. 65 од 7 август 2018 г., изм. и доп. ДВ. бр. 38 од 10 мај 2019 г., на интернет адреси: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135558368>. Приступ остварен, дана: 3. септембра 2019. године).
11. Družinski zakonik „Uradni list Republike Slovenije”, št. 15/2017, 21/2018 – ZNOrg, 22/2019 in 67/2019 – ZMatR-C. На интернет адреси: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7556>. Приступ остварен, дана: 27. августа 2020. године.
12. Закона о ауторским и сродним правима Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 – одлука УС и 66/2019.
13. Закон о браку Републике Аустрије (Ehegesetz, на интернет адреси: <https://www.jusline.at/gesetz/ehgeg>. Приступ остварен, дана: 5. маја 2019. године).
14. Закон о браку и породичним односима Републике Србије, „Службени гласник Социјалистичке Републике Србије” бр. 22/1980, 24/1984, 11/1988, 22/1993, 25/1993, 35/1994, 46/1995, 29/2001.

15. Закон о ванпарничном поступку Републике Аустрије (Außerstreitgesetz, на интернет адреси: <https://www.jusline.at/gesetz/ausstrg>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године).
16. Закон о ванпарничном поступку Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 25/1982 и 48/1988 и „Службени гласник Републике Србије”, бр. 46/1995 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015, 106/2015 – др. закон.
17. Zakon o dedovanju, „Uradni list Socijalističke Republike Slovenije”, št. 15/76, 23/1978, „Uradni list Republike Slovenije”, št. 13/1994 – ZN, 40/1994 – odl. US, 117/2000 – odl. US, 67/2001, 83/2001 – OZ, 73/2004 – ZN-C, 31/2013 – odl. US in 63/2016.
18. Закона о заштити ауторских права, „Службени лист ФНРЈ”, бр. 45/1946.
19. Закон о извршењу и обезбеђењу Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 106/2015, 106/2016 – аутентично тумачење и 113/2017 – аутентично тумачење и 54/2019.
20. Закон о наслеђивању Републике Бугарске (Закон за наследство, Обн. ДВ. бр. 22 от 29 јануари 1949 г., попр. ДВ. бр. 41 от 21 фебруари 1949 г., изм. ДВ. бр. 275 от 22 ноември 1950 г., изм. ДВ. бр. 41 от 28 мај 1985г., изм. ДВ. бр. 60 от 24 јули 1992 г., изм. ДВ. бр. 21от 12 март 1996 г., изм. ДВ. бр. 104 от 6 декември 1996 г., доп. ДВ. бр.117 от 10 декември 1997 г., доп. ДВ. бр. 96 от 5 ноември 1999 г., изм. ДВ. бр. 34 от 25 април 2000 г., изм. ДВ. бр. 59 от 20 јули 2007 г., изм. ДВ. бр. 47 от 23 јуни 2009 г., на интернет адреси: <https://lex.bg/laws/ldoc/2121542657>. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године).
21. Закон о наслеђивању Федеративне Народне Републике Југославије „Службени лист ФНРЈ”, бр. 20/1955.
22. Закон о наслеђивању Социјалистичке Републике Србије „Службени гласник СРС”, бр. 52/1974, 1/1980, 25/1982 и 48/1988.
23. Закон о наслеђивању Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.
24. Закон о наслеђивању Републике Српске, „Службени гласник Републике Српске”, бр. 1/2009, 55/2009 – исправка и 91/2016.
25. Zakon o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine, „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 80/2014 i 32/2019 – odluka US.
26. Zakon o nasljeđivanju Republike Hrvatske, „Narodne novine”, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015 i 14/2019.

27. Zakon o nasljeđivanju Republike Crne Gore, „Službeni list Crne Gore”, br. 74/2008 i 75/2017 – odluka US.
28. Закон о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације, „Службени лист ФНРЈ”, бр. 86/1946, 105/1946 и 96/1947 – обавезно тумачење.
29. Закон о основама својинскоправних односа Републике Србије, „Службени лист СФРЈ”, бр. 6/1980 и 36/1990, „Службени лист СРЈ”, бр. 29/1996 и „Службени гласник РС”, бр. 115/2005 др. – закон.
30. Закона о парничној процедури Аустрије (Zivilprozessordnung, на интернет адреси: <https://www.jusline.at/gesetz/zpo>. Приступ остварен, дана 3. марта 2020. године).
31. Закон о парничном поступку Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр.72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020.
32. Закона о порезима на имовину Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 26/2001, „Службени лист Савезне Републике Југославије”, бр. 42/2002 – одлука СУС и „Службени гласник Републике Србије” бр. 80/2002, 80/2002 – др. закон, 135/2004, 61/2007, 5/2009, 101/2010, 24/2011, 78/2011, 57/2012 – одлука УС, 47/2013, 68/2014 – др. закон, 95/2018, 99/2018 – одлука УС и 86/2019.
33. Закона о промету земљишта и зграда, „Службени лист ФНРЈ”, бр. 26/1954.
34. Закон о раду Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – одлука УС, 113/2017 и 95/2018 – аутентично тумачење.
35. Zakona o životnom partnerstvu osoba istog pola „Narodne novine”, br. 92/2014 i 98/2019.
36. Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola, „Službeni list Crne Gore”, br. 67/2020.
37. Zakon o partnerski zvezi „Uradni list Republike Slovenije”, št. 33/2016.
38. Закон о ратификацији Конвенције за заштиту људских права и основних слобода измењене у складу са протоколом број 11, протокола уз конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, протокола број 4 уз конвенцију за заштиту људских права и основних слобода којим се обезбеђују извесна права и слободе који нису укључени у конвенцију и први протокол уз њу, протокола број 6 уз конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне, протокола број 7 уз конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, протокола број 12 уз конвенцију за заштиту људских права и основних слобода и протокола број 13 уз конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне у свим околностима, „Службени лист СЦГ – Међународни уговори”, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 испр. – и

- „Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори”, бр. 12/2010 и 10/2015.
39. Закон о регистрованом животном партнерству Републике Немачке, (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft, на интернет адреси: http://www.gesetze-im-internet.de/lpartg/_11.html. Приступ остварен, дана 26. августа 2019. године).
40. Закон о регистрованом животном партнерству Републике Чешке (Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, на интернет адреси: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115>. Приступ остварен, дана: 2. октобра 2019. године).
41. Закон о усвојењу, „Службени лист ФНРЈ”, бр. 30/1947 и 10/1965.
42. Закон за семејството, „Службен вестник на Републике Македонија”, бр. 80/1992, 9/1996, 38/2004, 33/2006, 84/2008, 67/2010, 156/2010, 39/2012, 44/2012, 38/2014, 115/2014, 104/2015 и 150/2015.
43. Закон о цивилној процедури Немачке (Zivilprozessordnung, на интернет адреси: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/>. Приступ остварен, дана: 23. априла 2019. године).
44. Intestates' Estates Act 1952. Текст Intestates' Estates Act из 1952. године, на интернет адреси: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geoband1Eliz2/15-16/64/contents>. Приступ остварен, дана: 28. јуна 2019. године.
45. Matrimonial Causes Act 1973. Текст Matrimonial Causes Act из 1973. године, са свим каснијим допунама начињеним путем Matrimonial and Family Proceedings Act из 1984. године, на интернет адреси: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1973/18>. Приступ остварен, дана: 20. јуна 2019. године.
46. Нацрт Грађанског законика Републике Србије у електронском формату, на интернет адреси: <https://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>. Приступ остварен, дана: 29. септембра 2018. године.
47. Obiteljski zakon, „Narodne novine” br. 103/2015 i 98/2019.
48. Основни закон о браку, „Службени лист ФНРЈ”, бр. 29/1946 и 12/1965.
49. Основни закон о земљорадничким задругама „Службени лист ФНРЈ”, бр. 49/1949.
50. Породични закон Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015.
51. Породични закон Републике Српске „Службени гласник Републике Српске”, бр. 54/2002, 41/2008 и 63/2014.

52. Porodičnog zakon Federacije Bosne i Hercegovine, „Službene novine Federacije BiH”, br. 35/2005.
53. Porodični zakon Republike Crne Gore, „Službeni list Crne Gore”, br. 53/2016.
54. Marriage (Same Sex Couples) Act 2013, на интернет адреси: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/30/pdfs/ukpga_20130030_en.pdf. Приступ остварен, дана: 15. новембра 2020. године.
55. Свод законов Российской империи Том. X, часть 1., на интернет адреси: <http://civil.consultant.ru/reprint/books/211/100.html>. Приступ остварен, дана: 3. августа 2018. године.
56. Семеен Кодекс на Република Българија, Обн. ДВ. бр. 47 от 23 јуни 2009 г., изм. ДВ. бр. 74 от 15 септември 2009 г., изм. ДВ. бр. 82 от 16 октомври 2009 г., изм. ДВ. бр. 98 от 14 декември 2010 г., изм. ДВ. бр. 100 от 21 декември 2010 г., изм. и доп. ДВ. бр. 82 от 26 октомври 2012 г., изм. ДВ. бр. 68 от 2 август 2013 г., изм. ДВ. бр. 74 от 20 септември 2016 г., изм. и доп. ДВ. бр. 103 от 28 декември 2017 г., изм. и доп. ДВ. бр. 24 от 22 март 2019 г., на интернет адреси: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135637484>. Приступ остварен дана, 13. августа 2019. године.
57. The Administration of Estates Act 1925. Текст The Administration of Estates Act из 1925. године, са најновијим изменама и допунама, на интернет адреси: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/15-16/23/section/33>. Приступ остварен, дана: 28. маја 2019. године.
58. The Administration of Estates Act 1925 (Fixed Net Sum) Order 2020 (S.I. 2020/33), на интернет адреси: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2020/33/article/2/made>. Приступ остварен, дана: 6. августа 2020. године.
59. The Civil Partnership Act 2004. Текст The Civil Partnership Act из 2004. године, на интернет адреси: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/33/contents>. Приступ остварен, дана: 29. маја 2019. године.
60. The Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975. Изворни текст The Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act из 1975. године, на интернет адреси: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1975/63/pdfs/ukpga_19750063_en.pdf. Приступ остварен, дана: 27. јуна 2019. године.
61. The Inheritance and Trustees Powers Act 2014., на интернет адреси: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/16/section/3/enacted>. Приступ остварен, дана: 29. маја 2019.
62. The Family Provison (Intestate succession) Order 2009. Текст The Family Provison (Intestate succession) Order из 2009. године, на интернет адреси: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2009/135/article/2/made>. Приступ остварен, дана: 29. маја 2019.

63. Устав Савезне Републике Немачке (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Ausfertigungsdatum: 23. 05. 1949 Vollzitat: “Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 28. März 2019 (BGBl. I S. 404) geändert worden ist“, на интернет адреси: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>. Приступ остварен, дана: 25. августа 2019. године).
64. Устав Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 98/2006.
65. Устава Републике Чешке из 1993. године са амандманима из 2002. године (Czech Republic's Constitution of 1993 with Amendments through 2002, на интернет адреси: https://www.constituteproject.org/constitution/Czech_Republic_2002.pdf. Приступ остварен, дана: 7. октобра 2019. године).
66. Устава ФНРЈ, „Службени лист ФНРЈ”, бр. 10/1946.

ОДАБРАНЕ СУДСКЕ ОДЛУКЕ ПО АЗБУЧНОМ РЕДУ

1. Закључак Основног суда у Руми, И. бр. 136/18 од 26. марта 2019. године, на интернет адреси: <http://www.ru.os.sud.rs/Izvršenja/6.pdf>. Приступ остварен, дана: 27. децембра 2019. године.
2. Определение Конституционог суда Российской федерации, № 1024-О, от 26. мая 2016. года. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://legalacts.ru/sud/opredelenie-konstitutsionnogo-suda-rf-ot-26052016-n-1024-o/>. Приступ остварен, дана: 8. августа 2019. године.
3. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Гж. 390/2014 од 16. октобра 2014. године, на интернет адреси: <http://bilten.osns.rs/presuda/sentenca?url=konvalidacija-ugovora-promet-nerokretnosti>. Приступ остварен, дана: 18. фебруара 2020. године.
4. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Гж. бр. 315/15 од 21. октобра 2015. године, на интернет адреси: <https://www.ns.ap.sud.rs/index.php/srl/sudska-graksa/1486-gz-315-15>. Приступ остварен, дана: 10. фебруара 2020. године.
5. Пресуда Врховног касационог суда Србије, Рев2. 62/2015 од 9. септембра 2015. године, на интернет адреси: <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/rev2-622015-postojanje-radnog-odnosa>. Приступ остварен, дана 18. фебруара 2020. године.
6. Пресуда Врховног касационог суда Републике Србије, Рев. 7/2017 од 20. априла 2017. године, на интернет адреси: <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/rev-72017-stvarno-pravo-odredivanje-naknade-za-faktički-ekspropriisane-nerokretnost>. Приступ остварен, дана: 18. фебруара 2020. године.

7. Пресуду Врховног касационог суда Републике Србије, Рев. 860/2017 од 4. маја 2017. године. Пресуда је доступна на интернет адреси: <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/rev-8602017-porodicno-pravo-izdrzavanje-supruznika>. Приступ остварен, 26. фебруара 2020. године.
8. Пресуда Окружног суда у Новом Саду, Гж. 144/06 од 8. фебруара 2007. године. Пресуда је доступна на интернет адреси: <https://www.ns.ap.sud.rs/index.php/srl/sudska-praksa/1486-gz-315-15>. Приступ остварен, дана: 10. фебруара 2020. године.
9. Решење Апелационог суда у Београду, Гж. 1891/18 од 21. марта 2018. године. Решење је доступно на интернет адреси: www.bg.ap.sud.rs/lt/articles/sudska-praksa/pregled-sudske-prakse-apelacionog-suda-u-beogradu/gradjansko-odeljenje/parnica/ostalo/gz-1891-18.html. Приступ остварен, дана: 11. фебруара 2020. године.
10. Решење Апелационог суда у Новом Саду, Гж. бр. 1940/12 од 5. јуна 2012. године. Решење је доступно на интернет адреси: http://www.poslovnibiro.rs/files/File/SUDKSA_PRAKSA/3.1.3.%20NASLEDNO%20PRAVO.pdf. Приступ остварен, дана: 4. фебруара 2020. године.
11. Решење Апелационог суда у Новом Саду, Гж. бр. 5105/12 од 18. августа 2013. године. Решење је доступно на интернет адреси: <https://www.ns.ap.sud.rs/index.php/src/sudska-praksa/530-gz-5105-12>. Приступ остварен, дана: 29. јануара 2020. године.
12. Решење Врховног суда Републике Србије, Рев. 4114/2003 од 14. јануара 2004. године. Извод из решења Врховног суда Србије, Рев. 4114/2003 од 14. јануара 2004. године, доступан је на интернет адреси: http://www.poslovnibiro.rs/files/File/SUDKSA_PRAKSA/3.1.3.%20NASLEDNO%20PRAVO.pdf. Приступ остварен, дана: 10. фебруара 2020. године.
13. Решење Врховног касационог суда Републике Србије, Рев. 1385/05 од 1. септембра 2005. године. Решење је доступно на интернет адреси: <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/rev-138505>. Приступ остварен, дана: 18. фебруара 2020. године.
14. Решение на Върховният касационен съд на Република България, № 226 от 4. април 2018. година. Решење Врховног касационог суда Републике Бугарске, бр. 226 од 4. априла 2018. године, на интернет адреси: <http://domino.vks.bg/bcap/scc/webdata.nsf/Keywords/0A1A745E639C6F2DC2258265002AC6ED>. Приступ остварен, дана: 3. фебруара 2020. године.
15. Решение на Върховният касационен съд на Република България, № 256 от 26. март 2010. година. Решење је доступно на интернет адреси: e-lege.info/ВКС/решение/309822/. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

16. Решение на Окръжен съд град Видин, № 256/2018 от 13. ноември 2018. година. Решење је доступно на интернет адреси: os-vidin.com/index.php?newsid=724. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.
17. Решение на Окръжен съд град Габрово, № 182/2014 от 28. май 2015. година. Решење је доступно на интернет адреси: http://www.os-gabrovo.org/CMS_ADM/images_content/0063d813/16952813.htm. Приступ остварен, дана: 3. јула 2019. године.
18. Решение на Добричкият окръжен съд № 181 от 3. јули 2017 год. Решење је доступно на интернет адреси: <http://vssold.justice.bg/osdobrich/2017/07/0063d817/26670317.htm>. Приступ остварен, дана: 3. септембра 2019. године.
19. Решение Канашская районного суда Чувашской Республики, № 2–216/2017 Решење је доступно на интернет адреси: <https://sudact.ru/regular/doc/xOiL390n1eHs>. Приступ остварен, дана: 23. јула 2019. године.
20. Решение на Окръжен съд град Пазарджик, № 322 от 1. јуни 2009. година. Решење је доступно на интернет адреси: court-pz.info/ispravki/20090622/0063d809_31460109.HTM. Приступ остварен, дана: 3. јула 2019. године.
21. Решение на Поморийски районен съд, № 102 от 22. май 2013. година. Решење је доступно на интернет адреси: court-pomorje.org/CMS_ADM/images_content/00634512/52250813.htm. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.
22. Решение на Районен съд град Бургас, № 6118/2016 от 19. јуни 2018. година. Решење је доступно на интернет адреси: 212.122.172.41:8888/LegalActs/2018/G/06.16-30/06634516-11851618.htm. Приступ остварен, дана: 3. јула 2019. године.
23. Решение на Районен съд град Ихтиман, № 358/2014 29. јуни 2015. година. Решење је доступно на интернет адреси: <http://www.rsihtiman.org/pechat.php>. Приступ остварен, дана: 3. јула 2019. године.
24. Решение на Районен съд град Лом, № 180 от 10. октомври 2010 година. Решење је доступно на интернет адреси: Решение%20по%20Гражданско%20дело%20180_2015г_.pdf. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.
25. Решение на Районен съд град Монтана, № 561 от 24. јун. 2011 година. Решење је доступно на интернет адреси: Решение%20по%20Гражданско%20дело%2070561_2010г_.pdf. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.
26. Решение на Районен съд град Разград, № 1711 от 14. јануари 2019 година. Решење је доступно на интернет адреси:

Решение%20по%20Гражданско%20дело%201711_2018г_.pdf.
остварен, дана: 2. јула 2019. године.

Приступ

27. Решение на Районен суд град Русе, № 6321 от 07. април 2014 година. Решење је доступно на интернет адреси: www.justice-ruse.org_rcourt_2014_04_g_06634513_32130514.htm.pdf. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

ОДАБРАНЕ СУДСКЕ ОДЛУКЕ ПО АБЕЦЕДНОМ РЕДУ

1. Amtsgericht Rheinbach, 3 C 386/12 од 24. октобра 2012. Одлука је доступна на интернет адреси: Amtsgericht%20Rheinbach,%203%20C%20386_12.pdf. Приступ остварен, дана: 4. априла 2019. године.
2. BGH, Urteil vom 17. 03. 1960, Az.: BVerwG III C 174.58. Одлука је доступна на интернет адреси: BVerwG,%2017.03.1960%20-%20BVerwG%20III%20C%20174.58%20-%20Rechtsmittel.pdf. Приступ остварен, дана: 28. марта 2019. године.
3. BGH, Beschluss vom 26. 02. 2009 - VII ZB 30/08. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://openjur.de/u/72843.html>. Приступ остварен, дана: 23. априла 2019. године.
4. BGH, Urteil vom 16. Dezember 2009 - XII ZR 50/08 - OLG Hamm AG Bocholt. Одлука је доступна на интернет адреси: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=3d7504b2261810448b59a7e666d773bb&nr=50646&pos=0&anz=1>. Приступ, остварен дана: 12. априла 2019. године.
5. BGH, Urteil vom 21. Januar 1998 - XII ZR 85/96 - OLG Schleswig AG Rendsburg . Одлука је доступна на интернет адреси: https://www.prinz.law/urteile/bgh/XII_ZR__85-96. Приступ остварен дана: 12. априла 2019. године.
6. BGH, Beschluss vom 10. Juni 2015 - XII ZB 251/14 - OLG Karlsruhe AG Karlsruhe. Одлука је доступна на интернет адреси: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=Aktuell&Sort=12288&nr=71560&pos=19&anz=526>. Приступ, остварен дана: 12. априла 2019. године.
7. Cass, Civ. 1, 25 septembre, n° 12–21569. Одлука је доступна на интернет адреси: legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000028001565&fastReqId=144921897&fastPos=1. Приступ остварен дана: 20. марта 2019. године.
8. Civ. 1re, 11 sept. 2013, n°12-11.694. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=J>

URITEXT000027948759&fastReqId=1517091394&fastPos=1. Приступ остварен, дана: 29. августа 2020. године.

9. Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 8 juillet 2015, 14-18.850. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT00003087110>. Приступ остварен, дана: 29. августа 2020. године.
10. Case Keegan v. Ireland, Application no. 16969/90, Judgment, Strasbourg, 26 May 1994. Пресуда Кеган против Ирске, на интернет адреси: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57881"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Приступ остварен, дана: 17. фебруара 2020. године.
11. Case Kroon and Others v. Netherlands, application no. 18535/91, Judgment, Strasbourg, 27 October 1994. Пресуда Крон и други против Холандије, на интернет адреси: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57904"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Приступ остварен, дана: 16. фебруара 2020. године.
12. Case of Lebbink v Netherlands, Application no. 45582/99, Judgment, Strasbourg, 1 June 2004. Случај Лебинк против Холандије, на интернет адреси: http://www.rechtspraak.nl/Content/Menneskerett/CaseLaw/Judgments/99_045582.html. Приступ остварен, дана: 20. фебруара 2020. године.
13. Cass of Marckx v. Belgium, No. 6833/74 од 13. јуна 1979. године. Пресуда Marckx против Белгије, бр. 6833/74 од 13. јуна 1979. године, на интернет адреси: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57534"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{). Приступ остварен, дана: 6. фебруара 2019. године.
14. Case of Olsson v. Sweden, application no. 10465/83, Judgment, Strasbourg, 24 March 1988. Пресуда Олсон против Шведске, на интернет адреси: <https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/10/Olsson-Sweden-1988.pdf>. Приступ остварен, дана: 16. фебруара 2020. године.
15. Case Yousef v. Netherlands, application No.33711/96, Judgment, Strasbourg, 5 November 2002. Пресуда Јусуф против Холандије, на интернет адреси: <https://www.legal-tools.org/doc/eed1a6/pdf/>. Приступ остварен, дана: 16. фебруара 2020. године.
16. Cass Velcea and Mazăre v Romania, No. 64301/01 од 1. децембра 2009. године. Пресуда Velcea and Mazăre против Румуније, бр. 64301/01 од 1. децембра 2009. године, интернет адреси: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{"itemid":\["003-2951384-3247889"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{). Приступ остварен, дана: 6. фебруара 2019. године.
17. GZ. RV/0214-W/03. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://rdb.manz.at/document/rdb.tso.ENfindok16498TE>. Приступ остварен, дана: 23. фебруара 2020. године.
18. Pott (Respondent) v The Blue Cross and others (Appellants). Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2015-0203-judgment.pdf>. Приступ остварен, дана: 20. августа 2019. године.

19. Lewis v Warner [2017] EWCA Civ 2182. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed187090>. Приступ остварен, дана: 20. августа 2019. године.
20. Nejvyšší soud 21 Cdo 4392/2017 од 30. јула 2018. године. Одлука је доступна на интернет адреси: www.nsoud.cz › Judikatura › CreateWordDocBody. Приступ остварен, дана: 22. октобра 2019. године.
21. Nejvyšší soud 21 Cdo 3755/2017 од 21. маја 2019. године. Одлука је доступна на интернет адреси: www.nsoud.cz › Judikatura › CreateWordDocBody. Приступ остварен, дана: 22. октобра 2019. године.
22. Oberlandesgericht Brandenburg Urt. v. 08. 06. 2011, Az.: 13 U 108/09. Одлука је доступна на интернет адреси: https://www.jurion.de/urteile/olg-brandenburg/2011-06-08/13-u-108_09/. Приступ остварен, дана: 23. априла 2019. године.
23. Odluka Općinskog suda u Vitezu br. 24/03 od 16. 01. 2004. godine i presuda Kantonalnog suda Travnik, br. GŽ-709/04 od 22. 09. 2005. godine, на интернет адреси: <https://advokat-prnjavorac.com/nasljedno-pravo-sudska-praksa-BiH.html>. Приступ остварен, дана: 14. новембра 2019. године.
24. OGH 3Ob220/00z. Одлука је доступна на интернет адреси: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20010425_OGH0002_0030OB00220_00Z0000_000. Приступ остварен, дана: 23. августа 2019. године.
25. OGH 22. 2. 1983, 4 Ob 510/83 (KG Wiener Neustadt R 360/82; BG Neunkirchen A 372/79). Одлука је доступна на интернет адреси: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_19830222_OGH0002_0040OB00510_8300000_000. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.
26. OGH 10. 09. 1985, 2Ob614/85. Одлука је доступна на интернет адреси: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_19850910_OGH0002_0020B00614_8500000_000. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.
27. OLG Hamm, Urteil vom 11. 10. 2011 - I-10 U 97/09. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://openjur.de/u/692622.html>. Приступ остварен, дана: 28. марта 2019. године.
28. SG Detmold, Urteil vom 13. 08. 2013 - S 8 SO 379/11. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://openjur.de/u/692622.html>. Приступ остварен, дана: 28. марта 2019. године.
29. S Vwgh Erkenntnis 2002/6/25 98/03/0201. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/140958>. Приступ остварен, дана: 8. маја 2019. године.

30. TE OGH 1968/1/9 8Ob346/67. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/364262>. Приступ остварен, дана: 9. маја 2019. године.
31. TE OGH 1981/10/14 6Ob8/81. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/359627>. Приступ остварен, дана: 9. маја 2019. године.
32. TE OGH 1982/4/21 1Ob592/82. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/359234>. Приступ остварен, дана: 8. маја 2019. године.
33. TE OGH 1985/6/13 7Ob560/85. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/304157>. Приступ остварен, дана: 8. маја 2019. године.
34. TE OGH 2000/11/23 2Ob211/99i. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/304157>. Приступ остварен, дана: 28. априла 2019. године.
35. TE OGH 2001/4/25 3Ob220/00z. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/302533>. Приступ остварен, дана: 2. маја 2019. године.
36. TE OGH 2004/1/14 7Ob295/03p. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/291933>. Приступ остварен, дана: 29. априла 2019. године.
37. TE OGH 2004/5/11 5Ob191/03d. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/290594>. Приступ остварен, дана: 28. априла 2019. године.
38. TE OGH 2004/12/15 6Ob233/04i. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/288337>. Приступ остварен, дана: 28. априла 2019. године.
39. TE OGH 2006/9/13 3Ob156/06x. Одлука је доступна је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/282103>. Приступ остварен, дана: 23. маја 2019. године.
40. TE OGH 2006/9/14 6Ob154/06z. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/282073>. Приступ остварен, дана: 17. маја 2019. године.
41. TE OGH 2007/2/7 2Ob187/06y. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/280646>. Приступ остварен, дана: 28. априла 2019. године.

42. TE OGH 2007/2/13 4Ob235/06x. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/280600>. Приступ остварен, дана: 17. маја 2019. године.
43. TE OGH 2008/1/23 7Ob5/08y. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/277390>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.
44. TE OGH 2008/5/27 8Ob38/08h. Текст одлуке у електронском формату, доступан је на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/276154>. Приступ остварен, дана: 08. маја 2019. године.
45. TE OGH 2010/6/17 2Ob229/09d. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/527323>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.
46. TE OGH 2010/2/23 4Ob222/09i. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/528309>. Приступ остварен, дана: 17. маја 2019. године.
47. TE OGH 2011/5/31 10Ob28/11g. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.jusline.at/entscheidung/524339>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.
48. Thompson v Ragget & Ors [2018] EWHC 688 (Ch). Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed189181>. Приступ остварен, дана: 20. августа 2019. године.
49. Tish and Others v Olley & Ors. Одлука је доступна на интернет адреси: <https://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed189965>. Приступ остварен, дана: 20. августа 2019. године.

ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦЕ

<https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-aspekty-nasledovaniya-po-zakonodatelstvu-rossiyskoj-federatsii>. Приступ остварен, дана: 29. јула 2019. године.

<https://publikacije.stat.gov.rs/G2015/Pdf/G20154007.pdf>. Приступ остварен, дана: 3. фебруара 2020. године.

<http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp12/7/7-30.pdf>. Приступ остварен, дана: 12. августа 2019. године.

<http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/121069/1/107-136.pdf>. Приступ остварен, дана: 4. априла 2018. године.

<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bp/article/viewFile/1738/1704>. Приступ остварен, дана: 23. марта 2018. године.

<https://cyberleninka.ru/article/v/nasledniki-imeyushchie-pravo-na-obyazatelnuyu-dolyu-v-rossiyskoj-federatsii>. Приступ остварен, дана: 8. августа 2019. године.

<https://cyberleninka.ru/article/n/litsa-prizyvaemye-k-nasledstvu-po-zakonu-v-rossiyskoj-federatsii>. Приступ остварен, дана: 23. јула 2019. године.

https://kupdf.net/download/zakonopravilo-svetog-save_58a89f716454a7386ab1e8f5_pdf. Приступ остварен, дана: 10. марта 2020. године.

<https://cyberleninka.ru/article/n/neobhodimye-nasledniki>. Приступ остварен, дана: 11. августа 2019. године.

<https://cyberleninka.ru/article/n/obyazatel'naya-dolya-v-nasledstve-prakticheskie-voprosy-realizatsii-prava-neobhodimym-naslednikom/viewer>. Приступ остварен, дана: 30. јануара 2020. године.

<http://trudipravo.bg/mesechni-spisania/mesechno-spisanie-sobstvenost-i-pravo/menucontsp1/497-tp062009>. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

<https://www.hse.ru/data/2012/06/15/1255410194/Мартысевич%20И.Г.Псковская%20судная%20грамота.1951.pdf>. Приступ остварен, дана: 22. марта 2018. године.

<http://www.uzzpro.gov.rs/doc/biblioteka/digitalna-biblioteka/1938-O-znacaju-uporednog-prava.pdf>. Приступ остварен, дана: 29. септембра 2018. године.

<http://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=publications&id=3908&m=2#page/186/mode/2up>. Приступ остварен, дана: 20. јуна 2018. године.

<https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-problemy-vzaimodeystviya-sotsialnogo-i-individualnogo-nachal-pravovogo-regulirovaniya-nasledovaniya-po-zakonu-i>. Приступ остварен, дана: 6. августа 2019. године.

<http://tavr.science/stat/2016/11/TNO-16-2.pdf>. Приступ остварен, дана: 11. августа 2019. године.

<https://books.google.rs/books?isbn=1134749945>. Приступ остварен, дана: 3 маја 2018. године.

https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/buch/pdf/zivilrecht2004_kapitel17.pdf. Приступ остварен, дана: 3. марта 2020. године.

<https://pdfs.semanticscholar.org/07f4/5c6be2b7697b4713224812ecfb3f5e0b05c4.pdf>. Приступ остварен, дана: 11. јуна 2019. године.

<https://books.google.rs/books?id=NOVvu0Nu8yUC&pg=PR2&lpg=PR2&dq=D.+A.+Chatteron,+Wills,+London,+2001&source=bl&ots=UA6qFgm6Us&sig=ACfU3U2ezzJ3u5rUWH3gYdRzBd9mfRBCEQ&hl=sr&sa=X&ved=2ahUKEwibntHWgNfiAhXqwcQBHcDEA5QQ6AEwAHoECAgQAQ#v=onepage&q=D.%20A.%20Chatteron%2C%20Wi>

lls%2C%20London%2C%202001&f=false. Приступ остварен, дана: 28. маја 2019 године.

Zbornik_OPZ_06_02_Culinovic%20(3).pdf. Приступ остварен, дана: 2. априла 2018. године.

<http://ubplj.org/index.php/dlj/article/viewFile/241/268>. Приступ остварен, дана: 28. јуна 2019. године.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2430733. Приступ остварен, дана: 27. јуна 2019. године.

<https://books.google.rs/books?id=ys0wDwAAQBAJ&pg=PA182&lpg=PA182&dq=Kdo+by+jinak+byl+nepominutelnym+dedicem,+ale+nema+pravo+na+povinnny+dil,+ma+pravovo+na+nutnou+vzivu,&source=bl&ots=nLBbj6E>. Приступ остварен, дана: 3. октобра 2019. године.

https://dial.uclouvain.be/memoire/ucl/en/object/thesis:3811/datastream/PDF_01/view. Приступ остварен, дана: 21. јануара 2020. године.

<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Czech-Rep>. Приступ остварен, дана: 2. октобра 2019. године.

https://www.lexisnexis.at/vie/leseprobe/abgb_band_3. Приступ остварен дана: 26. фебруара 2020. године.

https://www.bib.irb.hr/728539/.../728539.rad_tuzla.doc. Приступ остварен, дана: 22. јула 2018. године.

<https://journals.openedition.org/mondesanciens/2026>. Приступ остварен, дана: 3. маја 2018. године.

http://www.indret.com/pdf/493_es.pdf. Приступ остварен, дана: 16. јануара 2019. године.

<https://chs.harvard.edu/CHS/article/displayPdf/381>. Приступ остварен, дана: 2. маја 2018. године.

https://books.google.rs/books?id=xsFpDgAAQBAJ&pg=PA53&lpg=PA53&dq=Pozusta+ly+manzel+nabyva+vlastnicke+pravo+k+movitym+vecem,&source=bl&ots=uemSeexLp5&sig=ACfU3U1xku4Ufpjdynqv8mWHRh72A_Wwew&hl=sr&sa=X&ved=2ahUKEwjft6O4kp_1AhXVAxAIHVEZCtQQ6AEwC3oECAgQAQ#v=onepage&q=Pozustaly%20manzel%20nabyva%20vlastnicke%20pravo%20k%20movitym%20vecem%2C&f=false. Приступ остварен, дана: 15. октобра 2019. године.

https://obalky.kosmas.cz/ArticleFiles/193638/auto_preview.pdf/FILE/Novy-obcansky-zakonik-dedicke-pravo_Ukazka.pdf. Приступ остварен, дана: 2. октобра 2019. године.

http://www.academia.edu/873588/Womens_Roles_in_Ancient_Mesopotamia. Приступ остварен, дана: 23. априла 2018. године.

<https://books.google.rs/books?isbn=1107434602>. Приступ остварен, дана: 2. фебруара 2018. године.

https://www.euro-family.eu/documenti/news/psefs_e_book_compressed. Приступ остварен, дана: 2. октобра 2019. године.

<http://awdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1417&context=iclr>. Приступ остварен, дана: 27. јуна 2019. године.

<https://www.institut-dfp.com/medias/org-260/shared/article-aj-famille---successions-et-famille-recomposees.pdf>. Приступ остварен, дана: 3. марта 2020. године.

https://books.google.rs/books?id=UVwjDgAAQBAJ&pg=PA25&lpg=PA25&dq=re+chaplina+1950&source=bl&ots=Al6y6dX6oX&sig=ACfU3U1qkqVJBD5aK_aHzJ5SZUJzKDS83w&hl=sr&sa=X&ved=2ahUKEwjZtbHh17PiAhWMxIsKHQUHCsMQ6AEwEnoECAgQAQ#v=onepage&q=re%20chaplin%201950&f=false. Приступ остварен, дана: 29. маја 2019. године.

https://www.researchgate.net/publication/279178939_Women_and_gender_in_Babylonia. Приступ остварен, дана: 25. априла 2018. године.

<https://www.jusline.at/gesetz/abgb>. Приступ остварен, дана: 20. марта 2020. године.

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?. Приступ остварен, дана: 9. јануара 2019. године.

<https://esdac.jrc.ec.europa.eu>. Приступ остварен, дана 9. јануара 2019. године.

<https://dejure.org/gesetze/BGB>. Приступ остварен, дана: 24. септембра 2018. године.

<https://vladrieltor.ru/gragdkodeks>. Приступ остварен, дана: 6. августа 2019. године.

<https://www.legifrance.gouv.fr>. Приступ остварен, дана: 8. фебруара 2019. године.

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Civil-Code.pdf>. Приступ остварен, дана: 30. септембра 2019. године.

<http://derechocivil-ugr.es/attachments/article/45/spanish-civil-code.pdf>. Приступ остварен, дана: 9. јануара 2019. године.

https://sr.wikisource.org/wiki/Српски_грађански_законик_-_оригинал. Приступ остварен, дана: 2. фебруара 2020. године.

<https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135558368>. Приступ остварен, дана: 3. септембра 2019. године.

<https://www.jusline.at/gesetz/ehcg>. Приступ остварен, дана: 5. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/gesetz/ausstrg>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

<https://lex.bg/laws/ldoc/2121542657>. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

<https://www.jusline.at/gesetz/zpo>. Приступ остварен, дана 3. марта 2020. године.

http://www.gesetze-im-internet.de/lpartg/_11.html. Приступ остварен, дана 26. августа 2019. године.

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115>. Приступ остварен, дана: 2. октобра 2019. године.

<https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/>. Приступ остварен, дана: 23. априла 2019. године.

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geoband1Eliz2/15-16/64/contents>. Приступ остварен, дана: 28. јуна 2019. године.

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1973/18>. Приступ остварен, дана: 20. јуна 2019. године.

<https://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>. Приступ остварен, дана: 29. септембра 2018. године.

<https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135637484>. Приступ остварен дана, 13. августа 2019. године.

http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_8982/ec0313c595765ab69da5881447bc64cc34c34c20/. Приступ остварен, дана: 9. августа 2019. године.

https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1925/23/pdfs/ukpga_19250023_en.pdf. Приступ остварен, дана: 28. маја 2019. године.

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/15-16/23/section/33>. Приступ остварен, дана: 28. маја 2019. године.

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/33/contents>. Приступ остварен, дана: 29. маја 2019. године.

https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1975/63/pdfs/ukpga_19750063_en.pdf. Приступ остварен, дана: 27. јуна 2019. године.

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/16/section/3/enacted>. Приступ остварен, дана: 29. маја 2019.

<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2009/135/article/2/made>. Приступ остварен, дана: 29. маја 2019.

<https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>. Приступ остварен, дана: 25. августа 2019. године.

https://www.constituteproject.org/constitution/Czech_Republic_2002.pdf. Приступ остварен, дана: 7. октобра 2019. године.

<https://oapen.org/download?type=document&docid=613276>. Приступ остварен, дана: 23. априла 2018. године.

<https://www.obecniportal.cz/33/komentar-zakona-89-2012-sb-obcansky-zakonik-1664-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4EpbilUoGYBk6LYPKsZzOirXRcoelDmozn/>. Приступ остварен, дана: 23. октобра 2019. године.

http://acta.upol.cz/wp-content/uploads/2010/12/AIO_3_2016_41.pdf. Приступ остварен, дана: 3. октобра 2019. године.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2326203. Приступ остварен, дана: 24. јануара 2020. године.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1752062. Приступ остварен, дана: 24. јануара 2020. године.

<http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/135056044/>. Приступ остварен, дана: 8. августа 2019. године.

<http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/70531558/>. Приступ остварен, дана: 8. августа 2019. године.

<https://legalacts.ru/sud/opredelenie-konstitutsionnogo-suda-rf-ot-26052016-n-1024-o/>. Приступ остварен, дана: 8. августа 2019. године.

<https://legalacts.ru/sud/opredelenie-verkhovnogo-suda-rf-ot-12072016-n-49-kg16-10//>. Приступ остварен, дана: 23. јула 2019. године.

<http://bilten.osns.rs/presuda/sentenca?url=konvalidacija-ugovora-promet-nepokretnosti>. Приступ остварен, дана: 18. фебруара 2020. године.

<https://www.ns.ap.sud.rs/index.php/srl/sudska-praksa/1486-gz-315-15>. Приступ остварен, дана: 10. фебруара 2020. године.

<http://www.ru.os.sud.rs/Izvršenja/6.pdf>. Приступ остварен, дана: 27. децембра 2019. године.

<https://www.vk.sud.rs/sr-lat/rev2-622015-postojanje-radnog-odnosa>. Приступ остварен, дана: 18. фебруара 2020. године.

<https://www.vk.sud.rs/sr-lat/rev-72017-stvarno-pravo-određivanje-naknade-za-faktički-ekspropisane-nepokretnost>. Приступ остварен, дана: 18. фебруара 2020. године.

<https://www.vk.sud.rs/sr-lat/rev-8602017-porodicno-pravo-izdržavanje-supružnika>. Приступ остварен, дана: 26. фебруара 2020. године.

<https://www.ns.ap.sud.rs/index.php/srl/sudska-praksa/1486-gz-315-15>. Приступ остварен, дана: 10. фебруара 2020. године.

<https://rg.ru/2012/06/06/nasledovanie-dok.html>. Приступ остварен, дана: 23. јула 2019. године.

<https://legalacts.ru/sud/opredelenie-verkhovnogo-suda-rf-ot-22112016-n-11-kg16-19//#100034>. Приступ остварен, дана: 30. јануара 2020. године.

<http://www.bg.ap.sud.rs/lt/articles/sudska-praksa/pregled-sudske-prakse-apelacionog-suda-u-beogradu/gradjansko-odeljenje/parnica/ostalo/gz-1891-18.html>. Приступ остварен, дана: 11. фебруара 2020. године.

http://www.poslovnibiro.rs/files/File/SUDKSA_PRAKSA/3.1.3.%20NASLEDNO%20PRAVO.pdf. Приступ остварен, дана: 4. фебруара 2020. године.

<https://www.ns.ap.sud.rs/index.php/src/sudska-praksa/530-gz-5105-12>. Приступ остварен, дана: 29. јануара 2020. године.

http://www.poslovnibiro.rs/files/File/SUDKSA_PRAKSA/3.1.3.%20NASLEDNO%20PRAVO.pdf. Приступ остварен, дана: 10. фебруара 2020. године.

<https://www.vk.sud.rs/sr-lat/rev-138505>. Приступ остварен, дана: 18. фебруара 2020. године.

<http://domino.vks.bg/bcap/scc/webdata.nsf/Keywords/0A1A745E639C6F2DC2258265002AC6ED>. Приступ остварен, дана: 3. фебруара 2020. године.

<http://ex-lege.info/ВКС/решение/309822/>. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

os-vidin.com/index.php?newsid=724. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

http://www.os-gabrovo.org/CMS_ADM/images_content/0063d813/16952813.htm. Приступ остварен, дана: 3. јула 2019. године.

<http://vssold.justice.bg/osdobrich/2017/07/0063d817/26670317.htm>. Приступ остварен, дана: 3. септембра 2019. године.

<https://sudact.ru/regular/doc/xOiL390n1eHs>. Приступ остварен, дана: 23. јула 2019. године.

http://court-pz.info/ispravki/20090622/0063d809_31460109.HTM. Приступ остварен, дана: 3. јула 2019. године.

http://court-pomorie.org/CMS_ADM/images_content/00634512/52250813.htm. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

<https://mos-gorsud.ru/.../e80d8bbc-32ae-4035-93a4-cce23150>. Приступ остварен, остварен, дана: 6. августа 2019. године.

<https://sudact.ru/regular/doc/xOiL390n1eHs>. Приступ остварен, дана: 23. јула 2019. године.

<http://212.122.172.41:8888/LegalActs/2018/G/06.16-30/06634516-11851618.htm>. Приступ остварен, дана: 3. јула 2019. године.

<http://www.rshtiman.org/pechat.php>. Приступ остварен, дана: 3. јула 2019. године.

http://Решение%20по%20Гражданско%20дело%20180_2015г_.pdf. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

http://Решение%20по%20Гражданско%20дело%2070561_2010г_.pdf. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

http://Решение%20по%20Гражданско%20дело%201711_2018г_.pdf. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

https://www.justice-ruse.org_rcourt_2014_04_g_06634513_32130514.htm.pdf. Приступ остварен, дана: 2. јула 2019. године.

<https://mos-gorsud.ru/.../ace8e318-b487-4910-a2b9-a405afd8>. Приступ остварен, остварен, дана: 25. јула 2019. године.

<http://docs.pravo.ru/document/view68978248/80353135/>. Приступ остварен, дана: 25. јула 2019. године.

https://Amtsgericht%20Rheinbach,%203%20C%20386_12.pdf. Приступ остварен, дана: 4. априла 2019. године.

<https://BVerwG,%2017.03.1960%20-%20BVerwG%20III%20C%20174.58%20-%20Rechtsmittel.pdf>. Приступ остварен, дана: 28. марта 2019. године.

https://www.prinz.law/urteile/bgh/XII_ZR__85-96. Приступ остварен дана: 12. априла 2019. године.

<https://openjur.de/u/72843.html>. Приступ остварен, дана: 23. априла 2019. године.

<http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=3d7504b2261810448b59a7e666d773bb&nr=50646&pos=0&anz=1>. Приступ, остварен дана: 12. априла 2019. године.

<https://legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEX T000028001565&fastReqId=144921897&fastPos=1>. Приступ остварен дана: 20. марта 2019. године.

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-57881\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\). Приступ остварен, дана: 17. фебруара 2020. године.

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-57904\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\). Приступ остварен, дана: 16. фебруара 2020. године.

http://www.rechtsveven.info/Content/Menneskerett/CaseLaw/Judgments/99_045582.html. Приступ остварен, дана: 20. фебруара 2020. године.

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-57534\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\). Приступ остварен, дана: 6. фебруара 2019. године.

<https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/10/Olsson-Sweden-1988.pdf>. Приступ остварен, дана: 16. фебруара 2020. године.

<https://rdb.manz.at/document/rdb.tso.ENfindok16498TE>. Приступ остварен, дана: 23. фебруара 2020. године.

[https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{\"itemid\":\[\"003-2951384-3247889\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{\). Приступ остварен, дана: 6. фебруара 2019. године.

<https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2015-0203-judgment.pdf>. Приступ остварен, дана: 20. августа 2019. године.

<https://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed187090>. Приступ остварен, дана: 20. августа 2019. године.

<https://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed189965>. Приступ остварен, дана: 20. августа 2019. године.

<http://www.nsoud.cz > Judikatura > CreateWordDocBody>. Приступ остварен, дана: 22. октобра 2019. године.

<http://www.nsoud.cz > Judikatura > CreateWordDocBody>. Приступ остварен, дана: 22. октобра 2019. године.

https://www.jurion.de/urteile/olg-brandenburg/2011-06-08/13-u-108_09/. Приступ остварен, дана: 23. априла 2019. године.

<https://advokat-prnjavorac.com/nasljedno-pravo-sudska-praksa-BiH.html>. Приступ остварен, дана: 14. новембра 2019. године.

https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20010425_OGH0002_0030OB00220_00Z0000_000. Приступ остварен, дана: 23. августа 2019. године.

https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_19830222_OGH0002_0040OB00510_8300000_000. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_19850910_OGH0002_002OB00614_8500000_000. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

<https://openjur.de/u/692622.html>. Приступ остварен, дана: 28. марта 2019. године.

<https://openjur.de/u/692622.html>. Приступ остварен, дана: 28. марта 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/140958>. Приступ остварен, дана: 8. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/364262>. Приступ остварен, дана: 9. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/359627>. Приступ остварен, дана: 9. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/359234>. Приступ остварен, дана: 8. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/304157>. Приступ остварен, дана: 8. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/304157>. Приступ остварен, дана: 28. априла 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/302533>. Приступ остварен, дана: 2. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/291933>. Приступ остварен, дана: 29. априла 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/290594>. Приступ остварен, дана: 28. априла 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/288337>. Приступ остварен, дана: 28. априла 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/282103>. Приступ остварен, дана: 23. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/282073>. Приступ остварен, дана: 17. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/280646>. Приступ остварен, дана: 28. априла 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/280600>. Приступ остварен, дана: 17. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/277390>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/276154>. Приступ остварен, дана: 08. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/527323>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/528309>. Приступ остварен, дана: 17. маја 2019. године.

<https://www.jusline.at/entscheidung/524339>. Приступ остварен, дана: 20. маја 2019. године.

<https://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed189181>. Приступ остварен, дана: 20. августа 2019. године.

<https://openjur.de/u/692622.html>. Приступ остварен, дана: 28. марта 2019. године.

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Ивана (Винко) Ђокић, рођена је 21. јула 1985. године у Босилеграду. Основну школу „Георги Димитров” у Босилеграду, завршила је 2000. године са одличним успехом. Након завршетка основне школе, уписала је Гимназију у Босилеграду. У току школовања, 2003. године на Републичком такмичењу из српске књижевности, награђена је Трећом наградом од стране Филолошког факултета у Београду за написан есеј „Морал и власт у сатирама Радоја Домановића”. Гимназију је завршила 2004. године, као носилац Вукове дипломе. Правни факултет Универзитета у Нишу уписала је школске 2004/2005 године. Дипломирала је на истом 19. децембра 2008. године, са просечном оценом 8,74.

Професионалну каријеру започела је 2009. године, као адвокатски приправник у адвокатској канцеларији у Нишу. Правосудни испит положила је 2011. године у Београду. У именик адвоката Адвокатске коморе у Нишу, уписана је 2013. године. Од 2013. године до данас, самостално обавља адвокатску делатност.

У периоду од априла 2013. године до марта 2014. године, била је радно ангажована на реализацији пројекта Мобилна правна клиника, који су спровели студенти на Правној клиници Правног факултета у Нишу, у оквиру програма „Покрени се за будућност”, под покровитељством компаније Филип Морис у Србији. У својој професионалној каријери објавила је већи број научних чланака и учествовала је на научним конференцијама. Говори бугарски и енглески језик. Служи се руским језиком.

Удата је, и мајка је једног дечака.

Прилог 4: Изјаве аутора докторских дисертација

Изјава 1.

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је докторска дисертација, под насловом

Наследкобравка индустријске интелектуалне својине као основу заједнице

која је одбрањена на Трговин факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да ову дисертацију, ни у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци, који су у вези са ауторством и добијањем академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада, и то у каталогу Библиотеке, Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Нишу, као и у публикацијама Универзитета у Нишу.

У Нишу, 25. 11. 2020

Аутор дисертације:

Ивана Ђокић

Потпис аутора дисертације:

Ивана Ђокић

Изјава 2.

**ИЗЈАВА О ИСЛОВЕТНОСТИ ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА ДОКТОРСКЕ
ДИСЕРТАЦИЈЕ**

Име и презиме аутора: Шваки Ђокић

Наслов дисертације: Наследнобравки сингуларни

сукцесија на оскобу закони

Ментор: Бр.ф. др Ђабаша Стојановић

Изјављујем да је штампани облик моје докторске дисертације истоветан електронском облику, који сам предао/ла за уношење у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу.

У Нишу, 25.11.2020

Потпис аутора дисертације:

Шваки Ђокић

Изјава 3:

ИЗЈАВА О КОРИШЋЕЊУ

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Никола Тесла“ да, у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, унесе моју докторску дисертацију, под насловом:

Наследна права интелектуална својина на основу закона

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском облику, погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију, унету у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, могу користити сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons), за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прераде (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да подвучете само једну од шест понуђених лиценци; опис лиценци дат је у наставку текста).

У Нишу, 25.11.2020

Аутор дисертације: Владан Јокан

Потпис аутора дисертације:

Владан Јокан